

జంభల విగ్రహము.

[శౌర్య సంప్రదాయమున ధనదేవత, కుబేరునిస్థానము వాక్రమించువాడు. ఈవిగ్రహము మేతా. ఐ. సి. ఎన్. గారికి నూతనముగ లభించినది.]

క త్త

అసలు సంపుటము. 3

క్రొత్త సంపుటము. ౧

సంచిక. ౧

కవిత్వప్రయోజనము

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

శాస్త్రజ్ఞానము వ్యాపించుకొలఁది కొందఱు కవిత్వ ప్రయోజనమును గుఱించి సంశయింపఁ జొచ్చిరి. కావ్యముయొక్కయు శాస్త్రముయొక్కయుఁ బ్రయోజన భిన్నత్వమును దెలిసికొనక రెంటిని గలగుమ్మటము చేసికొనుటనలన సత్యములేదనియుఁ బ్రకృతి విరుద్ధములగు చర్యలకుఁ దావలమనియు అందువలన మానవుల కేలా టి యుపయోగము లేదనియు వారినమ్మకము. “ప్లేటో” అను గ్రీసు దేశపుఁ బ్రఖ్యాత తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుడు కవికిఁ దన “రిపబ్లికు” నందుఁ దావొనంగలేదు. “హెర్బర్టు స్పెన్సరు” అను ఆంగ్లేయ తత్త్వ శాస్త్రజ్ఞుడు “వీలై నయెడల సేమానవుడైనను దనయుద్దేశములను ఛందోబద్ధము కావింపకుండుట మంచిది” అని స్వీయ చరిత్రమున వ్రాసికొనెను !! “ఎలిజెబెత్” రాణికాలమున నింగ్లండునందలి కవిత్వ నిరాదరణము నెదుర్కొనుటకు సర్ ఫిలిఫ్ సిడని వంటివారు గ్రంథములు వ్రాయవలసి వచ్చెను ! కాని ఆకాలమునందె పేక్కిపియరు వంటి మహాకవులుద్భవించి యాంగ్లేయ ప్రతిభను సర్వతోముఖముగఁ బ్రసరింపఁ జేసిరి. కవిత్వమును తన్నిరాదరణమును ఒక్కయుయ్యాల

క వి త్వ ప్ర యో జ న ము

తొట్టిలోఁ బెరిగి పెద్దలైనవి ! కాని కొంతకాలమునకు “నిరాశరణము” ఉరివేసికొని చచ్చినది.

భారతదేశమున నట్టి సంశయ మెన్నడును బుట్టి యుండలేదు. హిందూమతపుఁ బునాది యనంగనగు పవిత్రమైన వేదవాక్యములు ఛందోబద్ధమై యున్నది. హిందువులకుఁ గవిత్వ మున్న బ్రహ్మసాక్షియైన శిల్పము లలితకళల కధిదేవతయైన సరస్వతి పృథ్వికర్తయగు బ్రహ్మదేవుని భార్య !

శ్లో॥ సంసార విషవృక్షస్య ద్వేషలేహ్యామృతోఽమే ।

కావ్యామృత రసాస్వాదః సాధుభిశ్చ సమాగమః ॥

కావ్యామృతరసాస్వాదమును, సాధుసంగతియు నున్నది విష వృక్షముయొక్క అమృతమయములగు రెండుభాగాలు లభింప ! ఇదిగలవలన హిందువులకుఁ గవిత్వమునందు నెంత యాదరిణ మూహింపనో మన మూహింపఁ గలము. కావ్యప్రయోజనములను గుఱివించిన మన యాలంకారికుల మతము ఈక్రింది శ్లోకము వ్యక్త పఱచుచున్నది.

శ్లో॥ కావ్యం, యశసేర్థకృతే, వ్యవహార విదేశివేత రతుతతే.

సద్యఃపరనిర్వృతయే కాంతానమ్మితతయోపదేశయతే.

ఇందు “సద్యః పరనిర్వృతయే” అనునది ముఖ్య ప్రయోజనము. ఆనందాస్పదమైన రసోత్పాదకత్వమే లలితకళల గుణవ్యము. శాస్త్రముయొక్క కార్యము వస్తుతి త్త్విపరిశోధనము. శిల్పముయొక్క పని వస్తువు నావరించిన మనోహరత్వమును మూర్ధ్నిధివింపఁ జేయుట. మొదటిదాని ఫలితము విజ్ఞానము. రెండవదాని ఫలితము ఆస్వాదము.

కవి యేమనోవస్థలోఁ గనకావ్యమును రచించెనో ఆయవస్థనే సహృదయుఁ డాకావ్యమును జదివినప్పుడు పొందును. సంకుచిత

మొదట ప్రతి పదవిమలను భేదించుకొని ముసస్సు విశాలమైన భావ ప్రసంగమును అనిర్విచనీయమైన చూపుకొని ముససభవింతును. కావ్య ప్రసంగమును అనిర్విచనీయమైన చూపుకొని అదియు భావ్య ప్రసంగము అని యధార్థముగఁ గోఁచును. ఒకనాఁడు నే నభిజ్ఞానశాకుంతలముఁ జదువుచుండి, మనోహరారణ్యముల సంచరించినట్లును, శకుంతల పూడివలకు నీకుపోయుచుండ నేను బ్రత్యక్షముగఁ జూచినట్లును, ఆమె సత్తినారింటికి వీడ్కొలుపుటకు నీటికాలువ వఱకు వచ్చిన కణ్వునుహ్నియు సుసూక్ష్మా న్రియంపదిలు మున్నగు సఖులలో నేనుగూడ నొకడననియుఁ దలపోసి నారి సుఖదుఃఖములను నేనును బంచుకొనుచుంటిని. కణ్వుని యాక్రోశము నాకర్ణ పుటముల గింగురు మని మూఱుమ్రయుచుండెను. కాని నేను చదువుచుండినది నాటక మనియుఁ గాలిదాసుని యసదృశమైన రచనాచమత్కృతియుఁ బ్రతిభయు నన్నటుల ముగ్ధుని గావించినదనియుఁ దెలిసికొనుటకు నాకుఁ జాలసేపుపట్టెను. మనసు సామాన్యశ్రుతిలోఁ బడినవెనుక, కలగని నిదుర లేచిన యనంతరము స్మృతి లేశములు స్ఫురించునటులఁ గన్పడి నంసారము నాభావమునకుఁ బొడకట్టుచుండెను. హెన్రీవుడ్ అనునామెరచియుంచిన “ఈస్టిను” అను నవలలోని కడపటి యధ్యాయమును “ఒథ్లో” నాటకములోని “హత్య-రంగమును” జదువుచుండినపుడు నాకుఁ దెలియకయే నేను గన్నీరు నించుచుంటిని. ఈయన నా కెంతసేపుండనో తెలియదు. తెలిసినప్పుడు, నేలపై జాటిపడిన వాఁడు తన్నెవరైనఁ జూచుచున్నారాయని యటునిటు పరికించునటుల లజ్జాకరమైన నాస్థితిని నెవరైనఁ గాంచుచున్నారాయని పాఠఃజూచి అచ్చట నెవరమ లేకుంట నెఱిగి తృప్తిపడితిని. కావ్యలోకము అసమయమునకు నత్యమని తోఁపని దే మనకు నహానుభూతి యెట్లుగలుగును ?

క వి త్వ ప్ర యో జ న ము

జర్మను కవిశేఖరుడగు “గెటె” కావ్యప్రయోజనములను గొంచెమించుమించుగ మనసులకుకాదికుల పఠెనె నుపేయిన్నాడు.

“Each age has sung of beauty
He who perceives is from himself set free”

మానవసంఘమున యథార్థముగా నాగరికత పోషించుచున్న ప్రజలయందు సౌందర్యవిహసయు నిభివృద్ధి చెందుచున్నది. కళాకాలమున సామాన్యజనులు గూడ లలిత కళల నిభిమానించుచున్నారు. ఇది యెంతయు సహజము. కాళిదాసుని కాలమున ప్రాచీన సంఘము చాల నాగరకస్థితియందున్నదనుటకు ఆనాటి యాచారి వ్యవహారములును, కళాకౌశలమును, సాహిత్యములుగ నున్నవి. అందువలన గాళిదాస మహాకవియే మొదటితార్కాణము ! కవుల కావ్యములందు సమంత్రీ నమైన సాంఘికపరిస్థితులు, తదభ్యుదయ పరిణామములు ప్రతిబింబించుచుండును. సారస్వతము సంఘముయొక్క యుచ్చ నీచ స్థితులను బలియఁ జేయు ‘భారమితి’ యని చెప్పవచ్చును.

కాళిదాసుని కాలమునఁ జిత్రలేఖనము, సృత్యము, సంగీతము, నాటకము, మున్నగు లలితకళలు చాలవ్యాప్తిలో నుండినవి. మాళివి కాగ్నిమిత్రమునం గల యంతర్జాటికయందుఁ గాళిదాసు ఆకాలపు రాజకుటుంబముల సృత్య వినోదములను గాన్పించినాఁడు. శకుంతలను అత్తవారింటికిఁ బంపునమయమున వసస్పతు లొనఁగిన దాధరణములచేతఁ దమనకియ నలంకరింపఁజూపుచు ననునూయ “మేమింత వఱకు భూషణముల నుపయోగించి యెఱుంగము. అయినను జిత్తిరువు వ్రాతయలవాటునుబట్టి నీయంగములయం దాధరణవినియోగము చేసెదము” అనిపలికెను. వనమున నివసించు ఋషికుమారికలె చిత్ర లేఖనము నందంత నిపుణులై యుండ, నిక నాగరక యువతుల మాట

వేదాద్వైపలముగా? అద్భుత కవుల కావ్యము లందైనను దేశకాలములు తెనుగి చిహ్నముల ముగ్ధింపకపోవు. రామాయణ మహాభారతములు ఆ గూఢకాలము నాటి హైలవన సంఘముయొక్క ఆదర్శక ప్రతికృతులని తెలుగు వచ్చును.

మన మనోవికారిములను, భావములను శిక్షించి సంస్కరింపఁగల యనుభవములు మాటిమాటికి లోకమునఁ గలుగింపవు. ఒక వేళ తెలుగించినను, అవి పరిపూర్ణముగను, ఆదర్శకప్రాయముగను నుండవు. కాని, అట్టియనుభూతులను గావ్యములందు మనము యగ్రేచ్ఛముగఁ బొందవచ్చును. కవిత్వసంపర్కమువలన సంకుచిత భావము తొలఁగి యఖండజీవనముయొక్క పరతటము నంటఁగలము. క్రమక్రమముగ మనస్వభావము సున్నితముగ మాటి తిలకించుఁ బ్రతివస్తువునందు సౌందర్యమును గురించి యానందింపఁగల యభిరుచి హెచ్చును. కావునఁ గావ్యము మానవప్రకృతి నుద్ధరింపఁ గల యొక మనోహర సాధనము.

సంఘముయొక్క సంయోగితను బోషించుటకుఁగూడఁ గావ్యము లమోఘసాధనములు. అట్టిప్రబంధముల యందలి సర్వజనీన భావములు ప్రజలనందఱిని నేకసంప్రదాయబద్ధులను గావించి సంఘముయొక్క యొక్కమును బలపఱచును. రామాయణ మహాభారతములు లేకుండిన హైందవసంఘ మేమై యుండునో. హిమవత్పర్వతము మొదలు కన్యాకుమారివఱకుఁ గల యీ విశాలభారతదేశమున నీరెండు జాతీయకావ్యములను జదువని వినని హైందవుఁడుండునా? ఎన్ని శతాబ్దములనుండి యీ కావ్యద్వయము మనసంఘమును బాలించుచున్నది! కాలము మాటినది. చక్రవర్తులు గతించిరి. రాజ్యములు బంతులవలె నొకరిచేతినుండి మరియొకరిచేతికి దుమికినవి. మతములు

క వి త్విప్ర యోజనము

పుట్టిచచ్చినవి ; చచ్చిపుట్టినవి. అన్యదేశ నాగరకతా సంఘర్షణము గలిగినది. ఆచార వ్యవహారములు మాటిసవి. పూర్వార్వాభ్యాస నిషేధాపముమార్పుకొని క్రొత్తదేశమైనది. కాని మన జాతీయకావ్యములు ప్రాతిపదిలేదు. వానియధికార మింకను మొక్కనోలేదు. దేశాదవజీవన ప్రవాహమున కాకావ్యములు తిటములనలె నున్నవి. కాలమా ! నీవుచచ్చితివి ! రామాయణ మహాభారతములు చావ లేదు. అవి చిరంజీవులు !

ఫలశ్రుతి

నాయని సుబ్బారావు

ఈయగమ్యపర్వతపంక్తు లెక్కివచ్చి
నీగృహప్రాంగణమ్మున నిల్చినాను
నాయెడఁగ సంశయావిప్లవమై యెఱుంగఁ
బడని యర్థమ్ములైన నీభావగతుల
పరమపదనాధుకొఱకు పార్వతియుబోలె
నాకొఱకు యోగమున నున్నావు నీవు !

నీయనంతరూపములకు నిలువనీడ
యైన నానిటుపేదదేవాలయమ్ము
నెట్లు తగినట్లు కైసేయు తెట్టులని ని
రంతరము నాకు తీఱనిచింత దేవి !

నిమిష నిమిషమ్ము నిట సమున్నిషితతావ
కాంఘ్రినీరేజదివ్యరేఖాంక మిదియు
శబలితవిచిత్రరోచిదుజ్వల మలోక
మధుర సౌందర్యసోపానమండితమ్ము
నాదు భాగ్యమ్ము నాలోన నాకె వెఱగు!

అంతులేనియీయాత్ర నిరంతరాయ
సాంతమయ్యెను నాజన్మ సఫలమయ్యె
ననుచు మూపున పూజోపహారసమితి
దించుకొన్నాను నీపాదదీప్త ధరణి

ఫలశ్రుతి

పరవశత్వమునకే మేనుమణచియున్న
నాకు నీయమృతాలింగనముగోని
ప్రథమసంస్పర్శ నెల్ల విశ్వములు తోచి
నెన్నమను తేని యుగదివ్యకృష్టికలిగి
కలిసిపోయిన యంత్రులు పులకదండ
నూతనపదములగు నానీతిముగలి
స్వాంతవీణాశ్రుతుల గల్పి పాడకొందు
నీఫలశ్రుతు లింక నెన్నన్ని గలవో!

తలియమెత్తని చిన్ని పాదములు నూరి
నాశిరస్సున ముద్రించిరావు జేవి!
అమృతవల్లులు చిక్కుజీరైన నీదు
కనుమలుపులందు ననురాగవసధు లూగి

కృష్ణపాదచిహ్నితశణాగ్రేనగుండు
కాళియునిరీతి నీయంఘ్రికమలదీప్తి
లోన భాగ్యము! మెలయుచున్నాను...

ఈబహిర్జీవనమ్ము భరింపజాల
నన్ను నీలోన వైకృత్యమ్మునచ్చుకొమ్ము!

ప్రహ్లాద-విషాదనాటకము

పాశ్చాత్య నాటక పరభాషయందలి 'ట్రాజెడీ' (tragedy) అను రూపక విశేషమును మనభాషయందు 'విషాదనాటకము' అనుపర్యాయపదము వ్యవహరమున నున్నను అనేకులకు దానిలక్షణములుగాని తత్వముగాని స్పష్టమైనట్లు తోచుటలేదు. పర్యాయ పదస్వరూపము సైతము అలోపమునే నిరూపించుచున్నది. అంతమున నాయకుడో, నాయికయో, కాని ఇరువురనో మృతిచెందు నాటకము 'ట్రాజెడీ' అని యూహించుటచేతనే 'విషాదనాటక' మని భాసించుచుకొనిరి. అది పొరబాటు 'ట్రాజెడీ' యందు ప్రధానపాత్రకు దుఃఖమువాట్లొట్ట నిజమేగాని ఎట్టిసందర్భముల నెట్టి కారణములచే నెట్టి కష్టము సృష్టించినను విషాదరసము (tragic sentiment) ఉద్భవించునని యూహించుట తప్ప. విషాద సాత్మకమైన నాటకము 'ట్రాజెడీ' గాని వివలము విశాంతమైన నాటకము గాదు. కావున నీవిషాదరసముయొక్క స్వరూపమును అది గ్రహించుట అవశ్యకము.

లోక సాధారణమై ప్రత్యక్షమగునట్లునును అనేక కారణములచే గల్గు దుఃఖానుభవమునకును, కష్టాదులమైన విషాదరసమునకును భేదముగలదు. సామాన్యముగ మన కాళ్ళులుగాని. సుఖముగలనానుగాని మనఃశాంతిచే విచారించును; కష్టములకు బొత్తైన సానుభూతిచూచి, మనమును దుఃఖించుము. కాని అట్టి యనుభవము విషాదరసమునకు జేరనిదిగాదు. నీధనినోవుమున, నెవడో యొగముగనునలి బండిక్రింద బడి పట్టినోడిన గాదు చుట్టి చుట మాత్రాన విషాదరస ముప్పటిల్లుచున్నదనుట అతిశయోక్తిగదిగాక అవశ్యమగును. ఇట్లు అనేకసందర్భములందు ఇతిరుల సురపథ గాంచి యున్న విషాదరసముగాని ఆసందర్భములే కళారూపములలో నొకటియైన నాటకమున ప్రదర్శించుచో సహజము సుఖమివడు.

విషాదనాటక జీవితమైన రసమునకు గొన్ని ముఖ్యలక్షణములు పరికింపవచ్చును. నాయకుని చిరవృద్ధులైన సామాజికులకు గల్గువిషాదము స్వాభావమైనదనిగ నుండవలెను. కాలవది, యవస్థకుం గారణము కేవలము పురుషకారమునకు ఆతీతమైబలవంతమైనవిధి గాకూడదు. అప్పుడు నాయకుడు స్వతంత్రుడుగాక విధిచేత కిలుబొమ్మయైపోవును. వ్యక్తిత్వము నశించును. పాత్రపోషణము దుస్సాధ్యమగును. నాలు

ప్ర స్తో ద - వి షా ద నా ట క ము

గంకముల నంతు ఎట్లొకాంత్రేపము చేసి విదవయంకమున ఏపామో కరచి నాయకుడు మరణించిన మాత్రాన విషాదసము పోషించబడద. విషాదనాటకము నాయకుని దురనస్థకు నాయకుడే కారకుడై యుంకవలెను. ఆదురవస్థ హఠాత్సంభవమును విధివశమునుగాక ప్రారంభమునుండియు సామాజికులమరలునకు గొప్పరీతులుండవలెను.

నాయకునిదుస్థితికి (మరణమేయుండవలెనని నిబంధనలేదు) నాయకుడే కారకుడంటిమి. ఈతత్వము నాటకమాలతత్త్వముపై నాధారపడియున్నది. ధనజయుడు నుడివినట్లు రూపకప్రయోజనము ఆనందాన్వాదనముగాని త్రినర్గసాధనము గాక పోయినను సహృదయుల కెన్నటికిని ధర్మవిరుద్ధమును, అన్యాయమును, అసంగతమును అగువస్తువు రసవలెయుగానేరదు. అందుచే నాయకుడు సత్యసంఘండును, స్వస్థుడనోపేతుడునై యుండి అన్యాయముగ కట్టకడకు భుజివడ్డెంచునట్లు స్రవణ సబడినయెడల సరసులగువారికి మనఃశ్లేశమును, వైముఖ్యమును, అసహృదయు ఊహించును. ధర్మమడుగంటుటయు, ఆధర్మము జయించుటయు, వస్తువుగాగల నాటకము ఉత్తమకళకుం జేరదు. అట్టి సందర్భములందు విషాదగంపము కాదుగదా ఏమనమును పోషింపబడదు. కావుననే ఇప్పటి “సారంగధర” అనేకరీతులను ఏర్పల్పించుచున్నది. అట్టి న్యాయప్రవర్తకునకు అట్టియవస్థయా! అతనిగతి చూచి ఇంటికెళ్లు సరసునకు లోకమునందు ధర్మము జయించునను వాక్యముకల్లయను సందేహము భృథమగునుగదా! కావున నాయకునిదుస్థితికి గారణము నాయకునియ దలి గణలోపమో దుర్లభమోయై యుండవలెను. అప్పుడే ఆయవస్థ ధర్మానుసారమై సాత్వికసామ్రాజ్యాయ బోధకమై రసాశ్రయమైయుండును.

అట్లుంటే, విషాదనాటకమున నాయకుడు దుర్మార్గుడును, అందునై యుండవలెనని యూహించుటయు ఆనర్థదాయకమే, ఏలయన కేవలము దుష్టునిగా యిష్టనకుం గవ్వము ప్రాప్తించిన విషాదరసనిష్పత్తి దుర్లభమగును. అట్టి నాయకుడు సామాజికసానుభూతికి పాత్రుడుగాడు గనుక అతనిదురవస్థకుం జింతించు నవసరముండదు. అక్కటిక “మొక్కింతయులేక, తుచ్చవిషయాసక్తిని దవిలి, దార్లుగొట్టి, నోరుగని వారిని హింసించు మాంతుడు పోలీసుపారి తుపాకీకి నెయైన త మాత్రాన మనకు విషాదము గల్గదు.

కనుక కించిత లోపముండినను విషాదనాటకమున నాయకుడు ఇతరవిధముల నుత్తముడుగనుండుట ఆవశ్యకము. ఈయంశము కవిసార్వభౌముడగు మేక్సిసియరు

ప్రాసిన విషాదనాటకరాజములగు, హామెట్ (Hamlet) ఒథెల్లో (Othello) మొదలగు వానియందు విశదమయ్యెడివి.

ఈదృష్టితో 'ప్రహ్లాద' నాటకమును పరిశీలించిన కొన్ని క్రొత్తవిషయములు బయల్పడిగలవు. ప్రహ్లాదనాటకము పౌరాణిక నాటకములలో ప్రసిద్ధిచెందినది. ఆంధ్రజనులదాతను ఇతివృత్తము పరిశీలించే. భక్తిరసపూరితమైన నాటకమని ప్రఖ్యాతి వహించినది. ప్రహ్లాదపూజన విషయమే ఆంధ్రలింగోపవిషయము. దుష్ట శిక్షణ, శిష్టశిక్షణ ఇవియే ప్రధానాశములు. హిరణ్యకశిపు రాక్షసుడు. క్రూరుడు మూర్ఖునిగా చూపబడిన దౌర్జన్యము. ప్రహ్లాదడే నాయకుడు. నాటకము మంగళా. తము. ఇట్టి యభిప్రాయములే ప్రస్తుతము సామాన్యముగ నున్నవి. కాని మై వర్ణించిన విషాదనాటకరత్నమును దృష్టియందుంచుకొని మరల నీ ప్రాతనాటకమును పరిశీలింపుడు. ఆప్పుడది లింగోపవిషాదనాటకముగ పరిణమించును. దానికి నాయకుడు హిరణ్యకశిపు. ఆతనియంతలే విషాదరసము.

ఈ నూర్చుదృష్టి ఒనిచుటకు ప్రబలకారణము శ్రీతాడేపల్లి రాఘవానుచార్యులగారి హిరణ్యకశిపు పాత్రధారణమే. ఆనటసాగ్యభావముడే ఆపాత్రమును ప్రత్యుత్తిమముగ నభినయించి విషాదరసమును పోషించెను. హిరణ్యకశిపు శీలమును చిత్రించుటయందు గొన్ని మార్పులొనర్చి ఆంధ్రనాటక ప్రపంచమున కొక విషాదనాటకరాజము నర్పించెను.

విషాదనాటకమున నాయకుడు తనగుణసంపన్నుతచే సామాజికుల సానుభూతిని గౌరవమును ఆకర్షించుటలేనని మున్నుఁజెప్పియుంటిమి. రాఘవాచార్యులుగారు హిరణ్యకశిపువేషము ధరించి యభినయించినపుడు ఏపిసికనకు ఆభిమానము గౌరవము జనింపదు? ఆలేజను! ఆగాభివ్యం! అశక్తి! తపోనిస్తామన్నుండై మొట్టమొదట మన కనులుండ గట్టును. ఆవైభవము రాజసమైయుండును గక, కాని తామసమెన్నటికిని గాదు. ఉగ్రతపమెనర్చి బ్రహ్మను మెప్పించినవాడు సామాన్య డెట్లగును? బ్రహ్మ పరములు గొరుకొమ్మని చెప్పినపుడు గంభీర భాషణముల నమరత్వమును ఆజేయత్వమును వేడినప్పుడును, అవెనుక, ఏయేకాలముల నెవ్వరిచేత తనకు మరణము సంభవింపకుండ వలెనని చెప్పినపుడును రాఘవాచార్యులగారి యభినయము మొట్టమొదట నాకు ఆతిశయముగ గన్పడెను గాని విచారించినవెనుక దానియూచిత్రము బోధపడెను హిరణ్యకశిపు బ్రహ్మను కరుణించి పరముల నిమ్మని యూచించుటలేదు. తాను కష్టించి, యాజ్ఞించిన ఫలముల నిమ్మని కోరుచున్నాడు. ఈ మొదటిరంగమునుండియే ఇతని

ప్రహ్లాద - విషాదనాటకము

భీష్మోదాత్తగుణములతో బాటు దుర్గణమునైతము గోచరమగుచున్నది. అగణమే ఇతని కట్టకడకు పిచ్చివానివలె జేసివేయును. తుదకు ఇతని నాశనమునకు గోణ మగును. ఈదుర్గణము తుచ్ఛగుణములతో నొకటిగాదు. మహాపురుషులని నేల దిన యనేకులను దూరముగానిది.

అహంకారమే ఈదుర్గణము. స్వర్గమున జయించి, ఇంద్రాదిదేవగులను బానిసలుగ నొనరించు రంగమున రాఘవాచార్యులుగారు భీష్మమున, శౌర్యమున బాగుగ పోషింతురు. వానితో నీదుర్గణమును నైతము నూచించుచునేగొందురు. “నాకన్న నధిశతవరున్నారు. నేనే విష్ణువు” అని గర్జించుచువును అధైర్యసాహసములకు మనము మెచ్చుకొన్నను, అంతయహంకారము తగదని తలపక మానము.

విధిచిత్రముగ నీయహంకారమునకు ప్రబలవిరోధము ఒక్కచే గట్టింపవలసింది. అదియు ముద్దులకుమారుడు ప్రహ్లాదుని రూపమున. పారణ్యకశిపునకు కుమారుడై పుట్టిన మైనది. అతనికిగమ్యుని యెడల ప్రేమలేదనుట కల్ల. ప్రేమాభ్యుయు చేతనే బాధ ఏక్కుడాయెను, మొదలు మొదలు కుమారుని తప్పేమియు లేదనియు, ఎవరో గిట్టనివారు దుష్పథనలు చేయుచున్నారనియు తలచి ఊరక బెడరించును. బాజ్జగించును. ప్రహ్లాదుడు హరినామస్మరణము వీడకుండుట గాంచి కోపించును. మూలక్షణమున చింతించి ముద్దిడును. ఆయినను, కొంతకాలమునకు, ఆయహంకార ప్రవాహము విరోధమును సహించజాలక పోవును. అహంకారభంగముచే బనించిన తీక్షణ్ కోపావస్థయందు, కుమారుడని నైతము ఎంచక, శిలపైనుండి పడద్రోయింప నాజ్ఞాపించును. కాని, తోడనే, లీలావతి దుఃఖించుచుండుట గాంచి తనకును లోనుండి పొంగి పొరలివచ్చు దుఃఖము కన్నులలోనే అడచుకొని భాగ్య నోదార్పును. ఈ తోభయంతయు అచార్యులవారు సహజ కాశలములతో నభినయింతురు. ప్రహ్లాదుడు మడియక సజీవుడై మరలివచ్చినపుడు అతని సంతోషము గాంచిన మనకు జాలివొడమక మానదు. ఆయినను అహంకార మాహాత్మ్యము అత్యధికము. దానికి అడ్డువచ్చినవానిని సహించజాలదు. తానెన్నివిధముల ప్రయత్నించినను ప్రహ్లాదడే జయించుట గాంచి పారణ్యకశిపునకు పిచ్చియేపట్టును. అచార్యులవారు ఎన్నియో విధముల ఉన్మాదము నభినయించియున్నారు. ఈనాటకమున అహంకారోన్మాదము నటించురు. చేతులార కుమారునకు విషము నందించునపుడు అతనికండ్లకు కుమారుడు కన్నడుచున్నాడాయను సందియమే కలుగును.

అత్యరంగమున అచార్యులవారు విషాదంసరాజ్యవక్రవర్తి యగుదురు. అట్టి

మహాశక్తి సంపన్నుడు అహంకారదర్శన కారణమున నశించుటగాంచిన ఏకశివము
 'భేదముప్పటిల్లదు? ధర్మమే జయించెననుకొని గల్గినను, అట్టివాడను ఆయొక్క దర్శన
 నుచే అట్టి దురవస్థ చెందినందులకు మనము చింతింపక మానము. ఆయన ధర్మమే
 విషాదరసమున కాథారము. ఆరసము పోషింపబడుటచేతనే 'ప్రహ్లాద' నాటకము
 విషాదనాటకరాజము

[ఇందు ప్రచురిత బడిన ఫోటోలు 'కళ'కై ప్రత్యేకముగ వి. ఎన్. గోపా
 లుగారిచే దీయింపబడినవి.]

ధాన్య ని

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి : సాహితీసమితి

వృద్ధ రాలు

ఏమి యిట్టు లుంటి వీనాడు నాయనా?
 వడన మేల యింత వన్నె తరిగె?
 ముఖము జూచినంత మూర్తీభవించిన
 దుఃఖమో యనంగ దోచె దోయి!
 జలక మాడి కేశసంస్కార మొనరించి
 తిలకరేఖ నుమట దిద్ది తీర్చి
 ధౌతవస్త్రములను ధరియించి, మెడలోన
 మల్లికాప్రసూనమాల ధాల్చి—
 సందేవేశ నెటకొ చనునాడ వంతలో
 పండుకొంటి వేమి పాన్పుమీద?
 నీనిగూఢభూరినిరుపమవ్యథల నీ
 విమలవేష మెంతో వృద్ధిచేసె.
 ఏల చింతతోడ కాలశూసనచేయు
 చుంటి వోయి తండ్రి యొక్క రీతి?
 చాలకాలమునకు సాహసంబు వహించి
 నేడు తరచుచుంటి నీచరిత్ర.
 పిల్ల నిత్తు రన్న పెడచెవి బెట్టెద
 వేమి కారణంబో యెరుక పడదు!
 చెప్పువారులేక చెడిపోవుచున్నావు,
 శీఘ్రగతిని పెండ్లి చేసికొనుము!
 ఒల్లవైతి వెట్టి యుద్యోగ మేనియు,
 భూమిపట్ల శ్రద్ధ పూన వెపుడు,

చదువుకొనియు ప్రవృత్తి సంపాదనము లేదు,
ఇట్లు లున్న నీకు నేమి సుఖము?

నా య కు డు

చిన్ననాటనుండి చేసిన కృషి యెల్ల
పూర్ణ మకార సానుభూతికొరకు,
చదువుకొన్న డెల్ల జ్ఞానోపలబ్ధికి,
కాంచనమ్ముమీద కాంక్ష లేదు.
వ్యర్థజనుడ నేను వ్యావహారికదృష్టి,
కార్యలోకమందె కాపురంబు,
నడపువాడు లోకనాయకు డున్నాడు,
ఎట్టిలోప ముండ దెపుడు నాకు.
ఇన్నియే ండ్లు వచ్చె: ఇంక నేమి వివాహా!
మమరు నాకు విద్యలందె సుఖము.
దేశమును పవిత్ర దేవాలయంబుగా
నెంచి నే నలంకరించుకొందు.

పు థు రా లు

అంతమాత్ర మెరుగ ననుకొంటివా యే మి!
ముసలిదాన నయ్యు మోసపోను.
కాంత యెవరొ చాలకాలముక్రింద నీ
యార్ద్రమైన హృదయ మపశరించె!
ఒక్కనాడు మిగుల నుల్లాసము ర్తివై
పాడుచుందు వేవో పశ్యములను,
మోము ముడిచి మానముక్రతో నొకనాడు
కూరుచుండు వొకట గువ్వవోలె.
మరల నొక్కనాడు మందస్మితంబుతో
నేమొ చేయుచుందు వింటిలోన,
శూన్యనృప్తితోడ జూచెద వొకనాడు

ధ్యాని

కరయుగంబు జేర్చి గండపాళి.
 ఒక్కనాడు తాల్తు వంగరమ్ములు వ్రేళ్ళ
 కనకహారములను కంఠసీమ;
 పరిమళింతువోయి పటవాసములతోడ
 సాంఘ్యసురభిగంధచర్చతోడ.
 పెద్దవారితోడ ప్రేమవృత్తాంతంబు
 చెప్ప నిచ్చుపడరు చిన్నవాండ్లు.
 ఎట్టులైన నొక్కయింటికినాడివు కమ్ము,
 అంతకన్న మాకు పక్ష మేది?
 ఇంతసేపు పూని యెట్లెట్లగా తాలిమి
 వృద్ధురాలి నుడులు వింటి వయ్య
 వెడలిపోదు నింక వెల్లించి నీకంబు,
 అలమె తమము మందిరాంతరమున.

నా య కు డు

తలుపు మూసి పొమ్ము ధ్వనిచేయకండగ,
 దీపశిఖను జూడనోప నేడు.
 పండుకొనుటె మేలు పర్యంకతలమున
 అంధకార మొనగు సధికశాంతి.

* * *

కానరాకయుండు గాఢాంధతమమున
 సర్వలోకవస్తు సముదయంబు
 దేవి, నీయఖండ దేదీప్యమూర్తి నా
 యక్షియుగళియెమట నపుడు వెలుగు!

నాటకము

భారతుల మార్కండేయశర్మ

నాంది

గునియు నభవద్రు సుమనః కకుష్పటముల
సరసమధుగంధలుబ్ధ బంభరమువోలెఁ
బొలయు నాపేరినటుఁడు నమ్ముదితుఁడౌత
మీ ప్రదర్శనవిలాస సమీక్షణమున ;

ప్రస్తావన

నారచించిన యిమ్మహానాటకమున
నేనె నటకులం దొక్కండ నైనఁటెంతు ;
నాదృగంతర నిష్క్రమణ ప్రవేశ
కములు నన్నుదుటయె నాటకంబునుండి ;

ప్రథమచ్ఛాయ

ఈ యపారాంధకార సంప్రక్తజగతిఁ
బొట్టకక్కుటితి స్థలాంతములఁజరించు
నాయపూర్వవిధి విలసనంబుఁ గూర్చి
నాకె నగ వుట్టిపడు కారణంబు గనక ;
కాని తన్నయులైన ప్రేక్షకులు తమ్ము
గన్మోఱఁగు నంతరజ్యోతి గతుల కుబ్బి
ననుఁదలంచి యవ్యక్తరోదనముసేయు
నట్టి పాల్గీటునట్టిడం చభినుతింతు ;
ఏ నుదధిభంగ భుగభుగాయితరవాను

వాకసంశ్రవణానందపరవశుండ
 నాయదృచ్ఛా విహార విహాయసమున
 భేదమెనయని సకలజీవి స్రశాంత
 భేలనంబునఁ దాండవకృష్ణమూర్తి
 నే ; వినీవృదిలాకారయితను నేను
 నాపరబ్రహ్మభావకంధరమునందు
 కావలసినంత విశ్వమ్ము గానుపించు ;

ద్వితీయచ్ఛాయ

ఉదయ సాంధ్య భానుచతుష్కి నిదుర వీడి
 శ్యామకమలినీ కుసుమపల్యంకము దిగి
 నూత్నచైతన్యగరిమ మందుటకువోలె
 నాయితఁడనైతిఁ జదువ మంత్రార్థములను ;
 భావిఘటనం బెఱుంగని వానిమాది
 ముందుపోలేక పోలేక బోవుచుంటి
 శ్యామసుందరకంధర శ్రావ్యసరణిఁ
 జదువు లన్నింటిపై నిగ్గు జదువుఁ జదువ ;
 ఈవిలుంతితాగమవాద్ధు లింకియుండు
 నాపరబ్రహ్మబిందుల ననయకున్న
 నావిబుధసమాశ్రితసుమనఃప్రతోభి
 నెన్నిశిల్పంబు ! లెన్నిసాహిత్యసరణు !
 లీ స్వయంకృషి నేరని సృప్రజంబు
 లరయు కృషిశాస్త్రములకు వ్యాఖ్యాత నేను ;
 నావచఃకారణమున నున్నారు మీర
 లఘటఘటనాసమర్థతంత్రార్థమేను ;

తృతీయచ్ఛాయ

కరువలికడంకఁ దార్ద్రాచుగాఁగఁ దాల్చి
 వడిఁ బ్రతీక్షించి మిన్నలు వడ్డచోట
 నేమొ తలపోతుఁ గన్నీరు ప్రామిప్రామి
 చికిలి చెక్కుందుటారమ్ము సెమ్మగిల్లి ;
 ఇటు లనేకబిందువులె యొక్కటిగ నొక్క
 దరినెఱుంగని నిమ్నసాగరము లయ్యె
 నిపుడు వాఘలింకేడు బాహిరలి నన్ను
 ముచ్చమునిగించునేమొ యిమ్మాహవేశ ;
 తుమ్మెదలు తమ్మిపాట పొత్తమ్ములరసి
 యరుణసంధ్యాదినాంతపర్యంతసమయ
 ముఱకవల్లించు ననువాకసరణిఁ గామ
 శాస్త్రవైదుష్యమనిబడి సంచరింతు ;
 ప్రేమ పీయూష సంయోగ పృక్త పాత్రఁ
 గొని విలాసప్రపంచంబుఁ దనుపుచుందు
 నేను ; మందారసుమకాయమాన విహర
 ణప్రియంభావుకమధుప్రియప్రభుండ ;
 విస్మయానురాగంబు లూపింపఁ గదలు
 నవధి కల్గోలముల నీదులాడుచుందు ;
 పులకితామరీ స్వేదబిందులు గుణించు
 పనియమును మున్ను మునుకొన్న ప్రాభవంబు ;

తురీయచ్ఛాయ

ఇది భగీరథ ప్రాంజలి కిచ్చగించి
 నిజ జటాజూట వేల బంధింప గంగ

శంకరుఁడు ; తద్యశః కరోచ్ఛలితమైన
 ప్రకృతి కాన్పించు నొకకాండపటవర్ణము ;
 నాధరించిన కవచకుండలము లేను
 ద్వానశార్కబింబాకృతిఁ దాల్చితి నను
 లాంఛనము లీనురాపగాలంఘనమున
 నాదు వీరాంకకీర్తి కానంగఁబడును ;
 ప్రళయవహ్ని కీలాభీల వర్తనములు
 నన్ను వెన్నొనియే జగన్నాటకమున
 నప్పుడపుడు ప్రదర్శనీయంబులయ్యె ;
 ఇది నడిమిప్రాద్దు విపరీత మీసమయము ;
 నావిను నిఘంటులందు దంధనపదంబు
 నాచదువుశాస్త్రముల యశోనాశనంబు
 నెచ్చటనులేమి వైర్ఘ్యమైనయఁబోదు ;
 పలుకరించెద నొక్క యవ్యాజరేఖ ;
 ప్రతిఘటించి యెదుర్కొను పవనములకు
 భయదమైన దధీచికోపప్రసక్తి
 హృదయనిర్భేదివేళాపరీతబంధ
 ముల హరిశ్చంద్ర సత్యనిశ్చలత నేటి
 యకలుషధురానిబద్ధమైనట్టి నాల
 యాంతమధురరూపంబు వియ్యమునఁ దార్చు ;

పంచమచ్ఛాయ

ఆవయఃకాల సామ్రాజ్యభావిఫలము
 నడలి లంబోదరత ప్రశస్తంబుగాఁగఁ
 దత్ప్రపూర్ణసీతస్మృతి దరియుచుండు

వలఁగొనఁగల యంతేవాసివారకముల ;
 సంసరణవారినిధి మధించఁగ జనించి
 నట్టిజ్ఞానామృతము బంచిపెట్టుచుంటి
 నాఫలితగర్భశుక్తిముక్తాఫలముల
 మలిన మిఱిసెడుగాత ;
 వ్యావహారిక పద్మోదరావతార
 ములకుఁ బడునొకండును గూర్పఁబొడమినాడ
 నానచేతనవృత్త మీనాటిదా ? భ
 వప్రవీడితదక్షుపన్నటిదికాక ;
 నాదు ధర్మావతార పుణ్యమునఁగాదె
 ఘోరకలి ఘోరకలి గాకయే రహించు ;

షష్ఠచ్ఛాయ

ఈరసప్రదర్శనమున నెనయలేని
 కొఱత యింకెందు నేఁగడల్కొనగవలదె ;
 తన్నిమిత్తమ యంగకతతి కృశించె
 వయసఱిసి నన్నుఁగని హసింపంగవలదు
 ఈయమాయికామోదనిభృతకిశోర
 పావనాందోళనముల కుబ్బంగఁదలతు ;
 మఱియొక ప్రభంజనం బూపుమాద్రిదోచు
 నోలగంబులఁ దూగుటుయ్యాల లందు ;
 ప్రకృతిపురుషుండనై పుట్టి ప్రకృతిఁజెంది
 ప్రకృతి సిద్ధవికారసంపదలఁ బొదల
 కుంటి ; గాలవాహిని పాటుచున్నది దరు
 లాని ; సైకతద్వీప మెట్లాఁగఁగలదా ?

నస్తమచ్ఛాయ

చరమసాంధ్యరేఖలు దిశాంతరములందు
 నాయికానయనారవిందస్రవణము
 లనఁగఁ జిప్పిలు నేటివాహ్యశివేశఁ
 నియ్యరిస్తాస్పదచరిత్ర మిదియసమయు ;
 ఆయనంతాతటంబు మిన్నందుచోటు
 నాదృగావరణానఁ గన్నట్టఁదొడఁగె
 నటదుమాధీశహాసవిస్ఫుటితమయ్యెఁ
 గాశ్యపీగోళ మావర్తకములురేగె
 విలయవహ్ని శిఖాళి వీవెనల దూరి
 గాఢ్పుడేవర రెండురెక్కల మఱుంగెఁ
 బ్రభవమిది ద్వాదశార్కబింబముల కుదధి
 విశ్వతోముఖ మయికానిపించె నపుడె ;
 నాపునర్జన్మ మింక నేనాటికానా ?

... ..

ఫలశ్రుతి

ఈ విషాదాంతనటన మీరేఱులోక
 ముల యుగంబున కొకమాటు వెలయుఁగాక ;
 నాయపత్యపారంపర్యనాటకములు
 నాబడిఁ బ్రపంచితహ్మత ; నటనమకాత.

ఓఁతత్సత్.

అ మృత ప్రేమ

మునిమాణిక్యం నరసింహారావు-సాహితీసమితి

కటిక చీకట్లఁ గన్నీరు కార్చి కార్చి
నూర్యకాంతి రవంత పైసోకినంత
ప్రణయహృదయకవాటము బారఁజెఱచి
నళిని దేఁటికి పకపకనవ్వుకొనును !

ఘోరనై దాఘతీక్షణతఁ గుమిలి కుమిలి
పొగలు గ్రమ్మెడు నిట్టూరుపులను విడిచి
తొలకరించినయంత నెందులకు పుడమి
కట్టునో యాకుపచ్చని పట్టువలువ !

పగలు పగలెల్లఁ దీరనివగలఁ బొగిలి
కూయనే కూయకున్న చకోరకంబు
పండువెన్నెలవెల్లి చూపట్టి నంత
ఏల యుప్పొంగి బాడుచు నీదులాడు !

ఒంటి నెచటనొ యున్న మయూర మేల
యానవాసాధలక్ష్మి నీలాంబుదంపు
మునుఁగు కై సేసినంతనే మురిసిపోయి
యవశయై పురి విప్పి నాట్యంబునలుపు ?

మబ్బు పట్టిన యంత సంబరముజెంది
దేల చాతకి మినుముట్టి యెగురులాడు !

అటులె స్వక్రీయమైన నీయమృతముగ్ధ
మధుర దరహాస మృదుఃకీమళము సోకి

నంతనే యెండి యెండి మ్రోడైన యట్టి
నాయెద క్షణక్షణోత్సవానంతమందు.

ఎదియొ తలపోయ నలవికానిది నితాంత
నిరవధిక జీవ గానం నిభృతమైన

చిరతరప్రేమ మనజంటకొఱకె యీస్త
పంచమును స్వర్గముగ నొనరించుచుండె.

నాటకాభినయము

నెల్లూరు నాగరాజరావు

నటుడు నిజశృంగారభావములను, నడకలచేతను, చూపుల వల్లను బ్రకటించుదానిని యభినయమందురు. ఈ యభినయమున కనుకరణము ప్రధానము. జనసీజనకులు దమబిడ్డలయెడ జూపు ప్రేమ సూచకకార్యములు అభినయము కానేరవు. అవి లోకసహజములు. అట్లుగాక తల్లిదండ్రుల పాత్రల కొందఱు పిల్లల వేషములు కొందఱు ధరించి ముద్దిడుకొనుట, కాగలించుకొనుట, మొదలగు ప్రేమసూచకకార్యములుచేయుట యభినయమనబడును. ఈ యభినయము నాల్గువిధములు అంగికము, వాచికము. ఆహార్యము, సాత్వికము అని భరతాచార్యులు విభజించియున్నారు. అందు కన్నులు, ముఖము, చేతులు, కాళ్లు మొదలగు వాటిచే మనోభావములను దెల్పుదానిని యాంగికాభినయమందురు. ఒకని బాహ్యేంద్రియ వ్యాపారములను బట్టి యతని మనోగత భావములను తెలుసుకొనవచ్చును. ఒక భావమునే భిన్నవ్యక్తులయెడ గనబఱచుచో భిన్నాభినయముల జూపవలసి యుండును. భార్యపై జూపుప్రేమకును, అక్కచెల్లెండ్రుపై జూపు ప్రేమకును, స్వసంతానముపై జూపుప్రేమకును, చాలా తారతమ్యమున్నది. ఒకే రీతిని యీ ప్రేమ ప్రదర్శింప వీలులేదు. మనోవ్యాపార భేదములయం దొక్కొక్క విధమున కన్నులు, ముఖము, హస్తములు ఇతరావయవముల సంచలనముచే బ్రకటించు చుండవలెను. దానిని నటులు చక్కగా యోచించి అనుకరించినగాని ప్రేక్షకులకు సంతోషము జనింపదు. ముఖరాగాన్నితాభి

నయమే శ్రేష్ఠమయిన దని చెప్పబడుచున్నది. నేత్రాభినయము ముఖ
రాగయుక్తమగుచో నెల్ల రసభావముల వ్యక్తబలుపవచ్చును.
ఆంగికాభినయము మూడుతెఱంగులు:—(1) ఆంగికము, ప్రత్యంగి
కము ఉపాంగికముఅని. తల, చేతులు, తొమ్ము, పార్శ్వము, కటి,
పాదములు షడంగములు. కన్నులు, కనుబొమలు, ముక్కు, పెద
వులు, చెక్కిళ్లు, గడ్డము ఉపాంగములు. భుజములు, వీపు, కడుపు,
తొడలు, పిక్కలు, మణికట్లు ప్రత్యంగములు. మోకాళ్లు మోచేతులు
సహాయించుజేరును. ఇం దొక్కొక్కయంగచలన భేదములను
నాట్యశాస్త్రకారులు అభినయశాస్త్రమున విస్తారముగ దెల్పియు
న్నారు. శిరోభేదములు ఆరు విధములు:—(1) తల మీదికెత్తుట
(2) తల క్రిందికి వంచుట (3) అడ్డముగా రెండుప్రక్కలకు ద్రిప్పట
(4) క్రిందికి మీదికి కదలించుట (5) చక్రాకారముగ ద్రిప్పట
(6) ప్రక్కకు ద్రిప్పట. వీట్ల సాంకర్యమువలన ననేకభావములు బుట్టు
ను. దృష్టిభేదంబులు పదిమూడు విధంబులుగ విభజించియున్నారు
(1) మనోహరముగా జూచుట (2) కొంచెము సంకోచించి చూచుట,
(3) స్ఫుటముగా నేత్రములు విచ్చిచూచుట (4) కన్నులు మూసు
కొనుట, (5) కడగంటజూచుట (6) రెండుప్రక్కల ద్రిప్పట
(7) పైకి నల్లగ్రుడ్డుపోనిచ్చి సగముగా లేక ముక్కలుగా కన్నులు
దెఱచి ఎగువకు మాయుట (8) కన్నులు దెఱచి యిచ్చట బుద్ధినుం
చక యెక్కడనో యోచించుట, (9) మీదికి నిక్కించి మెల్లగావంప
బడిన దృష్టి, (10) నల్లగ్రుడ్డు చక్రాకారముగ ద్రిప్పట. (11) క్రిం
దు మీదుగ వడిగా త్రిప్పిచూచెడిదృష్టి. (12) క్రిందుగా జూచుట.
(13) పైకి చూచుచు నిలిచియుండుట. వీటి నెల్ల నటుడు గమనించి
వచనమునకు తగిన చూపు చూచిన ప్రేక్షకులు ఆపాత్రయొక్క మా

నసిక భావముల శీఘ్రముగా గ్రహింపగలుగుదురు. భూభేదములు అయిదు విధంబులు:—(౧) కనుబొమ్మలను మీదికి నిక్కించుట. (౨) రెండుకనుబొమ్మలను క్రిందికి వంచుట (౩) రెండు కనుబొమ్మలను యెడముగాజేయుట (౪) కనుబొమ్మలు ముడివేయుట. (౫) రహస్యము వినునప్పుడు కనుబొమ్మను వికృతిజేయుట మొదలగునవి. నటుడు చక్కగా సాధన చేసినగాని యెప్పుటికప్పుడు మార్పజాలడు.

నాసాచలన భేదంబులు రెండు విధంబులు (౧) సంతోష కాలమున ముక్కుపుటము లుబ్బించుట (౨) కోపానానంద సమయములందు ముక్కు సంకోచింప జేయుట.

అధరోష్ఠచలన భేదంబులు ముక్తైంజులు: (౧) కోపాదినమయంబుల పెదవి వణకించుట, (౨) మూతి ముడుచుకొనుట. (౩) హాస్యాద్భుత సమయంబుల విప్పట. మరల నవ్వు అయిదువిధంబులు (౧) చిటునగవు (౨) సహజమయిన నవ్వు (౩) ఒడలు తెలియని నవ్వు (౪) పరిహాస యోగ్యమయిన నవ్వు, (౫) తొలుత నవ్వుగలిగిన దానికి కారణ మూహించుకొని మాటిమాటికి నవ్వుట.—ఇట్లే యనేక విధములైన సాధనలు, నటుడు సందర్భానుసారముగ తన పాత్రమున కెంతవఱకు పయోగించునో తెలుసుకొని రంగస్థలమున ప్రదర్శింపవలెను. నియమముల ననుసరించుచు తనలోకజ్ఞానమును అనుకరణ శక్తిని, ఉపయోగించి యభినయించినయెడల ప్రేక్షక హృదయరంజక మగును.

మాటలచే తెలుపునది వాచికాభినయము. ఈ వాచికమువల్లనే భావములు వెల్లడియగును. ధ్వని కాకున్వరము విరామాది మార్పులచే వాక్యముల పెక్కుఅర్థములువచ్చునట్లు చేయవచ్చును. కాబట్టి పాత్రోచితభాష యుండవలెనని తెల్పియున్నారు.

ఇట్లని యాంధ్ర నాటక మాడుచు హూణ, మహమ్మదీయ పాస్రిములకు వారి స్వభావనే వాడి చూపరాదు. ప్రేక్షకులకు నిన్నిభాషలు తెలియక పోవచ్చును. వారిగతి యేమి? ఆడునది తెనుగునాటకము. పాడునది హిందుస్తాని పాటలు. వచనము మధ్య మధ్య హిందీ. మరల వెంటనే తెనుగు పద్యములు పాడుట. ఇట్లుచేసిన పాత్రాచిత్యాభి నయమగునా! యోచింపుడు!

సాత్వికాభినయము ఎనిమిది విధంబులు. (౧) ఏమియు దోచకుండుట. (౨) అతిమోహముచే నగు మూర్ఛ. (౩) కన్నీళ్లు (౪) చెమట (౫) గద్గదవాక్య ముచ్చరించుట (౬) పులకాంకురము (౭) వణకుట (౮) వెలవెలబోవుట మొదలగునవి. మరల వీటిలో సంచారీభావములు ముప్పదిమూడున్నవి. ఈ భావములన్నియు నన్ని ర ములందు గలవు. పరుల సుఖదుఃఖములను తనవిగా నెంచినగాని యీసాత్వికభావములు కలుగవు. నటుడు తానభినయించు భావము ను తాను స్వయముగా అనుభవమునకు తెచ్చుకొనవలెను. అనుకరించ వలెను. అనుకరణశక్తిలేనివాడు నటుడు కాజాలడు. నటులెల్లరు నన్ని రకముల రసముల ననుకరింపజాలరు. కొందఱికి కొన్నిరసములు అభి మానములైయుండు. మరి కొందఱకు మరికొన్నిరసములు ప్రీతిపాత్ర ములుగ నుండును. కాబట్టి యెవరెవ రేరసముల ననుకరింప గలరో వారికట్టి భూమికలనే నొసంగుచుండవలెను. లేకున్న వికటించును. నిక్కమయిన యభినయము నేర్చుకొన నెంచిన యెడల లోకము లోని జనుల యాచార వ్యవహారముల యాచరణమును చక్కగ పరిశీలించి, వాని ననుకరింపవలెను. నాటకాభినయమునకు శాస్త్రము కంటెను లోకానుభవజ్ఞానమే తోడ్పడును. కేవలము నియమములనే యనుసరించుచు నటు డభినయించుచో ప్రేక్షక హృదయమునకు

ఆనందముకలుగదు. అభినయ సంప్రదాయముల దెల్పిన పిమ్మట భరతాచార్యులవారు నాట్యశాస్త్రమందు ౨౫ వ అధ్యాయాంతములో చిత్రాభినయాధ్యాయమం దిట్లు లిఖించియున్నారు.

శ్లో॥ యాని శాస్త్రాణి యే ధర్తాయాని శిల్పానియాః క్రియాః
 లోకధర్మ ప్రవృత్తాని నాట్యమి త్తభినంజ్ఞతం
 నచశక్యంహి లోకస్య స్థావరస్య చరస్యచ
 శాస్త్రేణనియమం కర్తుం నానాచేష్టావిధింప్రతి
 నానాశీలాః ప్రకృతయః శీలేనాట్యం ప్రతిష్ఠితం
 తస్మాల్లోకప్రమాణం హి జ్ఞేయం నాట్యం ప్రయోక్తృభిః ॥

కావున నాట్యమునకు లోకమే ప్రబలప్రమాణమని తెలియవలెను.

ప్రేమ గీతాలు

గిరికుమార

౧౦౧

నేను మాయమ్మ యొడిలోన నింతవాడ
నైన యపుడ నాలోన నీయఖిల మిమిడి
యుండఁ గావలె, నేటికి ప్లుబికివచ్చి
చిత్రచిత్ర భావాకృతుల్ చెలువుమిగులు
పాడుటకు మున్ను కంఠగర్భమున నెఱుగ
రాక యవ్యక్తమైయున్న రాగమువలె
నిభృతచిక్కణమూర్తులు నీవు, నిసువు
లిన్నిసుఖములు దాగినా రెటుల దేవి !
అన్నదీయ హృదబ్జనాళాంతరమున
బీజరూపమ్ముగా నుండి విశ్వమింత
యిది బహిర్గతమయ్యె నాయెఱుకలేక
అంతయవ్యక్తశిశుమూర్తి నైతి నెట్లొ ?

౧౦౨

ఇవి యథాకంఠనిర్గత మ్మివి తథావి
లిఖితములు ప్రేమగీతముల్ దేవి ! నీయ
పాంగరేఖాచలన్నందహాసవాహి
నీతరంగాల నాదుగుండియ చలించి,
ఈ విశాలకృష్ణాతటి నీవిలాస
మృదుశబలశారదాంబునంపదల కదలు

ప్రేమగీతాలు

లాడు జమిలి నావలకు సామ్యము కుదుర్తు
 నీప్రశాంతాస్తదుభయమూర్తిప్రథలకు.
 ఇది విచిత్రమ్ము నాకు నాకే మదీయ
 హృదయమున నన్నునేఁ బ్రతిష్ఠించుకొనుచు
 స్నిగ్ధదేవతామూర్తిని నేన పూజ
 చేసికొందు నన్ను వరలక్ష్మీదయితుని.

౧౦౩

ఇది యొకశతమ్ముతో నాగునేకద యని
 నలుగడలఁ గోటగాఁగట్టినాను గాని
 జలజల స్రవించు నీసెలజాలునకును
 నేనటే యధికారిని నీవుగాక
 ఇంత పొంగాపలేను నూవే ! యివే ! ప్ర
 పంచమర్యాద లెఱుగని భావములివి
 నాయెద జనించు నాగుండెలోయలోకి
 నన్నదుము తాక్యమైనయాంధ్యమ్ముక్రమ్మి
 బయట నండఱుఁ జీకటుల్ ప్రచ్చెనంఝ
 ననుఁ బరీహాసములుచేసి నవ్వుకొంఝ
 కాని నాయెదలోపలఁ గదలి మినుకు
 మినుకు మనుచున్న జ్యోతిస్సు కనెదరోటు ;

౧౦౪

ఈ యనంతప్రయాణమ్ము నేగుచుంటి
 నా ! ప్రతిమలుపునందు నీవై యిదె కను
 మింతదూరమ్ము వచ్చినా వీవటుంచు
 జ్ఞాపకము నాకు చేయుచున్నావు దేవి !

ప్రతిమలుపునందునుం జానపదులబాల
 వలె ననంస్కృతములు రాగివైన కేశ
 ములును నివ్వెఱవోవు దృక్కులును ధూళి
 పిహిత దేహంబుతోడఁ గన్పించుచుంటి.
 కనులఁబొడిచితి వీయనాగరకజాన
 పదకుమారికామూర్తివి ప్రథమమందు
 నేను నివ్వెఱవోతి నూహించుకొలఁది
 నాకనుగొలంకు నిండుచున్నది జలాన.

కథలెల్లా వ్రాస్తాను?

నోరి నరసింహశాస్త్రి: సాహితీసమితి

౧

మేము చిన్నవాళ్ళంగా ఉన్నప్పుడు ఒకసంవత్సరం, ఈరోజుల్లోనే, నేనూ మా బావమరదీ మా పెత్తల్లిగా రింట్లో ఉండడము తట్టించింది. ఒకనాడు ఉదయం మేము సద్దన్నాలు తింటూ ఉండగా రాజమ్మ-మా పెత్తల్లి అత్తగారు--“హ్లా హ్లా హ్లా హ్లా హ్లా” అంటూ అక్కడికి వచ్చింది. మా మామ్మ అప్పుడే దూడను విడవడానికి పశువుల కొత్తం లోకి పోయి ఉన్నది. ఎప్పుడూ నవ్వి ఎరగని రాజమ్మ అప్పుడు నవ్వడానికి ఏదో ప్రబలకారణం ఉండకపోతుందా అని మే మిద్దరమూకూడా పక పకా నవ్వసాగినాము. కాని కాస్తనేపు అవిడ “హ్లా హ్లా హ్లా” విన్నమిదట అది ఏడు చేగాని నవ్వు కాదని మాకు తెలిసింది. ఆమె చేతులారా పెట్టుకున్న తోటకూర మడి ముదరప్టపు ఆవు ఎక్కడిదో వచ్చి మేసినంతమేసి తక్కినది నలగదొక్కి పోయిందట. అక్కడ ఎవరన్నా పెద్దవాళ్ళంటూ రేమా చెప్పిపోదామిని ఏడుచుకుంటూ వచ్చింది. కాని మేము తప్ప మరెవ్వరూ అక్కడ లేకపోవడంవల్ల మేము చిన్నవాళ్ళ మైనా మాతో చెప్పుకున్నది.

ఆమె నవ్వడం లేదని తెలియగానే మేము తెల్లబోయినాము. మానవ్వు బిగిసిపోయింది. మాకా రాజమ్మను చూస్తేనే అసలు భయము!—ఎప్పుడూ నవ్వని వాళ్ళను చూస్తే ఎవరికి భయం వేయదు! అందులో మే మప్పుడు చిన్నవాళ్ళ మాయె ను!—మా బావమరది నాకంటె కూడా చిన్నవాడు కావడం చేత వణికి పోయినాడు నేనుమాత్రము కాస్తతెప్పిరిల్లుకొని “అయ్యో! పాడుఆవు! ఎవరిదేమిటి అది! బందిలి దొడ్డిలో పెట్టిద్దామా?” అని, ఈ విధంగా మాట్లాడి ఓదార్చినాను. అన్నం తింటున్న వాణ్ణి కంచందగ్గరనుంచి లేచేదా అనికూడా అడిగినాను. కాని అటువంటి వీరకార్యము అవసరం లేకపోయింది. ఆ ఆవు పారిపోయి అప్పటికే చాలా సేపయింది.

మే మారోజు లేచినవేళ మంచిది! ఆమె ఏడుపులో మేము మొదట నవ్వడం ఆమె కంట బడలేదు. నేను ఓదార్పు ప్రారంభించేదాకా అస లావిడబట్లే ఆవిడకు తెలియలేదు. ఆరోజు మధ్యాహ్నం మా మామ్మను “ఏమమ్మా, తోటకూర మడి

ఆవు తొక్కిపోతే నవ్వుతున్న దనుకొని నవ్వి నాను. అట్లా ఏడ్చిందేం? అని అడిగి నాను. “సరే మంచివాడవే గాని మీరు నవ్వుడం ఆవిడ చూసిందా, అప్పుడు? మా మామగారు పోయినప్పుడు కూడా ఆవిడ ఇంత ఏడవ లేదు!” అన్నది మా మామ్మ.

రాజమ్మ ఏడుపు విని నవ్విని మేము భ్రమపడడము నాకు మరుపు రాలేదు, తర్వాత ఎన్నోళ్ళదాకానో ప్రతివాళ్ళతో ఈ సంగి తే మట్లాడుతూ ఆవిడచేత తిట్లు పడడము కాస్తలో ఎట్లాతప్పించుకున్నామో చెప్పి పొట్ట పగల నవ్వుతూ ఉండే వాణ్ణి. కాని నా ఏడుపుకూడా రాజమ్మ ఏడుపుగలే పట్టబోతున్నదని అప్పుడు నా కేమాత్రము తెలిసిఉన్నా అట్లా అగడంగా కనపడ్డ మనిషితోనట్లా చెప్పిఉండే వాణ్ణి కాదు. పాపము! ఆవిడ ముసలిది. భారీమనిషి. కండలు జారిన దవడలలోనుంచి ఏడుపు రాదలె నంటే “హ్లా హ్లా హ్లా” అనికాని వచ్చింది కాదు. చిన్నతనం తెలియమెదట నవ్వు అనుకున్నాను.

నాకు దవడ లేమీ జారలేదు. కాని పెద్దలూ చిన్నలూకూడా నేను ఏడ్చినా నవ్వి నా ననే అనుకుంటారు. నాకగ్గమే నాన్నేహితులలో కొందరికి కూడా పట్టింది “హాస్యగాడికి తేలుకుట్టినట్లు” అనే సామెత మనలో ఉన్నది. మేము హాస్య గాళ్ళమే కాకపోయినా మాకు హాస్య గాళ్ళ గలే పట్టింది. ఒకవేళ మేము హాస్య గాళ్ళమే అనుకున్నా పేక్సియరు నాటకాలలో వచ్చే హాస్య గాళ్ళ సరికొత్తవాళ్ళను గాని పట్టికొని నాటకాలలో వచ్చే హాస్య గాళ్ళను కాము.

అ

హాస్య గాడికి తేలుకుట్టడ మంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది! సామెతలో హాస్య గాడికే గాదు; మామగూడా తేళ్లు మండ్రగబ్బలు పాములా అనుభవమున్నది.

మాన్నేహితుడొకాయన ఉప్పలూరులో ఓవరసీయరు గా ఉంటున్న గోలల్లో ఇంకొక న్నేహితుడు ఆయనను చూచిపోదామని వెళ్లి నాడు. వాళ్లిద్దరూ సాయంత్రము షికారు వెళ్లి వస్తూ ఉంటే ఆరవీరుకాలవ ఒడ్డున ఓవరసీయరు పొదము నీటి సామువీరింది న్నేహితుణ్ణి తేలు కుట్టింది. ఆ బాధతోనే వాళ్లింటికి వచ్చి మందలు వేసుకుంటూ ఉంటే ఏదోగాయమయిందనీ ముల్లుగుచ్చుకున్నదనీ ఇంట్లో అనుకున్నారే గాని నిజము చెప్పి తేకూడా నమ్మలేదు. వైగా “మమ్మన్ని ఆట పట్టిస్తారా? మే మంతిపిచ్చినాళ్ళ మనుకున్నారేం? పాము కరిస్తేనూ తేలు కుడితేనూ ఇంత నిశ్చలంగా ఉంటారా?” అన్నారు. తందనా లాడితే తప్పు పాము కరిచినట్లు తేలు కుట్టినట్లు కాదు కాబోలు!

కథలెల్లా వ్రాస్తాను

చిన్నప్పటినుంచీ నాకు ఎప్పుడూ తేలు కుట్టలేదు. నా గదిలోకి రాత్రిళ్లు ఏన్నో సార్లు దీపం లేకుండాకూడా వున్నకం కోసమో ఉత్తికిగానికో పట్టుబట్ట పెట్టిరావడానికో వెళ్లుతాను గాని ఒక్కసారికూడా నన్ను తేలుకుట్టలేదు. కాని మరెవరైనా చుట్టో నాగదిలో అడుగు పెట్టినారా, వాళ్లకు తేలు కుట్టించన్నమాటే. నాకూ ఇది విచిత్రంగానే ఉండేది. “మీ కిందరికీ తేళ్లు కుట్టించుకునే శక్తి ఏదో ఉన్నట్టున్నది” అంటాను నేను. “నీ గదిలో ఇతరులకు అడుగు పెట్టినయిండా తేళ్లను కాపలాపెడతావా ఏమి?” అంటారు వాళ్లు.

నన్ను తేలు కుట్టదనే అతిశయము చివరకు ఒకనాటి రాత్రితో అణిగింది. “ఎంత వై కెక్కిరిచో అంత పడతావు!” అని మహాకవి అన్నాడు. పాతికేళ్లదాకా తేలు ఒక్కటి కుట్టక పోతే ఇక అప్పుడు తేలు పని చేయదేమో నని మంద్రగ శ్లేస చ్చింది.

మా బావమరిది వినాహానికి బ్రాహ్మణ కోడూరు వెళ్లి నాను. సదస్యంనాడు సాయంత్రం ఒంట్లో ఉత్సాహంగా లేక ఊరేగింపు వెంట వెళ్లక విడిదిలోనే దిగబడ్డాను. కాని ఇంతలోనే స్నేహితు డొకాయన ఊరినుంచి దిగినాడు. అతను కాళ్లు కడుక్కున్న తర్వాత పెళ్లికొడుకును చూసి వత్తాము రమ్మన్నాడు. స్నేహితుడు రావడం వల ఉత్సాహం వచ్చి లేచినాను. ఊరేగింపు ఎదురు కుండా మని దగ్గర వీధిని వెళ్లి నాము. ఊరేగింపు దగ్గరికి వచ్చినాము. లైట్లు మాకు కనబడుతున్నవి గాని వాటి వెల్తురు మాకు ఉపయోగించడం లేదు. నాకాళ్లకు చెప్పులు ఉండనే వున్నవి. “అబ్బా! తేలుకుట్టింది” అని కేకవేసినాను. పక్క ఇంట్లో ఒకరు మారకేను లాంతరు వెలిగించి తెచ్చినారు. చూడగా అక్కడనే మంద్రగబ్బ, ఒకటి నడయాడు తున్నది. నా స్నేహితుడు సన్నటి చేతిబెత్తంతోనూ నేను చెప్పితోనూ కొట్టి దాన్ని సంహారము చేసినాము. పక్కన నే నొక అరుగుమీద కూలబడేప్పటి కల్లా అక్కడికి పెళ్లివారు వచ్చినారు. మంద్రగబ్బ కుట్టించని బంధువులంతా నాచుట్టూ మూగినారు ఐతే మంద్ర గబ్బ కుట్టించని పేరే గాని నేను ఏడవడంలేదు, గంతులు వేయడంలేదు. “ఊరికే గిట్టలతో పట్టి వుంటుంది” అన్నారు అంతా. “కుట్టనూ కుట్టిం” దని చెప్పి పెళ్లి కొడుకు తెప్పించి నిద్ధంగా ఉంచిన పొటాషియము పర్రాంగి నేటూ టార్టారిక్ ఆసిడూ వేసినాను. వెంటనే కాస్త బాధ తగ్గింది, కాని ఇంకా చాలా బాధ ఉన్నది. నన్నేదో మహావధిలో ఉంటే ఓదార్చి పోదామనే ఆశ్రంతో వచ్చిన వాళ్లు నేను నిశ్చలంగా ఉండడము చూసి నిరుత్సాహపడి ముఖాలు చిన్న బుచ్చు

కున్నారు. పాపము, వాళ్లను సంతోషపెట్టడము కోస మన్నా కళ్ల నీళ్లు పెట్టిరాగాలు తీతా మనుకున్నాను గాని చివరకు ఊరుకున్నాను. వాళ్లిక' లాభం లేదని తెలిసి “ఊ! మండ్రగబ్బ కుడితే అట్లా ఉంటాడా! దానికి గిట్టలలో కూడా కొంచెము విషముంటుంది” అన్నారు.

తర్వాత ఎంతసేపటిదాకానో మనుష్యులు వచ్చి పోతూనే ఉన్నారు. కాని అందరికీ ఉత్సాహ భంగమే. మొత్తాన నాకు పాదము మీద మూడుచోట్ల బాధ గా ఉన్నది. అందులో మధ్యను బాధ తీవ్రము. వాగం పది గోటాల దాకా పాదము బెణికి నట్లుండి బాధ పెట్టింది. బాగా రెండు గిట్టలతోనూ పట్టుకొని కసితిగ కొండితో అంట పొడిచి ఉంటుంది. కాని ఏమి లాభము, ఎవ్వరూ నమ్మలేదుగా! “మమ్మన్ని అంతా తేలు కుట్టించుకునే తెలివి తేటలు గలవాళ్ల మని ఎక్కిరించే వాడివే, నీకు ఇవ్వాలిటితో పరాభవ మయిందా?” అన్నారు మావాళ్లు. “ఐనా నా గదిలో కుడితేగా నాకు పరాభవము! నేను పుట్టిన ఊల్లోకూడా కుట్టలేదు. అసలు నన్నుకుట్టింది తేలు గాదు, మండ్రగబ్బ” అన్నాను. నా పాదము ఎట్లాఉన్నా పరాభవము స్పష్టమే.

3

కాబట్టి నేను ఏడ్చినా నవ్వినా ననుకుంటారని చెప్పినాను. కొంతమంది నవ్వినా ఏడ్చి నట్లుగా ఉంటుంది. కాని వాళ్ల అదృష్టం నాకు లేదు! ఈమాట వింటే అంతా నవ్వుతారు కాని ఏడుపుకు జనాదరణ ఎంత కావలెనో తెలిసినవాళ్లు నవ్వరు. నవ్వి నప్పుడు పక్కనున్నవాళ్లు నవ్వినా నవ్వక పోయినా నవ్వినవాళ్లకు నవ్వు సంతోషమే కలిగిస్తుంది. నవ్వుతున్నవాడి పక్కనున్నవాడు ఏడుస్తున్నా నవ్వే వాడికి కోపం రాదు. కాని ఏడుపుతత్వ మది కాదు. నలుగురిలో ఏడుపు మనస్సుకు సత్ప్రతి కలిగించ వలెనంటే పక్కనున్నవాళ్లు అంతా ఏడవ వలె. ఏడుస్తున్నవాడి పక్కనుండి ఎవరన్నా నవ్వినా ఏడ్చేవాడికి ఎక్కడిలేని కోపం వస్తుంది. “నేను ఏడుస్తుంటే నీకు నవ్వుగా ఉండేం నాయనా!” అంటారు. మన పూర్వులకు ఏడుపు తత్వం బాగా తెలుసును. అందు వల్లనే మనదేశంలో ఎవరన్నా మరణిస్తే వాళ్లముఖ్యులవద్దకు ఆపులేగాక ఎక్కడెక్కడి వాళ్లూ కూడా వచ్చి కన్నీళ్లు పెట్టుకొని ఏడ్చిపోతారు. ఇటువంటి ఏర్పాటు మనలో ఉండబట్టే, సునిపోయిన భర్త కోసం వీధి ఎగిరి పోయేట్లు రాగాలు పెట్టడము భార్యకు మహాభోగంగా ఉంటుంది.

క థ లెల్లా ప్రాస్తాను

కాబట్టి మా ఏడుపును ఇతరులు నవ్వనుకుంటే చెప్పలేని బాధగా ఉంటుందని చెపుతున్నాను. కొన్నాళ్లు నాకిదే ఆలోచన పట్టింది. ఎందువల్ల? చివరికు నావద్దనే ఏదో లోపమున్నదని తోచింది. ఆ బాధ నాకు కలిగినప్పుడు ఒంటరిగా ఉంటే చిరు నవ్వు నవ్వుకుంటాను. నలుగురిలో ఉంటే ఘక్కుమని నవ్వువస్తుంది. అది ఒక్కొక్కరి స్వభావం తీరు!

కాని ఒకటి అంటే ఇతరులు ఇంకొకటి అనుకోవడము మాకు దినదినానుభవమే!

ఒక సారి సాయంత్రం వెన్నెట్లో బయలుదేరి కాలి నడకను ఒక స్నేహితునితో కలిసి పదిమైళ్ల దూరంలో ఉన్న పల్లెటూరికి పోదామని బుద్ధి పుట్టి ఇంట్లో వంట త్వరితంగా చేయమన్నాయి. మేము భోంచేస్తూ ఉన్నప్పుడు మావాళ్లు “ఏమీరు వెళ్లుతారు?” అని అడిగినారు “ముట్లారు” అని మేము నిజమే చెప్పినాము. “కాదు లెద్దరూ, నిజం చెప్పండి. ఆరుగంటలరైలుకు తెనాలి కాదూ పోవడము?” అన్నారు మావాళ్లు. మే మిద్దరమూ ఎంత చెప్పినా వాళ్లు నమ్మలేదు. “అందులో దుబారాఖోరులైన మీ ఇద్దరూ ముట్లారు నడచి వెళ్లుతున్నారంటేనా మేము నమ్మేది?” అన్నారు,

పట్టంలో చిరువుకుంటూ మాంబళ్లలో ఉంటున్న గోజాలలో ఒకసారి పొద్దున క్రాపు చేయించుకుందామని పట్టం వెళ్లుతూ స్నానానికి తువాలాలు వెంట తీసుకొని వెళ్లినాను. మళ్లీ సాయంత్రం దాకా ఇంటికి రాననికూడా చెప్పినాను. కాని మా వాళ్లకు నేను సముద్ర స్నానానికి వెళ్లినా ననే నిశ్చయము. సముద్రస్నానాని కని వెళ్లినవాళ్లు సాయంత్రందాకా రాకపోతే ఏమని దిగులు పడుతానో అట్లా మా వాళ్లు దిగులు పడ్డారు. కాని చివరకు నేను పోకుండా క్రాపుక త్తిరించుకొని పట్టమంతా తిరిగి సినిమాకు వెళ్లి ఇంటికి వచ్చేటప్పటికి, ఏమున్నది?

నాకొక వైష్ణవ స్నేహితు డున్నాడు. ఆయన శుద్ధ శ్రోత్రియుడు. వైష్ణవ మతాచార్యులైన శ్రీరామానుజుల వారే అనాచారమంతా నిశ్శేషంగా ఆచరించి ఉన్నారు. కాబట్టి వారి మతస్తులైన వారికి సాంప్రదాయమే మిగిలింది. అందువల్లనే వైష్ణవుల కంత ఆచారము! వాళ్ల ఆచారము ‘ఆచారి’ అని పేరులోనే ఉంటుంది. మా ఆచార్యుగారు కూడా అంటే, అందువల్ల వారు దేవతార్చనాది విధులలోనే కాకుండా సామాన్య లౌకిక విషయాలలోకూడా ఆచార బద్ధులై ఉంటారు. నేను ఎక్కువ మనశ్శాంతితో ఉన్నప్పుడు ఎక్కువ మాట్లాడకుండా ఉంటే “మీరివ్వాల కులసాగా లేరే?” అని అడుగు తారు, “ఇవ్వాల నామనన్ను మహా శాంతముగా ఉన్నది” అంటాను. “కాదు లెండి నాకు తెలియదా!” అంటారు ఆచార్యుగారు.

“ఐతే ఎట్లా ఉంటే నాకు ఉల్లాస మున్నట్లు?” అంటాను. “మీరు ఏలాసాగా ఉంటే అల్లరి చేస్తూ తాగినవాడవట్లే మాట్లాడు తారు కాదా?” అంటాను. కాని పాప మా ఆచార్యుల గారకి ఏం తెలుసు? నామనస్సు ఎందువల్ల నైనా ఆశాంతంగా ఉన్నప్పుడే గాని అల్లరిగా వాగుతూ ఉండనని అయినను చెప్పలే మాట్రము విశ్వ సిస్తాడా?”

౪

లోకింటలో ఎవరికైనా ఏదోకాణం చాల ఎప్పుడన్నా మనస్సు కలల పడుతూ ఉండకపోదు. కాని నేను సామాన్యంగా మాత్రము బయటికి ఏలాసాగా ఉనపడతాను. ఐనప్పటికీ ఒక్కొక్కసారి అకస్మాత్తుగా అకాణంగా ఆవేదన దస్తుంది. ఉన్న వాణ్ణి ఉన్నట్లు ఉండగానే అది అట్టే వచ్చి కడుపులో చెయ్యిపెట్టి కలిసేస్తుంది. వైద్యులు దాన్ని జబ్బు అంటారు. కాని “నయమయ్యేగాకా డబ్బు డమ్మిడి ఇయ్యను. మందుప్రాంభించి”మంటే నాళ్లు అందుకు ఒప్పుకోరు. ఇక, మానసిక శాస్త్రంలో ధర్మశాస్త్రం జోడంచి చదువుతున్న లాయర్లు “బహశహా, నీ వేదా గొప్పసేను రహస్యముగా చెసి ఉండవలె!” అంటారు. పూర్వజన్మలో ఏసేదాన్నా చేసినా నేమో చెప్పలేను గాని, వాళ్ల ధర్మాన, ఈ జన్మలో మాత్ర మేమీ చేయలేదు.

ఆపాధ ఎప్పుడు వస్తుందో ఎందుకు వస్తుందో చెప్పలేను. అది వస్తే ఒక్కొక్కప్పుడు బోర్లబుక్కలా పండుకొని చేతులుచాపి ఆచేతన పదార్థంవల్లే నిశ్చబ్దంగా నిశ్చలంగా ఉంటాను. ఒక్కొక్కసారి వెల్లికిలా పడుకొని “ఊ!!” అని బిగ్గిగా మూలుగుతాను. మరణవేద పడుతున్నవాళ్ల మూలుగు రాత్రిపూట లోకిము నూటు మణి ఉన్నప్పుడు వినబడితే ఎంత భయంకరంగా ఉంటుందో, అది అట్లా ఉంటుంది. ఆప్పుడు ఇతరులు నాపక్కన ఉండలేరు. ఉన్నారా, వాళ్లకూ ఆపాధ అంటువ్యాధి వల్ల ప్రసరించిందన్నమాటే!

ఎక్కువ ఉల్లాసంగా ఉండని ఒకానొక కొత్తన్నేహితుడు నేను బయట ఆత్మ్య త్సాహంగా ఘాట్లాడడము విని అటువంటి నాతో కలిసి కొన్నాళ్లుఉంటే అనకు ఊడా ఉల్లాసం వస్తుందనే ఆశతో నాగిదిలో వచ్చి ఉంటానన్నాడు. నేనూ స్నేహితుడు గదా అని అందుకంగీకరించినాను. మేమిద్దరిమూ కలిసి ఆగదిలో ఉండడం మొదలుపెట్టి పదిహేను రోజులు గడిచేలోపల ఆ ఆవేదన తెర నాకు మూడుసార్లు వచ్చింది. మూడవ సారితో నాన్నేహితుడు బెదిరి నాగిది విడిచి పారిపోయి నెలరోజుల దాకా నాకు ముఖం మళ్లి కనపరచలేదు.

కథ తెల్ల వ్రాస్తాను

౫

ఈ ఆవేదన సామాన్యంగా ఇన్నిగోజుల కొకసారి అనివస్తుంది. వారంగోజుల కొకసారి రావడం మామూలు. కాని ఒక్కొక్కసారి హెచ్చుతగ్గుగా రావడం కూడా కద్దు. ఎంత ఆలస్యమైతే అంత దుస్థిరంగా ఉంటుంది.

పట్టంలో హోటల్లో భోంచేస్తూ నేను చదువుకుంటున్న గోజుల్లో ఒకసారి అది రెండు నెలలపాటు రాకుండా ఉండి ఒక్కగోజున పొద్దున్నే నిద్ర లేవంగానే అట్టేవచ్చింది. వరసను అన్నాళ్లు బిగవేయడము ఎన్నడూ లేదు. ఇక అన్నాళ్లకు రాక రాక వచ్చినప్పుడు, నాకు కలిగిన బాధ వేరే చెప్పడమెందుకు! తొమ్మిది గంటలై కాలేజీ వేళ అవుతున్నా అది వదలడంలేదు. అప్పుడిక అదివదలక పోతే మనసున్నాదాన్ని వదిలించుకోక పోతే మర్యాదకాదని బలవంతాన లేచి ముఖప్రక్షాళనముచేసుకొని స్నానం చేసి తల జాగ్రత్తగాదువ్వి తిలకం తీర్చి కోటూఅదీ వేసుకొని ఉల్లాసంగా ఉండవలెనని ప్రయత్నిస్తూ హోటలుకు వెళ్ళినాను.

నాపక్కనే ఎరిగినాయన ఒకాయన భోంచేస్తున్నాడు. ఆయన తాను తెలివిగలవాడైనట్లు ప్రదర్శించుకోవలెనని సంభాషించే వేళలలో ప్రయత్నిస్తూ ఉంటాడు. ఆయన ఆగోజున తల ఎత్తి నావైపు తిరిగి “ఏమండీ, కవులు వివాగ గ్రస్తులై ఉంటారంటారు. కాని మీరెప్పుడు చూసినా నవ్వుతూ కులాసాగా ఉంటారు” అన్నాడు.

“అట్లాగా! ఇవ్వాళ ఎట్లాఉన్నాను?” అని చిరునవ్వుకూడా నవ్వుకుండా నిశ్చలంగా అన్నాను.

“ఇవ్వాళా మామూలువల్లే కులాసాగా ఉన్నారు” అన్నాడు.

ఇక నాకు చిరునవ్వు రాకతప్పిందికాదు. కలవరిస్తున్న చిరునవ్వుకంటే ముఖాన వాండవిస్తూ ఉండగా “అట్లాగా! ఐతే పోనీ నేనుకవిని కాననుకోండి!” అన్నాను.

“ఎళ్ళో అంటి కోసం కాదండీ! మీరు, లూఫింగ్ ఫిలాసఫరువంటి వారండీ” అన్నాడు.

గ్రహములవిమాటలు మాట్లాడడానికి ఈ తెలివిగలవారికి సరిగ్గా ఈరోజే దొరికవలెనా, గోజూ హోటల్లో ఒకరెకొకరము కావడము ప్రత్యక్షమయ్యేవాళ్లమేగా! నాకు విభ్రాంతికలిగింది. ఇంత చెప్పలేని బాధపడుతున్న ఈరోజే ఇతగాడికి కులాసాగా కనపడుతుంటే-ఇంకా ఏముంది? అంతట ఊరుకోక నేను ఘృమని నవ్వి “అయితే నిజంగా ఒక్కవిషయము చెప్పితే నమ్ముతారా? ఇవ్వాళ నేను పడుతున్న యాతన ఈసంవత్సరంలో మరెప్పుడూ అనుభవించలేదు” అన్నాను.

అంతటితోనేనా ఆయన ముఖాన విశ్వాసనూచనలు కనిపించలేదు. ఒక చెంపన నేను నవ్వుతూ యాతన అనుభవిస్తున్నా నంటే పాపమా బ్రాహ్మణు ఎట్లా నమ్ముతాడు ! అందులో ఆయన తెలివిగలవాడాయెను ! తెలివి తక్కువ ఘటమైతేగా ! చివరకు నాకు విసుగుపుట్టి “మనకు చింతగా ఉన్నదిగదా ! అని అది ముఖాన ధరించి లోకాని కంతా చూటిస్తూ పోవలెనా ఏమిటి !” అన్నాను.

ఇది తెలుచుకున్నప్పడల్లా నా కొకానొక స్నేహితుడు జ్ఞాపకం వస్తాడు, అత నెప్పుడూ గంభీరంగా ఉంటాడు. దుఃఖము వస్తే స్త్రీలవల్లే అది బయటికి కనపరుస్తామా అని అతని అహంభావము ! కాని ఎవరికైనా దుఃఖాలు రాక ఊరుకోవు. దుఃఖము ఏదోవిధంగా ప్రకటనగా కి తప్పదు. అతను దాన్ని లోకాచారము ప్రకారము గాక దాచిపెట్టవలెనని ప్రయత్నిస్తాడు. ఆ ప్రయత్నంలో అతిగా పోయి నవ్వుతాడు కూడాను, రెండుసార్లు నేనిది స్వయముగా చూసినాను.

అతనికి చాలా కాలానికి కుమార్తె పుట్టింది. ఆపిల్లను ప్రాణంగా పెంచుకుంటున్నాడు. సంతోషం దాటకముందే పెద్దదై నట్లుగా భావించి ఈవిధంగా చదువు చెప్పిస్తాను. ఈవిధంగా పెంచుతాను. ఈవిధమైన భర్తను వెదుకుతాను. అని ఆపిల్ల సంగతే మాట్లాడుతూ ఉండేవాడు. పాప మా పిల్ల సంతోషం దాటక ముందే ఈ లోకము దాటింది. ఈవార్త విన్నతర్వాత అతన్ని చూసి రావడానికి నాకు మనస్సొప్పలేదు. చివర కొకనాడు ఓదారుద్దాముగదా అని జంకుతూ విచారము సూచించే మూరెడు ముఖం పెట్టుకొని అతని వద్దకు వెళ్ళినాను. నన్ను కిటికీలో నుంచి చూచి చూడడంతోనే అతను పకపక నవ్వుకుంటూ ఎదురుగా వచ్చాడు. ఏమాటలు మాట్లాడి ఓదారుద్దామా అని నేను రెండుగోజుల బట్టి ఆలోచించి తయారు చేసుకున్న మాటలన్నీ మాట్లాడ కుండా వృథాగా ఊరుకోవలసి వచ్చింది. ఆమాటలు మాట్లాడేందుకు మీలు చిక్కునిస్తేనేనా !

ఇంకోసారి ! నేను పట్టంలో చదువు కుంటూ ఉండగా ఏదోపనిమీద పట్టు వచ్చి నెలగోజు లున్నాడు. నా విలాసానికే అతని ఉత్తరాలు వచ్చేవి. ఒక గోజున తంతి వస్తే గాభరా పడుతూ అతనున్న చోటు వెదికి ఇచ్చినాను. విప్పి చదువుకొని ఖక్కుమని నవ్వినాడు. ఏమిటో నవ్వు మాట కాబోలు ననుకొని నేనూ నవ్వినాను. ఇంతలోకే అతను “ఇదేమిటో తెలుసునా ? మానాన్నగారికి అకస్మాత్తుగా ప్రాణం మీదికి వచ్చిందట. ఈ సాయంత్రమే వెళ్ళవలె !” అన్నాడు. ఆమాటలు వినేటప్పటికి నిర్ఘాంతపోయినాను.

కథ లెల్లా వ్రాస్తాను

ఆప్పటినుంచీ ఆన్నేహితుని స్వభావం నాకు తెలిసి పోయింది. కాని లోకులంతా అట్లా అనుకోరు. “అతని కేమికష్టం వచ్చినా ఎంతమాత్రము పట్టించుకోడు” అనుకొని కొందరు ఆశ్చర్యపడతారు. మరికొంతమంది కటికి గుండె వాడని దూషించుకూడా దూషిస్తారు. కాని నాకుమాత్రము అతను ఏమైనా దంజే ఏదో దుఃఖములూ ఉన్నాడని నిశ్చయంగా తెలుస్తుంది.

నవ్వుగాని ఏడుపుగాని అక్షర సమామ్నాయ మవసరము లేని సంగీతము వంటి భావ. తాటిచెట్టును వేపచెట్టుఅని, వేపచెట్టును తాటిచెట్టు అనీ లోకమంతా వ్యవహరించి నట్లయితే ఏమీ ఇబ్బంది ఉండదు. అపేరులు వట్టి సంకేతాలు. అట్లాగే మా పూర్వోక్త స్నేహితుడు ఏడుపును నవ్వుతో ప్రచురిస్తాడు. ఇతేకాని మా స్నేహితునికి దుఃఖము లేదని కాదు. ఇక్కడ ప్రత్యేక వ్యక్తి భావ సంఘభావతో భేదించినదే కాని స.ఘానుభవాలకూ మా స్నేహితుని అనుభవాలకూ తారతమ్య మున్నదనలేము !

౬

ప్రస్తుత విషయానికి వద్దాము. నేను కథ లెల్లా వ్రాస్తాను ? నేను మొదట హాస్య ప్రధానమైన కథలు వ్రాసేవాణ్ణి కాదు. కథలన్నీ దుఃఖముతో మొదలుపెట్టి దుఃఖముతో పూర్తిచేసేవాణ్ణి. కాని ఆ కథలు వ్రాసేప్పుడు నాకు బ్రహ్మానందంగా ఉండేది. కొంతమంది నన్నప్పుడు “ఇంత కఠినంగా వ్రాయడానికి నీమన స్సెట్లా ఒప్పుతుందయ్యా ? మేము చదివేప్పుడే బొటబొట కన్నీళ్లుకార్చాము. ఇక నీకు వ్రాసేప్పుడెట్లా ఉన్నదో !” అని అడిగినారు. కాని పద్మాసనంలో నిశ్చలంగా కూర్చునే బ్రహ్మదేవునికి సృష్టికాల మప్పుడు ఉండే ఉత్సాహము కంటే, తాండవేశ్వరునికి ప్రళయకాల మప్పుడు నాట్యము చేయడములో ఉత్సాహ మెక్కువ ఉంటుందని వాళ్ల కంటెలును ! కథ వ్రాసేప్పుడు అందులో ఎంత మంది మనుష్యులను చంపడానికి వీలవుతే కథకు డంత సంతోషిస్తాడు. కథాంతాన స్వినాశనము చేయగలిగినాడా, ఇక నటరాజమూర్తికి ఉండే బ్రహ్మానందమే అతనికి !

మొదట నేను విషాద కథలే వ్రాస్తున్నప్పటికీ నెమ్మదిగా హాస్యకథలు కూడా వ్రాయడంసాగించినాను. కాని అటువంటి కథలు ఒకటి రెండు వ్రాయకముందే నాకు హాస్యకథా రచయిత నని పేరు వచ్చేసింది. అట్లా పేరు రావడానికి మరేమీ కారణం లేదు. నాస్నేహితులలో ఇద్దరు మొదటినుంచీ హాస్యకథలే వ్రాస్తున్నారు. కాబట్టి నన్నుకూడా వాళ్లతో కలిపి నావద్దలేని హాస్యము లోకము నాకు ఆరోపించ సాగింది.

అది అసత్యమైనా ఏదోవిధంగా కొత్త డిగ్రీ తీసుకునే గ్రామ్యుయేటు వలె నూతన గౌరవంగా అంగీకరించినాను. తర్వాత కొన్నాళ్లకు హాస్యకథలు వ్రాయడము నాకు పరిపాటి బిపోయింది.

కులాసాగా వ్రాసే విషాదకథలు ఎల్లా వ్రాస్తానో చెబితే చునుత్కాన మేమీ ఉండదు. కాబట్టి ఈ హాస్యకథ లెల్లా వ్రాస్తూఉంటానో చెప్తాను. ముందు హాస్య కథలు నేనెల్లా వ్రాస్తానో చెప్పక నాన్నేహితు రిద్దరూ వాళ్లవి ఎల్లా వ్రాస్తానో చెపుతాను. ఆ ఇద్దరు స్నేహితులలో ఒకరిది మోటు హాస్యము, ఒకరిది సుసమైది.

ఆ మోటు హాస్యపు స్నేహితుడు అకానిలో కూడా అట్లాగే ఉంటాడు. జమానువంటి మనిషి, చూస్తే పిల్లలు బడునుంటారు. ఒకసారి వాళ్లింటికి భోజనానికి వెళ్లి “మీరు కథ లెట్లా వ్రాస్తారండీ?” అని అడిగినాను.

జవాబుకు తడువుకో కుండా ఆయన “ఎట్లావ్రాస్తా రేమిటయ్యా? ఏమున్నది! ఏ స్నేహితుడన్నానో పబ్లిషర్ వ్రాయ మండేనో, భజానాలో దబ్బు లెక్కువగా ఉండేనో లేచి కూర్చోని కలం చేతులో పట్టుకొని తోచిన దల్లా కాగితంమీద సెట్టేస్తాను!” అన్నాడు వెంటనే.

పేను కొంచెము జంకుతూ “కాస్తఅలోచించవద్దా?” అన్నాను.

“అలోచనఏమిటి! నీవు అలోచిస్తూ వ్రాస్తావు కాబోలు! అందుకనే ఎన్నరూ నీకథలు మెచ్చుకోరు. కథ వ్రాయడానికికూడా అలోచన కావలెనట! ఈ స్వల్ప విషయాలకే అలోచిస్తూ కూర్చుంటే దబ్బు సంపాదించేదెట్లా!” అన్నాడు.

నేను కొంచెము నిర్భంతపోవడమే కాకుండా నా కథలను పరిమానించినదరు చిన్నబుచ్చుకున్నాను కూడాను. కాని వెంటనే కోలుకొని సంగతి తెలుసుకోవలెనని ఉన్నాను కాబట్టి పట్టు విడవక “అట్లా బలే ఎవరన్నా ఏమన్నా అంటారేమోనని భయంలేదా?” అన్నాను.

“భయం నాకా? ఎవ రన్నా వన్నుంటే ఎరగరూ! ముక్కు బద్దలు కొడతాను!” అన్నాడు. అప్పు డాయనను చూస్తే నాకు భయం వేసింది.

“సరే లెండి కాని సాపు వ్రాసేప్పు డన్నా అలోచించరా? ” అన్నాను.

“నీవు వట్టి చాదస్తడ వల్లే ఉన్నావే. కథలకు సాపు వ్రాస్తూ కూచోవడం కూడానా; ఆపాడు సంగతి విడిచి పెట్టి కడుపునిండా భోజిచెయ్యి, ఏమీ లెండి అది! పిచ్చిక మేత మేస్తావు!” అని నన్ను మళ్ళీ ఆవిషయ మెత్తనీయక, మర్నాడు ఆజీర్తితో ఉపవాసం చేసి పడకవేస్తేట్లు బలవంతాన భోజనం చేయించినాడు.

కథ లెట్లా వ్రాస్తాను

ఆ స్నేహితుని కథలను ఆంధ్రదేశమంతా, పండితులనక పామరులనక ఏక గ్రీవముగా పొగడుతున్నారు. ఆయనను ఎడ్డిసన్ వంటి గొప్పగొప్ప హాస్యకథకులతో పోలుస్తున్నారు. ఇంత హాస్యకథాకర్త ఇంకొకరు లేరని కూడా అంటున్నారు. మధ్య నేనొకణ్ణి మోటు హాస్యమని అంటే మాత్రము నా మాటలకు విలవ ఏం వుంటుంది!

ఇక రెండవ స్నేహితుడు. ఆయన పొడుగ్గా సన్నగా జబ్బుమనిషి వలె ఉంటాడు. ఊదితే పడిపోతాడా అని భయము వేస్తుంది. ఆయన మాట్లాడు తుంటే కంఠము సన్నగా శ్రావ్యముగా ఉండి విన సాంపుగా ఉంటుంది. ఎప్పుడన్నా నవ్వుతే వెండి చిరుగంటల నాదాన్ని తలపుకు తెప్పిస్తుంది. పిల్లవాడి వల్లే కనపడడమేగాక మాట్లాడుతూకూడా ఉండే ఆయనను చూస్తే ఎవరికి గొరివించ బుద్ధి పుట్టుతుంది?

ఒకనా డాయన మాఊరు వచ్చినాడు. మే మిద్దరమూ గదిలో పడక కచ్చిల్లో పడుకొని కళ్ళుద్దు చెప్పుకుంటున్నాము. నే నప్పుడు నెమ్మదిగా మొదటి స్నేహితుణ్ణి ఆడిగినట్లుగానే “మీరు కథ లెట్లా వ్రాస్తారు?” అన్నాను.

ఆ ప్రశ్న నేను వేయగానే నాస్నేహితుని ముఖాన ముగ్ధమైన చిరునవ్వు చిరుగాలివల్లే మలసింది. “మీరూ కథలు వ్రాస్తారగా!” అన్నాడు కొంత సేపటికి.

నేను కాస్త ఆలోచించి “ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క విధంగా వ్రాస్తారగా! అంత సగస మైన హాస్యకథలు వ్రాసే మీ అనుభవ మేమిటో తెలుసుకోవలె నని కోరిక!” అన్నాను.

“మీరు నవ్వుతూ రేమో! ముందు మీరు కథ లెట్లా వ్రాస్తాలో చెప్పండి, నాకూ తెలుసుకోవలెనని కుతూహలంగానే ఉన్నది” అన్నాడు.

నేను ఘక్కున నవ్వి అన్నాను, “నా కథ లెట్లా వ్రాస్తాలో కొద్ది రోజుల్లో వ్రాతపూర్వకంగా ప్రచురించబోతున్నాను. అది ఇప్పుడే చెపితే మీరు సదవ వచ్చే పుటికి దానిలో మజా పోతుండేమో! కాబట్టి నన్ను ప్రస్తుతము వదలి పెట్టి మీ కట్లా వ్రాస్తాలో చెప్పండి! నేనెట్లా వ్రాస్తాలో అనేది వ్రాయడం కోసమే మీ కట్లా వ్రాస్తాలో కూడా తెలుసుకుందామని అడుగుతున్నాను.”

“అయ్య బాబూ! మీ కథలూ నన్నెక్కిస్తారా ఏమిటి? అయితే ఆసలే సిగ్గుగా ఉంటుంది” అని ఘక్కున నవ్వి నాడు నాస్నేహితుడు. ఆ నవ్వు నాకు వెండి చిరుగంటల నాదంవల్లే వినవచ్చి సంతోషము కూర్చింది.

“వెండి చిరుగంటల నాదంవల్లే ఉండే మీనవ్వు వల్లనే మీ కథలలోని హాస్య ముంటుంది. అవి వ్రాసే మీరు ఎట్లా వ్రాస్తాలో చెప్పడానికి సందేహించవలసిన

అవసరం లేదు. అదీ ఒక చిత్ర మనోహరతతో కూడి ఉంటుంది” అన్నాను.

నా స్తోత్రానికి ఆ స్నేహితుడు కొంచెము తల వాల్చినాడు. సిగ్గుతో లయ న ముఖము వివర్ణమైనది. ఇక చెప్పకుంటే సరసంగా ఉండదని మధ్యమధ్య అగుతూ ఈ విధంగా ఆయన మంజుల కంఠస్వరముతో చెప్పసాగినాడు !

“బాబూ, మీరంతా నాకథలనూ నాహాస్యాన్నీ పొగడుతారు. కాని అవి వ్రాయడానికి నేను మహాచెడ్డబాధ పడతాను నుమండి ! కొన్నాళ్లు కథ మనస్సులో మాటిమాటికీ తోస్తూ వేరే ఏమీ లోచనీయదు. సవతిపోయి సహించని భార్య వల్లే ఉంటుంది దాని స్థితి. చివర కంతా తయారవుతుంది. ఆనైన, ఇప్పుడు పడక కుర్చీలో పడుకున్నానే, సరిగ్గా అదే విధంగా పడుకొని, ఒక చేతులో కాగితాల కట్టా, రెండోచేతులో పెన్నలూ పట్టుకొని వ్రాయడం మొదలుపెడతాను. కథ పూర్తి అయ్యేప్పటికీ నా ఒంట్లోఉన్న ఓపిక అంతా సాఫయి పోయి మూస్స పోయి నట్లు పడిపోతాను. అప్పుడా కథ మీద విరక్తి పుట్టుతుంది. మెటనే విసరి అవ తల పడవేస్తాను. ఒకవేళ ఎందువల్లనైనా అది మళ్ళీ చదవడం తటస్థించిచా, అది చింపి వేసినా నన్నమాటే. అందువల్లనే నా వాటిల్లో చిన్నచిన్న లోపాలు ఉంటూ ఉంటవి. ఆ లోపాలు సద్దుకోవలె ననుకుంటే కథే సద్దుకోవలసి వస్తుంది ! మీరు చెప్పినాను గాని ఇదంతా మీకథలోకి ఎక్కించేయ నుమా,, అని పూర్తి చేసినాడు.

నే నతనేపూ చిరునవ్వు పెదవుల మీద నటించ జేస్తూ చాలా శ్రద్ధగా విని, చివరకు “మీకేం భయ మవసరము లేదు. నేను ఇది నా కథలో ఎక్కించినా మీరు సిగ్గుపడవలసిన అవసరముండదు. కాని నా కథలోకి మాత్రము చాలా అద సర మవుతుందేమో !” అన్నాను.

“ఏమో, మీదయ !” అన్నాడు, పాప మాస్నేహితుడు !

2

ఇంతవరకూ వ్రాయకుండా అట్టేపెట్టి నప్పటికీ నేను కథ రెల్లా వ్రాస్తానో ఇక చెప్పక ఊరుకునే వీలులేదు. కాని ఇద్దరు స్నేహితులు కథరెల్లా వ్రాస్తానో చెప్పిన మీదట నాలో వాల్లిద్దరి స్వభావాలూ కలిసి ఉన్నవి కాబట్టి నా పద్ధతి వేరే ఎక్కువగా చెప్పవలసిన అవసరంలేదు.

నేను ఎవరన్నా కథలు వ్రాయ మంటే వ్రాయను, వ్రాయలేను కూడాను. కాబట్టి కథలతో శతావధానాలు చేయలేను. ఆకుకవిత్వాలూ చెప్పలేను. చాలా వరకు కథకు నేను లోబడి ఉండవలసిందే గాని కథ నాకు లోబడి ఉండదు. కథలు

కథ లెల్లా వ్రాస్తాను

ఇతరులకోసము ప్రచురిస్తున్నమాట నిజమేకాని వ్రాయడము మాత్రము నా కోసమే. నవ్వువచ్చినప్పుడు నవ్వకుండా ఊరుకుంటే ఏమవుతుందో, కథ వచ్చినప్పుడు వ్రాయకుండా ఊరుకుంటేకూడా అదే అవుతుంది. ఒక్క కవిత్వమే మనస్సు నిట్లా వేధిస్తుందని అందరూ అనుకుంటారు గాని కథలూ అంతేనని నా అనుభవము. అదే విధముగా ప్రతి లలితకళాసాధకుడికీ ఉంటుందని తోస్తుంది. నాకూ సహసంగా వ్రాసే నాన్నేహితునికి మల్లేనే కథ మనస్సులో కొన్నాళ్లు మధన మవుతుంది. కథామధనము చేసేది నేను కాదు, అదే ఏదో అగోచర మైన శక్తి ప్రోద్బలమువల్ల జరిగిపోతూ ఉంటుంది. కాని నాన్నేహితునివలే ఒకటే తప్ప వేరేమీ రాకుండా ఉండవలసిన అవసరము లేదు. ఒక్కొక్కసారి మూడునాలుగు కథలు కూడా, అభీను అల్మైరాలలో కాగితాలవలె, ఒక్కసారిగానే మనస్సులో రూపము పొందుతూ ఉంటవి. ఒక్కొక్కప్పుడు వాటిలో ఒకటిరెండు వెనక్కు పోవడము కద్దు. ఎట్లా విన్నా ముందు ఒకదాని ఆకారం పూర్తిఅవుతుంది, కథ ఎప్పుడైనా ఆ పరిణామ దశకు వచ్చేప్పటికీ సామాన్యంగా సాయంత్రమవుతుంది. అప్పుడు భోజనం చేసి దీపంవద్ద తీరకగా కూర్చుంటాను. పడక కుర్చీలో మధ్యమధ్య విశ్రమిస్తూ కూర్చునే, కలంతో వ్రాస్తాను. చిన్న దైతే ఆరాత్రే విపోతుంది. పూర్తిఅయ్యేప్పటికీ ఏ పన్నెండో ఒంటిగంటో అవుతుంది. అప్పటికి ఆలుపు వస్తుంది. పడుకుంటాను.

కాని వైత్యాధిక్యంవల్ల ఎంతకూ నిద్రరాదు. మరేమీ తోచదు. ఎందుకు కథ వ్రాయవలె నని బుద్ధి పుట్టిందా అని చింతిస్తాను. ఈ బుద్ధి ఉన్నవాణ్ణిగా దేవుడు నన్ను ఎందుకు సృష్టించినాడా అని దేవుణ్ణి దూరబడతాను. కాని ఎవరిని దూరినా నిద్రపట్టదు. నిద్ర పట్టడానికి పుస్తకాలల్లో చదివిన ఉపాయాలన్నీ అనుష్ఠించి ప్రయత్నిస్తాను. కాళ్ళూచేతులూ చన్నిళ్లతో కడుక్కుంటాను. మనస్సు ఏకనిష్ఠముగా ఉంచవలెనని ప్రయత్నిస్తాను. వినుగు వల్లవైనా నిద్ర వస్తుందేమోనని ఏరామజపమో చేస్తాను. మనస్సు భావహీనముగా ఉంచవలెనని యత్నిస్తాను. సూర్యోదయ కాలాన్ని మనస్సులో చిత్రించుకొని ధ్యానిస్తాను. ఏమిచేసినా ఏమీ లాభం లేదు. తల తిరుగుతూ ఉంటుంది. ఏవో చిత్రచిత్రమైన ఆకారాలు కళ్లముందు తేలిపోతూ చిరాకు పుట్టిస్తవి. వాటి కొక్కొక్కప్పుడు చెప్పలేనంత వికృతాకారాలుకూడా ఉంటవి. భయపడే గోజులుకూడా కద్దు.

చివరకు ఏ తెల్లవారుజాముకో దాని అంతట అది నిద్ర పడుతుంది. కాని అనిద్రమాత్ర మేమి నిద్ర! మధ్యమధ్య భయకరమైనవో బాధాజనకము లైనవో

కలలు వస్తవి. ఉలికి ఉలికిపడి లేస్తూ ఉంటాను. మర్నాడు పొద్దుటికి దేహము జ్వరము బారిన వానికి వల్లే ఉంటుంది. మధ్యాహ్నం బాగా భోజనంచేసి నిద్ర పోయి లేచిన తర్వాత మళ్ళీ మనుష్య లోకంలో పడతాను.

కథ పెద్దదై, ఆరాత్రి ఒంటిగంటా రెండింటికీ పూర్తికాక పోయిందా, అక్కడి నుంచి ఆరాత్రి అట్లా బాధ పడడమే గాక మర్నాడు పగలల్లా అదే ఛాసంతో ఉంటాను. ఎట్లావనా కథ పూర్తి అయ్యేప్పటికీ మళ్ళీ మరుసటి రాత్రి రావలసిందే, ఆ బాధ పడవలసిందే!

నేను పడే బాధ చూడలేక మా ఇంట్లో వాళ్లు “లేని పోనిది ఊరికే ఒళ్లంతా హైరానా పెట్టుకోవడ మెందుకు?” అని అంటూ ఉంటారు. వాళ్లకు ఒక్కొక్కసారి జవాబే చెప్పను. ఒక్కొక్కసారి కనురు కుంటాను.

హాస్యకథలు వ్రాసేవాళ్లంతా నావల్లే బాధ పడతానో లేదో నాకు తెలియదు కాని హాస్యకథ వ్రాయడమే శిక్షగా నేనెంచుతాను, అందు వల్లనే ఎవరి మీద నన్నా కోపము వస్తే ఒకటే తిట్టు తిట్టుకుంటాను. “ఇతనికికూడా హాస్యకథలు వ్రాయ వలెనని బుద్ధి పుడిలే బాగుండును!” ఇతకంటే నేను తిట్టుకోలేను.

మా మామగారిమీద ఈమధ్య కోపము వస్తే కూడా ఇట్లాగే అనుకున్నాను. అందులో వారు ఈమధ్య “ఏమిటి కథలు వ్రాయడము! నేనూ వ్రాయగలను. గోడ మీద పిల్లీ, పిల్లిమీద కుక్కా, కల్పించివ్రాయడమేగా!” అన్నాడు. అందు వల్ల నా కని తీరేట్లుగా పడేపడే, “తథాస్తు, రథాస్తు! వారికికూడా హాస్యకథలు వ్రాయవలెనని బుద్ధి పుడుతుందిగాక!” అనుకున్నాను.

కాని కథ వ్రాయడంతోపాటే పూర్తివిసట్లు కాదు. సరసహాస్యపు స్నేహితుని వల్లే పూర్తివిస తర్వాత వాటిని చూడడానికి నాకు భయ మేమీ ఉండదు. మనుష్య ప్రపంచంలో పడ్డతర్వాత రెండుగోజు లాగుతాను. ఇంతలో అక్కడక్కడ చేచ్చి వలసిన చిన్నచిన్న విషయా లేమన్నా తోస్తవి. మళ్ళీ కథ రెండుమూడుసార్లు చదివి నెమ్మదిగా శ్రద్ధగా సాఫు వ్రాస్తాను. ప్రతివాక్యములూ ఏదో ఒక చిన్న మా రైనా ఉంటుంది. సాఫు పూర్తి విస తర్వాత మళ్ళీ ఇంకొకసారి చదివి తోచిన దిద్దు బాట్లు చేస్తాను. అంతటితో దానికీ నాకూ ఉన్న ఋణము తీరిపోతుంది.

ఇక దాన్ని ఏ ప్రతికలోనో పుస్తకంలోనో ప్రచురిస్తాను. కొంతమంది చదవనే చదవరు. వాళ్లకిదే పనా! కాని చదవకుండానే “పాడు కథ!” అంటారు ఇంకా కొంతమంది అశ్రద్ధగా చదివి అశ్రద్ధగా వ్రాశాడంటారు. మరి కొంతమంది

కథలెల్లా వ్రాస్తాను

లోపమేదై నా చూపక పోతే తను విమర్శ దృష్టికి కళకము కలుగుతుందని లోపాలు వెదుకుతూ ఉంటారు. చివరకు వాళ్లకు ఆచ్చులోపా లైనా కనపడతవి. ఇక కొంత మంది “ఈ భాగంలో ఇట్లా వ్రాస్తే బాగుండేది, ఇక్కడ ఇట్లా!” అని మూతి విరుస్తారు. కొంతమంది “ఎందుకూ, కూటికీ గుడ్డకూ ఆక్కడకు రాని వ్రాతలు!” అంటారు.

మరి కొంత మందికి భక్తి ఉండవలె! మొదటిసారి బయాస్కోపు మాడారు వచ్చినప్పుడు ఉల్లోజనమంతా చూడడానికి పొల్లబడి వెళ్లుతున్నారు. మానాయ నమ్మనుకూడా నేను తీసుకొనివెళ్లి చూపించినాను. పెద్దది అవిద కదిలేప్పటికి మా సందులో ఆడవాళ్లంతా బయలుదేరినారు. ఆది చూసి వచ్చిన మర్నాడు మా దొడ్లో తులసి కోట ఆరుగుమీద వాళ్లంతా సభచేసి బయస్కోపు సంగతులు మాట్లాడు కుంటూ ఉన్నారు. చివరకు వాదన పూర్తి ఐన తర్వాత తీర్మానము చేసినారు, “అక్కడ ఏమున్నది, కృష్ణా? రామా?” అని ఆమాటలు విన్ననాకు మండుకుపోయింది. వాళ్ల దగ్గరికి పోయి “సరే కానీయండి కాని రేపటినుంచీ రోజూ పావుగంట నేపు ‘కృష్ణా’ అనీ ‘రామా’ అనీకూడా అంటూఉంటాను. టిక్కిట్లు పావలా ఇచ్చి కొనుక్కు పోతూ ఉండండి!” అన్నాను. మా నాయనమ్మా ఆమెసావాసగత్తెలూ అన్నట్లుగానే మా కథలను చూసి కూడా కొంతమంది “ఏమండీ కథలలో? కృష్ణా రామా?” అంటారు.

మరి కొంతమంది “నీతిబోధ లేనే, ఎందుకు వ్యర్థ” మంటారు. ఒక వేళ ఆ కథ ధ్వనిమాత్రంగా నీతిబోధ చేస్తూ ఉంటే “ఇంకా స్పష్టంగా చెపితే బాగుంటుంది, లేక పోతే నూతన విద్యా పద్ధతులకు సరిపోదు” అంటారు.

ఎవరేమంటే నేమి! ప్రచురించిన తర్వాత నా కథ కర్మ నాది కాదు. ఒక్కసారి నాచేతులు దాటి ఆచ్చులోకి ఎక్కిందా అంటే నాబాధ విరగడ అవుతుంది. తాము కన్నబిడ్డలను పాలుపోసి నానాశ్రమపడి పెంచే తల్లిల కన్నట్లుగా, ఆపైన బాధపడవలసిన అవసరంలేదు. భూలోకంలో కనిపారవేస్తే అవి జీవిత మున్నన్నట్లు బతుకుతవి. కథకునికి ప్రసూతి వేదనే గాని ఆపైన వేరే వేదన ఏమీ ఉండదు.

నే కథ లెల్లా వ్రాస్తానో చెప్పడ మింతటితో చాలదూ? ఇప్పుడు రాత్రి పదియై పాప వయింది. నాకీ రాత్రి ఏవేళటికి నిద్ర ప్రాప్త మవుతుందో, ఎలాంటి నిద్ర పోతానో, ముందే చెప్పిఉన్నానుగా!

స్వాగతము

ఈ శ్వర

ఈ దరీద్యార భూమియం దీకఠోర
శైలతటమున, సంధ్యా ప్రమీలకాంతి,
నీకొఱకె వేచియున్న ఇద్యేకతమున
స్వాగతము, స్వాగత మహోనిశాకుమారి!

నేటి ఈతొలుసారి కన్నీటిబాప్పు
నందణఁగియున్న మాన మగ్నానురాగ
శూన్యత రచించు లజ్జా ప్రసూనశయ్య
స్వాగతము, స్వాగత మహోనిశాకుమారి!

ఈ రహశ్యయ్య లేఁగల లేరుచున్న
దీ నిదురకన్నె,—దానిమనోనిగూఢ
భావమున రగుల్కొనెడి యకావనపుటాశ
స్వాగతము, స్వాగత మహోనిశాకుమారి!

‘చిత్రాంగి’

వేలూల. రామచంద్రయ్య

ఇట్టి * కృతులు ఆంధ్రసారస్వతమునకు మిక్కిలి యాదరణీయములు. ఆంధ్రనాటకరచన యారంభమై కొంతకాలమై యైనను నాటక సంఖ్య మిక్కిలి యెక్కువయైనది. కాని గుణసంపద విరళముగ గోచరించెడిని. వస్తువిన్యాసమునందేమి, పాత్రపోషణమునందేమి, నాటక రచనయందేమి నాటకకర్తలు గొఱ్ఱెలయట్లు ఒకరినొకరు అనుసరించుచుండిరే కాని (మిక్కిలి కొలది మందితప్ప) స్వతంత్రతయు నవ్యతయుఁ జూపలేదు. ‘చిత్రాంగి’ నాటకమునందలి మూలకథ ప్రాతదైనను వస్తుకల్పనావిన్యాసముల యందును పాత్రపోషణమునందును తక్కిన విషయములను నాటకము స్వాతంత్ర్యకోభాయమానమై పాఠకప్రేక్షకుల మనంబుల చూరగొనుననుటకు సందియము లేదు.

క్రొత్తనాటకమునకును ప్రాతనాటకమునకును నామకరణము నందును భేదమున్నది. ఇది ‘చిత్రాంగి’ ఆది ‘సారంగధర’. రెండును విషాదాంతములే కాని చిత్రాంగియే నిజముగ విషాదాంతము. ‘సారంగధర’ యందు కడపట శివుడు ప్రత్యక్షమై బాహు పాదప్రదానము చేయుటచే కొంత రసభంగ మగుచున్నది. కాని ‘చిత్రాంగి’ యం దిట్టి యసంగతమైన దేదియులేదు. మఱియు ‘సారంగధర’ యందు సారంగధరుడు ముఖ్యపాత్రము. ‘చిత్రాంగి’ యందు చిత్రాంగి ముఖ్యపాత్రము. ఆమెచరిత్రయే విషాదకరము, ఆమెజీవితమే విషాదాంతము.

(* గ్రంథకర్త: గుడిపాటి. వెంకటాచలంగారు B. A, L. T.,)

పూర్వనాటకమున ముసలివాడగు రాజరాజనరేంద్రుని చాప
ల్యమునకు విసుగును, చిత్రాంగి కులటాత్వమునకుఁ గోపమును, సారంగ
ధరుని పితృమాతృ భక్తులకును ఉదాత్తతకును గౌరవభావమును
పాఠక ప్రేక్షకులకుఁగలుగును గాని వీనికన్న గాఢతరములగు ననుభావము
లేవియు నుదయింపవు. పైపాత్రలలో వేనియందును సానుభూతి గలు
గదు. సారంగధరుని వర్తనమున కమితగౌరవభావము మాత్రమే
కలుగును. ఉద్వృత్తికిఁగలుగు పాత్రకు విసుగు, కోపము, నాస్తిక
భావము తప్ప తక్కినదేదియు జనింపదు. అదియుగాక నాటకమునకు
ముఖ్యగుణమగు హృదయమునందలి యాందోళన, విరుద్ధగతులకును
భావములకును గలుగు పెనగులాట యే పాత్రయందును కానుపిం
చదు. నాటక పఠన దర్శనానంతరము పాఠక ప్రేక్షకులకుఁ గొఱత
యే మిగులును కాని సంతృప్తికలుగదు.

మనపూర్వులకు విషాదనాటకములులేవు. ఆంధ్రమున నిప్పుడే
కొన్నికొన్నిపుట్టుచున్నవి. అవియు పూర్తిగ ప్రేక్షకుల మన్ననవడయ
లేదు. విషాదాంతనాటకరచనమున పాశ్చాత్యనాటకములే మన
యాదర్శములు. తద్రచనావిధానమే మనకు లక్ష్యము. 'సారంగధర'
నాటకకర్తలు ఈలక్ష్యమునైన దృష్టియం దుంచుకొనిన ట్లగపడదు.
నాటకనాయకుడగు సారంగధరుడు ఆభిజాత్యమును ఉదాత్తవర్తన
మును గలవాడేకాని యతనియం దేలోటును కానిపించదు. నాటక
వస్తువునందు చిక్కులు (critical situations) గల యవస్థ లేవియుఁ
గానిపించవు. పాత్రల హృదయమున విరుద్ధభావనమ్మధన మేదియుఁ
గోచరింపదు. దుశ్శీలుడు (Villain) ఎవ్వడునులేదు. తప్పేమియుచే
యనివాడు కులటా చిత్రాంగి మానము గాపాడ బ్రయత్నించినందులకు
మూర్ఖుడగు రాజరాజనరేంద్రునిచే కాళ్లుచేతులు గొట్టివేయబడును.

న్యాయమునకు గలిగిన ఫల మిది. సారంగధరునకని చిత్రాంగిని దెచ్చి తాను పెండ్లిచేసికొని సారంగధరుని జంపి చిత్రాంగిజీవితము వ్యర్థము సేసిన రాజరాజు చెక్కుచెమరక ఆరోగ్యసంపదతో వర్ధిల్లును. ఇట్టి నాటకము దర్శించుటచేఁ ప్రేక్షకులకుఁ గొఱతగాక మఱియేమి కలుగును?

నూత్ననాటకమున నిట్టి యసంగతము లేవియులేవు సరిగదా రసపోషణము చక్కగ గావింపబడియున్నది. చిత్రాంగి పాత్ర ముదాత్త పరుపబడియున్నది. రాజనరేంద్రుని పాత్రముయొక్క క్రౌర్యము జగన్నాథ పాత్ర (దుశ్శీలుడు) కల్పనముచేఁ గొంత శమింపబడియున్నది. సారంగధర పాత్రమున కేవల దైవప్రకృతిగాక మానవప్రకృతి మిశ్రీకరింపబడియున్నది. శ్రొత్తనాటకమునకును ప్రాతనాటకమున కును గలతారతమ్యము బోధపడుటకై ‘చిత్రాంగి’ కథ టూకిగ వ్రాసెదము.

చిత్రాంగీ సారంగధరులు అతిగాఢముగ పరస్పరము వలచి యున్నారు. దుశ్శీలుఁడగు జగన్నాథముప్రేరణముచే వృద్ధుడగు రాజరాజ నరేంద్రుడు తనయంతరాత్మ బాధించుచున్నను లోకపుమేలు కనియు, సారంగధరుని మేలుకనియు, తన్నే మోసపుచ్చుకొని చిత్రాంగి పెదతండ్రి (పెంచుతండ్రికూడను) యుగంధరవర్మ, అతని కుమారుడు సుబుద్ధి—వీరియిష్టముల నిరాకరించి బలాత్కారముగ చిత్రాంగిని బెండ్లియగును. చిత్రాంగి తన పూర్వవర్తనము వదలినట్లును రాజనుప్రేమించునట్లును నటించును. కాని తాను వలచిన సారంగధరునిపై నష్టలితప్రేమ గలిగి రాజనరేంద్రుని కరముపైతము తన దేహముపై సోకనీయదు. చిత్రాంగివేడికోలు ననుసరించి రత్నాంగీ సారంగధరులను చిత్రాంగియున్నమేడకు తేర యోచించుచుండ జగన్నాథము

రాజును మందలించి చిత్రాంగీ సారంగధరు లొక మేడయందే యుండిన బ్రహ్మదమువచ్చునని బోధించి చిత్రాంగిని బరీక్షించుటకై రాజు నూరి బయటి కనుపును. అప్పుడు చిత్రాంగీ సారంగధరులు ఒకరినొకరుగూడి తమ ప్రేమల వెలిబుచ్చుచు వితర్కించుకొనుచు తమపాట్లకుఁ బరితపించుచు తుదకు నొకరినొకరు వీడ్కొనలేక వీడ్కొనుదురు. మూర్ఛ వోయిన చిత్రాంగి సారంగధరునిగూర్చి కలువరించుచుండ రాజనరేంద్రుడు వచ్చి చిత్రాంగి నలిగిన దేహమును జూచి సారంగధరుని 'కత్తి కోటును' గుర్తించి యతనిపై సందేహపడి విచారణ నలిపి మూక భావముదాల్చిన సారంగధరుని నోటినుండి మాటతీయలేక యతనిపై నేరముమోపి కాళ్లుచేతులు తెగవ్రేయ నాజ్ఞాపించును. అతనిసేవకులు రాజాజ్ఞ నెరవేర్తురు. చిత్రాంగి మూర్ఛదెలిసి సారంగధరునకుఁ గలిగిన శిక్ష రాజరాజునోటినుండి విని తనమేడనుండి దుమికి సారంగధరుడు పడియుండిన మెట్టకుబోయి యతనియవస్థ చూచి తన్నుపొడుచుకొని చచ్చును.

చదువరులకుఁ బూర్వప్రస్తుతనాటకములకుఁ గలభేదము, తారతమ్యము, ఇదివరకే బోధపడియుండును. రెంటియందును వస్తువుచిన్నదే కాని ప్రాతనాటకమున నిర్దేశకముగను, అనావశ్యకముగను, కథపెంచి వ్రాయబడెను. ఇచ్చట మధురముగ క్లప్తముగ వ్రాయబడి యున్నది. ఇందు అందులోవలె కొలువు, అనమకాలీనమగు విచారణాడంబరము లేవియు లేవు. చిత్రాంగీ సారంగధరులకు వక్రిత లేరు. అందులేని సాత్రమిందు ఒకటి నూత్నముగఁగల్పింపబడినది. జగన్నాథము రాజుగారి యాత్మీయ మంత్రి. ఇతడే కథలోని దుశ్శీలుడు. (Villain) ఇతనిచేత రాజరాజు కీలుబొమ్మ, నాటకవిషాదమున కితడే కారకుడు.

పూర్వప్రస్తుతనాటకములయందలి రాజరాజనరేంద్రుని వర్తనము గర్హ్యమేకాని పూర్వనాటకపు రాజరాజు ప్రస్తుతనాటకపు రాజనరేంద్రునివలె మనకరుణకుఁ బాత్రుఁడు కాడు. పాతకప్రేక్షకుల సానుభూతిపడయలేడు. పూర్వపు రాజనరేంద్రుడు స్వతంత్రుడు. ఒకరి చేతిలోనివాడు కాడు. పేరుప్రఖ్యాతులు పడసినవాడు. ధర్మవేత్త అన్యాయమని తెలిసియుఁ దనకునూరునకని నిశ్చయించినకన్యను వివాహమాడెను. ఆవల కులట చిత్రాంగి మాయమాటల నమ్మి సారంగధరుని వృత్తాంతము బాగుగవిచారించి నిజమరయక కామాంధుడై సద్వర్తనమునకు పెట్టినపేరని వెలసిన సారంగధరుని యందు కన్నను కొన్నిదినములకుఁ బూర్వమే తనయింటిమెట్టెక్కిన చిత్రాంగి యందు నమ్మకముంచి కుమారుని శిక్షించెను. కానిప్రస్తుత రాజరాజును జూడుడు. ఇతడు స్వంతబుద్ధిగలవాడు కాడు. ఆత్మీయమంత్రియగు జగన్నాథముచేతి కీలుబొమ్మ. అసలు చిత్రాంగి సారంగులకే పెండ్లియగునట్లు సంకల్పముండెను. కావుననే సారంగధరుడు యుగంధరవర్మ యింట చిత్రాంగితోడ రెండునెలలుండుటకు రాజనరేంద్రుడు సమ్మతించెను. ఆవల జగన్నాథము ప్రేరణచేతనో లేక చిత్రాంగినిజూచియో లేక రెంటిచేతనో చిత్రాంగియందు చాపల్యము వహించెను. తన నూత్నవివాహమునకై రత్నాంగి యనుజ్ఞ గైకొనఁ బ్రయత్నించునప్పుడు రత్నాంగి సంరంభసభ్యతవాక్యముల వలదని మందలింపగా వెనుతీసెను. ఆవల సుబుద్ధి సకలధీరజనసమ్మతముగా రాజనరేంద్రుడు సారంగధరునకని యేర్పఱచిన చిత్రాంగి నెంతమాత్రము పెండ్లికాగూడదని పట్టుపట్టగా నెందుకని ఊర్కొనఁ జూచెను. తుదకు జగన్నాథము చిత్రాంగిని పరీక్షింప నతని పురికొల్పి ‘ఈగోలంతా నాకెందుకు? ఎవరికర్మ ప్రకారమట్లా జరుగును.

మనము అడ్డదేమోలేదు.కదా! నాకెందుకీశ్రమ' యని నైముఖ్యము జూపెను. కాని ఖడ్గభారము కార్యభారము జగన్నాథముది గదా. అతడు రాజనరేంద్రుని లోటుల నెఱుగును. కుమారునియందలి గాఢ ప్రేమ యొకటి. రెండవది. తనపౌరుషమునందలి యహంభావము. ఈరెంటిని రగిల్చి జగన్నాథము తనపట్టుదల కొనసాగునట్లు చేసెను. రాజనరేంద్రునికి మనస్థైర్యవిహీనతయేకాదు, కొంచెమవివేకత్వము నుగలదు. చిత్రాంగి పై వేషములకు ఒక నిముసమున మోసపోయెను. ఇన్నాళ్లు సారంగధరుని గాఢముగ వలచెనని డెలిసియు వలపు వదలెనని యెట్లు నమ్మెనో? నమ్ముటయేకాదు. చిత్రాంగి కలవరింతల విని సారంగధరుడు బలాత్కరించెనని నిశ్చయించెను. స్త్రీమోహముచే చిన్నప్పటినుండియు సారంగధరుని శీలమెఱిగియు నతనిపై నేరము మోపుట మతిలేమియేకదా.

‘సారంగధర’లోని చిత్రాంగికిని ‘చిత్రాంగి’ లోని చిత్రాంగికిని చాలభేదముకలదు. మొదటి చిత్రాంగి సామాన్యపు స్త్రీ. సారంగధరుని మొదట చూడలేదు; వలవలేదు. రాజనరేంద్రుని పెండ్లి యయిన వెనుక సారంగధరునిఁ జూచి మోహించి తిరిస్కరింపబడి తనకని దీర్ఘకొన నిశ్చయించుకొని సారంగధరుని చావునకుఁ బ్రయత్నించి నది. ‘చిత్రాంగి’ లోని చిత్రాంగి మొదటినుండి కొనవఱకు సారంగధరునే వలచినది. అతనిపై నష్టలితప్రేమ వహించినది. ఆమె యభిప్రాయముల ననుసరించిన నామె గొప్పపతివ్రతయే యనవలయును. కృతికర్త చిత్రాంగిపాత్రమును ప్రస్తుత కాలపు కుంచెతో చిత్రీకరించెను. చిత్రాంగీ సారంగధరులవలపు గాంధర్వమని చెప్పటకువీలులేదు. అందు కొంత నవనాగరకత కలిసియున్నది. పాశ్చాత్యవిధానము గొంత యనుస్మృతము. చిత్రాంగివివాహమునకుఁ బూర్వము రెండునెలలు

‘చిత్రాంగి’

చిత్రాంగీసారంగధరులు కలిసియుండిరి. చిత్రాంగి తండ్రిలేనిబిడ్డ. ఆకారణమున పెద్దతండ్రియింట నల్లారుముద్దుగా పెరిగినది. అదియును గాక పెద్దతండ్రి మిక్కిలివృద్ధుడు. కావున వారి రెండునెలల జీవనము గడు విచ్చలవిడిగనుండెను. చిత్రాంగి పందొమ్మిదేండ్లస్త్రీ యైనను బాల్యతత్వ మింకను పోలేదు. ఆమెనడవడి, మాటలు అన్నియు బాల్యమునకుఁ జేరినవే. అంతియకాదు. బాల్యమునకు సహజమగు దుడుకు దనమును పోలేదు. ఆదుడుకుదనమే మితి మీరుటవల్ల ఆమె జీవితము నింత గోలకు దెచ్చెను. జగన్నాథమును చెట్టుకొమ్మనుండి క్రిందికి ద్రోసి యవమానపఱచుకున్న తన కట్టిగతి సంభవించి యుండదు కాబోలు.

చిత్రాంగి గుణము లన్నిటియందును ఆమెప్రేమ యత్యాశ్చర్య కరము, అత్యద్భుతము. ఆమె సారంగధరుని అతిగాఢముగ వలచినది. ఆమెప్రేమతత్వము సారంగధరునికిగూడ బోధపడలేదు. అతని వలపు ఆమెవలపుయొక్క యున్నతి వహించలేదు. ‘నేను చిత్రాంగినని మరిచి పోగలను గాని సారంగధరునిదాన్నని మరిచిపోను’. సారంగధరుని రూపము ‘నార క్తంలో, నానరాలలో, నామెదడులో చిన్నప్పణ్ణించి కలిసి పెరిగిన’ దట.

చిత్రాంగికి లోకన్యాయములతోఁ బనిలేదు. ఆమెయంత రాత్మకు సరియనితోచినదే న్యాయము. సారంగధరుని ఎల్లప్పుడు చూచుచుండుటకు, దేనికైనను ఆమెహృదయము సమ్మతించును. అందుకై యేకదా రాజరాజనరేంద్రుని పెండ్లియగుటకు సమ్మతించి యతనిపై వలపు నటించెను. ‘నీతో వుండడానికి కాకపోతే, యీముసలిని నేనెందుకు పెళ్ళిచేసుకుంటానూ?’ ఆమె ప్రేమతత్వము గాంచుడు (పేరుప్రతిష్టలను) నేను వదులు కొంటాను. నీతోసం ఇక్కణ్ణించి

తప్పించుకొని, సీతోవుండే విధమే ఉంటే, ప్రతిరోజూ, ప్రతివారూ, నామీద వుమ్మి వేస్తున్నా ఆనందంగా అదృష్టమని వారినికూడా ప్రేమిస్తాను. సీప్రేమతో పవిత్రమయిన యీ శరీరం, ఎవరెన్నితిట్టినా, మలిన మవుతుందా?'. .

సారంగధరుని వలపు చిత్రాంగి వలపువలె లోకాచారములను, లోకన్యాయములను, తిరస్కరింపదు. అతనికి పెద్దల యాచారము లందు వారు విధించిన ధర్మములందు పేరుప్రతిష్టలయందు నమ్మిక గలదు. చిత్రాంగి రాజనరేంద్రుని పెండ్లియయిన తర్వాత చిత్రాంగిని ప్రేమించుట తప్పని యంతరాత్మ బాధించుచుండెను. మనసు వదల లేదు. ఆమెయు మరపునకురాదు. తాను 'చేసేది పాపమని మరపునకు రాదు'. ఈ రెండువిధములగు భావములకు నెరయగుటచేత నే యతనికట్టిగతి సంభవించెను. సంపూర్ణముగ లోకాచారముల యందు నమ్మకముంచి ఆమెమాట యెత్తకున్న రాజనరేంద్రునికోప మాధ్యములకుఁ బాత్రుడై యుండడు. లేక లోకన్యాయముల దిరస్కరించి చిత్రాంగిని లేవదీసికొనివెళ్లిన 'కథ అడ్డంగా తిరిగి' యుండును. ప్రస్తుతము రెంటికింజెడిన, రేవడై మృతిబొందెను.

జగన్నాథము పరమదుశ్శీలుడు. ఒకరికి కీడుచేయుటయే అతని స్వభావముకాబోలు. అతని నిందింపని వారు లేరు. సారంగధరునికి రత్నాంగికి, చిత్రాంగికి, సుబుద్ధికి అందఱికి నతనిగుణము తెలియును. అయినను 'వృధాన్యార్థభంగము గావించెడివారి' గోష్ఠిలోనివాడు కాడనితోచెడిని. ఏదియెట్లున్నను, చిత్రాంగివివాహవిషయమున కారణములేక వర్తింపలేదు. చిత్రాంగి యతని చెట్టుకొమ్మనుండి త్రోసి యతని ముసలితనమును వెక్కిరించి యవమానపరచుటకు అతడు ఆమెజీవితమునే వ్యర్థపఱచుట. నేరమునకెన్నో రెట్లు హెచ్చగు శిక్ష

కావచ్చును. కాని దుండగీలకు సాకుగలిగిన చాలదా తమవిషము ప్రజ్వలింప చేయుటకు?

దుండగముతో బుద్ధిసూక్ష్మత చేరిన ఫలితము భరింప శక్యము కానిది. జగన్నాథము నర్తన మట్టిదే. రాజనరేంద్రుని తనచేతితో నాడించుచున్నను తానే స్వతఃగా చేయుచున్నట్లు అతనినోట జెప్పించుచుండెను. ఎన్నటికిని తనకు దేనియందును బాధ్యతలేనట్లు చూపించుకొనుచుండెను. చిత్రాంగితోడి వివాహమున కంగీకరింప జేయుచు రాజనరేంద్రునితో ‘మళ్లీ బాగా ఆలోచించుకోండి. చివరికి నేను చెపితే దోదోబలవంతమీద వొప్పుకొన్నట్లు కనపడుతుంది. ఆఖరికి తమకే’ అని తప్పించుకొనుచున్నాడు. రాజుమనస్సున సందేహములలేవదీయుటకు అతడే కారకుడు. ఆవల ‘లేనిపోని అనుమానాలెందుకు?’ అని దెప్పిపొడుచువాడు నతడే. అనుమానములు తీర్పుకొనుటకు పన్నుగడలచేయువాడు నతడే. అందఱిని (అందఱితో తనను) గోలకుదెచ్చినవా డతడే, దుశ్శీలురు కలకాలము రాజ్యమేలుచుండగలరా? సుబుద్ధిచే నతడు చచ్చునప్పుడు అతనికి తగిన శిక్షయైనది చెప్పవారు తప్ప నతని కనికరించువా రుండబోరు.

నాటకములోని పాత్రలన్నిటిలోను సుబుద్ధి పాత్రము అత్యద్భుతము. అతడు ఇరవై ఆరేండ్ల ప్రాయమువాడు. నిర్భరోత్సాహము గలవాడు. అన్యాయవర్తనమునకు గుత్సించువాడు. అతిధీరుడు. భయమెరుగనివాడు. చిత్రాంగిని రాజనరేంద్రుని పాలబడకుండ తప్పించుటకు ప్రాణములైనను సరకుగొననివాడు. విషపుచ్చమగు జగన్నాథము నితడే చంపెను. సర్వవర్తనముదుర్వర్తనమునుభంజించుటలో వింతదోమియులేదు గదా. ‘నిజంగా యీశ్వరుడే వుంటే యీవొక్కపనికే

నాకు వెంటనే స్వర్గమిస్తాడు' అన్నవాక్యము హాస్యరసోత్పాదకమైనను ఆతని అన్యాయ విముఖత్వమును సూచించుచున్నది.

నాటకమునందలి యితరవిషయముల కొంత గమనింతము. ఇది యేకాంకనాటకము. 9 రంగములు గలవు. కథ చిన్నదియు విభజనసౌకర్యము లేనందునను కాబోలు అంకవిభజన చేయలేదు. కృతికర్త నాటకమునకు కాలపరిమాణ మిచ్చియున్నాడు. కథ సోమవారము ఉదయ మారంభమై శనివారము రాత్రి ముగియును. కథకు ఈకాలపరిమితి కన్న నెక్కుడు అనావశ్యకము. కథ వాడుకభాషలో వ్రాయబడియున్నది. కావున పాత్రలు చదువరుల హృదయ సమీపమున నుండురు. చదువరుల యన్నదమ్ములకును అక్కచెల్లెండ్రకును కష్టసుఖములు గలిగిన సానుభూతి కలుగునట్లే పాత్రలతోడను సానుభూతి కలుగును. నాటకములోని భావములు కథాభాగములు వర్తమానకాలము ననుసరించినది. వివాహపూర్వము చిత్రాంగీ సారంగులు రెండునెల లొకటిగా నుండుట 11 వశతాబ్దమున నసంభవము. 'ప్రతిరక్తనాశమూ నీమిది ప్రేమతో మండిపోతూవుంటే, నిన్ను కోరడం వ్యభిచారమున్నూ, అసహ్యంతో శరీరం జలబరిస్తోవుంటే తాతగారిని కావలించుకోవడం పాతివ్రత్యమునా?'. 'ఆగ్రాహాడి మంత్రాలు ఇంకొకరి దాన్ని చేశాయా నన్ను'. ఇట్టి భావములు ఆకాలపువి కావు ఈకాలపువే.

చిత్రాంగి చెమట కంపు గూర్చి మాట్లాడుట మొరలగునవి కొంతయసహ్యకరము. ఇట్టివి కృతికర్త మానియుండవచ్చును. నాటకమున గొన్ని అసమకాలీనములు (anachronisms) గలవు. ఆకాలమున ముక్కుపోడుము, కంటియద్దములు, పొగచుట్టలు లేవేమో అయినను భావము లీకాలపువైన ఈనాటి పరికరము లుండగూడదా?

‘ చిత్రాంగి ’

మొత్తముమీద ఆంధ్రలోకమున ప్రత్యక్షరాస్యులను ఈగ్రంథము చదువవలయును. ఇట్టిగ్రంథముల జదువుటవలన పూర్వమరాచారవిసర్జనభీతి, నూత్నసద్వినిమయపరిగ్రహణసంకోచము తొలగిపోవును. స్వయంచింతన (Independent thinking) నిర్భీతి, త్రికరణశుద్ధి యేర్పడును. సంఘపరివర్తనము కలుగును.

చిత్రకళ

మంత్రవాది వెంకటరత్నము

(చిత్రకారుడు. శాంతిదానిపేటను)

౧

చిత్రకళ మహారాజాననుంగుబిడ్డ. అతడొకమె సతిగారాబముగ పెంచెను. ఆమెకాతనియందు నిండుభక్తి.

చిత్రకళా ప్రియనుతుడు చిత్రకారుడు. రాజాతని నాస్థాన చిత్రకారునిగ నియమించెను. బహుకాలమునుండి చిత్రకారుడు రాజును సేవించుచుండెను.

ఒకనాడు చిత్రకారుని సముద్రమును చిత్రింప రాజాజ్ఞాపించెను కాలముగడచెను. చిత్రకారునకు మతివిభ్రమ గల్గినదని కొలువుకూటమున సభ్యులకు దెలియవచ్చెను. చాలకాలమునుండి రాజును సేవించు చిత్రకారునకు గల్గినదుర్దశ కండలు చింతించిరి. తారచించిన చిత్తర్వు చేబూని చిత్రకారుడు రాజాస్థానము బ్రవేశించెను. మతివిభ్రమ మున్నటుల గోచరించుటలేదు. ఆతనిముఖమున నిర్మలానంద తేజ ముట్టిపడుచున్నది. అతనిహృదయాంతరాళమున నిర్మలములై సాగరాతీతములైయున్న విశాలభావములు దేలి యాడుచున్నవేమొ.

“అతనికీ మతివిభ్రమ మేలగల్గె” ననుప్రశ్న ప్రతియువకుడును మరొకని యడుగ నారంభించిరి. కాని ప్రత్యుత్తర మొకరును ఈయజాలకుండిరి.

“మతివిభ్రమము చిత్రకారునకుగాదు. అతని నెఱుంగలేని మనుజులకని” యొక స్త్రీ కంతరవ మారాజసాధమును ప్రతిధ్వనింపజేసెను. సభ్యులాశ్చర్యమొందిరి.

మహారాజు చిత్రమును వీక్షింపసాగెను. చిత్తర్వు “సముద్ర దృశ్యము” అదెట్లున్నది?

రాజు ముఖము నొక్కమారు చిట్కించెను. అట్టై యూరకుండి పక్కున నవ్వెను. భీభత్సరస మాతనిముఖమున పలుమారు గోచరించుచున్నది.

“సముద్రమా ఇది?” యనుచు చిత్రమును అజాగ్రత్తతోను నిర్లక్ష్యముగా క్రింద బడవేసెను. సేవకు డొకడు చిత్తర్వును రాజున కందీయబోయెను గాని రాజు తీసికొనలేదు. తరునాత చిత్రము రాజు జ్ఞప్రకారము ప్రజలకును సభ్యులకును ప్రదర్శింపబడెను. సభ్యులెల్లరు నొక్కమారుగ వికటహాసమొనరించిరి. చిత్రకారునకు మతివిధ్రమమున్న దనుకొనిరి.

చిత్రకారు డొకింత మందహాస మొనరించెను. అత డట్లేల చేసెనో దెలసికొనలేక పోయిరి. మతిచాంచల్యమున కదొకగుర్తను కొనిరి. అంతయు నిశ్శబ్దమాయెను.

“ఇట్టి చిత్తర్వుల నావద్ద కెన్నడును దేవలద” ని రాజు కఠినముగ చిత్రకారున కాజ్ఞచేసెను. అందఱు నిర్విఘ్నలైరి. మరల సభ నిశ్చలమయ్యెను.

“ఈ చిత్తర్వు తీసి వేయుటకు హేతువేమి? వలదు. చిత్రము త్రోయవలదు. ఎట్టి చిత్రమునైన భావహీనముగ వ్రాయుటకుచిత్రకారు డంత అవ్యక్తుడుకాడు. చిత్రమును నన్ను జూడనిండ” ని బలుకుచు త్వరితగతి నడచు రాజతనయంజూచి సభ్యులొచ్చర్యనిమగ్నులైరి.

“అహా! ఎంతరమణీయముగ నున్నదీ చిత్తరువు. సాగరదృశ్యమా ఇది? ఏమిసాగరము? మానవసాగరము. దుర్భిక్షసాగరము. అయ్యయో - ఎందరుకృశించియున్నారు. కృశించిన శరీరములతో

కండ్లు తిరిగి నేలకొరగుచున్నారు, మనుజుల మనుజులు భక్షించుచున్నారు. ఎచ్చట చూచినను రోదనముచేయువారె. వారిస్రక్క ఎముకలు లెక్కించుటకు కూడ వీలగును. పాప మాబాలగోపాలము ప్రాణవాయువుల గోల్పోవుచున్నారు. ఈబహుజన సమావేశమున కావల సముద్ర మతి తీవ్రముగ పొంగి పొరలుచున్నది. చిత్తరువున కను కూలముగనుండియు చూచుట కతి కంటకముగ రచింపబడినరంగు శిల్పినై పుణ్యమును దెల్పుచున్నది. ఏమికల్పనాశక్తి? ఇట్టి చిత్తరువును చ్రాసిన చిత్రకారునకా, రాజు కఠినముగ శాసించుట? చిత్రకారుడె చటెచట” అని తనదృక్కుల నతిత్వరితముగ నిగిడించు చిత్రకళను జూచి సభ్యులెల్ల రొక్కమారుదిగ్భ్రమజెందిరి. రాజూరక చూచుచు నిశ్చలుడై యుండెను. ప్రజల కిపుడ” చిత్తరువు గోచరించినది. వారా చిత్రమును గ్రహించిన కొలది వారికా చిత్రకారునియందు శౌరవము హెచ్చగుచుండెను. ఆకాలమున వారిదేశమునందు వాటిల్లిన కరవును చిత్రకారు డతిరమణీయముగ, కడుజాగ్రత్తగ చిత్రించెను. ఆచిత్రము న డూమదేవత తాండవించుచున్నది. రాజు నేత్రములా చిత్రము నా కర్షింపలేదు.

*

*

*

౨.

కాలముగతించెను. మఱియొకనాడు రాజు చిత్రకారుని వీక్షించి “పూర్ణిమాచంద్రు” ని చిత్రింపమనెను.

సవినయముగ చిత్రకారుడు రాజుజ్ఞ శిరసా వహించి కొంత కాలమునకు చిత్రమును రాజు సమక్షమునకు దెచ్చెను. రాజు చిత్రమును చేతబట్టి చూచుచుండెను. తానూహించినటు లాచిత్తరువు లేదు. కాని మరెట్లున్నది?

చి త్ర క శ

బృందావనము - వివిధవృక్షములతోను, అనేకములైన లతా గుల్మములతోను, మంచిపుష్పజాతులతో నిండియున్నది. యమునా నదీ నిర్మల తరంగములు పరుగిడుచున్నవి.

శ్రీ కృష్ణుడు వృత్తాగ్రమున వేణువు నూదు చున్నాడు. ఆవేణు గాన మాధుర్యమున ఉన్నత్తులై గోపిక లండఱు నృత్యము చేయుచు న్నారు. నిద్రించుచున్నారు. ఏడ్చుచున్నారు. ఆనందము పట్టజాలకు న్నారు. నిర్మలానందమూర్తి శిఖ పించము మెరయుచున్నది. కస్తూరీ తిలకము నుదుటదిద్ది, తలయం దడవిమొల్లలు తురుముకొని పీతాం బరధారియై పిల్లనగ్రోవిధరించియున్నాడు. ఆమూర్తి కావల నీలాకాశ మున్నది. అచట పూర్ణిమాచంద్రమండల మతిరమణీయముగ ప్రకా శించుచున్నది. మందమారుతము కూడ వీచుచున్నదేమొ. చంద్రబిం బము యమునలో ప్రతిబింబించుచున్నది. ఈ విధముగ నున్నదా చిత్రము.

రాజు దానిని జూచెనుగాని ఏమియు బోధపడలేదు. ఆతడాజ్ఞా పించినది పూర్ణిమాచంద్ర దృశ్యమే. కొని చిత్రకారుని కల్పనము మాత్ర మాతనికి గోచరింపలేదు, నీరసహృదయుడై యూరకుండెను.

సభ్యులూ చిత్రపటమును చూచి యొక్కమారుగ తెలివిమా లిన నవ్వునవ్విరి.

“నవ్వవలదు. చిత్రమును పరిశీలింపుడు. చిత్రమును గ్రహించి శిల్పి నాశీర్వాదింపుడు. నాకాచిత్తరువు నిండు. నేజూడవలయు” నని చిత్రకళ పటము నందుకొనబోయెను.

పట మామె చేతులం దుంపబడెను. ఆమె చిత్రపటమును నిరీ ట్టించుకొలది ముఖకమలమున చిరునగవు హెచ్చగుచున్నది. “ఎంత మనోహర సృష్టి. కడురసవంతముగ సృష్టించినాడు. నీడీ యాశిల్ప”

యని సభ్యుల నడిగెను. సభ్యులందఱొక్కమారు చిత్రకారుని వంకజూచిరికాని చిత్రకారుడు లేడు. ఎచటకేగెను?

రాజున కెంతప్రయత్నించి చూచినను చిత్రము బోధపడలేదు. తనబిడ్డయొక్కహృదయభావము దెలియలేక చిత్రపటము లోని గోపికవలె అట్లే యుండి పోయెను. మరల మరల ప్రయత్నించెను గాని నిష్ఫలమాయెను.

*

*

*

3.

మరొకనాడు రాజు ఏకాంతగృహమున కూర్చుండి శిల్పిని బిలచి “శిల్పరాజా! యీగోడనున్న చిత్రపటమును దిలకించితివా? అయ్యది సూర్యాస్తమయము యొక్కఛాయాపటము. నీ వీతరి ఇట్టి చిత్రమును చిత్రింపవలయును. అప్పటికై న నీనిపుణత్వమే నెరుంగలేక పోను. చిత్తర్వు నతిరమణీయముగ చిత్రింపవలయు” నని రాజాతని నడిగెను.

రాజాజ్ఞ శిరసావహించి చిత్రకారుడు వెడలిపోయెను. తనఏకాంత గృహమందు కూర్చుని తదేకముగ నేదియో యోచింపసాగెను. చిత్తరువు నేవిధముగ వ్రాయుటకును పాల్పడుటలేదు. కుంచచేబూని ఏదియొ వ్రాయ మొనరిడెను. అంతయు వ్యర్థమగుచుండెను. ఇంతలో సాయంకాల మాసన్నమాయెను.

విహారార్థము చిత్రకారుడు వనమునకు బోయెను. ఆయుధ్యానవనమం దచ్చటచ్చట విహారులకు విశ్రాంతినిచ్చుట కమర్చబడిన పొదరిండ్లున్నవి. ఆపొదరిండ్లలో చంద్రకాంతశిలాపీఠము లమర్చబడియున్నవి.

తొలకరివానలు తెరలు తెరలుగ వర్షించుచున్నను అప్పుడ

ప్పుడు మేఘమండలమును భేదించి తన లేతకిరణముల ప్రసరింపజేయుచున్నాడు. ప్రకృతి ప్రశాంతసముద్రమున మందవాయుతరంగములతో పరువులిడుచున్నది. అప్పుడె యొక్కమారు వర్షించి వెలసెను. సూర్యకిరణముల వలన వర్షపుచినుకులు ముత్యములై యుద్యానవనమున ముత్యముల వర్షము వర్షించుచున్నటులుండెను. ఆ సాంధ్యరాగ సమయమున యొకజవ్వని తన దే:కపుత్రునితో శిలావేదికపై కూరుచుండి బాలునకానందము గూర్చుచున్నది. ముగ్ధమోహనమూర్తియైన బాలుడు తల్లివదనమును తదేకముగ దిలకించుచున్నాడు. ఆమూర్తి నిర్మల యధరోష్ఠముపై లేతనవ్వు తాండవింపుచున్నది. మాతృసందర్శన పరవశోన్మాదము ఆనేత్రద్వయమున దేలుచున్నది. పుత్రవీక్షణోత్సవమును బాచి పకృతి హర్షించుచున్నది. వృక్షములు నవ్వుచున్నవి. ఆమహోత్సవదర్శనాపేక్షతో పడమటిదిశ మేఘావృతమైన యాకాశమునుండి సూర్యు డొక్కమారు తన సాంధ్యరాగ కాంతుల వెదజల్లెను.

చిత్రకారుడు కుంచ బూని అస్తమయ చిత్రమును పూర్తిజేసెను. ఆపటమున ప్రశాంతత తేటబడుచున్నది. మాతాపుత్రుల వాత్సల్యము విశదమగుచున్నది. సహజప్రకృతి సృష్టింబడినది. సూర్యాస్తమయ మతిరమణీయముగ చిత్రింపబడెను.

*

*

*

౪.

అంతటితో తృప్తినొందజూచిత్రకారుడు, గ్రీష్మఋతువు నందలి యస్తమయముకూడ చిత్రింపసాగెను. కొలదికాలములో ఆచిత్రము కూడ బూర్తియైనది. అదెట్లున్నదో చూతము.

గొప్పభవనము - అందువివిధములైన చెక్కడములు - చిత్ర

పటములు అలంకరింప బడియున్నవి. భవనాంతర్యాగమునం దొక ప్రక్క గవాక్ష మొకటి తెరువబడియున్నది. గవాక్షమున కెదుట మరచ మొకటి యున్నది. భవనమునుండి గవాక్షమునకును గొప్పస్థానాచినచో నొకనది - ఆవలకొండవరుసలు - అట్లున్న చొరకనము గోచరించును

ఆ నీపవికాలపు నాంధ్యవేళ రిక్తిసిక్తుడై దేహమునందంతటను గాయములతో సేనాధ్యక్షుడొక జాభవనము ప్రవేశించెను తోన మంచముపై బడిపోయెను. మరల లేవలేదు. ప్రమక్రమముగ దేహము శుష్కించుచున్నది. శక్తి విహీనమగుచున్నది. ముఖము ముడతలు వడుచున్నది. కన్నులు దిరుగుచున్నవి. చూపులు నిలుచుటలేదు. చేతనున్న కృపాణ మదంతటనె జారి నేలబడచున్నది. రిక్తము గాయములనుండి స్రవించుచునేయున్నది.

పైనికుని ప్రియపత్ని భర్తకు బోధసేవ చేయుటకు బోధము చేబూని ప్రియుని నోట పోయబోవుచున్నది. కానిపోయలేదు. ఆతని చెంతకూరుచుండి ముఖమును జూచుచున్నది. ఆమె కేమియు దోచుట లేదు. ముఖమున సతి చిత్రి విచిత్రి భావములు పోరలుచున్నవి. భర్త అకాలమరణవేదన జూచు భార్య ఎట్టి యవస్థయందుండునో ఆమెయు నట్టిదశ యందె యున్నది. దుఃఖపూరితమగు నామెభావము వ్రాయుటకు వీలుగాకున్నను పటమునందలి యామెముఖమున చిత్రకారుని కుంచ వ్రాయగల్గినది.

పైన్యాధిపతి ముఖమునకును - ఆతనిసతి ముఖమునకును నడుమ వారిబిడ్డ, వినిర్మలహృదయభావ మాతని నేత్రద్వారముల గోచరింప, ఒకపరి తండ్రి ముఖమును మరొకపరి తల్లి ముఖమును చూచుచున్నది. ఆశాల కేమియు బోధపడుటలేదు.

గవాక్షమునుండి చూచుచో భయంకర యర్ధభూమి కాన్పించును. రక్తము కాల్యలుగట్టి ప్రవహించుచున్నది. పీన్లులు కుప్పలు వేయబడుచున్నవి. తెగిపోయినశిరములు నదీప్రవాహమున కొట్టుకొని పోవుచున్నవి. సూర్యుడు క్రుంగిపోవుచున్నాడు. భూనభోంతరాళములు ఎత్తుగ ప్రకాశించుచున్నవి. గగనకాంతులు నదిని సహిత మెత్తుగ చేసినైచినవి. యువకుని గుఱ్ఱము గుండుదెబ్బచే నేలకొరగుచున్నది. పనంచీకట్లు నలుదిసలక్రమ్మినవి. యువకుని ప్రాణనాయువులు ఎగసిపోవుచున్నవి.

*

*

*

౫.

రెండు చిత్తర్వుల దీసికొని రాజునన్నిధికి చిత్రకారుడు చెడబోయెను. రాజునమయమున ఏకాంతగృహమున విశ్రమించియుండెను. చిత్రకారుని పటములను జూచెను. మొదటి చిత్రము చూచునప్పటికి ఆతని ముఖము ప్రశాంతముగ నుండెకాని చిత్రము బోధపడలేదు. ఇక రెండవ చిత్రము చూడబోయెను. నేత్రము లెఱ్ఱవారెను ముఖము కండెను. అతినిచూపు లఖితీవ్రగతి బొందెను.

“నిజముగ నీకీ మతివిభ్రమ మున్నదని ఇంతవరకు నేదలచలేదు నీవిభ్రమము మితిమీరిపోయెను” నని రాజు జాలిగల్లు మాటలతో వాక్రుచ్చెను.

చిత్రకారుని కేలనో పట్టరానినవ్వువచ్చినది. అతడు దాని నాపలేక నవ్వుసాగెను.

రాజుంక నొకనిముసమైన నిలువక “దూరముగబొమ్ము. నావద్ద కెన్నడు మరల రావలదు. ఇట్టి చిత్రముల రచించు నీవేటి చిత్రకారుడవు? నాయాస్థానమున నీ కింక తావులేదు. ఆవలకుబొమ్మని” తీవ్ర

చిత్రకళ

ముగ శాసించెను. ఆతని తీవ్రకోపము, కోపము, చూచి చిత్రకారుడు నివ్వెరపడెను. చిత్రకారుని కనుగవ్వనుండి రెండు గొప్ప కళికలు నేలబడెను. వెంటనే రాజునమక్షమునుండి వెడలిపోయెను.

పదిగజములు సడచియుండునేమొ, యీతని కట్టిపుటములకు 'కణకణ' నినాదము విననయ్యెను. చిత్రకారుడవంక గూచెను. మనోహరదేవీమూర్తి మండహాస మొనరించుచు తన తొత్తు వచ్చుచున్నది. రివ్వన గాలి వీచెను. ఆనూగుత నేగమున పల్కినాదమువల్ల బడి చిత్రకారుడు రోదన చేయసాగెను. కుమారునకు గల్గినయవస్థకు తల్లియు దుఃఖించెను. ఒకరికొక రాలింగనము ననుకొనితి. వాటికింక స్పృహ లేకు. ప్రేమతరంగములు చాలా కాలము గో విధముగ గల్గెను. తల్లికి పిను స్పృహరా లేకు. చిత్రకారుడు తన మూలము ముమ్మాది ప్రకటన మాచించి వెడలిపోయెను.

చిత్ర వివరణములు.

—K.O.—

1. గాడేపల్లి వీరరాఘవ శాస్త్రిగారు :—
 వీరి వాసస్థానము కర్నూలుమండలములో చేరిన ఎఱ్ఱగొండపాలెము (డిగువపాలెము) వీరు కొంత కాలము గద్వాల సంస్థానకవులుగాను, దైవము దిన్నె శ్రీరామారెడ్డిగారి యాస్థాన కవులుగా నుండిరి. వీరు సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు “శతావధానములు” పెక్కు పట్టణములలో నొనర్చిన లబ్ధప్రతిష్ఠలు, ప్రస్తుతము నంద్యాల సంస్కృత పాఠశాలలో నుపాధ్యాయులుగా నున్నారు. శ్రీమదహంబిల మహాత్య మాంధ్రీకరించిరి. కర్నూలు జలప్రళయము మున్నగు పెక్కు గ్రంథములు వ్రాసియున్నారు. ఈ పుత్రికయందలి “భారతమాత” అను వ్యాస కర్తలు.

(2) అనుముల వేంకటశేష కవిగారు :—
 వీరు నంద్యాల కాపురస్థులు. ఆంధ్ర భాషలో సరసమైన కవితః జెప్పఁగలరు. అష్టావధానములు. “అభినవ తారాశళాంకము” అను నాటకము తన 18 వ వత్సరముననే వ్రాసిరి. స్వీయ సుఖము” మున్నగు పెక్కు గ్రంథములు వ్రాసి యున్నారు. ప్రస్తుతము నంద్యాల మునిసిపల్ మహామండః మాధ్యమిక పాఠశాలయందు దాంధ్రోపాధ్యాయులుగా నున్నారు. ఈ పుత్రికయందలి “రవివర్ణ” “కవితా నిరూపణము” అను వ్యాసములకు కర్తలు.

3. శారా వర్ణుల రామకృష్ణ శాస్త్రిగారు :—
 వీరి జన్మస్థానము బాపట్ల. నెల్లూరు మండల మందలి అనంతవరాహాశ్రమము వాసస్థానము. (రామకృష్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవుల) లో నొకరు వీరిద్వరు బాపట్ల శంకర విద్యాలయమందును శ్రీ కురుగంటి పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారివద్దను గీర్వాణ భాషను పఠించిరి. వీరు బ్రహ్మశ్రీ, తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవుల శిష్యులు. పెక్కు పట్టణముల లో శతావధానము లొనర్చి సువర్ణ పతకముల నందిరి. వీరు శ్రీరామనిర్యాణము, కలిచర్య, ఇందుమతీపరిణయము, నీలాకల్యాణము, (హరి కథలు మున్నగు గ్రంథములు రచించిరి. ప్రస్తుతము “కృష్ణబోధామృత” మను ప్రబంధము వ్రాయుచున్నారు. సహపాఠి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి స్వర్గస్తులగుటచే వీరు తమ సోదరులగు సీతారామశాస్త్రిగారు (రామకృష్ణ సీతారామ సోదర కవులు) కలిసి గ్రంథములు వ్రాయుచున్నారు.

(4) కీ॥ శే॥ అక్కివెద్ది సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు :—వీరివాసస్థానము గుంటూరు జిల్లాయందు కళ్యాపురము. (రామకృష్ణ సుబ్రహ్మణ్య కవుల) లో నొకరు. శతావధానములు ; వీరు క్రోధన జ్యే॥ శు॥ 3 సోమవారమున శరీరుగఢ తచే బాపట్ల గ్రామంబున స్వర్గస్తులైరి.

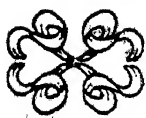
శారా వర్షుల సీతారామశాస్త్రిగారు :— వీరు శ్రీరామకృష్ణ శాస్త్రిగారి సోదరులు. (రామ కృష్ణ సీతారామ సోదరకవులలో) నొకరు. ఈ పత్రికయందలి “ఆంధ్రభాష, వసంతగ్రీష్మముతువులు, శ్రావణలక్ష్మి” అను వ్యాసములు రచించినారు. ప్రస్తుతము, నంద్యాల మునితిఫల్ హైస్కూలు నందు ఆంధ్రోపాధ్యాయులుగా నున్నారు. వీరి జన్మస్థానము అనంతవరగ్రాహము. వీరు “బాలసితీ, వేంకటేశ్వర శతకము” మున్నగు విద్యాశాఖాదికారులచే నామోదింపఁబడిన గ్రంథములను వ్రాసియున్నారు.

(6) యం. సి. కణ్ణక్ శ్రేష్ఠిగారు :— వీరి జన్మస్థానము తిరుత్తణి; వాసస్థానము చెన్నపురి. వీరు రబ్బరుస్టాంపు వ్యాపారాద్యక్షులు. “హిందూ శ్రీ” పత్రికకు సూత్రచతురులు, ఉదారులు.

(7) డాక్టర్ పి.ఆర్.జే. సుంగరంగారు :— వీరు మధుర. తిరుమల్ నాయక్ వంశీయులు.

ప్రస్తుత వాసస్థానము నంద్యాల. వీరు ఆయుర్వేద, యూనాని, ఇంగ్లీషు, హోమోపతిక్ చికిత్సయందలి నిపుణులు. ఆయుర్వేద వైద్య శిఖామణి పరీక్షయందారి తేరినవారు. శ్రీ పండిత గోపాలాచార్యులవారి శిష్యులు. వీరు నంద్యాల ఆనరరీ మేజిస్ట్రేటుగాను, తాలూకాబోర్డు మెంబరుగాను, సెషన్ జూరి, అస్సెస్ర్ గాను యున్నారు. ప్రస్తుతము మహానందియందు ఆయుర్వేద కళాశాల రు. 50,000 లు వేల రూప్యములతో పెట్టించవలయునని ప్రయత్నించుచున్నారు. వైద్యమునందు పెక్కు యోగ్యతా పత్రికలు పొందియున్నారు.

(8) పాలవర్తి - సూర్యనారాయణ రావు గారు :— వీరు ఆంధ్రభాషయందు సరసమైన కవిత్వముఁ జెప్పగలరు. వీరు హిందీ భాష నుండి మేవాడ్ పతనము మున్నగు నవల లాంఛీకరించిరి. ప్రస్తుతము చాగలమఱ్ఱియందు పాఠ్యాయులుగా నున్నారు. ఈ పత్రికయందలి “దృఢచిత్తము” అను వ్యాసమునకు కర్తలు.

హిందూ శ్రీ

మాస పత్రిక.

1 వ సంపుటం

1927 సం॥రం జూలై నెల 1 తేది

1 వ సంచిక

శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తయేనమః.

== ఆశీర్వాదము ==

బ్రహ్మశ్రీ కావ్యతీర్థ మద్వలపల్లి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు
(కవితాసాహిత్యజ్ఞులు, సంద్యాల)

క. పాండిక యై వ్యాసంబుల,

నందం బై చిత్తరువుల, నానందం బై

సందర్శవిషయముల నీ

“హిందూశ్రీ” వెలయుఁ గాత ధి సూక్ష్మరుణన్.

శా. లోకంబందున నెన్నిపత్రికలొ వేలున్ వేలు గాఁ బుట్టు లే

కై కాహంబున కంతరించుటయుఁ బ్రత్యక్షంబ యాంధ్రంబునన్

శ్రీకృష్ణానుపమప్రభావమున నీరీతి బ్రహ్మాంబ క

స్తోకస్వాస్థ్యమునన్ మెలుగుతను హిందూశ్రీ యథాకాలమున్.

మ. పురుషుం దీఱక కొన్ని, కొన్ని నెలలుంబూర్ణంబు గాకుండ, వ

త్సరముల్ నిండక కొన్ని, యేండ్లుచని నిస్తంధంబులుగొన్ని, ద

త్తరసామండలిఁ బత్రికల్ వెలయ నుత్సాహించునాబహ్య బం

ధురదీర్ఘాయువు నీదలంచుతను “హిందూశ్రీ”కి నైనం గృహన్.

ఆయువు నానాట వృద్ధి బొందుచున్నదనియు, కొందరు నానాట క్షీణించుచున్నదనియు, వృద్ధి క్షీణములకు మానస్సుడే కారణమనియు, వాద ప్రతివాదములు జరుగుచున్నవి. ఈ వాదప్రతివాద తార్కాణముల మధ్య యే కొంతకాలమో ఈశ్వరసేవయో! ముముక్షుర్థ రహస్యమో! దేశసేవయో! సంఘసేవాభి వృద్ధియో స్వార్థ పరత్యాగముతో సాధించిన విజ్ఞానశక్తి యొకింత మాత్రము ఫలించునని పెద్దల వాక్యము.

కాలానుగుణ్యముగా, దత్త మండలమందును ఆంధ్రదేశమునందంతట అనేక ప్రతికలు ప్రకటించు చుండుట విధితమే. ఇన్ని ప్రతికలు దేశసేవ జేయుచుండ వానికే తగువనతిలేమి పడరానియిడుమలఁబడి స్వార్థత్యాగముతో సాధించుచుండు ప్రతికాధి పతులకిరత కడుశ్లాఘనీయము.

మా “హిందూశ్రీ” మాసపత్రిక కొలది సంవత్సరముల నుండియు దేశసేవ చేయుటకై ప్రయత్నపడి తగు సహాయము లేమి ముందంజ వేయుచు వెనుకంజ వేయుచు నితర పత్రికా పుత్రికలను చూచినప్పుడంతయు నువిఘ్నములు తనయల్ప జ్ఞత్వమునకు కొంత కుంగుచు “స్థిరహృతిజ్ఞః కురుతే వ్యయత్నం యత్సేకృతే సిద్ధ్యతి కార్యజాతమ్” అనువాక్యము స్మరించుకొనుచు కొంతకాలము గడపెను.

కొలదిమాసముల క్రిందట ఏద్రావతి సాధనాది శోడిచెలియండ్రతో మనవిః జేసికొనినది కాఁబోలు తన చిన్నిశ్లోకమునకు మారుగా “షడ్భిర్భానవయత్నా నాం సప్తమం దైవచింతనం” అనువాక్యమును స్మరించుకొనుచు కొంత ధైర్యసాహస ములతో దేశసేవ చేయుటకై బయలు దేరినది.

భాషాభిమాన మహాశయలారా! ఈ ప్రతికాపుత్రికకు సాతకమహాశయలందఱు సోదర సములు. పోషక మహాశయలందఱు జనక సములు. వ్యాసకర్తృ మహాశయ లందఱు గురుసములు. ప్రకటన విషయవిధాన సత్వాసత్వ నిర్ధారణవిషయ లందఱు బాంధవులు. కావున నీప్రతికాసుపుత్రికను రక్షించుభారము భారతీయులదియే. ఏత త్ప్రతికాపోషక స్వాములసేవాభాగ్యములభించి నందుల కానందించు మీ సేవకులు.

వి. అది కేమి
నిత్యానంద.

ఎం. రామసుబ్బయ్య శ్రేష్ఠి, మునికోటి శ్రీనివాస
ప్రొఫెసరు. అభయానంద గీతాతీపాది.

బ్రహ్మశ్రీ శతానధాని గాడేపల్లి. వీరరాఘవ శాస్త్రిగారు (కవితాసహజ్యము సంద్యాల.)

శ్లో. సుజలాం సుఫలాం సామ్యాం సస్యశ్యామలకోమలాం,
నిష్కైకమత్యదాం శాంతాం వందే భారతమాతరమ్ ॥

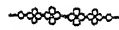
సీ. భృకుటిమాత్రంబున ♦ సకలశత్రుక్షమా పాలుల నదుము భూ ♦ పాలురుండి
కల మెత్తినంత దు ♦ గర్వసర్వారాతి బలమడంపగ గవి ♦ బ్రహ్మలుండి
తలచినంతనే కులా ♦ చలసంచయంబైన నలచివైచెడు ముని ♦ నాథు లుండి
అలిగిన విలయరు ♦ త్రాకారులై జగత్త్రితయంబు మ్రొగెడు ♦ ధీరు లుండి

తే.గీ. శాలవశమున బడువాట్లు ♦ గాంచినావు
మంచిరోజులు నివె యరు ♦ జెంచె చమ్మ
నీదుసుతులకు ధైర్యంబు ♦ నెఱవవమ్మ
పరమసుగుణావలంబ శ్రీ ♦ భారతాంబ

ఉ. త్రిరమణీవిలాససర ♦ సీరుమామై భననీయమంగళా
కారము విజ్ఞప్తిగుతటి ♦ కట్టడి సూనులు పుట్టి నీయసా
ధారణకీర్తిమాపి రని ♦ దైన్యముఁ జెందకు మమ్మనో ! నమ
స్కారముపూర్వరీతు లికఁ ♦ గాంగల వన్నియు దేశనూతనో !!

చ. జరగిన యిన్ని నాశ్శవలె ♦ సర్వులు కన్నులు మూసి పూర్వపు
జరితల నేటంగల్పంగల ♦ సాహసు లొదు రటంచు ఖేదమున్
దారలగనీకుమమ్మ విబు ♦ ధుల్ సుపథుల్ శివపంబు దాల్చి రీ
సిరులు నిరంతరాయములె ♦ సేమము గాంచుము దేశమాతనో .

గీతా ప్రశంస.

భగవద్గీతారహస్యమును ఇదివరలో శంకరులవారు మొదలుకొని భాష్యాచార్యులవరకును తీకా తాత్పర్యవిశేషార్థములతో వ్రాసియున్నారు. త్రిమతస్థులు త్రివిధములగు అర్థములు వ్రాసినను వారి అనుభవమున సూత్రములయందు వాడుట చూడగా నిశ్చయమగు వేదరహస్యమునకు తోడ్పడు కర్మ జ్ఞాన రహస్యముల కాధారముగ చెప్పినట్లులే తేలుచున్నది.

ప్రకృతము కొంతకాలముక్రిందట బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్యస్వామిలవారు (తిరువాన్కూరు సంస్థానపు దివానులుగానుండినవారు) గీతారహస్యమును పేర మూడువిధములగు పుస్తకములను రచించి కీర్తి పురుషశ్వామును వహించినారు.

కీ॥ శే॥ బాల గంగాధర తిలకుగారు గీతారహస్యమును అనుభవాధ్యక్షములతోచేర్చి అనర్గళమగు అనుభవమున కర్మరహస్యమును, జ్ఞానరహస్యములను, విభూతిరహస్యమును, సన్యాసరహస్యమును వెల్లడించి లోకమున కెంతయో యుపకారమును జేసియున్నారు. కాని! వేదరహస్యమగు మూడవపాదమగు గీతారహస్యమందలి నిజమగు అర్థమును కొంత విచారించవలసియున్నది.

ప్రథమమున వేదములను, వేదములనుండి వెలువడిన ఉపనిషత్తులును, ఉపనిషత్తులనుండి గీతలుగను తమపరి సృష్టిస్మృతి పురాణ శాస్త్రములుగా, వేద భాగములనుండి విభజింపబడి మానవ ప్రపంచమునకు సులభశైలికి తేబడెను. మూడవ పాదమగు గీతలయందు ప్రతిలాభ్యా యాంతమున “ఉపనిషత్సు గీతాసు ” అని ప్రయోగింపబడియె.

కాన వేదములనుండి యుపనిషత్తులుగా మారుటకు కారణమేమి? ఉపనిషత్తులనుండి గీతలుగా మారుటకు కారణమేమి? ఈ విషయములను ఆలోచించిచూడ వేద భాగములు అతి సూక్ష్మ గ్రాహ్యములనియు అజ్ఞానావస్థ చే ఆవరింపబడిన జీవుని జ్ఞాతృభావశక్తి అనుభవమునకు తోడ్పడదనియు అందలి భాగములు విచ్ఛిన్నముగ విభజించి ప్రపంచానుభవమునకు సాక్షి చేయుటకై ప్రయత్నించబడినదని తేలుచున్నది.

శబ్దార్థము నొకింత విచారించినయెడల వేద శబ్దమునకు విద్ :- ధాత్వార్థము. ఉపనిషత్తునకు “అసీత్యర్థసాక్షి చైతన్య ఉపసాధన ” మితి ప్రయోగం. గీతాయాం, గం తంపవా దితిగీతా (ఉత్తరసాంఖ్యం) అనగా? నిత్యపరిపూర్ణ సత్యత్వమునుండి ప్రకృతిమామూనరణ తత్వమునకు తేబడిన జీనసాక్షాత్కార రహస్యమును మరల జ్ఞాతృత్వమునకు నిలుపుకొనుటకై సూచించిన “అసీత్యర్థ ” రహస్యమనియు అందునుండి ఆవరణశక్తి కిలోబడిన అజ్ఞానమును జ్ఞానావస్థకు మరల్చుటకై చూపింపబడిన రహస్యములను తెలుపునది “గీత ” యనియు ప్రతిపాదించబడినది. కనుకనే కర్మచుండి ప్రారంభించబడి కర్మ రహస్యములు వెలిపుచ్చు జ్ఞానకర్మ రహస్యముములతో ముగించబడినది

వేదము సత్యము. ప్రపంచము నత్యము. సర్వము ఈశ్వరస్వరూపము. అందు అజ్ఞానావస్థ చే ప్రకృతి సత్యత్వము స్థిరపరచలేమి అసత్యమనియు అజ్ఞానమనియు లేని పోని దార్శాణములు గల్పించుకొని తార్కాణమున కంతరాయమగు ఆతర్వ్యవస్థలతో తక్కించి తక్కించి

తుదకు సత్యము తెలిసినవారిని సమత్యముగ
ఁజూచు గాన, శ్రీ సర్వలయైక పరిపూర్ణ పీఠాధిప
తులగు శ్రీ॥ శ్రీ॥ శ్రీ॥ సత్యధామాంబావధూత
స్వాములవారిచే ఆజ్ఞాపింపబడి కృత, తే०త, ద్వా
నగ యుగములనుండి పరంపరగ నుడుచుచుండు
(అనగ పూర్వము పృథివీబాలుడును తన 8వ ఏట
నుండి మతములను అశ్రమములను చేరి 24 సం
త్సరములవరకును కర్మ, జ్ఞానాది మోక్ష సన్యా
సముపరకు గురుసేవచే గ్రహించి, అచ్చటనుండి
వారినెలవ్రపొంది 6 సంవత్సరములు దేశాటన
ముచేసి, తనస్వగృహమునుచేరి గృహస్థాశ్రమ
మున వేదవిద్యజ్ఞానకిర్మిత సంసారసుఖముల

ననుభవించి తన 80 వయేట (తన తన
అంతరాయమునకు 12 సం॥లు నిలుచుట తెలిసి
ఏతత్ పూర్వము గురుచంద్రాద్వపొందిన సన్యాసా
శ్రమధర్మమును గృహముననుండియే స్వీకరించు
విధి) కర్మమును కర్మజ్ఞానమును జ్ఞానకర్మమును
అంతమునకు ముముక్షుత్వసాధనమునకుతగు రీతి
ప్రతియొక శ్లోకమునకును అయిదేకములచే పృ
థుచమునకు వారి వారిశక్తికొలది విజ్ఞానమును
సాధించుకొనకు ఏలగునట్లు మొదటి ఆధ్యాయ
ము తయారగుచున్నది. అంబలి ఉదాహరణ
మానకై యొక శ్లోకము ఇందు ఉదాహరింపఁ
బడుచున్నది.

తత్త్వ సప్త ప్తి.

ఓం.

తారకప్రథమపీఠము—గీతాః = గంతవ్యాదిగీతా

తారకపూర్వపీఠము—గీతాః = గతంస్వాగతమతి గీత

సాంఖ్య ప్రథమపాదము—గీతాః = త్యాగాదితీవ, గీత

సాంఖ్యవృత్తరపాదము—గీతాః = తం గంతవ్యాదితి, గీత

బీజసాంఖ్యం—2.7=27 తత్త్వములకు అధికారి. సాంఖ్య రహస్యం—7+2=

సూక్ష్మసాంఖ్యాధికారి. 2+9, 3+9= లింగశరీరం. 4 అంతఃకరణ చతుష్టయము.

లు, జ్ఞాతృ 1, 23

అమనస్కము గం-చిహ్నుః, తం-భూచక్రం, ఈ-శక్తిస్వరూపం, అ-ప్రణవ బీజ

ప్రథమాధికారం గీతాః గీతా = తప

ఓం శాంతి; శాంతి, శాంతి;

శ్లో॥ ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే | సమవేత యయుత్సవః॥

దృష్ట్వాతు పాండవానీకం | కిమ కుర్వతు సంజ్ఞయ॥

(సశేషము)

శ్రీమద్వేదాంతామృతము.

“హిందూశ్రీ”

స్వాగతము.

(బహుశ్రీ) వేలమూరి జానకిరామశాస్త్రిగారు. (పుల్లారెడ్డిపల్లె కంభం తా॥

మ. ఘనతం జెంది పురాపురాతనకథా ♦ కాండంబులో మోదనం
జనకంబయ్య జగత్త్రయమున గడున్ ♦ సంచారముంజేయుచున్
జనవాత్సల్యముకేని ప్రాపగుచు ని ♦ చ్ఛాద్యష్టిమాప్తాందవం
బనుకన్యానుఃకి విశ్వమందుబుధగే ♦ యం జాచు వాసిం చెడిక.

తత్త్వాస్త్రాలమాలిక.

బాలాష్టములెన్నియో కలిగి చె ♦ పుక్తరాని దోషంబులం
గోలంజెందుచు మాసముల్ ఋతువులుం ♦ గొప్పైన నావత్సరం
బైలాలిత్యము గొల్పుచుండి కడు న ♦ ల్పాయుస్థితిం బ్రతికా
బాలాజాలము దత్తమండలమునం ♦ బ్రస్తావనల్లేకయే
తూలం జూచుచునుంటి మిప్పటికి “హిందూశ్రీ” భవత్కీర్తి వి
ద్యాలావణ్యము స్వీయసౌఖ్యగుణ వా ♦ రానందకందంబుగా
వాలాయమ్మగ సత్యమార్గకలనా ♦ వ్యాసారపారీణవై
లీలాతాండవ సుందరప్రభల బా ♦ శిఖమీర జాతి ప్రమా
కాలాహిం దిగ్రమింగి నవ్యకవితా ♦ శారవ్య చిన్మయప్రభా
వీలై నప్పుడు దేశసేవకును సు ♦ విష్ణుద్ధి యత్నించి యీ
కాలంబందున నింపు సొంపుగను వా ♦ క్యశ్రీల జెన్నొంది దు
శ్శీలాధ్వంబును మాని జ్యోతిషకళా ♦ చిత్రప్రభాయు క వె

సౌలభ్యంబుగ వేదశాస్త్రముల విధానములు జేకొచ్చి యీ
 పీఠోకంబున సర్వకాలము కళా విద్య బ్రోక్షసింపఁగా
 నాలోకింపఁగ నెల్ల వారలకు బ్రహ్మసందముం గొల్పి యే
 వేళ నిన్ను గనంగ ధర్మములు హృద్విశిష్ట లసత్కృతితో
 లీలన్నిల్చి జగత్ప్రమాణతను బాధింపఁగ బోకాచ్చి చ
 రాచలూచ్యము సప్రతర్కముగఁ బాఠంబు రావార గంభీరతాఁ
 వేలానిస్సరణ ప్రమాణకలనావిరూపితచైతన్యతే
 జోలాలితియము జూపవే నెరపవే సూక్తిప్రభాగితము
 నాలజ్యోతిష వృద్ధవైద్యముల తేజవకమించి నెల్లపుడు
 హేలాలీలఁ జరింపుమా నిరతముఁ ధీబుద్ధి నీయొంటఁ బో
 దోలంగావలె నెప్పటప్పటికి సర్వధర్మచర్మక్రియా
 కాలవ్యాప్తియే నీకుశ్రేయమునుమా కల్యాణదిహ్నంబగుం
 దూలాజేయు మధర్మబుద్ధి మదిహిందూక్షిం కళాపత్రికా.

క. పొందుగ “బ్రహ్మవాదంబున” “హిందూక్షి” జననమయ్యుం నెంతో మోసం
 బుడిదిపగ డీకొను. నే, సందేహములేదు దేశసంసేవ కిలక.

రవివర్మ (1897—1906).

అనుమతి పెంపు కేసుకవి(కవిత్వ)చూడగలము) నంద్యాల.

భారతదేశము మొదటినుండియు కథాపాగల్గెల్లము నకుండును. ఎందరు చిత్రకారులలో ఎందరు వులలో ఎందరు చిత్రకారులలో ఎందరు గాడుకులలో, తెలుగుకుల శేటియలకులకు చిత్రకారుల మించుకము నువయ్యెను. కాని కాజాలము. కాలము పెంతు కన్నమును, కన్నము పెంతు మనశ్రద్ధకేమియు— జాలకులకు నాడుచేసినను నిష్పక్షి మన చిత్రకారులనుగూర్చి శిల్పములనుగూర్చి తెలుసుకొనుటకు మన దేవాలయముయందును రాచరంగుల యందును, చెక్కడపు పనులయందును, వలసినంత సాధన సామగ్రి కలదు. ఒక్కొక్కసారి కథావిషయమే దేవుడు నడిచిచటలుండెడిది. కాని పెంతునే మొవంగియొక్కడే కవిత్వమో - శిల్పమో - చిత్రకారకమో నేర్చికొని పూర్వవైభవమును స్ఫురించె దెచ్చుచుండుట చుట్టించుచున్నది. అట్లు చిత్రకారకత్వం పనిలో దలమెత్తి పుష్కలించిన వారిలో సురేంద్రనాథగాంగులి, అవని:ద్ర నాథ టాగూరు, మహాతర్, రవివర్మయు గ్రగణ్యులు.

అందు మనమిప్పుడు రవివర్మను గూర్చి తెలిసికొందము. రవివర్మ:కథాశ్రేణిత జీవితపర్యంత మెన్నడును దరిద్రతా పితాచమతో: దగవులాడిమైన నెరుగడు. గొప్పగొప్ప కథా ప్రవీణుల నెవరినైన బరికింపుడు! సాధారణముగా వారి ధీశక్తి కి బద్ధవిరోధియగు దరిద్ర! జీవిత వారి నాశ్రయించియే యుండును. గొప్పవారి దారిద్ర్యము సారస్వత లోకమునంగల ముఖ్యమగు తమాషాలలో నొకటి. కాని వారిలో: గొందఱైనను చాలవరకదృష్టశాలులగు వారుండకపోలేదు. అట్టి వారిలో రవివర్మ యొకడు.

రవివర్మ 1848 సం॥ తిరువాన్కూరు రాజ్య ముఖ్యపట్టణమగు తిరువేలడమునకుత్తరమున ననేకయోజనముల దూరములోనున్న కిలిమనూరను గ్రామమున జన్మించెను. అతని కుటుంబ మారోజ చరిత్రలో మిగులబుద్ధినిండి:కొనెడిది. గౌరవనీయమైనది. కొన్నాళ్లకు బూర్వము కుటుంబము వారారోజులలో: గొంతభాగమును బరిపాలించిరి. విద్యావిషయక కృషిలో: దిరువాన్కూరు కడు ప్రసిద్ధి వహించినది. కాని, మొట్టమొదట కిలిమనూరే యీవిషయమునకు పితృస్థానమని చెప్పవచ్చును. ఎట్లుండునను నటు మిక్కిలి గర్వింపదగి

నదియు, విచిత్రమయినదియు నగు విషయ మొందుగలదు. క్రమముగా రవివర్మ దేశానాశముల నిప్పుడెయ్యని పృథేక పెట్టుబడితో: మొత్తము భావశలతలోని భాగ్యవంతులగు రక్తసాళములు మొదటనుండెడియు నతని కుటుంబ సామాజికులలో: బ్రహ్మించుచు నేయుండెను,

రవివర్మశ్రేణి స్వయముగా:గొంతవరకు: గవిత్వములోను, చాలవరకు విద్యావిషయక కృషిలోను బ్రవేశముగలది. అతని పిండ్రీ రాజవర్మగూడ నొక విధముగ మందికథాకులగుడు. అప్పుడప్పుడు రవివర్మ యతని పనినిగొనెట్టి చూచుచుండెడివాడు. అప్పటికి:కను నాంగభాషయంతె వ్యాపకమునలేదు నతడు బాల్యములో సంస్కృత పాఠశాలలో బ్రవేశించెను. ఇతర బాలురవలె నతడు తరగతి పాఠముల గమనింపక పుస్తకములవలె బాఠవైచి యెప్పుడును గోడలపైబిచ్చిగీతలు గీయుచుండెను. ఇట్టి విద్యార్థి దశ ననుసరించి యొక రాజోవు చదవ్వయును నిగ్గయింప దలచుటకంటె బుద్ధిహీనమగు పని వేరొకయుండదు. ఇదిగాక వంశీక మాగతమగు మఱియొక కథగలదు—అది కథయేయగుగాక—తప్పక వ్రాసియుంచదగినది. రాజవర్మ (అతని సినతండ్రి) యొకానొక సమయమున నొక చెట్టును చిత్రంపం దొడగెనట! అతడు సగము వాగిసి యాచలకేగగనే రవివర్మ యందు:బ్రవేశించి దానిపై నొక చిలుకను రచించెనట! ఆ చిలుకవలన చెట్టుగూడ చెడిపోయి యుండునని నానమ్మకము; కాని, రాజవర్మ యాపిల్లవాని కుతూహలమును దీర్చివైవ:జాలక పటుము నున్నదున్నట్లే ముగించివైచెనట! చిత్రము నశించినను కథమోత్రమిప్పటికిని మనహృదయములలో నాటుకొనియే యున్నది.

1862 సం॥ అతనికి చాలముఖ్యమైనది.(eventful) అప్పుడతనిపినతండ్రితో నతడు తిరువాన్కూరు మహారాజును దర్శించబోయినపుడు 14 వత్సరముల వయస్సు. విద్యార్థిదశలో నున్న యాతుమానసకు పినతండ్రి మహారాజు పరిచయమును గలిగించెను. రాజుగారతనిని మెచ్చుకొని యతనికొక రంగులపెట్టెను బహుమానముగ—(అది 1862 సంవత్సరము నందలి రాజబహుమానము.)— నొసంగెను. కాని, బహుమానమున కది తగిన సమయముకాదు. ఈ కాలపు పరిస్థితులను బట్టి గుప్పటి కత్యంతమనోహరమగు నారంగులపెట్టె చాలవిలువగలదనుటకు సందియములేదు. రవివర్మ మార్మముట్లు తలచియుండెడినియేనా యభిప్రాయము.

కర్మాత కొంతకాలమున కట్టి దివసమొందు లభించెన నటలూ నాశ్వర్యమేమియులేదు. వివరవివర ఆనెత్తెల సెంపనివో చాలవరకొకను నభివృద్ధిజేసి యుండవలసినవాడు శిష్టి సందర్భమున

* Full many a gem of purest ray serene
The dark unfathomed Caves of Ocean bear

గీ|| సాంద్రదినకర కీరణంబునరణి ధరణి

బ్రబలకాంతి దనచ్చెడి వజ్రవితతి

గలిగియుండును గాఢాంధకార బంధు

రాశి యందలి గూఢ తరంగమితి.

* అని (గ్రే) (Grey) వచించియున్నాడు

పిసత్తెడి, లేక తనకుంటుంబములోని యిరులయట్లు కాక రవివర్మ నారంగులపెట్టె సహజ కళావశలతనండి తప్పించెను. ఇంతకుముందాతడుపయోగించు వానికంటె భాగ్యవంతులును—సాధారణ శాస్త్ర పద్ధతిప్రకార మొక దాని నొకటి కలుపుటవలన నేర్పడినవియు నగు పలుతెఱంగుల రంగుల వంక కాతని దృష్టి నారంగుల పెట్టె మరలించెను. ఒక పద్ధతి నవలంబించుటయు—దాని వలన ననేకములగు రంగులు సృష్టింపఁబడుటయునొకటియై నొకటి యభివృద్ధికొన కేర్పడిన దివ్యసోపానములు

పూర్వాచారములింకను నగముగాని విషమనయమును—రవివర్మ కారంగులపెట్టె కడుస్పల్కుముగా గనపెట్టెను. స్పల్కువిషయములేయాకాలమునందలి ముఖ్యవిషయములు హిందూధర్మ రహస్యముల లోకమునఁ దెలుపుటకు రవివర్మ పాశ్చాత్యపద్ధతుల రంగులుపయోగింప నిశ్చయించెను. ఈ కోరిక యెంతవరకు విజయమందుటచే నుపకారమేర్పడెనో విచారించెను.

ఏదేండ్లవరకును రవివర్మ నీళ్లరంగుల (water colors) తో నీడులాడెను. ఈవధ్య కాలములో నతనిచిత్రమేదియు ప్రచురణకురాలేదు — అనగా నతడేదియు నితరులచేతులకెక్కువజ్ఞులొసరింపలేదు. అతనికేవిధముగామాచినునదియైనకీర్తనములేదు. ఏమివా? సినన నతనికతడేమెచ్చుకొనుటయొ నిందించుకొనుటయొ యొనర్పవలసియుండెను. 1865 సం॥రము తిరువాన్కూరు రాజకుటుంబమునకుచేరి యొకశ్రీ నతడు వివాహమాడెను; భావిభాగ్యమున కిదియొక గుర్తుగానుండెను. అతడు రాజనగరిలోనే యుండుట కలవాటపడి యటే చిత్రకళాసౌందర్యమును రుచిమాడఁజొచ్చెను.

1868 వ॥ తిరువాన్కూరు మహారాజుగారు తమకు టుంబికుల ప్రతిమలను చిత్రించించఁగోరి యందులకై యూపెనుండి వచ్చుటకు * బాన్సుక్ అనునొక చిత్రకారునికాహ్వాన మందిరి. అతడువచ్చి తిరువాన్కూరు ప్రజలెల్లరదృష్ట మందఁగట్లు నూనెరంగులతో ప్రతిమల జిత్రించెను రవివర్మ దృష్టి యానాతన సృష్టివంకకు మరలెను. వెంటనే దానినతడు పరామర్శించాచి మెచ్చుకొనెను. నీటిరంగులకు గొప్ప తనములేక టోలేదు; కాని, నూనెరంగుల చాతుర్యమును. గ్రహించిన చిత్రకారుఁడెవ్వఁడు నాపద్ధతి ననుసరింపఁబోడు. కాని, రవివర్మకొక కష్టమేర్పడెను— అకష్టమేయతని జీవితమునంతయు నధఃపతితము గావించివైచెను—ఏమనిన, నతనిని తగినశిక్షకు పాల్పఁచి విద్యాక్రమము నేర్పవారులేరు అతడు బాన్సుకు నధించెను. అనూయచేతనో మఱియేకారణముచేతనో దురదృష్టవశమున నతడందులకంగీరింప లేదు. తన కళను చూచుటకుమాత్ర మవకాశమిచ్చెను. అందువలన నింతకు ముందతఁడెన్నఁడెఱుంగని కళాకాశల్యము కొంత రవివర్మ నేర్చుకొనెను. తిరువాత యేదేండ్లవరకును రవివర్మను గూర్చి మనకేనియుఁదెలియదు. అటులో నొక చిత్రకారుఁడుండుట రాజకుటుంబమునకెల్ల సంతోషతాయకమే గాని యతనిని ప్రోత్సహించువారెవరును గానరాకుండిరి. వారి కంటికది యొకతమాషగానుండెను. అతడత్యంత చిత్రవిచిత్రములగు బొమ్మలు చిత్రించినను—నంత పరంపరాగతమ బిద్ధియగుటచే వారికతనియందంత గౌరవములేకుండెను. అయినప్పటికి నతని పిసత్తెడి పలుమారు హెచ్చరించుచు వచ్చెను. ఆదియు, శిష్యుడో యొకసారి దక్కనతని నోటినుండి విలసగల పలుకులు తటమ వివరాకుండెను.

1873 సం॥ (మదరాసు చేతిపనుల పాఠశాల సూపరింటెండెంటుగా నుండిన) కిమెక్ గారు తిరువేండ్రమునకు విచ్చేసి, రవివర్మకు కనుగొనిరి. సహజముగ నలవడిన యతని చిత్రకళాకాశల్యమునకు వారెచ్చిరవందిరి. రవివర్మ యింతవరకును సరియైన పద్ధతిని నడచుకొనకుండెను. అతని నట్లేపదలిన యెడల ప్రముఖుగా కళనశించిపోవునని కిమెక్ గారెఱిగిరి. కావున వారతని నొక చిత్రము నెటులయిన కష్టపడి వ్రాసి దానిని వైసువత్తరము మదరాసు ఎగ్జిలివక్ నకు తీసుకొనిపోవలసివదిగా హితబోధణజేరిరి. ఘనతచెందిన మహారాజుగారు వైతము కిమెక్ వంటి గొప్పజ్ఞునిగారి ప్రోత్సహమున కాశ్వర్యపడి యందులకు కావలసిన ధనసహాయ మొసంగిరి. రవివర్మయు నిక నదేపనిమీద తనకాలమున

గతమైన. 1874 సం॥ యంతరంలో నాచిత్రప్రతిమ ప్రవరించబడెను. తలలో చుట్టెవలదండ నలంకరించుకొని నొక “నాయకు లేతు” యందు జిత్రంపలుడెను. వస్తుపరిగ్రహణమే ప్రత్యేక సంతోషదాయకముగ నుండెను—అందులో నది సవిన భావపరంపరకు బుట్టినిల్లయి తనరారుచుండెను. మదరాసునకు నాయరుల చక్రపాద మొక విధముగ మనోహరమును గలిగించెను. చిత్రపటమునందొక విధముగ జీవశయ్యగుపడెను. దానిని బరికింప గుంపులుగుంపులు త్రొక్కికొనినచ్చిరి, జనసామాన్యము రవివర్మ కక్కిని గుర్తించెను. ఇట్టిలండఱు ‘గలసిగవర్చు మేడలు’ నిచ్చునంటే మెచ్చి కోలు నాప్రతిమ బడయగలిగెను. హాస్యపు పుష్పపు చిత్రప్రతిమఱాచి మిక్కిలి తహతహపడి స్వయముగా రవివర్మతో చాలాసేపు ప్రసంగించెను. అప్పుడెక్కడలేని కార్యానుక్రమణికల గూర్చిన కథలు తెల్పులు జరిగియుండునని మన మూహించవచ్చును.

రవివర్మ తుతి పరామృతముడై, కాన్పిలునువీడి తిరువేండ్రమునకేతంచెను. మహారాజా పటును తనసంతమైనట్లెంచి చాల సంతసించెను. మునుపటిదానివంటిదే మరల రెండవ సంవత్సరము, వీణవాదించు నొక యరవపిల్ల, చిత్రంప బడియెను. ఇది తొల్లిటికన్న నేమియు భావోన్మేషణము నగాని, పరిసమాప్తిలోగాని యంత బాగుండకపోయినను—రెండవసారి బంగారుపతకమును సంపాదించజాలెను. 1875 సం॥ యువరాజు [విద్యార్థ చక్రవర్తిగారు] మదరాసునకు వచ్చియున్నపుడు సందర్శించబోయి తిరువాన్కూరు మహారాజువారికి గొన్ని రవివర్మ చిత్రపటములు సమర్పించిరి. అందులో ‘నరవపిల్ల’ యొకటి పాశ్చాత్యవిద్యా పరిచయ లాభము లేకున్నను రవివర్మచూపిన కళాప్రావీణ్యమునకు యువరాజుగారాశ్చర్యపడెను.

1876 సం॥ మరల మదరాసులో చిత్రకళా ప్రదర్శన మొనర్చెను. అదికేతుంతల దువ్యంతునకు తేల్చినాయుప్రతిమా కథ యందటకును దెలిసియున్నదగుట చిత్రము—మెంటే జనసామాన్యముయొక్క—మనసుల నాకర్షించెను. హైందవనాటక స్వతంత్రతాద్యములతో పరిచయము జేసికొనుట కతనికిదే మొదటిసమయము—భావప్రకటనముగూడ చాతుర్యముగనే యుండెను. చాలమంది అప్పుడు విమర్శనలలో గుంపులుగూడిరి. కాని యివియెల్ల సామాన్యాభిప్రాయములే గట్టివున్నవి. హిందువుల పురాణగాథలలో

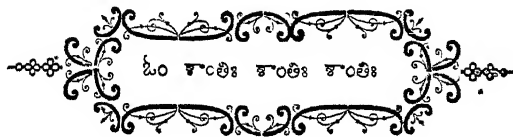
నొక విధముగ కదలిక గలిగినట్లయ్యెను. ఈచిత్రీకరణమును హాబ్స్టెరువాత మదరాసు గవర్నరుగా నేగుదెంచిన డ్యూల్ ఆఫ్ బరింగ్ హామ్ గారుకొనిరి.

తరువాతి రెండేళ్లలోవీల రవివర్మ గవర్నరుయొక్కయు, నతని కుటుంబ సామాజికుల యొక్కయు, ప్రతిమలను చిత్రించెను. ఇందలి మొదటి ప్రతిమ ఇప్పటికినిగవర్నరు మెంటు హానులోనున్నది. ఉన్నదున్నట్లు గౌరవముగానుండుటలేప్పు యింకేమియు నట విశేషములేదు. చిత్రీకారుడూ ప్రతిమ యెడ నంతగా శ్రద్ధచూపినట్లగపడదు. అయినను మరియొకవిధమున నది స్తుతిపాత్రముగ నున్నది. ఎట్లనిన పూర్వపు హిందూచిత్రములు విశేషించి భావప్రధానములు. రవివర్మ యా నిగూఢ పద్ధతికి బిట్టువ్యతిరేకముగా సంచరించెను.

1878-81 సం॥రం వరకును రవివర్మ నిశ్శబ్దముగ కష్టపడి పనిచేసెను. సర్వత్ర పేరువ్యాపించుటచే, నవీనప్రతిమల కొరకు దక్షిణహిందూదేశ జనసామాన్యమతనిచేతులు నింపెను. అప్పటి చిత్ర ప్రతిమలన్నియు చాలవరకు క్రమ క్రమముగా దక్షిణ హిందూస్థానమున ప్రతీయింటిలోను నిండిపోయెను. అందు గొన్నిటిని చూడగలిగి నప్పుడంతయు నింక కొంచెము మతవిషయ ముండియుండిన బాగుండునని నే ననుకొనెడివాడను. ఈకాలమునందతఁ డొక్క పురాణ విషయములనే యెక్కుడుగా చిత్రించి యుండలేదు. అయితలలో నొకా నొకడైన నొకేత చెప్పందగిన విషయమును గలిగి యుండక పోలేదు. అట్టివానిలో ‘సీతామానసపరీక్ష’ యొకటి సమూహముతో గూడి యుద్ధేక పూరితముగా నున్నది. కథయందటకు దెలిసినది; కానిచో చిత్రమునుండి యెవ్వరు నర్థమాహింప జాలరు. సీత, రాముండు భూదేవి వీని నొకటొకటిగా దీసికొని చూచినచో బాగుగ నేరున్నవి పరీక్షకు నిలిచిన సీత శాంతి, రాముండువిదనాడి నప్పటి యామె హృదయావేదనము, చక్రగవృత్తింపఁబడినవి. కాని వెనుకటి చిల్లరబొమ్మలపద్ధతియు చెడిపోయి యంత తృప్తి కరముగ లేవు. ఎందు పరిక్షించినను రవివర్మ తోతునకు దిగియుండలేదు—బట్టబయల నతఁడొక పసిబిడ్డనెవ్వరెడను. లక్ష్మణుడు నిక్కముగ భావహీనుడు. సాధారణ సంగతులలో రవివర్మభావము లతిగభీరములు—ఇంకను మొండికిబడి ముప్పుదియేండ్ల యంతకుని విమర్శించుట తెలివిహీనతయే. సర్. జి. మాధవశాస్త్రిగారి వృత్తిదానివైఁబడి, యాయన మిగుల నాశ్చర్యచకితుడాయెను. అతఁడా చిత్రమును

దెచ్చి ఘనతఃజేదిన గాయక వార్ (బరోడా) గారికి సమర్పించెను. ఈ సమర్పణము, మరుసటిసం॥రము తన పట్టాభిషేక మహోత్సవమున కశాకోవిదుని సివిపించుటకు గాయకవారితో తగిన పరిచయము గలిగించెను. కొంత కాలమతఃడు బరోడాలోనే నిలిచి రాజకుటుంబము వారి యొక్క ప్రతివలను చిత్రించెను. రాజకుటుంబము తన జీవితాంతము వరకు నీతని మఱివిపోసంతటి మహానంద మందుట కాచిత్రములే హేతువులయ్యెను. అతఃడునుండి తిరిగి వచ్చినతోడనే చిత్రకారుడును నతని పినతల్లియు నగు మహాశయుఁడు గతించెను. 1885 నుండి యతని మృతి (1806) పర్యంతము రవివర్మ జీవిత మొకటిరెండు మాటలలోఁ చెప్పివేయవచ్చును. ఇందందు దిరిగి చిత్రము లువాళి పేరు సంపాదించుటతోడనే యీ కాలమంతయు గతించెను. ఒకటి రెండు తప్పు యీకాలమున మనము జ్ఞాపక ముంచుకొన దగిన విషయములంతగా జూపట్టవు. 1685 సం॥ మహీశూర మహారాజుగారి **Private Secretary** యొక్క చిత్రము రవివర్మకు కీ॥ శే॥ మహారాజుగారి పరిచయముగలిగించెను. మహారాజునని నాద రించెను. కొన్ని ప్రతిమలు చిత్రింపబడెను. పురుష్కొట కుటుంబమువారి ప్రతిమలు గూడ నతడు చిత్రించెను. దాని చే నప్పటి మదరాసు గవర్నరుగానుండిన (M. E. Grant Duff) యమ్. ఇ. గ్రాంట్ డఫ్ గారి పరిచయ మొక్కింత లభించెను.

హిందూత్వరాజ, చరిత్రాత్మకములగు చిత్రముల నతః డు పెక్కింటిని వరుసగా రచించెను. రామాయణ మహా భారతములేయందు ముఖ్యములు. అతఃడు చనిపోవునప్పటికి మనకు పూర్వగాథలలో చాలవరకు తెలియనివే లేకుండెను. రాజాదరణము, ప్రజానురాగముకూడ నతని గొప్పదనమునకు కారణములయ్యెను. దానివలన నతఃడంత యెక్కువగా గాకపోయినను—చాలవరకు లాభమును సంపాదించెను. దీని కొరకతఃకోక ముద్రాయంత్రమును సంపాదించెను. ఏరం గున కారంతఃడచ్చు గొట్టిచ్చెను. కాని దీనివలన కళకు లాభమేమియు కలుగదనుట యటుండ—నవ్వుమే చాలవరకుండుననియే నా యభిప్రాయము. రవివర్మ హిందూదేశపు చిత్రకారులకెల్ల నాయకమణివంటివాఁడు. అతఃడు చాలమంది శిష్యులను సంపాదించగల్గెను. సద్యశిముమిన్ను ముట్టవలసిన దినములలో—నతనిస్థానములే మిన్ను ముట్టటచే వెన్నెల దినములుపోయి కడకు చీకటిదినములు వచ్చెను. చావు తరువాత నతనికి గలిగిన సంతోషములో ముఖ్యమైనది 1600 సం॥ తిరువాన్కూరునకు వచ్చి కర్ణాట ప్రభువు గారతని చిత్రముల సందర్శించి మెచ్చికొలు దెబుపుట. కనుకగా నాహోగ్యము నశించుటచే రవివర్మ 1906 సం॥ రము ఆక్టోబరునెల 2 తేది నాడీలోకమును విడిచి, కీర్తి శేఖరయెను.

ప్రహస్తి రామకృష్ణ సీతారామ సోదరకవులు, (శతావధానులు. అనంతవరము.)

ఉ. వాగనుశాసనాది కవివర్య ఎచో రచనా చమత్క్రియో
ద్యేగ విలాస దివ్య షడవిసముషస్థిత, నార్య భూవర
త్యాగ గుణానుకూల బరితస్త వనీయ మహాంధ్ర భారతిన్
న్వాగత మిచ్చి గౌరవము * సల్పుడహేహా! రసికావతంసముల్ !

సీ. కోవిదావళికి ముంగొంగుబంగారంబు శబ్దార్థసమితికి * జననసీచు
ఉపమాద్యలంకారనిపుణత కాలయం బమరవాగ్రమశి నెయ్యంపుఁజెలియ
బహుళశయ్యావృత్తి పాకంబులకు తాపు హావభావముల విహార వనము
నవరసంబులకుఁ గాణాచి ఛందోబద్ధ వృత్త సంతతికి నివేశ గృహము

గీ. పుష్పసాయక సాయకోద్భూత శర ప
రంపరోపమపద్యవిచరణ దక్ష
కవివరాళికి నాట్యరంగస్థలంబు
ఆంధ్రభాషావహూతి బుధాహలార!

మ. హృభువుల్ బంగరుపల్లెరంబులను రూప్యంబుల్ సమర్పించి తా
మిభయానంబుల నుత్సవంబులను జేయింపుంగ, విద్వద్వరుల్
సభలెన్నె న్నెయ్యెనచ్చి స్తోత్రముల సల్పున్ బూర్వకాలంబునం
దభిమానంబున నాంధ్రవాగ్జనని వాహ్యశిక్ విడువంపడే ?

సీ. రాజరాజనగేంద్రుఁ * డోజమై స్థిరతర కరుణార్ద్ర దృక్కులనువయకున్న
కృష్ణరాయలు దయామృతవారిరాశిలో ముంచియు నోలలాడించకున్న
మనుమసిద్ధి నృపాలహాళి కూరిమిముద్దు పట్టి చందానఁ జేపట్టకున్న
చాళుక్యనరలోకసార్వభౌములు గజో త్వవముల వేడుకసలుపకున్న

సీ. కంజభవ కంజనేత్ర ప * త్కంజయుగళ

మంజుమంజీర సింజాస * మాననినద

సమవచోధాటి యాంధ్రభా * పావసూటి

యస్త మింపక నిలచునే? * యాంధ్రులారా!

ఉ. రాయల గన్నగిటి కవి * రాజుల నాల్గులమేనుమాటి ; వె

మాయల హొంతకారియి * మాటికి మాటికి రాజరాజుల

జాయచు ; దూరమేగుచును * డావుపడావుపయోగపెట్టి భ

ద్రాయత పీఠమెక్కె వున * యాంధ్రవచోగనతోటి వారిలో.

మ. కలవెన్నెన్నియె బాసలీజుతి ని * క్కాలంబునక ; వానిలో

పల్ల; శ్లాఘ రసాలవాలము; భా * స్వస్థలికాసూన పే

శలమై; యిక్షురస ప్రవాహము; రా * జత్తీర్తియై; ముప్పు నీ

తెలుగుక బాసనుతింప గాఁ దగదె? పృ * ధ్వీక బండిత్రామణుల్ !

ఉ. నన్నయకన్నవాఁడు; కవి * నాథుఁడు తీక్కనవెంచినాఁడు; వి

ద్వన్నుతుఁడైన పెద్దన స * దారసపుష్టి నెఱచినాఁడు ; పో

తన్న యఖండభక్తి రస * మబ్బగఁజేసినవాఁడు ; దేశముల్

గ్రన్నన ద్రిప్పె నీ తెలుగు * గన్నెనిలక గవిసార్వభౌముఁడు.

ఉ. భర్గజటాటవీ లుతద * భంగ తరంగ వియ్యసీ జవా

నర్గళ నిర్గతామలర * సాధిక సాధువచో విలాస నై

సర్గిక పాడితీగరిమ * జాలిన వేములవాడ భీముఁడీ

మార్గము మంచినంచు గద * మాచక యాంధ్ర కవీంద్రుఁడౌటయ్య !

ఉ. అరున భీష్మకర్ణ భయ * దాహవ రంగతలోగ్ని కార్ముకో

త్సర్జిత వాయువేగ శర * జాల సమాన మహాశుషద్య వా

గూర్జిత కీర్తిశాలియన * నొప్పుచుఁ దెల్లన భట్టమూర్తి తా

నార్జనజేయఁ డే? నరవ * రాధిప దత్తజయాంకముల్ ధరక !

చ. ఆమర వరప్రసూన విను ♦ తాభరణ భరణాయమాన వి
 భ్రమ సుకుమారసారి నవ ♦ రమ్య విలాస కళావిలోల ను
 త్యమత మనోజ్ఞ సౌమ్య కవి ♦ తావనితా మహితానురాగ ధీ
 ప్రమద మెలర్పఁ దిమ్మనకివి ♦ భాసిలడే? కవులెల్ల మెచ్చుగో? ?

శి. పొంగిన పాల చందమునఁ ♦ బోయెడి దివ్య కవిత్వ వాహినీ
 రంగదభంగ మంగళ తరంగ మృదంగ నినాద నిస్తులా
 పాంగ సమానయాన మృదుభావ విలోలత నందియాలలోఁ
 బింగళి సూరనార్యకివి ♦ పెద్దతనంబున విట్టివేగఁడే ?

సీ త్రైలింగభూప సామ్రాజ్య రమామనోహర ముఖాలంకార ♦ మాంధ్రభాష
 కర్ణాట కేశ్వర ♦ ఘనజయలక్ష్మీము ఖాంభోజ దరహాస ♦ మాంధ్రభాష
 వేమ భూమిశ్వర ♦ వితత రాజ్యేంద్రిర హరి మాణిక్యమీ ♦ యాంధ్రభాష
 మనమక్షితీత సం ♦ పత్కామినీ శిరః ప్రాంగణ మంజరి ♦ యాంధ్రభాష

తే.గీ. సుందర నవార విందమ ♦ రందపాన
 మత్త బంధర గానాస ♦ మానపండి
 తాళి చిత్త సముల్లాస ♦ మాంధ్రభాష
 నాడరింపఁగ వలయునో ♦ యాంధ్రులార!

సీ. ఆసేతు తుహినహి ♦ మా చలావధి భూమి సంస్కృతవాణి ♦ ముంచునాఁడు
 “ముందునే నేజన్మ ♦ మండితి”నని యరవంబు తాదండెత్తి ♦ వచ్చునాఁడు
 “దానికన్నఁను దొలి ♦ నేనె, నే”నని కన్నడంబు వాదింపఁ దొ ♦ డంగునాఁడు
 ప్రతిపట్టణమున నా ♦ ప్రతిభ సాగింతు నటంచు హింది బెద ♦ రించునాఁడు

తే.గీ. ఒక్కరిని బోవనీయక హాసభాష
 మించి చెవులను బట్టియాడించు నేడు
 తనఘనత సుంతయేనియుదఱుగ నీక
 సంచరించెడు యాంధ్రభాషావధూటి.

క వి తా ని రూ ప ణ ము

బ్రహ్మశ్రీ అనుముల వేంకట శేషకవిగారు, (కవితాసామ్రాజ్యము నంద్యాళి.)

The poet in a golden clime was born,
With golden stars above
Dowered with the bate of hate,
The scorn of scorn.
The love of love.
He saw through life and death, through good and ill
He saw through his own soul,
The marvel of the everlasting will,
An open scroll,
Before him lay with echoing feet he threaded
The secretest walks of fame
The viewless arrows of his thoughts were headed
And winged with flame.

Tennyson.

క్రొత్తమున దేనికిని శాశ్వతములేదు. నేడు చూచెడి వస్తువు రేపును, రేపు చూడెడి వస్తువా మఱునాడును నుండదని మనమెఱుంగుదుము. అట్లయిన దేనికిని శాశ్వతములేదా? ఎవ్వరును చిరంతనము వర్ధిల్లరా? యని సందేహము కలుగవచ్చును. నిజముగా నది సందేహింపవలసిన విషయమే. యోచింపగా నట్టి వాఁడొక్కఁడు మాత్రమే యున్నాఁడు. అతఁడత్యంత ప్రతిభావంతుఁడు. “ప్రజ్ఞాన వనవో న్నేషశాలినీ ప్రతిభామతా” యని మనశాస్త్రకారులు వచించిరిగదా? క్రొత్తక్రొత్తకల్పన

లఁజేయు బుద్ధి వికాసముతో నతఁడు స్వర్గలోకమునకును, మధ్యమలోకమునకును, మధ్యనిలచి సృష్టికర్తయై, సర్వశాస్త్రములు-సర్వధర్మములు బోధించి, సర్వశక్తులుగలిగించి, సర్వశుభములు సమకూర్చి యనవరతముఁ బరోపకార మొనరించుటయందే తనయావజ్జీవమును వినియోగించుచుండును. పురుషార్థమును చవిజూపి, జగతీచక్రమునంతయుఁదన చూపుమేరకు సాగునటులొనరించును. మంత్రహస్తములెల్ల వెల్లడిచేసి, కష్టనుఖముల గడించి, దేశకాలపాత్రాదికములఁ దెలిపి, పాపపుణ్యములఁ బరిగణించి

కాలమువెంట - కర్మమువెంట మనోవేగమునఁ జరించుచుఁ బ్రపంచమున సుస్థిరుఁడై నెల కొనును.

అతఁడెవఁడు ? అతఁడే ప్రకృతికంటెను ప్రకృతి దురాపముగు సత్తామాత్రము కంటెను, మనముకనులఁగాంచు పృథివ్యక్తికంటెను, కను లకుఁ గనరానిదేవతలకంటెను, నంతకన్న నధి శూలగు వారందఱకంటెను నధికుఁడై మునియై కీర్తికాయుడగు కవి. అతఁడే ప్రకృతి కాధారమై, యనంతముగు భావవీధి దిగుఁగఁ గలుగు తత్వజ్ఞుడు. అతఁడే సకలవృద్ధయ కేదారసీ మలదున్ని పడునుచేయఁగల కృషీవలుడు. అతఁడే నవరసబీజములనాటి, మొలకలెత్తింపఁ జేసి, కవితాలతను బెంచి పెద్దఁజేసి, సుకృతిను మములఁ బూయఁ జేయఁగల తోటమాలి. అతఁడేదివి-అతఁడేసర్వమును-అతనికంటె నధి కమేలేడు.

విశ్వవిశ్వంభరాపురోభివృద్ధికి మూలకార ణుడు కవి, చరత్రజ్ఞానమునకుఁ బునాది వైచినదికవి. కవులు లేని దేశమే లేదు. యింతయేల? కవులులేని భాషయేలేదు. కవులు లేని ప్రపంచమేలేదు. పాల్కికిలేకున్న రామ కథతెలుపో-నలుపో. యెవ్వరికైనఁ దెలిసియుండునా? వ్యాసుడు పుట్టకున్న పాండవుల మన మెఱుంగనైన నెఱుంగుదుమా? కాళిదాసు జన్మింపకున్న శకుంతలా దుష్కంఠుల మనము క

న్నెత్తియైనఁ జూచియుందుమా? “రవిగానని చోకవిగాంచునే గదా?” యనుటసత్యము. కవికిఁడెలియని విషయమేలేదు. కవియెఱుంగని శాస్త్రమేలేదు. సర్వమును కవి నిర్మితము. కవి రచితముకానిది లేనే లేదు. కవి దేవునివంటి వాడు.

సృష్టికిఁ బృథివీసృష్టి యొనర్చుటలోఁ గవి మనంబు సునిపుణమ్ము. వీరుని కత్తియైన నొక వేళ పనును గోల్బడి వ్రేటు గుఱితప్పి పోవునే మోగాని కవీశ్వరుని కలము మొక్కపోదు. లక్షలకొలది వీరిభటులకంటె, నొక్కఁడైనను కవియేరాజ్యమున కత్యంత సౌఖ్యమొనగూర్చు టయందధికుడు. భూలోక వృక్షములన్నియుఁ గలములుచేసి, సప్తసముద్రములు శిరాబుష్టుగా, నాకాశమను కాగితపు బుట్టపై వ్రాసినను సత ని మహాత్యమింతంతయని చెప్పుటకు వీలు లేదు.

నిరంజనుఁడును, నిర్వికారుఁడును, నిరా మయుఁడును, నిర్వికల్పఁడునగు భగవంతుఁడు కొందఱు భక్తులను మాత్ర మాకరింపఁ గలిగెను. తత్వశాస్త్రజ్ఞులూ యింతప్రజ్ఞయే మహా గొప్పయని యొప్పుకొందురు. కాని కవీశ్వరు డో-లోకమునంతయుఁ దన చూపుమేరకు మఱి లించెరు. మాటలతో విసిగిపోయి లోకము పాటలకొఱకు కవీశ్వరుని వెంబడించెను. చూచితిరా! కవిమహిమ? కావుననే-

ద్విపద. కురిసెను వాన మేల్కొనెగవీందుగ్గిండు
పుర నిషద్యలఁబడి పోయెనాతండు
మలయానిలఁడు సూర్య మండలమునుండి
లలిపించె ; నీడ తరఁగలు గోధుమల
వైరువైఁబడె : నొంటిపాటనను గడి
దీరి, మేఘాలలోఁ దెల్లవోనంచ,
పాదంబులక భరద్వాజుంబు పడఁగఁ

దాఁ దీసెరాగమాతల డింపుమోఱు.
 పిట్టతటుక్కునక విడవేటాడ
 వట్టె తానడఁగెఁబామది రెమ్మక్రింద
 నెటోకాళ్ల నాహార మిరికించు కొనుచు
 నటవిశ్వేనము నిల్పెనటె ముక్కుమీద
 “ నేనాడొ జరుగఁబోయెడి దెలింగించు
 నీనాడితం”, డంచు నిటులెంచె శుకము—
 “పాటలెన్నియు నేనుఁగాడితింగాని
 పాటయింతటి సౌఖ్యపరమైనదెఱుంగ”

అను కవి గీతమున ‘తెన్నినక’ కవి మహిమఁ ప్రకృతి కతీతముగ వర్ణించియున్నాఁడు.

P. O. No. 1.

డాక్టర్ రామకృష్ణ అప్పాల్మిక్ ఆస్పిటల్.
 వెలుగోడు,

సుమారు 1000 రూపాయలు ఖర్చు చేసి 3000 రూపాయల ఇక్ష్వామంటలతో
 ప్రారంభించ బడినది.

సర్వవిధనేత్రరోగములు గ్యారంటీగా కుదుర్చి రోగులను సంతోషపరిచి తగు
 చార్జీ చేయబడును. చికిత్స కుదరనియడల మీపైకము వాపసుచేయబడును. గొప్ప
 సర్టిఫికేట్లు పొందియున్నది.

యొకతూరిమావద్ద పరీక్షించి వేరుగ్రామములకు మీధనము శైలప్రచేయక
 స్వస్థపడుడు.

N. B. విషయములు తెలియగోరువారు కాగితములకముగా తెలుసుకొనవచ్చును.

అడస్సు:—యం. కె. పి. రామకృష్ణ,

యం. బి. (Homo)

Eye specialist.

వెలుగోడు.

భద్రగిరిసీతారామశతకము

“అభినవ నన్నయభట్టు” బ్రహ్మశ్రీ రాళ్లబండి నృశింహశాస్త్రి గారు (అనంతవరాగిహారము)

మ. వెనుకన్యందర రెండుపక్కల నభోవీధి ధనుస్తూణ మా
గ్గఱలై తమ్ములు నీవు నీభటులహారాత్రంబులకు సంధ్యలకు
నను రక్షింతురుగాత? దుర్విషయ చింతం బాసి సంతోషి నై
దనియె? భద్రగిరింద్రధామ! జయ సీతారామ! దేవోత్తమా !

మ. సిరులివ్వం దగినట్టియాలు; మరునాఁడేసింపఁ జాల్వెలు; సం
గరమందడ్డములేని వాలు; హరువిల్లిఁగిండించిగ్రాల్వెలు; మేల్
దొరయకు రాతిని నాఁతిజేయు సరకాఁలుకగల్గు నిన్నెన్న నా
తరమా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

శా. ఊరుర్వల్లెలు వేడ; భోగములు నుద్యోగంబులుక సొమ్ములుక
గోరకు రాజ్యముగీజ్యమిమ్మనుచుఁ జిక్కుల్వెట్ట; నంజేరగా
రారా! సత్కృపజూడరా! పలుకరా! రక్షింపవేరా! మహిమా
దారా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

శా. కానంజేరిన; నాకులందినిన; వేడ్క బెంజడల్ దాల్చినకు
మానకు బూనిన; నీటదాఁగినను; యుష్మన్నామ మంత్రంబు చం
దానం బాపము మాపినిత్య సుఖ ముదంజేయునే? దీనసం
త్రాణా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ దేవోత్తమా !

శా. దారాపత్య ధనాదికంబులను నిత్యంబుంచు భావించి సం
సారాబ్ధింబడి దొర్లు దుర్మతి నిమేషంబైన నీనామముక
నోరూరం బరియింప బ్రహ్మపదమొందుంగాదె; లోకత్రయా
ధారా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

మ. పరులకా బ్రాధన సేయనంటి; నికనాభారంబు నీదంటి; మ
స్తర మాయంబడనీకుమంటి ;యముచెం తకజేర్ప వద్దంటి; కా
పురమున్నమ్మిన మోసమంటి; కృపచేఁబొమ్మిపుమంటికా; జగ
ద్భరణా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

మ. శరణన్నంక విభీషణుండలర రాజ్యంబివ్వవే; సత్కృపా
పరతకా రాతిని నాఁతఁజేయవె; ధరాభారంబు వారింపవే;
పరమార్థంబుఁ దలంచి యిత్తఁజిననుకాబాలింపరాదే! విప
ద్భరణా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

మ. ఉపవాసంబుల కోర్వజాల; గుహలోఁనుండంగజాలకా; సదా
జపముల్ సేయఁగఁజాల; మానము ధరించంజాల; దుష్టాత్ములకా
గృపబుట్టక బతిమాలఁజాల; ననురక్తికా బ్రావరా! ధీర! స
త్యపరా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

శా. అంభోజాసన పాకశాసనులు మోహభ్రాంతులై స్రుక్కి నీ
శుంభన్మాయఁ దరింపలేరట గదా? శోధించిన న్నెట్లు ని
ర్దంబత్వంబున నుద్ధరించెదో? లసన్మందార శాఖాభదో
స్తంభా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

మ. మహినెందాక నరుండు, మోహలత ధ్రుంపంజాలండందాక దు
స్సహతాపత్రయ వహ్నిచేగనలి, సంసారాంధ కూపంబునకా
బహుబాధల్ బమగాని నిన్నెదఁ దలంపకలంఁడు పాపాటవి
దహనా! భద్రగిరింద్రధామ ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా!

మ. మృతికాలంబునఁ జిత్తమెవ్వనిపముకామేకొల్పినం గర్మ సం
చితదుఃఖంబులఁ ద్రుంచి నిత్యసుఖముకాజెందించునో తన్మహా
వ్రతశీలుం బరమాపు భక్తసులభుకాబ్రాజ్ఞకా నినుకొల్తు స
ద్గతి కై భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా!

శా. నానాయోనులఁబుట్టి పుట్టి ఖలులకాయాదించి యాదించి లో
లోలోనంగోర్కుల స్రుక్కి స్రుక్కిదినముల్ పోఁతొచ్చి ప్రోద్రోచి ని
స్తాణంజెందితి బేలనైతి గరుణకారక్షింపవేభక్త సం
త్రాణా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా!

(సశేషము.)

దృఢ చిత్తము

[ఏకాంశ రూపకము]

(బ్రహ్మచారి) పాలవర్తి సూర్యనారాయణరావుగారు (చాగలమట్టి.)

(గంగా గర్భమున నీరు వైవలినీ ప్రతాపులు)

(రంగము ౧ గంగాగర్భము)

ప్రతా! వైవలినీ! నీ నెట్లు రాగలిగితివి.

వై! నీ నెట్లు ప్రేమచే రాగలిగితిని. నీ నెట్లు మమతను విడువజాలక ఫాస్టరుతో లేచిపోతిని. నీవు నన్ను వదలించి నీ యింటు విడిచినతె నిన్ను సిపాయిలు పట్టుకొని పోవుటంగాంచితిని, పిదప బెంగాలు సవాబు మీర్ఖాసీం పరార్మయె యున్న తనభార్యయైన దలినీ బీబీ సీయింటు నున్నదని విని సేవకుల బుట్టెంచిన మీ వెంటనే ఆండ్ల వైని కులచే గొంపొబడిన దళివీబీదంగానక చారు నన్ను గొని పోయిరి. నేనాతని సత్ప్రత్యక్షమంతయు నెఱిగించి మిమ్మును బీబీని వదలించెదనని యతని నమ్మించి యొకనావ నెక్కి మిమ్ముంగలిసికొని యున్నాదినివలె నటించి భోజనమునకై మీదావునజేరి మీ బంగనములు వదలించియీ విధముగ నిరువురము బయటబడితిమి.

ప్రతా! వైవలినీ! చిరకాలవర్ధితమైన ప్రేమ నిష్ఫలమైనది. ఇంతకాలము భరించితిని కాని భరింపజాలను రమ్మ వైవలినీ. ఇందుచే నీభర్త చంద్రశేఖరున కపరాధము సలిపినవారమగుదుము కాని విధిలేదు. ఒకపరి కాగలించుకొని యీ గంగాగర్భమున శాశ్వతానందమునకై మునిగిపోవుదము.

వైవ! ప్రియతమా! నేను మహాపాపాత్మురాలను విశ్వాపార్యురాలనుగాను. ఒకపరి మనమౌల్యమును స్మరించుము. మనమిగువురము పుష్కరిణి యందేదులాడుచు నిరువురము మునిగిపోవ నిశ్చయించుకొంటిమి. మాటమేఱకు నీవు మునిగితివి. ప్రాణభయమున నేను మునుగలేదు. ఎంతసేపటికి వైకి రాసంగమన మరణించితిని ప్రేమబంధమును సడలించి వైవలినీపోయితిని. పిదప చంద్రశేఖరునితో వివాహము

చయునది. విశ్వాసపూతకు రాలినయ్యు నీ నెట్లు మమతను వీడజాలక నాతని కుఖమును, నా కుఖమును చెడగొట్టితిని. నీ ప్రేమ దృఢమయినది. అస్మిద్దాలసా పూర్వకమైన ప్రణయ ప్రాగ్ధల ధర్మాసక్తతః శ్రోసిపుచ్చితివి. అప్పటికిని మహా పాపినై లాచెన్నుఫాస్టరు వెంట లేచిపోయితిని. అతనింగా మించికాదు. నీ ప్రాపునందుటకు నేనేలేచిపోయియు, నాతనిచే నిల్లెందుకు? ఇల్లగొట్టించితిని? యెఱిగితివా? బలవంతమున ఫాస్టరు నన్ను గొనిపోయెనని భావించి నీవు శ్రోధ ఘూతవృద్ధయమున మద్రక్షణాగ్రమవశ్యము వత్తునని చేసితిని. అట్లేయియినది. అప్పటికిని నీవు నావై నెనరు కలుగలేదు. కాని పాపమునకు మరణప్రాముఖ్యత మంగీకరించి నన్ను చేరదీయ నెంచితివి. నేనుమహాపాపినిని దూర్యలోలసాత్మకు. నేను మరణింపజాలను.

ప్రతా! వైవలినీ! ఆదో మన నావ యగుపడుచున్నది యారోహిత్యము రమ్ము.

(ఇరువురు నీరుకొని నావంతేరి పోవుదురు.)

[రెండవ రంగము]

బ్రహ్మచారివేషమున చంద్రశేఖరుడు ఉన్మాదావస్థయందు శరీరమంతయు గాయములతో వైవలినీ, చెంత ప్రతాపుడు, ఒక మహాయోగియునుందురు.

యోగి! చంద్రశేఖరా! ఈమంత్రజలము నామె కొసంగుము [చంద్రశేఖరుడట్లుచేయుచుండును]

ప్రతా! యోగి నాధా! ఈమె నావెంట నావవై వచ్చుచు నడితీరమున నావ యాపినంత యదృశ్యమైనది. నేనది వెనుదలుకొని పిచ్చివానివలె పరిభ్రమించుచుంటిని.

యోగి॥ మహారా! యావద్వృత్తాంతము నెఱిగించెద
వినుము. శైవలిని యాంక్షయునితో తేచిపోయినంత గాగ్ని
మాంతరమరియుండిన చంద్రశేఖరుడు మరలవచ్చిన పిమ్మ
నెఱిగి విరక్తిఁబూని బ్రహ్మచారిశేషమున నన్నుంగలసి కొ
నియెను. అది మొదలు మేమిరువురము సంచరించుచు మీ
యాదరి హృదయములఁ బరిక్షించుచుంటిమి. దళిసి బీబి
యన్నతోవాడులాడి యుంటివై చేటియగు కులసమేలోగూ
డ సంచరించుచుండ బ్రహ్మచారిశేషమున నితఁడు వహ
మృదీగుకాంతల నిరువుర మీయింటఁజేర్చెను. నీవడే సమ
యమున శైవలినితోఁ గూడ నింట బ్రేవేంచి పిదప నాంక్ష
యులచే బంది గొంపోబడితివి. మహమ్మదీయ కాంతలు
నట్లేయిరి. నీవు శైవలినిచే విడిపింపఁబడి నావపై వచ్చు
నపుడు శైవలిని తనపాప చిత్రమునకు వ్యధనొంది మహమ్మ
దీదే నడవుల వెంటఁ బఱగిడి గిరి నెక్కి మిగులడస్సి వానచే
బాధింపఁబడి సంపూర్ణ పశ్చాత్తాప మొందెను. పిదప చంద్ర
శేఖరుడఁడామె నొక గుహయందుచేర్చెను. ఆమె చంద్ర
శేఖరునకై పలవించుచుండ నేనామెను చంద్రశేఖరు నందే
స్థిరహృదయము కలిగియుండునట్లు నియమించి వారమురోజు
లు నిరాహార వ్రతముపడేశించితిని, ఆమె యట్లేగావించి
దృశ్యమలన్నియు చంద్రశేఖర యాపముతేయని భావింపఁ
జొచ్చెను. అంత నామెకుఁ జంద్రశేఖర దర్శనమిష్టిఁచి
పశ్చాత్తాప హృదయ యగుటయు నిరాహార వ్రతమున శోషి
ననదగుటయు నున్మాదినియగుటయు, చైతన్య విహీనయై
యున్న యీమె నిటు గొని తెచ్చి యోగచిత్త జేయించు
చుంటిని. ఈ రోజుతోఁ జిక్కిత్యూర్తియైనది. అన్నియు నా
మెయే చెప్పగలదు. చంద్రశేఖరుడఁడామెతో సంభాషిం
చు చున్నాడు వినుము.

చం॥ నీపేరేమి? నీవెవరిభార్యవు.

శై॥ శైవలిని యనుదానను చంద్రశేఖరుని భార్యను.

చం॥ ఘోష్టరు నిన్ను బలవంతముగా నెత్తుకొనిపోయెనా?

శై॥ లేదు. స్వేచ్ఛచేఁ జనియుఁ బ్రతాపుని దర్శనాలాస
చే నట్లుచేయించితిని.

చం॥ నీవు ఘోష్టరున కుపపత్నివిగా యుండలేదా?

శై॥ లేదు.

చం॥ భోజనమెటుల చేసితివి.

శై॥ నేనే పాకముచేసికొనుచుంటిని.

యోగి॥ చంద్రశేఖరా! ప్రతాపుని విషయమున నామె
నిర్దోషి. యందుకు గారణము ప్రతాపుని దృఢచిత్తైరయే.
ఇత మనకు లాచెన్ను ఘోష్టరునల్ల నీ విషయములు ప్రమా
ణీ కరింపఁబడవలయును.

(ఇంతలో నవాబు సేవకులు వచ్చి వారినందఱిని రావలసి
ననిగా యజ్ఞాపింతురు.) అందును శైవలిని బట్టెంక
నై నెక్కించి వెంటఁగంటి వెళ్ళుదురు.

[మూడవ రంగము]

నవాబు సభాభవనము

(మిర్ఖాసింపవాజ్, ఘోష్టరు, సుబేదారు. చంద్ర
శేఖరుశైవలియు) ఉండురు.

నవాజ్॥ చంద్రశేఖర్ గారు! మీరు గంగాతీరమున ప్ర
తిభ్రమించు నా భార్య నొకపరి కాపాడి మరల నాంక్షయు
లచేఁ జిక్కి గంగాతీరమున నర్ధరాత్రుమున నొంటిగా విడువ
బడిన నాతిగమును సుబేదారుచేతఁజేర్చితిరి. వాడు ద్రోహ
చింతచే నామె ఘోష్టరున కుపపత్నియని వ్రాసెను. నెను
యత్తాయుక్తములాలోచింపక నామెను మడియింప నాజ్ఞా
సించితిని. ఈ దుష్టఁడామెను వధించెను. ఈ విషయ
మున ఘోష్టరు దళిసిబిడి శీలము వివరించవలెను. కులసము
చే విని పరితపింపబడితిని. ఈసుబేదారు సమక్షమున నామె
శీలము నిరూపింపవలయు. నీతని దగిరితి దండింపవలయు.

చం॥ అయ్యా! నాభార్య శైవలియు ఘోష్టరుచేత
నుండెను. ఆమె శీలము నాతఁడే నిరూపించునట్లు ఆజ్ఞాపిం
చుడు.

నవాజ్॥ ఘోష్టర్ నీవు చాలా మున్నుచుండవు. హిందూ
శ్రీలఁ బలువుర నవమానించితివి. మిఁకం నెనివాఁచి మోసగిం
చి వారితే వెడలగొట్టబడి మారుకేరిడుకొని తిరుగుచుంటివి
ఇప్పటికైన పశ్చాత్తాపమునొంది శైవలిని దగిలబిలు శీలము
ను ఋజువుచేయుము.

అయ్యా! నేను పరమ కిరాతుడనని నిరభ్యంతరంబుగా
నొప్పుకొనుచున్నాను. నేనే శైవలిని తీసికొనిపోయితిని
నానావనై నెక్కించుకొని గోవిందపురమునుండి కలకత్తాప్ర
యాణ మొనర్చితిని.

నవా॥ ఆమె నీ కుపపత్నిగా ప్రవర్తించినదా?

ఘో॥ లేదు ఎప్పుడునులేదు. నేనామె నొకగదిలోనుంచుతిని
ఒకనాడు తత్సందర్భ ముద్గుడనై మోహనేశమున నామె.

ముందు గదిలోనే కేసితిని. ఆ మెరుపులన్నింటిని. ఆ మెయి
చిన్న కత్తిని తన హస్తాలమందవచ్చుకొని యింకనీగది పూ
వేళించిన నింపురి ప్రాణములు దక్కుకనికాసింపెను. నేనా
మొ సురలఱాడబోవలేదు.

నవా! నీయన్న మే తినుపించుదుంటివా?

నా! లేదు. ఆ మెయి స్వయముగా తుడుకొనుచుండెను.
కొన్ని రోములకు ప్రతాపుని నన్నొక కత్తిపూర్వమాతమున
నీటన్నో యా మెయిగూడ వెదలిపోయెను.

నవా! నీ యనుచులేల నాభార్య దళివీలిని. ఆ మె
యెక్కి దులసమున బంధించుకొని పోయిరి.

నా! వెళ్లును హింసించిన ప్రతాపుని పట్టుకొనవచ్చుచు
వలసియుంటున్నవారిని కూడ బంధించుకొనవచ్చిరి.

నవా! దళివీలి నీ తుపపత్ని గానున్నదనుట వాస్తవమా?

నా! లేదు. ఎప్పుటికిని లేదు. ఆ మెయి నేను మాటాడ
వలెలేదు. ఆ మె నేవిధియైన నాభార్యనుండి తప్పించవలయు
నని యూహించి యా మెను నవీతుమున దింపివైచితిని.

నవా! సుబేదార్! నీవాయుధమునల సృజింపితివి. నీవు
చునున్నాడవుగావు పదికంటెను హింసించు నీముఖము
మాడరాదు.

(ఇంతలో ఆంగ్లవైనికులు ముట్టడింపుచు, కత్తిపూర్వములు
వివదించును.)

ఆం! ఆంగ్లములు యుద్ధమునకువచ్చినారు. ఇంక తప్పిం
చుగొన నవకలెను పరుగెత్తుడు. (సుబేదార్ నవా
బు, ఫాన్సుకెప్పు నందరు పరుగెత్తుచును)

నవా! సుబేదార్! నీకీయుద్ధమున జచ్చుచుగొనుటయుం
యుండకాడదు నాచేత నే హతుడవగుము. (అని యత
నిని పొడవివేసి యుద్ధమునకు వెదలిపోవును.) ఫాన్సుర వె
దలిపోవును.

3 వ. రంగము.

చంద్రకేశవరై వైవలీని యోగులు ప్రవేశము.

యద్ధరంగము.

చం! మనమాయద్ధరంగమునుండి తప్పించుకొనుటయెట్లు?
వేటితో మహాయుధము పూర్వమునంతలించినది. ఆంగ్లప్రభు
త్వమారంభమైనది. ఆమెయి! భరతవర్షమా! నీ సంతాన
మొదటిసారి హింసచుట మహాయుధములు జయించి
మొదటిసారి హింసచుట మహాయుధములు గడచిన మహి

ప ధోవములేక మనకంకటును నశించి నశింపకమున్నే మరి
యొక జాతి ప్రభుత్వమునకు దొరకొనుచున్నది. విధిక్రమము
తప్పింపవలెను.

యోగి! తుమారా! ఇందాశ్చర్యమేమియును లేదు. కల
కాలముండునదియేదియునులేదు. అంతయు మధ్యనశించునదే
ప్రకృతిస్వభావమేయది తెలివిగలిగిన వాడెదిగ్రహించి యే
దియు నంట యంటక తుమ్మరపువ్వుబోలె, తాచుగాకుమీ
ది నీటినిదువువలె వర్చించుచుండును. ప్రస్తుతము మీరింపు
రి యాపస్సముద్రమునుండి తప్పించుకొనుట యెట్లు?

(ప్రతాపుని ఏబదిమంది వైనికులతో ప్రవేశించును.)

ప్రతా! రండు మిమ్ము సురక్షితముగా యుద్ధక్షేత్రమున
దాటిచివచ్చెను.

వైనికులు వారియుద్ధునిచుట్టును పరివేష్టింప యుద్ధక్షేత్రము
ను దాటిపోవుచుండురు.]

వై! (ప్రతాపుని చెంతకరిగి) ప్రతాపరాయా! నీ యుద్ధ
కారమును మరవఁజాలరు. నానాధుడు నన్ను తీమించి
నాడు.

ప్రతా! వైవలీని! సంతోషము ఇహసౌఖ్యమునకు
చి పరము నొందును.

వై! ప్రతాపా! నేను సుఖింపఁజాలరు నీవునాకగుపడు
నంతకాలము నాకునుఖులులేదు నాకికను నీవగుపడరాదు.

ప్రతా! నీకేకాదు. ప్రపంచమున ప్రతాపుడే యింక
నుండుజాలకు.

(అనిపలుకుచు గుఱ్ఱమును వెనుకకు మరలించి యుద్ధ
మునకు పోవును.)

చం! గురువరా! వైవలీని మనఁఫలకమునుండి (ప్రతా
పునివే)చు చిత్రము తొలగలేదు. అందుచే నామె సౌఖ్య
మునకై క్షిరచిత్తముగల ప్రతాపుడు మరణింపఁ జనుచున్న
వాడు. ప్రతాపా! ఏమి నీదృఢచిత్తము. మరణమున
వైన నొప్పుకొంటినికాని వైవలీని సంగమమున కొప్పుకొనవై
తివి. వైవలీ నీనై నీప్రేమ యెంతదృఢమైనదో యిప్పుటి నీ
యుద్ధమును చెప్పుచున్నది ఇట్టిదృఢతర ప్రేమపాశబద్ధు
ల విడచియు, తల్లిదండ్రులు నిందులూ

యోగి! (ప్రతాపునిచేరఁజని) ప్రతాపా! నీవు యుద్ధ
మునకు వెళ్లకలదు. తిరిగిరమ్ము

ప్రతా! యోగిగాయా! త్తమింపుడి. నాదేశమునకై నా ప్రభువునకై ఋణిమోచనమునకై యొక్కింతసాటు పడెదను. నన్ను విడువుడు (నిష్క్రమించును.) వెంటనే యోగి వెడలిపోవును.

(చంద్రశేఖర శైవములు పట్టకాభిముఖులగుదురు.)

4 వ రంగము.

నిశీధము. యుద్ధరంగము (పీనుగులమధ్య యోగి సంచరించుండును. హస్తమున కాగడా యుండును.

యోగి! ఎట్టి భయానకదృశ్యము ప్రపంచమున నెట్టి ఘోర హత్య జరుగుచున్నది. అశాపిశాచమా! ఎందఱి నిండు ప్రాణముల నీసాట్టుబెట్టుకొనుచున్నావు. జీవహింస పపదూవ్యంబనిచాటు మతగురువుల బోధనలే మంటగలసెను. అబ్బా! ఈతీతకుల మూర్ఖుల మర్కాఘాతములగుచున్నవి. ఈ శవమధ్యమున నెందును ప్రతాపుడగుపడఁడే. ప్రతాపాసుగుణకలాపా! కులదీపా; ఏమయితివి ఎందుఁగాలితివి మహాఋషుల కసాధ్యంబగు నింద్రియఁజేతువు. నీమహాత్మ ని కెవ్వఁడెఱుంగ గలఁడు. (కొన్ని శవములను పరిశీలించుచు)

నొక శవగణాంతరమున కొనయూరితిోనున్న ప్రతాపుని వేహమును బయటికిఁదీయును.)

ప్రతాపా!

ప్రతా! స్వామీ! కడసారి నమస్కారములు.

యో! ఏమిచేసితివి ఏలయింతటి సాహసము.

ప్రతా! చేచుకొడకు.

యో! నీవు శైవలిని బ్రేమించితివా?

ప్ర! ఇంతయని శేనెరుంగజాలను. వచివఁజాలను. నా కాయాసము.

యో! యోధాగోసరా! ఇంద్రియజేతా! సీతైస్త్వం క వాటములు దెఱచియున్నవి. విమానము వచ్చి కానుకొని యున్నది. ధన్యుడవు నీజితేంద్రియత్వమునకు ప్రాణతులనరించుచున్నాను.

(ప్రతాపుని ప్రాణవాయువు తెగిరిపోవును.)

యో! మనుష్యశ్రేష్ఠా పామ్ము! నేను నీ కీర్తిగానమును ప్రపంచమున కంతయు వినిపింతును.

(నిష్క్రమించును.)

సంపూర్ణము.

యువతీ యువకులు

యర్రగుంట సుబ్బరావుగారు సంద్యాల.

యువకుడు.

ఇలను నీకన్న నాకెవరిందువదన
ఏలబలుకవు ? నాతోడ నెందుకింత
అలుకసేయుదు జెప్పమా యవసరముగ
మదనతాపము నే నోర్వమందయాన!

౧

పలుకకున్నను మోహంబు పట్టజాల
పలుకకున్నను ప్రాణముల్ పరముజెందు
ఏలబలుకవు నాతోడ నెఱుంగజెప్పుమ
కోమలాంగిరొ నీకింత కోపమేల ?

౨

సరిగె కోకలదెచ్చెద సరళనయన
సరిగెరవికెల దెచ్చెద సరసవదన
ఊరడిల్లుము నీవింక యుజ్జ్వలాంగి
పోయిరమ్మని నెలవిమ్ము పొలతిమిన్న!

౩

పూర్వస్నేహము విడువకు పువ్వబోడి
పోయివచ్చెద వై శంబ పొలతినేను
కిరుణయుంచుము నాపైన కంబుకంఠ
తెప్పలున్నను క్షమియించు తరళయన!

౪

విశ్వసించుము నాపల్కు విరులబోడి
ఆడరించుము నాపల్కు లబ్ధనయన
మరువజాలను నీప్రేమ మందగమన
పోయిరమ్మని నెలవిమ్ము పొలతిమిన్న!

౫

యువతీ

పిలిచినను పలుకలేని నిగువడేల

రిమ్మనెజ్జవై బవళించు రాజరాజ !

ఫలదు నాపైన కోపంబు వన్నెకాడ

పగలకోర్కెల దీర్చెడి మగువలుండ.

౬

యువకుడు

బాలచంద్రులుబోలు నీ బాలముఖము

కమలకాంక్షముబోలునీ కమలకరము

తేతగొమ్మనుబోలునీ తేనుశాను

రంభ తలుపునుబోలునీ రమణియాగు

మరల నెన్నడుజూచెదో మగువయెఱుంగ ? 2

యువతి

తడవునే నాక వెళింబ తరలిరమ్ము

నిన్నుజూడక నిముసంబు నిలుచలేరు

కోరినవి యెల్లగొనిరమ్ము కోమలాంగ

నీసురాకకు మసలుచు నిర్మలాత్మ!—

ద్వితీయరత్నము

సాంఘిక

కలియుగదర్పణము.

నాటకము

(అ యి ద ం క ము లు)

గ్రంథకర్త:—కల్వలాల జయరామారావు.

త్వరపడుడు!

కలిపాతకనిరసము!!

ఖలవిదారక చండశాసనము!!!

వృద్ధవివాహములు, అతిబాల్యవివాహములు, కలియుగానర్థకములనియు, వ్యభిచార పరివర్ధకములనియు, యశావనకంటకములనియు ప్రచర్చించుటకు “కలియుగదర్పణ”మే దర్పణము. బాలవితంతువగు సుమతి దుఃఖమును, చదివిన నెంతటి రాతిగుండెయైన నీరగును. ఇందలి పద్యములు రసవంతములు. మోహవార్ధి మునిగిన జనార్దనుడు ముక్తిమార్గము నుజూపించును. వ్యభిచారివిర్రాగియగును. సీతిబాహ్యుడు, సీతిబోధకుడగును. ఇది దుండ గిడులకు సమ్మెట్రవేటు. దుష్టహావన విద్యార్థులకు వివేక బోధిని. వేశ్యావృత్తికి దవా నలము. వేయేల ? చదివిచూచిన హృదయము రంజిల్లును.

పుస్తకములు వలయువాడు—

వెల పోట్టేజిగాక రు 1-0-0 మాత్రమే.

శ్రీబాలభారతీ గ్రంథనిలయము నంద్యాల. అని వ్రాయవలెను.

సమైక్యత

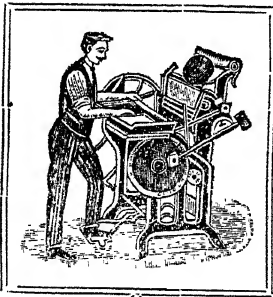
ప్రతి రాజకూటమి, సంద్యం.

మానవకోటిలో ప్రతి మానవుడకు మైత్రి ముఖ్యవర్తన కము. మైత్రి రెండు విధములు. మొదటిది సమైక్యత రెండవది ప్రత్యేకత. ప్రత్యేకత మానవుడును యిదిచూచిది యిదిచూచిది యిది చూచును, యిదితగదు, అని తెలిసినవారే! విశిష్టతకిని అట్టి సజ్జనుల సహవాసము చెడుదారికి పోవుచుననును త్రిప్పలు గుచ్చుచుది. “అభ్యాసంకూసువిద్య,” దుర్మార్గుని సహవాసము చేయగా చేయగా కొన్ని దినములకు దుర్గుణములు పట్టుబడి సంపాదమున కనేక సుకతుములు గలిగి దర్శనమై పడరాని అవస్థలపాలుగు చున్నారు. కాబట్టి సజ్జనుల సహవాసము సుఖమునకు మొదటి మెట్టైన వచ్చును. దుష్టుల సహవాసము వలన ఎవ్వరైన వృద్ధికిరారు. ఒకరి సహవాసము చేయతలచినెడ కొన్ని దినములు వారి గుణగతములను తెలుసుకొని మిత్ర లక్షణము లెగి మైత్రి చేయవలయు. యిదిసామాన్యము గావారకనిది. దొరికిన నెన్నిటికి తెదనిది యగును. దీని కలన మనుష్యులకు కలుగు లాభములు అనేకములు గలవు. లోకములో యోగుల సహవాసము చిక్కడవరును, కాబట్టి స్నేహము జేయునెడ ఒక్కొక్కని గుణవర్తనములను కొంత కాలము పరిశీలించి వారియందు యేలాటి దుర్వర్తనములు లేదని నిశ్చయించి అప్పుడు మనసిచ్చి స్నేహము చేయవలయును. అట్టివాడు మరణాంతము చెదని స్నేహితుడగు చున్నాడు. యే ప్రయోజనము లేకనే యేయరువునకు ప్రేమ ప్రతి హేమ్యనో వారదే స్నేహము. సజ్జనుల సహవాసము అపదలలో మైత్రియు విశ్వగ్రంథములందు పోర్పుకార్యావసరయిన అలోచన అన్నివిధముల సౌఖ్యము నిచ్చును. మన కష్టసుఖములు మిత్రునితో చెప్పకొన్నందువల్ల మనస్సు సంచుకు విచారము తగ్గును. మనమితరులకు ఎంత అలోచన చెప్పగలిగిన వారమయ్యును మన కార్యములందు సురుఫలము కాజాలము. ప్రాణహియుడగు సహవాసగాడు దొరకుట కంటే మనసుగ్రంథ మైభను జేదియు లేదు లోకజ్ఞానము తెలియనివారు ప్రతి వారిని మిత్రులని తలచి

చమరహస్యమును తెల్పి మోసపోవు చున్నారు. నిజమైన స్నేహము మొదట రుచికరము గా నుండక కాలము గడచుకొలిది వృద్ధిమై వీడని దగును. సకలహర్షము లందును ధర్మహర్షము ప్రధానము. అట్టి ధర్మమునకు ఆధారము సజ్జనులే! అట్టిసజ్జనుల సహవాస మెన్నిటికి వ్యర్థముకాదు. యెంత దుష్టుడైనప్పటికిని కొంత కాలము సన్మార్గులలో మెలిగిన యడలశీఘ్రములో సన్మార్గుడు కాగలడు. పదిమంది సన్మార్గులలోయొక దుర్మార్గుడు జినప్పటికి సన్మార్గుడగుచున్నాడు. పదిమంది దుర్మార్గులలో ఒక్క సన్మార్గుడుండి నప్పటికిని దుర్మార్గుడగు చున్నాడు. కాబట్టి ప్రతి మానవునికి సజ్జనుల సహవాసము యిహపరసౌఖ్యసాధనము. సకల భూతములయందు దయగలిగి యుండుట మనస్సుతోగాని మాటచేతిగాని శరీరము వలనగాని యితరుల యడ నొప్పికలగ జేయవండుట కరుణాసముద్రుల లక్షణములు. వారిహృదయ సరస్సుల యందలి జ్ఞానమును నలీలకలవు లోకమునందు ధర్మాత్ములైనవారు ఎన్ని కష్టములు వచ్చినను తామెనరించు ధర్మకార్యములను విడువరు. వారికి సంతాపముపుట్టును, శిర చిత్తముతోనుడురు. లోకములో వారివారికి నియతములైన ధర్మము లొనరించువారు అరుదు. ఉడులేని అట్టివారి సహవాసమున నమస్త పాపములు నశించును కాబట్టి అట్టివారోకమునందలి సమస్త తీర్థములకన్నను సధికులు. ప్రతిమానవుడును మంచి ప్రవర్తనయందే బుద్ధికలిగి యుండ వలయును. సజ్జనుల స్నేహము బంధముతో కూడకొని యుండును, ఆబంధమునకునిల్చి పూజాభావముతో స్నేహము చేసిన యడల తనపూర్వ వికారములను మైత్రిచే నశింపజేసుకొని వుత్తము డగుచున్నాడు. స్నేహితుడు యీవికారములు నశింపజేయుటలేదు. విషను స్నేహమువల్ల తనవికారమును తానే నశింప జేసుకొనుచున్నాడు. పరనపండునుజూచి గరుకులున్నవని లోకపల మధురమైన వస్తువున్నది గానక విడచివెట్టి పోయినట్లు సజ్జనులకు స్నేహితులు విశేషము డరు.

ఉండినను అట్టివారి పుట్టుకలో చూడనగు సుముఖ్యమైనది నర్వలము పుట్టినది నిట్లుట చేయవలయు వివరమునంగతి. పితే కాదు. పితవ తానే భేదము గలిగించుకొనుచు న్నాచి. అభేదము నశింపజేసి కొనుటకు మార్గము సజ్జన స్నేహమే. సజ్జనడు లోకపూజ్యుడు. విసన లోకిము నన్నే పూజించుచున్నది గదా! అకేడు గర్వము సజ్జనునికి ననించి యుండను. దుష్టచరికి అదే పరమార్థమని మ్రొచి ప్రపంచములో పలవిధములైన బాధలకు లోపై చింతించు చున్నాడు. యిత చింత తనకు తానే యేల వెట్టుకొన వలెను. ఎంతి ఆభిమానము, ఎంతపిచ్చి, అన్నలారా! దనము

సర్వలము పుట్టినది నిట్లుట చేయవలయు వివరమునంగతి. పితే కాదు. పితవ తానే భేదము గలిగించుకొనుచు న్నాచి. అభేదము నశింపజేసి కొనుటకు మార్గము సజ్జన స్నేహమే. సజ్జనడు లోకపూజ్యుడు. విసన లోకిము నన్నే పూజించుచున్నది గదా! అకేడు గర్వము సజ్జనునికి ననించి యుండను. దుష్టచరికి అదే పరమార్థమని మ్రొచి ప్రపంచములో పలవిధములైన బాధలకు లోపై చింతించు చున్నాడు. యిత చింత తనకు తానే యేల వెట్టుకొన వలెను. ఎంతి ఆభిమానము, ఎంతపిచ్చి, అన్నలారా! దనము

మీకు వలయు అన్ని నిధములగు అచ్చు పనులకు అనగా

వెండి పత్రకలు, కార్డులు, నాటకముపేషర్లు వాల్ పేషర్లు, కార్డులు, కవర్లు, లెటరుపేషర్లు, విజిటింగు కార్డులు, పో కార్డులు, రశీదు బుక్కులు, హుండి బుక్కులు, రోజు, కథామణి, చిట్టా, ప్లాకు మొదలుగాగల పొత్తములకు, రబ్బర్ స్టాంపులకు, పోటాగ్రాఫులకు, వాటర్ పేయింటు, ఆయిల్ పే యింట్, యెకలాజికామెంట్లు, డ్రామాలకువలయు పరదాలు, ట్రాన్స్ పరేసీనులు డ్రెస్సులు, విగ్గులు, మొదలుగాగల సామానులు మరియు ఇతర వ్యాపారసహాయములకు వలయువారు :—

యం. రామసుబ్బయ్యశ్రీష్టి,

పోస్ట్రెయిటర్ శ్రీబాలభారతి వెల్ కం ప్రెస్,

చౌకుమహల్ నంద్యాల, అనివార్యము.

వ సంత గ్రీష్మము తువులు

బ్రహ్మకీ రామకృష్ణకీతారాను నాదరకపులు,
(శతావధానులు అనంతకుము.)

వసుమా మాధన వివాహా వైభవము
జరుగ; వల్లమత్తలికా సముదయము
సల్లుసేసలనంగను మల్లెమొల్ల
లుల్లసెల్లను సర్వపు రోషవరుల

ఓలకీజాలడో లికా కేళికేలు
బాల రోలంబునకుం జల్ల గాలివీచు
బాలకుడుగాంగోయిల జోలబాడు
లీల నటియించె మధుమాస కాలమందు.

విరహిణీ జనపాళిని వేటలాడఁ
“జత్తజుడు దండువెడలె జా గ్రత్త” యనుచుఁ
చెలుపు రీతిగ వనములఁ జిలుకగములు
గోయిలలు గూయఁజొచ్చె గోకోయటందు.

కమ్మ పుప్పొడు లెగఁజిమ్ము తమ్మివిరుల
నేటులై పాటుమకరంద ధారలాని
నీటుగా బాటఁబాడుచు దేటిబోటు
లాటలాడఁగ నొప్పె బూ దోటలెల్ల.

పుష్పవతులైన తీవె పూ బోడులందు
సంచరించిన, కతనకా సారములను
మజ్జనంబాడి వలిగాలి మఱలఁదాఁకు
వెఱపుచేనేమొ మెలమెల్ల దిరుగఁజొచ్చె.

బాంసుమల్లియలందంసు / నిండియుండె
మల్లెమొగ్గల సోయగం / బుల్లసిల్లె
సంపెంగలు సొంపుమారె ని / ద్రింపబుద్ధి
బొడముచుండెను మానవ / పుంగవులకు.

అందమైనట్టి మల్లెపూ / పందిరులను
జేరియల్లన ముచ్చటల్ / జెప్పకొనుచు
జీరలొడిగ గట్టి మొగ్గల / జిడుమసాగి
రపుడు కన్నియ లెల్లది / నాంతములను.

తనపదంబును శాత్రవ / జనముఁగొవంగ
జోగియై పోవునట్టి యు / ద్యోగిపగిది
కాననముల వసంతుఁడా / క్రమణజేయ
శశిముతువు సందుగొందుల / సంచరిచె.

అధముఁడధముండు ఘోరావ / హంభానర్చి
పుణ్యపూరుషులను దృంపఁ / బోవుకరణిఁ
దరువు తరువును రాపిడఁ / దరవివహ్ని
కాఁడవులను గాల్పఁగాఁ / గడఁగెనపుడు.

మున్నదానిచ్చినట్టి య / ప్పులనువడ్డి
తోడరాఁ బట్టుకొను బేర / గాఁడనంగ
మున్న దానిచ్చినట్టి య / ప్పులను జండ
కిరణుఁడైకొనుచుండె భా / స్కరుండు ధరణి.

పగలు నీరులభింపమి / వగచిరేల
వెన్నెలబయళ్ళ నిద్దర / ఏడి ప్రాథ
కామిసీకాముకులు నొక్క / గతిగఁ గూప
ముల జలంబులఁ గడవల / మోయుచుండ.

ఎండవేడిమికియిల / నుండభీతి
గొని మహేశజటాటపి / కుహరమునను
దాఁగఁగా నేఁగెనో ? యనఁ / గాఁగడాల
వేసి వెతకిన గంగక / న్నింపదయ్యె.

భానుకిరణాళి కడలికృ / శానుఃదాప

గాదుల మునింగెనో?యన / సహృహంబు

మీనములు మిట్టిపడంగర / మైవ నిడంగ

వీలుగాకుండు సలసలఁ / గాలె జలము.

అవని నెల్లర దాహంబు / నార్పఁజాలు

తక్రమేడప్పిగొని నీరుఁ / ద్రావఁదొడగె

నందఱకుఁజల్లఁడనమిడు / నట్టితగులు

గొప్పకొమ్మల మైనిండఁ / గప్పకొనియె.

చండశాసనుడగు రాజ / చంద్రమునకు

వెఱచి సాధునృపాలుని / మఱుగుఁజొచ్చు

ప్రజలవలె;సూర్యకిరణాళి / బాధకడలి

తరువరంబులుఁబులుఁగులు / శరఁబుజొచ్చె.

“తలఁచినను గందిపోవు డె / దంబు;నోట

బలుక నోరెల్లఁ బొక్కుఁడ / త్రుభను గాంచఁ

గన్నుఁగవవాడు”నని జను / లెన్నుకొనఁగ

సంతకంతకు నెండలు / నతిశయిలె.

హరిపరు డెను దుగ్ధసా / గరమునండు

వలిమలల్లుండు గంగను / తలధరించె

శారదాపతి తొలి జల / జంబుఁజీరె

నెండవేడిమి భరియింప / కుండుకతన.

చండకిరణ తప్త / జంతు సంతతులను

దనదుగర్భమందు / దాఁచుకొనఁగ

గరుణ గలిగి యేమొ? / తెఱపియిచ్చె ననంగఁ

బలువిధములనేల / పరియలయ్యె.

మానవేశ సభాముఖ / మంటపముల

వారిపూరిత కలశముల్ / బారుదీరె

నహరహము భూసురాళి శి / వాలయములఁ

జేయఁబూనిరి రుద్రాళి / షేకములను.

తెక్కలల్లాచ్చి తన పెంటి / దిక్కుజూచి
 కొలను కొలనారయుచు నెందు / జలముఁగాన
 కడిపులను దిరుగాడె వి / హంగమంబు
 వేసవిని రెండుజూముల / వేళయందు.
 హళికులు దను పొలముల / యందు దుక్కి
 దున్ని యలసటచే మేనఁ / జిన్నచిన్న
 చెమటబిందువు లలరార / సేదదీఱ
 దరువ రచ్చాయ కేఁగఁగాఁ / దరలిరపుడు.
 చల్లగాఁనుం డెడు విహార / శాలనూత్న.
 భాండతోయంబుద్రావి బి / ట్టెండవేళఁ
 దాళవృంతంబు కరమున / గ్రాలధనిక .
 మానవులు మాటలాడఁగాఁ / బూనిరపుడు.
 కాంతకొఁగిలి నొకక్షణ / కాలమేని
 బాయకుం డెడు యువకులూ / నాసరముల
 సురత ములరోసి చలువ పం / దిరుల నొంటిఁ
 జల్లగాలికిఁ బవళింప / సాగిరపుడు.
 ఆల మందల నీరును / గ్రోలఁజేసి
 తరువర ఛాయలను నిల్పి / సరస వంశ
 నాళసంగీత సౌఖ్యాల్లి / దేలుచుండె
 నాలకాఁపరి యాగ్రీష్మ / కాలమందు.
 ఎండతెండటా విశ్రాంతిఁ / జెందితన్ను
 “పాంధజనకల్పనగ”మని / పస్త్రుతింప
 నిర్మలం బైన యొక్కకో / నేటి దరిని
 పాదుకొనియుండె నొకచూత / పాదపంబు.

పురాతనపు వైద్యగ్రంథకర్తలు.

ధర్మ ఆయుర్వేద డిప్లొమా సరి ఆచార్యులు

(డాక్టర్ పి. ఆర్. జె. సుందరం ఎ. వి. యస్. నంద్యాల.)

కల్యాణ గుణుండును దయార్థిహృదయుండు ను నగు బ్రహ్మ తాను సృజించిన ప్రాణులకా ధారంబగు దేహము లాలోగ్య స్థితిలోనుంచుట కు తగిన సాధనంబగు నాయూర్వేదమును 1 శ ల్యము 2 శాలాక్యము 3 కాయచికిత్స 4 భూత విద్య 5 కౌమారభృత్యము 6 అగదతంత్రము 7 రసాయనతంత్రము 8 వాఙ్మరణతంత్రము 8 భాగములుగా రచించి మానవుల సంరక్షణార్థము తనకుమారుడగు దక్షప్రజాపతి కుపదేశించెను. ఆదక్షుండు సూర్యపుత్రులగు నశ్వినీ దేవతలకును అశ్వినేయులు సహస్రాక్షునకును సహస్రాక్షుడు భారద్వాజనకును భారద్వాజుడాత్రేయ అగ్నివేళి, భేడ, పరాశర ధన్వంతరి చరక సుశ్రుతుఁడు, మున్నగు మునిశ్రేష్టులకుపదేశించినటుల గ్రంథరాజంబుల వలన వెల్లడియగుచున్నది. ఈ ఋషిశ్రేష్టులు వైద్య శాస్త్రము, నభ్యసించివారి వారికిగల యనుభవము ను బట్టి పేరు పేరు గ్రంథములను రచించి మిగుల వన్నెగాంచిన.

అశ్వినీదేవతలు :—వీరుదేవ వైద్యులుగానుండి కాయచికిత్సమీదను శస్త్రచికిత్సమీదను చికిత్సాత్మకమాదిగాగల యనేక వైద్య గ్రంథములను రచించి మిగుల కీర్తిగాంచినియును నెట్టిభయంకరమైన వ్యాధులనైనా నతిచమత్కా

రముగా చికిత్సచే కుదిర్చిరనియును ఋగ్వేదము నుబట్టి వెల్లడియగుచున్నది.

ఆత్రేయుఁడు:—ఈఋషిశ్రేష్టుండు రచించిన గ్రంథములలో నొకటి “ఆత్రేయ సంహిత” అనుగ్రంథము 5 భాగములు కలిగి దాదాపుగా 46 రు పేల శ్లోకములతో విలసిల్లుచున్నదనియును యిప్పుడున్న వైద్యగ్రంథరాజములలో నీ యాత్రేయ సంహిత మిగుల ప్రాచీనత వహించియుండెననియును చెప్పుచున్నారు.

అగ్ని వేషుఁడు:—ఈఋషివర్యుండు రచించిన గ్రంథరాజము, వైద్యమునందసమాన ప్రజ్ఞగల చరకమహాముని వలన సవరింపబడి యిప్పటివరకు చరకసంహితయని చాల ప్రఖ్యాతిగాంచుచున్నది.

చరకమహాముని:—విషుద యను మునికుమారుడై కీ॥ శ॥ 320 వ సంవత్సరమునకు, పూర్వము వారణాశిరగరమునందు జన్మించినటులజెప్పుదురు. (ఆకాలములో నీచరకునికంటె మించిన వైద్యశ్రేష్టుఁడులేడనుట నిర్వివాదాంశము. ఈ చరకుండు సకలశాస్త్రవేత్త యగునాదిశేషునియొక్క యవతారమని వాడుకొనుచుండిరి ఈ ఋషివర్యుండు రచించిన వైద్య గ్రంథముగు చరక సంహిత శ్లోకస్థానము, కల్పస్థానము, శిద్ధిస్థానము, నిధానస్థానము, విమా

నస్థానము, శరీరస్థానము, ఇంద్రియస్థానము చికిత్సస్థానము, అని యెనిమిది భాగములుగలిగి (120) యద్యాయములుగా, సవరించివ్రాసెను. ఈ సర్వగ్రంథము, కాయచికిత్సాదివిషయములను బోధించుటయందుత్తమమైనది. ఈచరక సంహితను సంస్కృతభాషనుండి రిప శతాబ్దముందే బెలూ దేశస్థులు తమభాషలోనికి తర్జుమాజేసికొనిరి. అవి సెన్నరాజన్, సిరిపియాను, మొదలగువారు రచించిన లాటిన్ భాషా గ్రంథములలో. నీచరకమహాముని తరచుగా గాన్పించున్నాడు. ఈ చరక సంహితను కలకత్తాయందలి వినాచ చంద్రకవి రత్నముగారాంజ్లేయభాషలోనికి తర్జుమాచేసి యిప్పటికి మూడు నాలుగువంతులు ముద్రింపించినారు వీరితర్వాతవారు సుశ్రుతుడు.

సుశ్రుతుడు:—ఈ మహానీయుడు శ్రీరామునికాలములోనివాడగు విశ్వామిత్రుని కొమారుడనియును తండ్రియనుమతిమీద తనవడుగుడిసోదరులతోను, కాశివాళియగు దివోదాసునియొద్దవైద్యశాస్త్రమును నభ్యసించెననియును, చెప్పుదురు. దివోదాసుడు శత్రువిద్యయందసమాన చక్షుగలిగిన దేవవైద్యుడగు ధన్వంతరి యొక్క అవతారమని వాడుచుండెడివారు. ఈ సుశ్రుతుడు ధన్వంతరిచే నీయబడిన యువన్యాసములు మొదటి ఆయుర్వేద అనుచరణముగా మార్పులుజేసి సుశ్రుత సంహిత యనుగ్రంథరాజమును రచించెను. ఈ గ్రంథము శత్రుచికిత్సాదివిషయములను శారీరశాస్త్రవిషయమైన సంగతులను బోధించుటలో నుత్తమమునది. శత్రువైద్యమునకు గొప్పప్రమాణ గ్రంథముగా హిందూవైద్యులవలన మిగులకొనియాడబడుచున్నది. ఈ గ్రంథమునందు రోగాదులు వెంటనే కుదుర్చుట కనేకములైన యంత్రసాధనములను విశేషముగా చెప్పుబడినది. ఈసుశ్రు

త సంహిత క్రీస్తు పుట్టిన తరువాత 800 సంవత్సరములకు అరేబియా భాషలోనికి తర్జుమ చేయబడెను.

వాగ్భటాచార్యుడు:—ఈమహానీయుడు క్రీస్తు పుట్టుటకుముందు 2వ శతాబ్దములో ప్రశిద్ధిజెందెను. పడమటి యండియాలోనిదగు సింధూదేశములో జన్మించెను. ఈయన రచించిన గ్రంథము అపొంగహృదయము. తనకుపూర్వులు చరక సుశ్రుత అగ్నివేళ భేలమున్నగు ఋషిశిష్యులు రచించిన గ్రంథరాజముల ననుసరించి చక్కని మార్పులతోరచించి పూర్వపుగ్రంథములన్నిటికి ఖ్యాతిదెచ్చెను. మరియు నీయన అష్టాంగ సంగ్రహమునకు ఇంక నొక గ్రంథమునకూడ రచించెను.

మాధవాచార్యుడు:—ఈ మహానీయుడు ప్రస్తుతము గోలకొండయని పిలువబడుచున్న కిష్కింధయందు 12 వ శతాబ్దముందు జన్మించెననియు విద్యానగరరాజగు వీరబుక్కరాజున కొక ప్రధానమంత్రిగానుండెననియు తెలియుచున్నది ఋగ్వేదమునకు వ్యాసకర్తయగు నాయనయొక్క సోదరుడు ఈ మాధవాచార్యుండు హిందూవేదాంతముమీద “మాధవ వేదార్థప్రకాశమను గ్రంథమును భాషావిషయమై మాధవవృత్తియను గ్రంథమును వైద్యమువిషయమై మాధవనిదానమను గ్రంథమును జ్యోతిషమువిషయమై కాలమాధవము అనుగ్రంథమును న్యాయశాస్త్రవిషయమై వ్యవహారమాధవము అను గ్రంథమును రచించిమిక్కిలి వన్నెకెక్కిన ఈమాధవు నిదానమందు రోగోత్పత్తియను దాని లక్షణములును వివరముగాన్రాయబడినది. ఇయ్యదిరోగ నిదానమునందు ప్రబలప్రమాణగ్రంథమనుటనిర్వివాదాంశము. రోగినిదానమునందు మాధవచార్యునికి రోగి నేయవస్థలయం దేప్రకారము కాపాడవలెనో వైద్య

శాస్త్రవిధులను బోధించుటలో. వాగ్భట్టాచార్యునికిని చికిత్సవిషయమై చరకాచార్యునికిని చానినవారు లేరు ఈ మాధవాచార్యుడు తన వార్ధకదశలో సన్యసిచి విద్యారణ్యుండని పేరు బడసెను.

భావమిశ్రు:—ఈవైద్యశ్రేస్తుండు 1550 వ వత్సరములో మద్రదేశములోనుండి చాలప్రఖ్యాతిగాంచెను. భావప్రకాశమరు గ్రంథమును రచించెను. పూర్వము ప్రసిద్ధిగాంచిన వైద్యశ్రేష్టులందరి యనుభవమును తనగ్రంథములో సంగ్రహముగ వివరించివ్రాసెను. హిందూదేశము నందలి వైద్యులవలన యీ భావప్రకాశమను గ్రంథమత్యంతోపయుక్తమైనదనియును బాహుళ్యమగు నార్యవైద్యగ్రంథసముదాయము నుండి యుపయుక్తంబగు విశేషాంశంబుల నిందుచేర్చెను. ఈభావమిశ్రుడు కాశీలోనివశించి యుండెననియును పెక్కుమంది విద్యార్థులీతని చెంతనుండిరనియును చెప్పుదురు.

శార్ఙ్గధరుడు:—ఈతండు యిరువది ఆధ్యాయములు కలిగిన శార్ఙ్గధరసంహితయను గ్రంథరాజమును యుపయుక్తంబగు విశేషంబులను జూపుచు రచించెను. మరియును వైద్యామృతమును రచించిన బట్టమోరేశ్వరుడును వైద్యజీవనమును రచించిన చక్రదత్తుడును చక్రదత్త ముక్తావళియును గ్రంథములను రచించిన చక్రపాణియును చికిత్ససారంబును రచించిన గోపాళదాసుండును అగ్నిపురాణమును రచించిన వ్యాసుండు అమృతసాగరమును రచించిన ప్రతాపసింగుడును యీకలెక్కలేని వైద్యగ్రంథకర్థుల రచించిన గ్రంథరాజంబులు పెక్కులున్నట్లు గానించు చున్నది ఒక్కొక్కటి యొక్కొక్కవిషయమును గూర్చి విశేషముగా బోధించుచుండును శస్త్రచికిత్సాదివిషయములను బోధించుటకు సుశుత సంహితయుత్తమమునది.

కానుచికిత్సాది విషయములను బోధించుటకు చరకిమనునది శ్రేష్టము శాస్త్రరహస్యములను బోధించుటలో అష్టాంగ హృదయము అష్టాంగ సుగ్రహము అనుగ్రంథములును రోగముల లక్షణములు నిదానమును తెలియజేయుచది మాదవ నిదానమును రసములు ఉపరసములు లోహములు సవ రత్నములు వీని భేదములు సమ్మేళనములు మారణానుపాయములను బోధించుచది రసరత్నసముచ్చయము, రసరత్నకరము, నాగాస్థనియము మొదలగు గ్రంథంబులును ప్రసిద్ధిచెందియున్నవి బహుళ్యమగు నీ వైద్యశాస్త్రము తరచిన కొలది ని గ్రంథకర్తలును గ్రంథములును వెల్లడియగుచున్నవి వైద్యగ్రంథములన్నియును సంస్కృత భాషయందుండుటచేతను అట్టి సంస్కృతభాషానభ్యసించువారలు పేరుంటకొక్కవైనను లేకుండుటచేతను యత్యంతోపయుక్తంబగు వైద్యగ్రంథరాజముల నామములనైన తెలుసుకొనలేనట్టి యసమర్థులమైనందులకు చింతింపవలసిన యవస్థలో నున్నారము.

హిందూదేశవాసులమైన మనమందరముచు సమస్తముండియు ననుభవింపవలసిన రీతిగ ననుభవింపలేకున్నాము. పరోపకారపాఠీయులగు ధనవంతులగు మహారాజులు జమీందారులు హిందూ వైద్యులకుతగు సహాయమొనరించియాయుర్వేద మెల్లతావులయందును వెల్లడియై హిందూదేశ మందారోగ్యదేవత తాంజవమామనముల జేసి యాయుర్వేదమునకు పూర్వపు మహిమన్నత దశవచ్చునటుల ప్రయత్నించి సమృద్ధి భగవంతుడు కలుగజేయుగాత.

వి పీ లికా ప్రపంచము

—:0:—

బ్రహ్మశ్రీ కేశరి ఆదినారాయణశర్మగారు S. T. C.

భగవల్లీల లనంతములు. సృష్టియందంతటను పరమేశ్వరుని యపారప్రజ్ఞ ప్రతిబింబిత మగు చుండును. ప్రపంచమున గొన్ని జంతువులు మనోహరాకృతిచేత మారవలోకమునకానందదాయకములగుచున్నవి. మఱికొన్ని తమవృద్ధులకారపరిమాణమున బాచ్చెములేని యచ్చెరువునకుఁ గారణములగుచున్నవి. శుకపిక మనుూరశారికాడులును భ్రమరాది కీటకములును మంజులకృతికిని, మహంగ, దంతావళ తిమింగిలములును, గోరిల్లా, ఖడ్గమృగము, ఉష్ణిపక్షిలోన గుంపవి, పృథులకారపరిమాణములకును నుదాహరణములుగ నైకొననగును. కొన్ని జీవులు తమ సూక్ష్మాకృతిచేత జఙ్ఘరిండ్రియమున కలవిగాక యంత్రసాహాయ్యమునఁ జూడ సాధ్యమగు చున్నవి. ఇట్టి సూక్ష్మక్రిమిలు వాయు ప్రపంచమునందంతటను నిండియుండి ప్రాణికోటికి మేలు చేయ గొన్నియును, కీడుసలప మఱికొన్నియును సమర్థములుగను, సహాయకారులుగానున్నవి.

మనుజులందువలెనే ప్రాణికోటులలో సయితము కొన్నిట సంఘీభావమును వైర భావమును, కలవను విషయమును సృష్టిపరిశీలనా చణునకుద్యోతముకాక మానదు. పక్షులయందును మృగములందును క్రిమికీటకాదులయందును అన్యోన్యసాహచర్యమును, సంఘీభావమును భగవంతుఁడొదవఁజేసి యున్నాడు. సుపాదితార్థమునొకచోఁజేరిచి, వలసినయదనననావస్తు సంచయమును సంపూర్ణ సాప్త ప దీనతతో ననుభవించుటలో మధువీతనికరములు ప్రబల సాదృశ్యములు. సృష్టిపరిశీలనా పేజీలురగు గో

ల్లు' 'హ్యూబర్' ఫోరెల్, వేన్మన్, మున్నగువారలు చీమలతో లెక్కకు మిక్కుటములగు తెఱగులు కలవనియు, నితరమృగములు, క్రిములు, కీటకాదులకన్న వీనియందు సంఘీభావము సమత్వము ఉచితార్థ సంగ్రహణాభిలాష స్వభాత్యభిమానము మొదలగునవి కలవను విషయమును సయితము దీర్ఘపరిశ్రమజేసి కనుగొనగల్గిరి.

ప్రపంచమునగలనానావిధ పిపీలికజాతులలో నేరెండుజాతులకును సమానస్వభావమును, అలవాటును గలిగియుండుట అరుదు. ఒక్కొక్కతెగకుజేరిన చీమలకొక్కతెఱగగు నలవాటుండును. వానిజీవిత పరిమితి సయితము కొన్నిట దీర్ఘముగ నెయుండును.

“రైటు ఆనరబుల్ లాక్డు ఏవబరిగారు” చీమలకొఱకయి నేనొక నివసనమును గట్టించితిని. అందుగొన్ని చీమలనివసించజేసితిని అందొక చీమ యేడొడ్లువయసుకలది. ఆచీమలకన్నితీకిని రాణి (Queen) యగుదానికి బదునైదు వర్షములప్రాయము అనియొక-నో వాక్రుచ్చి యున్నాడు పిపీలికాసంఘమున వయసుచెల్లిన వాటికిఁదోడుగ శార్మికశాఖకు సంబంధించిన చీమలును శైశవముననుండు పిపీలికములును కొన్నియుండును. సాంఘిక వ్యవహారముల నీ కార్మికశాఖయందలి చీమలు నిర్వహించుచుండును. పసిచీమల బోషింపసయితము వీనియందొక శాఖయుండును. వయసువారిగనుండు శిశు పిపీలికముల అపాయమునుండి కాపాడుచు నాహారము నొసంగి పెంచుచుండుట వీనిపని, ఇటుల

దమసాంఘికకార్యముల నిరవద్యముగ నెఱవేర్చి కొనుచుండుటయు చిఱుతచీమలకు వయసున కుదగినటుల పోషణశిక్షణాదుల నొసంగుచుండు టయుజూడ లార్డు “ఏవబడి” గారికప్పట్టు (చీమలనివాస్థము) క్రమశిక్షణము నొసంగుచుండు నొక పాఠశాలవలె జూపఁబడిదట.

అంగల భూమినుండు చీమల తైఱగులలో, పనిచేయునట్టివి (workers) యగు చీమలు తఱితర పిపీలికములకన్న బరిమాణమున దప్ప తక్కుంగల విషయములన్నిటను నొక్క తైఱగు గు పోలిక నే కలిగియుండును. ఐరోపాదేశము న నితరభాగములనుండు చీమలటులగాక నానా విధములయిన చీమలకుబలు తైఱగులయిన యాకృతులును, బరిమాణములుండును. ఈ యాకారభేదములు వానివయసునుబట్టికాని, వర్ణముపయినాభారపడికాని, యుండవు. వానివానివ్యాపారభేదముల ననుసరించుచుండును. సాంఘికక్షేమమునాశించి జాగరూకతను మెలంగుచు నదనొదవినయెడ శాత్రవానికములతో భారపలసిన చీమలకు పెద్దతలలును, గొప్పదవడలును వాడియగు ముక్కులు నుండును, రాణి (Queen) యను వృద్ధ పిపీలికా చీమలకు దల్లిగానుండును “మాతృదేవోభవ” యనునీతి వీటసయితము కలదు. తక్కిన చీమలన్నియు నీ తల్లిచీమ సప్రతిమానగౌరవభావమునఁ జూచుచు భోజ్యపదార్థముల నొసంగుచు నొకచోట నూరక గూరుచుండ నియమించును తల్లికి లేక మయినగట్టముమువలెనా, తక్కుంగల చీమలాడుప్ర పిపీలికమును, ఎదిరించి ధైర్యమునఁబోరి యద్దానిం బరిమార్చును, లేక దిట్టముగనయిన గఱచును.

—పిపీలికాసంఘము—

ఒకతైగచీమలుకొన్నిచేరి యొక సంఘముగ నేర్పడును. ఈతైగచీమలే మఱికొన్ని యింకొక

సంఘముగ సయితముండును. సుమారుయిదు లక్షల చీమలొక సంఘమును నుండునట. ఒకే సంఘమునకు సంబంధించిన యేరెండుచీమలును కలహించుకొను చుండుట గానము. ఒకతైగ లోని చీమ మఱియొక సంఘమునందలి చీమలతో నేస్తము నెఱపఁబోయినచో, అదిచీమలద్దానిని, కాలునోతలనోట్టి యిచ్చి బహిష్కరణముగావించును. మనముకావలయునని యొకగుంపునందలి చీమను మరెయొకగుంపున బ్రజేశింపజేసితిమేని యయ్యదియునుచట నర్హశిక్షననుభవించుటకాని, లేక మృతినొందుటకాని తటస్థించును.

—జాపక శక్తి—

ఒక సంఘమునకుఁజేరిన పిపీలికము నొకదానిని గొంపోయి యెటనయిన గొన్నివత్సరముల కాలము పెరుగనిచ్చి మగలదెచ్చి యద్దానిం దనపూర్వ మిత్రులజేష్ఠినచో దక్కుంగల చీమలానవీన వయస్సున సతికాలమున నె గుఱితిండి తమతోడమైత్రిని మెలంగనిచ్చును నేడుచూచిన మనుజునొక నెలనాటికి మరలగనినచో గ్రొత్తవానినిగ దలచుట మానవస్వభావముగనుండ హీనజీవులుగ బరిగణింపబడుచుండు నీచీమలయసదృశ మేదాసంపత్తిగంగిరా?

—అన్యోన్యసహాయము—

ఒకతోడేలుకాని, వంచకముకాని, వ్యాధిగ్రస్తముగనుండు తఱి యా జాలి జంతువులా జబ్బుమెకమును సంఘబహిష్కరణ మొనర్చుట యో తుదకు అమృగమును తుదముట్టించుట యో తటస్థించును. చీమలట్లుకాదు. ఒకచీమకు కాలువిరిగియో మఱిపియవయమున కయిన, నూనముతటస్థించి కదలమెదలలేని సీతినుండునపుడు సంఘశ్రేయోభిలాషులగు చీమలూ వ్యాధిబాధిత పిపీలికము నొద్దకువచ్చి తగినచోటు స్వస్థముగ బఱుండవెట్టి యాహారము నొసం

గుచు సంపూర్ణావోగ్యము నొందువరకు నచ్చోటునువాసించనవు. తన్ను మున్నెన్నడయిన నెడిచ్చియో తన కెగ్గొనరించియో తప్పించుక పోయిన చీమ తనకంటబడెనా మఱి పదిచీమల సహాయమున నాశత్రువును జయించుటయో లేక చంపుటయో యగు నంతవఱకును చీమ విడువదు.

—చికిత్సామర్శ—

ఒకచీమతాసంచరించు ప్రదేశమున నెద్దియేని యాహారయోగ్య పదార్థముల జూచెనా, వెంటనేపర్వపర్వసభోయి తన నేస్తులకాయదంతము నొక విధమగుసన్న, మూలమున చెలుపును ఈ సంజ్ఞాప్రకరణమును, తమ ముఖమున మీసముల బోల్కి దీర్ఘములుగ బెరిగియుండు వెండ్రుకలమూలమున బాలభటులు పతాకసంజ్ఞలచే దమయభిప్రాయముల దమజుట్టువారల నెఱుకపఱచినరీతి నెఱింగించును. చీమలపుట్టను త్రవ్వి పరిశోధింపగల్గితమేని యందు వివిధ విశేషములను గమనింపవలనుపడును వీనియందు గృహనిర్మాణశాఖకును, పారిశుధ్యశాఖకును (Sanitation) సంబంధించిన ఘట్టములు కూడ యుండును ఒకపుట్టకిర్రుప్రక్కలను లోన బ్రవేశింపగనే చిటుతగదులఁబోలిన సారంగములకు జొరవనొసగు సన్ననిమార్గములును సన్ననిదారులకుజేర్చు పెద్దత్రోవ మఱియొకటియు గాన వచ్చును ఇట్లులనె ముప్పది నలువది గదులవరకీ పెద్దత్రోవపోవుచుండును త్రోవక్రొత్తగ నమర్చబడినరోడ్డును చిన్నత్రోవలు తచ్చాఖిలను ననుకరించుచుండును. వర్షాదికృమున గాని, మఱియేకారణమున నేని యాపుట్టయొక్క ముఖ

ద్వారమును సీరుచోరువనున్న ప్రథమ కాల్కిక సంఘముఁకుజేరిన చీమలఁ యును వాకిలికడకేగి యత్నినై పుణ్యముతో ముట్టినానీటి కడ్డమునైచి నేటిమార్గమును ద్రిప్పటయో, లేకదానిని గప్పటయో యొనర్చును.

సారంగములజేరియుండు ధాన్యపుంబొట్టును క్రిమికీటకాదుల యస్థిపంజరములు, షొక్కలు మున్నగువానిని కొన్ని పిపీలికములు బయట ద్రోయుచుండును ఆపనిని నేకరించిన యాహారపదార్థములను దాచ నుగ్రాణములు నా నొప్పు గదులసయితమీపుట్టలోనగుపడును, ఈయుగ్రాణములు జేర్పఁబడినధాన్యాదులను, శుష్కఫలములను, వర్షర్తుతువున నెఱుబోవస్వీలులేక యాహారపదార్థ సంపాదనమునకు గట్టముగ నుండునెడ, విధిలేకతినుచు బ్రాణధారణముజేసికొనుచు మరల ఫలితకాల మాసన్నమగువఱకు గాలయాపనము జేయుచుండుటయును సమయజ్ఞతయూ ప్రాప్తార్థసంతృప్తియు నీపిపీలికము వలననేరిచికొనదగు విషయములు ఇంకను నిట్టి విచిత్రమల ననేకముల నీపిపీలికా సంఘముల నుండి గ్రహింపవచ్చును. సృష్టిలోనంత్యజీవి పిపీలికమ అగ్రము పరబ్రహ్మము. ఈయంతరమున గల జీవరాసులకు సయిత మిట్టి బుద్ధి కుశలతను పరమేశ్వరుఁ డాసంగియుండ మేధాసంపత్తి నన్నింటికన్న మిన్నతానయను నహంకారపాశబద్ధుండయిన మనుజుఁడు జీవితా విధి నెఱింగి ప్రపంచమున మెలగుచుండినచో నాతనికి సర్వమును గరతలామలకముగ నుండుననుట యతిశయోక్తికానరదు.

“ఇయ్యది బ్యూటీన్ ఆఫ్ నేచర్ నుండి నాచేసినవందింపబడినదని విన్నవించ పండితాఖండలుల పాదసేవకుడు”

మోహ విభ్రమము

డాక్టర్ చల్లా సుబ్రహ్మణ్యంగారు L. M. P.

—:0:—

(1)

అదియొక భౌద్ధమతాంతర్భాగము ఒక వైపున వికాలమగు మండపముండెను. నురియొకవైపున స్పటిక జల పూరితమగు పుష్కరిణియుండెను. అందలి నిర్మలతోయ మొక గండిని బ్రవేశింప ప్రతిముఖముననున్న దానిగుండప్రవహించి పోవుచుండెను. చుట్టును తులసికోటలును, స్తూపములును నెలకొనియుండెను. నల్లడల శ్రీబుద్ధ భగవానుని విగ్రహములుండెను. సిద్ధార్థుని సహిత్యాగమును బోధించి చిత్రవిచిత్రములగు ప్రతిమలెల్లడల నాటి శిల్పలచాతుర్యమును బ్రకటించుచుండెను. పుష్కరునిగి కవ్వలనుండిన పూదోట నుండి పరతెంచు వివిధకుసుమ సౌరభమంతయు హాయి గొల్పుచుండెను.

తనప్రభావమంతయును బాటింపక, నైజదుస్స్వభావము సుజ్ఞగింపని మత్స్యల దురాచారముల నైపతేని లోక బాంధవుల డప్పుడే దారుణదారుణగాత్రుడై కడుద్రాగిన యపరంజి భాండముతోలె బల్బిమాదిని వేలబడిపోవుచుండెను. పారతంత్ర్యమెఱుంగని యసంఖ్యాకములగు కేతుంత సంతానములు గగనతలంబున బారులుగట్టి నదైసలఁ బయనము సేయుచుండెను. చిఱుగంటల సవ్వడిననుసరించి దోగాడు ధూమపాతరాగము గోగణంబుల నతిదూరంబున బుర ప్రవేశమొనర్చుట నూచించుచుండెను. కరుణ రససంజనకములగు లేదాడల “అంభా” యను యరపులను, ఉండియుండి శ్రవణపుటగోచరమగు “టొక్కు టొక్కు” మను

పక్షికూజితంబులును, గోపకుమారుల వ్యగుఃస్వర మురళి రవంబును ఘోరకీర్తిమ సంతుభితి మానససరోవరంబులకైన శాంతి నొదవింపగల్గియుండెను.

విరాగులగు శార్దూపివ్రాజకు లగ్గుటచ్చట గుమిగూడె శాస్త్రవిచారంబునో, భగవన్నాను సర్వేంద్రనంబునో సంద్యానియమితా నుష్టానంబులనో జల్పించుండిరి. సుమనో మనోభిరామమగు నావాటికయందొక విదేధుల బొలుండొక నెను శివుంజును దరుముచు కెలకెలచుని నవ్వుచుఁ దన్ను తిలకించుచుండిన తల్లిక నందమొదవించుచుండెను. సోయగనున్న యాయన్ను మిన్న “నాయనా! మహిందా! వలస నా పరుగెత్తకుమరా దానినినీవు పట్టుకాలపు రమ్మాయి నాయనారామ్మ” అని గారాబమున మందలించుచుండెను. ఆ దుండగీడిమంతయు సరకు సేయక యుద్ధాన వనాంతరమున బారబారిపోయెను. అదృశ్యుడైయున్నను బాలకుని మంజులహస మామెతు వివనడుచుండెను.

“ఆహా! ఎట్లునుభవించును విశ్వామిత్రా నీబాక్యమత్కృతిని మరువగలనా నీ శౌర్యపరాక్రమముల మరువగలనా నీనిజలశాస్త్ర ప్రవీణతను మరువగలనా నీయశస్సైభాగ్యమును మరువగలనా నీమందరపురుష విగ్రహమును మరువగలనా దేనిమరుభునన్నను నాయెడనవ్యాజముగ జూపిన నీశౌర్యము మరువకాలను ఈబుడత డిప్పుటినుండియే నిన్ను నుకరించుచున్నాడు. సకలసద్గుణగరిష్ట డేవేంద్రుఁ గ్రూరుడవగుట నామందభాగ్యముకదా. వివాహమునకు బూర్వ

మీవు జూపిన ప్రేమడికి వేరుడుంగులుగ నీచిన్నికొమారు జన్మకాలముదనుకఁ జూపుచుంటివి అటువైసన్నిట్లు నిస్సాగరణముగ విడనాడుట కెట్టిమరగాతమొనర్చి యుంటిని ? కటకటా కాలమహిమ. అయ్యో ! ఎంతటి దుస్సహ దుఃఖిప్రాయ మొదవకున్న నట్టి కఠినశాసనము బంపియుండువు తలచినంతనె గుండెలయొడుగ్గుచి. సహజమార్దవ్యాప్తుగ నీ మనోరాజ్యమెట్టి యీగ్వాత్పముచే శుష్కించి దహించెనోగదా ! మాత్సర్యానిలసంతోభితరుయ్య దుర్నిరీత్యతేజోవైద్యంబున నెనలారు నీబుద్ధినిరుపమానమైనది. ఎంత యున్న నెమిథలము. ఆడుపుట్టుక కడుదౌర్భాగ్యము స్వాతంత్ర్యమే హుళిక్కిగదా. స్వత్రయగ్ధాలనూత్మ శరీరంబుల సంపూర్ణముగ నుగనిగఱచిననుజేసియు నాతని మెప్పునడయుట యరుదు. ఇహమందుకనెకాక యాముష్మికంబందును తనయధికాగమే నెగడవలయునని నుగడుగోతుండు. బౌరూ నుగవాని యహంభావమున కెట్టి మేరయు లేదుగదా. స్త్రీలయందగు పడిన ఘోరకల్పిపాపములగు గుణములు తనయందగ్గువైలాటకములనియు, గౌరవనీయులునియు గొన్నిపట్ల విధివిధానములనియు సుసంధింపగలడు. ఇంచేమున్నది. మదియక్రేయోకాంతీకుండగు మేనమామ సద్గుణ భునియు భిషజ్యునియుగ చాణుక్యభట్టరతుడు నాతో నొంటరిపాటున ముచ్చటించెనట. వచ్చిననర్థము. ఎంతటి యపహాసముగ నున్నది. సకలనీతివిశారదుడు సర్వానుభవ విరాజితుడు పూతచరిత్రుడు, మిత్రగుప్తసార్వభౌము నంతటివాని నుంట్రికేఖరుడు ఈ విశ్వామిత్రునినెంతటి యుట్టిపాటున ననూయాభావ ముద్బుదించెనన్న నమ్మవారెప్పు ?—కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యముల చర్యలతిథయంకరములు అవి యుప్పుతిల్లుటకు బూర్వజన్మదుష్కర్మ పరిపాకమే కాని యన్యకారణ మనావశ్యము. అందున నీమాత్సర్యానలము విబ్రంభించెనేని మనోరాజ్యము నొక్కమ్మడి దహించివేయగలదు. ఈ ప్రచండదుర్గుణము జనింపకుండవలె యుగాని సంభవించుచో నున్మాలింప నెవ్వరితరము. కటకటా దుగ్భరము. జన్మాంతమునైన నాకింక విశ్వామిత్రుని సేవలభింపగలదా కల్లకల్లు. పునర్దర్శనమైన కల్పించుకొనెదనునని నాతని చండతరశాసన మప్రమేయమహా మహిధరమైయున్నది.” అనియావిలాసవతి జొట జొటగాదు కన్నీటితో వాపోవుచుండెను.

ఇంతలో వేరొక యెలబ్రాచుంపు లేమ గంధగజేంద్రయానంబు నవ్వనాంధితర్భాగంబున బరుగిడుచుండిన యాచి అంతవానినెత్తి ముద్దాడుచు సమీపించెను. ఆమె సంభ్రమముతో “ గిరిజా ! వీరడా దుష్కృతకుమారుని మించుగల్లున్నాడు సుమీ” ఇప్పుడే వీనికంత పౌరుషము ఆ నెమలివై కొక శునకము శరవేగమునరా నదల్చుబోవుచు గర్జించుచున్నాడు” అనెను.

గిరిజా:—సావిత్రి ! కాలాపికవిషానలము సహజ సాభాగ్యము ఇందుకంత యచ్చెరువే ?

సావిత్రి:—అన్నా ! ఏడికింత నిరుత్సాహమైయుండువు !

గిరిజా:—లేకయేమి కొదమనింగమునకు భూరిపరాక్రమమే భూషణము. అట్లనిదానిని ముద్దాడుట సమంజసమగునా. నిరాడంబరమై భర్తైకపరాయణత నెనలారు దివ్యపరాక్రమంబునే భరియనవలయుగాని స్వాధిపరత్వాంకారాది కఠోరకుతారనము పాష్టితంబగు నుగవాని రాక్షస పరాక్రమంబు నింతలుసేసి స్థాభింతువేల

సావిత్రి:—ఇదియే ! బోధపడినది. స్వాధిపరత్వము పురుషునికొక కళంకమేకాని యాతని సహజపరాక్రమమెల్ల మమత్వవోదితమని క్రోడికరించుటపోలదు.

గిరిజా:—నీవేమన్నను సరియే పురుషజాతికున్న డెల్ల నయవంచనయే పరాక్రమమైన నెందున్నది ? తనయానందము, తనసౌకర్యము, తనయధికారము, తనవిద్యాపాటనము, తన నిరంకుశత్వము జూచుకొనువాడే కాని వీనిని నిజసహధర్మచారిణిఁ బంచియిచ్చిన యుదారు నొక్కనినైన జూపగలవా వానికాదైర్యమేదీ. మనత్యాగ మొక్కింత బరికించుము. దైవసములగు తలదండ్రుల వీడితిమి. చిన్ననాటి మిత్రుల నెడబాటితిమి పుట్టినయింటికిదూరమైతిమి. మనని నిరంతర సేవకుఁబూనుకొంటిమి. అతని యానందమనుమడించుచిన్ని కందువలరూపమున మనదేహముల విభజించి సుమర్పించి కండువాటియుంటిమి. మనసారగొల్పుచుంటిమి. తనకష్టసుఖములు మనవిగనె భావించి యనుభవించుచుంటిమి. దుగ్గులముగ మనమానవశరీరమంతకన్న నెక్కుడేమిచేయగలదు.

సావిత్రి:—అనుభవవేద్యమగు నీమాటకాదనలేమ దురంత దుఃఖిసీడితవగు నీ యాశీయమునకు దుఃఖిప్రాయమగుండైన విశ్వామిత్రుని పరాజ్ఞాభివృద్ధిమే కారణము. ఇట్టివిశ్వామిత్రులకు లోకమున గరవులేదు. కానిధర్మబద్ధులుగ ప్రపంచమున

చరణి నీచస్థితివర్జితముగలేదు. పరస్పరపురుషులు యు
షుడు ప్రకృతి (శ్రీ) పురుష ప్రకృతుల యన్యోన్యానురాగ
ముననే విశ్వమెల్లయు విలసిల్లుచున్నది. ఇచ్చాతారతమ్య
మున్నచో సమత్వముండదు. సమత్వముననేగాని కేమియుడి
యలవడదు ప్రకృతిపురుషుల వ్యక్తపరబ్రహ్మయొక్క వ్యక్త
పరిణితులేయనదగు. గ్రహించితివా వీరియందెవ్వరిని ఘనుల
నందగును ఇట్టిదే సంసారమందలి యాందోళనమునకును గా
చుము మనకున్న బ్రామి పురుషుడెంతకాల మిహుహనా
స్వాతంత్ర్యము ననుభవింపగలడు ?

గిరిజ:—నిజమే సావిత్రీ? ఇంతయధికారమున్నదాన జేటి
క మగనాలుకా నొల్లవైతిని సన్దసించితివే ?

సావిత్రీ:—గొప్ప ప్రశ్న. సతీపతులపోడిమి యిట్లుండవల
యునంటినిగాని పత్నిత్వము శ్రీకృప్రమేయమని నుడువలేదు.
నాస్వాతంత్ర్య సూక్తిము ననుసరించియే బ్రహ్మచర్యమను
ష్ఠించుటకు యరుఘనకున్న పౌరత మనకునుగలదని యె
ఱుంగవా తాపత్రయ సంక్షోభిత సంసారసీరధియందు దరి
దాపులేక యల్లాడి చొచ్చిదూగుటకుండు స్వచ్ఛంద బ్రహ్మ
చర్యవిహారమున నీ సర్వ సర్వం సహాశేమషీ భారంధర్య
మును విలీనించి యానందించుట పోలకా ?

వీరిట్లు విలీనించుచుండగ మతాంతరముననున్న దేవాల
యములోనుండి ఘంటానినాద మతి గంభీరముగ వినిపడెను.
శ్రీబుద్ధభగవానుని సంధ్యార్చనకు సమయమైనదని యమృత
కాశిను లిడుపురు బాలునిదోడ్చిని మందగమనమున లోని
కేరి.

రాజాంతఃపురములకు వాసియు వన్నెయు సమకూర్చు
జాలు నీవిదుషీమణులిట్లు విరాగులై సన్దసించియుండుట
కడు నక్కజమగఁడోపక పోవదు.

[2]

“భమరికా ! ఏటికిట్లు జేలవై విలసింపెను. భైరవమా
నుము.

భమరిక:—నాధా ఎంతటి సాహసినీగాకున్న నిట్టి విప
రీతములఁదిలకించియుఁ బ్రాణములబాయకుంటిని అయ్యా !
ఎట్టి దుర్బుధులార్చమన నాప్రాపునీకుఁ గల్గెను నాయట్టి
పాతభాగ్యురాలెన్నలైన గలతా హా హాతదిధి !

నాధుడు:—నలదుడుగుమా. ఇంతమాత్రిమునకే యింతము

వంతిగునా ? ఇపుడెంత దుష్టుమాగున్నను నునస్థితి
శుభపరిణామమేయగునని యానగలదు.

భమరిక:—ఇంకను అడిమాసలేటి ? కృపామయుఁ
డగు సాధ్వభౌముడవ్యదేశమేగియుండునీ పునదుద్భవము
ఈయహ జాత వేదను కక్షాటికముగయిండుననియో మీద్రుగి ?

నాధుడు:—సందేహమేమి ? తెలువా ! పురుషవృష
భుండగు విశ్వామిత్రు నెంతి కేరడముగ బల్లు ముంటిని ! అణి
మాద్యస్త్రాంగసాధుఁడై, నిగరునేత్తుడై, భిక్షుత్వతత్పరుడై
నిష్కపటవీక్షా పరాయణుడై, నిర్విసత్వివరతుడై, యశః
కాముడై, శూరజనదాణాదునియై యెలఱారు విశ్వామిత్ర
భట్టారకునే పప్పుదలంతువా ! ఎంతటి వాడుగాకున్న
లోకజనకుఁడా సాధ్వభౌముడివని దనపత్నినిధిగా నొనర్చి
నిరాటంకముగా ఇగ్నిజయము నేయబోయెను. న్యామైక శీ
లుండిమహాబాచనసమ్యయ మనకెక్కి ముష్టును వాటిల్లిన
యడు ఇంతకు నానేరమైననేమి ? నినువందించి విడనాడ
నెంచితివా ? మోసగించి బలిమిమై యెడబరచితివా ? మన
యద్వాహముచే నీయాభిజాత్యము వమ్మగునా ? లేక
నందయతోడలిండున కంగీకరింపరా ? మనమేమి వ్యభిచరిం
చితిమా ? నేనెట్టి కలుషముగావించితినిని శిక్షింపగలఁడు
ఇదిగో చెప్పుచరచితి నిన్నటియభియోగ సమయమున నన్నా
తఁడెంతయో జాతిలోజూఁచెను. భమరికా ! నీవిట్లుశుభ
ముగ మరెట్లునేటికి ?

భమరిక:—అయ్యా పిట్టపిడుగున మాచంద్రగుప్తుని మ
రణమేకల్లకుండిన నిట్టిదగ్ధుని మనకు సంభవించియుండదు.
శివశివ ! ఇంతలోననే నాపాపాంతరము మొగదొడగి పు
షినించి ఫలించవలయునా !

నాధుడు:—భమరికా భగవత్ప్రసాదితమగు నీయభూ
ర్య పౌభాగ్యమునకు సంతసింపవా ? అన్నా ! కాలవిపరీత
ము సంతానోదయము కానున్న నలరి యువ్వెగ్గుగక దుఃఖిం
చి దూషించుకొననయ్యెనా. పరమేశ్వరా-జగజ్జనకా. దయా
నిదే మమ్మింక నెన్నిభంగుల నాశనమొనర్చ నెంచితివి ?

భమరిక:—మిమ్మొకమాటుగ గబిలింపనేతెంచిన ఘోర
రాక్షసిని-అయ్యా ఈపాపార్జనమునకు మూలమగు మహా
పాపిని నన్ను మన్నింపగలరా ?

నాధుడు:—పరమేశ్వరా మోక్షికిదిట్లు లేదా”

అని వాపోవుచున్న ఘనశ్యాముడగు నవయువకుని న యనయగొనినండి ఘనశ్యామప్రకటనలు ౧౮౯౫ జూలైవారు చుట్టెను వాని విశాల బాహుపంపి యుననిమిడి గుచ్చు ముందరాని నెమ్మొగము లిడగై మై పుష్పతలలున లీలించు శ్యామగుండంబునోలె గొట్టిపీసమై యుండెను. కాలవ గట్టి పొగుచున్న యాహరిణాక్షి యుష్ణశ్రుతోయ మామె యూర్ధ్వలిపై వల్లెవాటుగనున్న జీలుగుపయ్యెదను దదప్రచుం డెను.

శోకాగ్ని చేదహించి కర్పూరముకలె కిగుచున్న సంప తులనానిరంగుల నాడనెరని కారాగృహధికారి ప్రతిముఖ ముననున్న లెకరాస్థానమున బదిలయగ గూర్చుండక పచా రుచేయదండెను. సాటిలీపుత్రులందు మగధరాజన్యలు నిర్మించిన కారాగృహము కడగొప్పది. ఇందుమించు ను త్తరహిందూస్థానమంతయు నాక్రమించిన సామ్రాజ్యమును శాసించు చక్రవర్తి కలెటిదిగ్దే బంజేశాహా యుజునిచో సాగగలదా. మై నాకాలమున బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమందు న్నట్లు ప్రతిగ్రామమందును భంధనాలయములుండెను గనుక నాకారాగృహధిపతి కాదెను నిష్కలపటరైదుడు. అను దినమున దశమాల బ్రదర్శింపబడు యమానవ దృశ్యములఁ దిలకించినచుటచే దయారసమాతని హృదయ భాగమున నింకిపోయెను కాని నేడుజాత్రీము లెనప్రకృతికి భిన్నుడై వర్తించెను. యుండియుండి “విశ్వామిత్రుఁడేటికి గువ్వల ఒట్టి సాధించుచున్నాడు” అని యహళింకరుల కీడువచ్చు నిజభట వర్ణమతోననుచుండెను. అజన్మాశ్రిల జీవితములచే గణ దువాతిన యా మొఱకుపినుడి బాటించెరై.

ఎవ్వడో రాజభటుడొక తాళిపుత్రసంచితను గొనికచ్చి వినియనిభేయతలట్టిపడ కారాగృహధికారి కిందించినయెను. నడిమియగుసూరిన వాడగుటచే దృష్టిమంద్యమును సరదు కొనుటకై వెలుగునకేగి పాఠజూచి పంతులననుసరించి తల యూపుచు సంచితయందలి వ్రాతెట్లు చదివెను.

శ్రీశ్రీశ్రీ మార్కంశంపయిపారావార రాకానుధాకర జగదేవీర చతుస్సముద్రితమగధ సామ్రాజ్య సింహాసనాధీ శ్వరుడగు మిత్రగుప్త సార్వభౌముని యాస్థానంబున రాజ ప్రతినిధి ప్రధానామాత్యాది దిరుదాంశతుడగు విశ్వామిత్ర భట్టారకుని సమక్షమున జరిగిన యభియోగ విమర్శనము.

నింకితుడు విష్ణు గుప్తుని కడగొట్టుకొడుకు మోహనగు

ప్రభు విద్యావతుడయ్యు, సంపన్నుడయ్యు, ముం. వె నుకలాలోచననేమన నిరక్షేదయ, పుష్కలకోకిలిభుజును వృద్ధుడను అగునందగుపురి పుత్రుడను భక్తానికనున కన్య ను మంత్రితిర్మితిరుటిలోపాయములచే మోసగించి భంజరిచె ననియు, కర్కారణమున నామంజుభాగ్యులు చూడాలై తల పీనుమై నిగ్గుపై పోయెననియు నెంబాలోపంపఁ బడినది. నిజదహిలెక ధనవంతుడగు బాజుగ్రహపులకేం చినచో తననిగ్గుదళకొంబె యుద్ధరింపబడ నని యెంచి మ గండెఱుగునని యాగ్రహపంపతుడై లెన్ను పుత్రయతుముగ వెడలదొర్లునను ధయముచే యశోద ఈ విహస్యమున సంక్రమ ముగావించెననియు రూపంపబడినది. సాక్షుల వా ఙ్గాలముల విశ్వసనీయముగ నుండుటచే వానినై నాధార పడు తీర్మానము భగ్నబద్ధముగ నుండదని నాయనమానము అలోపబగ్న ముపక్షమున గొనిరాబడిన ప్రవర్తికవాక్యములీ విధమున నున్నవి. “జాత్యాక్షి యగు పరమేశ్వరుని సన్ని ధిని బ్రహ్మణమొదర్చి పలుకుచున్నాను. త్రికరణశుద్ధిగా మోహనగుప్తుని భర్తగా వరించుచున్నాను అవ్యాజమై అవిలంఘనీయమై, గాఢతరమయిన మాయనీయ్యానరాగ మీ యభాగ్య ప్రదర్శనమునకువచ్చుట నాభూర్వజన్మ దు మ్మర్చి పరిపూకముననే యని భావించును. ఇందు నాకుల గౌరవ మేనుడుగంటలేదు. వివాహితులమై సుఖానవాహ గు జీవనమొనర్పించెతిమి గాని విధివశమున ననేకకారణ ములచే పలుకుకాక పోయెను. ఈ సంశ్కమున నాతొడి కెట్టి యసమృత్తియు లేదని నాయభిప్రాయము.”

వృద్ధుడనందగుపుట్టియుచున్నాడు. ఈతైలాటమంత యు నేనేమియంగను మోహనగుప్తుడింతటి దొరపియని నే నెన్నడు దలంచెయ్యందలేదు. నేనాతనియెడ జూపుచుడి న వాతన్యకారణముననే యంతటి చనువున నాయింట దిరు గాడగలెను ఈ కల్లోలమంతయు సంభవించుటండిన మా భ్ర మరిక వాతనికచ్చి నెట్టిజేయుటకు మిగుల సంతోషించి యుండునుకాని అభశభము లెఱుగని యాయమామకురాలి నిట్టిజామాల్లినదాగిం జేయుటచేతను నాయనికి నేమరచి తూష్ణింభావమున నన్నొక మోహమృగం బరిగణించుట చేత ను మోహనగుప్తుని నేనెంతమాత్రమును తుమింజబాలను రుద్రాస్వేదమున నీయప్తులెల్లను దీర్చి నీకు నారింజపండ్లం త బంగారమిచ్చు కట్లాజ్ఞాపించెదను— మోహనగుప్తుని తు మింపగలదా ” యని నేనెన్నమాటకు “ప్రభో! న్యాయ

క్షమింపనేరకము. నంగగుప్తుడన్నట్లే భ్రమరిక ఆయా
కురాలు, పాలబడిచి పంచావతమని యుపాసగెను.
ఈయభిసాగముచే నామె త్రిడాభారమున గ్రుంగిపోవుచు
న్నది. తల్లి దుర్గానన మతికమింపజాలనయవిధేగు,
మోహమని మోహనముకై దేటిమాడ నేగించపలచిత్త,
కన్నతండ్రి కన్నములతోర్వనోపని కరుణాంతరంగి, మూడేన
నుప్పువైన నరయమన్న ముద్దలాలీ భ్రమరికను జూచిన గడు
జాలిగులుపుచున్నది. “భ్రమరప్రమాదజనిప దోషముల” నే
యు నీచపలచిత్తుడనతికాలమున పరియొక “భ్రమరికను”
జూచుకొన్నచో విందయేమున్నది? తేదిప్పటి భ్రమరికనే
యేలుకొనుచు వాలాయముగ శాసించుటకేకెట్టి యధికార
మయినగలదా?

కావుననే నాకెంత విహనకరముగనున్నను ఇట్లాజ్ఞాపించు
చున్నాను.

[1] యశోదను జన్మమున్నంత కాలము కారాగృహముం
నుండవలయు.

[2] ఈనిందితుని మాగు బహుళ ఏకాదశి. శనివారము
అనగా ఏకాదశి మాడవ నాటి యదమమున నూర్యూదయ
సమయమున భీష్మమున— రాజుగారివ్యాఘ్రములకు బడచే
యవలయును.

విశ్వామిత్రభట్టారకుడు.

ఇంతలో నేడదేరియుండిన భ్రమరిక కాళిదాసు విచిత్ర
పతనలీలబరికించి మోహమని జూచి చిరునవ్వునవ్వెను. పా
పమామిధునమున కాలేఖయందలి యశనిపాతమెట్లు తెలియ
గలడు! కాళిదాసు జక్కవకవనోలె నుండినవారి జూచి
చుఁఖనువ్వారిగాగ నశ్రుజలపూరిపముల నయనములతో
లూనికేగి “అమ్మా” యనుచు దనపితమువై తారుమారుగ
గూలపడిపోయెను.

[3]

రాజప్రతినిధి విశ్వామిత్ర భట్టారకుడు మోహనగుప్తునకు
చురణమండన విధించిన విషయము వెల్లడియయ్యెను. పా
తులీపుత్రములయూ బురబురబొక్కిపోయెను. నిజాంతర్లతం
బులనున్న వివిధాభిప్రాయముల పాతల బాహుయుగ నూ
చింపఁజొచ్చిరి దుర్వారముగ జనవాక్యమును బంధింపనెవ్వ
రితరము.

చావుపుట్టుకల గడచి బ్రదికెడు వారెవ్వరు లేపకడమో
హనగుప్తుడిట్లంతరించిన మీరుబాహుమై నిలువగలరా” య

ని మర్త్యలోకము నెకనెక్కమునేయు చాడున చండభాను
డు మంజుష్టాంగుడై పశ్చిమాద్రింగుంకెను కడగండ్ల గుందు
వారికేమగడ సాందర్య రసాస్మృతా స్వాదనమెకా నున
తారకము బోధించునగలఁజ్జీ సంగోళితత దీపికాజ్వాలల
లో, పుష్పచూలిక వివిధమును పరిదర్శనముతో విటకటి
జన్యనైర్గర విహారములతో, బాలికాబాలకుల గీర్వాణనిత
కోలాహలంబుతో, భజనపరుల భగవత్సంకీర్తనంబులతో మ
జ్జివిత్తు విజృంభించుచుండెను. రాజప్రతినిధి వెడదయుచు
తో నిడుదబాహువులతో, గరభవీరముల దువ్వుచు తను
త్రాణనారలైన రాజభటులు కట్టుబడి బాహుబాహిని
హుటాహుటిని బోవుచు మిత్రగుప్తుసార్వభౌముని వైభవము
ను జూటుచుండిరి

అపుడా సావిత్రి కారాగృహాధికారి కాళిదాసునవెన్నా
డి రాజప్రతినిధి సమభ్యంగమున బోవుచుండెను. నీలములై
నిడుదలైయుంగరములు గట్టి నిగనిగలాడుచు బాహునల్లరు
లైన నుపిఱుందులవరకు నల్లాడు విముక్తకేశపాళియు, శు
భోన్నతమై చిరుచెవుటచే శైవ్యగిల్లి చెలువొందు విశాల
ఫాలభాగంబును, దట్టముగ తెగి మనోహరముగ వక్రతనొం
దిన కన్యోములును, విచలితవిస్మయములై శరశృంగికా జా
లమువోలె మనోహరదృక్పంద్యకావారము వెదజల్లకన్దయు
నూడియై సాబగునించునాకీయు, విచ్చిన దొండపండువలె
నున్న పాటలూరంబును, అతుల్యముగ నాదంత హాక్తిక
పంజీయు, శీర్షికలేని శ్రీకారములట్లున్న కన్దయుగలియు,
అచ్చపు గజదంతంబున దోలచిన్నట్లున్న స్పీగంబులగు బా
హుదండంబులును విరాగియు నిరస్త భూషితయునగు నారా
జ బింబాస్యకులెట్టిని భూషణములై యొప్పియుండెను. జి
లుగు చెంగావి వలచుచే గాటముగ బంధింపఁబడియుఁ గూల
బడని పయ్యెన యందలి శృంగారముల యడుడుడుకును,
తాకేనకందువారు మొటిములుగల బూరటింపును ఆమె యన్వ
నబ్రాదు రాగవంబును శరీర పాటనంబును మొగమోటుములేక
జూపుచుండెను. నిజాంగంబున విభూతితేజుల దీప్తిరుద్రాక్షి
మాలికల దాల్చి తాళపత్రగ్రంథ మొకకేలను, పుష్పచూలిక
యొకకేలను ధరించిన యాబ్రహ్మచారిణి భువివతరించిన
కాల్యాయనియో కాదంబరియో యన దోషట్టుచుండెను.

కాళిదాసు:—అమ్మా! రావణున కీడుసేయు రాద్రము
గలవాడీతడు నీవెల్లు జంతు గొంతులేక యర్పింతునో

సావిత్రి:—కాద్రమేగాని కాదును లేదుగదా.

కాలిదాసు:—తప్పు తప్పు ఆధారస్వరూపుడైన నీకిట్టి భీతి వలదు.

సావిత్రి:—గంధీజీమీ ఇక నాపని యిట్లు చేస్తే కాని బాదాపు చెండు క్రొనులేయొక్క సిద్ధియిచ్చే వచ్చితిమే ఇంకను నగు చేరమైతిమి.

కాలిదాసు:—ఇదేవచ్చితిమి. కొంతకాలానికి బానుము లోనికేగి వచ్చెదను. ఈ ద్వారపాలకుడతియముబాటు కొంత విశ్రమింపును “అనుచు ఇంద్రలనిర్మితమగు నొక దివ్య తిర సా బాంతరమునఁబడి పోయెను. అనన్యరూపరేఖ సముజ్వలాంగియగు సావిత్రి గాంచిన ద్వారపాలకాడి అటస్థుల యలపలమాగిపోయిన సంకటయు కాలిదాసుగనుడు దనుక నామెదడిసిన సంభాషణ సత్కార్య సవర్యల విశేషకరింప నవసరములేదుగాని యాచర్యులందు నాగరకతా భావము దంబితమై యుండెనన్న బాలును.

కాలి:—మంత్రివర్యుడెప్పుడు కాంతిమండప మందనుష్టానము ముగించి విశ్రమించియున్నాడు. తగుసమయమునకే రాగల్గితిమి. ఎట్లెట్లో యొప్పించితిని. దుర్లభమగు నాతని దర్శనము లభించుట యొక శుభశకునము, భయపడకుము. విజయిని వగు యవుగాక. పితృసమానుడగు నీతఁడే నీసోదరికి బ్రాణదానము సేయగలఁడని జ్ఞప్తి యుండవలసియును. అని సావిత్రికిబోధించుచు లోనికిగొనిపోయి విశ్వామితృడున్న బ్రహదావసంబున బ్రేక్షణే పెట్టి తాను ద్వారము వెలుపల నక్కరియండెను.

సహజ కోమలయగు సమ్యానవతి వీరీడాభరణున దూగాడు తనూనల్లరితో స్మేరాంతరీత గండభాగంబులతో పిడచ గట్టగ నాలుకతో చిడిముడిపాటుతో నల్లెనగాంచుచు నయ్యావరణముం బ్రవేశించెను॥ రాజసాదాంతర నందనో ద్వార మగుటచే నెంతయు వర్ణనీయమై విలసిల్లకలసియున్న చు ధీరోదాత్తుఁడగు విరాగియునగు విశ్వామితృన ధీనమై యుండుటచే జలకమాడుటకొక కొలను, నిత్యానుష్టానముల నిర్వర్తించుటకొక చిన్న మండపము, అందరియొక చిత్రాగిసన ముద్రప మరెట్టి చిత్రవిచిత్రములను లేవు.

ప్రతాపమగు నవ్వోట సంధ్యాసాగ్రానాది నిత్యనియమతా నుష్టానముల నిర్వర్తించి యేదోయొక సంగీధము మున్నుడికొని తన ద్వారమున దిరిగియుండెన విశాఖమిత్ర పటారకుడు

సమాధియందున్న బృహస్పతియో, కసిష్ఠుఁడో, ఘోష్టత య ను నట్లామెరు నోపట్టెను అతని ఏత్యణస్వాస్థ్యమున నతిసూ రియున నున్న డికి కనోపిశియించి యంతికాత్మకాలే మండపమును వెల్గొందిరచుచుండెను.

తేజస్వు సగుటచే పవకాంతిని మిలమిలలాడు విశాఖాన్న తఫాలభాగ సునన్య ముఖవైద్యమును, సోమత్ర ప్రోచింపు నల్లని కన్వియలు సహజహృదుమంబును, పోవై నూటికొమ్మ చివర ను గొకింప కక్కిరఁచిన నాసిక పునఃసంకల్పియును, లోతుగనుండియు సంగ్రభే తేజోగంధిములగు నయఃపంబుల పలేంగితా గాహ్యమును, నిరస్తజ్వలమైన వైవెదవి ప్ర హ్లాదవ్యతిషేయము, కర్ణమండల ప్రభాపటలిచే వెల్గొందు నిడుదచ్చెన్ను విశ్వవ్యా విన్నాతయు, పందహాసవ్యర్థరూఢి జాత్యునును, కురుదవై నె సియిండికేభి యనుభవజ్ఞా నమును, మూలసంబులై కలుగుకలసికె జాహుదండములు శరీరపాటవంబును, విశాఖాన్నతోకర్ణలము కరుణాంబరంగ మును, ఏకాంతగ్రందినవతలీల ముముక్షుత్వమును ఆమహా వ్యక్తికి వెలసియుండుట బాటుచుండెనని విదుషీమణియగు సావిత్రి దర్శనమూత్రమున గ్రహింపగల్గెను. ఆమె నావరించెయుండు ప్రసాదదేహంబు లొక్కమృత్తి పటాపంచ లాయెను. ప్రభూత దరిది యాబ్రహ్మచారికి వివచన విశమిత వ దనయై నమస్కరించి తాదెచ్చిన పుష్పపూరిత మంత్రిమణి సాదములకడనుంచి చెదరచున్న వైద్యము జిక్కిబట్టి “తండ్రి ధర్మభక్తుడవగు నీమ్రాల నావిన్నపమెనన్య సాహసించి నీ సమాధి కంఠరాయము గల్గించుచున్నందుకీ డిసురాలిని తమింపుము. నాగారామతమ్ముడు, అవివేకి, నీతిభాహ్యుఁడు మోహనకల్పద్రోణునిన మహాపరాధమును కాదని సమర్థింప నచ్చిన మూర్ఖురాలనుగాను, కాని దయానిధి నీకండతర కాననము.—

విశ్వామిత్రుడు:—అబలా ఆకాసనము నాదిగాను మరొక్కనిదిగాదు. కేవలము భర్మకాస్త్రానిర్భీతము. ఔపయిక భుప్రపేయము. దానిబాటింపకుండుట యసాధ్యము.

సావిత్రి:—పురుషవరా మామోహముడీ నిందలతోనే బుట్టియుండలేడు. దూర్తప్రవర్తనమూతని ప్రవర్తనమే, పునర్తనవోగించుటకై పునర్తననే దెగటార్చుట రోగనిష్ఠార జాగరణ రోగినిబంధుకులకడకేనా నిద్రనువొక్కరక—

విశ్వామిత్రుడు:—బాలా “అంగవ్రాతములలో జితేంద్రులకు దుష్టాంగము ఖండించి శేషాంగక్రేణికైబోదిశేయుచున్నావని నాచర్యభిన్నము కాదు. అత్యవసరమున మోహన సేనుడు సమయమునుండడగడు. అనినకటభ్రమతీమై పరామృతమునయ్యెను.

సావిత్రి:—ఓరా! కామధేవగు ధర్మదేవత భీకర కరావదన గవ్యంగయై రుధిరాంగియై ఇట్లు పరిణివిల్లుచున్నదా? కొంతయునంతో నచ్చియుంటిని ఇకవాని మరల బ్రహ్మాంధుల కేమిసేయును.” అని యనుకొనుచు వెనుకంజవేయుచు ద్వారమువైపుజూచెను. పాపము కాళిదాసు గల్గిమోదికొనుచు కార్యచతుర సునాయాసముగ గాజాలదనియు, కడుంగదవీరయై బౌద్ధింపవలయుననియు సవిష్ణుముగ బోత్సహించెను.

సావిత్రి:—పిచ్చుకవై బ్రహ్మాండము అయ్యెను! పురుషులరా అమామయడగు మూవెట్టిమోహనునియై ఇంత చలమా సంహరింపనేవలయునా వాని సంస్కరించి సమధీరించుటపోలదా. శివశివ మా దొర్భాగ్యము ; నీలంబున గరుణజనింపదాయెగా.

విశ్వామిత్రుడు:—చతురిణి నీవెడగువేదముల కడమేమియులేదు. చాలించి వేదములు.

సావిత్రి:—ధీరవదాన్యా! చిరంజీవులగు కారుణ్యవైభవ మెఱుంగని వాడవుకావు. ధర్మవాదమున దయాదాత్మత్వములకెనవచ్చునేడి! చూడవా బహుశహధారియగు మేఘుడు ప్రపంచపవనబోదితుడై ధరాధరశృంగతాడితుడై జలుజలుకుని వర్షంబుగరియుచున్నాడు. సర్వవ్యాపియగు కరకలి నిఖిల జీవజంబులచే నహర్నిశంబుల గలలింపబడియు ననువులనొసంగుచున్నాడు, కరుణావనప్రపూరితయీ సర్వసర్వంసహప్రాణేశ మాత్రుడగు కృషీశుని నాగేటిపోటు మన్నించి కడపార యారగింప సస్యసమృద్ధినిచ్చుచున్నది, నిరవధికబల సంపన్నులగు మహామహిధరము శతస్త్రినియములచే జీవించి పండితులవల బరిదానము సేయుచున్నది. అగాధయనన్యగంభీర సమావేశయగు బ్రాహ్మణ మర్మధేదనమోర్చి నవరత్నముల బ్రసాదించుచున్నది. తేజోనిధానుడగు లోకబాంధవుడు దూషింపబడి

యు, నిరసింపబడియు దనమైత్రివిడువకున్నాడు. పంచమహాభూతములే ఇట్లు తమకడగండ్లబాటింపక దయాదాత్మత్వముల జూపుచున్నవి. గ్నిబడితులగు సౌరభమునించుచున్నది. బక్షింపబడి ఫలముశ్రుతరసము నీనుచున్నది. ఛేదింపబడి వృక్షము మనుజులకాక్షిమయై యెఱుఱుచున్నది. పదననంది పట్టపురుగు జిలుగుపట్టంబగుచున్నది. దండతాడితమై యశ్వము శరవేగమున యునముసాగించుచున్నది. నిర్గుంధింపబడికొయలు సహజగమ్యాధురీయరీహరిచే నెవులపండువు సేయుచున్నది. అల్పములగు నీసజీవ నిర్జీవతీగ్ర్యముమాహములెల్లయు సమయ సందర్భములగాని పాత్రాపాత్రగాని సరకుసేయక తమ్ముమాలిన ధన్యమేయేయుచున్నది. ఇంతేకదు విశ్వసంహారమున కీలకమేయిది. అట్లుండ మానవశ్రేష్ఠుడవగు నీవు మామోహనునికి బ్రాణదానము సేయుటపోలదా. నియధికారమునాకున్న నింతమాత్రమున కభ్యర్థినింత రవ్వసేయుదునా?

విశ్వామిత్రుడు:—కల్యాణి (ఇకవిశ్వామిత్రుడోర్వలేక పోయెను.) నీవాగాడంబరము ప్రాశస్త్యంబులగు స్వరసతంసుల కేగోలగంబుల జూపడిగిడి మోహవిప్రమమున మన్నమిచ్చుగానక, స్వీయాభిజాత్యమున గర్వించి, విద్యావయో సౌభాగ్యముల దుర్వినియోగించి కల్లకపటమెఱుంగ నేరని క్రొత్తడిని వంచించి మానధనంబువహరించిన నృశంకునా తమింపువనుచుంటివి? చాలుచాలు నిక మరలుము.

సావిత్రి:—చిత్రముగనున్నది. ఇట్టిమడగ మొనర్చని దెవ్వరు? బసర్పి శిక్షింపబడిన దెవ్వరు? భ్రమప్రమాదజనిత దోషమున గూర్పబడి యాయస్సలితులైన నెవ్వరు? శ్రీహరి ఒనోదమునకు మోహినియై నాట్యమాడినపుడు నిరంతర స్మృతావసారియు మహావిరగియనగు నాధన్యాంగరాసుని గతియేమయ్యెను. వనవాసముచే సుమనీయ పవానములచే నలసి యావనము వానినకతముని పత్నిజూచిన నాజగ్గుంపుటోగిమతేగాని యారగించి యావేల్పులరాయని ముమ్మరమేమాయెను. చినిగినగుడ్డకట్టుకొని చింపిరితలతో మహాదర్శధ భూయిష్టమైయున్న మత్స్యగంధిగాంచిన పరాశరని చిత్తశ్చైరిగ్యమేమయ్యెను. ముసలిదాని యొకడు మోటుదానిజూచియొకడు తమ తాత్మికలోపియిరి. ఆహా! యెట్టివిట్రాగేసులు. లోకులెల్లరు వీరినగించువా

కాని నిందితులను తేరట. కులవయోరూపంబుల గొనురాడు కోమలిని గోధిసందుకై మీసలురాని మోహనునకు శిరచ్ఛేదనమా? ధర్మమెంత వక్రగతినిొందినది. హా! హాత విధి. ఇంతహృదయభేదనమా.

విశ్వామిత్రుడు:—చతురవహోవిలాసిని! నీనుడుల నాయాశయములతో ననువొందకున్నను నామానసును నలరించుచునే యున్నది. కాని గత్యంతరము లేదుడుగుము.

సావిత్రి:—ధీరవదాన్యా! కామదేనువుకడ గడ్డిపరకను గోరినట్లు సేను నాయావిన్ని మొర విన్న విందితిని. నీకుటనా ఘటన సామర్థ్యమునకుఁ బారముగలదో? ఒకత్రుటిలో నా ఘోరవివృత్తులన్ని జల్లార్చుచున్నవి. మోహనుని బ్రతికించి న నిన్ను భూషింపనివారుందరా? ఏటికిట్లయింతువు కాని చో వానిదేశాంతరమునకైనఁ బంపివేయుము. కరుణింపుము [ఆని కోరికభరంబున నాతనిపాదములపైఁబడినను.]

విశ్వామిత్రుడు:—ఉన్నాదిని! ఈనీప్రాధ్వన సమంపమై నహో విష్ణు గుప్తుడే జోక్యము కలిగింకుకొని యుండునని యూహింపఁజాలవా? ఇఁకఁజాలింపుము సత్వరముగ వెడలుము. [ఆని యించుక తొంగిచూచును.]

ఆహ! అలనాడు పతివ్రతాశిరోరత్నమగు సావిత్రి పరేతనాయకుని తన జీవితేశ్వరు రక్షింపుమని యింతసకారణముగ సకరుణముగ అడిగియుండలేను. అతఁడింత నిర్మోగ మాటయుగ తృణీకరించెను నుండలేదు, తుదకింతయేనా!

సంతోభిరకరుణాంతరంగ తరణితరంగ మాలకాణ్డోలికలెల్ల నానిశ్చలనిష్కళంక నిగ్ధాభి మహోత్తులగ పాపాణముమై పుట్రునువలై విరళింపవలసినచేనా? చుటకునొద్దట ఘటనాగ్ధటివనధరించు మిన్నేటిజూటి నూటిపోయిన భూర్జుటి యాదలబుంకిపడరా? అత్యుత్ బ్రహ్మచారిణి వదన ప్రభాగుంభిత, తప జ్ఞానాణ కరణవారంబునై యా హిమవంతుడు కరగి యున్నతొయంబులఁ బ్రసాదింపఁడా! ఏమో చూతము.

యల్లాడుచుండెను. చూలాలన నొక గొలి విశ్వామిత్రుని యాదలపైబడి యున్నోముఖముగఁ బ్రోచియెను. సకలశాస్త్ర పారంగతుడగుటచే శతననూచనగు బాటించుమూగుడుగాని సమయజనితాందోళనమున నగ్రయత్నముగ నవ్వెను. నిజాంతరంగమునఁ గూలంకమునుగ నుభయపూర్వగుచున్నను, మహాపూర్తియైనను నునుజుడే యగుటచు జాతిన యాతని తత్తఃపాటునుగాంచి యాహుయు నవ్వనాపుకొనఁ జాలకపోయెను. ఇఁకేమిన్నది బుద్ధజాలమై పోయినది. తన్నెక్కువెట్టి చూచినట్లుండిన యాచూడ్చి విద్యుల్లత వోలె మెఱసిన యాదివృత్తము, కిన్నెర నూడినట్లుండిన యామంజులహాసము, గనుగొన్న విశ్వామిత్రుని హృదయ కలశము, భగ్నమై మోహవిప్రమగఁబయి గురియఁబొచ్చెను. పాడుబట్టి!! యెంతపరిచేసితివి.

విశ్వామిత్రుడు:—సేనబాణపు నీనిన్నాణమెంతయన్నది నీపేరైనఁ దెలుపవైతివిగా.

సావిత్రి:—నాపేరు సావిత్రియందును. మీరు నదయ హృదయులగుట మామోహనుడు పుణ్యవితుడని యెంచుచున్నాను. సేనీరుణమెట్లు తీర్పఁగలగు.

విశ్వ:—నీవున్న మోహనున కేమి కొడుక? కానినీచెంతచక్కనిపేరు. నీవివయమే ముచ్చటగున్నది?

సావి:—పితృసమానులగు మీరింత యుద్ధంబుట నాగుదవ్వమే భూరావమానాస్పదమైన కరాళ నిందాస్వని మామోహను నెట్లు సేయుదురు.

విశ్వ:—నీయచ్చవచ్చినట్టివరింతము. త్రిలోకసుందగులని పేరన్ని కలన్న మోహినీ ఆహల్యచత్స్వగంధుల నిరసింతువు నీవె తగుచువు?

తోడనే యామ దండతాడిత భుజంగమువోలె నొక్కతృటిలో దనసహజాలిత్ర్యము నుజ్జగించి పృత్యక్షదుర్గబోలె నత్యంత గంభీరముగ నాభిధ్రువిలచి, దక్షిణతర్జ్వన్యాగమునుండి యాగ్రహవాహినిఁ గేంద్రికించి నికుట్రుకుటతయై యట్టుహాసమొనర్చి పండ్లగిట్టించుచు యాక్షేతరుడై మృత్యుకేళురు నుద్దేశించి యిటునియె.

అత్తమ్మ తిప్పగనింద సర్వసామాన్యదోషము కాని యెరులయె
డనున్న నింద్యము తమయందు నంద్యముగ భావించుట భవా
ద్భుతలకేటగును. అనుచు నాతని హృదయకూపముంగలయ
గావించునొక గాటంపుచూడ్చిచూచెను.

అంత విశ్వామిత్రుడు “విదపీనణీ! ఎన్నటికినికాదు.
ప్రమాదమున ప్రమించుటొక్కటి భ్రష్టప్రమాదమునఁ జరిం
చుటొక్కటి. మోహవిభ్రమ మీరెండిట సమానమేయై
నను, భ్రమించియు సవర్ణించుకొని నిర్వృత్తుడై న్యాయమా
ర్గమునందాయెయ్యె గడతేరువాడైత తూరుడొక భ్రమించి
సవర్ణంప నేరక దుర్మితం జరించువాడైతటి యధముడు.
శృంగళిముక్తవయః హరించు వత్తకరీంద్రమునకు వెలు
వఁ గూల్చువాడు తూరుడు. గత్యైతరముగానక దాని
పాదతాడనమున మృగ్ధివాడధముడు వీరియపురకును నూ
ర్వభిద్యోతాంతరమున్నది. నీవెట్టిమోహనుడు నాకొక
యజ్ఞయా ?

సావి:—భ్రమప్రమాదజనిత దోషము శ్రీ లోకమునకు
గూడ సామాన్యమేకాని యహంకారపూరితులగు పురుషులీ
పాటిపాటిపరుగదా !

విశ్వా:—అదివారి ఛాందసమేకాని పౌరుషము కాజా
లదు.

సా:—తామింతవఱకు గ్రహించినఁజాలను. ఇక దా
పనేల ! పురుషవరా ! నేనవివాహితయగు కన్యను మీరెం
తకప్పిపుచ్చినను, మీయింటి మెలుంగనిదానఁగాను. అని
మందహాస మొనర్చెను. ఇకేమున్నది ? మంత్రకేళిరుని జ్ఞాన
దీపిక యంతరించినది. విశ్వామిత్రుని యంతరంగమునావ
రించిన రాగాంధకారము బాహ్యగాధాంధకారముతో నేకీ
భవించెను.

“ఓ చంద్రవదనా ! తటిలితాదృశ, నూతలతా ! ఓనా
జంగారుబొమ్మా ! యప్రియత్నముగ నుచ్చరించుచు సావి
త్రిహస్తగ్రహణ మొనర్చునండు నంత నామె తప్పించుకొని

(4)

కశ్యపుఁడు పాటలీపుత్రినుండండి శార్దూలతాదివతి ఆ
ప్థలితప్రకృతాచారి. మానమాతని బాహ్యగుణయందలి ప్రధా
నాలక్షణము. ఆచారముతోడనే యెల్లగవిధోద్యోగం బాత్రి
డయ్యెనన్న సావరివారిజుడైతటి సగ్గుణంశుడొక ఎట్టి
కర్మయోగియో యూహించుడు. చిన్న నాటి స్నేహకపు
మచ్చలచే నాతనివదనము వికారమైయుండెను తుడికన్న
కాయకాసి దృష్టికోపీనయ్యెను. కారుషబున్నబోలిన
కాయమువాడు. బోసినోటుమునకుఁ బడు. బక్కపలుచని
దేహమును విశ్చిడిముక్కును, చిట్టే వెంట్రుకలును, అసహ్య
ముగనుండెను. మూర్తికిని గుణస్ఫూర్తికిని పరస్పరసంబంధ
ముండుట స్వాభావికమని యెల్లరనుచున్నట్లుగ కశ్యపుఁ
డెంత వికారముగదోచుచుండెనో అంతసగ్గుణంతుడు. అం
తరింద్రియ గండు జ్ఞానదీపిక గల నాతనికేమిటఁగోచును. అత
ని నెఱుంగనివారు, పాటలీపుత్రును నడచు. అతనిపాద
ముల కెఱగనివారునుతేరు భగవంతుడగు బుద్ధదేవుఁ డంతరిం
చిన పిమ్మట నాతనివారులేని చెప్పవచ్చును.

కశ్యపుఁడునుగ యెఱుకాలతు వెళ్ళి యచ్చటినిందితులకు
సదుపదేశము గావించుటకుగూడ నవకాళముండెను. కూప
స్థమందూకమువలె నన్యమెఱుంగని కాకాసును గూడ తరిం
పఁజేయవలయునని యాతఁడు యెచుచుండెను. ఇప్పటికే
కారాగృహధికారి తనవిశంధవాదములను మెఱువదనము
నువదలి సామాన్యవనుజుల లోకం సాగెను. భ్రమరికా
మోహనుల దీనస్థితినిజూచి వహించినకరుణయే యాతనియం
దలిమార్పునకుఁ దార్కాణము కశ్యపుఁడు రాజగృహలో
నొక భిక్షపరిచిత్తునుస్థాపించి భిక్షధర్మముల వెల్లడిఁజేయు
చుండెను.

శ్రావణ లక్ష్మి .

బ్రహ్మశ్రీ, రామకృష్ణ సీతారామ సోదరకవులు, శతావధానులు.

సకల శుభవాసరములకు ॥ జనన సీమ
బాలికారత్నములకుఁ జా ॥ ధృతసురభి
బాడబావళిపాలిఁటి ॥ పాడిపంట
కాటుమబ్బులకెల్ల వి ॥ హారవనము
మత్తబహిణులకు నాట్య ॥ మందిరంబు
నగుచుశ్రావణమాసంబు ॥ సాగసునింపె
నిరుపమానందకరము తా ॥ నిస్వనముల
భావగీతంబులను నదుల్ ॥ బాడఁదొడఁగె ;
నభినవతృణాంగురముల శ ॥ య్యాతలమునఁ
బండిభూసతి నూతన ॥ ప్రసవవేద
నల ననుభవింప ; బుధులు ను ॥ స్నాతులై ప్ర
భాతవేళల నరుణ మంత్ర ॥ పఠనసేయ ;
జిలుఁగు పావడఁ గట్టి మం ॥ జీరమంజు
శారవము ముగ్ధజనుల మో ॥ హమునముంపఁ

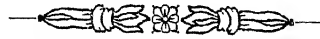
నోరపుం బ్రేమ నూత్న వ / ధూటియత్త
 వారి యిలుజేర మెలమెల్ల / పయనమయ్యె ;
 “అత్తవారింటి కోడల / వమ్మ ! నయము
 భయముఁ గలిగి నాధునిత్వ ప్రి / బరపుమమ్మ!
 తల్లి ! నీవ్రత నివసముల్ / దాటువెరుక
 నాన్న యరుదెంచు లెమ్మ నా / చిన్నికూన !
 కనుల నీర్ణింపఁగారాదు ; / కలికి వేగ
 పోయి రావమ్మ ! ” యని తన / పుత్రినపును
 పంపఁగాలేక జనని దా / బంపుమండె ;
 పసుపు కుంకుమ గంధము / పచ్చ నక్ష
 తలుగలుగు పాత్రతమ పాశి / తలమునందు
 వరలఁ బ్రతియింటి కేఁగి ను / వాసినులకుఁ
 జన్నిక న్నెలు బెట్టిరి / చిట్టిబొట్టు ;
 ఆరి యారకమున్న నీ / లాలకముల
 వాలు జడనల్లి జిలుగు దు / వ్వలునఁ గట్టి
 కేలఁబాత్రను గైసేసి / పూలఘోట
 కరిగె నొకకన్న దావ్రత / మాచరింప
 గరమునను వెండికుంకుమ / భరిణమెనయఁ
 దరుణి వలపులభరణి ము / దమగుకరణి .
 వెంటఁజెలులేగుఁ దేరమా / మాయుంటఁబేరఁ
 ట”మ్మనుచు బొట్టుఁబెట్టిమో / దమ్ముఁగోడఁ
 బిలువఁదొడఁగెను ముత్తైదు / వులవభూటి ;
 ఏమి నోముఖా? దేవత / లెవరో ? ఫలమ
 దేమో? చేయఁగలదగువిధు / లేమో? సలుపఁ
 జాలుదురో? లేనా? కానియే / బాలికలను;
 గన్నముత్తైదువులఁ జీర / గడఁగిరపును;
 “భామవారవ్రతంబు త / ప్పక మత్తెన్ని
 పనులుగల్గిన మీరు రా / వలయు”ననుచు
 మాటిమాటికిఁ దేనియ / లూటలూరఁ
 బిలచి రతివలఁ దొలికాటు / చెలియలెల్ల;
 అపఁజే పరిణయం బయి / నట్టి యబల

నిన్న మొన్న నీడేరిన | కన్నెమిన్న
 చీర సింగారమెఱుంగని | చిగురుఁ బోడి
 పావడా లింక విప్పని | బాలసాగసు
 మాటలాడెడు ప్రాణ వ | ధూటి ; మెల్ల
 మెల్లఁగావచ్చు పసిపిల్ల | తల్లి ; పలిత
 శీర్షయగు నవ్వ యత్యంత | హర్ష మునను
 ణోడివారలతోఁగూడి | వాడవాడ
 లరసిప్రాచుంపుచేడియ | లభికభక్తి
 పసపుకుంకుమ కాటుక | ఫలయుతముగ
 విజ్ఞము శనగలు కరమునం | దిడుచు “దేవి
 యిస్తి వాయన మియ్యదే | యిస్తి నాయ
 నం” బనుచుఁ బల్కఁగ్రపనాశి | షంబులొసఁగి
 కర్ణపేయమ్ముగాభావ | గర్భితముగ
 నెండుచింతలు మోసల | నెత్తునటుల
 నొకరి నొకరుజయించెడు | నుత్సుకతను
 కేలఁదాళంబుదట్టుచు, | బాలచూత
 పల్లవగ్రాస పరభృత | వల్లకీని
 నాదసమకర మధురిమ | మోదమొసఁగఁ
 బాటలను బాడి; తమపాలి | పంట యనఁగ
 పరలు శ్రావణ మంగళ | వాసరముల
 సంజవేళల పురరమా | సతులనంగ
 సంచరించె సువాసినీ | సఖుమృదు

పరిశ్రమలు.

మా సూత్ర చతురుడు.

మా మాసపత్రికయందు ప్రతియొక మాసమును క్రింద వివరించియుండు పరిశ్రమలను చర్చింతుము. మరియు స్వల్ప పరిశ్రమలను గూర్చియు ధనమార్జించు విధములను గూర్చియు వ్యాసములను ప్రచురింతుము గాన మా చదువరులు పంపు వ్యాసములకు ప్రచురింపబడిన ప్రతివ్యాసమునకును రూ. 3-0-0 లు గాని ఒక సంవత్సరమునకు మాపత్రికను ఉచితముగా గాని పంపుదుము.

సిన ఉచితముగా మాసంచికయందు ప్రచురింపబడును. లేక ప్రత్యేకముగా తపాలుద్వారా గోరువార నాలుగణాలు తపాలుకర్చులకై పంపకోరెదము.

ఇవిగాక వ్యాపార విషయమై జర్నలిస్టు అమెరికా మొదలగు ఇతర రాజ్యములయందును గొప్ప వ్యాపారస్తుల చిరునామాలు ఉచితముగా కోరినయెడల ప్రచురింపబడును.

మరియు పరిశ్రమలను గూర్చి సూత్రములు గాని అంగ్లేయ మందులకు పదునాల్గు భాషలలో తర్జుమాగాని మా సూత్రచతురునికి ప్రా

పై విషయములకై చర్చింపగోరువారు ఈ క్రింద వివరించియుండు మా విలాసమునకు వ్రాయవలెను.

రాబోవు సంచికలలో ప్రచురింపబడు

పరిశ్రమల వివరము.

2-వ సంచిక—విద్యుద్ద్యంత్రములు.

3-వ సంచిక—విద్యుత్శక్తి ద్వారా బంగారు, వెండి, రాగి, తెల్ల రాగి, మొదలగు పూతలు పూయుట.

4-వ సంచిక—సిమెంటు మొదలగునవి.

5-వ సంచిక—మైనపు వత్తులు.

6-వ సంచిక—చెప్పుల కుపయోగించు మెరుగు పదార్థములు.

7-వ సంచిక—సబ్బు ప్రకరణము.

8-వ సంచిక—వాసన ద్రవ్యములు.

9-వ సంచిక—షర్బత్తులు.

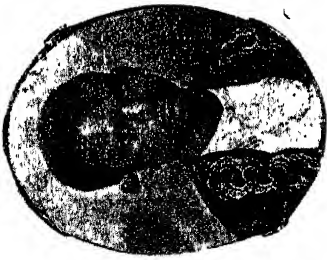
10-వ సంచిక—సిరా ప్రకరణము.

11-వ సంచిక—చాయాపట ప్రకరణము.

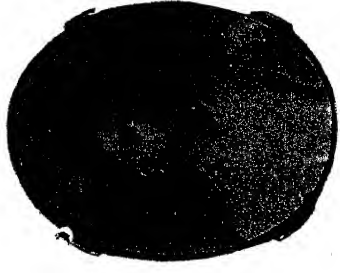
12-వ సంచిక—తంత్ర చాయాపటములు.

విలాసము :-

సూత్రచతురుడు, హిందూ శ్రీ, నంద్యాల.

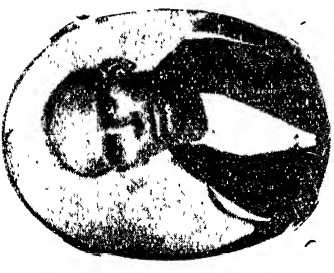
బ్రహ్మశ్రీ,
అనుమల వేంకటేశ్వర
గారు.

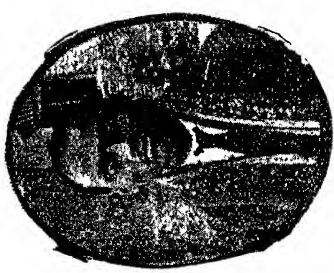
శ్రీయుత యు. సి. కణ్ణ
శ్రేష్ఠిగారు సూత్రచతురుడు
“హిందూస్థీ”

బ్రహ్మశ్రీ కారావర్మల రామకృష్ణశాస్త్రి శతావధానిగారు
శ్రీ శ్రీ అక్కి-పెద్ది సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

బ్రహ్మశ్రీ గాడేపల్లి
వీరరాఘవశాస్త్రిగారు
శతావధాని.

బ్రహ్మశ్రీ కారావర్మల
నీతారామశాస్త్రిగారు
శతావధాని.

SMALL TRADES & INDUSTRIES

(By our Formulæ Expert.)

=====

We publish in every issue of ours, topics on industries, arts & crafts. These subjects, are open for discussion in the respective issues as follows. Such of them as are willing to send in their articles are requested to communicate the same to the Formulæ Expert c/o Hindhu Sree in either English or Telugu. Every one of the articles sent for publication and accepted will be paid for at the rate of Rs. 3/- per article or this journal

will be supplied free for the period of one year.

Our Formulæ Expert will publish free of charge, answers for queries; and give addresses of American and German business firms. Generally questions will not be sent by post; but such of them as are desirous of receiving the answers by post are requested to send As. 4/- in stamps to defray postage and other stationary expences.

Articles to be Published in the coming Issues.

2nd issue—Electric Batteries.

3rd issue—Electro plating and
Electro typing.

4th issue—Cements, Glues, pastes
and Mucilages.

5th issue—Candles.

6th issue—Boot Polishes.

7th issue--Soap and its by-products.

8th issue—Perfumes and Hair oils.

9th issue—Syrups, Sherbets and
cool drinks.

10th issue—Inks and their manu-
facture.

11th issue—Photography.

12th issue—Trick Photography.

~~~~~

All Communications to be addressed to:—

THE FARMULÆ EXPERT,

c/o

THE HINDHU SREE,

NANDYAL.

మీకు కావలయునా!

మత, సాంఘిక,
అపరాధ పరిశోధక,
పౌరాణిక, చరిత్రాత్మక
నవలలు గాని
నాటకములు గాని

ప్రతి రెండు మాసములకు ప్రచురింతుము.
మా గ్రంథ నిలయమునకు ఎనిమిదణాల చందాను పంపి
ఆంధ్ర భాషాభివృద్ధి జేయుడు.

శ్రీ బాల భారతీ గ్రంథ నిలయము,

నం ద్యాల.

పై పుస్తకములు ఇతర పుస్తక వ్యాపారస్తులవద్దను దొరకును.

NOVELS
AND
DRAMAS
(TELUGU)
DETECTIVE
SOCIAL
HISTORICAL
MYTHOLOGICAL,
PUBLISHED.

Become members of our Grandha Nilayam.

Sree Bala Bharathi Grantha Nilayam,

NANDYAL.

(Also of all Book-sellers.)

BEST = = = =

EMPLASTRUM = =

RESINÆ =

Available at:-

K. M. S. KRISNASAMY CHETTY & Co.,

No. 3, Thambu Naick Street,

G. T. MADRAS.

ఎలెక్ట్రిక్ దీపములు

నాటకములకు

ఎలెక్ట్రిక్ మాల్ లు

జేబు దీపములు

మొదలగునవి దొరకును.

JAYARAM

సాత్ ఇండియన్ ఎలెక్ట్రిక్ ఎంపొరియం,

రామచంద్రుడు

—: ఉమర్ అలీషా కవిగారు :—

రామచంద్రుడు దశరథ-రాజతనయుఁ
డై యయోధ్యాపురంబున - నవతరించె
గడివె హితులతో తన బాల్య-కాలమెల్ల
కాలమంతయు గడియలై - గడవిపోయె
కానికాలంబు రాముని - గానివాని
సుగుణచార్ిత్ర ములగాని - సుంతయేని
మఱువలేదు మరెన్నడు - మఱువబోదు
దేవుఁ డే దేహదాడియై - దివిని విడిచి
భువికి దిగిరా నవసరంబు - బుట్టదెవుడు
ఎవరు బాల్యంబునుండి జ - తేంద్రియు ల్లు
దేశసేవ యొనర్తురో - దేవుడట్టి
వారిహృద్విధిలోనుండి - వరలుచుండు
మాటలేల తక్కినవన్ని - బూటకముల్లు
రాముడాదర్శమూర్తి - బాల్యంబు నుండి
తప్పనాడ డెవ్వరి బెట్టి-దములు పలుక
డాడి తప్పుడు కలనైన - నన్నత మన్న
మాటయెఱుంగడు కాంతల-మాటలెప్పుడు

ఉబుసునకునైన ఎత్త డే-మున్నగాని
మిగుల మొగమాటులజ్ఞా వి-వింశ్రీతుండు
సఖులు సోదరు లనిలేక - సంచరించు
నమల్పేమార్గ పొంగిపొ-ర్లాడుచుండ
నిండు సంతోషమున దూగు - చుండు నెపుడు
నియమముల మీరి చెడుగురా - నీయ డెదను
మదము మాత్సర్య మనునవి - మొదలె లేవు
సదయహృదయుండు బహుసాధు - సజ్జనుండు
అతని సాహస్య మందఱ - కబ్బవలయు
అతనివిజ్ఞాన మందఱ - కబ్బవలయు
నతని నర్థించి యట్టియో-గ్యత గడించి
మాతృదేశంబు పూజించి - మనుట లెన్న
ఒక్క-నాడు ప్రాతఃకాల - ముదయకైల
శిఖర మరుణాకృతిని దాల్చి - చెన్నుమీఱ
పక్షులదయగీతంబులు - పాడుచుండ
కుసుమ సౌగంధములు మోసి - కొనుచునుండ
మందగతి పిల్ల వాయువు - మామీమాటి

కొడలు పులకితముగఁజేసి - నేడుచుండ
 అట్టిబ్రహ్మముహూర్తాన - ఆప్రశాంత
 సమయమందు విశ్వామిత్ర-సూర్యమండ్రుం
 డరుగుచెంచె కషాయచే-లాంచలములు
 నలుదెసల దగద్ధగితమై - యలరుచుండ
 కక్షపాలయు దండంబు - యక్షమాల
 కాంతులీనఁగ తనతపో-గర్వ నిరతి
 తెలిపె బ్రహ్మచర్యమునందు - తేజమపుడు
 అతని కెదురుగ దశరథుఁ - డరుగుచెంచి
 బేదలను మొక్కి పూజించి - యతనిరాక
 కేమి కారణ మన హాని - యిట్లు లనియె
 రామభద్రుని నాయజ్ఞ - రక్షణార్థ
 మడుగుచున్నా నొసంగుకొడ - భయంతరంబు
 లాడకని యిట్లయైవచ్చి - యడిగి వాని
 వెంట గొనిపోయె దండక ? విసినమునకు

* * * * *

రామునకు పదారేకుల - ప్రాయమైన
 కౌశికునివంటి తీవ్ర స-న్యాసిగూడ
 శిరమునంచి నమస్కృతి - చేసినాడు
 చేతులారంగ నతనిపూ-జించినాడు
 తల్లిదండ్రుల మాటలు - తప్పకుండ
 సత్యము వచించువారిని ? సర్వజ్ఞాన్యు
 లైనవారిని బ్రహ్మను ? లైనగాని
 కారవింశకపోవ రే - కులమునైన (?)
 మొగియాకులు కురుచగా - ముళ్ళ నున్న
 సారభంబులు ప్రతివారు - సన్నుతింతు
 రటులె జ్ఞానముచే వృద్ధు - లైనవారి
 నెల్ల వారును పూజింతు - రిందు నందు
 కామండును రాముడు - కానకే
 పాఠం నడచుట దు-రారంభార

తాటకాసుర క్షిండ్రించి - మంటలాడ (?)
 నొక్కప్రేమన తల రెండు - ముక్కలగుచు
 వ్రయ్యనేసెను గుణమును - పట్టి రాము
 డంతుల భయంకరుడు తీ-గ్ధావరు (?)
 డంత కౌశికుఁ డత్యంత-సంతసమున
 పొంగి రామునిఁ గీర్తించి - కౌగిలించి
 క్రమ్మరమున వశిష్టాశ్ర-మమ్మునకును
 నడిచె నట పర్వ దినమొడు - గడుపుటకును
 నాడు తత్ప్రాంతతపసిజ-నంబుగూడ
 జూడవచ్చిరి ఆవశిష్టని - కుటీర
 మాదినము నిత్యకల్యాణ-మై దనరై
 అందులో బ్రహ్మబుఘలు మ-హాత్ములైన
 దేవబుఘలు రాజబుఘలు - దీర్ఘ తేజ
 లగుచు కోలాహలంబున - నలరుచున్న
 నంత వసిష్టాతపసి - యట్టలేచి (?)
 వార లోసగు ఫలపుష్ప - పత్రములను (?)
 రోసి సూన్య హస్తండు జి-జ్ఞాసనొక్క
 మూల నిలుచున్న శ్రీరామ-మూర్తిఁ జేరి
 అర్చి పూజించితెచ్చి య-ర్హానంబు
 నొసంగ నెల్ల రాశ్చర్యంబు - నొందిదాని
 హేతువేమని యడిగి రా - బుమిని బుఘలు
 శిష్టగుణగర్వండు వ - శిష్టుఁ డిట్లు
 లనియె వినయము రేకెత్తు - నట్లు అపుడు
 ఓ మహామునులార ! యా-రామచంద్రుఁ
 డతి సుగుణసాంద్రుఁ డితఁడు బా-ల్యంబునంద
 దుర్గుణంబులు నెదలోన - దోలినాడు
 సొంత ధనమునె తృణముగా - జూచినాడు
 ఎరుల కాత్మరములు భార-వోసినాడు

పాడిపండగు తాటక - బట్టిదాని
 చీల్చి చెండాడి జగతికి - త్వేమ మొసంగి
 శాశ్వతఫలంబుకన్న వృ-థాఫలంబు
 లెన్ని మీరిచ్చినను వేట్కు- - నొసగబోవు
 ఇట్టి ఫలములె మన మపే-క్షింపవలయు
 చెడ్డ ఫలములు మనము వ-ర్జింపవలయు
 నితనికన్న మహాత్ముడే - యిలనెవండు
 ఎన్నితపములు చేసిన - నెన్నిజన్న
 ములు నొనర్చిన తన స్వార్థ-మునకెగాని
 అధిక మేమున్నది మహా - పృథుయగుండు

స్వార్థము పరిత్యజించి లో-కార్థమాత్మ
 దేహము సమర్పణము చేసి - దేశసేవ
 సంఘసేవను నీ రీతి - సలిపినాడు
 ఇతడు పూజ్యుడు గాక మ-తేమయగును
 ఎవ్వడు జితేంద్రియులునై - యీశ్వరాశ్వు
 ణంబుగాగ పరోపకా-రంబుసేయు
 వారు బ్రాహ్మణు లైనను : బ్రాహ్మణేత
 రాది జాతులవారైన - పౌరుతి గాంచి
 వసుధ పూజింపబడుటిది - వాస్తవంబు.

తాం ద రు మా ర్కు

రాణి మా ర్కు

నీం హ ము మా ర్కు

నూలు ఉంటలనే

మీయొక్క కుట్టు యంత్రములకు వాడుడు!

మీ శిశువులకు

అప్పట మైన, వాసన తేని,

లక్ష్మీ మార్కు చిట్టామందము

ఉపయోగింపుడు.

సజ్జనము:—

కె. మునసామి శెట్టి అండు సన్సు,

నెం. 2/5, క్రిష్ణయ్యరు వీధి,

మద్రాసు, జి. టి.

అద్వంతి పురష్టావధానము

(బ్రహ్మశ్రీ రామకృష్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవులు, శతావధానము.)

—:0:—

ః ఎక్కడనో వధానముల • నెన్నడో జేసినవారముచు మే
మిక్కడఁ జేయఁబూనితిమి • కెందునఁ బప్పునఁగాలువేసి తె
లక్కల నాడనియక సుధామధురోక్తుల నీయుమమ్మ! నే
మ్రొక్కెదినమ్మ! నిదయ యశోభు మటుచుఁ దలచి శాంతి!

రా. శా.

సీ. ఏనీదు కరుణచే • మానిత నుకవితా, పనితానరంబునుఁబట్టినామె?
ఏనీదు కరుణచే • నెసఁగ బాల్యమునందు, శబ్దశాస్త్రంబును, జడివినామె?
ఏనీదు కరుణచే • గానవిధాన, ద్రష్టానమ్మధివి, బడసినామె?
ఏనీదు కరుణచే • భూనాథ సత్సభా, గారుంబులకుఁ బోవఁగడఁగినామె?

గీ. అట్టి భవదీయకరుణ మాఁయందఁజూపి, క్రమనానరించు నద్వంతిసీను సభచు
జయముఁజేకూర్చ నిరెనమఁస్కారమమ్మ, అంద్రబాల సరస్వతీ! యజునిరాశి

సు. శా.

1 ఈశ్వరుడు (తలకట్టు)

కం. అనయముఁదావక పదముల, మనమునఁ దలపంగఁజాలుఁమానపులకుఁజె
వనపదమారయు శంకరుఁ, దనస్సుంజెస్తావధానఁమందుఁడుఁదగన్

2. ఖడ్గతిక్కన మత్తకోకిల

పాలుమాలక మన్నసిద్ధి నృపాలశాశ్రవ వీరులన్
బాలిమై నెదురింపఁజాలక • వచ్చినన్ సతి నవ్వఁగా
నాలమందునఁ జొచ్చివారలఁనంతమందఁగఁ జేసె ధీ
శాలినాఁదగు ఖడ్గతిక్కన • శౌర్యమెన్నఁగ శక్యమె

3. శరత్కాలమందలి చంద్రోదయము

సీ. నిష్ఠాగరిష్ఠతా • నైసికుల్ సంధ్యాది, విధులు నిర్వర్తించి • వెడలుచుండ
అందందుఁ బాడసూపు • నట్టి తమోరాసి, సందుగొందుల దూర • సాగుచుండ
పూర్వదిక్కా • మిసీ • ముఖవంక జమున నూ, తనకాంతి పూజముల్ • దనరుచుండ;

నీ. అదమైన శరత్కాలముదుబూర్తి, మా నిశీధిని జండుడుమానవాళి
చిత్తమున సంతసంబిగురొత్తుచుండ, నుదయమయ్యెను గంటివే? సదయహృదయ!

4. సింగరికొండ నృసింహస్వామి, ఆంజనేయులు, భవనాని, వచ్చునట్లుగా, వర్ణన;

చ. నందురితంబు బాపు భవనాని యటంచు దలంచి భక్తుల
మఱి మఱి బ్రావ నిద్దరొక మాటగ యోచనజేసివచ్చి సి
గరగిరి నారసింహస్వామిగారిబనమానసుతుండనంగ దా
వరతెను దేవునిద్దరనివారణ దిగ్విజయంబాసంగత

5. “వ్యస్తాక్షరి”

శ్లో॥ మేచ్ఛాహి యవనాస్తేషు; సమ్యక్చాస్త్ర మిదంస్థితం
ఋషివత్తేపిపూజ్యతే కింపునర్దైవపిద్విజః

6. (సమస్య)

కం. అవ్వనమున విహరించెడు; జవ్వని మోహబ్ధిమునిగిజలజాంబకుని
నవ్వి; యటుపైన వెలుపు (బువ్వను గని మొక్కపువ్వుబోడిభయపడె)

7. (సమస్య)

కం. సాభాగ్యవతిగ వినినా, కాభాగ్యమటుచు బెండ్లి యాడగజని కాం
కాభాగ్యోమరేఖయ(శోభన మనిదలచి పరుడుశోకించెమది)

8. (సమస్య)

కా. జిష్టుపాభవ క్షీణి శాలి నరుడాశంగాంచి వైరాగిని
దూష్టిభావముడం సంగనభటస్తామబు బెండాడి వ
రిమూడె తనరారగాగలవు చింతింపంగ నీకేల? నీ
(యష్టిమంబున గట్టవచ్చును మద్యపూచు నెల్లప్పుడు)

9 గంటలు 74

10. చీట్లచేక; అట్టిట్టి

11. వేణునము

13. గణితము మొత్తం 984

329	324	331
330	328	326
325	332	327

(అవధానము సంపూర్ణము.)

(బంగారు పతకము లిచ్చునప్పుడు చెప్పినపద్యములు)

ఉ. ఇంకఁగొంత ధీరునటుఁ బెంతయు నొక్క మెడల్పువైచి య
ద్దంకిపురాన వైదికులుఁ దద్దయు గౌరవ మాచరించిరి
కింకవిరాజమత్త గజఁ కేసరి తిర్పతి వెంకటేశనా
మాంకిత శిష్యులఁ మము బుధాగ్రణులఁ సభలోన శాంకరి!

అ. సు. శా.

సీ. కరుణామృతరసాభిరవిచంద్రములను దే, లించినాఁడు యశంబుఁగించినాఁడు.
కన్నసూతానంబుఁకరణి నాశ్రితుల ర, క్షించినాఁడతల శిక్షించినాఁడు
శ్రీరమానాథ పదారవిందంబుల, ర్పించినాఁడఘములఁదృంఛనాఁడు
తనబంతిభోజనఁ మొనరించువారిలా, లించికానుకల నర్పించినాఁడు

గీ. ఘనాఁడుసర్వలీనస్సైక్యరనఁగ ధరణి, నున్నతోద్యోగపదవిఁజేకొన్నవాఁడు
రామచంద్రాభి దుండునఁగ్రాసనాథి, పత్నీయువహించి బంగారుపతక మొసఁగె;

కా. రా. శా.

(ప్రస్తావనగాఁ జెప్పిన పద్యములు వ్రాయలేదు.)

(పండితాభిప్రాయములు.)

శ్లో. పత్నరే రుధిరోద్ధారా-శ్రావణ్యాం శుక్లపక్షే
పంచమ్యాంగురువారేచ-అవధానం విశేషతః
సాయంకాలేఽవధానంతు-చక్రతుఃకవి పుంగవౌ
గురుపాదభక్తిరతౌ-శాంతి దాంతి విచక్షణౌ
సుబ్రహ్మణ్యరామకృష్ణ-ఉద్యోగిప్రాప్తవేతనా
పురాకృత్వావధానంతు-అత్యైవాప్రయశోధనౌ
వ్యస్తాక్షరాద్విప్రశ్నేషు-ఘంటానాదాను బోధనే

సమన్యనాం ప్రపూర్ణావ - వంశనాభాభివర్ధనే
 సర్వేష్వరేషు పృశ్నేషు - సర్వజన్మతామపి
 ముదమత్యంతపరమాం - కారయామా సతుస్సథా
 దుష్ట్యవధానం ముదితా - యువాభ్యాంగిచ కల్పయే
 సభ్యైశ్చ తత్సారితోషం - దత్తం వాంస్వకురుష్యథి.

ఇట్లు

చిల్లా శేషయ్య నాస్త్రి, అద్దంకి.

(కొన్ని వాయలేదు.)

బ్రహ్మశ్రీ "తావధానులు" రామకృష్ణ సీతా రామ కన్యలు పేరి
 రామకృష్ణ సుబ్రహ్మణ్య కన్యలచే విరిచుచు మును

విక్రయమునకు సిద్ధముగా నున్న గ్రంథములు.

శ్రీరామనిర్యాణము (నాటకము)	0	12	0	గంగిమ్మకథ (కల్పితము)	0	1	0
కలిచర్య (చక్కని పద్యములు)	0	2	0	స్త్రీలవేషక పాటలు	0	8	0
నిలాకల్యాణము (పారికథ)	0	4	0	బాలసీత (చక్కనిసీతులు)	0	1	0
ఇందుమతీ పరిణయము (పారికథ)	0	4	0	బాగముపిల్ల (పాఠ్య)	0	6	0
కృష్ణపుష్కరమహాత్మ్యము	0	2	0				

ముద్రణలోనున్న గ్రంథములు.

1 శ్రీ కృష్ణభాగవతము (ప్రబంధము)	6 అత్తనాటికి క్రొత్తములు (పాఠ్య)
2 సత్యవతి (నాటకము)	7 స్త్రీలవేషక పాటలు (300 పాటలు)
3 శివలీలలు (నాటకము)	8 సీతమ్మ చిరుపలాట (పాఠ్య)
4 నాక కేశ్వర శతకము	9 పాపానాని (పాఠ్య)
5 పెండ్లి పేరంటాండు (పాఠ్య)	10 అత్తగారి చుట్టుతచర్యలు (పాఠ్య)

గ్రంథములు వలయువారల కిది చిహ్నమాలకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

గౌరవములు - సీతారామశాస్త్రి,

శ్రీ క న్య కాంబ.

(బ్రహ్మకీ) వేలుపుల సుబ్బనరసయ్యగారు—కొండజూటూరు.)

సీ॥ ఆశ్రయించినవారి * కఙ్కలార్థము. లొసంగు
కామధేనువుగదా ! * కన్యకాంబ ;
ఎడలేక పూజ చే * సెమవారి కొంగుబం
గారమైనదిగదా ! * కన్యకాంబ ;
వైశ్యవంశమున సం * భవమందినట్టి శ్రీ,
కల్పభూజముగదా ! * కన్యకాంబ ;
సిరిసూపదలలోన * చిందులాడించెడి
కన్న తల్లియెగదా ! * కన్యకాంబ ;

గీ॥ కనకమృదుగాత్రయే గదా? * కన్యకాంబ
యట్టిశ్రీకన్యకాంబ ద*యారసంబు
వెల్లివిరియగ నెప్పుడు వ*ర్ధిల్లుగాత,
కందనోత్ మండలపు పత్ర*కామతల్లి.

భక్తిప్రభావము

[శ్రీయత మునికోటి శ్రీనివాసరావుగారు, నంద్యాల.]

:0:

భక్తియనునది యగమ్యగోచరము భక్తి
యనునది భగవంతుని కేతక్కు దక్కినవారికి
దాని ప్రభావమిట్టిదని నిర్ణయించుటకు వీలులే
దు. కారణమేమన? సృష్టియందలి ప్రతి ప్రాణి
జనించుటకు పూర్వము జనియించిన పితృని
కిర్యావరణరహస్యమును యీశ్వరుఁ డెరిగి
యూడును తదుపరి తిరి నానాటికి వృద్ధియగు
కొలఁది జీవితే జరిపింపఁబడు ప్రతి విషయములు
సృష్టితర్కామియగు సర్వేశ్వరునకు గోచర
మగుచుండును. గాని భక్తియనెను రెండక్షర
ముల మహాసాహస యిట్టిదని తెలుపుటకు
గానవప్రకాశమునకు అర్హతలేదనియే చెప్ప
వచ్చును భక్తుండు తనలో దానాశాసన పశుచు
న్నాఁడు. అంతలోనే తృప్తి పొందుచున్నాఁడు.
భుతకన్త వేగులేదనుచున్నాఁడు ఇదియేసర్వ
మనుచున్నాఁడు. మరల రెడవసానానమునకు
నెల్లిననెలకే మరచుచున్నాఁడు. ఆచ్ఛుట
యే యానందమని తలచుచున్నాఁడు. ఈతిగ
ముక్తిని నెంచునకును భక్తియే ప్రధానముగా
నుంచుకొని గాని యాధానముచేతి నే భక్తి
ప్రారంభమునుండి వృద్ధిచేరుకొనుము. భక్తి
బొందుచున్నాఁడు. అన్ని యోగములకును అన్ని
భోగములకును అన్ని విధములకు పరిపూర్ణావస్థ
యందు భక్తియే ప్రధానము భగవంతునియందు
చేరుకొనుటకు భక్తియే.

సగ్గురువు నాశ్రియించి సద్భక్తముల
చెలుసుకొను నటులఁజేయునదియు భక్తియే.
విహింసుఖానుభవముల సాంగముగ సాధించునది
యుభక్తియే. వేదవేదాంగరహస్యములఁ జెలిపి
పరిపూర్ణమును బ్రాప్తింపజేయు నదియుభక్తి
యే. భక్తియరు రెండక్షరముల మహిమ పిశిలి
కాది బ్రహ్మసర్వంతర మేనస్తువునందైనను సరి
యె మొకింత తప్పేనేని నాటినుండియు భక్తి.
యక్తి, ముక్తి, యనుయీ మూడవస్తలును
తన్ను విడుచుటకై ప్రయత్నించును. ము
మోక్షసాధనము: కుమారా ప్రభుమహానమగు
భక్తిచే ప్రారంభించిఁబడి తదు పరిష్కానవైరాగ్య
సాధనసంపత్తులని తెలుపఁబడుచున్నది. భక్తి
తనయందావిర్భవించి నానాటవృద్ధి పొంది పరి
పూర్ణావస్థను జెందినఁగాని జ్ఞానావస్థకు చో
టుకలుగదు. అజ్ఞానావస్థ ప్రారంభించిన
వెంటనే జ్ఞానమునకు చోడు భక్తిచేసగాని జ్ఞా
నావస్థవృద్ధిపొందకు భక్తిజ్ఞానములు సేవ
డి నానాటవృద్ధి కెది పరిపూర్ణావస్థ జెందిన
గాని వైరాగ్యము సిద్ధిపకు. అట్టి వైరాగ్యము
నకు భక్తి జ్ఞానములు రెండును బోడ్డబడినఁ గాని
సాధనసంపత్తి దొరకదు భక్తి జ్ఞానవైరాగ్యములు
జ్ఞానావస్థ సత్త్వావస్థతో నేకీభవించినం
ముముక్షుత్వసాధకత్వమునకు నర్హతగలు
గదు. వైత్రివిధావస్థలును ముముక్షుత్వసాధక

త్వముతో నేకీభవించినగాని ముముక్షుత్వము సిద్ధి
బొంది జీవి నిశ్చయత్వ శివత్వమును పొందుటకు
అర్హత పొందజాలడు. అన్నిటికిని ప్రకమాధా
రమగు భక్తియే మానవజీవిత కాలచక్రమున
కు ముఖ్యాంశమని యెఱుంగవలయును. ఇట్టి
భక్తి స్వరూపమెయ్యది? లక్షణమెయ్యది? స్థాన
మెయ్యది? పరీతిగ జనించుచున్నది? ఎట్లు వృద్ధి
బొందుచున్నది? పరీతిగ పరిపూర్ణత్వమును
జెందుచున్నది? దీనినిగదా మనమాలోచించ
వలయును. యీవిషయమై ఆలోచించినట్లు
న “పితృపుత్రికాన్యాయము” రీతి వారివారి య
నుభవమును తెలుసుకొని యానందపడవలసిన
దేగాని కిక్కివంచనలేక వారి వారి యనుభవము
ను వెల్లడిచేయుట వేదధర్మము. భక్తియనునది
పట్టునటుటకు పూర్వజన్మసంస్కారము వలనను
సత్సాగత్వమువలనను పట్టువడునని వేదపురా
ణములు తెలుపుచున్నవి. పూర్వజన్మ సంస్కా
రమునుండి జనించినభక్తి విషయమై ఆలోచించి
తిమేని యాభక్తి తనంతట తనలోకలిగి అజ
న్మానస్సు నుండి బయలుదేరి నానాటవృద్ధిపొంది
తుదికు పరిపూర్ణావస్థఁ జేయుననుట విశదమే.
ఇతఁ ఇహజన్మవిషయమై సత్సాగత్వము నైపు
నాలోచించితిమేని కొన్ని యనుమానములు
తగులకపోవు అవస్థాభేదము లెట్లున్నను, ప్రతి
యొక్క యవస్థకును మానవప్రజ్ఞ కారణ మని
వేదములందు వక్కాణించుచున్నది. అట్లు య
చో భక్తియొక్క యవస్థలక్షణమెట్టిదని మన

మాలోచింపక తీరదు. భక్తియనునది మానవ
జీవితచక్రమునందు తొలుత భక్తిప్రారంభం
చఁబడి పలువిధములగు నాందోళనములజేత తన
ప్రవర్తన సత్సాగత్వములకొలది యిటువైపు
భక్తితోగాని లేక అటువైపు ముక్తితోగాని
పూర్ణ మగుచున్నది. ఇందుకు కారణమేమన బా
ల్యవస్థయందు తనకేమియు తెలియనికాలమున
తన తలిదండ్రుల పోషణలో నుండుట తెలియక
కొంతకాలము పెరిగి ఆబాల్యవస్థనుండి వృద్ధి
యై బాల్యవస్థలో తనబుద్ధికొంత బలము
కలిగి ప్రాపంచిక వాసనాబలిమి నానాటవృద్ధి
యగుచు కష్టసుఖములు సుఖదుఃఖములు కొంత
కొంత తెలిసినపిమ్మట తన మనమునకు సరి
పోనివన్నియు తనకు కష్టములుగ నోచి వాటి
నుండి విముక్తి పొందుట యెఱుఁగనా! యని ప్ర
పంచమునైపు ఊరక చూచుచున్నాడు! తన
యట్టివ్యక్తులే నారాయణ కి “కేవలది నామ
ములచే స్తోత్రము చేయుట విరుచున్నాడు!
ఇవియన్నియు పటికని శనలో తాను తర్కించు
కొనుచున్నాడు! దీనికితోడు పురాణములు శా
స్త్రములు పెద్దలవాక్యములు కొంత స్థలమిచ్చు
చున్నవి. తాను తన ప్రపంచమునాత్ర జరుపుట
కు యిదియే సత్యమార్గమనియు ముక్తిప్రాప్తి
దులచే తనకోర్కెలు నెరవేరువనియు కొంత
నిర్ధారణచేసుకొని భక్తులపాలిట చేరుచున్నాడు.
దూరపుకొండలు నునుపనుట వలన దూరపు
ఎల్లకబోనని తెలుపఁను.

Using Life's Strangest Law to Make Money

Some Have Been Made Wealthy Through the Wise Use of the Law of Averages—the Law Which We Cannot Escape

By UTHAI VINCENT WILCOX

(WITH APOLOGIES TO THE SPARETIME MONEY MAKING.)

MAYBE you think that you are different from all other human beings in your conduct and in your habits and even in your thinking. And you may be different. But the chances are that you will average up about the same in most things as will, your neighbour across the street, and Timken, the fellow next door who is always wanting to borrow something.

The fact of the matter is that human beings, when you average them up, are surprisingly alike. And human impulses are a fairly constant quantity. Equipped with a knowledge of all items entering into a situation, you yourself would forecast precisely how a man would react under a given set of circumstances.

Big and little business has come to use the law of averages in a profitable way. Individuals are leaning to use it for their pleasure as well as their profit. Perhaps the chief reason that insurance companies are so wealthy is because they have, apparently, an uncanny understanding of the future. They know that under certain conditions—age, climate, occupation, and other factors—so many men and women will die before the year closes. They know in advance the number that will be burned out of their homes and those that will be struck by automobiles. They know that out of all the buildings insured a certain definite number will be struck by lightning.

Those Having Number Nine Shoes.

Yet there is nothing uncanny about this knowledge. It is merely an application of the law of averages.

If you are going into the millinery business you will be told by manufacturers that you should have in stock only a small percentage of women's hats that are large, and a great number that are small. If you sell ready-made clothing, you will be told to stock a certain percentage of stout sizes for fat men. If you are selling shoes and doubt the advice given you by the manufacturers, you might play a little game by way of testing out the law of averages.

Stop five hundred people at random on the street, and ask them the size of their shoes. Then, in order to try out the law, go to another city or to another street and ask another five hundred, and your answer will check up with the advice of the shoe manufacturers and the two streets will give you the same results. All because, by the law of averages, each five hundred will have the same percentage of people who wear number nine shoes.

To get a working understanding of the law of averages for your own purposes, for your own home, you begin by keeping records. It is certain that the accurate knowledge possessed by life insurance companies is all a matter of accurate records. It may be that Lloyd's

other Tuesday was, that on the previous night the president of the United States had appeared before a joint session of Congress and delivered his message asking for a declaration of war. The next day men read their papers and became more thoughtful. Much ordinary business was forgotten and men were inclined to smoke and talk and sit and think. Thus the law of averages throughout the nation was proved by the conduct of all the men.

In St. Louis is a well-known hardware firm that is constantly making some use of the law of averages. For example, each day they take the little stacks of sales slips that come in by mail from the men on the road, and weigh them. Thus they know, without further study, just how much money the sales represent. Each ounce of the little slips means so many dollars. One slip may be for a bill of goods amounting to the thousands, and the next may cover a quarter's worth of nails, but a stack, or even a computation of the slips, averages a certain amount which experience has shown varies but a few cents.

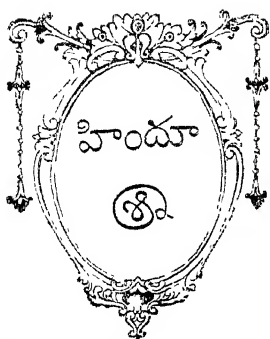
This same company gathers all sorts of other information which is important in the example, they ask their men to send in information

and daily reports on the weather, temperature, rainfall, and so on--- and also information regarding crops. They even arrange to get information on the state of the weather in England.

In getting the information from England, they are merely obtaining advance knowledge as to certain business that the law of averages assures them will be theirs in time. For, an unusually warm, rainy spring in England will mean a demand earlier than usual on English manufacturers for pruning shears, scythes, and such articles. This in turn will mean that the manufacturers will be less able than usual to make prompt shipments of such goods to America. Wholesalers in this country, therefore, must either get their orders in early or arrange to get the goods elsewhere.

Also, a rainy March and April in any section of the United States means that there will be a big demand for scythes and sickles and lawn mowers in June. Under the law of averages a certain number of men will buy lawn mowers, but the number who get new ones depends upon how luxuriant the grass grows. In the same way, a dry spring and sales on garden hose have their relation.

ప్రీతి హృదయ స్థాన ప్రదిశ్రమ స్వవిషయము

శ్రీ: పద్మాకరం దినకరో వికచం కరోతి
చంద్రోవికాసయతి కైరవ చక్రవాళమ్
నాభ్యర్థ్యో జలధరోఽపిజలందదాతీ
సంత:స్వయం పరహితే విహితాభియోగః
భర్తృహరి సుభాషితం.

ఏమండలము కృష్ణదేవరాయాది భాషాపోషకులచే బాలింపబడినదో? ఏ మండలము అష్టదిగ్గజము లని పేరొందిన “ఆంధ్రకవితా పితామహుడగు అల్లసాని పెద్దనాది కవికుంజరములకు జన్మస్థానము; ఏ మండలము పోతనాది భక్తశిఖామణుల కునికిపట్టో? ఏ మండలము “అభినవాంధ్రవాల్మీకి” “వాసుదానా”ది ఆధునిక కవివరేణ్యులకు వాసస్థానమో! ఏ మండలము మహానంది శ్రీశైల పుష్పగిరి విరూపాక్ష అహూబిలాది పుణ్యక్షేత్రములచే పావనమైనదో! అట్టిదత్తమండలము నానాటికి భాషయందు తక్కిన మండలములకంటె వెనుకంజవేయు చున్నదనియొకవదంతి గలిగి యున్నది. ఈమండలమందు నేటికిని నిష్ఠాతులగు పండితులు లేకపోలేదు, ధనవంతులు లేకపోలేదు, దాతలు లేకపోలేదు, భాషాభిమానులు లేకపోలేదు, కాని నేటికెట్లో గండవి లన్నియుఁ గడచి మా “హిందూశ్రీ” పత్రికామత్తల్లి బయటపడి మీ కెల్లరకును కన్నులపంపిసొనర్పఁ గలిగినది. ఇంకనీకాంతను పెంచుభారము భాషాభిమానులందరి యందున నుంచుచున్నాను, ముంచినను తేల్చినను, మీయదియేభారము. కొందఱు పండితులకు వ్యాసములంపుడని మనవి పూర్వకముగాఁ తొలుతనే వ్రాసియుంటిని, కొందరభిమానముంచి వ్యాసము లంపియున్నారు కొందరి వ్యాసములు మాకార్యాలయమునకాలస్యముగా చేరినందున వానినీమాసమున పశ్చిమరింపఁజాలనందులకు తమింపఁబ్రాభీతులు ఈపత్రికకు వ్యాసములు ఛాయాపటములు పంపి దీని తమ మిత్రులను ప్రోత్సహించి, వెలువడునట్లొర్చిన వ్యాసకర్తలకు మావందన సహస్రంబు లర్పించుచున్నాము.

ఈపథమ కుసుమమునకు చిరునామాలు తెలిసియున్న మట్టునకు పండితులకును, భాషాభిమానులకును, చందాదారులకును, పంపియున్నాము; ఈ పత్రికచేరినవెంటనే భాషాభిమానులెల్లరు చందాలను మనియూర్చుద్వారా పంపి చందాదారులగాఁజేరి మాకుత్సాహము గలిగి తురుగాక, యీనెల 20 వ తేదీలోగా తమ చందాలుగాని ఆర్దుగాని మాకుచేరినది రెండవపత్రిక తమకంపుటకు పీలుండదుగాన వెంటనే తెలుపఁ బ్రార్థితులు పండితులెల్లరును అభిమానముంచి తమవ్యాసములను ఛాయాపటము

లు లేకపోలేదు, ధనవంతులు లేకపోలేదు, దాతలు లేకపోలేదు, భాషాభిమానులు లేకపోలేదు, కాని నేటికెట్లో గండవి లన్నియుఁ గడచి మా “హిందూశ్రీ” పత్రికామత్తల్లి బయటపడి మీ కెల్లరకును కన్నులపంపిసొనర్పఁ గలిగినది. ఇంకనీకాంతను పెంచుభారము భాషాభిమానులందరి యందున నుంచుచున్నాను, ముంచినను తేల్చినను, మీయదియేభారము. కొందఱు పండితులకు వ్యాసములంపుడని మనవి పూర్వకముగాఁ తొలుతనే వ్రాసియుంటిని, కొందరభిమానముంచి వ్యాసము లంపియున్నారు కొందరి వ్యాసములు మాకార్యాలయమునకాలస్యముగా చేరినందున వానినీమాసమున పశ్చిమరింపఁజాలనందులకు తమింపఁబ్రాభీతులు ఈపత్రికకు వ్యాసములు ఛాయాపటములు పంపి దీని తమ మిత్రులను ప్రోత్సహించి, వెలువడునట్లొర్చిన వ్యాసకర్తలకు మావందన సహస్రంబు లర్పించుచున్నాము.

ఆంధ్రదేశమునందు ఆంధ్రులగు దంపతులచే, నూతనముగాను, స్వానుభవముతోడను, తయారు చేయబడినదియు వేల్చిన పృథ్వీదేశమునందు ప్రతిచోటను దిగ్విజయవరంపరలు పొందుచున్నదియునగు, మహాఘనత వహించుచున్న మహాత్కృష్ట ఔషధరాజము.

భగవత్కృపావిశితమే! త్రిరణశుద్ధిగానమ్మును.

A. O. NO 20, F. R.

ఇంజక్షన్ లేహ్యము.

40 దినములకు సరిపడు 5 తులముల డబ్బీ 1 కి రు. 4-0-0

సర్వప్రపంచకమునకును దీనివల్లనే సర్వవ్యాధి నివారణమును, వాశోద్ధారకము లగు ప్రపంచములో దీనికి సాటిది లేనలేదని గ్రహింపవచ్చును.

కుష్ఠరోగములు, కుష్టువ్రణములు, సవాయి, సెగ, జాడ్యములు, మూర్చ, పిచ్చి, చెర్చు మహూచికములు, వాటి అంగవికృతులు, మేహరోగములు, పాండురోములు, గొల్లి నపుంసత్వము ఇంద్రియనష్టము ఉబ్బసవ్యాధులు ఉబ్బుజాడ్యములు మొదలగునవి జీర్ణించి బాధపెట్టుచున్న మహాకష్టతరవ్యాధు లెల్లను పూచీగానిర్మూలించును. స్త్రీలయొక్క కుసుమ రక్తసావము, జల్లులు మొదలగు దారుణరోగములు సమస్తము చెప్పినట్లు నివారణ కాగలవు గ్యారంటీ! గ్యారంటీ!! గ్యారంటీ!!!

జర్మనీ జపాన్ ఇంగ్లాండు అమెరికా ఆఫ్రికా టర్కీ గ్రీసు పాకిస్తాన్ మొదలగు మహాదేశములందున్న మేధావంతులు దీని నిర్మాణరహస్యమెరుంగరు. ఆంధ్రమాండలమునందిది మాత్రమే నూతనముగా తయారుచేయబడిన అపూర్వశక్తిగల అద్వితీయౌషధరాజము, దీనికిమేమే యాజమానులము దీనిగొప్పశక్తికిమేము మిక్కిలి గర్వించుచున్నాము.

పటాటోపప్రకటనల జూచి మోసపోయినవారు దివ్యాషధముల తృప్తికొనుటకుల్ల కొన్ని కష్టముల నొందెదరు.

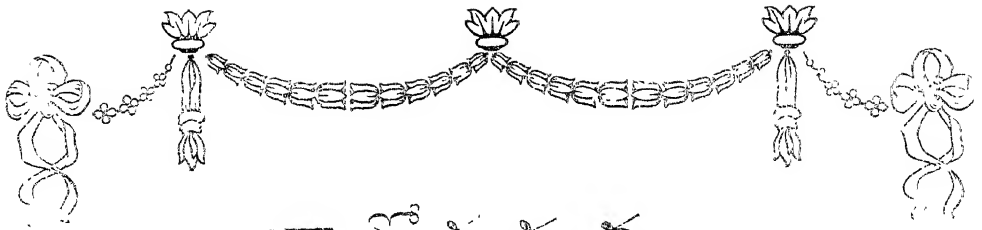
ఇప్పటిమాయమందుల ప్రకటాదృశ్యములజూచి మోసపోకుడు :

దీనిమూలమున నివాగ్యాధి నివారణకానిచో వివాహము వివాకు తిరిగి నిరాశ్చర్యణగా పంపివేయుదుము.

వివరములకు:- 0-2-0 ణాలు స్థాపును, కేటలాగునకు రు. 1-0-0 న్ని పంపవలెను. కార్డువ్రాసిన జవాబీయబడదు. ఆర్డరుతో సగము సొమ్మున్నూ రోగియొక్కచాయాపటమున్ను పంపించవలెను.---

చిరునామా:—The German Injection Leghya Manufacturing Co.,
Vrudha gautami Gadilanka, Mummidivaram Post.
East Godavari Dt. (Madras Presidency)

షరార్:-అకేకులు ఛాయాపటములు లేవని వ్రాయుచున్నారు. అట్టివారు వారి రోగ చరిత్ర పూర్తిగా వ్రాసిపంపించవలెనని కోరుచున్నాము.

జానోదయము.

—:0:—

S. L. V. I. K. పీఠం శ్వేతగిరిస్థానము.

—:0:—

జగద్గురు వనతరించు సవి గ్రామాదులయందు
బంటులను పోషింపఁబడెను. 'సత్యకాల' బయలుదేరు' నని కొందరును, 'పాపులందరును మరణింతు' రని కొందరును, జగద్గురు వనతరించిన వెంటనే మనము కనులపండువుగఁ జూచి సుఖోపేక్షచనలే నని కొందరును, వారివారికి తోచినరీతి యూహలు పడుచుండిరి. సోమ సుందరుఁడు సిక్కుస్థాపకము చదువుచుండెను. పాపశాలకు పోవుదారిలో వచ్చుచుండగా రామ స్వామిదేవాలయం పోకారపు గోడకు పెద్ద అక్షరముతో 'జగద్గురువు అవతరించును. జన్మ సాధల్యము జెందుడు' అని వ్రాసియుండుటను చూచెను. చదివెను.

కాలగతు అచ్చటనే నిలునబడెను. మనస్సున అంగోళనము జనించెను. తనలో యిట్లు తిట్టించుకొనసాగెను. 'జగద్గురువు' అనగా నెవరు? నారి రాక యేమిటి? "ఈశ్వరుం డొక్కడే సర్వప్రాణులకును గురువు" అని చెప్పుచుండగా, మానవులు గురువులా? యెచ్చటి బ్రాహ్మి? యేమి యీ సిద్ధిప్రపంచము? గురువుల మని పేరిడుకొని శిష్యుల విశ్వాసహరణము చేయు మాయా గురువులు అవతరించవలయునే గాని, ప్రతర్లితముగా అతర్లితమునుండి జగద్గురువు అవతరించునా? అనుకొనుచు ప్రపంచమును దూరమన్నాడు. మనోసాధనమున పరం పరులగ ఆలోచనలు బయలుదేరుచున్నవి.

చిన్నప్పటినుండి సోమసుందరునకు భగవత్ భక్తి యలవడియుండెను. అయినను తన తండ్రి గారు డెప్టి కలెక్టరుగా యుండి తియాసఫీ సంఘమున చేరినవారగుటచే విగ్రహారాధన, భజన మొదలగువాటిని అప్పుడప్పుడు దూషించుచుండుటను వినుచుండెను. నేడు ఈ వాక్యమును చదివిన వెంటనే నిశ్చయపై అరగంట

ఇంతలో ఆయత్తరములపై నికనుచూపు దేవాలయము గోపురమువంక మరలినది. అచ్చట రాధాకృష్ణ రత్నిక్రీడా బాహులు కానవచ్చినవి. మఱిత మనస్సు చంచలమైనది. ఏమిది! మన తండ్రిగారు చెప్పుచుండిన వాక్యములు నిశ్చయమే!! లేనియెడల దేవుని సాన్నిధ్యమునకు వచ్చువారికి నేర్పు విద్యయా యిది. లేక బాల్య

వశ్యుంబునను. యవ్వనము నచ్చునకి గును శిష్యు లేక నేను పుట్టుకొను ఆచార్యసూక్ష్మములా? అన్నీయు అవశతవశలే. అభ్యాసపు నడత వ. పూర్వీకుల చూడ సమమునకు మేరయే వేసిన.

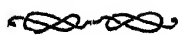
అని యేమేమో గొణుగుకొనుచు ముందునకు నడిచిపోయెను. తన చంకనుండిన పుస్తకములు కాల్చికింద జారిపడి అందున హిందూదేశచరిత్ర యందలి కాగితములు తెరువబడి బుద్ధుని విగ్రహము కనుపించెను. షక్కున నవ్వసాగెను. పూర్వీకుల ఆచారములను వ్యవహారములను పలచుకొనుచు మరింత నవ్వసాగెను.

ప్రపంచ చిత్రనటనలు మరికొన్ని జ్ఞప్తికి నచ్చు లేక కన్నులయెదుట నిలువబడెను. నవ్వు అపరిమితమాయెను. కన్నుల భాష్పము రాల ప్రారంభించెను. ఈ తెలివి తక్కున హిందువుల ఆచారములకన్నను పాశ్చాత్య నాగరక తయే మిన్న యని మనస్సున తలచుకొనుచు పుస్తకముల వైపునకు నంగెను. దేవాలయము నుండి 'భం శంకర్, భం శంకర్' అను శబ్దము తన చెవినిబడెను. ఆశబ్దము వెంటనే ముక్కులు మూత పడునట్లు గాంజాయి వాసన గుప్పుగుప్పున రాదొడగెను. సోమ సుందరుని సంతోషము పరుగిడెను. ఆలోచనా సముద్రమునకు మరింత మారుతవేగము తాకి అలలు మిక్కుటమాయెను.

ఈశ్వర సాన్నిధ్యమున ఆచారమున అతి భక్తితో చిత్తచాంచల్యము లేక శాంతమున యీశ్వరోపాసన చేయు మానవసంతతికి చిత్తవైకల్యము కలిగించు గాంజాయి, కల్లు, మదత్తు మొదలగు మత్తుపదార్థములా! అట్టి

మత్తుపదార్థములు సేవించుటకు యీ ఘోటక సన్యాసులకు పుచితప్రదేశములా యని. వీరు సన్యాసులమని పేరెనుకొని అమాయకులను మానవులను వంచించి పైవేషమునకుమాత్రము శంకరాచార మని యుసిపించుకొని హృదయమున సంకరావతారము దాల్చిన యీ సన్యాసులను సర్వేశ్వరుడు రక్షించినా లేక శిక్షించునా? నా తండ్రియుద్యోగమైనను తుదకు యీ కాలమున నాకు లభించియుండిన యెడల పీఠినందరిని యెమిచేయుచుంటినో యని యనుకొనుచు పుస్తకములను సంక బెట్టుకొని దేవాలయమువైపునకు వెళ్లెను. మహా ద్వారము దాటినవెంటనే సుమారు మూరెడ గడ్డముచు, తలపాగాకన్నను మూడునాలుగుతలు యెత్తగు శిఖయు, కుడిచేత బంగొట్టమును, యెడమచేత సంకతు తగిలించుకొన్న అర్ధచంద్రాకృతితో చేరిన రెండుమూరల కట్ట యొకటి కలిగి ఆవ్యక్తికి యిరుప్రక్కలను కొందరు కన్నులు అరకిన్నులువేయుచు సన్యాసికి బంగు పొట్లమునకు సాయంకాలమునకు డబ్బు యెచ్చుట తెత్తుమా యని యాలోచించువారివలె తడేక దృష్టితో నుండుట చూచెను. తనలో మనో వికారము కలుగకున్నను అది యేలకో నడుములకిందనుండి పిరుదుల వైపుగా కాళ్లను చూచుచున్న రెండు హస్తములు ముఖము వైపునకు ఆకస్మాత్తుగ మరలెను. రెండు చేతులు జోడింపబడెను. తనలో తాను వితర్కించుకొనుచుండ, ఆ సన్యాసి యొరచూపుతో మందహాసముగ "మనసంతే మహాదేవ, శంభో! మనసా మాధవం" అనెను.

(సశేషము.)

మహానంది “హిందూ శ్రీ” ఆశ్రమం.

MOTTO.

“DO GOOD AND BE GOOD.”

ప్రీతిహృదయస్థాన పరిశ్రమ సేవాదళము—మహానంది.

అర్యా! రాబోవు మాసమునుండి “సాధుబృందావస” సంఘసేవాభివృద్ధికై విరాళ మగు ధనము ప్రోగుచేయుటకు బయలుదేరుచున్నాము. సంగీతము, సాహిత్యము, పటత్వము, ఛాతృత్వము జన్మావస్థనుండియే కలుగవలయును. కోరినవానికి కోరినరీతిగా నానివారి ప్రశ్నలకు తగు సమాధాన మిచ్చి (లేక సమాధానము తీసుకొని) సేవ చేయుటకొకటే సిద్ధపడి వెల్లుారు కుమ్ముహా ఆశ్రమ వాసు లగు శ్రీశ్రీశ్రీ స్వామి రాజరత్నం స్వాములవారి యాజమాన్యముక్రింద 5 విధములగు పరిశ్రామిక సంఘములతో బయలుదేరుచున్నాము.

1. హరికథ (హరి కథ? - హరి ఎచ్చటనున్నాడనెను ప్రశ్నయే? దా?) ఈ ప్రశ్నకు తగు ప్రతు తర మిందుకు రూ. 116 లు బహుమతి.

2. గీతా.—“గతం స్వాగత మితిగీతా” ప్రతి అధ్యాయమునకును ప్రతి శ్లోకమునకును మూడవములతో ఉపన్యాసములు ఇవ్వబడును. ప్రతి అధ్యాయమునకు రూ. 106 లు బహుమతి.

3. చిత్రకళ.— వాటర్ పెయింటింగు, ఆయల్ పెయింటింగు, ఎక్ లాజ్జి మెంటింగు, పోటోగ్రాఫు మొదలగునవి. వీటికి రూ. 25 లు మొదలు రూ. 500 లు వరకు బహుమతి.

4. ఉపపరిశ్రామిక వ్యాపారాఢిక, స్వదేశ విదేశవార్తలు, వ్యాపార రహస్యములకు తగుసలహాల నొసగుట. సూత్రచతురుడు, కోరినవారికి కోరినస్థులుబహుమతి.

5. “హిందూ శ్రీ” మాసపత్రికకు, “సాధుబృందావస” మునకు చందాదారులను మెంబరులను చేర్చుట.

దేశేశేవా ధురంధరులు అందరు ఈ కార్యమునకై శోషిణి స్వామికార్యమును స్వకార్యమును సాధించుకొనుడు.

N.B.— పై సేవాదళము ఏప్రగ్రామమునందు క్యాంపు చేయునది పత్రికలలో వెలువడుచువచ్చును. ఉత్తరములు వ్రాయకోరువారు ఆయా అధ్యక్షులుకు వ్రాయుడు.

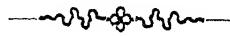
ఇట్లు;

సేవాసంఘము,

సాధుబృందావసము, “హిందూ శ్రీ”

స్వామిరాజరత్నం స్వాములవారి లేఖ.

(కుమ్ముదా అశ్రమము.)

ఆ॥ మొదటి హేతునరయ ॥ మోక్షంబు దానిపై
నిత్యలీనవస్తు ॥ నిచయమగు న
ద్దానిపై నశమము ॥ దమముజితేంద్రియ
త్వంబు సాధనములు ॥ తలచిచూడ॥

దీనిని విమర్శించగా బాలురకు అక్షరాభ్యాసమునుండి ప్రారంభించి యుక్తవయస్సులో సర్వవిద్యలను నాధించి కలియుగధర్మముల అనాచారముగ నెరవేర్చగలరు. గాన యిందుకు ద్వంద్వము సంసారికమును ఆశ్రయించి కష్టసుఖములకు ఓర్పుతో నెరవేర్చి జ్ఞానమార్గము కొరకు సత్సంఘము యేర్పరచవలయును. అనగా (ఓంనమః) అను అక్షరములనుంచి భారత భాగవత రామాయణములును యుక్తగ్రంథ అనుష్ఠాన పద్ధతిని చూచుటకు యోగ్యత గలిగినది. యదేప్రకారము గృహస్థాశ్రమములను కొద్దిరోజులు ఆచరించి గృహస్థులకు సేవకా వృత్తులు జరిపి తదనంతరం గ్రామ సేవయు పిదప దేశి శేవయు చేసి సత్కర్మాచరణుడై మెలగవలసిన విధము.

ఆ॥ వినుట మొదటిశ్రోవ ॥ వినివిమర్శించుట
దాని లెస్స నిలిపి ॥ తలచుచుట
భీతి జెందకుంట ॥ బెరవారి దుర్బోధ
చెవినిజేర్చకుంట ॥ శేష్టమగును॥

అని ఆచరణ జ్ఞానులు నుడివియున్నారు. గాన పైకనిన అంశములకు ఆచరించడమునకు ఆధారము (ధ్యానము) అనగా శుశ్రూషాధ్యానము ధ్యానమనగా యేమి అని సుశయ : కలుగును. ఆత్మ అంతరంగము; హాకీకత్తుబ్ ఇక్ సాక్; కాక్ షక్ ట్రేటు అను యీ మూడు పదములకు మూలము ఒకటే. వారివారి ఆచరణప్రకారములవల్ల భేదములు కనుపించునున్నది. వీటికి ముఖ్యమయిన ఆధారశాసనముగా ఏర్పరచబడియుండు జన్మము. ఇందులో రెండువిధములు :

గీ॥ ఆత్మలకు లోననుండు య ॥ నాత్మలకును
కలుగు బేధంబునూకిదే ॥ తెలియజేయు
వాడ దానినిలెస్సగా ॥ చూడవలయు
మఱువకుండను తానక ॥ మానసమున॥

తే॥ చీమునెత్తురు మాంసము ॥ స్తిష్కములును
నెమ్ములును తోలు వీనిచే ॥ నిర్మితమయి
కాలుసేతులు తల వీపు ॥ కడుపు రొమ్ము
యిట్టి యవయవములగాంచ ॥ నిల్లుబోలు॥

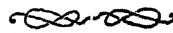
క॥ నాయిల్లు నాది వాకిలి
నాయది పెండ్లాముధనమునాయది యనుచుక
బాయకడలంచుచునుండెడు
నాయదియే జ్ఞాలదేహ ॥ మందురు పెద్దల్ ॥

శక్తిగ్రాహకా పామరత్వమునకు స్థూలాభిమానమును వదిలి సూక్ష్మాభిమాన సాధనలు ఆచరించి ఆత్మదృష్టిని అనుష్ఠానవంతులై శేకరించి యీ ఆత్మను యీశ్వరుని శాశనములకు లోపదచి సర్వజీవులయందు మనసును అనూయత మార్గముగా లోబరచక నిష్ఠసమాధి లక్షణము చేత ఇంద్రియములను బంధించి సర్వ తా శక్త్య

రానుగ్రహపాత్రులగు తన హిందూశక్తియను ప్రతికను ప్రతి మానవకోటి స్థూలాభిలాషవంటి అభిలాష యుంచి పోషించడమునకు పుత్సాహ పరులగుదురు గాక.

శక్తి,

దేశపరిచారకుడు.

ఆస్పర్శము!

జయవశీకరణి తక

అత్యాశ్చర్యము !

అద్భుతమైన తాయత్తు.

ఈ తాయత్తు అద్భుతమైన క్రియతో తయాచేయబడినది. ఇది ధరించిన ప్రతిమనుషానకును, వారికోరికలు తప్పక యీడ్చెరుచుండును. ఇది ధరించినవెంటనే మనసునకు నుత్సాహమును, అధికారుల యాదరణయును, వాణిజ్యమునందు లాభమును, ఉద్యోగలాభము, పరీక్షలయందు గెలుపొందుటయు, మొదలగు శుభములు జరుగుచుండును. ఇవియేగాక మనల నావహించియుండు పితామహులను పోగొట్టి ఇతరకష్టములనుండి తొలగించి పరమేశ్వర కృపాపాత్రుల జేయును. పసిపిల్లలనానించిన బాల్యగ్రహాది పీడితబంధకములుగూడ తప్పించి, వారికి సంతోష మొనగూర్చును. గృహ చారమువలన కలిగిన సర్వరోగములను ఉపశాంతిపజేసి న్యాయధర్మబద్ధములందు జయము కలుగుటకై కావలసినచో ప్రత్యేకపు తాయెత్తులు సంపాదించు.

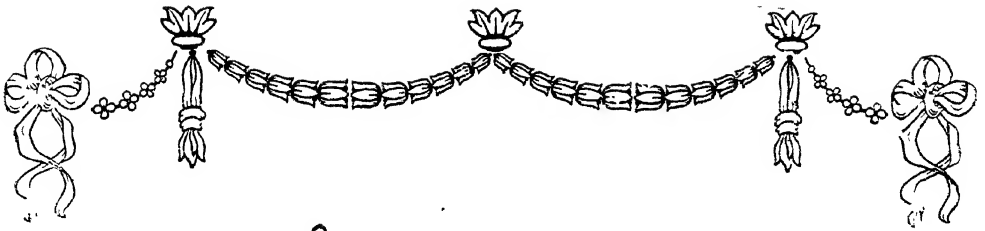
ఒక్కొక్క తాయత్తు రు. 2-0-0, 10 తాయత్తులు రు. 15-0-0.) పోస్టేజి ప్రత్యేకము.
ప్రత్యేక కార్యలాభములకొరకు ప్రత్యేకపు తాయత్తులు, ఒక్కొక్కటి రు. 50-0-0.)

హనుమాన్ ఆరూఢము! మీరు మీ భవిష్యత్తును తెలియగోచరరా?

అయినచో తిరుగు టిపాలలో కావలసిన ప్రశ్నలను పంపుడు. ప్రతిప్రశ్నకును నెంబరు చేయవలెను. మీ విలాసము పూర్తిగా తెలియజేయవలెను. జాబువ్రాసిన సరియైన కాలముగూడ తెలియజేయవలెను. వెంటనే సరియైన జవాబులను పొందగలరు. 5 ప్రశ్నలకు రు 1-0-0. వి.పి. చేసినచో రు 1-4-0. పై ప్రశ్నల కొక్కొక్కదానికి రు 0-4-0 చొప్పున చార్జి చేయబడును.

వి. కె. శతగోపాచార్యులు,

హనుమద్పాణి, జ్యోతిష్కుడు, తిరుత్తణి, చిత్తూరు. జిల్లా, మద్రాసు రాజధాని.

వీ డె వ డు ?

అయ్య గురువులకు పెద్దలకు బాప్తీస్మములకు నమస్కారాలు. తక్కినోళ్ళకుకూడా దండాలు! నమస్కారాలు!! 'బాలుడు గనుక తమ ఆశీర్వాదంతో బతకాలి; పెద్దల ఆశీర్వాదం వుంటేనేకాని పిల్లలకు శ్రేయస్కరం కాదుగదా!! మొదట పెద్దల అనుగ్రహం కలగాలి, పిమ్మట దేవుని అనుగ్రహం యల్లకాలం ఉండే యుంటాది. ఆ! లోకంపలువిధాలు నమ్మినోని: నమ్మినంతావుంది. పిల్లోన్ని గనుక పిల్లబుద్ధులే. ఏదైనా తప్పులుంటే మన్నించాలి.

ఆ! మరి నాపేరు తమకంతా తెలుపాలని చాలా మహాహలం వుంది కాని: యెవ్వరో ఒకడు ఎవో షెడ్యూల్స్ చేశాడని వానిపేరు వాడంతా ఆదేపనిచేస్తారా ఏమిటి? రాళ్ళంతా దేవుణ్ణి తన్నాలంటా రాళ్ళే మెలతెలియడం ఎవళ్ళవశం.

ఆ! ఆ! ఆ! హరిక ఆలోచించకండి. మానాన్నగారు ఏదోమంచి పేరుపెట్టక యిట్లాంటి పేరుపెట్టాడే అని ఆలోచిస్తాను కాని సురయనుకులముగ ఒక్కొక్కప్పుట్లో పనికి బహు అర్జునుగ కలిపివస్తుంది. నాపేరుపేరు! నేను పేరు! యిప్పట్లో యావిషయాలంతా ముచ్చటిస్తూనే కాల మారణం అవుతుంది. ఏదో కస్తర్లు సుంపాదించాలి అని గం వెదాశతో దేశాలంతా తిరిగేకాను మండులైనాయి మం త్రాలయినాయి ఊన్నాలైనాయి కాస్తాలైనయినాయి వాదాలయినాయి వాదం అంటెవాదంగాదు; బంగారు గట్టు గట్టు పాఠ్యాలని ప్రయత్నించేసాను మంత్రాలతో దేశ మంతా ఒక్కసారి తూరి కస్త్రయాలని ప్రయత్నించాను.

మోగాలతో ప్రయోగించేసి ప్రపంచాన్నంతా ఆరచేతు లో తడించాలని చూశాను. యీ ఆపస్తలలో నాకష్టాలు

నాతైతక్కలు నాప్రయోగాలు కొండమీదిమట్లప్పు తిమ్మప్పు కోటిలింగేశ్వరుడే విచారించాలి. యిట్లాంటిపుడు మరచితి ఒకమాట! నావంటివాడే మా అన్నకూడాను; వాడుకూడా దేశసంచారములో వై ఉద్యోగములలో నాకన్నా ఫస్టు క్లాస్ సబ్సిడిట్ హొందియున్నాడు. వాడప్పుడప్పుడు నాతో కలుస్తావుండేవాడు. యిట్లాంటి కష్టాలలో నాడే వో కొన్ని మక్కలు చెప్పి తప్పించేవాడు. యిప్పుడుకూడా దేశమంతా తిరుగుచూ ఏదో చూసాన్నిలు గ్రహించాలని ప్రయత్నిస్తూ అప్పుడప్పుడు కైర్ లెస్ తెలిగ్రాంగా నాకు సంగతులంతా విపులముగా తెలుపుతూ ఉంటాడు.

ఒక్కొక్కతైంలో నాపేరువాడు మార్పుకొనేవాడు వానిపేరు నేను మార్పుకొనడము కూడాను!! యిట్లాంటి విషయాలలో సత్యమైనపేరు యిట్లాచెప్పాలి అని రెండు పేర్లు వెల్లడి వెడతాను. ఆ! కొంచెము ఆగండి! అల్ల మరి ప్రకృతము దేశభావచాలా యింత్రావుమెంటు స్థితిలో యున్నది. ఏదైనా రెండు మక్కలు ప్రచురం చేస్తామా అంటె గ్రామ్యుల ఆంధ్రంలో కలిసి ఆంధ్రం ఆంధ్రేయములో కలిసి ఆంధ్రేయ మన్నిటిలో కలిసి అవకతవకలై అబద్ధాలతే వప్పెరుమాణ్ణి అట్లాడేశాలం వచ్చింది.

అయ్య! కోప్పడాకండి; మరి యిప్పట్లో అన్నిచూచి ఆఖరుకు దేశసేమైనా చేతామని భ్రాంతితో ఆలాబయలు చేరాను. తిరిగితిరిగి మొన్న మొన్ననే శ్రీతైలం వెళ్ళి అచ్చటనుండి అడేదారిగా మహానందిక్షేత్రం వెళ్ళాలి అని సంకల్పించి అయిదారు రోజులలో మహానందిచేరినాను. ఆరోజు సుమారు మధ్యాహ్నము 12 గంటలుకావచ్చినది. షేత్రము మహా సౌకర్యముగానున్నది. జనులు గుంపులు గుంపు

లుగా చేరియున్నారు. ఆచ్చట కొంచెము దాహము పుట్టుకొని మార్గయానముతో చెట్టు క్రింద ఆలాచకితిల బడ్డాను.

అబ్బో! అబ్బో! ఏమిజేశనే! ఏమిస్వాస్థ్యాగము ఏమి అల్లకల్లోలము! ఏమి ఆగబగబలు! ఏమివాదప్రతివాదాలు! ఏమిపీరావేశాలు! చింతగంటుకోగులు అపుకుదాసురులు పల్లెపకీతులు వీరు ముగ్ధుడూ జతగలకారా ఏమిటా? యని ఆలోచించాను. యస్తావ్ లిష్ మెంటు మీద ఎస్టాబ్ లిష్ మెంటు; ఆర్డర్లు బయలుదేరుచున్నవి. ఏ మా యీ అవస్థలన్నియు అని కొంచెము సాప్రటిఫడ్ చేసేరాను అందులో సుమారు ముప్పది సంవత్సరముల వయసుగల యువకుడొకడు అంతకుముందేమి చెప్పెనో నడచిన ఆయాసముచేరిన వినవైతినిగాని నేవినిన సంగతులివి.

“ఖరీదు మాత్రము సంవత్సరమునకు సుమారు రు. 5000 రూపాయలుపట్టును. వ్యాపకర్తలకు స్టాపుబిల్లులు అందాజూ మాసమునకు రు. 5—0—0 అయిదురూపాయలైనా యుండవలయును. భిన్నాభిప్రాయములగువ్యాసము లెట్టివైనను మనము ఖండించియే తీరవలయును. మనపట్టి ప్రకారం దస్మత్తుచేసినవారలలో దేశ సేవచేయుటకు తుదకు ప్రతిడిస్ట్రిక్టుకు ముగ్గురైననూ పోవలయును. ఆంధ్రదేశమందంతట యిది వరలో యెన్నియో పత్రికలు వెలువడి ఉగ్గునిలు వకముందు కొన్ని బాలాద్విష్టములలోకొన్ని దేశాద్విష్టములు కొన్ని భావభేదములచే కొన్ని కృంగుచూలేచుచూ యుండుట చూచుచునే యున్నాము. ముఖ్యముగ దత్తమండలమున ఏ రెండు మూడు పత్రికలో తప్ప తక్కిన వన్నియు ఘండంజనేయుటకు అల్లాడుచునే యున్నవి. హిందూశ్రీ పత్రికాపుత్రిక జననావస్థ ను బోధయమగజరిగి నామకరణము సప్త ఋషి ప్రసాద సింధుమహారాజు జరిపి బాల్యకీడ

లతో కొంతకాలము జరిగి విద్యాగురువులకై ప్రయత్నించుచున్నది. దత్త మండల ననూ తుదకు విదేశము వరకును యీ పత్రికా పుత్రికను ప్రఖ్యాతి పొంచునటుల విద్యగరపి యీపుత్రికను సత్యవ్రతాచరణకు తేగోరుటకు మన సభాధిపతి సంఘాధ్యక్షుడు సహసంఘాధ్యక్షుడు వీరు మువ్వరు కంఠంబాగ్మ్యలగుచున్నారు గాన మనలో యీకార్యదోషురుల సహాయసేవ చేయుటకు పూనుకొనతలంచిన వాని ఎవరో చేతులు పైకెత్తుడు అనెను.”

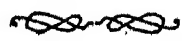
అంతలో సభయందండు వారందరూ ఏకగ్రీవముగా చిన్న యనక నెద్దయనక ముందుచోవు మునులమృపండుగ ఏదిరాయని ఆలోచింపక అందరూ గంగాలవలె తిరుచాప్తములవై కెత్తిరి. అబ్బో! అప్పుడు హైదరాబాదున జరిగిన పీఠిపండుగ తటుక్కున భూపకమునకు వచ్చినది. భక్తున నవ్వసాగితిని నాలోనేను విత్తముచూపులో నవ్వు ఆపరిమితమైనది.

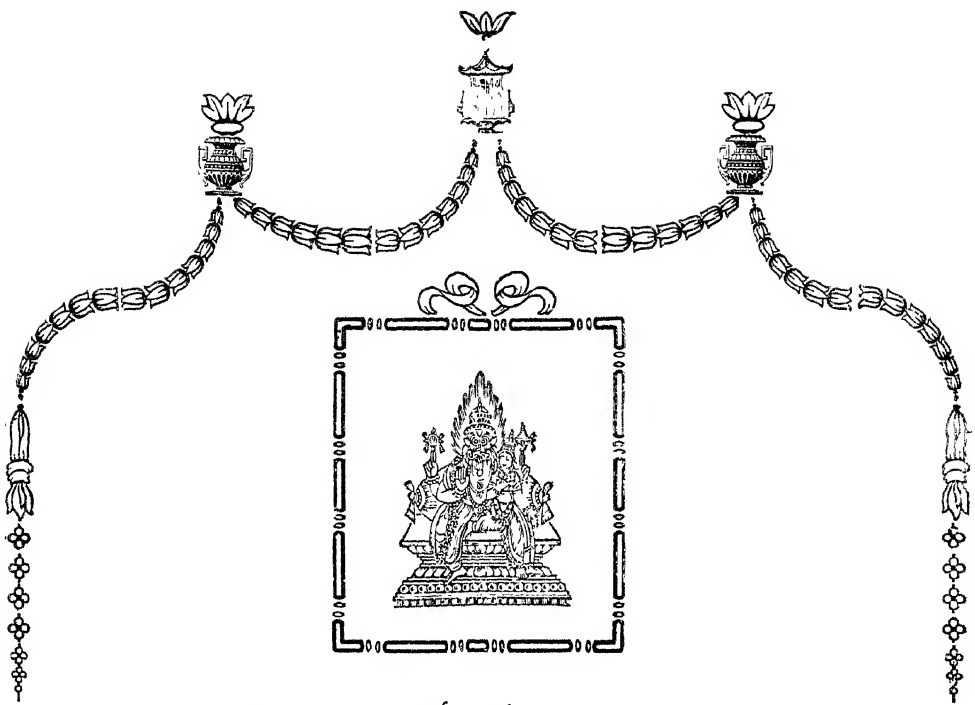
యానందడిలో నాను ఎవ్వరెవ్వరికో ఏమేమిటికో జేయ, జేయ, అనేకట్లుము మాత్రము వినబడినది. అందరిలో ఉపన్యాసకర్త మాలము నావైపున ఉంక చూచుచుండెను. ఉపన్యాసము చాలించి తోటలోనికి కొందరును కోనేటి వొడ్డునకు కొందరును దేవాలయము వైపునకు కొందరు పరుగిడసాగిరి. ఏమిటికాయని యూరక ఆలోచించుకొను మండ యింతిలో దేవాలయములోనుండి ముగ్గురునోటియందు శిగిరెట్టు పొగ గుప్పుగుప్పున విడుచుచూ పెన్షన్ డ్ బోస్టేర్లవలె తట్టులపై మూతవేసుకొని ఏదోపదార్థములు పెచ్చుచుండుటచూచి బ్రతికితిరా బాబోయి యని కొంత కంతము సవరించుకొనుమా వారి వైపునకు నురలితిని. ఇంతలో ఆకస్మాత్తుగా నావైపున ఘడియను దెబ్బపడినది. ఆదెబ్బతో తొందరపాటున ఎదుటచేతి కర్రతో కంటి ఆద్దములతో నిలువబడి నాముఖమువైపున ఉంక చూచుచుండిన వ్యక్తిని చూచి నన్ను వెళ్ళిపోయియున్నాడు కాబోలునని తలచి ఏమిటయ్యా; దేవుడు నొరయించియున్నాడని లేనిపోని ప్రగల్భాలునరకడం; ఒక్కటివికీ భూతత్వమే చేయని వ

దు చేతమంత గుఱు బొట్టుమాటలు చెప్పి దబ్బలులాగుట కొర కా! టాపివేయుటకా! అని బిగ్గరగా కేకవేసితిని. ఇంత తో యెవరో ఒక కావిగడ్డ వచ్చిన సన్యాసికాబోలు నా యెదుట అగట్టి ఆకున సుమారు 10 మేంట్ల పిల్లకాయకు సరిపోవునంత కొంత ఫలహారమునుంచెను. మాటలుమరచి విస్తరిస్తచేయివేసితిని యింతలో నాప్రక్కన నిలువబడిన యువకుడు కొంచెము తాళుడు యీశ్వరత్పరప్రసాదములు వచ్చుచున్నవినునెను. శివాయని యూరకవంటిని. నాయువకుడు అయ్యా, మీరెవ్వరు యిచ్చటికి ఏకార్యాధ్యక్షుడు వచ్చితిరి. తీర్థయాత్రకా లేక చేతనేవకా? మా యువస్వాసము పూర్తియై కరతాశ్చర్యములచే సంతోషించుచుండి నపుడు మీరేల కో నన్ను దూచి హస్తకరమగు నవ్వు వచ్చితిరి. అప్పటినుండియు నాకేగో మీయందనుమానము కలుగుచున్నది. దయ చేసి కలసియుండవలెను అయ్యా; ఆకలికొరవలేను కొంత అన్నపానములు హృదయమునందు ప్రవేశించినంగాని మాట లాడకేనుకొని. అంతలో ననుకూలమైన పాఠశాలకు హాజరయి మానవ జాతిని సేవించు ధర్మమునకు నామగ్నమును వర్చుచుండుటచూచి నాయువకుడు తమకక శిలవ నెను. శంకర శంకర యనుకొనుచు భక్తినివానికి శీర్ఘప్రసాదములు చేయబోవల వారు యుచ్చిన ఫలహారం పూర్తిచేసాను. ఇంతులు సాగిరి. వడ్డించుట ప్రారంభించిరి. సభితుల ప్రధమోపాసనతో నా భోజనముముసెను. ఆ సభలో కొందరు బ్రాహ్మణులు కొందరు నావైపున పూరకమాచుచు సభాధిపతి వైపున యూరకమాచుచు ఏమేమో గొనుగుకొనుచుండిరి. నేనంతో యీలాగే బ్రాంతి జన్మమైపోయిందని నాలోనను గొనుగుచు లేచి కొనేటి యొడ్డనకు వెళ్ళితిని అబ్బా! బాబు ఆనిగ్గులజలం చూసేసరికి స్నానంచెయ్యాలని మనూహలం కలిగింది. సుభ్రముగా స్నానంచేసి గట్టుచేతే సరికి నెయ్యని కొందరు నూపరుని కొందరు ఫగమాన్నుచుని కొందరూ? పాటలుకొందరు పద్యములుకొందరు శ్లోకములు కొందరూ? చెప్పకొనుచు గోలపెట్టుచుండిరి. యింతలో కూనరాగముతో ||శ్లో|| ఆమోదే భువనే ప్రమాద ఉత్పన్నమౌదేవీ సంకర్షణం పద్యమ్నుచితధానిరుద్ధ మవితాం సం

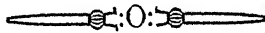
హారస్పష్టినితాకా త్వర్యాజాకా మతిముఖ్యమణవై శ్రీయుగాత్మకా వ్రాహ్మణాధిపతి వాసుదేవమహిం వైవంట నాధం భజే|| యనుకొనుచు కూనరాగముతో ప్రవేశించాను. అంతలో సభాధిపతిదయచేయండి అన్నచేదో శలవస్తానంటి రే యింకనైనా శలవా అనెను. అయ్యా సభాధిపతిగారు మీ సేరేమిటా నాకు తెలియదు. తుమంచాలి తమసభలో నావిషయము కొంత చెప్పాలని తలచాను. కొంతదేశసేవ చెయ్యాలి అను అభిప్రాయముతో యింతకుముందుగ జంఘాలశాస్త్రి రంధ్రాస్వేషవారి సంఘములోని వాడను గనుక జంఘాల శాస్త్రి ఆంధ్రదేశేవంతా సంచారము చేసాడు. యీరద్య రంధ్రాస్వేషి ఆప్యడప్పుడు ఒకొకప్పుడు కలుసుకుంటు ఉంటాడు. వారిసేవకుతగు స్వాములు లభించి వారి కష్టాలు నివారణజేసిందన వారి పేరు ప్రఖ్యాతికెచ్చినది. నేను కూడా కొంతదేశసేవ చెయ్యాలి అని తగుస్వాముల కొరకై చూస్తూ ఆలా సంచరిస్తూరాగా రాగా మొన్న మొన్న నే నందిమండలములో ఏదో పత్రిక బయలుదేరుచున్నదని వాంఛించి ఒకకాగితపు ముక్క దొరకగా దానిని చూచి సంతోషించి అచటికి పోవాలిఅని వచ్చాను. కొంతకాలము క్రిందకునే జంఘాలశాస్త్రి రంధ్రాస్వేషి మొదలగువారు స్థలాలపిషయమై పోరాటం జరిగి వారివారి హస్తాలకు డిమాండ్లు రాళ్ళు స్థాపించుకొవాలని ప్రియమైనవారు మొన్న మొన్ననే విన్నాను. నాశక్తివంచనలేక వారిన్నీ హం సంపాదించి నాప్రదేశాలకు కూడాను సర్వేచేయించుకొని మీరు పార్శ్వరంభింపబోవు హిందూశ్రీకి నా సరిహద్దులలో గల వార్తలు శక్తివంచన లేక తమకు తెలుపాలి అని నా యభిప్రాయము. ఏదో ఉడుతకు ఉడుతాభక్తి నేను కొంత సంచారంచేసి తగు సమాచారములు తెచ్చి నాప్రదేశాలకి తగుసర్వే డిమాండ్లు పూర్తయగు వరకు కొంత అలస్యం అగును గాబోలు తుమించాలి (యింతలో సభయం తయై నవ్వుతో అయ్యా తమనామధేయమేమి కలవియ్యండి అనికేక) అయ్యా; నాపేరా! ఆభాదభూతి ప్రకాశం.

సశేషము.

అహలాలిలక్షైత్ర శాసనములు.

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహనశక వర్షంబులు ౧౫౦౮ అను నేటి తారణ సంవత్సర మాఖ బ ౧౮ లు శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీర రంగ రాయ దేవ మహారాయులంగారు పెనుగొండ నగరమందు వజ్రసింహాసనామాధుడై పునహ శ్రీమద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్య షరమ హంస పరివ్రాజకాచార్య సర్వతంత్ర స్వతంత్ర ఉభయవేదాంతాచార్యులును, శతగోపజియ్యం గారి కార్యకర్తలయిన వరుణాచార్య జియ్యం గారున్న శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీర రంగరాయదేవ మహారాయలు అయ్యవారి కార్యకర్తలయిన రాజప్ప గారున్న, శ్రీఅహలాలిలక్షైత్రానంబువారున్న, శాశ్వత

పసగోత్ర ఆపస్తంభసూత్ర యజ్ఞశ్శాఖాభ్యాయులైన సూర్యవంశోద్భవులైన మూరురాయర బలవశంకర గుత్తిహన్నిబ్బరగండ యెరయూరి పురాధీశ్వరులయిన శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర గుండ్రాజు తిమ్మరాజుగారి పుత్రులయిన వెంకట్రాజుదేవ చోడమహారాజులొగారికి యిచ్చిన శిలాశాసనక్రమమెట్లన్నను :

బహుధాన్య సంవత్సరాన విభురామువారు హుడేవాదిని గూడుకొని సీమంతా చరాచూరచేసి అహలాలిలక్షైత్రం యావత్తు ఆక్రమించి తమవశముచేసుకొనడుస్తావున్న నిమిత్తం శ్రీ అహలాలిలక్షైత్రులు సన్యాసం వ్రసాదించ ఆదిమమయిన శి త గో ప జి య్యం గా రి కి * * * * *

(12) ఆశ్వరుల ప్రతిష్ఠ చేసి. ముకుందజేవుచేత పూజగొని రామానుజ దర్శనోద్ధారకుడైన శ్రీ పరాంకుశ మహాముని శిష్యులయినటువంటి శ్రీ పరాంకుశ శరణోప స్వామివారు స్తవం యీ తీరున అయిన నిమిత్తం శ్రీ రంగరాజుడేవ మహా రాయలు సముఖానకు తాము విచ్చేసి మీరు యీతీరున రత్నసింహాసనాభ్యుపై యుండిన మీకులస్వామి అయిన అహోబిల స్తవం తురు షాక్రంతమై యున్నది. వారిని పోగొట్టి ఆస్థానం అంతా సాధించి ఆహోబిల స్తవం పోధారకం చేయవలయునని రాయలవారి తోను ఆనతియ్యగాను రాయలవారు తామె దండెత్తి విచ్చేసి మేమే సాధించి యిచ్చేమని పయనసన్నాహం కాంగాను అందుకు అయ్య వారు ఆనతిచ్చిన వివరం * * విభురాంవారికి నిత్యంమీరు రావద్దు. శ్రీ అహోబిలేశ్వరులు స్వప్న మాత్రానను నిజదాసులైన మీ బంధు అయిన కొండ్రాజు, తిరుమలరాజు, వెంకట్రాజు గారు పున్నారు. వారిచేతనే యీ కైంకర్య ములు అంతపడును * * * * * అని అహోబిలేశ్వరులు మాతో ఆనతిచ్చినారు. వారికి మీరు రాయల సంపితేను వారిచేతనే సకల కైంకర్యాలు చేయించుదురు. అని రాయలవారితో ఆనతియ్యగాను రాయలవారు అటువంటి నిజదాసులు * * * * * చిత్తులై రాయసమును పిలుపించి * * * * * నరపక్షకాలు అయినటువంటి దివ్యాభరణాలున్న తమమ్ముడ్ర మనుష్యులచేత అయ్యవారివెంట అంపగాను ఆ వెంకట్రాజ తిరుమలరాజుగారు యెదురుగావచ్చి అది అంతపట్టున్నూ శిరసా

ప్రతిగ్రహించుకొని ఆహరిమంవిర, రథగజతురగ పదాతులు మొదలయిన చతురంగ బలాలను కూడుకొని అయ్యవారిని ముందరబెట్టుక తాము అహోబిలానకు కదలివచ్చి ఆ విభురామువారికి సహాయంబయిన హండివారు మొదలయిననానికి అందరిని విరుగగూల్చి ఆసీను అంతా కట్టింది అహోబిలం పోధారణంచేసి అయ్యవారిని అహోబిలం స్థానం నిల్పి అహోబిల స్తవం పూర్వాని కంటె యినుమడిచేసే నిమిత్తమై అయ్యవారు అతి సంతోషచిత్తులై పుషకారం చేసినవారికి ప్రత్యుపకారం మరియేమి కేయ లేమే. అహోబిలేశ్వరులకు మీరు నిజదాసులు గనుక మీరు అహోబిలేశ్వరుల తిరునిధు లకు వేంచేసేటప్పుడు మీరు పరియవడమును తీర్థమును ప్రసాదమును కరుణించి తళిహపూజ ప్రసాదమున్న మీరు తిరుపన్నేరమున్నా. * * * * * మీ పుత్రపౌత్రపర్యంగా నడువవలె నన రాయలవారి అనుమతిని నూకాలవారిని గూర్చుకొని వెంకట్రాజుగారికి ప్రసాదించినారు. గనుక యీ పరియవడము మొదలయినసామ్యం మీపుత్రపౌత్ర పారంపర్యమై ఆచంద్రార్క స్థాయియై అనుభవించగలవారని ప్రసాదించి శిలాశాసనం వేయిస్తామి. అప్రకారాననే పుత్ర పౌత్ర పారంపర్యంగా యాత్రవాచకంగా అను భవించగలవారు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ. * * * ఇకమీద వెలుపడు స్థానిక శాసనములను ఒకటొకటిగా ప్రచురణకు పంపుమను. అవి అహోబిల చరిత్రను తెలిసికొనుటకు చాల సహాయకారిగా నుండును.

(సం) అనుచుల వెంకటప్పయ్య ఆర్లగడ్డ.

శ్రీబాలభారతి గ్రంథనిలయము వారి
రానున్నది! 9వ రత్నం బయలుదేరుచున్నది!

మాయలసరళి

ఎస్.జి.ఆచార్య

అత్యుత్తమ
మగు
అపరాధ
పరిశోధక
సవలా
రాజీయము

ప్రసంభవ
చిసది మొదలు
తుదివరకును
సవరస
భరితము

యన్. జి. ఆచార్య, "సమదర్శని" సంపాదకుని ప్రణీతము.

వలయునారు:—ప్రొఫైటర్, శ్రీబాలభారతి వెల్డం ప్రెస్,
నంద్యాల.

THE

“WELCOME STUDIO”

NANDYAL.

Undertakes:-

**Group photos, Family photos,
Pic-nic parties, Gatherings etc., on
Engagements.**

I A N D

M Y S E L F

**(Two postures of a single man in a
Single plate.)**

A S P E C I A L I T Y.

రాజోవు మాసమున ప్రకటించబడును.

గమనించుడు !

గమనించుడు !!

“డైలీ మార్కెట్టు పత్రిక”

ప్రతివ్యాపారస్తులకున్న, ఉద్యోగస్తులకున్న,
సంసారులకున్న ఉపయోగము.

బొంబాయి, కలకత్తా, మదరాసు రేట్లు, సంద్యాలలో ప్రతిదినము నడచు మార్కెట్టుల
రేట్లు వివరముగా ఇందు పొందుపరుపబడి యుండును.

అనగా, ఉప్పు మొదలు ప్రతివరకు నాణ్యము లోహము మొదలగు అన్ని వస్తువుల ధరలు
ప్రతి దినము వ్రతయము రి గంటలలోపల మీ గృహములకు వచ్చి చేరును.

రేట్లు వివరము.

స్వగ్రామమునందు.

ఇతర గ్రామమునకు.

నెల 1-కి 0-8-0

ప్రాప్తేజ్జితో 1-2-0

సం|| „ 6-0-0

„ 12-0-0

నేడే చందాదార్లుగా చేరుటకు ప్రయత్నింపుడు.

విలాసము :—

ఎ డి ట రు,

డైలీ మార్కెట్టు, బాల భారతీ బిల్డింగ్స్,

సం దా న్న ల.

ONLY A MONTH MORE.
 THE
“DAILY MARKET”
 COMES OUT
 A S A B O O N
 TO THE
 AGRICULTURIST
 THE
 BUSINESS MAN
 AND
THE HOUSE HOLDER.

Contains : -

Topics of interest. Market quotations of all agricultural and mineral products of Nandyal & its suburbs with those of Bombay, Calcutta and Madras.

THE BEST MEDIUM FOR ADVERTISEMENT.

RATES:—

(Delivered at your doors.)

	LOCAL.	MOFFUSSIL.
Per month	0—8—0	1—2—0
„ annum	6—0—0	12—0—0

Apply to:—

THE EDITOR,

THE DAILY MARKET,

Bala Bharathi Buildings,

NANDYAL.

**EXPORT AND
IMPORT
EXCELLENT
BUSINESS
Connections
IN GERMANY
and AMERICA**

Sole distributions for:—

THE “WONDERFUL”

 UNBREAKABLE

Glasses for watches and wristlets
Send in your watches or Bezels for
Watertight Fitting to:

CUNNAN & Co.,

TIRUTANI,

CHITTOOR DT.

మీ ప్రకటనలు !

ప్రకటనలు !!

“హిందూ శ్రీ”

మానవత్రికయందు ప్రకటింపుడు.

ఇప్పటికే సుమారు రెండువందల ప్రకటనలు, వ్యాపారస్తుల సలహాలు చేరినవి.

మీ ప్రకటనలను మా పత్రికలో వెలిచేయుటకు ఇదియే తగిన తరుణము !

యీ పుస్తక పత్రిక 2000 రెండు పేజీల చందాదారులతోను

జమీందారులతోను రాజభోషకులతోను మెలగుచున్నది.

వ్యాపారస్తులకు సహాయకారి.

ప్రకటన రేట్ల వివరమునకు :—

మానేజరు, “హిందూ శ్రీ” మానవత్రిక,

నంబూరి.

అని వ్యాయవలయును.

ADVERTISEMENTS

IN THE

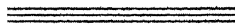
“HINDHU SREE”

ARE READ BY THOUSANDS

OF

Prospective Customers

Rajas & Zamindars.

For Rates Apply to :—

The Manager,

THE “HINDHU SREE,”

NANDYAL.

BEWARE OF SPURIOUS IMITATIONS. OUR MARK IS REGISTERED.

ALWAYS = = = =

USE ONLY = = =

THE 12 IN ONE.

NEW PROCESS

Containing
the
most useful set of
twelve Rubber stamps
for
OFFICE USE

Such as :—

Paid, Cancelled,
Registered, Book-post,
Etc.

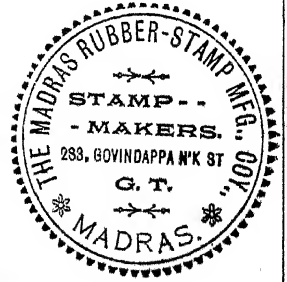
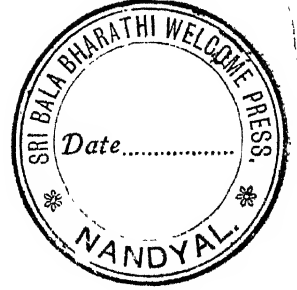
Registered Trade Mark.

OBTAINABLE OF
ALL
HIGH CLASS STATIONERS

NEW PROCESS

RUBBER STAMPS

రబ్బరు స్టాంపులు

MADE BY

THE MADRAS RUBBER STAMP Mfg., Co.
233 GOVINDAPPA NAICK STREET MADRAS.

Sole Agents for the Ceded Districts

Sree Bala Bharathi Welcome Press,
NANDYAL.

కవిత్వమున వారి కనుగొన

బ

క వి తా స మి తి.

లోకమును నడుపునది శక్తి. అది ప్రభు శక్తి మొదలగు పెక్కురూపుల నుండును. అందు, జ్ఞానశక్తి ఒకటి. అది ప్రపంచమున పలుదేశములలోని పలుభాషలలో పలుగ్రంథములయందును. పలుపురుషులయందును వెలయుచుండును. గ్రంథములు, వేదములు. శాస్త్రములు. పురాణములు. ఇతిహాసములు మొదలగు బహుభేదముల విలసిల్లుచుండును. ఇవి అన్నియు మొత్తముమీఁద కావ్యభేదములే అనఁ జను. కావ్యరచనయే కవిత. కాన, కవితయు ఒకశక్తియే; లోకమును నడుపునదే.

శక్తి మేలును చేయును; కీడును చేయును. సజ్జనులశక్తి సత్కార్యములు చేయుటకు వినియోగపడి. లోకమునకు మేలును, దుర్జనులశక్తి దుష్కార్యములు చేయుటకు వినియోగపడి. కీడును చేయుచుండుట ఎల్లరకును తేటతెల్లమే. అటులే కవితాశక్తియు మంచిదారివట్టుచో లోకులను మంచిదారిని నడిపించి మేలును, చెడుదారి వట్టుచో దుష్కార్యమున నడిపించి కీడును కలిగించుచుండును.

కాన, కవితాశక్తి సహజముగా లభించిన యువకులకు, అది సన్మార్గమును వట్టి, ఆశ్మహితమును. దేశహితమును సమకూర్చు గలిగిగా నృద్ధిపొందుటకు వలయుప్రయత్నము

ము చేయుట పరమధర్మము అట్టివారు కొందఱు సుమారు సంవత్సరమునరక్తిందట 'కవి తాసమితి'గా ఏర్పడిరి. తమకంటె పెద్ద లగు వారిని కొందఱు చేర్చుకొనఁగలిగిరి. ఇప్పటికి సమితిసభ్యులు--చిన్నలును, పెద్దలును-- సుమారు గిం మంది.

దేశహితమునకు సాధన మగు తెనుఁగు వాఙ్మయము సర్వవిధములను అభివృద్ధి పొందుటకై సాటుపడుటయే కవితాసమితికి పరమాదర్శము. పక్షపాతమునకు లోనుగాక మాతృభాషాసేవకుల కెల్లరకును మాసమితి స్వాగత మొసంగును; అందఱుసాయమును కోరును.

ఆదర్శముననుసరించి మాసమితివారు తెనుఁగువాఙ్మయమున కున్నలోపమును తీర్చి-సఃపూర్ణతను సమకూర్చువివిధవిషయములనుగూర్చి వానియం దభిమానముకలవారు వ్రాయువ్యాసాదులు సంచికారూపమునను, గ్రంథరూపమునను ప్రచురించుచుందురు. పైపత్రికలకును సమితిసభ్యులు వ్యాసాదులు వ్రాసిపంపుచుందురు. అంతయ కాక, అంధ్రసాహిత్యకరివత్తువారు శ్రీపీఠికా పురసంస్థానాధీశ్వరునిపోషణమున కూర్చుచున్నోఁగుటువులో సాధనసామగ్రి లేక ప్రాకృతసమాధివదోత్పత్తివిషయము వదలివేసినట్లు దానిమచ్చుపదములపీఠికలో వ్రా

యటచే మాసమితివారు వీ లున్నంతవఱకు ఆసాధనసామగ్రి సంపాదించి ఉత్పత్తి తెలుపుటకును, వారు వ్యవస్థాత్మక తెలిపినపదములకే కాక, తక్కినవానిలో వీలగువానికి వ్యవస్థాత్మకతెలుపుటకును ప్రయత్నించెదరు. వారి నిఘంటువులలోని చేరనినుడులుకూడ చేర్చెదరు. వారు తలపెట్టియు ఏ కారణముననో ఇప్పటికి రచించబూనుకొనిననుగ్రహ్యాకరణముకూడ రచించుటకు పూనుకొందురు. వీరితో పాటు 'తెనుఁగు మహాభాష కాదు' -- 'తెనుఁగువాఙ్మయము సంపూర్ణము కాదు.' -- అనునిందిలను తొలఁగించుటకు సాధనములగుతక్కినప్రయత్నములును చేతనగుసంతవఱకు చేసెదరు.

కాని, అంధసాహిత్యపరిషత్తువారును, ఇతరసంఘములును చేయఁజాలనిపని మీసమితివారుమాత్రే మెట్లు చేయఁజాలుదురు? అని ఎవరుగాని సహజముగా అడుగవచ్చును. పైపని అంతయు తామే చేయఁగల మని మాసమితివారు తలంచుట లేదు. పెక్కురసాయము పొందియే కార్యసిద్ధిని పొందుటకు వారు నిశ్చయించుకొన్నారు. అందు, పండితసాహాయ్యము మెండుగా కావలసియున్నది. కాన, వారు తమకు తెనుఁగునందుఁ గలఅభిమానమే ముఖ్యముగా ఎంచి, వలయుకృషి కామించి, పైని తెలిపినసాధనసామగ్రిలోపము తీర్చి, నిఘంటునిర్మాణప్రయత్నమునమాసమితివారికి సాయ మొసర్చి, శాశ్వతకీర్తి గడించెదరుగాక! అటులే వ్యాకరణచనాదివిషయములందును వారు తోడ్పడుదురుగాక! భాషా

సేవకు ఫలము దానివలనకలుగుటనందమును - కీర్తియుమాత్రమే అని భాషాభిమానులగువండితులు తలంతురుకాని, వేఱొండేదియు ముఖ్యమని వారు గణించరుకదా?

అయిన, ఇంతవఱకు బాగుగానే ఉన్నది; సరే. డబ్బా! అది ఎక్కడనుండి వచ్చును? అని మనవారు కొందఱు మరల ప్రశ్నింపవచ్చును. తెనుఁగునాడు గొడ్డుపోయినదా? మాతృభాషాభిమానము మృగినదా? అనియే దానికి జవాబు. 'దేశభాషలందు తెనుఁగు లెస్స' అనుమాట సార్థము కాదగుయోగమున్నచో ధన మెట్లో వచ్చును. ఇంతకు సంశయాత్మక నాశనకారణము. దానికి లోనై సత్రప్రయత్నము మానుట పుష్కలక్షణము కాదు. కాన మాసమితివారు తమశక్తి కొలఁదిని తెనుఁగువాఙ్మయమున కున్నలోపము తీర్చ ప్రయత్నించి చూచెదరు. ఫలమా? దైవాధీనము సత్సౌకర్యము సఫలము కాదని ఏల జురకవలె? అనుకొన్నదంతయు చేయఁగలుగుట ఎవరికిఁగాని తటదుగా అరిదియే. కాన, మాసమితివారు తామనుకొన్నదంతయు తమతరమున చేయఁజాలకున్నను, కొంత అయిన చేసి దారి చూపవచ్చు నని ఆశించుచున్నారు; తమతలంపులు తోడివారికి తెలుపుటకు ఈవాణ్ణికనంచిన ఇప్పటికి ప్రచురించినారు.

కావున, మాతృభాషాభిమానము కల తెనుఁగువారందఱును, తెనుఁగునందభిమానము కలతదితరులును, మాసమితిప్రయత్నమునకు భాషాకృషి చేసియు, ధనసాహ

య్యము చేసియు- వాక్సాహయ్యము చేసి
యు, పుస్తకపత్రికాదిపరికరదానము చేసి
యు తెలుగుగొప్పదనమును హెచ్చించి,
తా మెన్నిక కాంతురుగాక!

ఇప్పటిబాలకవుల కవిత్వచరిత్రము లయి
న నిక్కములయినవి లభించునేమో అని
మాయవక సభ్యులు వ్రాసినపద్యములుగొన్ని
వారు వ్రాసినట్లే ప్రచురింప నయినది.

విభవసం॥ శ్రావణ శుక్ల సోమవారము. }
ది ౨౦-౮-౨౮ విశాఖపట్టణము. }

ఈసంచికకు అభిమాన పూర్వకముగా
వ్యాసములును- పద్యములును వ్రాసినసమి
తసభ్యులను, తదితరులను మాకార్యనిర్వా
హకపక్షమున ఎంతయు అభినందించుచు
న్నాడను.

విరాళము లిచ్చిన సమితిసభ్యులకును-
అభిమానులకును, అచ్చుపనిలో సమసాయ
మొనర్చిన కాకినాడముద్రాక్షరశాలవాఠికిని
సమితివారెంతయు కృతజ్ఞులు.

మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రి.
అధ్యక్షుడు.

అనుక్రమణిక.

౧ ప్రబోధగీతిక.	౧ ౧౯ వరాన్వేషణము.	౬౦
౨ ప్రణయభిక్ష.	౨ ౨౦ మహామహాపాథ్యాయ శ్రీపరవస్తు	
౩ ఆజనేయవినుతి	౪ రంగాచార్యులు, అయ్యవారలు	
౪ మనజేశచరిత్రము	౫ గారి జీవితచరిత్రము.	౬౧
స్వకీయాధారములు }	౨౧ భ్రమరగీతము.	౬౫
౫ ప్రణయధర్మము.	౨౨ ౨౨ కవిత.	౬౭
౬. వసంతము	౨౨ ౨౩ "ఈదుకొనిపోదుమా! ప్రాణనాథ!	
౭ ప్రబంధపరమేశ్వరుడు.	౨౩ మనము."	౬౯
౮ సుధానిధి.	౩౦ ౨౪ జాన్మరులేఖ. (మిథ్యాపోషకనిరస	
౯ భాష - దానిపరిణామము.	౩౨ నము)	౭౧
౧౦ మాతృభాషాప్రకీర్తనము.	౩౫ ౨౫ జానకీపశ్చత్తాపము.	౭౩
౧౧ నాహృదయేశ్వరి.	౩౬ ౨౬ తెనుగు - ప్రాకృతము.	౭౪
౧౨ మధుపానరక్షణసంఘము.	౩౭ ౨౭ ప్రణయమల్లిక.	౮౧
౧౩ చెల్లెల!	౪౦ ౨౮ కత్తిదానము.	౮౨
౧౪ ఆధృక్వితాపితామహుడు.	౪౫ ౨౯ తిమ్మరుసు - కృష్ణదేవరాయలకృత	
౧౫ దృఢానురాగము.	౪౬ ఘ్నత.	౮౮
౧౬ ఆత్మకు నిర్బంధము లేదు.	౪౭ ౩౦ సర్వసిద్ధి - రాయవరము.	౯౯
౧౭ గదబల.	౫౧ ౩౧ సత్యసూక్ష్మములు.	౯౩
౧౮ పలుకరింపు.	౫౨ ౩౨ వివిధపద్యావళి.	౯౬
	౫౯ ౩౩ తెనుగు-చరిత్రాంశము.	౧౦౦

కవివాసమితి

వార్షిక సంచిక.

* వి భ వ *

ప్రబోధ గీతిక.

[పురిపండా అప్పలస్వామిగారు.]

ఇది మనోజ్ఞుని నోదయాంచిత
సదయలాటి పవిత్ర సమయము
బాలభాను సుషర్ణ రేఖా
జాలదీపితము.

* * * *

దీర్ఘ కాల సీతామృత
దేజరిల్లె ననంతదీధితి
సకలభువనారామనికరో
జ్వలనిభాకర మై.

* * * *

అదె విపులమాకందశాఖా
భృంతరంబుల కంత మెత్తెడు
సుకవచయ మత్యంతలలిత
స్ఫూర్తిరాగళముతోన్

వల్లవితకోరకిత మై నును
వల్లరీతతి తలల నూపును
పవనచాలితవృక్షముహీరుహ
బాహువుల బెనగి.

* * * *

ఈయపూర్వప్రత్యుపమున
నింకతయనించెద వి దేటికి ?
మేలుకొను మోతెనుగుకొమరుడ !
చాలు నీనిదుర.

* * * *

మాతృపూజాధ్యానతత్పర
మతిఁ బవిత్రస్నాతుడవు నై
విశ్వమందిరపుణ్యభూమికి
వెడలిరావోయి.

ప్రణయభిక్ష.

[పూజిపెద్ది వేంకటరమణయ్యగారు]

“కమ్మపూజావి జమ్మసీ గాలితరంగ
లందు మెల్లంగఁ నూగుచు నగుగుదెంచు
నీనినద మకార ! యయ్యింతి యిపు నింప
మీటువీణారవము కాదోటు ? కాదు;
వెలదిముంగురుతీవల వెడలి వచ్చు
ప్రణయసంబుధ మైనలావణ్యతీ !
సాంధ్యరాగారుణప్రభ చానచెక్కు
టద్దములదోచు! కాదు; మోహార్ద్రహృదయ
సీను జనియించి మోమునఁ జిమ్మునలపు !
వనితకీర్ణదలనిపుష్పములకాంతి
యిది దలము! కాదు; పెదవులఁ జిందలాడ
లేమ పచరించువలపించు కేతనవృత్తి !

* * * *

అతివిశాలానురాగమారుతములోన
నీలతాతన్వ చలియించె నేమి? కాదు;
మనసు చెదరఁగ నాపాదమస్తకమ్ము
వడఁకుచున్నాను నేను తాపమునఁ దూలి !
పడఁతి ననుఁ జూచి సిగ్గుచేఁ బాడ నోడ
క్షణములోపల నింతనిశ్శబ్ద మయ్యె.
కాదు; నాడెందమున రేగి కమ్ముకొనుచు
వచ్చుననుతాపములతడఁబాటులోన
నామనోవీధి క్షణము శూన్యత వహించె !
ఇంతి దిగ్గన లేచి పోయెడిసిబోలు
దడదడయఁటంచు నడుగుచువ్వుడులు దోచు!
కాదు; వలపున నాగుండె కలఁతఁ జెందు !

* * * *

కన్ను లుండియు గాఢాధకారముగఁ
బోలె నే ద్రోమఁ బాటునఁ బొందుచుండు !
జ్ఞాను లెల్లరు మోహాధకార మనరె !

* * * *

ఒసఁగెనా, కుంటుపడనట్టియునరులలిత
సరసశూదర్యవిభవరాజ్య మొసంగు;
త్రోసెనా గాఢదఃఖిసందోహజనిత
తీక్షణదావాగ్నికీలలఁ ద్రెళ్ళ ద్రోయు,
ప్రణయమున కింక వేటుమార్గమ్ము లేదు !
ప్రేమభూయిష్ట మై మున్ను స్పృహ వెలయు
ప్రేమమూలాన జగ మెల్ల వృద్ధిఁ బొందు.
కడ మొదలు లేనిజీవితకాననమున
నొసర నర్చిలియే ననుకోదయమ్ము
అఖిలజన్మలఁ గలవివిధానురాగ
సార మనఁ దగుఁ బ్రాయరసమ్ము నలఁప
దఃఖి భాజనమో సౌఖ్యతుందిలమ్ము
అనుభవింపఁగఁ దగుఁ బ్రణయం బొకండ్ల !

* * * *

ఏల నీవ్యాసరచన మీస్పృహి లేని
పనియె? యొక కాంతఃకురుషుఁడువలచికొనుట
ధోణిఁ బ్రేమకు విధిసేషములు గలవె ?
షల్లమున నీరు పరవహింప వలను పడదె ?
ప్రజలభయ మేల? అమృతసేవనము సేయఁ
బద్ధ మేటికి ? నన్యానుపాన మేల ?

* * * *

ఒడలఁ దావంబు, డెందానఁ గడలుకొనెడు
దడదడలు, వేడియూర్పు, గద్గదిక, నొసట
జిల్లుమని క్రమ్ముకొనివచ్చుచెమట, పిఱికి
తనము, దైవ్యము, వగవు, తత్తఱము గలిగి
జనసమూహమ్ముగోఁ జిక్కి కొనినబాలుఁ
బోలి నే నిట్లు తహతహఁ బొంద నే ?”
అని పురందరుఁ డింతసాహసముతోడ
నల్లనల్ల సుదేవి డాయంగ వచ్చె.

* * * *

“ఏల ? కటకటా ! నే బుద్ధిహీన నగుచు
వీని ప్రణయాంకురంబులఁ బెరుగ నిచ్చి
మిన్న కుంటిని ? తొలుదొల్త నున్న వెల్ల
నున్న యట్టల వచింప నొగి నితండు
మరలి పోవక యాసించి మరులుగొనునె ?
నాయొయారము నాతీరు నాహారంగు
నావిలాసవిహారాలనవ్యకోధ
లరసి యీతఁడు మాను ప్రణయాన మునిగి
తేల నాయనురాగంపుఁదృఢముకొఱు
కరములను జూచుచున్నాఁడు కడఁక నిపును!
అతని మరలింపఁ గొన్ని యన్యాయదేశ
వాక్యములఁ గూర్చి గీతానఁ బాడి చూతు.

* * * *

భ్రమరమా ! సృష్టిఁ గల్గుపుష్పముల నెల్ల
విడిచి యీసంవేగను జూచి వెట్టి వగుచుఁ
దారులాడఁగ నేల ? ఇదలిరసమ్ము
మున్న పవనార్చిత మ్మయి పోయె వలపు
గాఢ మయ్యను వానిలోఁ గడలుకొనియె
రాగ మేకము; విభజింప రాదుచూపె !
జాలిచే నిన్నుఁ జూచి యీచంపకంబు

వలవలమని హిమాంబు బాష్పముల రాల్చు”
అది విని పురందరుఁడు పిడు గడచినట్లు
కూలఁబడి లేచి నిలిచి వాకొనియె నిట్లు:—
“ప్రణయమా ! గూడు కూలినపక్కి వైతి
వకట ! యీసృష్టి నీ కడియాస మెండు !
నెలఁతచిటునప్పు లేతవెన్నెలలఁగాని
మెసవ, వెలనాఁగరూపసమీరజనిత
వీచికలఁగాని తెక్కుల విప్పి యెగుర
వతివమంజులవాక్ష్పవాహమునఁగాని

ప్రవృత్తికొనివచ్చునీదగఁ బాపికొనవు,
పడఁతినును లేతకరపల్లవములఁగాని
వాల, వతిగూఢ మై చేర వలనుపడని
యతివసలలితహృత్కులాయమునఁగాని
విశ్రమింపవు ! నీముద్దు వెడత నేడు
పల్లవితభవదుద్యానవాటిలోనఁ
జిమ్మచీకటి గ్రమ్మె! కార్చిచ్చు పుట్టె!
అతులజంఝానిలప్రవాహమ్ము గడిరె!
పటుతర మ్మోఁగొప్పతుపానుపట్టి!
ప్రణయమా ! గూడు కూలినపక్కి వైతి
వకట ! యీసృష్టి నీ కడియాస మెండు
కదలిపొ మ్మిక ! కన్నీట గరగిపొమ్ము!”
అని పురందరుఁ డనుకొని కనుల సీరు
క్రుక్కుకొని క్రుక్కుకొని వచ్చి కొంతపడికిఁ
దెప్పిరిలి మెల్లమెల్ల సుదేవి డాసి
నిలిచి యిట్లనె దైవ్యమ్ము మొలక లెత్త
“ఉరుఫలాపేక్ష నున్నతతరువు నెక్కి
కూలఁబడితిని. తీరఁకోర్కీచేతఁ
బడఁతి ! నాడెంద విటు పటాపంచ లయ్యె
శాంతి లే దింక నార్తికి చావు లేదు

కడపెదను నాదుజీవితకాలమెల్లఁ
గటికిసన్యాసి నగుచు నేకాకి నగుచుఁ
బెట్టు మే దైన భిక్ష సంప్రీతితోడ”
నన విని సుదేవి నిలుపు నీ రైసయట్లు
మ్రాన్పడఁ బురందరుం డిట్లు మరలఁ బలికె
“జగముతో నింక నాకుఁ బ్రసక్తి లేదు
అలుకకులుకులులేనిసన్యాసి నేను
వేడికొంటిని చేఁ జాఁచి భిక్షకొఱకు
ఓనుదేవీ ! భవద్వీణ నొసఁగు దేని

దానిఁ గొని మీటి ప్రణయగీతాలఁ బాడి
మఱియు నన్నియు వానిలో మాయ మగుచు”
కనికరముచే సుదేవికన్యలవ్వ లట్టె
చెమ్మగిల్లెను హృదయంబు చెదరె నేమొ !
తూర్పుకొండను మెల్లఁగఁ దొంగి చూచు
నిండుచందురుమోము గన్పించె నంతఁ
దత్తఱమున సుదేవియుఁ దంత్రి నెత్తి
ప్రణయసన్యాసికేలను బాదుకొల్పి
దాన మిడియెను గన్నీట ధారవోసి.

శ్రీ ఆంజనేయ వినుతి.

[స్థానాపతి సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు.]

సీ. హురుమంజుముత్యాలసరములజన్నిద మురముపై బలితంపుహరువు జూప
తాటంకయుగదుచి దశదిశల్ వెల్లుచు గగనభాగం బెల్లఁ గప్పికొనఁగ
పాదుకోజ్వలకాంతి పాతాళమందెల్ల వటుతరం బగుచును బరిభవిల్ల
కరతలస్థగదోరుకఠినసమీరముల్ వర్వతావళికెల్ల భయము గొలువ

గీ. చెలఁగి రయమున పయనమై సీత నరయ, జలధి నవలీల దాఁటినసత్వమూర్తి
బుధజనోల్లాస వై శాఖపురనివాస, యార్తరక్షణోపాయ వీరాంజనేయ.

సీ. అతిగుణాన్విత యగునంజన సీయవ్వ రా కాసిమూకతో నీకు చివ్వ
ప్రణుతింతు వేవేళ రాముఁడు నిను దువ్వ నిత్యమున్ ఫలములు నీకు బువ్వ
మెఱయు సీమెడలోది మేలువజ్రపురవ్వ భక్తుల శ్రోతు నివ్యాళు లివ్వ
నిగిడె రావణుఁ డట్టె నీవు మీసము దువ్వ నెక్కు వౌ మాయ సీకొక్కగవ్వ

గీ. మొఱ విసపుగద నాతోడ మొనసినవ్వ, వరదుఁడవు నీవు మాకును భళిర వావ్వ
బుధజనోల్లాస వై శాఖపురనివాస, యార్తరక్షణోపాయ వీరాంజనేయ.

మన దేశ చరిత్రము - స్వకీయాధారములు.

[ఐతిహాసిక కులపతి శ్రీచరణస్థు లక్ష్మీచరసింహస్వామి అయ్యవారలుగారు.]

I. ఉపోద్ఘాతము.

(ప్రస్తుతము మనదేశమునకు సాంగమైన చరిత్రగ్రంథ మొకటి యైనను లేదు. కాని యిందువిషయమై ప్రయత్నములు జరుగక పోలేదు. ప్రప్రథమమున నీవిషయమున బ్రబలప్రయత్నములం జేసినవారు పాశ్చాత్యులు. వారనేకవిమర్శకసంఘముల నేర్పఱచి మనప్రాచీనగ్రంథములను, దానశాసనములను, ప్రశస్తులను, నింక ననేకేతరనిదర్శనములను విమర్శించి మనదేశ చరిత్రాశ్రమల ననేకములం గనిపెట్టి వ్యాసహాపముల వానిని దమతమసంఘపత్రికలద్వారమున ప్రకటించుచు వచ్చిరి. ఇప్పటికిని నాసంఘము లట్టివిమర్శలం జేయుచునే యున్నవి. ఇటీవల మనదేశస్థులును వానియనుకరణముగ కట్టిసంఘముల నేర్పఱచి మనచరిత్రవిషయముల విమర్శించుచునే యున్నారు. కాని యీసంఘములన్నియు నింకను బాల్యదశలోనే యున్నవి. ఇందుకు ముఖ్యకారణము దృష్టాంతమున సాధనసామగ్రి స్వల్ప మగుటయే. ఇకను చరిత్రవిమర్శకత్వప్రాముఖ్యతను మనదేశస్థులు తెలిసికొని దానికి తాము కొంతవితరణమును నొసంగుట యావశ్యకమై యున్నది. ప్రస్తుతము పాశ్చాత్యులయొక్కయు, మనదేశస్థులయొక్కయు ప్రయత్నములవలన మనదేశ చరిత్రమునకుఁ గొంతవఱకుఁ బాధాన

మేర్పడినది. తదనుసరణముగఁ బ్రాచీనకాలమునుండి నేటివఱకు మనదేశ చరిత్రమును విమర్శించఁ బూనినచో తద్బాహుళ్యత నది యొకవిమర్శకునకు సాధ్యము కా కున్నది. ఈయసాధ్యతను తప్పించుటకు తచ్చరిత్రమును కొన్ని భాగములుగ నేర్పఱప వలసి యున్నది. అట్టి యొక్కొక్కభాగమే యొక్కొక్కవిమర్శకునకు విమర్శింప సాధ్య మగును. మఱియు నీచరిత్రవిభాగము యాదృచ్ఛికము కాక చరిత్రమునం దెచ్చటనెచట గొప్పమార్పులు కాన్పించుచున్నచో యచటనచటనే చేయఁబడుచున్నది. ఏతద్రీతిగ విభజించినచో మనదేశ చరిత్రమున నాలుగు భాగము లేర్పడును. 1. దొక్కొక్కభాగమునందునురాజ్యాంగవిషయమున నేమి, పరిపాలనాపద్ధతులవిషయమున నేమి, సాంఘికవ్యవస్థలయందేమి, వాణిజ్యవిషయమునందేమి, ప్రత్యేక ప్రత్యేక లక్షణములు విలసిల్లుచున్నవి. వరుసగ నీ నాలుగు భాగములును 1. ప్రాచీనదశ, 2. పూర్వదశ, 3. మాధ్యమికదశ, 4. నవీనదశ, యనఁదగియున్నవి. పాశ్చాత్యులవ్యవహారమున నివి 1. Ancient India 2. Early India 3. Mediaeval India and 4. Modern India—అని యనఁబడుచున్నవి. ఇం దొక్కొక్కభాగమును విమర్శించుటకే యొక్కొక్కవిమర్శకునిజీవిత మంతయు పట్టును.

ఇందు ప్రాచీనదశ యన చరిత్రప్రారంభమునుండి మహాపద్మచందుని రాజ్యాంతము గుకాలపు దేశ చరిత్రము. మన దేశ చరిత్రమున నిదియే యతిథార్థిక మగుకాలము. ఇందు మన్వంతరముల చరిత్రములు, ఐత్రేయోక్తుని మ్యాదివంశంబులవిస్తృతి, ఋషివంశాను కీర్తనంబు, వేదసంహితలయొక్కయు, బ్రాహ్మణకల్పవాజ్మయములయొక్కయు, నావి రాభవంబు, మగధరాజ్యప్రతాపంబు, మొదలగువిషయములు కలవు. కాలప్రమాణమున కీప్రాచీనదశ సుమారు 3000 సంవత్సరములు గలది. మహాభారతయుద్ధ మిప్పటికి 4028 సంవత్సరములకు మున్ను- అనఁగా క్రీ. పూ. 2100 సంవత్సరములకిందట జరిగినట్లు సిద్ధాంతము చేయఁబడినది. * కాన నీప్రాచీనదశ యిప్పటికి 5528 సంవత్సరములకు మున్ను ప్రారంభమైనది (3600-600 క్రీ. పూ.) ఈ ప్రాచీనదశాభాగము మన యిప్పటి చరిత్ర గ్రంథములలో చాల తక్కువగ నున్నది. ఇందలి చరిత్రవిషయము లింకను విమర్శింపఁబడి సిద్ధాంతీకరింపఁబడ నున్నవి. ఈకాలపు చరిత్రమును విమర్శించుటకు సాధనభూతములగుసామగ్రులన్నియు కేవలసంస్కృతగ్రంథములు. అందుకొన్ని వైదిక భాషయందున్నవి. కాఁబట్టియే యాభాగములలోని విషయములు చాలమాదికి విమర్శించుటకు సులభ సాధ్యములు కాకున్నవి.

ఈప్రాచీనదశకం తరువాతి చరిత్ర భాగమునకు పూర్వదశ యని పేరు. ఇక్కా

లచరిత్రమును వాయుటకు సంస్కృతగ్రంథము లంతగ సహకారులు కావు. ఇందులకు శిలాశాసన తామ్రీశాసనములును, పశ్చిస్తులును, ముఖ్యాధారములు. ఈదశ సుమారు 1600 సంవత్సరముల కాలప్రమాణము కలది. అనఁగా క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దమునుండి క్రీ. వె. 10 వ శతాబ్దాంతమువఱకు వ్యాపించియున్నది. కాఁబట్టి యీదశాభాగచరిత్రను వాయుటకు శాసనపరిశోధకులే ముఖ్యాధికారులు. ప్రాచీనాగారముల పరిశోధకులును వారికృషులునుగూడ నీరికి సహాయులే. ఈదశాభాగమున మహాపద్మచందుని చక్రవర్తిత్వము, మనదేశమునకు యవనుల (Greeks) సంబంధము కలుగుట, అశోకమహారాజుయొక్క ధర్మపరిపాలనము, అంధ్రగుప్త బామన్ వంశీయుల పరిపాలనములు, శ్రీహర్ష దేవమహారాజుల చక్రవర్తిత్వము, పూర్వపశ్చిమ చాళుక్యుల రాజ్యతంత్రములు, బౌద్ధ జైన మతముల వ్యాపకము, తిరిగి హిందూమత ప్రాబల్యము, పురాణములయొక్కయు స్మృత్యాది ధర్మశాస్త్రములయొక్కయు నుత్పత్తి సంస్కృతసాహిత్యవాఙ్మయముయొక్క యభివృద్ధి మొదలగువిషయములు గలవు. ఈ పూర్వదశాభాగచరిత్రవిషయమునవి సెంట్ స్మిత్, (Vincet Smith) అను పాశ్చాత్యమహానుభావుడు వ్రాసిన "Early History of India" అనుగ్రంథము మిక్కిలి యెన్నిక గలది. ఈభాగముతో హిందూరా

జలరాజ్యములును వారిస్వతంత్రపరిపాలనములును సంతరించిన వనఁదగి యున్నవి.

ఇంక మాధ్యమికనవీనదశ లనుఉత్తరభాగములు రెండును మనదేశమునఁ గ్రమముగ మహమ్మదీయులయొక్కయు, పాశ్చాత్యులయొక్కయు, స్వాతంత్ర్యసంపాదనములను చెలుపును. ఈ కాలపుచరిత్రము వ్రాయుట చాలసులభము. కొండఱు చరిత్రకారులు తమతమ కాలపుచరిత్రములను వ్రాసియున్నారు. పాశ్చాత్యులుగూడ మనదేశమునఁ బ్రవేశించినది మొదలుకొని యెప్పటివిషయముల నప్పుడు తమదేశమునకుం చెలుపుటకుఁ గాను Transactions అనియు, Reports అనియు, సూచనలను వ్రాసియేయున్నారు. కావున, పూర్వాపరసంఘటనాసారముగ నిట్టిగ్రంథముల నేకీభవింపఁ జేసినచో నిక్కాలపుదేశచరిత్రము సులభముగ నేర్పడును. ఈముత్తరభాగములు రెండును విమర్శింపఁబడి యీ విషయమున ననేకగ్రంథములుకూడ వ్రాయఁబడియున్నవి. కాఁబట్టి ఈకాలపుచరిత్రవిషయమున పాటుపడవలసినది చాల స్వల్పము. మఱియు నీకాలపుచరిత్రమును విమర్శించి వ్రాయఁదలంచినవారు ముఖ్యముగ నరబ్బీ, పారసీ, సిందుస్థానీభాషలను, పాశ్చాత్యదేశభాషలను బాగుగ నభ్యసించినవారై యుండవలెను.

ఇట్లు మనదేశచరిత్రములోనినాల్గుభాగములస్వరూపజ్ఞానమును చెల్వినకొని వీని నిర్మాణసాధనము లగుగ్రంథాధిసామగ్రినిగూ

ర్చి యొక విమర్శితము. ఉత్తరభాగములరెండింటియొక్క గ్రంథాధిసామగ్రివిమర్శనమును మఱియొకవ్యాసమునకై విడిచి, మొదటిరెండుభాగములయొక్కవిషయములనుగూర్చియే యిందుఁ జర్చింతము. మనదేశచరిత్రమునఁ బ్రధానభాగ మగుప్రాచీనదశాచరిత్రమును వ్రాయుటకు సాధనభూతము లెవ్వియో వానిస్వరూపవతరణము లెట్టివియో చూతము. ఈప్రాచీనకాలమున మనదేశమున కితరజనసంపర్కము లేదు. కావున, నేమాత్రమయినను దేశచరిత్ర వ్రాసియుండినచో మన భారతీయులే వ్రాసియుండవలెను. ఈవిషయమునఁ బాశ్చాత్యవిమర్శకు లొకదురభిప్రాయమునకు లోనగుచున్నారు. మనదేశస్థులకు దేశచరిత్రమును వ్రాయుట యలవాటు లేదనియు, నీవిషయమునే వీరు గమనించియుండ లేదనియు, వారు తలంచుచున్నారు. ఇది కేవలము కల్ల. మనపూర్వు లొక్కొక్కశాస్త్రమునందును బాశ్చాత్యవిద్యులమించినయభివృద్ధిని యెంతయో ప్రాచీనకాలముననే చేసియుండఁగా వీనికి చరిత్రముమాత్రము వ్రాయుట చేతఁగాదనుట కేవల మనంగతము. మనదేశచరిత్రము మన పూర్వులచే వ్రాయఁబడియే యున్నది. అదియే పురాణము. మిగిలినశాస్త్రములకువలె నే దీనికిని సంప్రదాయముకూడఁ గలదు. దీనికే “ఐతిహాసికసంప్రదాయము” అని పేరు, కాని యీపురాణశబ్దమునకు కాలభేదమున నర్థభేదముకూడ సంభవించినది.

II. పురాణము - పురాణసహిత.

పురాణశబ్దమునకు కాలక్రమాగతా
ర్థభేదము నింక విమర్శితము. పురాణశబ్దార్థ
మిట్లు వివరింపఁబడినది.

శ్లో॥ సర్గశ్చ పృథిసర్గశ్చ వశో హ్యశ్చ తరాణి
చ వంశాన చరితం చేతి పురాణం వ. చల
క్షణం॥ అని.

(బా.ము. I. 4. 10.)

అనఁగా జరాచరాత్మక మగు జగత్తు
యొక్క సృష్టివర్ణనంబును, దానిన హరివర్ణ
నంబును, రాజవంశముపివంశాంత్యవర్ణనంబు
ను, మన్వంతరముల వివరణయును, వంశాను
చరితరూపంబు లగును పాఖ్యానకథనంబు నను
నీవిషయంబులు గలగ్రంథము పురాణము.
ఈలక్షణ మిప్పటిపురాణగ్రంథముల కెంత
వఱకు పట్టినదో విమర్శితము ఇప్పటిపురాణ
గ్రంథములో వైవిషయము లన్నియో కొన్ని
యో మాత్రమే గాక నదీమహాత్మ్యములు,
స్థలమాహాత్మ్యములు, వృతమాహాత్మ్యములు
దానధర్మమాహాత్మ్యములు, శాస్త్రధర్మము,
పితౄపాఖ్యానము, పూజావిధానములు,
మంత్రోద్ధారములు మొదలగు ననేకగ్రంథా
విధానవిషయములు చేర్పఁబడి యున్నవి.
వైవస్వతానుసారిగ శివమాహాత్మ్యప్రతిపా
దకకథలు కొన్నిటియందును, వైష్ణవమతా
నుసారిగ విష్ణుమాహాత్మ్యప్రతిపాదకకథలు
కొన్నిటియందును, దేవ్యపాసకుల కను
గణముగ దేవీమాహాత్మ్యము కొన్నిటియం
దను, నిజైయితరములగు ననేకకథలుకూడఁ
జేర్పఁబడియున్నవి. మఱికొన్నిటియందు సర్వ

మతపామ్యత్వప్రతిపాదకముగఁ ద్రిమూర్తుల
యొక్కత్వబోధకకథలు చేర్పఁబడినవి. ఇట్లనేక
విధములుగ మతబాహుళ్యానుసారముగ
గ్రంథబాహుళ్యముకూడఁ గల్గింపఁబడినది.
కాఁగా మిప్పటిపురాణగ్రంథములు కేవలమత
విషయకగ్రంథములై యట్టివిషయములకుఁ
బ్రమాణభూతము లయినవి. కాని వీనియం
దఁ గేవలచరిత్రాత్మకము లగుప్రాచీనపురాణ
భాగము లన్నియుఁగాని కొన్నిగాని యుండు
టచే వీనిపేరులందుఁగాని కర్తృత్వమందుఁ
గాని మార్పు కలుగ లేదు. కాక యట్టి
మార్పు లేకుండుటయే వాస్తవప్రమాణ్యతను
హెచ్చించుచున్నదా ! కాబట్టి పురాణము
తోల్లి పంచలక్షణాత్మక కేవలచరిత్రబోధక
మై యనంతర మది మతవిషయకప్రమాణో
పయోగి యైనది. ఇన్ని శాస్త్రము లుండ
నీపురాణశాస్త్రమునకే యేల నీయవతార
విశేషమరవస్థసంభవించిన దన్నచో నిందు
లకు కారణము సులభముగనే యూహ్యము.
ఈయొక్క శాస్త్రమునందే మరుపు, విష్ణుపు,
రుద్రుడు, ప్రజాపతి, ఋషులు మొదలగు
పురాతనలోకైక విశులయొక్కయు, జ్ఞానపం
తులయొక్కయు నుపాఖ్యానంబులును, చరి
త్రములు గలవు. మఱియు నిందే జగత్తుయొ
క్క సృష్టిసంహరముల వర్ణనములును, దే
వాసురరాక్షసాసురులయొద్దాదిచరిత్రంబులును
గలవు. కాబట్టి యీచరిత్రలే మతమాహా
త్మ్యముల వెల్లడించుకథలయవతారములను
సులభముగఁ బొందినవి. ఇదియే పురాణ
శాస్త్రముయొక్క ప్రాచీననవనస్థితులభేదము

ఇంక నైతిహాసికసంప్రదాయ మెట్టిదో చూతము. పురాణాఖ్యానము చాలఁ బ్రాచీనము. కేవల గురుశిష్యానువాదరూపమున నిది చాలకాలము ప్రవర్తించినది. ప్రక్షధమపురాణకథనము పురూరవచక్రవర్తి కాలమున జరిగినట్లు కనఁబడుచున్నది. ఇది నైమిషీములకు వాయుఋషి చెప్పినదిగా నున్నది. పురూరవచక్రవర్తికాల మనఁగా చరిత్రప్రారంభ కాలము. దీనినిబట్టి చూడ పురాణకథన మతిప్రాచీనముగ మనభరతవర్షమున నున్న దనుట యొకమాత్రము సాహసము కానేరదు. ఇట్లన వాదరూపమునం జాలకాలము ప్రవర్తించి తుదకు మహాభారత యుద్ధకాలమున నిది సంహితానామమున గ్రంథముగ వ్రాయఁబడినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. పురాణసంహితాగ్రంథకర్తయు, మహాభారతమున కాదిగ్రంథ మగు జయసంహితను రచించినవాఁడును వ్యాసమహర్షి యె. ఈయన పరాశరమహర్షి కుమారుఁడు. కాని వేదమును విభజించిన వేదవ్యాసుఁ డీయన కాఁడు. వీరిద్దఱికిని సుమారు 1½ శతాబ్ద మాంతర మున్నది.* వ్యాసమహర్షి యీ పురాణసంహితను ఆఖ్యానములతోను, ఉపాఖ్యానములతోను, గాథలతోను, కల్పవాక్యములతోను రచించె నని యున్నది.

శ్లో॥ ఆఖ్యానై శ్చాప్యపాఖ్యానై ర్గాథాభిః
కల్పజోక్తిభిః । పురాణసంహితా శ్చక్రే
పురాణార్థవిశారదః॥

(వా.య. I. 60. 21.)

వ్యాసమహర్షి యీసంహితను దనయైదవశిష్యుం డగుసూతమహర్షికి చెప్పెను. ఈసూతమహర్షి యీసంహితను తిరిగి తన యార్దురుశిష్యులకును జెప్పెను. ఈయార్దురిలోను ముగ్గురుమాత్రమే సంహితాకర్తలైరి. ఇట్లు నాలుగుమూలసంహితలు పురాణశాస్త్రమున కేర్పడినవి. ఈనాలుగుసంహితలును వేదశాఖలువలె కేవలపాఠభేదములు మాత్రమే గల వనియు, నొక్కొక్కటియు 4,000 గ్రంథసంఖ్యగలిగిన దనియు, నొక్కొక్కదానియందు నాలుపాదములు గల వనియుఁ జెప్పఁబడినది. ఈవిషయము లన్నియు వాయుపురాణ† బ్రహ్మాండపురాణ‡ ప్రసిద్ధములే.

పురాణసంహితయందలి నాలుగుపాదములకును వరుసగ (1) ప్రక్రియాపాద మనియు, (2) ఉపోద్ఘాతపాద మనియు, (3) అనుషంగపాద మనియు, (4) సంహారపాద మనియు నామము లిడఁబడినవి.

శ్లో॥ ప్రక్రియా ప్రథమః పాదః కథ్యవస్తు
పరిగ్రహః । ఉపోద్ఘాతోనుషంగశ్చ ఉప
సంహార ఏవచ ॥ ఏవం హి పాదా శ్చత్వార
స్సమాసా త్క్రీర్తితా మయా॥ అని.

(వా.య. I. IV. 12. 14)

ప్రథమపాద మగుప్రక్రియాపాదమున సూతాగమనంబును, నైమిషీయాఖ్యానంబును, సమాసకథనంబును, ప్రాకృతసర్గముల వర్ణనంబును, జైకృతసర్గములవర్ణనంబును ననునీయంశంబులు వివరింపఁబడి యున్నవి.

* See my History of Panchala (Vedic period) p. 20.

† వా.య. I. LXI. 55-61 ‡ బ్రహ్మాండ I. XXXV 63. 69.

రెండవయుద్ధోత్సాహదంబున ద్వాదశమాస సుతోత్పత్తియు, స్వాయంభువప్రజాసర్గవర్ణనంబును, ద్వాదశమాసససుతప్రజాసర్గంబులును, అగ్నిసంహారమును, పితృవంశానుకీర్తనంబును, దక్షయజ్ఞకథాకథనంబును, స్వాయంభువమన్వంతరివివరణమును, భువనవిన్యాసంబును, జ్యోతిర్విన్యాసంబును, నతీతమన్వంతరములవర్ణనంబు నడునీయశంబులు విశదీకరింపఁబడి యున్నవి. మూడవయును పంగపాద మంతయు వైవస్వతమన్వంతరవిన్యాసంబై, ఇందు ధర్మ, ఈశ్వర, కశ్యప, పులహప్రజాసర్గంబుల వర్ణనంబులును, బ్రహ్మమాససపుత్రుల యుత్పత్తియు, వాఁలంశానుకథనంబును, వీరిమంత్రకర్తృత్వమును, ఋషులచతుర్విధభేదంబును, పితృవంశానుకీర్తనంబును, ఐత్రేయ్యాక్వాదిరాజవంశకీర్తనంబును, మాగధరాజవంశకీర్తనంబును, యదువంశకీర్తనప్రసంగంబున ద్వాదశదేవాసురయుద్ధవర్ణనంబును, భవిష్యద్రాజానుకీర్తనంబు ననువిషయంబులు విస్తరింపఁబడి యున్నది. నాల్గవసంహారపాదమునందు ననాగతమన్వంతరంబుల వర్ణనంబును, జగత్సౌహారదాపబగుమహాద్రోణవర్ణనంబును గలవు. ఇదియే పురాణమయొక్క కృత్యసముద్దేశము. కాఁబట్టి పురాణసంహితాభాగమున కేవలచరిత్ర (History and Geography) విషయములే మతవిషయక (religion) సంపర్కమే లేదు.

ఇట్లు పురాణసంహితాజ్ఞానసంపన్నుల మై యొక నిష్పటిపురాణగ్రంథములఁగూర్చి

యు, వానికి నీపురాణసంహితకును గలసంబంధవైలక్ష్యణ్యమునుగూర్చియును జర్చితము. పురాణగ్రంథములు మహాపురాణములనియు, నుపపురాణము లనియు, ఖిలము లనియు నుూఁగవిధములు. ఇందాఖిల రెండవిధములగ్రంథములును కేవలమతవిషయగ్రంథము లగుటచు బ్రస్తుతవిషయమున నవి త్యాజ్యంబులు. మహాపురాణంబులు పదునెనిమిది ప్రసిద్ధంబులు. వీనినామముల స్మారకముం జేయుచోద్య మగుశ్లోక మొకటి గలదు.

శ్లో॥ మద్వయ భద్వయం చైవ బ్రత్రయం వచతుష్టయం । ఆ ప నా లి, పురాణాని కూ స్కం గారుడ మేవచ॥ అని.

ఇది యొకచాటుశ్లోక మని తలంచెదను. దీనితాత్పర్యము. మకారము నామాది యందుఁ గలవి రెండును, నిల్లే భకారమాది యందుఁ గలవి రెండును, బ్రవర్ణ మాదియందుఁ గలవి మూడును, పకార మాదియందుఁ గలవి నాలుగు, ఆకార, పకార, నాకార, లిం వర్ణము లాదియందుఁ గలవి యొక్కొక్కటియు, కూ వర్ణమును, స్కం వర్ణమును నాదియందుఁ గలవి యొక్కొక్కటియు, గారుడ మొకటియు నని పురాణములనామములను వానిగ్రంథసంఖ్యయు నీకింద వివరించెదను.

1 మార్కండేయపురాణము	9,000
2 బ్రహ్మపురాణము ...	10,000
3 వామనపురాణము ...	10,000
4 లింగపురాణము ...	11,000

5	బ్రహ్మాండపురాణము ...	12,000	దలగుమహమ్మదీయచక్రవర్తులకథలును, గౌ
6	మత్స్యపురాణము ...	14,000	రుండు లనుపేరున పాశ్చాత్యులచరిత్రములు
7	భవిష్యపురాణము ...	14,500	ను, క్రీస్తుమతగ్రంథముగు “హోలీబైబిల్”
8	కూర్మపురాణము ...	17,000	(Holy Bible) లోని కొంతభాగమును గూ
9	భాగవతపురాణము ...	18,000	డఁ గలవు. పురాణములందుఁ జరిత్రవిషయ
10	బ్రహ్మవైవర్తపురాణము	18,000	ము కొంచెముకొంచె ముండినను, చాలభాగ
11	గరుడపురాణము ...	19,000	ము కేవలమతవిషయకమాహాత్మ్యము లయి
12	విష్ణుపురాణము ...	23,000	యే యున్నవి. ఈవిషయము కేవలచరిత్రా
13	వాయుపురాణము ...	24,000	త్మకమగుపురాణసహితయొక్కయు, మత
14	వరాహపురాణము ...	24,000	ప్రమాణగ్రంథము లగునీపురాణగ్రంథముల
15	నారదపురాణము ...	25,000	యొక్కయు, గ్రంథసంఖ్యలను తైపారుపేసిన
16	కద్యపురాణము ...	55,000	నే మనకు విశదము కాఁగలదు.
17	స్కందపురాణము ...	81,000	ఈపురాణములలోఁ గొన్నిటికిని, పు
18	అగ్నిపురాణము ...	15,000	రాణసంహితకును, గొంతసంబంధము కలదు.

పైనామావధిలో భాగవతపురాణస్థానమున దేవీభాగవతమును, వాయుపురాణస్థానమున శివపురాణమును గొందఱు వరిగణించెదరు. కాని, యీమార్పు పైశ్లోకమునకు సరిపడదు. కొందఱు వాయుపురాణమునకే శివపురాణ మని కూడ వ్యవహారము కలదందురు. స్కందపురాణాగ్నిపురాణములగ్రంథసంఖ్యయందుఁగూడ భేదము చెప్పుదురు. కొందఱు స్కందపురాణము 1,13,000 లగ్రంథ మనియు, అగ్నిపురాణము 16,000 లగ్రంథ మనియును జెప్పుదురు. మఱికొందఱు అగ్నిపురాణము 23,000 లగ్రంథ మనియును జెప్పుదురు. భవిష్యపురాణమున రాజపుత్రస్థానపుకొండజీవీరులచరిత్రంబులును, శంకరరామానుజుల కవీరాదిమతప్రవర్తకులచరిత్రంబులును, బాబరు-అక్బరు-బొరంగజేబు మొదలగుమహమ్మదీయచక్రవర్తులకథలును, గౌరుండు లనుపేరున పాశ్చాత్యులచరిత్రములును, క్రీస్తుమతగ్రంథముగు “హోలీబైబిల్” (Holy Bible) లోని కొంతభాగమును గూడఁ గలవు. పురాణములందుఁ జరిత్రవిషయము కొంచెముకొంచె ముండినను, చాలభాగము కేవలమతవిషయకమాహాత్మ్యము లయియే యున్నవి. ఈవిషయము కేవలచరిత్రాత్మకమగుపురాణసహితయొక్కయు, మతప్రమాణగ్రంథము లగునీపురాణగ్రంథములయొక్కయు, గ్రంథసంఖ్యలను తైపారుపేసిననే మనకు విశదము కాఁగలదు.

ఈపురాణములలోఁ గొన్నిటికిని, పురాణసంహితకును, గొంతసంబంధము కలదు. వాయుపురాణబ్రహ్మాండపురాణమత్స్యపురాణములందు సంహితాభాగములు కఠోక్తిగానున్నవి. వీనిలోఁగూడ విశేష మే మున్నను, మత్స్యపురాణముకన్న బ్రహ్మాండపురాణమందును, బ్రహ్మాండపురాణముకన్న వాయుపురాణమునందును సంహితాభాగములు మెండు. విష్ణుపురాణమార్కండేయపురాణములందుఁగూడ సంహితాభాగము లతిస్వల్పముగాను గఠోక్తిగాను నున్నవి. కాని యీరెండింటికి పరస్పరభేద మే మున్నను, విష్ణుపురాణమున సంహితాభాగములు కొన్ని కఠోక్తిగ లేకున్నను, దద్విషయ మంతయు రూపాంతరమునఁ గలదు. మార్కండేయపురాణముననన్ననో రూపాంతరమునఁగూడ లేదు. మార్కండేయపురాణము పూర్తి కానిగ్రంథమని తోచుచున్నది. లింగపురాణమునఁగూడ

కొంచెము సంహితాభాగము కలదు. మిగిలిన భాగములు రూపాంతరమునఁగూడ నిందు కానరావు. భాగవతమున సంహితాభాగము లన్నియు రూపాంతరముననే యున్నవి. దేవీ మాహాత్మ్యముగూడ పాఠినచరిత్రబోధక మే. ఇది మార్కండేయపురాణనామనపు రాణములందే కాన్పించుచున్నది. ఇది సంహితాభాగ మగునో కాదో తెలియ రా కున్నది. ఇంక గరుడపురాణాన్నిపురాణములు పురాణశబ్దమున కవకీర్తిప్రదములు. వీనిని పురాణము లనివ్యవహరించుటయే లజ్జాకరము. ఇందు పురాణవిషయములు లేకుండుటయే కాక, యగ్నిపురాణమున నమరసిఘంటుపు లోనికొంతభాగమును, శల్యతంత్రమగుసుశ్రుతసంహితలోని కొంతభాగమును, మఱియొక యలంకారగ్రంథములోని కొంతభాగమును గూడఁ గలవు. గరుడపురాణమున మంత్ర శాస్త్రభాగము కలదు. ఇంతకన్న నసందర్భము మఱియొకటి యుండ దని తలంచెదను.

సంహితాభాగములం గఁతోక్తిగాఁ గలవాయుబ్రహ్మాండాదిపురాణములయవతారమును గూర్చి నే నిట్లుఁపించెదను. పురాణసంహితయే కాలక్రమమున మతపాఠి మూఁటికత్వసంబంధము కలదై తత్తమపయోగముగఁ బ్రక్షిప్తభాగములు చేర్పఁబడి యీ పురాణములయవతార మెత్తియుండును. కావుననే సంహిత ప్రత్యేకగ్రంథముగ నెచ్చటను గాన రా కున్నది. ఈకారణముచేతనే పురాణములక్షర్యత్వముగూడ వ్యాసమహర్షియందే యుండుననినది.

శ్లో॥ అష్టాదశపురాణానాం కర్తా సత్యవతి సుతః॥

అని యందురు. ఈవిషయమునూతన గ్రంథములపాఠిమాణ్యత్వమును మోల్చిందునుగదా.

ఇంక నొక్కవిషయమును జెప్పి యంతటితో నీపురాణవిషయవిన్యాసమును సమాప్తిచేసెదను. పురాణసంహితను గఁతోక్తిగాఁ గలవి పురాణములే కాక మఱియొకగ్రంథముకూడ నున్నది. మహాభారతమునకు 19 వ పర్వమై ఖలపర్వమని ప్రసిద్ధిచెందిన హరివంశమునఁగూడ సంహితాభాగములు కఁతోక్తిగాఁ గలవు. కాఁబట్టి చరిత్రవిషయమున వాయుబ్రహ్మాండపురాణము లెంతముఖ్యము లో యీహరివంశముగూడ సంతముఖ్యమైనది. సంహితాభాగముల హరివంశపాఠము మత్స్యపురాణపాఠము ననుసరించియున్నది. బ్రహ్మాండపురాణపాఠము వాయుపురాణపాఠము ననుసరించియున్నది. ఈరెండువిధముల గుపాఠములును రెండుమూలసంహితలనుండి కలిగియుండ వచ్చును.

కాఁబట్టి పురాణములను హరివంశమును మిక్కిలియుదారబుద్ధితో వ్యాసంగము చేసి ఋషీరసీరన్యాయమున మతవిషయభాగముల వదలి చరిత్రభాగములమాత్రము గ్రహించినచో మనదేశచరిత్రమునందలిపాఠినదశాచరిత్రము సవిశదముగఁ దెలిసికొన వచ్చును. ఇట్లు తెలిసికొనినచరిత్రాంగముల దృఢపఱుచుటకు మఱికొన్నియితరగ్రంథవిదర్శనములు గూడఁ గలవు. ఇట్లితరగ్రంథవిదర్శనమున

దృఢపడినవియే నిర్వివాదసిద్ధాంతము లగును. ఈయితరగ్రంథనిదర్శనములందు ముఖ్యమగునది వేదము. కల్పముగూడ నప్పటి సాఘికసితిబోధకము.

III. వేదము—కల్పము.

వేదము సాధారణముగ భాగలీయాత్మక మని చెప్పుదురు. ఈభాగములకు మంత్రము, బ్రాహ్మణము, ఉపనిషత్తు. అని పేర్లు. కాని ప్రాచీనవ్యవస్థ మంత్రబ్రాహ్మణముల రెండింటి కేయీ వేదనామమునునియమించుచున్నది. ఆపస్తంబపరిభాషాసూత్రమున-

సూ॥ మంత్రబ్రాహ్మణయో ర్వేదనామధేయం॥ (అ॥ ఖ॥ I.33) అని చెప్పబడియున్నది. క్షీరస్వామియు, రాయముకుటులునుగూడ వేదశబ్దమున కిట్లే యర్థనిర్ణయము చేసిరి. వీరిమతమున నుపనిషత్తులు బ్రాహ్మణములలోఁ జేరినవియే యని యభిప్రాయము. ఎట్లయినను గేవలపరిభాషావ్యవస్థభేదముగాని గ్రంథభేదము లేదు. మంత్రభాగము వద్యగద్యాత్మకముగ నున్నది. వైదిక పరిభాషను పద్యరూపమునకు “ఋక్” అనియు, గద్యరూపమునకు “యజుస్” అనియు వ్యవహారము. కావున మంత్రభాగము కొంత ఛందోబద్ధముగను, గొంత గద్యరూపముగ ను నున్నదని తెలియ వచ్చుచున్నది. అది కాలమున గద్యరూపద్యాత్మక మగుమంత్రభాగమంతయు నేకముగా నుండె ననియు, దానిని వేదవ్యాసమహర్షి యజ్ఞార్థము నాల్గుభాగములుగ నేర్పఱచి యానాల్గుభాగములును నాల్గుశాఖలుగ లోకమునఁ బ్రవర్తింపఁజేసె

ననియుఁ బురాణప్రసిద్ధము. ఈనాల్గుశాఖలే ఋక్సాఖి, సామశాఖి, అధర్వణశాఖి, యజుశాఖి-యనునామములఁ బ్రసిద్ధంబులు. యజ్ఞమున హోత యమచున దంతయు ఋగ్వేదముగను, ఉద్గాత యమచునది సామవేదముగను, బ్రహ్మ యమచునది యధర్వవేదముగను, అధ్వర్యుఁడు యమచునది యజుర్వేదముగను, వ్యవస్థ చేయఁబడినది. ఇది యజ్ఞములు లోకమునం బ్రబలియుండినకాలమునం దత్సేకర్యాధము చేయఁబడినది. కాని కాలక్రమమున యజ్ఞములప్రామాఖ్యత నశించినయీ కాలమున నిట్టివ్యవస్థ కేవలనామమాత్రీపరీయోజకము. శాస్త్రపరిశోధనమే (Criticism) ముఖ్య మగునీ కాలమున నర్థోద్దేశ్యావిర్భావంబులే ముఖ్యములు ఈనాల్గుశాఖలమంత్రభాగములందు నొకదానిలోని భాగములు మఱియొకదానియందుఁ గలవు. సామవేదమంత్రభాగ మంతయు ఋగ్వేదములోనిదే. అధర్వవేదములోని సుమారు నగముభాగము ఋగ్వేదమునం గలదు. కావున ఋక్సామాధర్వణంబు లగుమంత్రభాగంబులు ఋగ్వేదంబుతో నందు లేనియధర్వణమంత్రభాగము చేర్చిన సిద్ధించుగ్రంథముతో గతార్థ మగుచున్నది. యజుర్వేదసంహిత శ్రౌతసూత్రమువంటి యజ్ఞముచేయుట కుపయోగించు కేవలవిధానగ్రంథము. కావున నిర్దుష్టమగుమంత్రభాగము ఋగ్వేదమంత్రభాగమునకు, నందు లేనియధర్వణమంత్రభాగంబును జేర్చిన సిద్ధించుచున్నది. దీనినే నిర్దుష్టమంత్రభాగ మని మన మిటుపైని వ్యవహరింతుము.

ఈనిర్దుష్టమంత్రభాగముయొక్క లక్షణములఁ గొన్నిటిని జూతము. ఈమంత్రభాగ మంత యుఁ బద్యాత్మక మనఁగా ఋక్కులరూప ము గలది. ఈఋక్కులు కొన్నికొన్ని చేరి యొకసూక్త మగుచున్నది. సూక్తమునకు ఋక్సంఖ్యాబియమము లేదు. కాని ఋగ్వేద మంత్రభాగమున ౪౧ దికి మించినఋక్కులు గలసూక్తము లేదు. సాధారణముగ ౩౦ ఋక్కులకు లోపుగనే యుండును. సాధారణముగ నొకసూక్త మొకదేవతాకముగను, నొకఋషిపోత్రముగను నుండును. ఈసూక్తములకు కర్తలు ఋషులు.

ఇంక నీఋషులంగూర్చి కొంత విమర్శి తము. ఋషు లనఁగా నెవ్వరు? వీరిలోనితెగ తెన్ని? వీ రెంతకాలపుచున్నవారు? అను నీయంశములను ముందుగఁ బరిశీలింతుము. మనభరతవర్షములో పూర్వకాలమున నుండినమనుష్యజాతులను మన యైతిహాసికులు నాలుగుగణములు చేసి వానికి ధర్మప్రజా సర్గ మనియు, ఈశ్వరప్రజాసర్గ మనియు, కశ్యపప్రజాసర్గ మనియు, పులహప్రజాసర్గ మనియు, * పేరు లిడిరి. ధర్మప్రజాసర్గమున సుమారైదుజాతులును, నీశ్వరప్రజాసర్గ మునఁ బదిసంతతులును, గశ్యపప్రజాసర్గ మున సుమారేదుజాతులును, పులహప్రజా సర్గమున సుమారెనిమిదిజాతులును, బేర్హానఁబడినవి. ఇందు రెండవయీశ్వరప్రజాసర్గ ములోని పదిసంతతులవారే ఋషులు. ఈ పదిసంతతులలోను ముఖ్యము - లగుసంత

తులు భాగ్యవులు, నురీచులు, ఆత్రేయులు, ఆంగిరసులు, వాసిష్ఠులు, కాశ్యపులు, మానవులు-అని. ఈసంతతు లన్నియు సమకాలీనములు కావు. ఇం దాఖరుసం జెప్పినమానవులుతక్క మిగిలినసంతతు లన్నియు నొక దానితరువాత నొకటి పుట్టిసిద్ధి బడసినవే. ఇందుఁ బ్రాచీనసంతతుల యవాంతరకాలము సుమారు 1,000 సంవత్సరము లుండును. ఈసంతతు లన్నియు భారతయుద్ధమునకు ముందుండినవియె.

ఈఋషిసంతతులయాదిపురుషుల కీశ్వరు లని పేరు. అందుచేతనే యీప్రజాసర్గమున కీశ్వరప్రజాసర్గ మని పేరు వచ్చినది. ఈయీశ్వరుల సంతతివారే ఋషులు. ఈ ఋషిసంతతివారికి ఋషీకు లని పేరు. ఈ ఋషీకులసంతతివారికి ఋషిపుత్రు లనిపేరు. ఈనాలుగుతెగలవాడిని వారి వారి తపోజ్ఞానసంకదలచేఁ గ్రమముగ వరమర్షు లని యు, మహర్షు లనియు, సత్యర్షు లనియు, శ్రుతర్షు లనియు, నామాంతరములు ప్రసిద్ధంబు లయ్యె. ఈనాలుగుతెగలలోను మొదటిరెండు నగునీశ్వరమహర్షి బృందములే మంత్రభాగమునకుఁ గర్తలు. వీరే భారతయుద్ధమునకు ముందుండినవారు. వీరిసంతతివారలగుఋషీకఋషిపుత్రులు భారతయుద్ధానంతరకాలపువారు. కాన మహాభారతయుద్ధకాలముతో మంత్రభాగము సమాప్తి జెందినది. ఈమంత్రకర్తలలో ముఖ్య మగువారి

సంఖ్య తొంబదియొకటి యని పురాణమునం జెప్పఁ బడినది.

శ్లో॥ ఇ త్యేకసవతిః ప్రోక్తో మంత్రాయైః
ఋషిభిః కృతాః॥ అని.

(బ్రహ్మంశ. I. xxxii. 122)

కాని వీరియందఱిమామములున, వీరు చేసినసూక్తములవివరణమును, వీరిసంపూర్ణ సంఖ్యయు, కాత్యాయనులు చేసినఋగ్వేదానుక్రమణియందును, శౌనకప్రోక్తం బగుబృహద్దేవతార్వాణశ్రమణులయందును వివరింపఁ బడియున్నవి. వీరిసంపూర్ణసంఖ్య రమారమి మున్నూఁబడి కుండును. ఇందు సుమారు పాతికమంది స్త్రీలుకూడ నున్నారు.

కాని వేదము “అపౌరుషేయము” అనియు నెవరును దానిని రచింపలే దనియు లోకప్రవాదము. అమానుషశ్వునిషయమటండ సహజముగ రచన లేకుండ గ్రంథము లోకమున సిద్ధింపదుగదా! ఇట్టినిషయమున వేదమున కేల యీప్రవాదమును గల్పించిరి? దానియం దొకగౌరవమును నారోపించి దానిప్రామాణ్యతను హెచ్చించుటకే కాని యసత్యానువాదమున గౌరవారోపణము కేవలకటగౌరవ మగును. ఇట్టిపని నిందార్హముగాక ప్రోత్సాహ మగునా? ఈపాపమునకుఁ బ్రవృద్ధమును నొడికట్టినవారు పూర్వమీమాంసకులు. వేదములను భగవంతుఁడు చెప్పఁగా ఋషులు విని వానిని లోకమునఁ బ్రవర్తింపఁజేసి రని చెప్పుదురు. ఈయభిప్రాయమునే కొంచెముసవరించి నవీనకాలానుగుణముగ నీశ్వరావేశమున ఋషులే

వీనిం జేసి రని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. కాని వేదమున కపౌరుషేయశ్వుమును లోకానుభవవిరుద్ధము కాకుండ సాధింప వచ్చును. అపౌరుషేయ మనఁగా నీశ్వరప్రోక్త మని గదా పర్యాయము. అవును. వేద మీశ్వరప్రోక్తమే. ఇది పురాణప్రసిద్ధంబై. వేదమంత్రములుం జేసినవారు పరమహుగదా! పరమహులే యీశ్వరవామంబున ప్రసిద్ధిపొంది యున్నప్పుడు వేద మీశ్వరప్రోక్త మనుటకు సందియ మే మున్నది? కాబట్టి యీశ్వరప్రోక్తం బనునర్థంబున “అపౌరుషేయ” వదమును ధారాళముగ మన మంగీకరింప వచ్చును. ఇందువలన వేదమునకుఁ గటగౌరవము రాదు. దానియందలిప్రామాణ్యబుద్ధియుఁ దగ్గను. తపోజ్ఞానచారిత్ర సంకదలచే నీశ్వరతుల్యు లగునీశ్వరులచే రచింపఁబడినగ్రంథములసర్వోత్కృష్టతకు శౌకీయవలసిన దే మున్నది? ఈశ్వరశబ్దమునకుఁ గాలాంతరమునఁ బరమర్షి యనునర్థము వ్యవహారము తప్పి కేవలభగవద్వాచకమే యయి యీశ్వరప్రోక్తవదము మీమాంసకులకుఁ గటగౌరవారోపణసహకారి యైనది. కాబట్టి యీశ్వరశబ్దమును దానిప్రాచీనార్థమునఁ దీసికొనిన నేదియు లోకవిరోధంబు కలుగ నేరదు. పురాణము ససత్యము కా నేరదు.

మంత్రములస్వభావమునుగూర్చి పురాణ మిట్లు చెప్పుచున్నది.

శ్లో॥ మంత్రా నవవిధ ప్రోక్తా ఋగ్యజుస్సామలక్షణాః । ప్రోత్రం, నిందా, ప్రశంసా, చా

క్రోశ, స్తోష, స్తధైవచ | ప్రశ్నా, నజ్జా,
తథాఖ్యానమాశాస్తి ద్విధయోమతాః |

(బృహ్మండ. I. XXXIII. 42-43)

అనఁగా ఋగ్వజ్ఞాస్సామలక్షణాబు లగు
మంత్రములు స్తోత్రము, నీడ, ప్రశంస,
ఆక్రోశము, తోషము, ప్రశ్న, అనజ్ఞ, ఆఖ్యా
నము, ఆశాస్తి యనుతోమిదివిధములై యుం
డు నని తాత్పర్యము. ఛందోబద్ధము లగు
మంత్రముల కిట్టిస్వభావము నై నర్హకమే.
సాహిత్యకులపతులుకూడ పద్యావిర్భావము
న కిట్టికారణములనె గదా చెప్పుచున్నారు.
సుఖదఃఖాదిమనోధర్మము లత్యుత్కృష్టములు
లగునెడ విద్వాంసులకుఁ దత్తజ్ఞనితానుభవం
బులు పద్యరూపమున నబుద్ధిపూర్వకమునఁ
గూడ బయలుపెడలు ననిగదా వారు సాధిం
చియున్నారు. మంత్రము లన్నియు మొదటి
నుండియు యజ్ఞార్థమే వ్రాయఁబడిన వనట
పైశ్లోకములంబట్టి యైతిహాసికమతవిరుద్ధము
గదా? వేదసూక్తములకూడ కావ్యముల
వలెనే పుట్టి యనంతర మొకకాలమున
యజ్ఞోపయోగత్వమునుం బొందినవి కాని
దీనింబట్టి యజ్ఞార్థ మయి వ్రాసినమంత్ర
ములు లే వని చెప్ప లేము. ఈమంత్రములం
దచ్చటచ్చట చరిత్రవిషయములకూడ సంద
ర్భానుసారముగ సూచింపఁబడియున్నవి ఒక
ఋషి తన కొకరాజసన్మానము కలిగినను,
లేదా తనకాలమున నున్నవా రొకగొప్ప
యజ్ఞమును జేసినను, లేదా రెండుదేశముల
ప్రజల కొకయజ్ఞము జరిగినను, లేదా తన
కొక ప్రసిద్ధపురుషునివలన సహాయము కావ

లసి యుండినను, నిక నిట్టివిషయములు తన
కాలమున జరిగెనేని వానిం బ్రసక్తానుప్రస
క్తముగ వర్ణించునందర్భములు మంత్రము
లం గలవు. ఇట్టిసూచనలె చరిత్రోక్తోధనము
నకు సహకారు లగుభాగములు. ఇవి చరి
త్రాంశముల దృఢపటిది నిర్వివాదాంశము
లుగ సిద్ధాంతీకరించును కాని యీసూచ
నల వెదకి గుర్తించుటకుఁ గొంతకాలము
పట్టును. ఇదికాక విమర్శకునిపట్ల నెంతయో
యోర్పికూడ నిందుల కపేక్షితము.

ఇంక బ్రాహ్మణము లనుగ్రంథములం
గూర్చి కొంత తెలిసికొందము. ఇవియు మం
త్రములువోలె చరిత్రాంశముల దృఢపటము
సూచనలం గలిగి యున్నవి. ఇవి యజ్ఞముల
యందలివిధానవిశేషములనే గాక మంత్రవిమ
ర్శకరూపము లగుభాగములంగూడగలిగి యు
న్నవి. ఇందు యజ్ఞములవిషయమం దైన
నేమి? మంత్రములవిషయమం దైననేమి?
సంప్రదాయబోధకాఖ్యానములుగూడఁ గల
వు. ఈబ్రాహ్మణగ్రంథములు భారతయుద్ధా
నంతరము వ్రాయఁబడినందునను, మంత్ర
భాగమునందు శాఖాప్రవర్తనము భారత
యుద్ధమునకుఁ బూర్వమే గలిగి యుండుట
చేతను, బ్రాహ్మణములు శాఖావ్యవస్థితము
లయియే రచింపఁబడెను. ఋగ్వేదకు సుబం
ధించినబ్రాహ్మణములు ప్రస్తుతకాలమున
రెండుకానవచ్చుచున్నవి. ఇవియె యైతిరేయ
బ్రాహ్మణమును, గౌపీతక్రిబ్రాహ్మణమును,
సామశాఖకు సంబంధించినయెనిమిదిబ్రాహ్మ
ణములలో ముఖ్యమగుది తాండ్యబ్రాహ్మ

ణము. దీనికే పంచమిశ్రబ్రాహ్మణ మనియు, మహాబ్రాహ్మణ మనియు నామాంతరములు. అధర్వణశాఖకు సంబంధించినది గోవధబ్రాహ్మణము. యజుశ్శాఖకు సంబంధించి బ్రాహ్మణలక్షణములు గలది శతపథబ్రాహ్మణము. తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమున మత్తభాగముకూడ కలిసియుండుటను గేవలబ్రాహ్మణముగ దీనిం బరిగణింప శక్యము కాదు. ఈ బ్రాహ్మణములకర్తలు ఋషీక-ఋషిపుత్రులని పురాణప్రసిద్ధము. వీరే సత్సర్వ - శ్రుతర్షి నామములం బ్రసిద్ధులు మత్తభాగమందువలెనే యిదుకూడ చరిత్రాంశసూచనల మిక్కిలియోపికతో వెతకి తీయవలసియున్నది.

ఉపనిషత్తులకూడ బ్రాహ్మణభాగము లనియే కొందఱిసిద్ధాంత మని యింతకుముందు చెప్పఁబడినదిగదా? పురాణములంబోలె నుపనిషత్తులుగూడ కాలక్రమమున రచియింపఁబడుచు వచ్చినవి. రానురాను వానిసంఖ్య సంఖ్యాతీత మగుటను నూటయెనిమిదియే వేదసంబంధప్రయోజనము గల పని వ్యవస్థ చేయఁబడినది. వీరసంఖ్యాతీతత్వమును, గాలక్రమాభివృద్ధియునుగూడ సగ్బర్చక్రవర్తి కాలమున రచింపఁబడిన యల్లోపనిషత్తువలననే స్పష్ట మగుచున్నది. ప్రస్తుతాదరణమున నున్న నూట యెనిమిది యుపనిషత్తులలోను బ్రాచీనములై బ్రాహ్మణభాగములనఁ దగినవి సుమారు పది, పండ్రెండునూత్రమే యుండును. మిగిలినవానిలోఁ గొన్ని సన్న్యాసప్రతిపాదకంబులును, గొన్ని యోగశాస్త్రప్రతిపాదకంబులును, మఱికొన్ని మంత్రశా

స్త్రప్రవర్తకంబులును, నింక నితరములు కొన్ని యధ్యాత్మకవిషయంబులును నై యున్నవి. ప్రాచీనోపనిషత్తులలో సామశాఖానుబంధ మగునది ఛాందోగ్యోపనిషత్తును, యజుశ్శాఖానుబంధ మగునది బృహదారణ్యకోపనిషత్తును, అధర్వణశాఖానుబంధ మైనది పృశ్నోపనిషత్తును, ఋగ్వేదానుబంధ మగునది యైతరేయోపనిషత్తును ముఖ్యమైనవి. మంత్రబ్రాహ్మణభాగములందువలెనే యిదుకూడ చరిత్రాంశసూచనల మిక్కిలియోపికతో వెతకి తీయవలసి యున్నది.

కల్పసూత్రములుకూడ శాఖభేదానుసారముగ రచియింపఁబడినగ్రంథములే. ఇవి కేవలసూత్రాత్మకంబు లగుటను వీనికి సూత్రము లని నామము కలిగెను. సూత్రమున నల్పాక్షరమయమై యనందిగ్రంథమును గలదై యనవద్య మగువాక్యము.

శ్లో॥ అల్పాక్షర మనందిగ్ధం సారవ ద్విశ్వతో
ముఖం । అస్తోభ మనవద్యంచ సూత్రం
సూత్రీనినో విదుః॥ అని—

(బ్రహ్మండ్. I. 33. 58)

ఉట్టిసూత్రములు గలగ్రంథమునకుఁ గూడ సూత్ర మనియే పేరు. కాని యావ్యవస్థ నవీనకాలమునఁ జెడి యిట్టిసూత్రములు గలగ్రంథము సూత్రీపాఠ మని పిలువఁబడుచున్నది. కాని యీకల్పగ్రంథములవిషయమున సూత్రములనియే యిప్పటికిని వ్యవహారము. ఈకల్పసూత్రములలో యజ్ఞాది

విధానములం జెప్పవానికి శాస్త్రసూత్రము లనియు, గృహ్యకర్మలవిధానములం జెప్పవానికి గృహ్యసూత్రము లనియు, వర్ణాశ్రమ ధర్మవ్యవస్థను నిర్ణయించువానికి ధర్మసూత్రము లనియుఁ జేర్చు కొన్ని శాఖలవారికిమూఁడువిధము లగుసూత్రముల నొకఋషియే రచించెను. మఱికొన్ని శాఖలకొక్కొక్కదాని నొక్కొక్కఋషి రచించెను. యజ్ఞశాఖోపయోగార్థ మాఽస్త్రబఋషి మూఁడువిధము లగుసూత్రములను దానే రచించెను. ఋగ్వేదమునకుఁగూడ నాశ్వలాయనఋషి యట్లే మూఁటిని దానే రచించెను. సామశాఖకు శాస్త్రసూత్రము ద్రాహ్మణ్యఋషి కృతమును, గృహ్యసూత్రము ఖాదిరఋషి కృతమును, ధర్మసూత్రము గౌతమఋషికృతమును నైయున్నవి. మూఁడువిధము లగు సూత్రములుండును దేశచరిత్ర కుపయోగించునవి ధర్మసూత్రములె. మిగిలినరెండిటియ దును జరిత్రాంశసూచనములు క్వచిత్తుగ నుండును. ఈధర్మసూత్రముల సహాయమున వానికాలపుసాంఘికస్థితి యెట్లుండెనో తెలిసికొన వచ్చును. రాజ్యతంత్రపరిపాలన ములవలెనే సాంఘికస్థితిగూడ దేశచరిత్రమున ముఖ్యమగు సంతకమేగదా. మఱియు వర్ణాశ్రమధర్మముల కేవల స్వరూపజ్ఞానమేగాక యవి యేయేకాలమున నెట్లుండెనో యను తాని చరిత్రముకూడ సిగ్గింథమువలనం దెలిసికొన వచ్చును.

మనదేశచరిత్రమునఁ బ్రాచీనదశాంశముల విమర్శించుట కుపయోగ మగుము

ఖ్యగ్గింథముల స్వరూపముల నింతవఱకుఁ బరిశీలించితిమి. ఇం కొక్కవిశేషమును మనము ముఖ్యముగ గమనింప వలెను. కేవల గ్గింథసామగ్రి యున్నమాత్రమునఁ జరిత్ర వ్రాయుట సాధ్యము కాదు. అట్టిచరిత్రకారునికి సవిశద మగుబుద్ధికూడ ముఖ్యపేక్షితము. ముఖ్య మన నేల? ప్రపథమాపేక్షితము. విశదబుద్ధి లేనివారు వ్రాసినచరిత్రాంశములు సత్యములు కానేరవు. విశదబుద్ధి యనఁగా నాయభిప్రాయ మిది మంచిభాషాపాండిత్యము, భాషాస్వాతంత్ర్యమును, ఊహాయుక్త సంపూర్ణమైన యుద్ధారత్వమును, (liberal thinking) సంకోచితత్వము లేకుండుటయు, (not conservative) పూర్వసృకల్పితసిద్ధాంతబుద్ధిలేకుండుటయు, నిర్ధారితసిద్ధాంతములతోఁ బ్రవర్తించుటయు, (void of pre-settled ideas and prejudiced ideas.) మతసంబంధత్యాగబుద్ధియు, (rejection of religious interference) సప్రతిహతితర్కవాదమును, (unfallacious logical thinking) అపవాదభీతిత్యాగమును, (void of the fear of censure) అన్యనీమౌదలగు గుణగుంభిత మగుబుద్ధియే విశదబుద్ధి. ఇదియే చరిత్రాంశవిమర్శనమునకు ముఖ్యప్రాణము. ఇట్లు ప్రాచీనదశాచరిత్రము వ్రాయుటకుఁ గావలసినముఖ్యవిషయములను జర్పించితిమి. ఇంతటితో సిద్ధిపయమును విరమించి యాక రెండఁ భాగ మగుపూర్వదశావిషయ విమర్శనమును గొంత పరిశీలించెము.

మనదేశ చరిత్రము—స్వకీయాధారములు.

IV. శాసనాదిశోధనము.

ప్రాచీనవస్తుశోధనము.

పూర్వదశాచరిత్రమునకు ముఖ్యాధారములు శిలాశాసనములును, తామ్రశాసనములును, నితర శాసనములును, బ్రహ్మములమొదలగు పూర్వతేఖలును. వీనిం బరిశోధించువారె పూర్వతేఖశోధకులు. వీరుకూడ మంచివిశదబుద్ధిశో విమర్శికులవలెను. తేకున్నచో బహువిధరీతార్థములు కలుగును. ఈ విషయమున నొకచిన్నకథ* గలదు. చదువులేనిమార్వాడదేశస్థుఁ డొకఁడు గుజరాతు దేశమున నున్నయొకబంధుగృహమునకు వ్రాసిన యుత్తరమున నిట్లుండె నట.

కకఅజమరగయభకకటభ ।

దీని నొకఁ డీక్రిందివిధమునఁ జదివి

యతిదుఃఖకర మగువార్తను జెప్పెను.

కాకా అజ్ మర్ గయాచే కాకీ కుటోచే ।

అనఁగా “పినతండ్రి యీరోజునఁ జనిపోయెను. పినతల్లి యందుకు దుఃఖించుచున్న” దని. ఆయుత్తరమునే మఱియొకఁడు చదివి సంతోషకర మగువార్త నిట్లుచెప్పెను.

కాకా అజమేర్ గయాచే కాకీ కోటోచే ।

అనఁగా “పినతండ్రి అజ్మీరునకు వెళ్ళెను. పినతల్లి కోతాలో నున్న” దని.

* The following curious extract is supplied to me by my brother, S. P. V. Ramanujaswamy M. A. (now Principal of the Maharaja's Sanskrit College, Vizianagaram). It is taken from J. B. B. R. H. S. Vol. XVII. Part ii. Article iii. Memoir of the late Pandit Bhagavanlal Indragi L. L. D. P. H. D. Page 31.

“a.....very curious importance was attached by scholars to more correct readings of old inscriptions. It was in fact the only condition on which Indian archeology depended for its progress. Nothing illustrates the truth of this proposition better than an anecdote, which points to a serious moral, but which passes as a current joke in Guzarat even at the present day (1888). The story goes that a letter addressed by a native of Marwad to a relative in Guzarat, contained intimation couched in the following sentence.

क क अ ज म र ग या छ क क क ट थ ।

By one person the sentence was read as:—

काका आज मरी गया छे काकी कुटे छे ।

“i. e. uncle died today (and) aunt bewails his loss. But this melancholy news gave way to a cheerful feeling on another person deciphering and interpreting the same sentence as:—

काका आजमेर गया छे, काकी कोटे छे ।

i. e. uncle has gone to Ajamere (and) aunt is at Kotah.

ఈ కథనుబట్టి చూడ శాసనశోధనము నొక్కొక్కయక్షరమును జనువునెడ నెంత జాగరూకతతో నుండవలెనో చూడఁడు. శాసనములకృషివిషయమున రెండుగొప్ప పత్రికలు ప్రచురింపఁబడుచున్నవి. అందొకటి “Indian Antiquary” అను మాసపత్రిక. ఇందనేక శాసనములు ప్రచురింపఁబడినవి. ఇంకను బ్రచురింపఁబడుచు నేయున్నవి. ఇది బొంబాయిపట్టణమున వెలువడుచున్నది. దీని కనుబంధముగ రెండవ దగు “Epigraphica India” అను త్రైమాసికపత్రిక మనయిండియాగవర్నమెంటువారిచేఁ బ్రచురింపఁబడుచున్నది. శాసనములవిషయమున సీరెండు పత్రికలును జాల ముఖ్యము లయినవి. వీనియందు గొప్పగొప్ప పండితులయొక్కయు, పరిశోధకులయొక్కయు, విమర్శలు ప్రచురింపఁబడును. చరిత్రకారుల కివి చాలసహకారములు. మనగవర్నమెంటువారుకూడ వారి రాజ్యతంత్రమున శాసనశోధనముకూడ నొకయంగముగ నేర్పఱచి యిందుకై కొంతమందియధికారుల నియమించియున్నారు. ఈ శాఖవారు, గవర్నమెంటువారికిఁ బంపుసాంవత్సరికనివేదికలుకూడ చరిత్రకారుల కత్యంతోపయోగములే.

శాసనమునందలివిషయము లెంతము ఖ్యములో శాసనముయొక్కలిపికూడ సంతముఖ్యమయినది. ఈ శాసనలిపులంగూర్చి చర్చించు శాస్త్రమునకు “పేలియోగ్రాఫీ” (Paleaography) అని నామము. మనదక్షిణాపథములోని శాసనలిపులంగూర్చి బర్నెల్

(Burnell) మహాశయుఁడు “Paleaography of Southern India” అను గ్రంథమును రచించియున్నాఁడు. ఇది చాల నుపయోగకరమగు గ్రంథము.

ప్రాచీనవస్తుశోధకులుకూడ చాలచరిత్రవిషయములం గనిపెట్టుచున్నారు. వీరు పాడుపడినదేశములం జాలవ్యయప్రయాసములతోఁ ద్రవ్వించి, యచ్చట ప్రాచీనములగుకట్టకములను, నగరస్థానములను, బౌద్ధజైన్ స్థూపములను బయలుపెట్టుచున్నారు. ప్రాచీనశిల్పవిద్యల పరిస్థితుల రీతులనుగూడఁ గనిపెట్టుచున్నారు వీరి సాంవత్సరికనివేదికలుకూడ చరిత్రకారులకు చాల నుపయోగములు.

పూర్వదశాచరిత్రము వ్రాయుటకు నివియే ముఖ్యసాధనములు. ఇవి గాక బౌద్ధజైన గ్రంథములుకూడ నున్నవి. ఇవి పాఠీ భాషలో నున్నవి. ఆభాషావ్యాసంగము జేసినవారికిఁ గాని వానిపరిశీలన శక్త్యము కాదు. ఇందుకొన్ని ముద్రితములు. కొన్ని యింకను నముద్రితములే. వీనిసంపాదనముగూడ బహుధనసాధ్యము.

V. ఉపసంహారము.

మన హిందూవ్యాసమునఁ జచ్చింపఁదలఁచిన విషయములంగూర్చి యితవఱకు విమర్శించితిమి. దీనిప్రయోజనము మనదేశచరిత్రమును యథాభూతముగ నిర్ణయించుటయే. కాని దేశచరిత్రయొక్కయావశ్యకతను మనము తెలిసికొనినఁగాని యిప్పుడు మనము చేసిన

దంతయు వృథాకాలక్షేపముగఁ బరిణమించును. బుద్ధిమంతుల కిది తగదుగదా? కాన చరిత్రావశ్యకతనుగూర్చి కొంచెము పరిశీలించి యంతటితో నీవ్యాసమును జరిసమాప్తి చేయఁదము. బుద్ధిమంతులు దేశచరిత్రమును జారిత్రాదర్శముగఁ జెప్పుదురు. మానవునకుఁ జారిత్రమేగదా జన్మసాఫల్యము నిచ్చునది! లేనిచోఁ దిర్వగ్జ-తుకోటిలోఁ దత్సముఁడుగ మానవుఁడుకూడ పరిణామ-బహుళమయి యుండునుగదా? బుద్ధియు, దత్తవత్తకంబు లగుననుభవవిమర్శవివేకంబులును (Experience, power of comparison, and judgement) కలిగి మానవుఁడదాని నుపయోగింపనిచో నద్వితీయ మగు నీగుణసంకదను గలిగియుండునంతయదృష్టమును బొందని తిర్యక్కులకంటె నీమఁడుగుటకు సందియ మే మున్నది? కాబట్టి సర్వవిధములను, సర్వప్రయత్నములను స్వచారి త్రక్షణమే సర్వజనులకును బ్రక్షణమకృత్యము. ఇందులకు దేశచరిత్రమే నావకు జ

క్మానువోలె ముఖ్యమార్గదర్శి చరిత్రమువలననే పురాతనపురుషులజీవితంబులును, వారీ ప్రవర్తనంబులును, సత్ప్రవర్తనానిరోధంబులును, దుష్ప్రవర్తనాదుష్ప్రభంబులును మనకుం దెలియ నగును. వేలకొలది సంవత్సరములక్రింద నేది యెట్లు జరిగెనో చూచుటకుఁ జరిత్రమే జ్ఞాననేత్రము ఈనేత్ర ముండినచో మనము చారిత్రాంధులము కానేరము. సామన్యవాచకకీర్తిని బొంద సమర్థులమగుదుము అశాశ్వత మగునీభౌతికశరీరము త్యజించినను శాశ్వత మగుయశఃకాయముతో మానవకోటి యున్నంత కాలము జీవించియుండుము. ఇంతకన్న మన మీజన్మఫలితముగ నపేక్షింపవలసిన దే మున్నది? కాబట్టి మన మందఱము మనదేశచరిత్రమును యథాభూతముగ నిర్మించి, తత్సహాయమున స్వసచ్చారిత్రసంపాదనమును నిర్వహించి, శాశ్వతయశమును బొందుటయందుఁ దదేకకృషి చేయుటయే ప్రథమధర్మముగా నాచరింతముగాక!

ప్రణయధర్మము.

[అధికార స్వరూపనారాయణరావుగారు, బి. ఏ. , బి. ఎల్.]

వేడుకల కైన నను విడనాడ లేవు;
 ఇంద్రజేతాలకడల కెట్లై తోయి?
 పరనివాసము తోచుచే భార ముచు?
 భార మని తోచియును బాయవారె? నాథ!
 చిన్ని నీమది శోకంబు గన్న వేళ
 సరసఁ గూర్చుండి తాపోపశాంతి గాఁగ
 చిత్తరంజన పకాలీల సేవ చేయు
 భాగ్యవిధవము లేనాఁడొ పాణినాథ!
 ఉడి ఉడిగియు నిముసంబు లొక్క టొక్క
 మెట్లైనడకలు పచరించి వెడలుఁగాని
 కలసి మన విరుద్ధము మున్ను గాంచినట్టి
 రభస మించు కేనియుఁ గాన రాదు నాథ!
 ఒండొరుల మన మెడఁబాయ కుండువేళ
 పూచుచుండఁగ చంద్రుండు సూర్యుఁ డాయె;

నేడు వారలవెల్లువెన్నెలలులేని
 అంధకారమే నాయాత్మ నాపరించె.
 ఒంటరిగ నాథ! యేరితి నుఁటివోయి
 మది తెలియువారు లేనియామండలమున?
 కాల మేలీల ప్రాణేశ! గడపుదోయి
 కావలయువారు లేనియాగహనసీచు?
 పెదపులకు నీచుముద్దులు వెల్లి యాయె;
 ఒడలు నీప్రేమకొఁగిభి లొడ దాయె;
 లోచనములకు నీమూర్తి లోప మాయె;
 ప్రాణసరిఁ జేర రావోయి ప్రాణనాథ!
 కడలిఁ జుద్రుఁడు ముద్దాడు టుడుగ లేడు,
 పిట్ట లొదొంటి నెడఁబాయువిధమే లేదు,
 మహియు నింగియు కొఁగిలి మాన లేదు,
 జానకిని బాయ నీ కేల ప్రాణనాథ?

వసంతము.

[అప్పిళ్ళచక్కవర్తి పేకటరంగనాథస్వామిగారు.]

తీయ్యమామిడిగున్నతీయ్యచిగురాకు కొసరుదు మెక్కదే కోకిలంబు?
 జమ్మజు వ్లుచి రేఁగి కమ్మరిమకరంద మానవే భృంగంబు లాసతోడ?
 నలిచందనగఁధమిళితపుష్పపరాగధన్యత గోరరే దంపతులును?
 ఇంపుగాఁ జేయరే సుపంగిపూలతో మన్మథపూజల మగువగములు?
 సకలసుఖదాయకసుమకిసలయజవన, సమయసౌభాగ్యగరిమచే శ్లాఘ్య మగుచు
 సంతతానందసౌభాగ్యసౌఖ్య మిచ్చు, నెంతయో యింపుగా నీవసంత వేళ.

ప్రబంధపరమేశ్వరుడు.

[కావ్యస్మృతితీర్థ- జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు.]

కం. వినఁ దగు నెవ్వరు చెప్పిన

వినంతన నేగ పడక వివరింపఁ దగుకొ

కని కల్ల నిజముఁ దెలిసిన

మనుజుఁడె పో నీతిపరుడు మహిలో నుచుతీ.

రసికశిఖామణుల యంగీకారమును బడయని ప్రబంధము వాని కెక్కఁజాలదు. ఎన్ని గుణము లున్నను ఫలింపవు. అట్టి గుణయుక్త మగుప్రబంధమును రసికులేల యాదలలఁ దాల్చురని యడుగవచ్చును.

శ్లో॥ ఉర్వాశ్చింతి మహాభరో లఘుతరో దోర్భ్యాంభృతో లీలయా! తేనశ్చౌ దివి భూతలేచ సతతం గోనర్థనో గీయసే! త్వాం త్రైలోక్యధరం వహమీ తుచయోరగ్రే సతద్గణ్యతే! కింనా శేవభావజేన బహునా పుణ్యైర్యశోలభ్యతే!

అని శ్రీకృష్ణకర్ణామృతమునఁ జెప్పఁబడినట్లు పూర్వపుణ్యము తోడ్పడినఁగాని యశస్సు రాదనటు నిక్కము. ఆయశస్సు మిత్రుల తోడ్పాటున నొకప్పుడెట్టికావ్యకర్తకైనఁగలిగిన నది కాశ్వతము గాదు. తుణ భంగుర మనఁ దగును. అట్టియశస్సున గవి కొరరాదు కావునఁ బూర్వపుణ్యము తోడ్పడఁగా సత్కావ్యరచనకుం బూని యది నెఱవేసిన దాన వచ్చునుకన్న చాల కాలము నిలుచును. అట్టికీర్తిని గొందఱు మార్పఁ జూతురు. కాని యది మార్పు నొందదు సమాజశోభ యెన్నఁటికిఁ దఱుగదుగదా. పుట్టువునఁ దొడరనిశోభ యెన్ని భంగుల నద్దీపింపఁజేసినను నిలువక చంచలఁ బోలి తుణ భంగురత్వము నొందును.

నియమబద్ధముగాని కేదియు సజ్జనాదృతి గాంచదు కుజనాదృతి గాంచును గాని యది యశాశ్వత మగుట నట్టిదానిని గవి కొరఁడు. నియమబద్ధముగాని కావ్యముం బోలి యొక్క కుటుంబవ్యవహారముగూడ సాగక కుఁటువడును. కావునఁ గొన్ని నియమము లుండవలయును. నియమబద్ధము గావుననే ప్రభుత్వము మార్పు నొందకుండును. నియమబద్ధము కావుననే యుద్ధము

క్రియముగా సాగును. నియమబద్ధము గావుననే భటులు వరుసఁ దప్పక యుద్ధము చేయుదురు. నియమబద్ధురాలు కానికాంత విఖ్యాతి నొందఁజాలదు ఎన్ని విధముల యోజించినను నియమబద్ధులగు కార్యమే విజయము గాంచును.

“ నిరంకుశాః కవయః ”—అనఁనూక్తి కలదు. కాని య దేవిమయమునందు? అన్న ప్రశ్నము రాక మానదు. ప్రతివిషయమునను నిరంకుశుఁ డగుకవి యున్మత్తుఁ డనఁ బరఁగును. వానిపేరు నైకతశాసనమునంటి దగును. జల్లివి మన్న నంగీకరింపఁ దగినదే. లోకజ్ఞానము గలకవి తనతెలివిన సమాస్పృహ వెలయించి సమానయ న్నృదయాహ్లాదకరముగా గ్రంథమును రచించి కాశ్వత యశఃకాయమును గాంచవలయును. అట్టివారిగ్రంథములు లోకమునకు మహోపకృతి గావించును. ప్రబంధమునకుఁ గావ్యమునకు భేదము గానరాదు. కొందఱు ప్రబంధ మనఁ గూడ దందురు. కాని నియమములఁ బట్టి చూలోచించినఁ గావ్య మన్నను ప్రబంధ మన్నను ఒకటియే యని యంద అంగీకరింపక తప్పదు. ఈవిషయమున భేదభావము లుండిననుఁడవచ్చును. ఆచర్య ప్రకృతకార్యమున కుపకరించునది కాదు. రసాత్మకము కావ్య మనటు సర్వజనసమృతసిద్ధాంతము. రస మొదలు పైట్లనుపొక్కిమునఁ దెక్కుభేదము లున్నవి కాని రసము లేనికావ్యము కావ్యము కాదనుటలో భేదాభిప్రాయములు లేవు. కాఁ బట్టి కావ్యస్వరూప మెట్టిది? అను నీ మొదలగువిషయములను గూర్చి వ్రాయును.

మనుజులబద్ధు లేకరీతిగా నుండ వనుట సర్వసమ్మత మని నాభావము. నాలుగుగ్రంథములఁ గాంచి నపు డొక్కొక్కరి కొక్కొక్కగ్రంథముపై నభిప్రాయమును వే టొకగ్రంథముపై నించుక యసూయయుఁ గలుగుట సమాజము. కాళిదాసునవహాకవి “భిన్నరుచి ర్ని లోకః” అని యనువదించెను. ఇదిపై నాభావమును దృఢపఱచుచున్నది. కాలము మారినకొలదిని జరిత్ర విషయములు మారుచుండును. ఏలయునఁ వాని కొకమా

ద్రము లేదు. ఏది యిట్లు మున్న దాని కొకమాద్రము నెట్లొ కల్పింపవచ్చును. ఆకల్పనలు కొందఱ కంగీకారములు కావచ్చును. ఊహా, లాకాశరామన్న వంచాంగములు కదా. కొలదిదినముల కాయూహలు దురూహ లని కొందఱు సాధింపవచ్చును. ఇట్లు డోలీ కాగమనాగమన ములవలె నూహలు మాటుచుండుట నేసిద్ధాంతముచేయు నుసాధ్యపడదు. కావున నెవరి కేగ్రంథము బాగుండు నని తోచునో వారు దానిం బాగఁడుచుదురు. ఇంతకంటె నుత్కృష్టగ్రంథరత్నము లే దని కొందఱును, లేదు- కలుగఁజో దని కొందఱును జెప్పుదురు. ఈయెదుభాగముల కొక్క బహుమానమే కాని తారతమ్య ముండుండఁ బనిలేదు.

సభామఖ యన నొకగ్రంథము చదువఁబడఁగా నందున్న సుహృదయుల కెల్ల నాకస్మికముగా నొక్క మాట ప్రయోద మేది యాయఁజాలనో యది రసమతముగా నుండునన్న నొ నవచ్చును. సుహృదయులకుఁ బక్షపాతము గలుగరాదు. రస మనఁగా మనస్సున వదించకకృత్యము గానియానంద ముదయింపఁజేయుటయేకదా. ఆయానందము తెచ్చిపెట్టుకొనఁగది కాక తనతన యుండయించునది. కాన నందుఁ బక్షపాతమునకుఁ జోటు లేదు అట్టిరసమును వర్ణించుగ్రంథ ముత్తమోత్తమ మని సుహృదయులు వదింపక నిలువఁజాలరు. అగ్రంథకర్త ప్రశంసార్హుఁడు, పుణ్యరతుఁడు, సత్కృతి- అని పలుకవచ్చును. గ్రంథకర్తనమునకు ముందే నాగ్రంథమును మెచ్చుకొని యాతాఁబూలము నా కిప్పించుట యొప్పుదమువలె నొకకట్టుపాటు చేసికొని సమయమున నొను, నెఱుఁగు, బాగున్నది- అను మెప్పులకుఁ బొత్తి మగునది రసికజనసమాదృతిఁ గాంచనేలేదు. ఆతాంబూలగౌరవము చాలగడియలు నిలువదు.

అనఁగా రసికశిఖామణులయంగీకారమును బడసి సగ్రంథమే సద్గ్రంథమగు ననియుఁ దత్కర్తయు సత్కవి యనియుఁ బ్రశంసమున విఖ్యాతిఁ గాంచునని దీని సారము. భారతకవులు మువ్వరు నిట్టిగౌరవమును జరకాలముగఁ గాంచుచుండిరి. వారి గౌరవతాంబూలము నీవఱకు నెటు నటు కదలింపఁజూచువారు లేవండి రని నా భావము. ఉండినను వారిసంఖ్య యత్యల్పము. ఆమువ్వ

రకుఁ గవిత్రయ మని పేరు. వారికి మర్యాద చేయుపట్టుల నగ్రస్థాన మీయఁబడినది. ఆస్థానమును దొలఁతటివోటున నెవ్వరిని గూరుచుండఁబెట్టవలయునన్న నిర్ణయించుట కష్టము. త్రిమూర్తులభంగి వారి కేకాసన మిప్పించుట రసికలకు మర్యాద యని నే నెఱుఁగును. వారి యపూర్వపూర్వజన్మసుకృతపరిణామమే తత్కవిత్వ మనకతప్పదు. ఇప్పటికిని వారిమర్యాదకు నగ్రతాంబూలము నకు తొలి రాదు. రాఁ గూడదు రాఁ బోదు. అనియే నా పంచభూతసాక్షిక మగువిశ్వాసము. వారికి బ్రహ్మదములు గలుగవా యనునది యొక గొప్పపుష్కము గాదు.

ప్రమువ్వరిలో మూఁజవతడన లెక్కింపఁబడుచున్న ప్రబంధపరమేశ్వరునికవిత్యమునుగూర్చి నాలుగు మాటలు వ్రాసెదను ఈవ్రాంతి వారియందు నాకుఁ గల భక్తిని దేటపఱచు నేగాని నాయోగ్యతను దెల్పఁజాలదు. వారిగ్రంథముల నిట్టిగుణవిశేషములు గల వని చెప్పఁజాలినంతయోగ్యత నాకు లే దనుట సర్వజనాంగీకృతింబడయించగలిగినదయ్యును. భారతేశ్వరును రచించినతరువాత నెట్లప్రగ్గడ యనుపేరు గలశంభుదాసునకుఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుఁ డనబిరుదము వచ్చిన దని నానుడి కలదు ఏసంతకృత్యమున నేనెలలో నేపక్షమున నేకుభదినమున నేకుభవారమున నేసుముహూర్తమున నేసభలో నెన రిది యీదగు నని యుపపాదించిరో మ తెవ్వరు బలపఱచిరో ఎవ్వ రామోదించిరో యెందఱు కరతాళధ్వనుల దిక్కులఁ బిక్కుటిల్లఁ జేసిరో నిర్ణయంబు నీలుపడదు. ఈనివయమును దెలుపుకాననము లేందున్ననో వెదకుట, ఉండక తప్ప దని నిర్ణయించుట, ఇం దుండవచ్చునని యూహించుట, దానిని వారాపత్రికలకు వ్రాయుట యనుసమీపకార్యములు నాకు సాధ్యములు గావు. ప్రబంధపరమేశ్వరబిరుదము వారియనంతరమో వారిశక్తి తెలిసినతర్వాకనో యేనిర్యుతాత్ములొ యిచ్చి యుందు రని నే నూహించువాఁడను. ఎప్పు డెట్లు వచ్చినను ఆచిరుద మాసత్కృతిశేఖరునకుఁ దగిన దని భగవన్నామమువలె దానిని స్మరించుటకన్న నే నేమియు నెఱుంగను.

భారతకవులుమూపురును గభాసందర్శము నననుకించి కర్మసాంకముల నెక్కువగా ననఁగా మూలము సత

కృమించి చెప్పనాడుక గలవారే. కాని యని వారికిం గలయత్సవ్యకృతలోకానుభవమును దేటపఱచును. అ దతిశయోత్పలగాని యస్వభావవిషయములుగాని యుం డవు. కవిసమయము లని కొన్ని గలవు. పంకజాక్షి యను నదియుఁ గవిసమయమే. కమలమతోఁ గన్నులు పో ల్చుటకవిసమయము. ఆకవిసమయ మేమి సామాన్యమా? విభులతమలోకజ్ఞానపరిణామమే. దానిని మార్చి యిం కొక్కవస్తువుతోఁ గనులను బోల్ప వీలులేదు. కవిసమ యము లన్నియు నట్టిచే ఇంచుకయుఁ గదల్చు సాధ్య ములు కావు. మనమార్చివేయద మనిపొత్తిజ్ఞులు చేయ వచ్చును. హరిణాక్షి యన పదమును మార్చి బిడాలాక్షి యనుటగూడదా యనకొందము. కొండఱు బిడాలేక్షణ ము లుండుటయు సహజమే. కాని యామాట గర్వక వాంగీకారమునకుఁ బాత్రముమాత్రము కాదు. బిడాలేక్ష ణము లందఱికన్నులకు మెప్పుఁబ్రజ్జింపవు ఇట్టి వన్నియు నాలోచించియే పండితాభిరూప సర్వకవాంగీకృత్య గ్నములుగా సమయముల నేర్పజిదిరి. వానిమీఁదఁ బాప మని చెప్ప సానించఁజాలను గాని స్వభావవిరుద్ధముగాఁ జెప్పనెంచిన ట్లుకునేమా. యని భయంపముచున్నా డను. అట్టిప్రాశ్నియమముల మీఱక మహాత్ముడు శంభువాసుడు కవితాకన్యకను భూషించెను.

అట్లాప్రగడ పారివంశమును యథామూలముగాఁ గాక భారతపదధి నవలించియే తెనిగించెను. నాచన సోమనాథకవి యుత్తరహరివంశమును వ్రాసెను. సోమ నాథుఁ డేమి సాన్యఁడా? కాదు. ఈకవిపాత్రము స మగ్నియుగా దొరకకపోవుటంబట్టి యతనినియమము లిట్టి వని యెఱుంగ సాధ్యము. కాదని కొందఱునుచున్నారు. ఉత్తరహరివంశమును జదివినవారిలోఁ గొందఱుమహాను భావులు కవిత్రియమున కొసంగినతాంబూలమును సోమ నాథునిపజ్జకుఁ ద్రొయియూనిరి. మఱికొందఱు వలదు వలదు. అది మహానాహసకార్యమని ప్రార్థించుచున్నా రు. వీరిప్రార్థనలఁ బెడచెనిం బెట్టి తమపట్టదలను సా గింపఁ గొందఱు హస్తములకుఁ గంకణములఁ గట్టుకొని నిలువఁబడిరి. ఈమహానాహ మెట్లు లగునో తుదకుఁ జేతు లు చేతులు కలపఁ దగినంతస్థితికి వచ్చునో యెఱుంగఁ జా లకున్నాడను. మాటలపోటులాటతో నీపని చక్కఁబ

డినవోఁ బుణ్యమే యని భగవంతుఁ బ్రార్థించుచున్నాఁ డను. భగవంతుడు నామొట్టి యాలించును గాక.

తొలదొలక శ్రీపరమమ్మ చిన్న యనూరిగారి వా దమహామునకు స్వస్తివాచనకర్తయు నడపిరి. మూడవ కన్ను దాచిన యీశ్వరుడే యనిరి. సోమనాథకృష్ణుడు న్లేపించి మూడవ నొక్కటి తక్కువగాని శంకరుఁ డే యని వారి భావమై యుండనోవు. వారిచెకఁ జె త్కుమంది యనఁజాలను గాని కొందఱు కవిత్రియ మీ సోమనాథకవియందు నిలువఁజాల రనిరి అనఁగా భారత కవుల మించినకవిస్వము చెప్పమహాత్ముఁ డని ప్రకటింప సానానిందిరి మఱికొందఱు అంతతో నిలువక యీమహాను భావుఁడే కవిగాని తక్కినవాఁ లేటికి వ్రు నుచున్నారు శంభువాసునికవత్వ మీతనిముందఱు నిలువఁగలదా యని యింకను గొందఱు అన్వేషించుచున్నారు. హరివంశము ఊత్తరహరివంశముయందు నునుపఁదగిన గ్రంథమా యని కొందఱు యజ్ఞోపవీతముల మెడనుఁజుట్టుచు వాదించుచు న్నారు. సోమనాథునితర్వాత శంభువాసునకుఁ బ్రబంధ పరమేశ్వరబిరుద మూషిపోయిన దనుచున్నారు. ఇన్ని స్తుతులకుం గారణ మాయుత్తరహరివంశము నలుగుకొను టకే యని యొక్కకొందఱు పలుకుచున్నారు. ఈవా దములలో నేపక్షమునఁ జేరినను జీవాట్లు తప్పవు కావున నావంటి నుపమర్థం దూరకుండట ముంచిది. అయినను హరివంశమును జదివి యుత్తరహరివంశమును జదివి యీ రెండింటికీ దారతమ్యము గలదా యని యాలోచించిన నావంటిమందమతికఁ జైనాదము నిరర్థక మని తోఁచి నది. హరివంశమునెదుట నుత్తర హరివంశము నిలువఁ గలదా యన్నంత యుత్సాహము గలిగినది. కాని యామా ట సాహస మూనివచింపఁదగినదే. “శంకరశృంగరస్సాత్మా ద్వాప్యసోనారాయణోహరిః | తయో ర్వివాదే సంప్రాప్తే కింకరః కింకరవ్యతి” అన్నట్లు వీ రిరువురు నమాను లగు దు రనవచ్చును. కాని శంభువాసునకిదేన తాంబూలమును జరపుటమాత్రము పాడి గాదు. శంభువాసుని లోకజ్ఞాన మనుపమానము. సోమనాథుని లోకజ్ఞానము దానియందు ఖద్యోతమండలముయందు ఖద్యోతమువంటి దని కొందఱు అనఁగా చిన్న వాడను. నే నామాట పలుకఁజాలను గాని స్వభావోక్తులు పల్కుటలో శంభువాసున మన్నంత

మమత్కృతి సోమనాథునకు లే దన నుండించి జంతువు
 వ్నాడను. వీరితారతమ్యచర్య నాపని కాదు. ఇందుక
 యిట్లజేపద్యములు వ్రాసి యేది బాగున్న దని పూర్నించి
 వదలెదను. అటులైన గొన్నిచీవాట్లు తప్పను.

శంభుదాసునకుఁ గవిత్వశక్తి యుగ్గుతోఁ బెట్టి
 నట్టిది. కావునఁ జదములు తమంతన దొరలుచుండును.
 భావము మందాకినీసముత్తుంగరంగ త్రంగపం క్తికర స
 మ్మీరితమందమారుతమువలె సుశ్చాయశ్చాదయానంద
 పుడమైనది. స్వభావోక్తి యీతనికి భగవదనుగ్రహమున
 లభించిన దని నే నమృతమున్నాడను ఆభావము లేటప
 డఁ గొన్ని పద్యముల నుదహరింతును.

కంఠుఁడు కూఁతుం జంప రాఁగా జేవకేదే యా
 యై యెల్ల వేడ చున్నది.
 కం. అన్నా యలుగకుమీ నా
 కన్నది యిదె యాడుబిడ్డ ? గావుము వీనిక
 ని న్నొకటి చేయఁ గలదే
 కన్నియ యతిలోకపురుష ? కారసహస్రకు.

గీ-ఆ.౧౨-ప.

అతిలోకపురుష కారసమగురిక, కన్నియ-అను
 నీరెండుపదములఁ గలయర్థవమత్కృతిఁ జూడుఁడు
 దీర్ఘ సమాసములు లేనే యని త త్తఱపడకుఁడు.

ఈభట్టముననే మహాకవి పోతన్న గారు

ఉ. అన్న శమింపు మన్న తగ ? దల్లుఁడుగాఁ దేది మే
 నకోడ రా ? మన్న న నేయు మన్న విను ? నూనిని
 జంతుట రాచపాడి గా. దన్న ముక్తిర్తివై మనఁ గ ?
 దన్న మహాత్ములు పోవుతోరఁ బో. వన్న భగత్స
 హాదోఁ గ ? దన్న నిమక కరణంబు వేడెదక.

వైదానికన్ని నిది నీరస మని చెప్పసెంచను. సు
 తమారునగ రె డుఁడనులతో నెంతయర్థమున శంభు
 దాసుఁడు కందపద్యమున నిమిడించెనో యారయుఁడీ
 యనిమాత్రము విన్నవించెదను. ఇం కొక్కయుదా
 హరణము.

తే. పురిటిపాఁపని దొట్టలోఁ ? బొందుగాఁగఁ
 బెట్టి మోపించుకొని తాను ? బియ్యనతియను
 మేటిగుట్టులఁ గట్టిన ? పాటుబండి
 యొక్క కేళింబ మందకు ? నేగ నెలమి.

గీ-ఆ.౧౪౨-ప.

ఇది శ్రీమపడి చెప్పిన కవిత్వమా? సహజముగా
 వెలువడినదియా? ఇం దేపదమునైనఁ దీయ వీ లున్న
 దియా? పరికింపుఁడు. స్వభావోక్తికి నుదాహరణముగా
 నొకవచనమునఁ గొలదిపంతులు వ్రాసెదను. నైప
 ద్యము తర్వాత దీవచనము.

వ. “ఇట్లు చని పుష్పితఫలితానేకకరుమండమం
 డితం బగుకాళిందీతటంబున నలుదెసలూ బొడవుగా
 నవర్చిన ‘ఒలితంపు ములుకెండుగులు గరంబు జనం
 బులై యొప్పువెనదోడ్డు గ్రీమంబునం బ్రమోదంబున
 వేతువం బోతుమేసి వచ్చి రోమంధఃవనఁజుల’ విహి
 తతయలై సుఖియంచు కడుపులలోఁ ‘వేరువేగు బిలు
 వం బుచల్లించు నల్లనితహంకరంబు లగువదంబు
 లతో నున్నుఖు లగుకల్లులకు నభిమఖులులై వాన్ద్రప్తి
 నిసద బులు పొదలం బొదలనుండి యొ డొంటి దాటు
 కొని కలయ బాలవత్సంబుల యుత్సవసంచారబాల
 వలన’ వెదయావుల వెతుకం దిగిలి యొడొంటి జేఁనీక
 ఒలియుఁకలం బొదివి కాలు ద్రోవ్వొ కొర్రదాడుచుఁ
 బొగరు మిగిలి కఱకెక్కిన మెడలుకు వలుదయూపు
 రంబులును వెడదవీపులును దోరంపుగఁగడోర్లునై క్రా
 లుగ్ధవభంబుల దిగ్భరికారంబువలనను, ‘మొదవుల నోరి
 నుదవులుం బెయ్యల రేణంబులుం బాలకుండలములు
 నందచయొకఁగులకు నెవపదని తొడవులుగాఁ బిదికియు
 యత్రాగ్ర్యం దలుగులు తలమెలలంజుట్టి యట్లునట్టుచుం
 గలయంబాటి కేర్రుల నేర్పటించువారును.”

స్వభావోక్తి యన నిట్టి దని చూపినమహాశభా
 వుఁడు శంభుదాసుఁడు కాక మఱొక్కఁడు గలఁడే
 యని చెప్పవచ్చును. పదములకూర్పును, అది లోకా
 చారమును బాటించునట్లుండుటయు నిందు గనంబడు.
 అంతకుముం దెన్నఁడును గోష్ఠములం జూడవచ్చును
 జూచినట్లే దీరిం జనువ నగును. సంతకుము లేదు. ఇట్టి
 వీరుహామహునికవనమున నెన్నియోతావులం గలవు.

పుతనానంహారభట్టమునందు

ఉ. ఎత్తిలి కావు కావు రన ? నేడ్చి తదీయపయోధ
 రాగ్గియల్. కుత్తుకదాఁకఁ బెట్టుకొని ? కొరెఁ
 గ్రీమంబునఁ జన్ను బాలతో నెత్తురు మున్నగాఁగ
 గణనియములై చనున ప్రధాతువుల్. పొత్తుగఁ

బ్రాహ్మణుల చైనాటికి బొందియు తిక్కగ నొక్క
చేర్చిడిక.

గీ- ఆ. ౧౧- ప.

ఇందు బాలకుడు పాలత్రాగునప్పటికితీచ
క్క-గా వర్ణింపబడినది. కృపవిరుద్ధ మిం దేమే
గలదా? ఈపోల్కిభాగవతమున సీసపద్యమున గలబడు
చున్నది కాని-

“బిగిచన్నుగవ గేల బీడించి కబలించి” అను
చో స్వభావవిరుద్ధ మించుక గానబడియెడిది. రసితల
కది తోచుచున్నదియును సులభము గాన వదలితిరి.

శ్రీకృష్ణుని బాలకీర్తిల వర్ణించు ఘట్టము.

సీ. పాలుపారగా బోలెలి పాస్సు పాల్లయా

లలకును వచ్చును ? మెలగె మెలగె

లలి గపొలంబులు ? గిలిగిలింతులు వుచ్చి

నవ్వింప గలకల ? నవ్వి నవ్వి

ముద్దులు దొలకాడ ? మోకాల గలను

దడవును నెందును ? దారి తారి

నిలుచుండఁబెట్టి యంగుళు లూత మాపఁగా

బీరిం దప్పడుగులు ? వెట్టి వెట్టి

తే. యన్న గంటి దండిని గంటి ? నయ్య గంటి

నిందు రావయ్య విందుల ? వింద వనుచు

నర్థిం దను చిలువగ నడయాడి యాడి

యల్లనిల్లెల గృష్ణుడు శైశవోత్సవముల.

గీ-ఆ. ౧౩-ప.

ఈపోలిక భాగవతమున గలపట్టును గాని మొ
దటిసండి యన్నచేష్ట లిట్లు వర్ణింపబడ లేదు. స్వ
భావవిరుద్ధ మిం దేమాత్రమైన గలదా ? బాలచేష్టల
వర్ణించినట్లే శ్రీకృష్ణుని యావసారంభము నిట్లు వర్ణిం
చెను.

సీ. నెఱుల నన్ననికప్పురుఁగలి గొనఁగూడి

పొదలి వెండుకలు కొప్పునకునెయిద

నూగారు మిఁకలతో గాంతిదళుకొత్తు

మొగము గన్నుల గొత్త ? జిగిదలిర్ప

నడము కలుగ గాఁ ? వెడదయై కల కెక్కి

యొప్పార వెలసి పేరురము దనర

మూఁపులు పొడవులై ? చాఁతఁ జక్కదనంబు

గలిగి చేదోయి యగ్గరిక మాప

తే. వెన్న పఱపయి, కంఠంబు ? విష్ణులెరసి

పిఱుందు బెడఁగొంది, నడవునొప్పిదము వింక

తెఱుగు నైన గోపాలజేవము

యభిలతోభాకలాపకభ్యాదీ యయ్యె ౬౮.౧౦-ప

బాల్యయావసములను దెలుపునట్లనుల దిలకిం
చితిరి గదా? మచ్చనకు నింతమాత్రము చూపితిని. ఆ
న్నియు నిట్టివే యనవచ్చును.

ప్రబంధములలో గవివర్ణము ఋతువర్ణనము
చేయక మానరు. ప్రబంధలక్షణములలో నది యొకటి
కదా. అందు స్వభావ మేమియుండునో గాని పదముల
చమత్కృతి ఋతుస్వాభావికశృంగారమును మించియుం
డును. శంభుదాసుడు వర్షారంభమును, వర్షాత్మయమును
వర్ణించినాడు. వానిం జిత్తగింపుడు. తరువాతివారి
వెట్టివో తెలియఁగలవు.

వర్షారంభము.

సీ. శివుదిక్కునందు వేగవఁ గోల మెఱుగులు

మెఱుగె నహోనగమిరణుండు

పుట్టి తీవ్రత నేల ? బెట్టుగాఁ జఱచుచు

విసరె బీతండతో? నెనఁగఁ నుమ్మ

లీగ మిక్కుట మయ్యె ? నెఱుంగిం గడుమించె

నిడుదలై తిలకించె ? నీరుకాళ్లుఁ

బడమట్టి నిరుదెసఁ ? బ్రతిసూర్యములు దొంచె

నంబరంబునఁ బేర్చ ? నాఁగదపలు

తే. పిన్న బిడ్డ లెయ్యెడలఁ బింపిళ్లు గూసి

రంఘిరలములు నీచునీచు ? యనియె జనల

కభిలత్తులతాతరునిచ్చయంబుఁ జేడ

పట్టె నిట్టలంబుగ జడిపట్టుపాంచె.

ఇం దొక్కటియైన స్వభావమునకు మిఱినవిష
యము కలదా? కవి లోకజ్ఞానము కలవాడు కావల
యును. లేకయున్న నిట్టివిషయములు తోచునా?
వర్షరంభమునఁ బోతన్నగారు స్వభావమునే తెలిపిరి
గాని సామాన్యలోకజ్ఞానము నది చూచించును. శంభు
దాసునిలోకజ్ఞాన మనమానము.

వర్షాత్మయము.

సీ. వాఁకలఁబడి నీరు ? వలియఁ బాఱగ మిఱు

లాండ్దొంద బలసి తృణోత్కరంబు

తుదలు నిశ్చదనంబుతోఁ దలనూపంగఁ
 వీఁగ లాయ్యన కొంతు ? జేటి కొఁలు
 మొగ మెత్త మెత్తన ? యిగురాకు దోఁపంగఁ
 దరువులు తనుగాడ్చు ? శపవరుములు
 గాంచి సప్రాణించి ? కృత్యము గొమ్ములు
 గడలించి నర్తకృతు మొనగ్గు

తే. నెలవు తేర్పడి ట్టమృదు ? నెరవు తెఱిగి
 మృగకులంబులు భృవువాసి ? మెలఁగదోఁగ
 నాటవికకోటి తమజాడ ? లరసి తిరుగ
 నడవు లొప్పారెఁ జండవర్షాత్మయమున.

ఇందు వై రెండుతావుల గుఱుతు లుంచితిని.
 అవి ప్రాచీనపాఠములు కావు. ఈవర్ణనము మ తెచ్చు
 నిట్లు గానఁబడదు. ఇ దొక్కటియే శంభుదాసుని య
 పూర్వలోకతల్లజ్ఞతను వేసోళ్లఁ గొనియాడుచున్నది.
 దుక్కిణీకళ్యాణఖట్టము.

సీ. సౌకుమార్యమునకు ? సౌకుమార్యస్ఫూర్తి
 గలిగించు నవయశకల్పనంబు
 సౌందర్యమునకును ? సౌందర్యసంపద
 యొదనించు లావణ్యమోగరువియు
 సౌభాగ్యమునకును ? సౌభాగ్యవిభవంబు
 గావించు సరసకేళికాకృమంబు
 సౌశీల్యమునకును ? సౌశీల్యకలనంబు
 నందించు నాభిజాత్యస్థితియును

తే. దనకు నైజంబులుగ నొప్పు ? భవ్యజన్య
 దుక్కిణీదేవి నానంద ? రుచిరమూర్తిఁ
 కాణిపంకజ గృహజకల్యాణలీలఁ
 వీరితి గడ లొత్తుచుండఁ బరిగిహించె.
 అనన్వయాలంకారమువోలె నీపద్యమున కీపద్యమే
 పాటి.

శంకరుసలిలవిహారము.
 సీ. తలమీఁది యెఱిగింపు ? తరగఁలతో మించు
 తరగలు పోరిఁ బోరి ? దారొక్కనఁగ
 నడలిన నిడుకెంజడలులు ముదిరిపం
 డిననాఁచుఁడిగలుఁ ? బెనఁగొనంగ
 నటచందురుని కొత్త మెఱుఁగులు నంచఁట
 క్కలయచ్చులెలులై ? గలయఁబడఁగ

ఁజితికొన్న లుపుఁగిపగునల్లఁగఁబవు
 వృల నిండుజిగియును ? జెలిమిచేయ
 తే. నుగముల భూతి పాలుపుగ ? నంబమూర్తి
 మిగుఁ దెలు వెక్కె మొగిదిన ? మీఁదికఁటి
 తెంపు పద్మరేణువు లంట ? నొప్పు మిగిలె
 నభవు తు గంగనలిలవిహారలీల.

ఉత్తరభాగము. ౭-ఆ ౮౨.

భవానీశంకరుల జలవిహార మెంతమధుర వర్ణిం
 పఁబడినదో పరికింపుఁడు. దీనిం బోలినయు తరహరివధ
 శకులూని పద్యమును జూడుఁడు.

సీ. ముడిగొన్న దిగురాకు? జొంపులు గంపారు
 తలమీఁదిమల్లికార్జున మడఁచి
 నిడద తామరతూడు? నెట్టెంబులుబట్టుకై
 బట్టింపుఁడియంపుభాగ మదిమి
 తోన యాకృతఁ జెఁగొనఁటెను చాత్రించి
 మెడినక్కఱఁ గన్నా ? మెడి చిప్రానీ
 పాయగొమ్ముల నల్లఁబట్టు దగిల్చి య
 కొనఁయూటవై మెడికొర నెట్టి

తే. భవశకతికి ధూలిగా కృత్యమునఁ జెరివి
 మోకమామిడి కొకకాలత ? మొక్కి నిలిచి
 యొడలిలోఁ జక్క నగము నా ? కొనఁగు మనుడు
 నదికినన్యక తల వాంఛెహరుఁడు నవ్వె.

గీ-ఆ.గీ.౬-ప.

ఈరెండింటి తారతమ్యమును జూపఁ బూనను.
 ఇం దేపద్యమున నెక్కడుఁచుతాత్పరము కలదో గని
 కులు నిర్ణయించుకొందురు గాక! నాచన సోమ నా భుండు
 కవిత్రయమునకన్న మిన్న యన్నప్రాణబలుతు సత్యేక
 రమోయన త్ర్యేతర మొ మది నెఱిగినఁ జాలెను. మొదటి
 పద్యంబుం దున్న స్వభావకర్ణనము రెండవదానియందుఁ
 గొఱంత యని నే ననుచున్న వాఁడ.

ఈకిందిపద్యములఁ గాంచినఁ దారతమ్యము
 తేటగఁ గన్పట్టెడిని.

సీ కలలాన నొండొయఁ ? గలిసినయప్పటి
 యానందపూర్ణ భగ్యతత్వములను
 తెలిసి యొండొరులవై ? బ్రేముడి జెరసిన
 సంతాపబహుళదళాంతరములు

సేమి నొండోరులకు శివచైత్రకతమ

నల్లిన యసమభాగ్యాతిశయము

గిరియల నొండోరులకుఁ గీల్పొని యొదనిన

జ్ఞానసోచితకళావ్యాప్తిధము

తే జెన్నమిగుల నొండోరులకుఁ జెప్పకొనుచు

నదృశ్యములు భయములు నాదరములు

గౌతుకంబులుఁ బోరి పోరి గాఁగఁ బ్రియుడు

బ్రియయుఁ గ్రోలిరి నూతనప్రేయరసము.

చారివంశము. ఉత్తరభాగము ౭ ఆ. ౨ ర ప.

ఐక నాచన సోమనాథుని పద్యము బరికింపుడు.

సీ. లేమలించి తరు ల్మాయుఁ గిదియిలే కటమున్న

కదిసినకెమ్మారిఁ గమిది కమిది

వెడవెడ సోకి వై నడరలే కటమున్న

యలవడ్డకాగిట నదియదిమి

వలువెడలింపఁ జేచాటులే కటమున్న

వైకొన్న జఘనంబుఁ బ్రాకి ప్రాకి

తమకింది కొనరుపకంబులే కటమున్న

కదిసినది తంబుఁ గరచి కరచి

తే. తుది మొదలికంటె దుదికంటె మొదలు చాల

జవులగు లైవతులకుఁ జనవు లిచ్చి

పూనిలుచేతిజంత్రంపు హృదయ జేసె

మానసీతిలకంబుఁ గ్రూరవరుడు.

గీ-ఆ ౨౦౨-ప.

ఈరెండుదర్శనముల బరికింపుడు. రెండను స్వభావవిరుద్ధములు కావు. కాని రెండవది కృత్రికము గాఁ గన్పడును. మొదటిది కృత్రిహితముగాఁ గన్పడును.

ఈనాచనసోమనాథుని పద్యరత్నము గాంచియే

కాబోలు, అంధృకవిధాపితామహుడు దీనికి మొఱుగు

వెట్టునట్లు “సనాసానఖంపచ సనదత్తపరిరంభము” అని

వర్ణించెను. ఇట్లు వర్ణించుట గొప్ప కాదు కాని శంఖ

దాసునివలె సరసపదముల గూర్చి భావావృత్తము

బోసి రసికజనుల హృదయములకు సంతృప్తి చేయుట

మాత్రము సామాన్యకావ్యము కాదు. సభాముఖము

జదువ నెప్పటికిని లజ్జ తోపరాదు.

కాశ్మీర శంభుదాసునకు మొదట నీయబూనిన

సభాతాంమూలమును సోమనాథునిచెంతకు సాగనం

పటఁ దని వినయమునఁ జేతు లొగ్గి ప్రార్థించుచున్నా

డను. సోమనాథునియందు నాకు విశ్వాసము లేదను

భ్రాంతిని వదలి యత్యంతభక్తి కల దని నమ్మి శంభు

దాసునికన్న సోమన్న మిన్న యని యెన్నఁబూసక కవి

త్రియమునకు సాటి కవిత్రియమే యన్న విఖ్యాతిని

గాపాడ రసికజనశేఖరుల పాదములకడ శిర స్సాగ్గి

నేడువాడను ఏమైన గుణ మున్న గ్రహింపుడు. తే

కున్నఁ దిట్టఁబూసకుడు అది మీగొప్పతనమునకుఁ

గొఱంత వాపాదించును. ఎఱుంగఁజాలక యిట్లు వ్రాసె

నని తమ యాహించిన నది నన్ను గారించిపట్టే భావిం

చెదను. నేను విమర్శింపఁబూనినవాడను గాను. ఆప

ద్ధతి నేను కవిత్రియమునందు మనపూర్వము లునిచిన

మర్యాదను స్మరించుటయే నా యిష్టాప్రయత్నము గాని

నే అతోకటి కాదు. వారికన్న మిన్న కాదగినవారం

డరు. చాల్మీకిని మించగలవా రీతఱకు లేరు కదా.

అట్లే భారతకవులు తెలుఁగుబాసకు జనకు లని మనము

నమ్మకలయును. సనా వారి నామములను స్మరించుచుం

డవలయును. అది మన కిహపరసాధక మగును. ఇది

కిందుకంతయు వెనుకదీయరాదు.

సు ధా ని థి.

[వ ఖగోళభౌతికము ఆచారము పేరికటరాయసాంఖ్యాయనశర్మగారు]

శ్రీమద్విద్యుజ్జ్వలభావగరిమ జిత్రంబుగా నంతరా
 శామేయస్థితిః గాలకారణగతిప్రిక్ ఖగోళంబు లి
 చ్ఛామాత్రంబునఁబోలెఁ జెందెడి నవస్థాభేద మెవ్వనిచే
 నామోదంబున నపురాత్పరున కత్యంతంబుఁ గేల్పొడ్పెడక.
 పట్టిన దెల్లఁ బైఁడి యగుభంగినిఁ బల్కినవల్కు పద్య మై
 యుట్టిపడంగఁ జెప్పినదె యొప్పుగువేదముఁ గాఁగ సత్కథల్
 గొట్టినపిడిగాఁ గవితఁ గూర్చినధన్యుల లోకమాన్యుల
 బుట్టను తిప్పనుం బొడమి పూజ్యతఁ గాంచిన వారి నెంచెడక.
 పదపద్యాకృతి నాంధ్రభాషఁ గలశోభామాధురీరితసా
 షడ లే దొఱకదేశభాష కనుచంద్ర బుడ మై యొప్పు సాం
 పు దలిర్పంగను రామభారతకథల్ మున్ గావ్యముల్ గా రచిం
 చి దయన్ శాశ్వతకీర్తిఁ గన్నకపులన్ జితింతు నశాంతము.
 సుకవులు వంద్య లస్పలుకు చోద్యము గా దది యెల్లవారలక
 గుకవులు నింద్యు లందు రిది కూడదు కబ్బపుటద్ద ముండఁగా
 నొకరికవిత్వవైఖరి మఱొక్కరు దూఱఁగ నేటి కందునక
 సకలము దేటతెల్లమ కనంబడ కుండునె చూడఁ గల్గినన్ ?
 కవి యై యెవ్వఁడు నవ్యకావ్యరచనాకౌతూహలం బాత్మనోఁ
 జివురింపం దనయాహుకిల్కిఁ గవితాసీయంతిన్ నూత్నమా
 ర్గవిహారం బొసరింప నీక కడు నిర్బంధించెడిన్ గట్టుఁబా
 ట్లు విడం జాలక వానిధర్మములు చాలుం బాలు సంరోధముల్.
 సలలితమంజులపదగతి, సలరింపుచు ముద్దుఁ గులుక నమృతం బాలుకం
 బలికినచోఁ గృతిబాలిక, గలిగించు సుఖంబు లెఱుక గను వారలకు.
 నాకులగోత్రముల్ మీకు నెఱింగింపఁ దాతముత్తాతలఁ దడవ నేల ?
 తనవంశ మొకగొప్ప దని చెప్ప నొప్పునే యాత్మస్తవంబు నింద్యంబు గాదె ?
 యుక్తంబు ప్రకృతోపయుక్తి కెంత వచింప నంతయి వచియింతు నధిక మేల ?
 లినుదినంబుఁ ద్రిసంధ్యమును ద్విజావళిచేత భక్తి నుపాసించఁబడెడి తల్లి

త్రీపదసాంఖ్యాయనసగోత్రీ దివిజవిరుత, దేవి గాయత్రీ నిత్యంబుఁ దేజరిల్లు
నామెగోత్రీమె నాగోత్రీ మనుటకంటె, నేమిచుట్టజీకము గణియింపఁగలను ?
ఆవిమలగోత్రీసంభవు లస్మదీయ, వంశ్యు లెల్లరు గౌతమీప్రాంతవాసు
లందు మాజనకుండు దా నచట వెడలి, వచ్చె నాగావళీనదీప్రాంతమునకు.

పూర్వ మాచంట మాకుఁ గాపురము గాన, నూరిపే రింటిపేరుగా నొప్పె నాడు
జనకుఁ డాచంట బాపిరాజప్రధాని, జనని నరసాంబ, యగ్రీనందనుడ నేను.
కృతి రచించెద జననియానతినిఁబడసి, చదువుకొన వారు స్వయముగాఁజరుపుకొనుట
ఒరులు చదువంగ నూఁకొనుఁ డన్నవార, లిదియొ కథ వచ్చుచున్న ద దెట్లు లినిన.
కల దొకశైల మీధరతఖండమున న్నడుచక్కి నున్నతి,
గులగిరులందు మంచుమలకుం దగునీడు నొ ననం
జెలఁగుచు నామ్యు లెల్ల ముచు జేరి ఎరించినపుణ్యభూమికి
వలవలిచక్కిమేర యు బాసిలి వి.ధ్య మనుగ నొప్పుచున్.
తరువులు గుల్మముల్ లతలుఁ దద్గోపదము లాశ్రయించి ము
ప్పిరిగొని యేపునం బెఁగి పెం పడరం గటకంబు లెక్కి భా
స్కరకిరణాళిలోనికడుసన్నపుఁడునకు నైన దూఱునం
తర మిడకుండఁ బైఁ బొదువ దాఁగెను నచ్చటఁ జిమ్మచీకటుల్.
ఘనకులగోత్రీగౌరవము గన్నది గావున భక్తిఁ బశ్చిమాం
బునిధితరంగమాస్తములఁ బొందుగఁ బాదము లంట రా నెదు
ర్కొని ధరణీధరంబు కడుఁ గూరిమి చేతులు సాఁచెనో యనన్
దనరు నదవ్యయంబు గిరిదాపునఁ బాటుదు వార్ధిఁ జేరుచున్.
ఎడనెడ నిఁచుకలఁత ఘటి యిల్లినకొమ్మలసందున్ బదం
పడి నునుగాడ్చుచేఁ దొడిమ ప ట్రైడలం బడుపండుటాకు పెం
బడిఁ బ్రసరించుభానుకిరణంబుల నెండయు నీడయుం దగ్గ
దడఁబడుచున్ నితంబముల దాఁగునుమూఁతలనాడు నగ్గిన్.
ఘను లగువారికేని గలుగుగల వొక్కపు డెచ్చుతగ్గు లెం
తని సరిపెట్టికొందురు తమంతనె యంచు ఘనుండుగాన జీ
వనదమహత్వ ముప్పతిలఁ బర్వతశృంగము లావరించి పై
కొని సరిపెట్టు మేఘుఁ డనుకూలపదస్థితి నెయ్య మొల్కడే?

భాష - దాని పరిణామము.

[ఉమర్ ఆలీషాగారు.]

శ్రీ॥ “ఏతస్మా జ్ఞాయతే ప్రాణో మన స్సర్వేంద్రియాణిచ | ఖం వాయు జ్ఞోతి రావః పృథ్వీ విశ్వస్యధారిణి.”

అని వేదములందు విజయమును మానవుడు సృష్టియందు దొక అద్భుతపరిణామ మని తోచక మానవుడు మానవునకు నాగరికత (వివేకము) అనాదినిధము కాదనుకొనుపరిణామ మనివాదించువైజ్ఞానికుల (Scientists) వాదమున కగ్ధము మృత్యుము. వాస్తవమునకు మానవునకు జ్ఞానము బాల్యమునందు దలచడక వదాపడి ప్రవృత్తమానమై సహజముగ విరాజిల్లు నకట యుక్తియుక్తముగాని అశ్వింతప్రాచీనకాలమున - అతగా మానవసృష్టియొక్క ఆదిమదినములయందు నాగరికత (Civilization) లేదనట సామానము. ఏ మనిని బంగారుపిచ్చుక గూడు నేడెట్లుట నేర్పికొనన దనగలమా? కాకిగూడు ప్రాచీనము కాదా? కొయిల నేడు పంచస్థూర మేసాతకాలలో నేర్పికొన్నది? చాతకము దోర్బాధునికలమునకు వాచీకూపతటాకముల బరిష్ఠించి విడిది యలవాటుపడిన దని చెప్పగలమా? నేడు గొంగళిపురుగు సీతాకోకపురుగుగట క్రొత్తయశిష్యుల జగత్తు నొకసారి చూచిన పరిణామము సృష్టికి స్వల్పకాలముననే ప్రారంభమై నాటికి నేడు నదీప్రవాహమువలె రథచక్రమువలె వచ్చుచున్నదే కాని మానవనాగరికతకు లక్షలయేండ్లుపట్టినదనట దుర్వాదము. మొగ్గ నాడులేనిమనాసన గులాబికి విచ్చిననాడు వచ్చినట్లు మానవవృత్తి బాల్యము దాటినపెటనే జ్ఞానలేజ మృతయించిన దని యొప్పుకొనక తీరదు. కావున బ్రత్యేకవృత్తికి జ్ఞానము పరిణామభక్తిముగాని సంఘమునకుం గాదు.

ఈమానవసంఘమునుగూర్చి ప్రాచీనత్యులు పెక్కువిమర్శనములు గావించి సిద్ధాంతములు రోదనీకువారంబుల నింపినేసార. అందు థేల్సు (Thales) మొదలు లుక్రేషియసు (Lucracious) వఱకును, బభను

(Buffon) మొదలు లయలు (Leyell) వఱకును, లామార్కు (Lamarck) మొదలు చార్లసు డార్విను (Charles Darwin) వఱకును బ్రసిద్ధకీర్తి వహించిన శాస్త్రుకర్తలుగా నెన్నబడుచున్నారు. కాని వీరికింకను పారపడి, మానవుని యధార్థస్వరూపసంజనితసంవాసన - ఇత మిద్ధ మని చెప్పలేక వహాగధజలమునఁ బడిపోయి వారు. మామృత్యులను ఈరానులోయసిద్ధాంతము కొంతవఱకు నిజము కానొప్పును. అతగా ఈరాన్ (Persia) దేశములోనిలోయయే మానవసంజాతమునకు వాదించుని కనిపెట్టిన ఒరాంగు (Orang) మధ్యాసియాను. వలి యష్టమండల (Torrid Zone) వాసి యునదియే వాస్తవము. ఈవాదము నిన్ను వెనుక వైవాదములన్నియు లొంగిపోయినవి. తుద కీతఁ డైనను జ్ఞానము క్రమపరిణామ మనుచున్నాడు. కాని మావాదమదిగాదు. మానవులు ఈరాన్లోయలోఁ దొలుత నదయించి దశదిశలకుఁ జెదరిపోవుట్టికపదగ్రీవ మాపాదించునది కెన్నియోలక్షలసంవత్సరములు పట్టియందును. ఆలోఁగా వారు నాగరికవలె పెక్కువిషయము లలఱుచుకొన్నారనది ఒకసిద్ధాంతము. అం దంతర్భాగ మైనది భాష.

ఈభాష వాగ్మానవుననే గాక అతరసాంకేతమునఁ బడినప్పటికొకపెద్దవివాద మేర్పడినది. యూరపునందలి (Hellos) పాల్లాగు లనుగ్రీకుదేశీయులు, ప్రాచీనభారతదేశమునందలివాక్షిణాత్యులు, లిపి యెడమనుండి వుడికిని, ఈరానువారు (అరబ్బులు) ఆర్యులు మున్నగు మధ్యాసియావాసులు కుడినుండి యెడమనుకును, చీనాదేశీయులు పైనుండి క్రిందికి వాయువద్ధతి కల్పించి తమస్వాతంత్ర్యమును బెంపొందించి కలహింప వారంభించిరి. ఆవాసనావేశ మొకరిలో నొకరి కిప్పటికిని జూడఁబడుచున్నది. మనమంకెలు నేయునప్పుడు చీనావారిలిపిపద్ధతి (హీరాలు) పైనుండి క్రిందికి వాడుచున్నాము. వన్నీ, కల్లార,

ప్రాకృతము, కణిక—ఇత్యాదిపదములు వ్రాయుచో అరబుపారసీలఫక్కిని అనుసరించుచున్నాయి. సంస్కృతమునకు మొదటిలిపి వ్రాసినది. అది అరబ్బీలతె కుడినుండి యెడమకు వ్రాయుచుండిరి. అది ఇప్పటికిని హిందూధర్మము మున్నగు వారి కాలమున దలికాననముల కలనఁ జేలియుచున్నది. ఇంకను సంప్రదాయములీతరాల్య (ఈరాన) కుటుంబమునకు ట్లు గోవర మగుచున్నది. చతుస్సముద్రము ద్విత్వరాచక్రమున నెన్నియో భాష లేర్పడి యెన్నియో లిపిభేదములచే నలరారుచున్న ను మే వెలిగినపట్టును “అ” అనుపద్యమే లిపి కాడియం దగపడుచున్నది. సంస్కృతము మున్నగు భారతదేశము లోని ముఖ్యమైన ౨౦ భాషలెల్లల కాదని “అ” యే అగపడుచున్నది. ఇంగ్లీషు మున్నగు యూరపు భాష లకు “A” అను “అ” ఏ అగపడును. అబ్జీ, పారసీ, ముఝియాని మొదలగులెపు లన్నియు “ఆఫ్” అనగా “అ” తోనే ప్రారంభమైనవి. ఇంక చీనా బర్మా లిపు లకును, “అ” యే ప్రథమాక్షరము. కవుల సంస్కృతాక్షరతత్వజ్ఞు లీ “అ” కు “అకారాంతో ఽష్ట ర్జగదు దయరక్షాప్రళయకృత్” అని అకారము బ్రహ్మ యని ప్రతిపాదించినారు. ఇదే కాక పెక్కుకర్తృకధర్మముల కీ “అ”కారమే మొదటిదిగఁ దోచుచున్నది. ఋగ్వేదము:- “అన్ని మీశే శ్రుహేతం” అని. ఋరాక:- “అల్ హఁదోల్లా” అని. పూర్వమిహంక:-అథాతోధ ర్మజినా జ్ఞా వ్యాకరణమహాభాష్యము:-అథ కబ్దానకా సఃమ్. వైకేషికదర్శనము:-అ థాతో ధర్మం వ్యాఖ్యా స్యామః”అని. యోగశాస్త్రము:-అథ యోగానశాసనః. సాంఖ్యశాస్త్రము:-అథ త్రివిధదుఃఖాకళంతనిష్పత్తి ర త్యంతపురషాః. వేదాంతసూత్రము:-“అ థాతో బ్ర హ్మజిజ్ఞాసా” అని. ఇట్లే పెక్కు లుదాహరింపవచ్చును. ఈ “అ” ప్రకృతిస్వరూప మని తోచును. గోవుగూడ “అమ్మా” అని అడుచును. ఈ “అ” ఓంకారము (ప్రణ

మము) లోనియొకస్వరూప మని తత్వజ్ఞు లనుచున్నారు. అది గోవుఅజవులలో విసఁబడుటచే గోవును వ్రాస్తూ యలలోఁ గలిపినారు. ఈసంగతినే ఆంధ్రమునాభార తము అదిపర్వము ౪వ స్కంధ 64 వ పదములలో గోవులను వ్రాస్తూ యలు నొకతల్లికిఁ బుట్టినా రని వ్రాసినారు. అనగా ప్రణయము * (ఓంకారము) అ, ఉ, ఐ- అను మూడువర్ణములు గలిసి అగుచున్న దని వేదము చెప్పు చున్నది. అట్టిప్రణయము ఉచ్చరించుటచే శూద్రాత్వము పోయి వ్రాస్తూ యాత్వము చేయారు నని భావము. అన్నిని ఆర్యులు సమారాధించిరి. అల్లాను అబ్బులు పాపించిరి. అకారమును విశ్వరూపప్రపంచ మంతయు పూతయుగ నెలుంగుచున్నది. ఇట్టి అనంతోదాహరణములచే మాన వకుటుంబ మొకచోటి దని తెలియును.

ఇందు దక్షిణాత్యులు తమవృక్తి ప్రత్యేక మని వాదింతురుగాని అది విమగ్నకులు అంగీరించలేదున్నారు.

పంచద్రవిషలలో ఆంధ్రులి లాక రని చెప్పుదురు గాని ప్రాచీనులకు మనవుచుండాలదులలోఁజేర్చి విడిచి నాడు. (?) మాగధపాటలీపుత్రమును, పాంచాలాద్య త్తరభారతభూమియు అవిచ్ఛన్నముగాఁ జూలించిన దీ యాంధ్రులి లని చెప్పుటకు వీలు లేదు. ఆంధ్రులి లనుకొను మనవానిలో యెందులెగలు గలవు. ఈమనదేశము తెలుఁ గని వాడిరేకాని పూర్వ మాంధ్రు మని వాడ లేదు. ఆంధ్రుదేశము చప్పన్న దేశములలో లేదు. కళింగము గలదు. ఇది కళింగ మని ఏలనో విడిచి త్రిలింగ మని నన్నయ్య వ్యాకరణమున వాడినాడు. కొందఱ తీత్రిలింగ మును త్రికళింగ మని సమర్థించుచున్నారు. ఉత్తరకళింగమునకు ఉత్కల మని మారిన దనుచున్నారు. అదే కొంతయు క్రియ క్తముగ నున్నది. త్రిలింగ మనృజేశ మని విద్యాభాషుని సిద్ధాంతము; అలంకారప్రాయము. పూర్వము నన్నిచోడుడు క॥ “మునుమార్గకవిత లోకం బున వెలయగఁ దేశికవితఁ బుట్టించి.”

* త్రియోవర్ణ అకారయస్థ అకార డి కార మ కార యితి.

† కారానతో నిషేదస్థు చర్మకారం ప్రమామలే వైదేశకా దంధ్రమేదా, బహిర్గ్రామవ్యూహితః అ 10 శ్లో. ౪6. మేదాంధ్రబ్రాజమదానా మారణ్యపశుసేంసనం అ- 10 శ్లో. 48 కారానయలు, నిషేదలు వైదేశములు ఆంధ్రులు, మేదులు—వీరలు చండాలజాతియనియు, చర్మమును బాగుచేయుచు గ్రామబాహ్యప్రదేశమున నివసించి పశువులను కొనికొనుచుండు కట్టికవాండ్లనియు మనువు వ్రాసినాడు. ఇది ఋహళః చచ్చరవాండ్లను చూచి ఓడ్డు లందఱును పోసివాండ్లనునట్టి భిమప్రమాదమై యుండును.

అని రాజమహేంద్రవరము పయనోకండవశతాబ్దమునఁ బాలించిన చాళుక్యరాజులు అనఁగా రాజనరేంద్రాదులు సంస్కృతకవిత సామాన్యముగా దేశప్రజలకు దురవగాహ మని అంధులకుఁ దెలుఁగువానకు గ్రంథములు వ్రాయించి రని భావము. అంధులని నన్నిచోడునినాఁటికిఁ గలపదము. తిక్కననాఁటికి “అడరణీయసర్వవిఃధాగ్ధకవిస్ఫురణంబు గల్గి యష్టాదశపర్వనిర్వహణ సంభృతమై పెరువొడియం దాదివొడిగి మూడుకృతు లాంధ్రీకకర్త వికారదుండు విద్యాదయతుం డొనర్చె మహితాత్ముడు నన్నయభట్టు దత్తతన” అని వ్రాసినాఁడు. మాతృకయైన సంస్కృతభారతమున “అంధా బహవో రాజా” అని అంధు లని చెప్పబడినది. ఇదే అర్థములో మార్కండేయపురాణమున పెద్దగాధ రచించిరి వేదమునందు వివరము అంధ్రమును వాల్మీకాదు లభ్యసించిన అంధ్రీయ నీడేవా? అని సంతకయము అది వివర్ణించిన గ్రంథబాహుళ్య మగునని మానవలసి వచ్చినది.

ఎటులైన నేమి? “అంధులన పోచీయలైన తెలుఁగువారున, విజయోత్సుకులై యీదేశమునకు వలసవచ్చి కౌత్తరాజులు. అఁగా బ్రాహ్మణాత్రీయలు కలిసి అంధులని క్యవహరింపబడినారు లేనిచోఁ దెలుఁగువారికి సంస్కృతశబ్దవినియోగ మసంభవము. ఇది కాక ఇచ్చటిప్రాచీనలైన రెడ్డి, కమ్మ, కాపు, కోమటులగోత్రీయలకు ఋషులతో సంబంధము లేదు. బ్రాహ్మణాత్రీయల గోత్రీయ లన్నియు ఋషిగోత్రీయలు. ఇదే దృష్టాంతము. అది కాక ప్రాచీన లైన తెలుఁగు మున్నగుకులజాలకు వేదాధ్యయనము లేదు. వేదోక్తనివాహము జరుపదు. ఈయార్హ్యకుఁ గారణము వారలు తరదేశవాదులు కాఁబోవుటయే.

ఇంక తెలుఁగు నాగరికత అచ్చతెలుఁగుపదములు గమకూర్చి చూచిఁ దెలియుగలదు. సంస్కృతపదములు చేరినపుడే కవిత్యము పుస్తకరూపము దాల్చినది. కాననములలోనిపద్ధతి లెటు లున్నను, నన్నయభారతము అది యని చెప్పవచ్చునాద మధ్యహీన మైనను గత్యంతరము లేదు. కావున నన్నయ్యతెలుఁగు సం

స్కృతపదమిశ్రిత కావ్యము వ్రాసి “నన్నయభట్టు తెలుఁగునన్ మహాభారతసంహితారచనబంధుగఁ డయ్యె” నని యిది తెలుఁ గనియే వ్యవహరించినాఁడు. తరువాతివారు “అదిని శబ్దశాసనమహాకవి వ్రాసిన భారతంబులో నేది వదింపఁగాఁబడియె, యెందును దానినెగాని నూత్రసంపాదనలేమిచేఁ దెలుఁగుపల్కు మఱొక్కటిఁ గూర్చి చెప్పఁగా రా దని దక్షవాటికవిరాక్షునుఁ డీయమఁబుఁజేసిన్” అని యిది తెలుఁ గనియే వాడినారు తెలుఁగు న్యాయకరణముల కిదే ఆధారమని నేఁటికిని అనుసరించుచున్నారు.

ఇంకఁ దెలుఁగు ప్రాచీనరూపము మాటి నెక్కమారులు పొందినది. నన్నయమలనాఁటి కిందు సంస్కృతపదములే పెక్కులు చేరినవి. కాని తరువాత కొన్ని మార్పుల వచ్చినవి “ఏను” అని భారతము చెప్పుచుండ, అది “నేను” అయినది. ఇట్లే “వెనలు” “వెళ్ళు” “నాడను,” “నాను” అని అనేకరూపములు మారినవి. కాని “పను” అయినది ఏభాషాపదమో తెలియవలసి యున్నది. దీనికి చిన్నయనారి ప్రత్యేకనూత్రీయ గల్పించి సంస్కృతపదములతో చేసనని వ్రాసినాఁడు. మోహపడు, భూపడు ఇత్యాదులు:- ఈపడు అనునది మేచ్చాదిభాషలలోఁగూడ నీయగలుగుననే ప్రయోగింపబడుచున్నది. “అనాపద, డర్ పద” ఇత్యాదులు ఉరుదుయన్నగు భాషలలో గంస్కృతపదములు చేరునుగాని తెలుఁగుపదములు చేరవు. ఈపడు పదము సంస్కృతము గాదు. తెలుఁగన్నచో దీనిచరిత్రపై నుదహరి. చినట్లు, తక్కినవానికంటె విలక్షణముగనున్నది.

మఱియుఁ దెలుఁగొక ప్రత్యేక భాష కాదు సరేకదా, సంస్కృతమిశ్రితమైమాత్రీ ముండక. అరవము, కన్నడము, మళయాళము మొదలగుభాషల సాంకర్యమును బొందినది. తుదకు ఉరుదు, అరబ్బీ, పారసీకపదజాలముగూడ తెలుఁగుపదములతో క్షీరనీరములవలె కలిసిపోయినది. పోవుత క్యవహరపుఁదెలుఁగులోనే కాక గ్రాంథికపుఁ దెలుఁగులోఁగూడ నెడలెగనిపదములు ప్రవేశించినవి. రాను రాను ఇంగ్లీషుపదములును జేరినవి. వానిని సువిమర్శగా లక్షణింపఁ మాపఁబ్రాత. “కం.

క్షీతిష్టేచ్చభాష కృత్రిగ | ర్నిత మగునలైవ నీభరితిని
దానికా | మతిరోసి విడువఁగూడదు | సతతము వ్యవహార
హాని సంధిలుకతనకా" అని అంగీకరించిరి. "తామరస
నేత్రలింగి బంచాలు గారె" అనుదానిలోని, "బం
దా" పారసిపదము "ముస్తేదు," హుర్రానారి, "పహ
వా," "పసందు," "మఖములు" "కాలువ" "జంబు
ఖానా" "బరాబరులు" తరువాయి "పరపు" "అత
ఁపు" "తతిమ్మ," "అత్తరు" "మిఠాయి" "తబుకు"

"లా" "తా" "బజారు" "కలము" "కాగితము" "సిరా"
"అంగరఖా" "లా" "రకము" ఒకటి యేమి? నూటికి
15 శబ్దము లిట్టి పదములున్నవి. ఇవన్నియు భావము
రసస్వరూపమునకుఁ దేవలె నను సంకల్పము గలవృత్తికి
అనుకరణీయములు పద మేభాషలోనిదైనను భావము
నూతనమై వికాస మొసంగుపదములచేఁ గూర్పఁబడవల
యును. అందుచేఁ దెలుఁగు శానాభాషలలోనిపదము
లరణము దెచ్చికొని యొకగొప్పరత్నాకరమునలె చె
న్నారమున్నది.

మాతృభాషాప్రకీర్తనము.

[సాహిత్యసరస్వతి. పిల్లారిపెట్టి పంపావతిరావుగారు.]

భావవిద్యోతితంబు ప్రభాతగీతి
హాయిగాఁ బాడఁ గలను శ్రీవోయుగమున
నమృతబిందులు గుమికూడ, నరయ రాని
లేమిడియె నన్న సతతము పామికొనెడు.
పొట్టకొఱ కయి దాస్యపుంబుద్ధి దవిలి
పొందఁ జాల నధోగతిఁ జిందువాటు
రససముజ్జ్వలగీతవిరావములను
వెల్లి గొలిపి ముదంబును జల్లుచుందు.
పోతనార్యనియమృతపునీత మైన
లేఖనీగమనంబు వ్యాలీభభావ
వీచికల కిక్క యాడుఁ బ్రేరేచు నన్నుఁ
గావ్యతోయధిమృదుతరంగముల మునుఁగ.
లేదు పార్థివ సంపద లేక మైన
ఇంచుకయుఁ బ్రయోజనము సాధింపలేను

గాని కల్పనారాజ్యసుఖంబు నందఁ
జేయఁపీయాప కతితస్వర్గీయశక్తి
కలుగుకలమున నతులభాగ్యంబు నాది !
విశ్వహృదయంబు నలరింప నెడల లేదు;
సార్వభౌమపదమున కాళ పడ లేదు;
ఏయమేయనిదో యాయమేయమహిమ
పూవునకుఁ దావి వోలె నపూర్వగీత
మాతృకు సహజ మయ్యె. సుధాప్లుత మగు
గీతమున మాతృభాషాప్రకీర్తనంబుఁ
జేసి, జన్మవాసన భావసేమలందు
నిలువరించెద ! లోక మనిత్య మైన
నగును గాక ! భావగరిమ యమరభావ
భరిత మగునాగీతప్రభావ మమర
భావకలిత మై కళ్యాణపదవి గాంచు !

నాహృదయేశ్వరి.

[కాళూరి వేంకటరామా రావుగారు.]

మంధురమధుమాససాంధ్యసంకలనోన
మానిసిమణితోడి సుభాషణములు
దుర్భరవియోగవార్ధిని దొర్లి పోయె—
శర్వరీపూర్ణి మాచంద్రచంద్రికలను
సకియమృదుగాత్రదృఢపరిష్కృతగుళిము
లావిషాదాంధకారమం దంతరించె—
మన్మనోహరిణీస్వచ్ఛమార్దవంపు
ఆననందూదృవానందహాసరుచులు
కాలజలధరాచ్ఛాదనగతి నడంగె—
ప్రేయసీసాత్వికామృతప్రేమభావ
ములును, మోహనోద్దీపితమూర్తి నాదు
హృదయ కాంచనపత్రముద్రితము లగుచు
మఱచిపోవుద మన్నను మఱపు రాపు—

* * * *

భయదగర్జితవోషేత, ప్రళయకాల
వాయుసంహతజీమూతకటలియంగు
మించుపోలిక తరుణి కాన్పించి, నాకు
తనమహాజ్వలమూర్తిదర్శనము నిడుచు -
అధమనరజాతి కేమాత్ర మందరాని
పర్వతోన్నతశిఖరాగ్రభాగములను

దివ్యసింహాసనంబున తేజరిలుచు
కొలుపు చేయుచు నుండు నాకోమలాంగి —
సాంధ్యరక్తిను నల్లడ జల్లుకొనగ
వికసితానంతపుష్పవాటికలలోన
నిర్మలానందసౌరభాంచితకథమున
వేడ్క వివరింపుచుండు నాప్రియసుభాంగి-
నేను శోకాంధకారబంధితుడ నగుచు
కన్నగానక తొట్టిలుగడియలందు
అతివజ్రోత్థిర్మయూమూర్తి యవతరించి
నాకు సన్మార్గదర్శనానంద మొసగు—
అనుచు దన నేల? బ్రహ్మాండభాండ
మంతటను విశ్వరూప మై యలరుచుండి
ప్రకృతిలో నైశ్వరులగు నాప్రణమరాజ్య
లక్ష్మి యెల్లడ దోచు సర్వాశ్రయోతె—

* * * *

మావిదినీచాత్రముల్; మావిలాస
భరితకేళీవినోదముల్; ప్రియమీను
సారచంద్రికాకలితవిహారములును;
మామహాకష్టచుళిములు; మాప్రణయపు
కథలు చెప్పిన భారతగాథ లగును.—

మధుపానరక్షణసంఘము.

[తెన్నేటి విశ్వనాథముగారు, ఎమ్. ఏ. బి. యల్.]

మన

పూరియందు మొన్న నొకముఖ్యమైన ముచ్చట జరిగినది. పూరిలో నున్న పెద్దపెద్దవారందరూ చేరి ఒకసభ సాగించి మధుపానముయొక్కమంచిచెడ్డలను శాస్త్రైకభావముతో చర్చించి, మధుపానానంతరపు స్తుతమందు ఉన్న కష్టములను గావించి, మధుసేవ మాతృసేవకన్నను ఇహపరములకు తొగ యని సిద్ధాంతీకరించి “శ్రీమధుపానరక్షణసంఘము” అని ఒకసంఘము స్థాపించేరు. లోకప్రభుధముకొరకున్నా, మానవలోక విజ్ఞానముకొరకున్నా, ఆసభయొక్కచర్య అంతయు పొచురించుట తప్పనిసరి అని తలచి, నన్ను జరిగిన దంతయు ప్రాప్తమౌచుటలతో వ్రాయ నియమించిరి. ఆవ్రాసిన దానినే ఇప్పుడు మీచదువరులకు స్వీకృతమిరూపమున సమర్పించుచున్నాను.

సభాధ్యక్షుని ఎన్నిక.

సభకు లనేకమంది ఉత్సాహములు లయి సమావేశమవగనే మ. రా. శ్రీ శిరాల పేర శాస్త్రీగారు లేచి నున్నగ ఘోరకర్మ గావించినముఖ్యులతో, సిల్కనూటుతో, గుహితగర్భజలధారానినాదముకంటిగొంతుధ్వనితో ఇట్లు చెప్పేరు. “వహేఽనులారా! వనమందరము శేటిగిడమున ఇక్కడ సమావేశమగుటకు కారణము మీకు నాకరణత్రములద్వారా తెలిసియే యున్నదని నమ్మెదను. ఇటువంటిముఖ్యసభకు, ఇటువంటిఅవసరసభకు అధ్యక్షులుగా ఎవరిని పెట్టెదమా అని ఆలోచనచేయుచుండగ, ఆడబోయినతీగ మొవలైనట్లు, శ్రీచెరుపూరి వెంకటనాథ శ్రేష్ఠిగారు ఈరోజుననే కరువైల్టూరునుండి ఊరికి తిరిగిదయచేశారు. వీరియొక్కకులమర్యాదాసాంప్రదాయములక, మళపారంపర్యవ్యాపారమధుసాంగత్యసంజనితసద్గుణగణమును, నీరంటకుండ నీటిలో నీడుహంసవలెను, తాము త్రాగక నలుగురిచే త్రాగించు వీరశక్తిసామగ్ధ్యములును, మధుపానపీయములకు వలయు రహస్యసమయ్యలంబుల నొ

డగుర్వచాకచక్రమును, సాధారణవశిజాలవలె కేవలము సంపల్లాభముమాత్రము చూడక, మధుపానప్రచారమునకై సాటుపడు వీరిమధుభక్తియు, సామజవీరక్తియు, మీ కందరకును ఎరుకయే అశుభవపూర్వకముగ చెప్పుటయందు ఉత్పేక్ష యుండదు. వీరిగౌరవవాసన ఈపట్టణముం దిడుడక మదరాసుయంత్రీవర్గమువరకు వ్యాపించుటచే, మొన్న నూతనసంరత్నరత్నలిరుదుల సంకర్షణయందు “రాభుజనాద్ద” రనబిరుదు వీరికి లభించినది, మనసభకు అధ్యక్షులుగ ఉండవలసినవారు వీరుగాక మరెవ్వరు లేరనుట నిర్వివాదాంశము; కాబట్టి శ్రీశ్రేష్ఠిగారిని అధ్యక్షకపీఠ మలంకరింపవలె నని కోరుచున్నాను.

అంతట మ॥ రా॥ శ్రీ శ్రీమాన్ సీ. వారిజనాచారస్వామి అయ్యంగార్ అర్హుల్ ఎం. ఏ. ఎల్. టి. గారు ఆతీర్థానము నామోదించుచు ఇట్లు చెప్పేరు. “న్నేహితులారా! మాది తమిళ్ దేశమై యుండే దైనను ఈదేశతలే చాలకాలముండి ఉండిఉండడముచేత ఆంధ్రులందు నాకు చాలా అభిప్రాయంగా ఉంది. మీరు ఆలోచనలయందు తాలయాపనం చేసి ఉండండి. ఈవీరివక ఛాయాపతనములువారిభావలలో, వాక్కులులు కారు; కార్యములు మీరు. శ్రేష్ఠిగారియొక్క ముఖ్యగుణములను నాప్రియశిష్యులైన శ్రీమాన్ శాస్త్రీలుగారు చెప్పే ఉంది. ఆయన కెప్పిందంతా నిజము శ్రేష్ఠిగారు మొన్న అల్మోరాకొకమటియందు నాతాలూరు వీనెట్లు ఇండికుకొరిప్పిరికాదు ఎత్తుకపోయి, ఎనిడక ఇచ్చివుండారు. అంచేత ఆయనే మనకు ప్రాసిడెంటుగా ఉండకగదా.”

దీనిపై శ్రీవేంకటశ్రేష్ఠిగారు పెన్నిమిశోర్లు లెన్లవలె తెల్లనైనవంగనామములతో వజ్రీప్సార్వశ్యమైట్లమెరుగులతో, బంగారుమురుగుపట్టెలమరి పెమ్మలతో, గంజిపెట్టినగ్లాసుగోమట్లుపంచలోనుంచి కనబడే

కాశ్యపయ్యారముతో, మాంచెప్పరు లాండ్లగు మద్దతో, నేలంబరివాణితో, నగుమొగముతో, నంపత్నాచక మైన కడ మాత్రపు బొజ్జతో, అగ్గతకపీఠము నధిప నించి, పెండితేతికరగిన బల్లమిద పెల్లగానుంచి నభివ లకు మెడవచి బోచేసి ఇట్లు సభ ప్రార్థనం చేసెను.

“ఆర్యలారా! ఈసభయందు అన్ని చదవులు చదివిన అనేకమంది ఉన్నప్పటికిన్ని, వారల కాదని న న్నెన్నుకున్నందుకున్న, నాయందు మీరు చూపించిన గౌరవమునకున్న ఎంతోకర్తృత్వ తాతూర్వకంగా వందనములు నన్నెన్నుకొనటయందు తమకు మధుపానమునందు గలగౌరవము పెల్లడియగుచున్నది. ఎంతయు సంతోషకారణము. ఎఱెందాఁటికి చూడగా కార్యక్రమము చాల ఉన్నటులున్నది అందుచేతనే చెప్పవలసిన దంతయు, నాఅంత్యోపన్యాసమున చెప్పెదను. కార్యక్రమము అరంభింతాము. హరిదాసుల నల్లశ్శక్తి కాస్తుల్లగార్ని ప్రార్థనచేయ మని పిలుస్తున్నాను.”

కాస్తుల్లగారు లేచి, బాలారణవిస్ఫురితవచనముల నాల్గువైపుల తిరిప్పుచు, అస్తమయసమయారణ సూర్యునిబహిమాణ మగు కుంకుమబొట్టు నెన్నడుట నూగులాడచుండగ ఇట్లు రాగము తీసి ప్రార్థించెను.

“జయజయ మధుదేవీ, జయ మధురాననా జయజయ : బుధభూజితా, జయనవతీవభ్రాజితా జయ సాధుజనసంసేవితా, జయన ప్రమస్వగ్ధప్రదాయినీ.

ఓం కాంతిః కాంతిః కాంతిః.

అగ్గతకపీఠ :—పెండితీ తీర్మానమును మ.రా.

శ్రీ.....ఎమ్మె ఎట్టిగారిని ప్రతిపాదించమని పిలుస్తున్నాను.

శ్రీమంతు..... గారు చురుగ్గా లేచి కమిషనరీపులొనుంచి “వీటి బెంట్టు విషెసు ఆఫ్ దివాన్” అని చిత్రింపబడినపట్టుచేతియూలు తీసి బల్లమిద పరచి బ్రీఫ్ బాగులానుండి రెండునిండు సీసాలను తీసి దానిపై నిలువబెట్టి, నేత్రద్వయము నరమోక్షు చేసి, సీసాలకు నమస్కరించి, చిరునవ్వుల నల్లి కులకు ప్రసాదించజేయుచు, చక్కనిగొంతుకతో ఇష్టపాదమునించెను.

“ఆర్యలారా, గుణగ్రహణపారీమలార, ముకవి బుధవిరాజితమై, నానాసదస్య త్తితిలకభూషితమై, నిరంతరవధులక్ష్యపదకమలసంసేవాచ్యుతభరితనోవిలాసమయలరారు యీసభాసరసనదనమందు నిలచి, సకలలోక పుణ్యప్రాగ్మమునకై సంఘస్థాపనము జేయుటకు ప్రతిపాదించగ నాపేరుపైనిలుచున్న తీర్మాన మిట్లు పర్వమగుచున్నది.

“జగదేకపిజ్జాప్రతిభాధమునకును, లోకైకమత సంస్థాపనకున్నూ, దేశైకమత్యముకునుమది కానమునకును, మధువును రక్షించి ప్రోక్షించి మధుపానాసక్తుల హేచ్చరించి, మధుపానసామ్రాజ్యసంస్థాపన జేయుట మనదేయటకు ముఖ్య మని ఈసారముచూసభయొక్క ఏకగ్రీవాభిప్రాయము. ఏతదాశయములను కార్యసంధానముగ జేయుటకు “శ్రీమధుపానరక్షణసంఘము” ను స్థాపించడ మైనది.”

మహాజనలారా, కార్యదురంధరులార, అస్మత్సురీలలామకంఠమునబరగు కాలహరమునందు ప్రధానముత్తముగ పరిగణింపవలసినయీదినము కడ గుదినము. మనము నేను చేయుచున్న కార్యము స్వరాజ్యగిరాజ్య మను మతిభ్రమిణకన్న, హిందూమస్త్రిముగిస్త్రిముసమస్యకన్న బ్రాహ్మకాబ్రాహ్మణోద్భవగిద్భవమంధ్యప్రాయత్నములకన్న, సెర్విగునూపర్యుష్ట- “శేషన” ఏవోగన్న ప్రోత్సేయనకన్న, సత్యాగ్రహదురాగ్రహవెగిచేవాంతములకన్న మనఆభ్యుదయమునకును, మనదేశాభ్యుదయమునకున్న మనఆర్థికనిశ్చలత్వమునకున్న ఆవశ్యకమై యున్నది. ఇదివరకే, మనమెంతయు అనవసరమైన ఆలోచన యాలగ్యదోషముల గావించియున్నాము. నేటికైనను మనము ఈవిషాదస్థితిపాతాలనునుండి తప్పుకొనుటకు యత్నించుచున్నా మనుట నిశ్చయముగ ననోగర్వమునకు కారణంబు. అప్పుడే వీర్విద్వింకుకేంద్రులు, అగ్రాగ్రీహార్యులట, ప్రోహిదినల్లట, త్రుప్సిత్రటుజాన్యల్లట (తైదేకములట, ఏవియో ఇలాంటిస్మకానములట అనేకములు బతులుదేసినవి. ప్రభృత్యమున వీటి ఆయు వెంతని మనవారలం ప్రోస్వద్యప్తిభావముతో ఊరకొని నేటికి సీకలవైకి ఈసమస్యకేంద్రమును దెప్పకొనియున్నారు. ఈకస్తాధమున నేను వెయ్యి

రుతునకలగ భేదించుభారము మనభుజములపై నున్నది. అయితే వికరేయోపనిషత్కాలమునుండి నేటివర కయిన అష్టాదశశతాబ్దములనుండియు సర్వజ్ఞానసంపత్తి లకసంపేదితమై ఆసేతుకీతాచలవ్యవస్థయు రవ్యస్థల పూజితమై, దేశంబునకును కాలంబునకున్న వస్థలవె స్థైల వోడగూర్చినమధుకట నేడట నిషేధయోగ్యులు నేడవరిపారవజేసినవిబుధు లెవ్వరును అమానుకమైన వదుపానావస్తులపై దండెత్తజరు. ఇందులకే లోకమా న్యులైన దేశభిక్తులు “వెనకకు వేరములకు” అభ్యూషిం ప మొదలుపెట్టినారు. పరమవైదికులై సోమయాజివరా రోపాణునకు ప్రవత్తించు బ్రాహ్మణోత్తములు ఎవ్వ రును మధుపానపుపై జడమానకు మధువే లేవన్న యజ్ఞంబు లేరీతి సాగగలవు యజ్ఞంబులు సాగకున్న యజ్ఞభూమియైన మనభరతభూమిస్థితి యేమగునోడ ? యజ్ఞంబులపావనలకున్న అస్మద్బ్రాహ్మణులు లేని ధంబున ఇంద్రలోకభోగంబులకు అర్హులగుదురు? ఇంద్ర లోక మన రంభామేనకతిలోత్రమాదిఅస్పరసల సరస విహారములకు ఆటంకంబు ఇంద్రుండును తద్దేవతాకాంతా నీకంబును సురాపానమ త్రచిత్తులగుటచేతనే మరలైరి; వారుండుది ములోకము. అట్లు మరాఠీసేవకులుగాని వారే వృత్తానుర, రావణానురాదులెల్లరు. ఆరుల ఆన గా రాక్షసు లని నేడకాస్త్రపురాణేతిహాసప్రమాణ ముగ పిలువబడుచున్నారు. అట్టినురలోకమునకు పరిశిల లంబుగ సృజింపబడిన యాభూలోకవాసులు సురావిము ఖులయు ఆనురభావ మూనడివ్విత్తిరేని నా కీభూలోకము వద్దు. కాని మదీయదేశీయులు ఇట్టికాస్త్రనిషిద్ధమయి అమానుషమయిన మధుపానవిహారమున కీడుకొన రని నమ్మక మున్నది.

ఇంతియగాక, పరదేశీయులయ్యు, మనమేలు సేంది మందొరతనమువారే నాగరికప్రపంచభావముల ననుసరించి, ధర్మసంయుతమైన రాజకీయార్థికవిధానమం దు వధువున కిగిస్తాన మిచ్చి, మధుపానవిముఖులను కారాగృహముఖులుగ నైనజేసి, నానాశాసననిర్మాణము లో మధుసేవసేయవీలు కలిగించుచున్నారనీ, దేశీ యులు, దేశాభ్యుదయము వృద్ధియమం దుండువారల, దేశీయఆర్థికపరిస్థితి బాగుండవలె నని కోరువా లేరీయన

మధువునకు విముఖులయి ఆ నాక్షిణ్యమాని శత్రుభావా నలము రగిలించుచున్నారో నా కథయు గాకున్నది.

ప్రాచీనలిఖితకాతీయచరిత్రాత్మకమగు నానా విధకార్యములందును, అలంకారరసపోషణార్థము మగు వే అగ్రగణ్యముగ నెన్నబడినవియును మండితులకు పరిపూర్ణ విదిత మైరియే; దానిగూర్చి, మండితనికేతన మునకు ఆధ్యక్షు లయిన బ్రహ్మశ్రీ ముగవానుక రావుశివగారు లిఖించిన శ్రీధర్మశ్రుతి మూలముల ఈసభలోనికేవలమున్న డుచియే ముండిరి. అష్టాగ యోగధారణము జేసి సమాధిజొంది నిశ్చలమైనవర్యులతి యందు మనంబు జొనిపి, చైతన్యవినలె, కలీందాసురి వలె, సూరిదాసురలె, త్యాగరాజునలె, నిర్గుణబ్రహ్మ పరంబుగ కైవల్యంబుగాంచుటకు మధువే యవసరమౌదు మని గ్రహించి తత్త్వజ్ఞులుగు మతాధిపతులును, హిందు దేవాలయోద్ధరణసంఘసన్మాన్యులను మధువు ననేకవిధ ముల బోషించుచున్నారు. ఆసురికనాగరికత గలవెచ్చి మసామృద్యములందును పై నుడవారిచిన యానిజబు ను గ్రహించియే, దేశకాలపాత్రాధిపతులన నతిగ్రహించి భ్రాతృభావముతో లెంపిల్లు గట్టి మధుపానమును మర్త్యలోకమునందు అచర్మ్యముగ జేయుచు భావికాల పుష్కరలక్ష్మణులకు సత్పూజుగట్టుచున్నారే.

కావున మీవంటిముఖులకు, మీవంటి అనుభ వకాలలకు, నే నెచ్చుగ చెప్ప నక్కర లేదు. కాన ఏకగ్రీరముగ, ఉత్సాహపూరితముగ కరతాశధ్వానసహితముగ భక్తిప్రధానమనస్సుభవామకూలరాగాయణనే త్రిసహస్ర సంయతముగ ఆమోదించి, మధుసేవయు మాతృసేవయు, చేయుదు రని నిండునమ్మకముతో వన రాసీనుడ నగుచున్నాను. (కరతాశధ్వానము - బాగు బాగు, హేయహేయ- బూట్టిపుల్ - అని కేకలు)

అధ్యక్షులు:—సుగుణాలవాలములారా!

ఈతిర్మానము నామోదించుటకు మనపురమునకు భూషణమైన శ్రీయంత డాక్టరు ఇందీవర్, ఎం. ఏ. ఎం. బి. ఎస్. ఎల్. ఆర్. సి. పి. ఎఫ్. ఆకా. సి. ఎస్. గారిని ఇప్పడు పిలుస్తున్నాను.

అంతలో డాక్టరు ఇందీవర్ గారు, ఆకర్షణాత్మక మైన రెండుమీసంబులను రెండుకరంబులతో చటుక్కున

నది, ఉట్టిపడుచున్న కనుదోయితో, వధురధుర సంభాషణావాసన లూరించుచున్న ఓర్వత్వముతో, పొటకరించిన బొజ్జవై పిటపిటలాడుచున్న వెప్పుకోటు జేబులోనుండి బంగారువాచీ తీసి బల్లవిడ నెదురుగ నుంచిన, కుడిజేబులోనుండి ముప్పాసాపిల్ల గల గాజుపెట్టెదీసి, ఎడమజేబులోనుండి వైసుసాపిల్లగల మైకాపెట్టెదీసి చూపగుల నెదురుగా నుంచి నుట్టుమై స్వశోభార్పూర్ణశ్రుతమై, చార్మిన్స్ ప్రాతంగా వానినవలె వీనులనిచ్చెనని తెలియిత్తుచున మాటలాడిరి.

న్నేహితులారా ! సత్యాన్వేషణలర, ప్రస్తుతసమయమున, లోకమున అసత్యదేవీపూజ రోజురోజునకు పెరుగుచు మోజుగనున్నది సత్య దేవత బ్రహ్మవలెనే పూజ లేక బూజు గనచున్నది. ఇట్టిసమయమందు లోకాభిప్రాయప్రవాహమునకు ఎరు రిది సత్యాన్వేషణలై సత్యదేవతయొక్క సర్వజ్ఞము కరణుల బట్టి బహిరంగముగ మనసుకొలది మాటలాడి మానవోద్ధానము జేయ గవకట్టికమిక దరకును కృతజ్ఞతాపూర్వకముగ వందనము లర్పించుచున్నాను. మిసా నాసము మెచ్చుకొనుచున్నాను. ప్రాపంచికనీతిప్రకారము వధుసేవ యంతయు ఖ్యమో శాస్త్రులుగారు చెప్పి యున్నారు. వారు చెప్పిన దంతయు ఎంతయు నిజము వధుపానఖండము మునిగి లేలవాచాలతాప్రవాహ ప్రాధరసంబులు నాసామ్యుల గావు. తత్త్వధర్మమున పూర్వమున కీర్తిస్తు బుద్ధుడు మొదలగు సన్యాసులు సత్యాన్వేషణ మెట్లు జేసితిరో అట్లులే నేనును నావృత్తి ధర్మమున, దూషణములకు జడియక, స్తుతిభూషణముల కానించక సత్యోధనమే జన్మసాఫల్య మని యెంచిన వాడను. కావున మీ రందరను పక్షపాతముద్ధి విడనాడి నీతివేత్తల మని సంఘప్రాణముల దినివేయువారలయొ క్కప్రాణహాన్యకపోగుంధనల నొక్కమారు మరచి, నే జెప్పుమాడుచుక్కలను వివలయును.

నాచిన్తనమందును ఇంచుమించుగ ఇప్పటితీరు ననే అసత్యదేవీపూజ జరుగుచుండెను. ఆపవ్వుడును నీతి వేత్తల మని చెప్పి ధనాపహరణమునకై బహిష్కార సంఘముల స్థాపించవలయు ననువా రుండేవారు; అప్పు

డును శాస్త్రజ్ఞుల మని జెప్పుచు మూఢత్వము ప్రచురించునైన్దిట్లు లుండేవారు. వీరివనములకు వంచించబడిన ముసలమృతవంటివారు ప్రతియింట నుండేవారు. చిన్న వారియొక్క శాస్త్రభావము జంపుచు, అశాస్త్రీయ మైట్టిము ఆశయోధనము లైనట్టివియు మూఢభావవ్యా సవచనబాలు, చెన్నపట్టుచుట్టుముట్టిన కూమునది వలె యుగకులకనోభావములచుట్టును ఆవరించియుండె ను ఇటువంటిసమయమునకు ఒక కాడు నాకాలేటికి నే నపోవునప్పుడు కేటంగ్గ, బ్రహ్మోదయము దిగమ్రుగు నంతటికి ఆత్మనులతో భవిష్యత్తుభిన్నులకరముల పగులగొట్టిన ప్రవహించు రక్తపురంగునంటి ఎరువున చుతో “భ్రాగుడు తప్పు” అని ముమ్మారు యదిం చిన ప్రకటన జూగితిని. తన్నైవనో ఇంత వెద్దతుర మలతో చెప్పవలసింతఅగత్య మే మని సందేహము గూడ జనించెను. నేను లోపునకు పోవుననికి దీని నిజము ఎరిశోధించవలె నని తతూహలము పుట్టెను. తక్షణము వాస్తవతాస్థానము బోయి ఒకసీసాపుచ్చుకొని కారుల విప్పి త్రాగితిని. త్రాగినపిమ్మట కులాసాగా ఉండెను గాని ఏదిధ మయినవంతయు జరుగ లేదు. అందున్న తప్పేమియో తెలియలేదు. తిరిగినచ్చుననికి ‘కాలేటి లైబరీయందు “నెన్నరు ద్వింకు” అని ఏదో ఛార్టు కనిపించెను. ఇ దేమని తిన్నగ హైజిక్ ప్రాప్త నరుదగ్గకు బోయి, నిజము గ్రహించవలె నని తతూహలముగ నున్నది. కొంతఆల్కహోలు ఇమ్మని అడిగితిని. ఆయన, గురుబ్రహ్మజ్ఞుడు, చెవిదగ్గరకువంగి “జరివాదా ఆఛార్టులను ఆ అనందభ్రాంతివేత్తలను ఎన్నడూ నమ్మకు” అని చెప్పెను. అయినచో ఆ అసత్యములనేల సత్య పరిశోధనే ముఖ్యము జేసికొనిన కళాకాలయండే ప్రచు రించుచుంటిరి? అని ప్రశ్నించితిని. ‘అనియేవానిమోస్తరు’ అని ఆయన జవాబుచెప్పెను. అట్లై నేను మూడు న్నరకపున్నుల ఆల్కహోలు తక్షణమే రిసెర్పిలేబరేటరీ లోనికి తీసుకపోయి ఎనలైజు చేసితిని. అట్లు చేయుగ పంచదార, మొలాసెను, బ్రీటూరీటు, హైడ్రోజిక్ ఆక్సజిక్ కార్బను అయినది కెమికలుగాకలిసిన ట్లయితే ఆల్కహోలు ఛా ర్బను నని నిర్ధారణ జేసికొంటిని.

ఆహా ! మూఢశక్తుకములబలిమివలన ఇట్టి ఆరోగ్యప్రదాయిని యైఁసువస్తువును నరలోకవాసులు నాశముచేయు నుండించివారగదా యని విస్మయనిపించు లొక్కమారు నాహృదయము భేదింపజొచ్చెను. అల్పహేలునందు గలవ పార్థముల పేర్కొనియుంటినిగా! వాటిగుణగుణములను పరిశోధింతము ౧ పంచవారః దీని యందు గలదోష మేమి? పంచవార ప్రకృతిభర్తయుగ తమలో లేనిఫలజాతులు లేవు అయినను ఆఫలముల నన్నింటిని నడవననని బాతయలరలే భుజించుచున్నాము. పనితీరినములందు పంచవారపనితీరిత హెచ్చుగు మున్నది ప్రాప్తించి యెరుగు తొలగియిటుకు పోరా గికులు ఇత్తుపాగగును కల్పించియే యున్నాడు మరి పంచవార పాపమున చెప్పినప్రకారము నాకుంటు బడలేదు

(౨) మెలాసెనెట్టాటు — అశుభపార్థములం దోషము కలదు ? మహానీనులారా ! ఈకర్మక్షేత్రమై భరతభూమియొక్కభువనతమ కారకు లైఁబుంపి తుంగవు లెల్లయు ఇట్టిఁదమలాదుల భుజించెనువారు కారా ? తిరిగి ఏనాడు మరల మనఆహారము ఇట్టివిషమైనవస్తువులతో గూడియుండ నో ఆనాడు మనదేశ మనకు మరల స్వాస్థ్యత్యాగము—దొంగ్యము—స్వారాజ్యము చేకూరును.

(౩) ఇది గాక ఆల్కుహోలుం దేమి కలవు ? ఆస్పిజిక్. హైడ్రోజిక్, కాన్పును మానవదేశము యొక్క కెమికల్గ్రాంపొజిషన్ మాచినట్లయిన ఆస్పిజిక్ 60% కాన్పును 18% హైడ్రోజిక్ 10% ఉన్నట్లు శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ధారణచేసియున్నారు. ఈమూడున్న నైజమైన అపాశ్శకు తక్కువ అయిన యెడల దేశము చెడు నని వేరే చెప్పద మేల ? ఇది యిట్లుండగా వీటిగుణములు పరిశీలింతము. ఆస్పిజిక్ అనగా ప్రాణివాాయువు. ప్రాణివాాయువు లేనిచో ప్రాణి నశించు నని మీ రెరిగినదే. నరకలోకమునందనే కమైనజబ్బులు కలుగుటకు, హిందూదేశమందు స్త్రీవు మెంటాలిటీ అను మనోబాధ్యమునకు కారణము ఈప్రాణివాాయువు వలయునంతగ మనర క్తహాళిమనంగును హృ

దయమందును వాయుకోశములద్వార ప్రసహించకపోవుటయే అని ఎక్స్పర్టుమెంటులో సెప్పినవలసిద్ధాంతికిం పబడినది. (వైజీ-హిందూ మెడికల్ జర్నల్ 42 వ భాగము) అందుచేతనే యిప్పుడు పాశ్చాత్యులు ఆస్పి జిక్ ట్రీటుమెంటు అను ఒకచికిత్సానిధానము గనిపెట్టియున్నారు. ఆస్పిజిన్ తరువాత ఆహారించవలసినది హైడ్రోజిక్. హైడ్రోజిక్ను ఉండి ఆస్పిజిక్తో స్నేహముచేసి కలియబున్నయెడల లోకముండియు లేకుండుటయే నీరు ప్రాణివానికి ఎంతఅవసరమో, గంగను నిరాకించి పాశ్చాత్య యెన్నిపాట్లుపడెనో మీరు తెలిసికొనఁగియే స్నేహితులారా, మీరుంటి వస్తుశాస్త్రజ్ఞులకు హెచ్చుగా చెప్ప నక్కర లేదు. ఇదిగాక ఆల్కుహోలునందున్నది కాన్పును. కాన్పును మీదేశమందు నిద్రాజాగ్రీవాస్థానివత్తణ లేకుండగ సకాలములందు జరుగుచున్న కేటాబలిజం, ఏనాబలిజం, అను జీవనిర్మాణ కార్యక్రమమున కాధారము గాని వేరుకాదు. ప్రాణిప్రియలారా ! వింటిరా ! ఇటువంటి సద్గుణసంభూత పృథుతవిస్ఫురితదోషరాహిత్యవస్తువువై ప్రోత్సహింపఁబట్టు వై మధ్యకాలమున కత్తిగట్టిన కాఫలిక్కులవలె పాథుల వై ప్రోత్సహింపలవలె శక్తిధానమని జంపిన వరుదువలె ఇక్కామందు సత్వావత్వవిజ్ఞానరహితులైన కొందరు, ఏమిలో ఏకానమీ ఇంచుకైన యెరుగని కించిజ్ఞులగు మరొకందరితో కలిసి సర్వభోజ్యపదార్థములందును ఉన్న ప్రకృతిపదార్థములవై కత్తిగట్టినారు. ఇట్టివడంగుమానిసిపిండులవలన లోకము వెలవెలపోవుచున్నది. తెలివితక్కువ అగుచున్నది. ఆకలి హెచ్చగుచున్నది. సబబు తక్కువ అగుచున్నది. మూఢత్వ మెచ్చగుచున్నది.

ఓహో కార్మికస్నేహితులారా ! మనదేశమందు కష్టపడినగాని జీరవాధారములేదు. సూర్యోదయము మొదలుకొని సూర్యాస్తమయమువరకు ఆలబిడ్డల నింటి కడ విడిచి దూరక్షేత్రములందు కూలిసాలి జేయుటకు బోయి చెమటూడ్చి నిరాహారలయ భూస్వాముల భూషణమాషణముల కొకేరితిగ దేశమానములను బలిజేసి అలసిసాలిసి దీపముల తెట్టువేతకు మూర్ఖులెంద నున్నప్రాణమును తెప్పరిల్లగ జేయుకత్తిగల దెద్ది, మతోద్ధీపకు

లైన మనజాలరి పంచమ కార్మికాది వివిధభక్తులను తీర
మతాన్ని దండవ్యామానమానమైన మహాపద్మీయకుల
కలాపములను ఉత్సవసమయములు ఎంతశ్రమమైన నడచి
ఉత్సాహపూరితులగ దేవోన్మథులుగ జేసి పుగవాసుల
దేంద్రులు దైవముయొక్క నిజరూపము నిరూపణము
జేయగ వారలకు శక్తినిచ్చునెద్ది, అవరోగ్యకాలము
లంగు అహార మినుమంతయు దేహములోనికి బోవక
పూజింభంగ మగు అపత్కాలమందు సంజీవినికలె గ్గు
ణ మిచ్చు సత్సన్ధాగ్గ మెద్ది, ఉష్ణ కాలమందు శీతలత
గలుగజేసి శీతకాలమందు ఉష్ణము గలుగజేయు శక్తిగల
దెద్ది, అట్టి పూజనీయపద్ధతులు అల్పహాలు; అట్టినిర్వ
చం శ్రమిదాయని-అల్పహాలు; అట్టి ఇహపరభావన
మైకత్వమునకు పుట్టినిల్లు అల్పహాలు.

ఇని ఇట్లు లండంగ మధుపానము వద్దనుచున్నవా
దముల జూతము ఫేషుమకై పట్టుదలకై స్తుతిభూషణము
లకై మధువు మందిది గాదనువారలగున్న సేనుమాట
లాడను, అట్టివారు దగాకోర్లు వారిజిహ్వచేతనే వారు
ఖండితులై యున్నారు. వీరుగాక మరికొందరి వ్యాసు
యగ వాదించువారి వాదములేవియునగా మధువువలన
మనఃపుట్టు జడము లాడుదుట. మధువువాసన
నైన ఎరుగనివారియందు జడమాడువారలు లేరా?
మధువువలన అరోగ్యము చెడునట; మధువుపేలైన
సైమెగ్గనివారలందు అవరోగ్యము లేరా? మధువు
వలన నలుగురిలో నగుబాటగునట; మధువు త్రాగని
వారలందు నగుబాట్టుపాలయినవారలు లేరా? ఇతరు
ను ఇది అభిప్రాయభేదము; మధువువలన మెదడు చెడు
నట; మధువుమాటలేనివారిమెదడు లన్నియు సరిగ
నున్నవా? మధువువలన వ్యయము ఎచ్చగునట? మధు
వు వద్దనువారు వ్యయముల మానికొనిరా? ఇంతకునూ
ఈవాదములు దున్నది సగమునిజము; సగమునిజము.
నిండఅపద్ధతుకన్న హానికర మన్నసామెత ఇప్పుడు
మఖ్యముగ వర్తించును.

ఇంతకును ఈమకుట్ర పై వేర్వేలువేసుకొనువారంద
రును ఈకవిజాలందు నవ్వువారలందరును ఈగోతుక
నొక్కరిని గుర్తుకునికొనినాకలదరును. ఈమహిరంగ

విహిష్కారవాదులందరును రహస్యపుచారములుగా
రా! జబ్బుపేరు చెప్పియో సాసయిటిపేరు చెప్పియో
“ఫర్ ది మియ్యోర్ ఫర్నాస్తిట్టు” అనియో ‘ఎత్తి
కట్టు’ అనియో వీరందరూ మధుసేన జేయుచున్నవారే
కదా!

మీయందు పలువురు అశభరకాలురుగాన ఈ
అనాదిమధ్యలకుస్వరూపిణి యగు మధువుగూర్చి విప్రు
లముగ చెప్పినక్కడ లేను. కావున, సత్యాన్వేషణము
లారా! మూఢవాదుల వాదనలను నశ్చక్ర, తక్కుకాస్త్రు
నిమయకాస్త్రు, కస్తుకాస్త్రుప్రమాణముగ, విషయ
పరిశ్రమపరిశోధనలజేసి సేను మీయాదల నుదినవిష
యముల మన్నించి, ఈతీర్మానము సేకగీర్తముగ సంగీక
రించి నిరంతరగోచరును సంపాదించుటని నమ్ముచున్నా
ను” (కిరతాశ్వాసము...ఎచ్చలెటు...గా) డే)

అశ్వత్థులు- ఇప్పుడు శ్రీముత సీతాపతిగారిని
ఈతీర్మానము నామోదించుటకు విలుస్తున్నాను.

అంతట శ్రీసీతాపతిగారు నీలమేఘచ్చాళునిగని
గలతో, ఏకడుగులపాదపుగల గంభీరవిగ్రహముతో,
సీసాలతోపాటకరిచిన కోటుకేబుతో, వెనురుపొం
గుపురూణమైనదట్టుకు ఎడమకేతితో నోటినుండి తీసి
నవ్వే తనరాజ్య మన్నట్టుగా ముఖములెట్టి ఇట్లు చూట్టా
డేను.

“సోదరులారా! నేను పాదవైనవాడ నని నాస్పీ
చి పొడుగుగావుంటుం దని భయపడవద్దు “రకరకాను
భవపౌఢం” వని పిలవబడుకాస్త్రులుగారును, నస్తుకాస్త్రు
విజ్ఞాన భయంకర బిరుదు గన్న ఇందీవర్ గారును విప్రుల
ముగ కర్ణపేయముగ పౌదమరంజకముగ పండితులకు
పామరులవలె, పామరులకు పండితులవలె ఉపన్యసించి
నతిరువాత కేవలము సేనకబ్బందములొనివాడ నగునేను
చెప్పేదే మున్నది? మధుపానమునందు మీకు పరమే
శ్వగుడు దృఢస్వయము ధైర్యమును ప్రసాదించవలెనని
కోరుతూ ఈతీర్మానము మీరందరూ ఆమోదించవలె
నని కోరుచున్నాను.” (పార్థు అడ్డ స్పీటు అని కర
త్రాణములు.)

అధ్యక్షుడు:- మరసేవలారా! సభ్యులారా! ఈ తీర్మానమును ఓట్లు వేయమన్నాను. ఫర్- అందరు. ఎగ్జెక్టు- నక. అంగీకృత మైనది. మరియు రెండవతీర్మానమును పరిశీలించుటకు బ్రహ్మశ్రీ పృథమపాటి శ్రీధరదాసుకవితలకాలంకారువారిని ఇప్పుడు పిలుస్తున్నాను.

అ.తలో చక్కగాదువ్వోమగురులనిగలలతో వేసివేలుముడివేడ్లలో, ముచ్చటగా తియ్యగమ్మడిపండువంటిబాజ్జీకింద దోపిసకుచ్చెలవడపుబెడంగుతో, మత్తకబేంద్రమధ్యసమాసమగు నెన్నడుమున జాట్లిన జల్తురు పట్టురుమూల రుచులతో పేర్తక్షకవీక్షణంబులకునొగ్గిన విస్తీర్ణ భుజవత్క్షిజ్జఫలంబులకదలికలతో, వానివై నూగాడెబుంగరుహారస్పృహలతో రెండుకరంబులనుంజేతుల గణగణలాడుచున్న వానానేకకవితా సంగరరంగవిజయద్రభావహేమకంకణంబులతోగంగాబ్రహ్మపుత్రానంగమనయసంజనితధ్వనిప్రమాణమగు కంఠద్వంబుతో, వామహస్తంబున కొత్తగ అనకాపల్లియందు కవిత్యవటుత్వమునకు కానుకగా గొన్నచక్కనికాంతులవెండితోచేయబడిన చేతికర్రతో, కుడికాలనున్న గంఠవెండేరము అప్పటప్పటవిడల్పుకొనుచు మాటిమాటికి పదములు ముందునకు వెనుకకు వేయుచు, లేనవ్వు సభామందిరమున నలువంకల వెదజల్లుచు శ్రీధరదాసుగారి రెత్తరంగున గొంతెత్తి చెప్పిరి.

“అస్మత్ప్రతిపాదితం బగుతీర్మాన మివ్వసంబున- మధుమావణం బొనర్చుచారితలు వాఙ్మయకళంకములు గావున అతైరంగుననున్న చారితల నన్నింటిని ఆంధ్రీవాఙ్మయమునందు సవరించవలెను. అవ్విధమున సవరింపని పుస్తకంబుల నచ్చువేయం జనదు. వికరీయింపం జనదు. చదువం జనదు. తీర్మానమునకు వ్యతిరేకులు శిక్షార్హులు. ఆధునికరసపుంజనులారా! నవోదయభావలారా! అవణారాత్రవిచక్షణాతీతమరసేక్షసంజనితమ త్రచిత్తప్రణ్యులై గణ్యతగాంచినకాన్నులవాయున్న, చతురాననస్పృశితజంబూద్రీవపరమాద్య సత్యాన్వేషణయశోవిభూషణులై, కాస్త్రుజ్ఞ నుతిహోషణులై వెలయు ఇందీరకృతద్యురోహణి గారును, యీవసంతకాలకుసుమితకుసుమకువాసలతో, ఈసాయంకాలవృద్ధారుణమార్యవిభాభాసురంజిత

మోముదమ్ములతో వెలయు నీవభాసరమ్మున నిలిచి ఉపన్యాసపుష్పంబిలి నర్పింపంగ నందుకొనుభాగ్యము ఏమని వర్ణింతును?

పుష్పంబులయందు సన్నపూజాజింబులై, ఫలంబులయందు పదిమారులేకుల మువళ్లలేఖులై, నీరంబులయందు గంగాజలంబుంబులై, రాజులందు రామచంగుంబులై మున్నీతంబై, నిర్మలంబై, నిష్కళంకంబై, వేదాంతునిహృదయుమలై సర్వమిభ్యపహింబులై, న్యామవాది మనంబుపగిది న్యామేతరపధావలంబువై, వైద్యునిడెందంబులైరంగున అనారోగ్యప్రచారప్రధానమై, అయ్యవాదులఅలావనంబుపగిది కూపస్థమందూకభావముఖ్యమై, మానధనునిచరిత్రంబుపగిది నిష్కల్మషచిత్రకళారూపితంబై, ఇట్లు వివిధసమయంబుల వివిధవచుల బరగుమధుపుయొక్క మాన్యచరితంబు పొగడుపుణ్యంబు కలిగిన మీరలున్న, నేడున్న సర్వాంతరంగుండైన ఆశ్రీగంగ వాసునికదా ఎన్నుకొనవలెను.

గిరిగిరి జోడుగ త్రిప్పికబొంగరంబుపగిది శిరోతర్కాగంబు తిరుగుచుండ, తిరుగుచున్న శిరంబును సరకలోకసంబంధంబులనుండి విడిపిచుచ్చదయంబు పెద్దనగుచుండ, వెచ్చనైనచ్చదయంబు వేమారు కరపల్లకములనూరార్చునుంబుతన్మయత్వమొందుచుండ, తన్మయత్వమొందిననుంబుతో జగమెల్ల జంపించినట్లు కన్నట్లుచుండ, జగంబునందలిజను తెల్లరు నమనసనికి నాటికత్తుకొంబులపగిది మిలమిలలాడుచుగన్నట్లు, ఎక్కువైనమత్కుర నొక్కమారు ప్రక్కనున్న నిమ్మకంబగు కొక్కారుమెరుంగులగిమ్మకంబులాడి కాంతయిడ గుక్కచేయక త్రాగుమోషీకగూర్చియు, నెలకొకసారి లాడ్చియును విందులారగించునుమయంబున మనప్రియమిత్రప్రబుందములో నివారగు కొందరు, త్రాగిననీనాను త్రాగిత్రాగకయు, తిన్నఫలాహారములను తిసి తినకయు, అడిసమాటను అడి అడకయు, పాడిసమాటల పాడిపాడకయు, పలుకరించిన పలుకరింపుల పలుకరింపకయు, బిడ్డలుగొట్టి నసోడాబుడ్లను చూచిమాడకయు, మరొక్కగ్లాసు మరొక్కగ్లాసు అని రకరకములబొమ్మల పృతిఫలించు విడే శగ్గుటికప్రవాసాముకంటిమధురాజంబుల త్రాగిత్రాగకయప్రక్కవార లదిలాగిలానుకొనకయు, తననోరని భృ

మించి యీప్రక్కనున్న సోదరునితోటిలో గ్లాసు సోసీ పోయకయు రెండవప్రక్కనున్న వారిమూతి కుడిచీరున పకయు, అర్థిజియను నూతిలోనుండి వచ్చుజంపలె వాళి మూలకునుండివచ్చు గంతోవతిరంగముల సంగీతశబ్దరూపంబున గావించిగానించకయు, కరంబుల నానన్నెలా పియని పెంపేతుసీసాను గట్టిగ కాగలించి కాగలించకయు, అంతలో పెద్దమనిషి యనిపించుకొను మరొక సోదరుండు వచ్చిన అనిసాతోపాటు బల్లకింద దూరి పక పకవీసవ్వకయు నిగ్గుయానందకందలితమగు డెండితములతో అర్ధరాత్రీయవరకు నిశ్చేషసంతోషపూరితంబులైనతమాసాలపోషణపొంది, మధునేపకులు గానిసాపాట్మలైనసోదరులు గృహంబులకు జన్మపిమ్మట తమ్ము ఇంతికిగువేళయిన దని బంట్రోతు మందలింప ఆహాహా! యని లేచి, వై కెకతన్నిన కాపింగులతో, విడిపోయి నేలెదురున్న నెట్లెలతో, బొత్తాయిలు తప్పిపోయిన ప్రితుకాలల్లతో, మధుచిహ్నుములుగల డ్రెస్సువర్షులతో, జారినమేజోశ్యతో, దిగజారిన పెంట్లాయులతో, వేష్టుకోటు బొత్తాయిలు పెట్టినకోటుల ఎగుదదిగుశ్యతో, పెంటరాపుగొలిటి యనునూశ్యము కప్పిననూటున్ను తిట్టులాడునడకలతో కడకు ఇంద్ర జేయనపుడు ధూరి ధూసరితకత్త్రధారలగుసోదరులగుచ్చియు, గ్లాసునందు సరసరనునబోయి అందుపొత్తిఫలించు శ్వేతచాయ, కృష్ణవాయూదులగు చిత్రకళాసంజనిత కవితకపటుత్వరూపాత్వములగుచ్చియు నోదరర వపులార వర్ణించుచుండు స్థంబు లియ్యని గావు. అయినను పొరలనీటిలోని కమలంబులభంగి నిత్యంబును తద్రసవాహినీసీమహిమంబు అమాంబునో రహస్యంబుగనో అనుభవించు ఆనందమా నాహితాగ్నులుగాన నే నెయ్యగ చెప్ప నక్కర లేదు. నాట్యముల కల్పించి, కవిత్యము లూరించి, గానరసము నుద్భవింపజేసి, కళాచయంబు గలుగజేసి, నరలోకము నురలోకముగ జేయుమధువు సర్వాశక్తలయందును సన్మానితంబని నావరితివారు మీవంటిగుణాధిపతులకు చెప్పవలెనా? కావున జేశద్రోహయి, మానవవృద్ధయ దూరమై, కళావిహితమై, భోగవిమృశమై, అల్పులు కొందరు తమకు లేదను తామసంబుచేకనో, కాక విస్మయకరసాంతగత పరిణాసాద్వందభాగ్య మున్నో కారణంబుచే

తనో, కవుల ధగ్గుంబువీ, గులూలులకు కంటకంబుల తగిలించినీతి వాగ్మణులమృదులండు ముగాపానమాన నిధూనాన్త బుధుల కంటకపువ్వువారిశలను గొన్ని వారిని యున్న వారు అబ్బగి నూనూనూయ్యుంబయిన వ్రాతల సరసవలయును నగి నేన నేన రదియింపవలెనా? కాక, భావికాలమందు అట్టి కంటకంబులకు కంటకంబులైయు యింటపెట్టు వాటము గాదని మోమాటము లేక గట్టిగ జెప్పవలయునా? కావున, రసోన్మత్త ప్రియ సోదరులారా! మీ కాలంబు హరియింపక, మధునేపయాదిజేవురసేన యనియు, మధుసూసు సాయరస మనియు నుధుసాంగత్యము కవితా వారణంబు బరియు, మధువాసన సంసారవిచారభ జనంబు బరియు, మధుసోహానాగరికతాదిధాన మనియు, వివశంబుగ విస్మయించి కలకాలంబు నభయతారణకలె మీరు మధుపూజకులై వర్ణియదరుగాక యని అభీష్టమింది విమోచయి న్నాను.

అధ్యక్షులు:- సోదరమధునేపకులారా, గుణిగ్యా నమువోటురులెప్పుచున్నాను. ఫర్ అందరు ఎ గెనర్టు-నవ్.

సోదరులారా! సభ జనువునకుగ జరిగింది.

అ త సభభాషించి ఒకరు "అయ్యో నేను కొంచెము చెప్పవలెన చెప్పగిమ్మరా?" అని అధ్యక్షులపై పిమ్మట, ఒకరు చామనచామరేకమును మోగి గునాటునందు బెట్టిచారు, కళ్ళలోనువారు, కొంచెముమాటు యందు వాటసునగు ముగమాటుములవారు లేచి యిట్లు జెప్పిరి. "సోదరులారా! నాజన్మము ధగ్గమైంది. నాజీవనంబు పాధికం దైవని. చిచ్చి నాటినుండి నాతలంపులుకై లాసవృద్ధికిభక్తోన్మితములు క్రియలు పాతాళ సమానములు. అట్టివన్న నాతలలలమేరకు రసవాహినీ తరంగములమెటు చింతింకైలాసశిఖరంబులకు జేర్చు పుణ్యము మీకు గల్గింది. మునలులైన మాతలివండుగిల ముసలివనంబుల వినియు, పొట్టచీల్చిన అక్షరములులేని మాతయ్యవారుల ప్రలాపంబుల వినియు, డబ్బుకై వ్రాచియు కొందరువొంగవైచియుల వ్రాకలజనివియు, మూఢత్వమున నోలలాడు సంఘాభిప్రాయమునకు పెరచియు ఇన్నినాళ్ళ నాయున్వరంబు మధుదేవీవృద్ధయంబునకు దూరంబుగ జేసితి. నేటికి నాపూర్వపుణ్యము

ఫలింప యీ సభా సరస్సునందు రుచులుండి విహరించు
మీవంటి రాజహంసల సత్సంగత్యము గలిగినది. కావున
నన్న మీ సంఘమునందు జేర్చుకోవలయునని ప్రార్థిం
చుచున్నాను."

ఇంచీకర్ దాసు - "పోదరా! యీయవనదు
యీపురమునకు, యీ కాలమునకును భూషణంబు. ఆణి
ముత్యము.

అగ్గితులు:- స్నేహితమాతమలార! నేటిసభ
జయప్రదంగాజరిగినది. మరి నే చెప్పవలసిన దేనియులేదు.

వణిజుల పోషించి, దేశముఅధికస్థితి బాగుచేసి, సకల
కళాపోషణంబుగావించు మీవంటి మహాసత్తులకు
కష్టమేమి? - మరి మనసంఘమును స్థాపించవలెను.

అగ్గితులు:- కాస్తులుగారు ఏమేలిఎల్. ఆ
పాఠ్యములు:- వేరికాస్త్రిగారు కోశాధిపతి:- నేంక
టనాథ శ్రేష్ఠిగారు; రాజపోషకులు-జిల్లామందుగలజ
మిందారులందరును; పోషకులు-వణిజులు, బాలర్లు, మే
దర్లు, మెసానికుసోదర్లు; చందాదారులు- మధువుగోరు
చారందరు కావచ్చును. మరి నేటిసభ సరి."

చెల్లెలా!

[కొడవంటి బ్రహ్మజీరావుగారు.]

స్నేహమిహస్థలి నెపుడు నెగడ మాకు
దుఃఖ మది మది కత్వంతదూర మగును;
మఱపురానిసేగుమోము నరసినంత
చింతలు దొలంగి మది కెంతో శాంతి యొదవు
సంతతానంతసామ్రాజ్యసాగ్వభౌను
ఇదని నొడఁగూర్చుభవదీమధన్యలలిత
మధురవచనాళి:-

చూచి సంతసించఁగ నైన నులుపు లేదు
మాహృదయపరితాపంబు మానుభంగి
మఱి కనఁగరాదు నిన్ను నేమాడ్కిఁ గాని.
వంతఁ గుండెమాయాత్మ లింతసంత
సింపఁగా నిఁ కేనాటికిఁ జేసె దీవు?
చెల్లెలా! నీవియోగపుజితచేత
ధరణిసర్వము తిమిరసంభరిత మయ్యె.

* * * *

అక్కటా మందభాగ్యు
లము గడచు ని న్నాసి దుఃఖమున ముద్ది
పాడుతనవు భరింపఁగా వలసె మాకు.

రమణఁ దనరెహస్త్రియండలమున కెల్లఁ
బ్రబలత్వ మా జీవితకథము నడపి
నట్టి నీనిర్మలాత్మకు నచ్యుతుండు
కూర్చి నిత్యశాంతిని సమకూర్చు గాత!

* * * *
నేను నీ వెంతో దర్శన సలిచినావు

ఆంధ్రకవితాపితామహుడు.

[శ్రీరంగము శ్రీనివాసరావుగారు.]

నీయఖండప్రతిభ విరిసి ఘ
నీధవించి తులుంగలించెడు
మధువు లొలికినమంజుకవితల
మనుచరిత్రమున.

ఆదినమ్మన కృష్ణరాయధ
రాధిపునిపేరోలగమ్మన
త్వత్కవిత్వరససృవంతిని
ధారకట్టినది.

మృదుమధురగానధ్వనుల విని
కృష్ణసర్పము లవశ మొందిన
విధము లపు డటచున్నవండిత
హృదయములఁ దోచె.

పారవశ్యముచేత కడుసం
భ్రమము గదురగ కృష్ణరాయలు
తనకుఁ దానై నీమృదులపా
దము సమీపించె.

అపుడు వెలిగెను నీమపాదము
సందునుండి జనించి సభలో
గండపెండేరపుసమజ్జ్వల
కాంతిపూరముల!

నారవము గని గరువముం గని
పారవశ్యముఁ జెంది యాశీ
ర్థ్యమలతో శ్రీకృష్ణరాయని
ధన్యుఁ జేసితివి!

* * *

ఏండ్లు పూండ్లును నాఁడు మొదలు గ
తించెఁగాని భవద్యశస్సులు
నేటివఱకు శరత్సుధాకర
నిర్మలతఁ దాల్చు!

నీవు నాటినతోటలోపల
చేవతఱగనిపూవుగుత్తులు
నేటివఱకును తేటవలపులు
నింపెడిని చెసల!

జీవచిత్రకళారహస్యము
చిందువార్చిననీకవిత్వము
చిత్రకారులచేతఁ గలకుం
చియల లేపినది.

తెలుఁగుకవనపుతీరులీయము
నిలిచి వెలుఁగుట కొకమెఱుంగును
చిలికి చుక్కలనడుమమింటను
కులుకుచున్నావు.

దృఢానురాగము.

[కేతివరపు మేకటశాస్త్రి గారు.]

గీ. వయసునను రూపమునఁ బ్రాభవమున వఱియు
ధనమునను గల్లననురాగము నశించు,
సహజమై నిర్మిమి త్రమై సంభవించు
రాగ మతివృథా మగు నశ్వరంబు గాదు.

నరసాంబ బ్రాహ్మణబాలిక. సుగుణకతి. బుద్ధి
మతి సంసారిణి కుండలలసినచక్కఁదనము గలది పల్లె
టూరుబాలిక యగుటచేతను, కరుపేద దగటచేతను
జనువుకొన నవకాశము లేని దయ్యెను. ఆకారణమున
నామెకు వివాహగంధము లేఁపోయినను జాలినతవివేక
సంపద గలదు. ఆమెకుఁ జిన్నతనమునుండియు నాటసా
టలకంటఁజే బురాణశ్రవణాన క్తి యధికపి్నుము. ఎది
వత్సరములవయసునాఁటి కామె భారతభాగవతరామా
యణాదులందలికథలన్నియు ననగ్గళముగాఁ దా గ్ర
హించి యుండుటయేకాక తనయాడుజోడు బాలికల
కు వాని నన్నింటిని జెప్ప సమర్థురాలయి యుండెను.
బాలికల కలంకారముల దధికప్రేమ యుండుట సహ
జము కదా? ఆయూరి ధనికబాలికలు పలువిధముగ
నలంకరించుకొని తనతో నాఁడుకొనవచ్చుచుండిరి. వా
రినివూచి తనకు నట్టియలంకారములు గావలె నని కోరి
తల్లిదండ్రుల బాధించుట బాలికల నైజము. కాని నర
సాంబమాత్రీ వట్లు చేయలేదు. తనకున్న పూర్త
వస్త్రమునే సంతోషముతోఁ దాల్చి యాడుకొనఁచుండె
డిది. అట్లయ్యెను “సరిసిజమనువిధ్ధంజైవలేనాపిరమ్యా”
యనున ట్లామె కదియే శోభాదాయక మగుచుండెను.
సహజసౌందర్యమున కలంకారములు గావలయునా?

ఆబాలిక యాటలకయి పొరుగిండ్లకుఁ బోవునది
కాదు. పోవ నవకాశము కలది కాదు. ఆమె కయిదుగురు
సోదరులు. అందు ముగ్గురు పెద్దవారు. ఇరువురు చిన్న
వారు. తల్లిదండ్రుల కామె యొక్కతయే యాఁడుపిల్ల.
తక్కినవార రందఱును మగవారు. ఆకారణమున నరసాం
బ తల్లికి గృహకృత్యములందు సుతతము తోడ్పడవలసి
యుండుటయేకాక తనతమ్ముల నెరుకొని యాడింపవల

సిసభారముగూడ నామెయే భరింపవలసివచ్చెను. ఇట్టి
యామె కాట లాడ నవకాశ మెక్కడ. ఊరిలోనిబాలి
కలందఱును నరసాంబ నధికముగాఁ జేమించియుండు
టచే నామె వచ్చునందాక నాట లాడ మాని యామెకై
ప్రీతిక్షీచుచుండురు. ఎప్పుడైనను నరసాంబ జన్మపడి
కాని, గృహకృత్యములఁజ్ఞంధమువలనఁ గాని యాటలకు
రానిచో నాబాలిక లందఱును గాలుగాలిన పిల్లలకలె
నామెచుట్టును దిరుగుచుండులేకాని యాడుకొనఁజోవు
వారు కారు. శైలికముగా నోకప్పుకు రోగి మంతురించి
యామె మృచముపట్టెను అప్పు డాబాలిక లామె మం
చముచుట్టును జేరి యుపచారము లొనర్చుచు నామెవల
నఁ గథలు పాటలు చెప్పించుకొని యిఁటి కరుగుచుం
డువారు అఁతినుకాని నరసాంబ లేకుండ వా రాట
లాడ మొనసినవారు కారు. వఱియు నామె గృహకృ
త్యనిమగ్నయై క్రిందింప నవకాశము లేనిచో నాబాలిక
లామెకు గృహకృత్యములందుఁ దోడుపడి త్వరగాఁ
బనులు చుగించి యామె నాటలకుఁ దీసికొనిపోవుమం
డిరి. ఆబాలికల నింతగా నాకర్షించివచ్చి, నరసాంబనగ్గు
ణములను నానాధకథాకథనసామర్థ్యము నని వేఱ
చెప్పుకొఱలేదు. ఇట్లు నరసాంబ బాల్య మతిక్రమిం
చి వివాహవయస్కు యయ్యెను.

నరసాంబవివాహము విషయమై తల్లిదండ్రులకు
విశేషశ్రమ కలగలేదు. ఆయూరినే నరసాంబకు మేన
త్తకొడు కొకఁ డుండెను. మెడఁబట్టినమేనఱికుము. ఆ
సంబంధ మెట్లుతప్పను? వఱియు నరసాంబతండ్రి
పరమసాధువు. తల్లి పరమపతివ్రత. తనసోదరివచ్చి తన
కుమారునికి నరసాంబ నిమ్మని యడిగినప్పు డతఁడు దానిని
నిరసింపగలఁడా? పతివ్రత యగు నతనిభార్య పతికి విరు
ద్ధాభిప్రాయ మియ్యగలదా? తల్లిదండ్రుల నిలువేల్పు
గా భావించునరసాంబ వారియభిప్రాయమును నిరసిం
పగలదా? ఇఁక వివాహము స్థిరపడుటలో నాటంకమే
మిగలదు. కాని తరుఁ దగురామకాశ్రమికి వరుని కుండ
నలసినగుణ మొక్కటియు లేదు. అతనికిఁ గన్నక గోరు

రూపస పద యిచ్చుకయును లేదు. అతనికేరీరచ్చాను సీగోవాతివారిని వజ్రపించును. అగ్రసౌప్తక వతివృక్షము. అంతకంటె దక్కువయగు వతియొక్కవృక్షము భావలో లేనదగు గురూపి యని యవలసివచ్చుచున్నది. కరూపమునకుదోడు వతి స్వకూడ మదిరినది. అతని కిప్పుడు నలువదవత్సరము. ఇక్కడ దల్లి గోరుకట్టి ధనసంపద నాలోచితమా? అదియు బూజ్యమే. అతనికి చిత్రార్థిత్వము కొంచెము భూవనతి కలదు. పెండ్లికి గావలసినధన మాభూమి కడవబెట్టి లేవలయును. ఇక్కడ దండీ గోరుకట్టిచ్యవము పెంతమా ! అదియు మున్నయే. అతడు చిరకాలము బడిలో జదివి చదివి చేవారిలు చేయనేర్చుకొనె నని చెప్పిన జాలును. అది యైనను మధుగా నుండలేదు. ఏదేనిపత్రిమమై కేవలాలయకలసివచ్చినచో దనపేరును గుండ్డిచ్చుకాను లంతలేనియత్తరములతో మూడుపంతులలో నిమగ్నవాడు. ఏవయినకేమి నరసాలబారామశాస్త్రులకు వివాహ జయినది. గాయత్రు లీదాంపత్య మనరూపమైన దనియు గాకిముక్కునకు దొండపండు ప్రేలాడగట్టినట్లున్నదనియు వాదోపవాదము చేయ మొదలిడిరి. కాని నరసాంబత్తిదండ్రులుగాని నరసాంబగాని యట్లెన్నడును భావించలేదు. నరసాంబ దైవదత్తుడగు నావతి తనవేల్పుని భావించుకొనెను. వివాహాదిగములలో నాయూరివారు ముఖము మడిచికొని గునియజొచ్చిరి. కాని నరసాంబ పెండ్లిలో గునియలేదు. ముఖము ముడవలేదు. ఆమెవదన మెప్పుడును వివాహాశలచే శోభావంతమై పొలంపాటుచుండెను. అది చూచి నరసాంబవర్తనమునకు బలుపు రానందించిరి. ఇట్లు నవాజుగు నరసాంబవత్సరరాగము నిమగ్నపడుమై కరిల్లజొచ్చెను.

రెండవ ప్రకరణము.

గీ. పెన్నెల కళాంతునిం బాసి వెడలలేదు
తాచి పుష్పంబును బాసి తలలేదు
సహజగాధానురాగసంకతయైన
యువతి పతి బాసి నిమగ్నమే నుండలేదు.
మఱికొన్ని దినములకు నరసాంబ యత్తింటు
గాపురము చేయనేగెను. అత్తింట గాలువెట్టినది మొద

లామె వివేకమతో గృహకృత్యము లొనర్చుచు నత్తగారికిని నాడకొడ్డలకును, బతికిని దగువిధముల నుపచారము లొనర్చి వారియందటయకును, మన్ననకును బాతురాలయ్యెను. చిన్నపప్పటినుండియు గృహకృత్యములం దాటిలేతిన దగటచే నత్తింట బండెనుపనిచేసినను నరసాంబకు గష్టమనిపించలేదు. ఇట్లుత్తింట బనులన్నియు నవలీల నెఱవేర్చుకొని యేదోయొకసమయమున తనపుట్టినింట కరిగి పిల్లలతో గృహకృత్యము లొనర్పబిన్నరా లగుకల్లిక దోడ్పడి మాతృబుణమునుగూడఁ దీర్చుకొనచుండను అచివేకవతుఁడగువతి యొక్కప్పుడు తనచే గుఱవలందు లోపము లెంచి పిడుగులవంటి కేక లివ మన్నను నరసాంబ ముఖమందుఁగాని మృదము మందుగాని వికృతి నొడక వఱింతనిశ్చలభక్తితోఁ జతి సేవించుచుండెను అత్తింట భర్తగాక తదితరులెవ్వరైనను దన్నుఁ దూలనాడినచో నందుల కామె పృథ్వీతరముగా మందహాస మొనర్చుచుండెడిది. అదియైనను కన్నగొనలందును, స్నిగ్ధకపోలములందును మాత్రమే యనుమేయమై యుండును. ఇట్లామె గృహిణీపదమునక దగయుండెను.

నరసాంబబర్మి కెప్పుడును గష్టములపాలే. ఇంత నజుకు గృహకృత్యభారమన్నయై యుండుటచే నొకప్పుడును విశ్రాంతి లేక పుట్టింటను, నత్తింటను గొడ్డువలె బాటుపడుచుండెను. ఇట్టియు త్రమురాలికి సంతానము కలుగలే దనువిచార మొకటి కొత్తగా నలముకొని బాధించుచుండెను. ఇట్లామె యనార్మిశలు బాటుపడుచు సంతానార్థ ముపనాసనవ్రతము లాచరింప నారంభించెను. అత్తగారు కాని భర్తగాని తలిదండ్రులు గాని యెంతవారినిచినను నరసాంబ తనవ్రతమును విడువలేదు. చిన్నపప్పటినుండియు నామెకుఁ గార్యదీక్ష యధికము. ఒకరు వారించుచున్నను దనకు ధర్మమనియు, విహితమనియుఁ దోచినపని విడుచునది కాదు. ఉపపాసనవ్రతములు, దేవతారాధనలు, విశేషించి యొక్కొక్కవారములం దొంటిపూట భోజనములు, మొదలగునీయమములతో రెండుసంవత్సరములు గడచెను. అంత వైవానుగ్రహములన నరసాంబ పుత్త్రవతి యెయ్యెను. సంతానకలియైనపప్పటినుండియు నామెకు మఱికొన్ని కష్టము లెక్కు

వనుయ్యెను. ఇదికలలో నన్నగృహకృత్యభారమునకుఁ దోడు కలుపొసఁగి భారవధికమయ్యెను. ఇట్లు నరసాంబ రాత్రిందివములు పనులవలన నలఁగిపోవుచున్నను లక్ష్య పెట్టక పరమసంతోషమున వర్తియించుచుండెను. అత్తింటి పనులలో నొక్కటియుఁ గొఱవఁజడరాదు. పుట్టింటఁ దనతల్లికిఁ బనులందు దోడ్పడ మానరాదు. ఉపవాసాది నియమములు వదలరాదు. ఆఱవపాఠాని మగుతనపుత్త్రుని సంతక్షణచుం దెట్టిలోపమును గల్గరాదు. అట్లు యితరు లెవ్వరును బుత్త్రరక్షణము చేయరాదు. తాను స్వయము గా నొనరించినగాని నూమెతు సంతుష్టి లేదు. ఇట్లనవర తయు పాటుపడుచున్నను, నామెకు విసుగు లేదు. విచారము లేదు. శ్రమలేదు. ఎప్పుడును నిద్ర నఁజూచుచు. ఇట్లు డ నామెకు వఱియొక పుత్త్రుఁడు కలిగెను. దాని వలన నామెసంతోష మియమడించెను. కాని దైవమామె సంతసము నట్లుండనియలేదు. రెండవపుత్త్రుఁడు పుట్టిన యాఱు నెలలకుఁ బెద్దకొడుకు రోగిపీడితుఁడై మరణించెను. పుత్త్రశోకమున దుఃఖ మెవ్వరికుండదు? కాని నరసాంబదుఃఖము వర్ణనాతీతము. కాని యేమికారణ మో చెప్పలేదు కాని, మఱికొన్ని నియమములకు దుఃఖించినట్లు గనఁబడలేదు. అన్యలకకలయో దాద్యుల ననే యామెదుఃఖము విడిచి, దని యందఱును దలంచిరి. పెద్దవాఁడు గలిగినను, భగవంతుఁడు రెండవపిల్లవానిని బ్రసాదించెనుగాని వానిని జూచుకొని దుఃఖము వదిలి పెట్టి యుండునని యందఱును దలంచిరి. ఇంతలో నప్పుడే నిద్రకుండి లేచిపనిపాలును గొనివచ్చి యామె యొడిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టిరి. ఇది యామెదుఃఖమున కూటకు గల్గింపవచ్చునుగాదా! కొంతసేపటికిఁ బెద్దనమారుని శవమును గొనిపోయిరి. రెండవబాలునికి నీళ్ళు వోసి పాలిచ్చి నరసాంబ పండుకొనఁ జేసెను. ఆమెయుఁ గూడ స్నాన మొనరించి వాకింటఁ గూర్చుండెను. అంతవఱకును, నత్తగారు, నాఁడబిడ్డలు, తల్లిదండ్రులును, నామె చుట్టును గూర్చుండి నానాపురాణవాక్యములను వినిపించి యామె యొక స్వస్థచిత్తురాలయినదని భావించి తమతమపను లొనర్చుకొనుచుండిరి. ఆపటికే నూర్య భగవానుఁడు వచ్చివదిగ్భాగమున కభియఃఖుఁడై యుండెను. నరసాంబభర్త భుజించుచుండెను. నరసాంబను

గూడ భుజింప రమ్మని యత్తగారు పిలుచుచుండెను. అత్తగారిపిలుపునకు నరసాంబ సమాధాన మొనఁగలేదు. వారియింటివొక్కన యాగాధమగు నొకనూయి గలదు. వర్ష కాల మగుటచే నది జలపూర్ణమై భయంకరమై యుండెను. అది నేలనూయియుగుటచే నొడ్డు విరిగి యందు గూలుటచే మిక్కిలి వికాలమయి సముద్రమువలె గాన వచ్చుచుండెను. నరసాంబ స్నానమునకు దిగినదేమో యన్న ట్లానూత గుభాలున నుఱిగెను. ఆనరసాంబ యట్టి ఘోరకృత్య మాచించునని యెవ్వరు నెఱుంగరు? పుత్త్ర శోకానహిష్టతై యామె పాఠానిత్యాగము చేయ సంతక ల్పించుకొనియే బాహ్యదుఃఖమును విడిచెను. అది ప్రమాదమని యెవ్వరును దెలిసికొనలేకపోయిరి. ఆచప్పుకు విని భుజించుచున్న భర్త యదిరిపడి చటూలన లేచి వచ్చి తనపితృయారాలు చేసిన దారుణమును గ్రహించి నూత నుఱికి మునిగిపోవుచున్న భార్యకేళిపాకమును బట్టుకొని నూతియొడ్డున మెలచిన జావ్విమొక్కవేటు నొకదాని నాధారముగాఁ జేసికొని నీళ్ళలోఁ దేలియుండెను. అంతలో నలువురు పోయియు వారిని నూతికుండి యుద్ధరించిరి. నరసాంబ యొకఁ జేయునదిలేక లజ్జావశన వదనయై యొరులను జూడలేక యట్లే కూర్చుండెను. ఆప్పుడు పలువురు పలువిధములఁ బఱుకఁజొచ్చిరి. అని యన్నియు నామెచెవిని బడెనో లేదో చెప్పలేదు కాని యామెతల్లిదండ్రులు వచ్చి జరిగినఘోరమునకై యేడ్చినయేడ్పునూత్ర మన్ని భ్యులను నతికృమించి యామెచెవిని బడెను. తోడనే యామె ముఖమైత్తి తల్లినిజూచి యావురనియేడ్చి కాలిలించుకొనెను. అదివఱకామె యెన్నఁడును దల్లియేడ్పు విసలేదు. అట్టితరి రోదనభంగి యామెహృదయమునకు మార్పుగల్గించెను. తా నొనర్చినపనులుధర్మముని యామె కప్పుడు బోధపడియుండనోవు. ఆమె స్వస్థతవహించినట్లు కావచ్చెను. కాని దానిని నమ్మలేక తల్లిదండ్రులు రాత్రిందివము లామెను కఁటిని ఆెప్పవలెఁ గాచుకొనియుండిరి. కొన్ని దినములకు నరసాంబ దుఃఖము పోతవడెను. ఇంతలోఁ బని బాలుఁడు కృమముగా వర్ధిల్లి వచ్చియురనిమాటలాడి తల్లి పుత్త్రశోకమును బూర్తిగానశింపఁజేసెను. నరసాంబ స్వస్థచిత్తురాలయ్యెను. మఱికొంత కాలమున కొకకూతు

దుష్టవిచిత్రోడనే వెనుకటియానందము నొంది వర్తిం
చుచుండెను.

అయినను నరసాంబయానందము చిరకాల ముండ
లేదు, పుత్రికాపుత్రులతోగూడి ముఖింపఁబడునను
యమున నామెతండ్రి మృతిచెందెను. దెబ్బదియేడ
వయస్సుగల తండ్రిమరణమునకు నరసాంబ యంతగా
విచారించవలసిన పనిలేదు. కాని యామెమనఃస్థితి
కాదు. అది యతిస్మృతియు అస్మిత్తులయందలి స్నేహ
ప్రేమగౌరవాదుల కాస్పదము. అతికరుణామయును.
ఇతరలకష్టములఁ గాంచినంతనే యామెహృదయము
కరగి నీరగును. ఇట్లుండఁ దనబాంధవులు- కాదు, అప్త
బాంధవులు—కాదు—కన్నతండ్రియనయిన కామెమన
స్థితివగనో చెప్పవలయునా? ఆచారముచే నామె
కొంతకాలముదిక్కిముందెడఁ. ఆమె స్వస్థచిత్తులగు
నప్పుటికిఁ గొన్ని నెలలు గతిచెను.

అంతట నరసాంబకు వఱియొకయాడపిల్ల గలి
గెను. ముద్దులు మాటఁగట్టు నాపిల్ల గాంచి యామె
హృదయమున రంజింపఁడుననుయమునఁ బెద్దపిల్ల పొం
గురోగముచే మరణించి మిక్కిలి దుఃఖావలది తన గా
వించెను. ఇక నామెదురవస్థ మెట్లుండనో చెప్పవలయు
నా? కాని యాత్మీయలచావులు రెండు మూడు మా
చుటలనఁగఁజాలు నామెహృదయము వెనుకటివలె
దుస్సహనీదనాపరవశ మయి సాహసమునకుఁ బూ
లేను. కాని యాగర్భతోకాగ్ని హృదయహాసంతి ముందు
నిలిచి సంతతము రదిలి దుస్సహసంతాపమును గల్గింపక
పోలేదు. ఇట్లుండ “గోటిబట్టువై రోకటిపో”టన్నట్లు
తనీయజయుత్తి కాలధర్మము నొంది యాదుఃఖమును
వఱింత వర్ధింపజేసెను. సంతదుఃఖాగ్ని బ్యాలులమూల
మననామెకరీరముక్తియముగా కుష్కింపనాగెను. ఆమె
గృహకృత్యభారమునకుఁ దోడుగా నీదుఃఖభారమును
గూడ నహించుచుఁ బుత్రికాపుత్రుల బాల్యచేష్టలకు
నడుమనడుమఁ గొంతయాసందించుచు రాత్రిందివములు
పతికి సకలౌపచారము లొనర్చుచుఁ గాలముపుచ్చుచుం
డెను. దెబ్బతగిలికకాలికే దెబ్బతగులుట సహజము ఆ
పన్నులకే యాపదలాదవుట చిరత కాదు ఈసమయ
ముననే నరసాంబ కనిష్ఠసోదరుడు మృతిచెంది యామె

కఠికదుఃఖ మొదలించెను. గృంధపతకసామర్థ్యము లేక
పోయినను దనకుమారునిచే భాగవతాదిగ్రంథములు చది
వించి యలకటిదికోన్నజ్ఞానబలముచే నామెదుఃఖసహన
పాటవ మభ్యసించి యుండుటచే నాదుఃఖముల నడచి
యుంపఁగల్గి యుండెను. కాని యాదుఃఖము లామెహృ
దయమునుమాత్రము విడిచిపోలేదు. ఇట్లుండఁ గనిష్ఠసోద
రుడు మృతివొందిన నాజననముననామెభర్త కాకస్మి
కముగ చెక రోగ ముద్భవించి మంచమునఁ గూలవేసెను.
దానితో నరసాంబదైవ్యము యథామధలు కాఁజొ
చ్చెను తనపతిదేవత కెట్టిప్రసవమృత్యునోయని భయ
పడనాగెను. నిశ్చారములు మాని పతికిఁ బలు భయ
లగుచుండు లిప్పింది సకలౌపచారములు చేయువారఁభి
చెను ఏయింకను రోగము మరలనుభవించకు రాలేదు.
కృమియుగా వర్ధిల్లఁజొచ్చెను. రోగము హెచ్చినకొల
దిని నరసాంబదుఃఖముగూడ హెచ్చఁదొడఁగెను. పతికి
బాహ్యజ్ఞాన మంతరించినతోడనే నరసాంబబాహ్యజ్ఞా
నముగూడ నశించెను. అంతఃకరణ బాహ్యబంధుగాఁ
బెంచినపిల్లలు గోలగోలున నేహ్యుచున్నను వారి యో
దార్పకపోవుటయే యందులకు నిదర్శనము తనపతి మన
సానదశము దుష్కాండని గ్రహించి యామె సమస్తాను
బంధములను ద్రెంచుకొనెను భర్త నభ్యర్థనముచేయుం
చిరి తోడనే నరసాంబ పతివ్యక్తిరూపే నేలఁ బరుండి
తనబాహులతను పతిమేడవఁ బెంచెనే స్తబ్ధమై యుండె
ను అంతట బతిపాణిము లెగిరిపోయెను. పతితో దన
పాణిముఁనుగూడ విడువ యత్నించెను. ఆదుఃఖాతిరే
కమునఁ దనపాణిములను వదలఁగల నేమో యని యామె
ప్రయత్నించెను. కాని మొండిపాణిము లట్లేలేదు.
భర్తతో బాహ్యత్యాగముచేసి తనకరీరమును బతినిది
యందుఁ బతికరీరముతో భస్మముచేయు యత్నించుచుం
డెను.

కాని యది యెట్లుసాధ్యమగును. యోగబలము
న్నవో నట్టిచ్చటకుండియే నరసాంబ ప్రాణత్యాగము
చేసియుండును. కాని యామె కట్టియదృష్టము లేనందు
లకు దుఃఖించెను. వెంటనే మూలబడి చావలెనని
పెక్కులు మిమలు కల్పించుకొని పెరటిలోని కరుగ య
త్నించెను. కాని యామెనిశ్చయ మెఱిగిపోమె యీ

దరులు బంధువులు నామెను విడువలేదు. ఇక నేమి చేయాలను. పతితోఁగూడఁ బరలోకమున కేగలేక పోతి నన్నవిచారము తప్ప నామెను రెండవవిచారము లేదు. అతఁడు బతికి దహనంపఱురారు లానర్పించి యో, నరసాంబకుఁ దిండియందుపననులేదు. నిద్రయందు లేదు. సంతానము నందులేదు. పరలోకగతుఁ డగుఁడత్యయం దుఁదప్ప నామెనునన్ను వేరొచ్చిపోవులేదు. ఆమె దుఃఖము పూర్తిగ విడిచిన ట్లుపడెను. అందువలన బంధుగులు కొంత స్వస్థులైరి. కానియామె యెప్పుడెట్టిసాహస మొనర్చునో యని కానుకొనియేయుండిరి. అత రాత్రి

యేతెంచెను. నరసాంబ నొకగదిలోఁ బరుండఁజేసిరి. పిల్లలనిరవ్రుగను నామెనుఁ జెటియొకపాస్వమునను బరుండఁజేసిరి. మఱినట్లుయఁజ్ఞీ లామెచుట్టును బండుకొనిరి. ఆమెసోదరులు ద్వారమున కడ్డముగా శయనించి యుండిరి. కాని యేమిలాభము? అధరాత్రియనం దామె యందఱును దప్పించుకొనిపోయి నూతఁబడి పాణిములను ద్యజించి స్వర్గమార్గ మధ్యమునందె పతిని గలిసికొని తన దృఢానురాగమును లోకమునకు వెల్లడించెను. ఆహా ! అట్టిది కదా దంపతీపేరు.

ఆత్మకు నిర్బంధము లేదు.

[అష్టావధాని - వడ్డాది సీతారామాంజనేయులుగారు.]

౧

రాతిగోడలు క్రమ్ముమాత్రమునఁ జెఱయె ?
బలిసి యినువత ల్పున్న నే పంజరంబె ?
శాంతు లగుమహాత్ములకు ఋష్యాశ్రమంబు
గాదె ! నిర్బంధ మాత్మకు లేదు లేదు.

౨

నాదుప్రేమకు స్వేచ్ఛ యున్నదియేయేని
ఆత్మసీమ స్వతంత్రుడ నైతి నేను
మహిని దైవాంశ కలవారె మహిమమీఱి
నిండుస్వాతంత్ర్య మంది మించెదరు సతము.

౩

ఎంతవఱకుచూపులువాలు నంతవఱకుఁ
గలవగిడేశంబు బంధనాగారమె నును
కనుల కందనియాచోటె గద యనంత
కుదవియును, స్వేచ్ఛ నిండాదుసదన మహాహా !

గదబలు

[గొడవర్తి రామదాసుగారు, బి. ఎ. ఎల్. టి.]

విశాఖపట్నం జిల్లా కొండలలో నుండఁజాతులలో గదబలొకరు. వీరు సవరలవలె మూండా రీతక (శబర) జాతులలో జేరినవారు. వీర చచ్చటచ్చట జెడరియుండుటచే వీరివిషయమై యేమి తెలిసికొనుటయు దుర్లభమే. అయిననూ నవకాళమైఁపప్పుడెల్లఁగ వీరి విషయమైన భోగట్టా సంపాదించియు, లోగడ వీరివిషయమైన భోగట్టాను బ్రచురము చేసినవారివ్రాతల ననుసరించియు, నిచ్చట సమకూర్చి యాజాతివారినిగుఱించి వ్రాయఁబూనుకొంటిని.

ప్రస్తుతకాలమందు గదబ లనేకవృత్తుల నవలంబించి బ్రతుకుచున్నారు. కొంతమంది వ్యవసాయము జేయుచున్నారు. కొంతమంది యడవిలో బిట్టలు మొదలైనవానిని బట్టి బ్రతుకుచున్నారు. మఱికొంతమంది సవావీలు మోయువృత్తి నవలంబించియున్నారు. వీరి జాతికి నిర్దిష్టమైనవృత్తి చేపల బట్టి జీవించుటకలె నగ పడుచున్నది. ఏజాతియొక్కయైనను సుకజవృత్తినిగ్గి హించవలెనన్న, నాజాతివారు వివాహకర్మలయందు, నపరక్రియలయందును, కోర్కగా నాచరించుసాంప్రదాయకములను బాగుగ గమనింపవలెను. భావ, దుస్తులు, నలంకారములు మాత్రము మాఱునుగాని పెద్దపెదాకులనాడుమాత్రము పూర్వాచారములను విడువనేరరు. గదబజనుడు మృతుడైన వానివారు వానిని కార్చియో పూడ్చియో వచ్చి గడ్డలో స్నాన మాచరించి, చేపలను బట్టి, యంటికి తీసుకువెళ్లి చిన్నపిడకతో నింతయన్నచును, మఱియొకపిడకతో నీచేపలను వండి స్వకానముకు వెళ్ళుతోడలొ వీనిని వదలివత్తురు. దానితో వ్రేతకు తృప్తిగలుగునట. వివాహకాలమందు గడ్డలోబట్టి తెచ్చి నచేపలనే మధ్యముగా వండవలెనట. వీరు సాధారణముగా గడ్డలయొద్దను నే నివసించెదరు గడ్డలతో సంబంధిన వారే గనక వీరికి 'గదబ' లని (గడ్డ లేకగాడ + బ = గదబ) పేరువచ్చెనని నేదలచెదను.

గోదావరియొద్దనుండి వచ్చినవారు గాన వీరికిపేర ౫ వచ్చెనని కొందఁ జూచుకొనెదరు కాని ప్రస్తుతము గదబలు నివసించియున్న స్థలములకు గుర్తించి చూచిన గోదావరీనదితో సంబంధమేమున్నట్లు తోచదు గంజాం విశాఖపట్నంజిల్లాల మాలయాలలోను, బస్తరు కలాహండిరాజ్యములలోను వీరు చిస్తాముగా నున్నారు. ఇంతేగాక యాచారవ్యవహారములలోను వీరు సవర, కుర్వా, సంతాలీ, మూడారీ మొదలైన మధ్యహిందూ స్థానజాతులవారలతో సంబంధము గలిగియున్నట్లు గనుపడెదరు. ఈయఁజములనుబట్టి యాలొందిప గోదావరి నదికిని వీరికిని యేవిధమైనసంబంధ మున్నట్లు తోచదు.

గదబలలో నైదుతెగ లున్నవి:—

1 కెడ్డ లేక గుటాబ్ గదబలు:—వీరియడవారు చెవులకు కెడ్డ యిత్తడితీగచుట్టు పెట్టువందురు. కట్టుకునెడు బట్టలకు నెఱుఁగ్రనీలిబద్దెలు పెగ్గరి యుండును.

2 పాలె గొంగదబలు:— చెవులకు కెట్టుకునె యిత్తడిచుట్టు చిన్నచి. చుక్కకు కమ్మలుండును. కట్టుబట్టలకు సన్నని దోరియాలండును.

3 ఒలార్ గదబలు:— పాలెగొంగదబలవలె నే యలంకారములు, బట్ట లుండునేగాని మొలచుట్టుకు నొక చిక్కపుత్రాళ్ళను ధరింతురు.

4 కాపుగదబలు:— తెలుగుదేశములో నేజాతి వారైనను, వారివారి స్వజాతి మర్యాదలనుమాని తెలుగు దేశాచారముల నవలంబించినవారికి "కాపు"లనే యొక యుపపదమునుజేర్చి చెప్పుట యాచారము. అట్టివారే యాకాపుగదబలు; గంజాంజిల్లాలో కాపుసవరులున్నారు.

అలంకారములు:—ఈజాతిలో పురుషులంతయులకరించుకొనరు. అలంకారములెల్ల నాడువారి కే. పొత్తినిత్యము పొత్తిస్త్రీ పొగ్గినననే తల చువ్వకొని తలకు నిత్తడిదిగాని, నత్తుదిగాని లేక గవ్వలతో జేసినది

గాని, యొక చక్రమును ధరించును. తలజున్ను శృంగారము చాలా పట్టి పు. అందులకే పృథిగదబ శ్రీయు మెడలో నొక యద్యమును, నొకదువ్వెనను పేర్లగట్టి కొనను. చెవులకు నిత్రదీతీ గలదులు పెద్దవియు చిన్నవియో తెట్టుకొందురు. మీద జెప్పినట్లుకొన్ని తెలవారు మక్కులకు గమ్ములకు గూడ ధరియితురు చేతులకు నిత్రదీవియో కంచువియో కడిమును లుండును. ఇవి చీలవంశ మొదలు మోచేయిపర్యంత ముండును. గాజులుగూడ నీజాతులవారు ధరించెదరు గాని యొక్క యెడమచేతికే. మెడయందు గంటలు, పూలతో నూర్చిన హారములు, వేసికొనియెదరు. కాళ్లకు నందెలు, కాలి పేర్లకు పిల్లార్లు, ముక్కులు పెట్టికొనియెదరు.

శ్రీలు ధరించెడి బట్టలు రెండు. ఒకటి కట్టు కొనటకు, రెండవది మైలుగా వేసికొనుటకు. ఒక్కొక్కటి మాడుమాళ్ళు పొడవుండును. ఈబట్టలు శ్రీలే స్వంతముగా నేయుదురు గదబలలో తాను గట్టుకునే బట్ట తానే నేసికునే పర్యంతము శ్రీలు వివాహయోగ్యులు గారు. 'కెర్గ' అను నొకవిధమైన యడవి మొక్కవారతో నీబట్టలు నేయుదురు మధ్యపర్వతము నిటవుబద్దె తెట్టరిని, నీలిని పెట్టి నేయుదురు. ఈబద్దె లుండ స్థలములలోని దారములకు రంగు కనజనులైన దిగ్గులతోనే వేయుదురు. సీరునూలు వచ్చినవాట నుండి బట్టకు సీరునూలును, పడుకుకు 'కెర్గ' వారయు వేయుచున్నారు.

ఈకాలములో పట్టుచుల చెంత జేసిన గదబ శ్రీలు వారి నైనదిగ్గికాలంకారములకు విడచి పట్టుచు సపురుస్తులను, కలంకారములను, ధరియించుచున్నారు. గదబలు పర్యవద నెడమధుజముపైవెండిగో వేయుదురు.

గామకూటము :—గదబ లందఱు నొక్క స్థలముండే యిండ్లకట్టుకొని నిలసిందెదరు గామకూట నొకసాయు డుండును. గామకూటలో దక్షిణతెల్ల నతడు వాగామకూటలోని పెద్దలతోకూడ గలసి తీర్మానించును. అట్టివ్యాసునిధర్మములలో నాడువారుగూడ గలియవచ్చును. పృథిగ్రామమందును బెడ్డిపేరంటకుములు జేయించుట కొకప్రకారమితుకు (దిసారి) ను, మంత్రితంతివెదలుములు జేయుట కొకబెజును యుండును.

పృథిగ్రామమందును యవకులు, యవకులు రాత్రులయందు వేర్వేరుగా బవలించుటకు బ్రత్యేగ్యుచును లుండును. యవకు లందఱు నొక గృహమందును, యవతీజన మందఱు మఱియొక గృహమందును శయనింతురు. ఒకరి శయనగృహమున కొకరు రాగూడదు. పడమరయననగా కన్యలకు 12 సంవత్సరములు బాలురకు 16 సంవత్సరములు పూర్తియు వచ్చిన తోడనే వారు వారివారి శయనగృహములందును బవలించవలెను. వివాహమైన తరువాతనే వీరి యిండ్లలో పడుకొనట మనవలెను.

యవకుల కొక యజమాని యవకుల కొక యజమానిని వారలలోని వారి నే నియమింతురు. ఆ యజమానుల యజ్ఞానుసారము మిగతావారందఱు నడచుకొనవలెను. ఉదయమున లేచితోడనే యెవరిగృహమును వారు శుభ్రపఱచుకొనవలెను.

వివాహములు:— శ్రీలకు వ్యక్తురాండ్రైన తరువాతనే వివాహము జేయుదురు. మగపిల్లవాడు వివాహయోగ్యుడైన తోడనే వాని తల్లిగండుగిలు కన్యను విచారింప బ్రయత్నించెదరు. గదబలలో గోత్రములున్నవి. పగోత్రీకుల పిల్లలను వివాహము చేసికొనరు. కాన నితర గోత్రీకురాలును, యుక్తవయస్సు వచ్చిన యువతిని విచారిం చెదరు. ఇందులో మగపిల్లవాని యిష్టా యిష్టములను జూచెదరు. ఏయువతిని దమపిల్లవాడు కోరియున్నాడో యట్టి పిల్లయింటికి కొంచెము భత్యమును, మధ్యమును బిల్లవాని తలిదండ్రులు కట్టించుకొని వెల్లి పిల్లదాని తలిదండ్రులకు నిచ్చెదరు. 'ఏమికార్యము వైని మీరు వచ్చితిర' ని పిల్లదాని తలిదండ్రులకుగా, 'ఏమిలేదు- మితో నొక చిన్న యవసర మున్నద' ని జబాబు జెప్పి తిరిగి యింటికి వచ్చెదరు. మితోన్నాళ్ల వరకు వాప్రకంబయే చేయరు. ఒకటి రెండు మాసములు గలించినవెనుక మఱిన్ని బియ్యమును, సారాయములు పెట్టి మధ్యన దిని యొకరిని నంపెదరు. ఆతను వాటిని పిల్లదానితలిదండ్రుల కిచ్చి పిల్లను తమపిల్లవాని కిచ్చి వివాహము జేయుచుని యాడుగును. వారి కిష్టము లేనిచో నట్లు చెప్పి తెచ్చినకానుకలను దిప్పి వేయుదురు. ఇష్టమున్న యెడల, 'సరే ఇంకను మాలో చిన్న పెదలు నా'

యగదా! వారలతో నాలోచించి చెప్పెదను" ని చెప్పి కానుక లందుకొని పరివేతురు. మఱికొన్నాళ్ళు పోయినతర్వాత మూడుకాళ్ళసారాయి పట్టించుకొని మధ్యకర్తని దోడ్చుకొని బంధుమిత్రులతోగూడ పిల్లవాని తండ్రి వెళ్ళును. సారాయిని పిల్లవాని యింటివారికి టెట్టి వివాహపరీక్షన చేయగా, పిల్లవాని బంధుమిత్రులు యావస్యంది సమావేశమై యచ్చి పుచ్చుకొనుటగిషయమై చర్చించెదరు. పిల్లవానివిషయమై దాతండ్రి కిక్కలసిన శుల్కము, మొదలైనవాటి విషయమై యంతయు వచ్చుటచే నిశ్చయించబడును. కన్యాశుల్కము గుమారు రు 20 మొదలు రు 60 వఱకుండును. అటుపైన దిసారి వచ్చి వివాహము జరుగవలసిన దినము మొదలైనది నిశ్చయించును. ఇట్లు అంతయు నిశ్చయమైనపైని దెచ్చినసారాయి వీరు వారు నడదరుగలసి త్రాగుదురు.

వివాహదినమున పెండ్లికొడుకును దీసికొని, వాని తలిదండ్రులు బంధుమిత్రులు వాయద్యములతో పెండ్లికుమార్తె యింటికి వెళ్ళుదురు. అచ్చట వియ్యంతుని కొకరూపాయి వివాహఖర్చునిమిత్తమును, వియ్యపురాలి కొక కొత్త బట్టయు, కొక యర్ధరూపాయయు, గ్రామవధూజనమునకు, వారి కలికలైన దీసికొనిపోవుచున్నందు కొక యర్ధరూపాయయు నిచ్చి, పెండ్లికుమార్తెకు టెట్టి నిత్రడికడియములు పెండ్లికుమారుడే తొడగును. పెండునే పెండ్లికుమార్తెకు చేయి జట్టుకొని దీసికొని పోవ యత్నించును. అడపెండ్లివారంతా యాటూకపెట్టి, మగపెండ్లివారు నాడపెండ్లివారు బెల్లలాడకొని కొట్టుకొన జట్టు నెట్టిచెదరు. ఈసందర్భము కొంత జరిగిజమ్మట పెండ్లికూతును దీసికొని యభయపక్షములవారు వాయద్యములతోగూడ పెండ్లికుమారుని యింటికి దిరిగి వత్తురు. వివాహ మంతయు నిచ్చుటచే జరుగును.

పెండ్లికొడుకు నింటియొద్ద నొక పదిరివేసియుండును. దానమధ్య నొకగిల్గిపుకట్టు, నొకయడ్డగిల్గకట్టు, నొకబెదురుకట్టు, మూడుమగలిపి యొకటిగాగట్టి యొక్కరాటవలె బాతుదురు. ఈరాటపక్క నొక తిరగటిదిమ్మవేయదురు. వానిపైన పెండ్లికూతును గూ

డబెట్టుదురు. అచ్చటనున్న శ్రీలందరు నావధూవరులపైని కనుపుగుండయు, బసపుగలసిన నీరును జల్లుదురు. తరువాత వధూవరులను స్నానముచేయించి కొత్తబట్టలు గట్టితురు. అప్పుడు దిసారివచ్చి పాణిగ్రహణము చేయించును. అందరూగలసి బాగా తిని త్రాగి గీతవాయద్యములతో నాట్యమాడుదురు. ఇది మొదటిరోజు పెండ్లి.

రెండవదినము వధూవరులను దిరుగ బందిలోనికి దీసుకొనివత్తురు. ఈలోపున రెండరికి వెలుపల దానికి సమీపముగా కొంతమన్నును గుప్పవేసి యుంచెదరు. అచటటిలోని మూడుచేరలు దీసి దిసారి పందిలిమధ్యను వేయును. తరువాత పెండ్లికొమారుడు, పెండ్లికుమార్తెయు వామిగిలిన మట్టిలో నీళ్ళుబోసి బురదజేసి యందరిపైనను జేతురు. ఉభయపక్షములవారు జేరి యొకరిపై నొకరు బురదను జల్లుకొనియెదరు. ఇట్లు కొంతసేపు వినోదించి, గడ్డబుబోయి యందరూ స్నానము లాచరించెదరు. ఇంటికివచ్చి విందు లారగించి యున్నపుత్తలై వాయద్యములు మోగగా గంతులువేతురు. ఇందులో వధూవరులు గలయక వేరే గూర్చుని వినోదమును జూతురు.

భర్తృమరణానంతరము విధవ తిరుగా పెండ్లిజేసి కొనవచ్చును. చచ్చినవాని తమ్ము డామెను వివాహమాడుట యుచితము. అతనిని వివాహమాడు టామె కిష్టము లేనియెడల నామెను వివాహమాడు పురుషుడు పెద్దలు నిర్ణయించిన శుల్కమును నామె మరదికి జెల్పించి యామెను నైకొనిపోవలెను. పురుషునకు దవభార్యయందు యష్టములేక వదలివేసిన నాభార్యకు రెండురూక లిచ్చి విడియారు లివ్వవచ్చును. శ్రీకి పురుషునిపై నిష్టములేక విడిచి మఱియొకపురుషుని పెండ్లియొడిసిన నాపురుషుడు వాని పృథమభర్తకు బెద్దలు నిర్ణయించిన శుల్క మిచ్చుకొవలెను.

ఉత్సవములు:—సంవత్సరములో మూడుపండుగల సీబాతివారు విశేషవైభవముతో జేతురు. వసంత కాలమందు చైత్రీపర్వము, వర్షాకాలమందు బలిజాత్రీ, శీతకాలమందు పుష్యపర్వము.

1 చైత్రీపర్వము:—చైత్రీపౌర్ణమి మొదలు వైశాఖపౌర్ణమివఱకు నీయుత్సవము పృథిగ్గానుచుండును

జరుగును. ఈ కాలములో గ్రామములో నున్న దృఢశరీరము గల యావస్కందీపురుషులు వనములోనికి వేటకు జోయెదరు. ఇంటియొద్దనున్న స్త్రీలలంకరించుకొని మంచిదస్తులను, నలంకారములను, ధరించుకొని యాట, పాట, మొదలైనవి నోదములను సలుపుదురు. వీరు వనోచాగమైన స్వరముతో రవ్యమై పాటల బాడెదరు. ఈ పాటలు స్త్రీపురుషులుగలసి వాళ్ళోపవాక్యములుగా బాడినప్పుడు విశిష్టతలకు ఈ పాట పూర్వము దెలిసి చేతను గల్గించినది గావు అప్పటికప్పుడు సందర్భము సారము స్త్రీలు స్త్రీవాక్యములు పురుషులు పురుషవాక్యములు గల్గించి పాడుదురు. పదపద్యయోగము, కల్పనాచమత్కృతి, భావపద్యము మిక్కిలి యానందదాయకములుగా నుండును. ఈకిరాతజాతివారి కీకవిత్వధార యెట్లు లోకావయి యున్నదను! యుక్తియు నూహలును గల స్త్రీపురుషులు పాడవారంభించినచో నాపాట కంఠమే యుండును. పరపురుషుడు చమత్కారముగా బాడగలిగినవాడు లభించిన స్త్రీయొక్క చాతుర్యము యానందము జూచి తీరవలెను. తన వాగ్ధోరణి, యుక్తులచే పురుషుని వీగగొట్టినచో నాపురుషుడామెకు సంజలిచేసి నెలపుపుచ్చుకొనును స్త్రీయే వీగిపోయిన నా పురుషునకు విందుచేసి వానిని సంతోషపెట్టును సాధారణముగా ననివాహితులైన యువతులే గొట్టి పాటపాడుటకు బూనుకొనియెదరు. ఈ పాటకు గూడ వైశ్రావ్య మునెదరు.

ఇక వేటకు వెళ్ళుపురుషుల తనైన కొకజతువును గొట్టి తెచ్చియు నుండే; తేటన్న వారిపై గ్రామస్త్రీలందఱును బెడసిట్లు గొట్టి యవమానపఱచెదరు. ఏదైన జంతువు ననగా బులి, చిరుతపులి, కబాను, మొదలైనవానిని జంపియుండి నెటుటనే యొక దూరికి పరుగెత్తి వచ్చి వర్తమానము నూరిలో జెప్పును. వెంటనే స్త్రీలందఱు బాగా నలంకరించుకొని పాద్యములను దీసికొని యడవిముఖమునకు వెళ్లుదురు. అప్పటికి వేటాడినవారందరు జంపిన కంతువును మోసికొని యచ్చటకు వచ్చియుండురు వెనుకను నామృతమును వారు మోసికొనిరాగా ముందర నీస్త్రీలందరును నాట్యమాడుచూ వాయుద్యములు వాయించుటం

టూ నూరిలోనికి వత్తురు. భోజనాన్న మైన జంతువేమైనయెడల దానిని గోసీ యందయను పంచికొనియెదరు. తినదగనిదియైనచో దానిచర్మమును మాత్రము జాగ్రత్తపెట్టి యుంచెదరు. ఇట్లు నాటుకు వంతమైనవరకు వేటలాడుదురు.

2 బల్లిజాతి:- ఈయుత్సవము భాద్రపదమాసములో జరుగును. చివరిన్న మట్టిపాలికలలో నవధాన్యములు జల్లి వాటిని తొమ్మిదిరోజులకంటె బూజించును నాటపాటలలో నెనోవముగా నుండురు డప్పులు, తప్పెటలు వాయించుకొనుచు నాట్యమాడుదురు.

ఈయుత్సవములో ప్రధానపూజానికి కీరసాని (జెబ్బు) గలది వేరు. ఇతను సాధారణముగా నపునకుడుగా జేయబడిన పురుషుడే. స్త్రీవేషధారి అట్టివాడు లభింపనప్పుడు స్త్రీయే యీపనిని జేయును పురుషులందరును తప్పెటలు మొదలైన వాద్యముల సేద్యులట్లు నల్లు వాయిదగా నీచుచున్న భిక్షధారియై నాట్యమొనరించును. పురుషులు వివిధవిశేషవేషములను ధరించి నెనోదముగా దిరుగులాడుచుండురు ఇట్లు తొమ్మిదిరోజులు రాత్రింబడళ్ళు గడపి నదివరవాడు గ్రామస్థులందరు వేషములతోడను, వాద్యములతోడను బాలికలంచినస్థలమునకు వచ్చి యచ్చట కొంత నెనోదముగాంచి బాలికలను దీసికొని యూరివధ్యకు వెళ్ళుదురు. అచట కంటకాననము గల యొకయుద్యుల వేసి యుండును. పాలికల నచ్చట యుంచి, కీరసాని కొంత సేపు నాట్య మాడును. తరువాత నాయుద్యులపై నధిష్ఠించి యూగును. అసమముమందు వానికి దేత యావేళియ ననియు, నతడు కోరినకోరికల నెల్ల జెప్పుననియు నొక నమృతము.

3 పుష్కలదర్శము:- ఇది పుష్కలమాసములో జరుగును. ఇందు బంధుమిత్రులు గలసి భుజించి యాడుదురు. పిల్ల లింటింటికి నుష్టికి బాడుకుంటూ వెళ్ళుదురు.

మైన జెప్పిన యుత్సవములే గాక గ్రామములో నెప్పుడు మొదలైన జాడ్యము లుత్పన్నమైనపుడుకూడ నుత్సవములు చేసి గ్రామమునకు దూరముగా వెళ్లి యచట నాడవతలకు బలియిత్తురు. ఈయుత్సవములయందు దిసారియే ప్రధానము.

తినుబడివదార్థములు:— గదబలు ముఖ్యముగా గడ్డలలోనిశివోయి చేపలనుబట్టి తెచ్చి తిందురు. కడ్లు, చోళ్ళు, చాచులు, ధాన్యజాతులలో వీరికి తెలిసివని. వీటికి వీరిభాషలో బ్రత్యేకపదములున్నవి. పెనురువేళ్లు, అడవిదుండలు, పుట్టికొమ్మ మొదలైన వనజములనుగూడ తిందురుగాని వీరు చేపలనిచ్చి వాటికి బదులుగా నీవస్తువులను బుచ్చుకొనియెదరు. పాములను (నాగుపాము వివా) కప్పలు, ఎడ్రకాచలు, ఎలుకలు, కాతులు, గడ్డలు, కోళ్లు, పార్వలు, చిలుకలు, గోరికలు మొదలైనవాటిని భజి చెదరు నెరులి మాంసము బహుప్రీతికము. ఆవుల నెనునును బహులములయందు వధించి భుజింతురు మధుపానమందు జాలప్రీతి ఇప్పుత్రపులనేరి యెండబెట్టి సారాయి జేతురు చోడిసిండి పులినుబట్టి 'లాది' యను నొకమత్తుపదార్థమును బర్చదినములలో జేతురు. సారాయిని గాసి యీలోండనుగాని వీ రాకుదొప్పలలో బోసికొని త్రాగటమందు కుడిచేయి వేలితో మూడుసార్లు మైని జలకించెదరు. ఇది వారి కెడ్డలకొరకట తరువాత ద్రాగెదరు. లేన దొరకకప్పుడు త్రాగెదరు. పెనుబొంగులు దొలచి యొకపెద్దమైన కల్లుతుమ్మెద గుడ్డు బెట్టును. ఆగుడ్డునుదీసి తిందురు.

అపరక్తియలు:—గదబలలో బుర్రులు మృతి నొందిన గాల్తురు. స్త్రీలను బిల్లలను పూడ్చురు. మృతకశేబరమును స్మృతానమనకు గొనిపోవునపు డాగ్రామములోని స్త్రీపురుషులు లందరూగూడ వెంటకళ్ళునురు. ఆకశేబరమును గాల్చుటయో పూడ్చుటయో చేసినవైన యందఱు తిగివచ్చి గడ్డలో స్నానమాచరింతురు. చచ్చినవానికొడుకో, యగ్నదమృదో యాగడ్డలో నే కొన్ని చేపలనుబట్టి యింటికి దెచ్చును. ఈమత్స్యముల నొకమట్టిపిడతలోను, మరియొకపిడతలో నన్నును నుండి, యారెండుపిడతలు స్మృతానమునకు వెళ్ళుకొనిన లోబ్రేతప్రార్థనై విడతురు. పిడనాను బంధుమిత్రులుగూడ మృతుడైన వానిపేరు అన్నము చేపలు వండి బలిప్రదానమిచ్చి తాము భుజింతురు. ఇంతటితో సజీవులైనవారికిని పరలోకగతులకును సంబంధ మింతటితో వీరలేదు. మృతుడైనవానిపేర నొకరాయి స్మృతానము

నుండి తీసికొనివచ్చి యింటికదగ్గ పూజ నొనర్చుచు మూడుగంధర్వనరు లుంతురు. తరువాత జ్ఞాతిబంధువులందరికి 'గోత్రము' చేయుదమని వర్తమానము సంపెదరు.

గోత్రము:— ఎక్కడెక్కడున్న బంధుమిత్రులను బిలువనంపగా యజమానునికి సోదరులైన వారందరూ నొక్కొక యింటికి నొక్కొక యెనుముచొప్పున దీసుకొనికెత్తురు. అందరూ కమావేళమైన వెనుక రెండు మూడు దినములవరకు విందులారగించి, యింటికెటుటయైలో గుంజలుసాతి యొక్కొకదానికి నొక్కొక శుభ్రవస్త్రాన గట్టుదురు. వారివారి కుటుంబములో జచ్చినవారిపేరున నొక్కొక శుభ్ర వాకుటుంబము గట్టుదురు ఇట్లు సోదరులైనవారే గట్టుదురు అన్ని శుభ్రులను గట్టి వైగ యగ్ని తిని కప్పివేసి బావలైనవారికేతీసు కుపాహ్నుదురు. వారు చాటిట వెంటదరుముకొని చిన్న గొడ్డళ్ళు, పరశుగోళ్ళుతోను నరకుదురు. అని క్రిందబడి త్రోడనే వాటి గుదస్థానముగూడా జేయి లోపలికి దూర్చి వేపులను నైకే బెరకి లాగుమరు ఇట్లు యెవరికి దొరకిన మాంసమును వారు నోటిలోబెట్టుకొని పోదురు. ఒకడు మాంసమును బెరకునమయమున మరియొకడువచ్చి గొడ్డలితో వానిని గొట్టగా వా డాదెబ్బ కొర్చియుండి నగరియే; లేనిచో వానిని త్రొసివేసి యాకొట్టినవాడు మాంసమును బెఱుక నారంభించును. ఇట్లు నొకరి నొకరు కొట్టుకొని మరియొమిమొకడైన యొనరింతురు. గోత్రమును గదబలు జేయుచుండగా జూచిన జాల ఘోరముగానుండును.

కానాకాలమునుండి విడిపోయి దూరస్థులములకు బోయిన నొక్క కుటుంబీకు లనేకముజేయు సంస్కారమిది యొకటుల దోచుచున్నది. గోత్రము గలుపుకొనుట కీకర్మ నిర్ణయించబడ్డది గాన దీనికి గోత్రమని పేరు.

భాష:— ఈవాటివారిభాష కబరభాషలలోనిది. ఈకబరభాషలకే పాశ్చాత్యులు ముండారిభాషలని యనిరి. గదబలు దేశమందు జెడరిపోయి తెలుగుదేశమందు గొండలు, నోట్లదేశమందు గొండలు, కొదు గొందులతో కలసిపోయి కొండలు నిట్లుండుటచే వారి స్వభాష చాలామట్టుకు మిశ్రమైపోయినది. స్వచ్ఛమైన గదబభాషను సంపాదించువలెనన్న నీకాలమందు దుర్లభము.

భము. అందులోనును నొకేస్థలవందున్న నావంటి వారి కి మఱియు స్థలము గదబలు కొండలలోను నడవులలోను మారుమూలలలో నుండును. అట్టివారే యితరభావ సంపర్కము లేనివాక్కులను మాట్లాడెదరు అట్టివారి తో గలసిమెలసి యున్న నేదప్పు వారిభాషాసాంఘిక దాయమును నభ్యసించునెరుము. అయినను గొంతవరిశ్రమ చేసి సంపాదించిన గదబభాషాపదములను బొందుపఱచి యిచ్చట వ్రాసెడిను.

నామవాచకములు- ఏకవచనము, బహువచనము మాత్రమే గలవు నేక, నాన, ని యను ప్రోత్సమముల వలన బహువచనము తెలియజేయబడును. ఈ దిగువను కొన్ని నామవాచకములను నుదాహరించెదను.

(శరీరావయవములు)

తెనుగుపదము.

గదబపదము.

1 చెయ్యి	తొత్తి, తీతి (నెయ్యి)
2 పాదము	సునంగ్, ఘనంగ్ (పావల)
3 ముక్కు	మి (నువు)
4 కన్ను	మో (మా)
5 నోరు	సామ్మో (తోవో)
6 పల్లు	గీసే (డి)
7 కవి	లిత్తిర్, లిన్దిర్ (లావ్వి)
8 జుత్తు	ఇగ్గో, ఇంగ్గో (తిక్కోయి)
9 తల	బోక్ (భా)
10 నాలుక	లఱంగ్ (లావు)
11 కడుపు (పొట్టు)	సులొయి (పుటాని)
12 నీపు	గిఇడాంగ్ (పాడుమొయి)

(బంధువులు.)

13 తండ్రి	అపాంగ్ (అబ్బానీ)
14 తల్లి	ఈయోంగ్ (అయ్యానీ)
15 అన్న	బ్యాడిగ్ (అన్నానీ)
16 తోబుట్టువు	మిమింగ్, తోనాక్ (తోన్నానీ)

తెనుగుపదము.

గదబపదము.

17 వనిషి (మొగవాడు)	రేమల్, గండా, రేమ
18 అడమనిషి	కుంటై (గున్ని) అవుక
19 పెద్దాము	కుంటై (కాడమాని)
20 కొడుకు	ఒనుఅక్ (బొబ్బుగి)
21 కూతురు	ఒనొఅక్ (కొడమ్మ)
22 మొగపిల్లవాడు	ఒటక
23 అడపిల్ల	గుగాయి
24 కొడలు	ఇంటింగ్
25 పిఠి	బుట్యం
26 పెద్దతల్లి	మొడియం
27 పొడుగుచునిషి	తియ్యిర్ రేమల్

(జంతువులు.)

28 గొట్టము	కిర్తా, కిర్కాక్, కిర్తాసి, కిర్కాక్
29 ఆవు	కిట్టియక్, బండి, కిఇటాంగ్ (కుఇటాంగ్)
30 కుక్క	ఘుసో (కుసో)
31 ఎనుము	బొంగ్ తెలి, బొంగ్ టేల్
32 ఏనుగు	కో
33 పిల్లి	గిరేమ, (రుమాంగ్)
34 కోడి	ఘిసింగ్, ఘుసాంగ్ డాంగ్ (తాడారు)
35 కాకి	గుగాయ
36 బాతు	గాగు
37 గృడ్డు	యింతో
38 గాడిద	గడై (గడోడి)
39 లేడి	అబి (హర్న) C. f. హరిజం
40 మేకలు	గిమే (కిన్నే)
41 ముండ్లపంది	గిబ్బి
42 కోతి	గుసా
43 వెలుగుబంటి	గుబో
44 పులి	గిక్కిల్
45 పాము	బుడుబు
46 చేప	అఅడోమ్, అడ్డోమ్
47 దోమ	కింగిక్

(చెట్లు, చేమలు.)

విశేషణములు.

తెనుగుపదము.	గదబపదము.
48 పువ్వు	సరి c. f. సరము, సరిగ
49 ఆకు	ఒట్లా, వొల్వ
50 చెట్టు	ముంగళా
51 అరటిపండ్లు	పుసుబుట్లు
52 చామలు	ఇరి
53 చోళ్ళు	సాక మెల్
54 ధాన్యము	కెరంగ్
55 బియ్యము	రుక్క
56 అంబలి	ఇడ్డా
57 కూర	మా

తెనుగుపదము.	గదబపదము.
80 ఆకుపచ్చ	పసరు
81 కెడ్డ	యట్టో, యెటో
82 చేదు	పుసమ్ c. f. నిమము (చేసు వివం)
83 పులుపు	ససో
84 తియ్యలి	సుబ్బుల్
85 నలుని	యిస్సాయ్
85 తెల్లని	తత్తార్
8 నల్లని	రుంగో
88 కండ్ల	సె. గొడి
89 దూరమైన	సులూమ్
90 సమైన	తెక్క
91 మంచి	లిమ్మెక్కా, లెక్కో
92 గొప్ప	ముడ్డో
93 వేడి	గెప్ గెప్
94 తేలిక	లియా
95 చిన్న	ఖండికి, మెంజిమ్
96 పొడవైన	లియ్యార్
97 విశేషమైన	లాంగ
98 దగ్గర	ఒక్ బక్
99 పచ్చి (పండని)	బొల్ల కా
100 యట్టు	బెరెక్
101 పండిన	బుల్లు
102 కుండ్రని	కుండ్రొక్క
103 పొట్టి	కల్లె
104 పలచన	పలసన
105 ఒకటి	మూము
106 రెండు	ఉమ్మర్
107 మూడు	ఉగ్గో
108 నాలుగు	పూక్, లెక్క c. f. పుంజు
109 ఐదు	మెల్లాయి
110 ఆరు	తీయార్
111 ఏడు	తీయార్ మూదు

(ఇతరములు)

58 కొండ	బిరంగ్, బిరక్
59 ఏరు	కిండియా
60 నీరు	డా, డా
61 ఊరు	ముంగల్
62 ఇల్లు	డియేక్, అనూక్ (ఇల్లు)
63 పేరు	ఇమ్మి
64 రాయి	బిరేల్
65 ఉప్పు	బిత్తి, బిట్టి
66 వంట చెజుకు	సోఅలో c. f. సమిథలు
67 నిప్పు	సుటల్ (కుడం) c. f. కుండం
68 బేముడు	కీటుఆక్
69 దయ్యము	సెకరాఇ
70 సూర్యుడు	సీఇ, సింజీ
71 చంద్రుడు	అర్క్కి
72 వత్తురు	పోటీగ్
73 గొల్లవాడు	ధోర
74 వ్యవసాయ వారుడు	సుసింగ్, వొరుల్లేరు

సర్వనామములు.

75 నేను	నీ, సింగ్
76 మేము	నేఇంగ్
77 నీవు, మీరు	నోమ్
78 నాడు	మాయ్
79 వారు	మాయ్ శేక్

107 మూడు	ఉగ్గో
108 నాలుగు	పూక్, లెక్క c. f. పుంజు
109 ఐదు	మెల్లాయి
110 ఆరు	తీయార్
111 ఏడు	తీయార్ మూదు

తెనుగు పదము	గదబ పదము.	తెనుగు పదము.	గదబ పదము.
112 ఎనిమిది	ఉంబర్ పుంజ	124 ఎనుట	వక
113 తొమ్మిది	ఉంబర్ పుంజయ్య	125 పుగెత్తుట	డుఆ
114 పది	ఉంబర్ ఉంబ	126 నవ్వుట	ఎడ్డో
115 ఎత్తైన	ప్రీ	127 ఎత్తుట	వేక
క్రియలు.		అవ్యయములు.	
116 వెళ్ళుట	ఇయా (యో) c. f. యా (సంస్కృతము)	128 క్రింద	అలోమే c. f. అనులోమము
117 తినుట	సోమ్ (గా)	129 లేదు, కాదు	వురె, ఉరా
118 కూర్చొనుట	లేఇసా (కూసున)	130 మీద	తీర్
119 వచ్చుట	అలో (వాయి)	131 అవును	ఉంగ్ పేక, ఊ
120 చంపుట	ఒగోయ్	132 వెనుక	గిఇడింగ్
121 చచ్చుట	గోఇగు (కిత్తుడమ్)	133 ఇవాళ	ఉసంగ్
122 కొట్టుట	బుగ్గో (లా)	134 రేపు	బీర్
123 నిలుచుట	తునాక (తినాంగ్)	135 ఎల్లుండి	మార్

పలుకరింపు.

[భమిడిపాటి చినయజ్ఞనారాయణ శర్మగారు.]

మాటిమాటికి అవ్యక్తమధురశిష్య

ఎవరిగూరిచి - ఏమని - ఎప్పుడు నీవు

నమల - ప్రేమస్వరూపి - అనందగీతి

పాడుచుందువా చెప్పి ముపస్రవంతి !

వ రా న్వే ప ణ ము.

[కాళ్యూరి రామమూర్తిగారు]

- సీ. అస్తమించెను పశ్చిమాంబోధిఁ బర్జివ రక్తరంజితా ధ్వరాగలేళి;
 విన్నవోయెను కాంతి వీడి దిక్చక్రః బు యామిసీకాంతు నెక్కుమునుగూడి;
 పటతెంచుచుండె దిగ్భాగంబులందుండి పశుబృందములను సంభారవంబు;
 తడఁబాటుపడియె సంధ్యచుపతంగ శ్రేణి చపఁ గాంతుఁ గనలేక చక్రవాకి;
- గీ. మించి వీతెంచె బాలసమీరములును; ఆలమందల పాట గోపాలబాలు
 రరుగుదెంచిరి; నీరాక తెరపు లేదు; సుక్కి యెరుంటి వోయి కిశోరమూర్తి !
- సీ. బాలసమీరసంచాలితకల్లల వారిపూరితసరోవరములదరి,
 వివిధవర్ణవిశాసవిభవంబులను బొల్చురమణీ శుతరులతౌతములగముల,
 బహుపుష్పగంధసంపత్పరంపరలభారమున మందము కుహతములన సుమ
 సంపూర్ణపూర్ణిమా సాంద్రచంద్రద్యుతల్ పర్యేషపచ్చికబయలుందు
- గీ. వన్నెగుల్కెడులేమావిగున్న చెంత, వేణువును పాణి. బూని విన్నాణ మొదవ
 గోపికలు గోగణంబులు గోవిందనగఁ, బాడర మ్మొక బాలగోపాలమూర్తి!
- సీ. తేటిదాటుల మించి దీప్తివముంగురుల్ చెదరె ఫాలంబునఁ జిందులాడ
 పొందుగా నొసటను సిందూరతిలకంబు కమ్మకస్తుతితావి కుమ్మరింప
 పండ్లువెన్నెలఁ గేరుచుండెడులేనవ్వు లధరరాగిహృతి నతిశయి ప
 కమనీయరుచ్చి బొల్చుకొస్తుభాభరణంబు కంఠసీయను వింతకాంతి గులుక
- గీ. గజై లందెలు కాళ్యు గల్లుమనఁగ, మురి? చే మాని గోపిల్ మరులుగొనఁగ
 భువనమోహన మగునీదుపుణ్యమూర్తి, జూపి పాల్చిపు బాలకిశోరమూర్తి!!

మహామహాపాద్యాయ శ్రీ పరవస్తురంగాచార్యులు అయ్య వారలుగారి జీవితచారిత్రము.

[సన్నివీరు సత్య కేశవరావుగారు]

శ్రీ మత్పరవస్తురంగాచార్యుల గావేరికీరత్నం వైన యరణిపురము జన్మస్థానము. ఆంధ్రానందమున కాదిపురము డిగువెరుమాళ్వాయ నివసించుచుండె ఆతండు వైష్ణవులకు; భారవాజగోతులకు; ద్వాపాయన నూతులకు ఆతనివంశస్థులు యజ్ఞయూగంబులు ద్వాపాయ బోసర్చుచుండిరి. వారికి సామకాళివా రుపేదగూడఁ గలదు. సామగానమునందు వారికి ననమూనబ్రజ్ఞ గలిగి యుండుటయే యిందులకుం గలకారణము. వెరుమాళ్వాయ నున కెనిమిదవతరపువారు శ్రీ తిరువతిత్రేత్రులను కే తెంచిరి. వారిలోఁ బ్రధానుడు గోవిందనాసరప్పకా. ఆతండు పండితుడు. భాషామోహనరజాసామ్రాజ్య గీర్వాణభాషాపద్మపాండిత్యము వడసిన యావంశస్థులం గాతండు ప్రధానుడు. ఆతండు మనచాళువుచోను కడ ద్రవిడదేశమును సరిహద్దుంబుగ నభ్యసించి, యమ్మనిశ్చేస్తునిచే నష్టగిగ్గజంబులుగ నెన్నుకొనబడి పండితశిరోమణులలో నొక శిరోమణి నైదు విలసిల్లే. “పట్టరిరాక” అనుదిరుగుగాడ నాతనిని గలదు.

కొంతకాలము గడచిన యనంతము గోవిందనా సరప్పకాయొక్క యెనిమిదవతరపువారు వేకటగిరి సుస్థానంబునకు వచ్చిరి. వారిలో రఘునాథాచార్యులు, రామానుజాచార్యులు ననవారు ముఖ్యులు. వారు సోదరులు; పండితులు. వేకటగిరిరాజు, దారిపాండిత్యప్రతిభ కచ్చెగవొంది, వారికి బోధనకుంట, గొల్లపూలెము నననగ్రహారంబుల గానకుగ నొసరిగనట కాని యా సోదరు లిద్దరును నాయగ్రహారంబుల జీరకాల మనుభవించినట్లు కానరాదు. ఏలయున వారిజ్ఞాతు లీర్ష్యచే రఘునాథాచార్యులకుఁ గుక్కపాలతో నన్నముం బెట్టిగట

అంత నాతండు మతిభిష్టుడై మృతికొందెనట. రామానుజాచార్యులు రానపుండువలన మృతికొందెనట. కాని యాతనికి శ్రీనివాసాచార్యులకు పుత్రుండు గలఁడు. ననమండు స్వర్గస్థుం డగుకప్పటి కల్పాయుడు గడుంగడులే బ్రాహ్మపువాడు. వాయూను లాతనిం తెంచి యుపకయనంబు గావించిరి ఆదాలని జ్ఞాతిపితృపుం డగు నర్జున వేకటాచార్యు లాతనికి వైష్ణవమతసంప్రదాయంబులం గఱచె ఇట్లుండ హైదరాబాద్ వేకటగిరి ననేకపర్యాయములు చుట్టడిచె. వారిబాధల కోర్వంబాలక యబ్బాయి జననియుఁ బితామహియుఁ బితృవ్యసయుఁ దోడ్కొని యాంధ్రదేశస్థుం బగువిజయనగరంబున కేగి వారిదిరవరిచితు లగు శ్రీమహామాధ్యక్షి వేకటాచార్యుల వ్యాధి గలిసికొనిరి.

విజయనగరంబున నబ్బాలు డిండుమిందు పను నానువస్థుంబులసామ్రాజ్యము వచ్చునకు నండి విద్యభ్యసించి పండితుం డయ్యె పిగ్మతు వివాహితుండు గాఁ దలంచి యప్పుడితుండు జన్మధూమి యగు వేకటగిరికిఁ బోఁ బయ్యెమై, ముగ్ధమధ్యంబున నీవిశాఖపట్టణంబున నాగి, ధన, విద్యాధనసంపన్నుం డగు శ్రీగణేశ జగ్గారాయనిఁ జూడఁ బోయె అంత నాధనికుం డప్పుడితయవకునిం గడు గౌరవించె అనంతరము గాణే వారినుతీయలచే నాయన శ్రీకొండరామస్వామ్యుల యబుగరు ప్రసాదాచార్యులకుగ నియమింపబడె. ఈ యుద్యోగంబును బడయుటయే కాక, వారు స్వయము గ శ్రీవేంకటేశ్వర, రామానుజస్వామ్యులయంబులను గట్టించిరి. శ్రీనివాసాచార్యులవారు, సంస్కృతభాషాభిమానులకుఁ గల్పతరువై విలసిల్లుదున్న “సర్వశబ్దసంబో

* “పట్టరిరాక” అనుదిరుగు గలవానిని సంస్కృతంబున భట్టనాథుం డని యందురు.
 † సానాచార్యుడు: దేవోత్సవాదులు సకరిమంబుగ జరుగునట్లు మాయ నుద్యోగి.

ధిని" యను నిఘంటువును రచించిరి; భక్తిరత్నావళి, విశ్వగుణాదర్శ మను సంస్కృతగ్రంథములం దెనిగించిరి; నాయాత్మజసారంబును వ్రాసిరి

ఈపండితున కిద్దఱుఁడ్రుతికలు నిద్దఱు పుత్రులుం గలరు. పుత్రికలలోఁ గడసాఁగిడ్డ రంగనాథకన్య. ఆమె కవయిత్రియనియు, శ్రీకృష్ణాభ్యుదయంబనుమాఁ డశ్వాసంబులు గలతెనుంగు కావ్యంబును, శ్రీవిద్యా సమర్థం బనువ్యాసంబును, రచించెననియుఁ దెలియ వచ్చుచున్నది. కాని యాగ్రంభంబులలో మొదటిది కానరాదు. కాలగర్భంబుఁ గలిసియుండవోవు. శ్రీని వాసాచార్యపుత్రులందు రామానందాచార్యులు జ్యేష్ఠుఁ డు; వేదకటరంగాచార్యులు కనిష్ఠుఁడు. ఈసోదరు లిద్దఱు నిందుమిందుఁ దద్వదశర్వ ప్రాయం లగువఱ కు నిజజనకసాన్నిధ్యంబునఁ గావ్య, సాహిత్య, కవి త్వంబులనభ్యసించిరి. పిమ్మట జనకుండు స్వగృహం దెయ్యఁ తుండీ దివంబున కేగినయనంతరము జ్యేష్ఠుండు త్రిశతవర్ష ప్రాయంబునఁ గాలధర్మంబు నొందె.

శ్రీనివాసాచార్యులవారి ద్వితీయపుత్రులగు వేం కటరంగాచార్యులవారు మన కథానాయకులు. ఆయన గౌరవరచితభానుసంవత్సర మైకాళి బహుళ పాడ్యమి మంగళవారంబున (క్రీ. త. 1822 సం॥రం మే నెల 28 వ తేదీన) జన్మించిరి. ఆయన గని భక్త్యంతం గాంచిన యమ్మ మంగమ్మ. ఆయన యెనిమిదవయేటఁ గుంభ కర్ణ విజయం బనుపేరం బరఁగు మూఁడశ్వాసంబులకా వ్యంబును రచించిరి. "శయ్యైశ్వర్యవేదవేద వేదకావ్యం సంస్కృతభాషయా, తంభకర్ణ కర్ణవిజయః (త్రి భిన్నైకా ర్యరీరచన" అను శ్లోకం బిండులకుం గలపద్యమాణుఁడు. దీనినిబట్టి శ్రీరంగాచార్యులవారు శైశవదశకుండియు నెంతమేధావంతులూ యూహించు నగు. తుండీగారు గతించినయనంతరం బాచార్యులవారు పితృకృతగ్రం థంబులను, శ్రీమద్వేదాంతాచార్యకృతగ్రంథంబులను తదితరొద్దోధంబులను స్వయముగఁ జెలిచి పాండిత్యం బు నలఁడఁజేసికొనిరి; వ్యాకరణశాస్త్రంబునఁ గొంత శ్రీమాక రామానందాచార్యులవారియొద్ద నభ్యసించిరి. తర్కశాస్త్రములలో ననుమానఖండంబును బ్రహ్మశ్రీ

కొండపల్లి వేంకటేశాస్త్రిలవారికడఁ బఠించిరి. శబ్దఖాండంబును నవద్వీపపండితు లగు సదరమిత్రానుబోధన మిశ్రీగారితోడఁ గృషి సల్పిరి. ఇదియే వీరు గురుశిష్య వ్యామంబున నలవడఁ జేసికొనినవిద్యలు. కేపించిన విద్యలను స్వయంకృషిచలన నాయన యభ్యసించి విద్యా శోమమలై కాశ్వతయశోవంతు లైరి. వీరు తొలుదొల్ల సాంధ్యకావంతలము; ఆంధ్రకమలినీకలహాసిక యను గ్రంథంబులను వ్రాసిరి. కావంతలమును దెలిగించిన వారిలో వీరు మొదటివారు. వీరికాగ్యం బొసరించిన యనంతర మనేకసంవత్సరంబులు గతించువఱకు కావం తలాంధ్రీకరణంబులు వెలువడలేదు. తరువాతఁ బ్రయ రింపఁబడిన యాంధ్రీకృతకావంతలంబులను నాచా ర్యులవారి యాంధ్రీకావంతలమును గాకనాడనివాను లగు బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యకాశ్రమిగారు విమర్శించిరి. మై నదవారింపఁబడిన గ్రంథరచనానంతర మాచార్యులవారు మంజులనైవధ మనుసంస్కృతనాట కమును రచించిరి. ఇది నలదమయంతులకథ. ఇం దేవంక ములు గలవు. ఈనాటకము నాచార్యులవారు శిష్యప్రే రణంబున దినమున కొకయంకముచొప్పున నేడంకములను నేను రోజులలో వ్రాసిరి; పిమ్మట వెలువడినది యాం గ్లాదిరాజ్యస్వాగతము. ఇది యొక చిన్నసంస్కృత కావ్యము. శ్రీవిష్ణోరీయామహారాజ్ఞిగారు "Empress of India" (ఎంప్రెస్ ఆఫ్ ఇండియా) యను బిరు దును వహించినసందర్భంబున డిల్లీనగరంబున జరిగినద ర్పారస కిది పంపఁబడెను. సంస్కృతవ్యాకరణము బా లరతుఁగూడ నుభోధకర మగునట్లు చేయటకు నాచా ర్యులవారు లఘువ్యాకరణ మనుపేరుతో నొకగ్రంథ మును వ్రాసిరి. ఇందు వీరియద్భుతవ్యాకరణపాండిత్య ము తద్ధిత, కృదంతప్రకరణములవలనఁ దెలియఁగలదు. ఇంతియకాక వీరు బాలీషయ్య కంబులగు చిన్నపాత్రం బులను వ్రాయుటకూడఁ గలరు. వర్ణనిర్ణయము; కథా గంగనాను; బాలపాఞ్చ సంవాదము మొదలగునవియట్టివి. ఆంధ్రగీర్వాణభాషలయందసమానప్రజ్ఞ గలయాచార్యుల వారికి ద్రవిడభాషయందుఁ బాండిత్యమున్నదని నేనుగ వ్రాయనవసరములేదు; అదివారిమాతృభాష; అందువారికిఁ

* మా. లఘుకర్తానాశాసనపీఠిక,

బాండిత్యము సహజము. తిరుప్పావై యనుగ్రంథవ్యాఖ్యాన మగుపాల్గోభిక్షితింశవ్యాఖ్యయు, తిరుప్పలాండువ్యాఖ్యయు, రహస్యత్రయసంగ్రహమును వారి దగ్గరిదభాషాసాహిత్యమును జాతురు.

భాషావిషయములందే కాక మతవిషయములందుగూడ నాచార్యులవారు కృషి నల్పిరి. హిందూమతమును బ్రబోధించుటకు వీరు కొన్నియువవ్యాసంబుల చిద్వివారిని సంగ్రహములనుపేర నన్నొత్తిచి ప్రకటించిరి. ఈసంగ్రహములన్నియు మొత్తముమీఁద ౨౭ ఇంచుగొన్ని యాధ్యాత్మికవిషయములును, గొన్ని సాంఘికవిషయములును గలవు. వీనియందు వీరస్వరూపత్రాభిరామంబులు గలవు. వీరియంత్యదశయందు దశోపనిషత్తులను బద్ధరూపంబున నాంధ్రీకరింప నిశ్చయించి యేకపరిమితులను దెలిసిరి. ఇవి కాక నాచార్యులవారు రచించిన మఱియొక మహాద్వైపంశులు గలను; అది శక్త్యాస్థానవ్యము; దానిని వ్రాయుటకు నాయు ౩౭ వయఁబడి (అఁగా సిద్ధాంతసంశ్చరంబున) వ్రాసఁబడినదిగతమునతటిరి ధారవోసిరి. ఇది యాంగ్రిథులు ౩౭ అ" యను నక్షరంబులముద్రామే యన్నొత్తింపబడి. శేషించిన గ్రంథమంతయును బూర్తియైయున్న నవ్యుది జగద్వాప్తి జెందఁబాలకయున్నది. ఆగ్రంథమును బరిపక్వవారు ప్రాణప్రదంబుగ భద్రపఱచి యున్నారు. ఎ. శ్రీభద్రాచారి నుంచినను నది క్రిమికేటకంబుల కెఱియగుటకు నరకాశం బున్నది కాదా! కాఁజ్జి యోభాషాభిమానులారా! ఆమహాద్వైపంశులు నచ్చువేయింపఁ ద్వరపడుడు. అట్టి గ్రంథంబు బలపడుట దుర్లభము. అదిఖలమైనచో నట్టి గ్రంథమును వ్రాయుటకాని, వ్రాయించుటకాని దుస్సాధ్యము.

గ్రంథరచయిత కాక విద్యాచానముగూడ నీపండితుని ప్రధానశాత్రుము. బాలరకు సంస్కృతవిద్యగణప కామర కొంగ్రహసంవత్సరంబున నాన్న విద్యాపాఠశాలను స్థాపించిరి ఆపాఠశాలకు విజయనగర, బొబ్బిలి, సిరిపుర, జగ్గంపేట జమిందారులును, కార్మికవేలకల్లరును ధనసహాయ్యం బొనర్చుచుండిరి.

మారాండచండమయూఖతతి లోకంబున నానాముఖంబుల వ్యాప్తి జెందువగది క్రివేంకటరంగాచార్య నగ్గలాంధ్రగిర్వాణభాషాపాండిత్యప్రతిభ దేశంబున వ్యా

పించె. త్తొనాధులెల్లరు నీపండితశోమఃశియెడ గౌరవాదరములఁ బ్రదర్శించుచుండిరి. వారిలోఁ బ్రీతికాపుర, బొబ్బిలి, స. గమనలన, వేంకటగిరి, మందసాజమిందారులు గొందఱు ప్రతిజమిందారుఁడును బ్రతినవత్సరము నాచార్యులవారికి ౧౧౭ రూపాయల బహుమానములిచ్చుచుండిరి; తురిజమిందారు సెలకురూ ౨౩-గ-౪ చొప్పున నేడాదికి వెయ్యిరూపాయల నిచ్చుచుండె. వైకడచారింపఁబడిరాజు లండఱకుఁ బై చీకటికోట, మైసూరురాజు లాచార్యులవారి శిష్యముగ నొరవించిరి. చీకటికోటరాజు లాచార్యులవారికి నొకసంగ్రహము నొసఁగె. మైసూరుదేశంబునకు నాచార్యులవా రేగియుంప, వారిని గోటకు రప్పించుటకై రాజు పంజీరి, బోయియ, నివాసిబల్లెయబర వాల్లన, తామరప్పలను, బిళ్ళయ బొ"తురు బంపెను. వారికి సభాస్థలియందు బృగ నాసము వేయించెను స్వయముగ రాజాచార్యులవారికిఁ బుష్పహారమువేసె; బంగారుతోడాలం దొడిగె. వేదాంతాశ్చర్యచరణత్రాక్షరప్రకాశములం గైకొని, వాక్యాశ్చర్యసంగ్రహము విని, రాజు వారికి దుస్సానిలంబు గాన్కొన నొసఁగె; పండితపూర్వకత్వారంబు గావించె.

రాజసన్యాసము వడసినను నాచార్యులవారు రాజులకు నొదిగియుండలేదు. ఆయన యేసంస్థానంబున కేంద్రులతో యాసంస్థానాధీశుండు దొలున్న సింహాసనమునుండి లేచి యాయనకు నమస్కరింపవలెను అచ్చటనుండి యాచార్యులవారు మఱియవచ్చు డాసంస్థానాధీశుండు లేచి యాయనకు నమస్కరించి, యాశ్చర్యచరణము వడసి సెలవు నొందవలయును. ఇట్లు గౌరవించు రాజసంస్థానంబునకే యాయన వెళ్ళుచును. లేనిచో వారవోచ్చితికి బోరు. గౌరవవిషయంబునఁ బట్టుదలచేత నేయాచార్యులవారు విజయనగరసంస్థానంబునకుఁ బోనిచ్చగించలేదు. చీకటికోటయాస్థానంబునకుం బోయి యచ్చటనుండి యాచార్యులవారు మఱియవచ్చు డాసంస్థానాధీశుండు లేచి నమస్కరించి, యాయనకడ సెలవుండలే దనుకారణంబున నారాజోసంగియుండినయగ్రహారంబును దిరిగి యారాజునకు నాచార్యులవారిచ్చివేసిరి.

జమిందారులతోఁబాటు ప్రభుత్వమువారు కూడ నాచార్యులవారిని గౌరవించుచుండిరి. వారాచార్యులవారికి ౧౮౮౨ సం॥రం జూను ౪ వ తేదీన “మహామహోపాధ్యాయ” బిరుదము నొసంగిరి. ౧౮౮౨ వ సంవత్సరంబున జేయబడిన యాయుధభాసనమునకుఁ గట్టువడకుండ నాను ససామాన్యాయధముల నుంచుకొంటుకు ననుజ్ఞనిచ్చిరి. ఇంతియక క మతములుగూడ గూర్చి న్యాయమూర్తులు తీర్పు నివ్వవలసికచ్చినపుడు వీరితో నావిషయముగూర్చి ప్రసంగించుచుండిరి.

ప్రభుత్వోద్యోగులకడగూడ నాయన యొడిగి యుండలేదు. ౧౮౮౨ వ సంవత్సరంబున నాచార్యులవారికిని “కలెక్టరు” అను కలెక్టరునకుఁ బరిగిన వివాదములో నాయన విజయమొందిరి ఆకలెక్టరు ౧౮౮౩ వ సంవత్సరమునకుఁ బరమస్థులవారికి సముద్రోత్తరమున నుండిన స్థలంబు నాక్రమించుఁ బ్రశస్తినికాగా దానిగూర్చి యాచార్యులవారు సాతమునకు దగుచ్చ జరిగించి జయంబును వడలిరి.

శ్రీరంగాచార్యులవారికిఁ దండ్రి గతించిన నంతరము, చతుర్దశవృష్టిప్రాయంబున వివాహం బయ్యె. ఆయనభార్య శ్రీమతి తిరువేంగళమ్మ. ఆమె సింహాచల నివాసులగు శ్రీరంగళ వరహాచార్యులవారిపుత్రికారత్నము. ఈదంపతులకు వేంకటరంగమ్మ, రామానుజస్వామి, శ్రీనివాసజగన్నాథస్వామి, మంగతాయారమ్మ, అండాళ్ళమ్మ యనవారు జన్మించిరి. వారిలో మొదటి నలుగురును జనకుండు నజీవుండై యుండఁగ నేకాలభర్యము నొందిరి. శ్రీమతి అండాళ్ళమ్మగారు నజీవులై యున్నారు.

ఆచార్యులవారు విశిష్టాద్వైతమతప్రచార మొనర్చుచుండిరి. వారు హయగ్రీవమంతోపాసకులు. వారికి ౧౮౮౨ వ సంవత్సరంబున సుగమవసలలో వచ్చిపూర్తి యయ్యెను. సంతానవస్తువు వాటిల్లకుండి యుండెనేని యాయన యామహోత్సవము జరిగిండులకు మిక్కిలి సంతసించియుండెడివారు. ఆయన మైనూ

రుప్రార్థనంబునకుం బోయి వచ్చుచు మౌగ్ధమవ్వంబునకు దునిగార్చుంబున వాఁగి తునిజమిందారు గారి సత్ప్రభున బసకేసిరి. వీరిరాకగూర్చి భూజమిందారు రాలకించి, యదివఱకు వీరిపాండిత్యప్రభావముగురించి వినియుండుటచే, వీరిని దేశసంగస్థానంబునకు నాహ్వానము నేసి గౌరవించెను అతియకక, యారాజు వీరిని దనయాస్థానంబున కుండుచుని కోరి, వీరికి నేడాదికి వెయ్యిరూపాయల గౌరవవేతనము నియ్య నేర్పాటు నేసెను. నివసించుటకు నొక భవనంబును నిర్మించెను. ఆచార్యులవారు తునిజమిందారుగారి యభిలాష ప్రకారము తునిగార్చుచున గుండ నిశ్చయించిరి. అప్పటినుండి యాఁగురిరా జాచార్యులవారికి, గౌరవవేతనమునుండి నెలకు రూ ౮౩-౪-౦ చొప్పున బ్రతిసంతవత్సరంబున వెయ్యిరూపాయల నిచ్చుచుండెను. ఆచార్యులవారు తమ చరమదశ నంతరించి (అనగా ౧౮౮౨-౧౮౯౦ వఱకు) దునిగార్చుంబునకు గడపిరి. వారు నివసించుచుండిన భవన మిప్పటికిని గలదు. అది యిప్పుడు తునిహైస్కూలులో నొక మంత్రాధికారి మైయున్నది. ఆచార్యులవారు తునిగ్రామంబున వికాససంకల్పన పుష్ట బహుళ పంచమి శనివారంబున (అనగా ౧౯౦౦ సం॥రం జనవరి ౨౦ వ తేదీన) రాత్రి ౮ గంటలకు స్వర్గస్థులైరి. ఆయన జ్ఞానవతులై, స్మృత్యుక్తులై ప్రాణంబుల విడిచిరి. ఆయనకు నవసానకాలం బాసన్నం బగుచు నుండ నాయన రెండవమనుమఁ డగు శ్రీవేంకటభట్టనాథస్వామిగారు భగవద్గీతను బారాయణము నేయుచు నుండిరి. అర్జునవిషాదయోగము మొదలు, మోక్షసన్ధ్యాసయోగము పూర్తియగునఱకు విని, యది పూర్తియైనదాయని భట్టనాథస్వామిగారి నడిగి యాచార్యులవారు పంచత్వం బొందిరి. శ్రీతునిరాజుగా రాచార్యులవారి యంత్యక్రియలను వేదోక్తంబుగ విశిష్టాద్వైతమతాచారానుసరంబుగ, కడంగడు గౌరవంబుగ జరిపిరి.

మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ పరమసురంగాచార్యులవారు స్వర్గస్థులైనను యశోకాయలై నజీవులై యున్నారు.

* vide Calender Case No. 2 of 1872.

ఈచారిత్రకవిషయంబులకు శ్రీపరమస్థులవారియంట నుండు గ్రంథములును, లిఖితపత్రంబులును బ్రమాణములు. శ్రీరంగాచార్యులవారి మనుమలగు శ్రీలక్ష్మీస్వామినివాస్వామిగారుకూడ వారికిఁ జెలివినవిషయములను జెప్పినాకు సహాయ మొనర్చిరి.

భ్రమరగీతము.

[భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు.]

విన్ను మన్నుగుగనకుండమిట్టిపడుచుఁ

జెవులు చిట్లులు వడ రొద చేసికొనుచు

తెక్కలక బాఁపి చుట్టును గ్రిక్కిరిసిన

కులమువారితో జెలరేగి కెలన గలుగు

మల్లి కావద్దముందారముహితశునును

వారనివ్వందమురందధారలందు

విముఖత వహించి ముందును వెనక గనక

యెగిరిపోయెడునంతకీ జేమి నచ్చె ?

నిలు నిలు మిళిందమా! అహో నిలువ వేమి ?

అలరునలరులు నీ కరు లయ్యె నేమి ?

అ దొలుకు తేనెయను విన మయ్యెనేమి ?

అర్థసందర్భములు మొదలైన వేమి

లేనినీపాడురొద యిక మాన వేమి ?

న్యూనతక గన్ననీనోరు నొవ్వ జేమి ?

౨

పొగరుబోతుతనంబున నెగిరిపోయె

దంతియేకాని కీ జేమి యబ్బు నీకు ?

అవనిఁ బాపీచిరాయు వన్నటు భవాదృ

శాధముం డావదలు లేక యలరుచుండు;

సుకవికవితాప్రవాహంబు సొంపు నింపు

మధురమధురస మానినమత్తుచేత

నొడలు తెలియవు మఱి వినఁబడవు నీకు

నార్యులహితోక్తు లిసుమంత యైన గాని;

ఎక్కడకొ చని యిటు కడుపెక్కఁద్రాగి

యుందు నీ వందుచేత నిందిదిరంబ !

తినఁ దినక గార చేదెక్కె నకవిధాన

నెల్లపుడు నీవె మెచ్చు నిమ్మలైపూపు

నింతనిర్లక్ష్యముగఁ జూచి యేగుచుంటి.

౩

చెవులుగీపెట్ట రొద మాని చెలిమిఁ బూని

వట్టుధను కడ కొక్కప్రశ్నమునకైన

నుత్తరం బొనఁగుచూ నీవు చిత్తమందు

నెయ్యది తలంచి రొద సేతు విట్లు నీదు

దీర్ఘర్సుకారమున మాకు తెలియునట్టి

యర్థ ముండెనె ? యున్నచో నదియు సుజన

భూషణమొ లేక దుర్జనభూషణంబా ?

పరమసాధుల నార్యసంభావనీయ

వర్తనలఁ బట్టి దూషించుభావ మందు

లేదు కద చంచరీకమా లేశ మైన ?

ఎన్నఁడును లేనిదుర్వార్త లెన్నో పన్ని

అనఘు లైనట్టివిద్వాంసులను గడంగి

తూలనాడెడుదుర్వాక్యజాల మందు

లేదు కద చంచరీకమా లేశ మైన ?

తలకుదగనట్టివేసంబు దాల్చి మిన్ను

మన్ను పట్టనిపెద్దడంబముల, గాలి

యందు మేడలఁ గట్టుదురాశ లందు

లేవు కద చంచరీకమా లేశ మైన ?

త్వత్కులమ్మున సహజ మై తనరునట్టి

నలుపు గలభృంగిపై నీకు వలపు లేక

యనయమును నన్యకాంతావిహారచింత

లంతకంతకు సారంతమం దతిశయింపఁ

గంటఁ బడుకల్వకంటఁ జేగంటితోడ
నరసి యలవాటుపట్టి నీ వాడునట్టి
కడునసస్యాంబు లైనవాక్యంబు లందు
లేవు కద చంచరీకమా లేత మైన ?

౪

భీమరమా! నిన్నుఁగాంచిదుర్భమ వహించి
యెన్నియోపశ్చ లడిగితి నింతవఱకు;
పొంత గలయట్టిసంపంగిపూలవనము
కంటఁ బడినంత నీవబోకడగఱింద
కలరహస్యమ్ము లన్నింటిఁ దెలిసికొంటి
చంపకమునకు నీకును సహజ మైన
ప్రబలతత్వత్వ మంటఁ దద్భవ్యకుసుమ
జాతసంజాతసౌరభ వ్రాతకలిత
మందమారుత మరిసేనమాడ్కి నిన్ను
పెంటఁదలుముచునంటచే వెనుక గనక
సవరివారమ్ముగా నీవు సాగినావు !
ఇదియె వాస్తవ మేల దాచెడు విశిష్ట !
త్రాగుఁబోతుతనమ్ము నర్థమ్ము లేని
దాష్ట్రలాఙమ్ము తగినహేతువులు లేని
వైరములు జన్మతోడనే వచ్చె నీకు;
గానియెడఁ గారణము లేనికలహ మేల
గంధఫలితోడ నీకు? తత్కనకకుసుమ
మేమియపరాధ మొనరించె మోమునైన
జూడ నొల్లనిహేయపుఞాడ్కిఁ దత్స
మీకమున నుండ నాపరమేష్ఠిసృష్టి
యందు సాధు వసాధున కయ్యె వైరి
పులికి గోవున, పిల్లికిఁ జిలుక, సింగ
మునకు ననుఁగ, పావురమునకు డేగ,
గ్రంథవిక్రియార్జితధనాకర్షణునకు
సుకవి, సతాపు లీనుచంపకకుసుమ్ము
నీకుఁ బగ ఘటియించె నిఁదిఁదిరంబ !

౫

కడుచికారంబు నీరూపు కాలునలుపు

కనకకుసుముతెరగు బుగారురంగు;
నిరతమును ధూంకృతికిఁగియు నీమతిమ్ము
మహితమానప్రతమ్ము చంపకముమతము;
కలవు నిర్గంధము లగురెక్క లవి నీకు
గంధఫలిరెక్కలు సుగంధబ ధురములు;
చంపకమునకు నీకు ముజ్జగములందు
హంసకుఁ గాకి కున్నంతయుఁతరంబు;
మీయిసువురందు నిజము నీచేయి క్రింద;
అందుకే తక్కినసుచమ్ముల్లు నీకు
గిందుగాకుండ నజుడు సురందరము
చంపకమ్మున నుంపక శత్రుభావ
మిట్టలొనఁచూర్చెఁభ్రమరమా!యి తెకాకు
కవులునైతము నినుఁ గిందుగా నొనర్చు
నిర్ణయించియె నాయకీవర్ణనములఁ
దుమైదలఁబోలుకొ వ్పంచుఁ దొలుత బోల్చి
కొవ్వనైఁ జంపకమ్మును గొప్ప సేతు;
రిదియు నిట్లుండఁ జంపక మీనుతోడ
నబలనాస యై యిర్వంకలందుఁగూడఁ
బూనఁ బ్రేక్షణముధుకిపుంజము లని
యింక నేమేమియై రసజ్ఞు లెల్ల మెచ్చు
కిల్పనముఁ బన్ని యిందఱకవులకన్న
ముక్కుతిమ్మున్న నీకొంప ముంచినాడు;
బలిమిఁ జెఱపట్టదలఁచినపట్టునందు
కాముకులు మానవతులకు గఱపునట్టి
దుష్టనీతులలో నిన్నుఁ దోడుగొనుచు
'వలయుపూడేనె గో'లదే యళి' యటంచుఁ
బలుకునటు సౌభంధములఁ గన్పడుచునందు,
నెంతసీచోపమానమే యిది విశిష్ట !
కడగి జగమెల్ల నిను గిందుగా నొనర్చు
తెఱుంగవో లేక యెఱిగె సిగ్గెల్ల విడిచి
భూషణములును దూషణములును దలఁచు
దనువునకే గాని కలుగ వాత్సల్య నటన్న
మెట్టవేదాంతమున నిట్లు మిట్టిపడదా ?

క వి త.

[దేవులపల్లి సీతారామశాస్త్రిగారు.]

విద్యలలో నెల్ల కవిత నుత్తమవిద్యగను పరిగణించుచున్న కుకవులధీవైకాల్య మిత యని వర్ణించ నలవి గాదు.

సామాన్యముగా విద్య లన్నియును జన్మాంతర వాసన ననుసరించి లభింపవలసినయవి యైనను, “నాఱు పిఁకురులే కావ్య” మ్మని, ఆర్థాంశోత్పన్నులకుఁగాని, కవిత లభించునది గాదు. కవితాస్వరూప మిట్టిది యని వివరింపఁబూనుకొనుట మహాసముద్రము నీచదుటకు పు య్నంచుట వంటిది. కొండలు కవితాలత యని కవితను లతతో సరిపోల్చిరి. లతయందుఁ గలవిశేషము లన్ని యు యిందు మనఃబుద్ధికొలంది బయల్పడఁ గలవు. కొన్ని లతలయందుఁ గల, ఆకులు చూచువారి కన్నుల నాక్షిించును. మఱికొన్ని లతలు పుష్పములయందలి సౌందర్యవిశేషమును గనఁబర్చుచు సంతసింపఁజేయును. మఱికొన్ని పువ్వులు లేవన్నను పత్రములయందు మనోహరములైన సువాసనలను గలిగి యుండును. మఱికొన్ని ఫలములయందు దనేకరుచులను గలిగించి భక్షించువారి జిహ్వల నాకర్షించును. ఇ.తియేకాక సమస్త రోగములను హరించుటకు సమర్థములైనవి కొన్ని నే విందువారలకు కాంతివిశేషముల నిచ్చుచుకొన్నియును, గాయములను మాన్చు సమర్థములైనవి కొన్నియును, విటిగిన యెముకలను గూడ కలుపుచు కొన్నియును, మరణాసన్నులను బ్రతికింపఁజేయునవి కొన్నియును గలవు. ఇట్లే కవితగూడ శబ్దసౌందర్యవిశేషములవల్లను, యమకచిత్రాదికశబ్దాలంకారరూపమునను, ఉపమాద్యలంకారివిశిష్టము లగుచును, మఱియు బహువిధరూపములను కొండటి నుఘాలవాలమునఁ బొడమి నవరసములను బోషించుచు, సంతసింపఁజేయుచున్నది. ఏవిధమైన అలంకారములు లేనిదైనను, భక్తి, జ్ఞాన, వైరాగ్యములను గలిగించుచు, శత్రుదాయకమై వెలుంగుచున్నది. సహృదయు లెటువంటిభాషలలో నున్నవార లైనను, భగవంతు మగుకవిత వినినతోడనే, దానియందు మగ్న

మృదయలై, తా మదిఁజూచు పొందుచున్న పీడలను మఱచి సంతసించుచున్నవారు. వైరితని భర్తాగృహము మోక్షములను గలుగఁజేయు సామర్థ్యముగూడ కవితకుఁ గలదని యెల్లవార లెఱింగిన విషయమగుటచే విస్తరించి వ్రాయనవసరము లేదు. మఱియు నియ్యది మస్తరూపమున దేవతలనుగూడ పోత్పత్తులుగ కనఁబర్చుఁగలిగియున్నట్లు లనుభవసిద్ధ మైనయది. ఓషధీలతలయందుఁ గల సమస్తవిధము లగుసత్వాదులను గలిగియున్న కవితను లతలతో సరిపోల్చుట యెంతయు క్తమైనదో చదువరు లూహింతురుగాతః—

మనీయు కాళిదాసాదిమహాకవులు తమ కవి తాళక్తి ప్రార్థించి పంచభూతములను వశపఱచుకొని రనియును, పండితరాయలు కాశీయందు గంగానదినీ తనవద్దకు రప్పించుకొనె ననియును, భవభూత్యాదులు సరస్వతీదేవిని పోత్పత్తులు చేసికొనిరనియును, శంకరులు “లక్ష్మీకృష్ణసింహామమదేహికరావలంబమ్” అని చెప్పి లక్ష్మీకృష్ణసింహాదేవుని యవలంబన వడసెననియు పృబలిన వార్తలు సత్యములుగాని అర్థవాదములు కావు. ఇపు డిట్టి మహాకవులు మిక్కిలి యరు దగుటచేతను, మన కట్టి మనోదాగ్ధ్యము లేకపోవుటచేతను, మన కావార్తలు ఆశ్చర్యకరములై తోచుచున్నవి. దూరముగ నీవిషయము నాలొచించిన నవి సత్యము లని తోచకమానదు. మనము పారాయణల నాచరించియును, పట్టాభిషేకాదులు జేసియు, నాదరించుచున్న వాత్మీకిప్రోక్త మగు శ్రీమద్భామమణిము, వైవిషయముల సత్యతను గుఱించి నిర్ణయింప సహాయము చేయఁ గలదు. వ్యాసు మహామునిచే వచింపఁబడిన గీతలుగూడ నీవిషయమును సిద్ధపఱుపఁగలవు. ఇంతయేల? కబ్ధార్థములకూర్చుగదా కవిత. అపారమేయము లగువేదములుగూడ కవితాలతకు మొదటిరూప మన కవితాతత్వ మెంతవో యోచింపుఁడు. ఇట్టి కవితాలతను పరిశుద్ధమగురీతిని నిలుపనెంచియే లాక్షణికులు లక్షణగ్రంథములు, ఆలంకారములు

అలంకారశాస్త్రములు, శాబ్దములు శబ్దశాస్త్రము, ఆర్థి
 తులు అర్థశాస్త్రము మొదలగు సాంకేతివిషయములను
 ప్రపంచమునందు గ్రంథరూపమున వ్రాసి రక్షించుచున్న
 వారలు. కాని వారలైనను, కవితాలతాస్వరూపమును
 నిర్ణయించి యుండలేదు. లత సృష్టికాలముం దుదయించి
 గంగాదిమహానదులవలె భూమ్యంతరగతమై నడచుచు,
 అనసర మైనకాలమున నాయా స్థలములయందు ప్రత్యక్ష
 మగుచున్నట్లు కవితాలతయును, జనమానసభూముల
 యందు లీనమై సంచరించుచు కాలానుసరణమైన విధ
 ముగ తనంతటతాను ప్రత్యక్ష మగుచున్న యదియె కాని
 యొకరు నియమించినవిధుల ననుసరించి మఱియొకరిచే
 నిర్మింపబడునది కాదు. ఈవిషయము నిశ్చయమైన దనిను
 కవుల హృదయమునకు ముఖ్యముగ గోచరింపక తప్పదు.
 ఏనుకవిగాని తనచిత్తవృత్తి ననుసరించి చెప్పియుండ
 లేదు; చెప్పలేడు! మఱియు “నుకవితాయద్యస్తి
 రాజ్యేనకీ” మ్మని రాజ్యాధికారముకన్న నుకవితను గొప్ప
 దానినిగ గొనియాడిన విషయమునుగూడ సత్యమైన
 దానినిగ భావింపవచ్చును. రాజునకు కాసనాధికారము
 గలిగియున్నట్లు కవులకుగూడ కాసనాధికారము గలదు.
 ఇందుకు చాత్మికమహిమని నిషాదుని “మానిషాదప్రతి
 హ్తాంత్య” మ్మని శపింప వాడు తత్క్షణముననే మర

ణించిన విషయము నిదర్శనము. ఇంతియే కాక భీమకవి
 మొదలగు వారలయందు గలవని వివరింపబడిన అద్భుత
 శక్తులుగూడ దాంబికము లని యనుకొనరాదు. కవితా
 లత, కల్పలతవలె కొరిసికొరికిల నియ్యగఁగఁదనటకు సో
 త నాదినుకవులచేతములు నిదర్శనములు. మఱియు కృతి
 అష్టవిధసంతానములలో ముఖ్యమైనదానినిగ వివరించి
 యుండుటయుఁ గలదు. సృష్టిస్థితిలయాదలకు మూలకార
 ణమని చెప్పబడిన మనస్సునందు తనంతటతా నుదయిం
 చినకవిత కసాధ్యము లెవ్వియును గలుగ నేరవు దాని
 నుపాసించు సరణినిగుఱించి కొంత విచారితము. సత్య
 ధర్మములను విడనాడక తమతమ మంశాశ్రమాచార
 ములను తప్పక దురాశలకు లోనుగాక శాంతాదివర్ణణ
 ముల కాలవాల మగునుకవుల హృదయములందు దుద
 యించిన కవితాలత ప్రపంచమునకు వలసినంతయుపకా
 రమొనర్పఁగల దని వేయిముఖముల చాటవచ్చును. కవి
 తనుగుఱించి విమర్శించి వ్రాయుఁదలఁచిన నెంతయోగం
 ధబాహుళ్యము కాఁగలదు. ఇచ్చడు సత్కవులకుఁగాని,
 సత్కావ్యములకుఁగాని యేకతమైన నలంబనలను చేయ
 క దేకీయు లుపేక్షించుట కను శోచనీయును. కాన,
 కవితాభిమానులు సత్కవులకు పోత్వానా మొనఁగి,
 సత్కావ్యము లభివృద్ధి నొందింపఁ బ్రయత్నింతురు గాక!

ఈమకొనిపోదుమా ! పాణినాథ ! మనము.

[కాళూరి వేంకటనరసింగరావుగారు]

ఓరేపవత్రి ప్రశాంతనీక వేళ
నీవినీలగగనసీమపై వెలుగు
తారకల తెలికాంతిసంతతుల మెరసి,
ఈమహాన్నతవృద్ధమహిజనిటపి
విసరవలయుతనిబిడతనుసగభీర
రాసులను ప్రవాహంపుచురవడి నొరసి,
ఈవిశాలవిశ్వోదర మెల్ల నిండి,
క్రిక్కిరిసిపోయినట్టి విక్రీర్ణసాంద్ర
శాంతనిశ్శబ్దహృదయకోశాల విరిసి,
పొంగి పొరలెడుదు స్రరాధంగభయద
భావవాహినిలో దేలిపడెనునట్టి
తలపు కెరటాలతరిపిదొంతరులలోన
నీమకొనిపోదుమా ! పాణినాథ ! మనము.

* * * *

యుగయుగాల, మానవజనితొద్వమముల
నిస్తుబాదర్శముల, వ్రతనియమములను,
నియతి బాటించుపూన్మల నిర్వహించి,
నిశ్చలు లయ వెల్లిన మహానియవరుల
మహిమతీవితమాన్యసమశ్య లెల్ల
చెరుపరానియక్షరముల జెక్కియున్న
మేలివాతల, తమగహ్వరాల దాచి,
నీలిమును గిడ నీతిమిరాలపొరలు;
ప్రాజ్యహైందవపూజ్యసామ్రాజ్యవిభవ
దుర్నిరీక్ష్యసీరేజబంధుం డరిగిన,
తన్మహాజ్వలకిరణప్రతానరుచుల
హృదయభేదనకరపూర్వకథల ప్రాత

పొత్తముల నెల్ల తమగర్భములను దాల్చి,
క్రిమకొనుచున్న వీతిమిరాలపొరలు;
శ్రీచయనేకజగదైకశిల్పి యెర
ఈశ్వరునికల్పనానై పుణీవిదిత
నిత్యచూతనమహిమ లెన్నియొ స్ఫురించు
ప్రృతిసౌందర్యలక్షణభద్రచిహ్న
ముదితము లైనలేఖనముల నవెన్న
వేలు తమచుంజుచికురజాలాల యుంగ
రాల నిరికించె నీతిమిరాలపొరలు;
పొరలతెరల విదల్చి, యపూర్వదృశ్య
దర్శనానందమందు చైతన్య మెడలి,
ఒరగి, యొడొరుకొగిండ్ల నిరియునుఖము
మరగి, బాహ్యప్రపంచపుచూటె మఱచి,
మునిగిపోవుద మందు విముగ్ధుల మయి,
భావవాహినిలో దేలిపడెనునట్టి
తలపు కెరటాలతరిపిదొంతరులలోన
నీమకొనిపోదుమా ! పాణినాథ ! మనము.

* * * *

ఎన్నినాల్లైన నాయె ప్రాణేశ ! నాకు
కలదు ఈతీసికోర్కె హృత్తలమునందు
మనవి సేయంగ లేక వేమూరు లెంతో !
ఎంతో ! యలజడిబడి శమియించితేను,
నేడూ ! నోము ఫలియించె, నిండె సుఖము,
ఎంతభాగ్యము ! తమ చన విచ్చి యిచ్చి,
ముద్దు నెల్లించి, మోహలమూట విప్పి,
ఊరుతీయందనము లెల్ల చూట లిచ్చి,

కరగి, కమ్మగా కరగించుకాంతు డుంటు.
 చల్లచల్లగా మగవారు పైతురె గడ!
 ఆపవాండ్రోలల సమయమ్ము తెరిగి
 ఉండదా, బోటులకును ప్రియులనుగూడి
 ఇట్లు లగువారి, కసి ప్రాణ మిచ్చువారి,
 ఆత్మబంధుల, ననుగు లై నట్టివారి,
 గాంచి సుఖమున గాటపుకాంత మదివి?
 భారతకుటుంబమున మనవార లాత;
 తల్లిగర్భమ్ము తామరతంప మగుచు
 విరిసినది వెన్నెలను పాలవెల్లి వోలె;
 దశదిశల మాతృకీర్తి గీతారవముల
 మారుమోగించినట్టిసన్యాస్య లయిన
 అన్నదమ్ముల జూచి, అనన్యసులభ
 ధర్మదీక్షాచరణకార్యతత్పర లయి,
 షరమపతిధక్తినిరత లై, భరతకొలము
 పావనమ్ముగ నుదయించి, ప్రజ్వరిలిన,
 అక్కసెలైండ్ర జూచి, ప్రేమాస్పదంపు
 కాగిలింతల కష్టసుఖాల నడిగి,
 దాఖసంతసమిశ్రితతోయకణము
 లొక్కపరి రాల్చ నేలేమ కుండకుండు ?
 తాకటికిగుండెమగ నా ర్మకతురుగాక.

* * * *

అదిగో ! చిత్తూరుగడము, మహాయగడ్డ
 అదియె ! కోటపెచ్చరుజు లల్లవియె ! కూర
 ముక్కరతురుక్క రాజచమూసమూహ
 భీషణారావముల దిశల్ బెండువడియె.
 సంద్యవేళ భాస్కరుముడుసలికరాలు,
 జాలిచేత గాబోలు, రానేల, రక్త
 మడుగుల బుంగుమణియయమకుటలసిత
 వీరరసపుత్రరాజన్యవైభవయద
 మూర్ధముల మెలమెల్ల నిమరుచునుండె.
 అవియె ! అంతఃపురోద్వాసమందు రాజ,

రవిలి శేగినపెనుమంట లవిరళముగ
 నుప్పరా లెగయగ, వెన్న నున్నయట్టి
 దుర్గమారణ్యవీధులందునను వన్య
 జుతువులు దావపావకభ్రాంతి వారు,
 చిటిలి పడునగ్నికీలి కాపటలమందు
 నుప్పటిల్లినదారుణాత్మ్యగ్రాసినద
 తతులు గిరికొను గిరులకన్దరములందు
 ధరణి బీటలుగా ప్రతిధ్వనుల సీని.
 అట్టిసంకులసంక్షోభమందు వెడలి,
 అమలసద్ధాంతకాంతాసమావృత యయి,
 వీరరసపూరసురుచిరోదారమూర్తి
 నార్యరక్త ముప్పొంగగ, సంతరంగ
 పావనద్యుతి వదనబింబుబునందు
 తాండవింపుచు దివ్యసాందర్య మీయ,
 పలుకులను శౌర్యరసము చిప్పిలి స్రవింప,
 చెలులకును భారతీయవిశిష్టమాన
 రక్షణోత్తమధర్మకర్తవ్య మెల్ల
 మరల మరల గజపి, మనోహరు దలంచి,
 ఆహుతాశనజ్వాలల నదిగో ! యుజిత
 పద్మినీమానవతి సర్వప్రకృతి యదర.

* * * *

ఆపవిత్రేశ్వరీరథస్థావలేప
 మిర్వరము ఫాలముల హృదయేశ ! పూసి,
 తల్లిరూపమ్ము నుడుకుచిత్తాల నిలిసి,
 భక్తిదీక్ష బూనుదము; తత్ఫలసమాప్తి
 కనుపమశుభప్రదాశీర్వాచనము గోరి
 కమగిగతి పాడుదా మైక్యకంతరవధి
 చటులభీషణానలమహాజ్వాలికలను
 సుఖమయామృతకరసుధాజ్యోత్స్న జేయు
 చల్ల నగుసోదరికి నమస్కారశతము."

జాన్సను లేఖ.

[మొసలికంటి సంజీవరావుగారు]

(మిథ్యాప్రోషక నిరసనము)

‘జాన్సను’ నామధేయుడు అసంతృప్తానందమును పొందుచున్నాడు. ఈ యాన్సనుడు కవియు, విమర్శకుడు, వ్యాసకర్తయు, కఠినితకారుడును, మించి ప్రపంచమాదామణియు నై వన్నె గాంచెను.

గ్రంథరచనకారణమున ధనసంపాదన మొనరించువారము కామరి కొందఱు భరియైన భరియగర్వమున బీకము లాగుదురు. *

వఱికొందఱు ధనసంపాదనార్థము ఎట్టిప్రయత్నమునకైనఁ బాల్పడుదురు. జాన్సను అట్లు నిట్లు గాక, గ్రంథకర్తత్వమున కొకయినానగౌరవము గడించి తనకాలమున నిరంతరసాహిత్యచక్రిని రియై యశోవంతుఁ డాయెను.

ఈతఁ డొకనిఘంటువు రచించెను. నేడు నామమాత్రాభిప్రాయమై యున్నను, అది యొకమహాగ్రంథము. ధనరహితఁ డగు జాన్సను ఏకసంవత్సరము లష్టకవ్యము లనుభవించి, గ్రంథరచన మొనరించెను. తద్గ్రంథసాగరభావనమున, ‘చెట్టయశిల్లు’ ప్రభువుని ఘంటువుకర్తవలయునహోయ మొనంగువానివలె నడించి, కృతిపతి కాఁగోరెను. కాని, ఆతనిపోషణము మాటలందే గాని, క్రియయందుఁ గాన్నింపవండెను. అమా

యికుఁ డగుజాన్సను పోషకుఁడు, ప్రసన్నుఁ డగునని భ్రమి చి, ప్రభుసంపన్నువాఁడు వేచి వేచి, విసిరి వేసాచి, పరిభవాల్లభుడై వెనుదిరిగెను

గ్రంథము పూర్తియైంతవే, అప్రభుత్వమును మొక్కసారి వికాల మాయెను. అంత నిఘంటువు కనునవసరమనియు, వివ్యాధి యగుజాన్సను నిక్కముగ భాషాకాసం మొనరింప సమర్థుఁ డనియు నుద్ఘోషించుచు నాప్రభువు రెండువ్యాసములు వ్రాసెను. మహామాని యగు జాన్సనునకు అట్టిప్రవృత్తము కదంగడు మన్ననామాయెను. తా నొకయువారవంతునివలె, వివ్యాధి పోషకునివలె నడించి, అనవర మగుకష్టసమయముఁ గనుటయై యుపేక్షించిన ప్రభువు కృతిపతి కాఁగోరియే గ్రంథరచనాంతర మట్లు ప్రకటించెనని యెంచి జాన్సను హపితుడై, అప్రభువే గాక ఇతఁ మిథ్యాప్రోషకు లందఱుఁ గూడ విశిష్టత్వము లగునట్లు లొక కమ్మ కలిఖించి యాతని కంపెను. ఆంగ్లసాహిత్యమున సాధారణజ్ఞానము గలవారలకును, ఆంగ్లాంకారకాశ్రయమున దొకింతపరిచయము గలవారలకునుగూడ నీప్రసిద్ధలేఖ నుపదితము

* c. f. “No man but a blockhead” said Johnson, “Ever wrote except for money.” She doctrine is, of course, perfectly outrageous, and specially calculated to shock people who like to keep it for their private use, instead of proclaiming it in public.....In this case it implies also contempt of the professional for the amateur.....So long as the author supplied a good article and got a fair pride, he was a fool to grumble, and a humbug to affect loftier motives.—

Leslie Stephen.

1 Carlyle calls this letter “the far famed blast of doom proclaiming into the ear of Lord chesterfield and through him, of the listening world, that patronage should be no move.”

ప్రభూ!

నేను విరచించిన సిఘంటును నీవు “ప్రపంచ పత్రిక” యందు రెండుసారులు అచ్చుడించితివని వినియుంటిని. ఇట్లు ప్రశంసాపాత్రుడైనగుట కడు గౌరవప్రదమే కాని, ఇట్టి మహానీయుల ఆదరణ మెన్నఁడును చవిచూచి యెఱుంగనివాడ నగుటచే నీయభినందనము నెటులు పరిగ్రహింపవలయునో తెలియకున్నది.

కించిత్రోత్సాహమున నిన్నుఁ దొలిసారి సం దర్శించి, నీయ వచనరచనాసారశక్త్యును గాంచి, ఇతర జనానీకములవలె తీర్చునది, అన్యజన సాధ్యపరాధము నాకు సాధ్యమాయె నని ఉద్ఘోషితిని. కాని, నీప్రోత్సాహ మంతరించెను మానవతుడనగు నేను అంత నీసరుక్షయనకు రాజాలకపోతిని. ఒకానొకసమావేశమున నిన్నుఁ గాంచినపుడు, నాదఁ గలకళాప్రాప్తిశక్త్యులు వెల్లడి యగుగట్టిపలుకుల నిన్ను రంజింపఁ గడఁగితిని. చేయఁగలంత చేసియుంటిని. కాని, తాఁజేయునది స్వల్పమే యగుఁగాక:- ఐన అదియంతయు రిత్ర యగుట ఎట్టిమనుషునైనను దుస్సహము గదా?

నీయ మొగసాలల నేలెడి, వెడలింపఁబడి నేఁ టికి వీడుసంవత్సరము లాయెను. ఈలోనఁ గష్టములఁ బొరలాడుదు నేనాపని సాగించుచుంటిని. నాకష్టములు జేర్కొనుట నిరర్థకము. ఒక్కఁడల్లుకైనను పో

త్సాహములేకఁ అదరణమందహాసమైన నెఱుంగక నా గ్రంథమును బూరించి ప్రచురణ యోగ్యమొనరించితిని. ప్రభూ! మున్నేన్నఁడును పోషకుని ఎఱుంగనికారణమున ఇట్టిప్రవర్తనమునకుఁ బాల్పడుదు నని కలలోనైనఁ దలంపనైతి.

ప్రభూ! “వర్జీల్” గాథనుందలి గోపాలుఁడు పేమకేలాంతరవాసి యని ఎట్టుకేలకుఁ దెలిసికొనెను!*

నీయఁబడిన మనుషుఁడు నజహ్నిణ సంరక్షణార్థ మటునిటుఁ గొట్టుకొనుచుండు సమయమునఁ గరినాత్ముడై యుపేక్షించి, ఆశుతభాగ్యుఁ డెట్టులాతీరముఁ జేరునంతనే యువారచిత్రమున సాహాయ్య మొనరింపఁగోవువాడె? పోషకుఁడు? ప్రభూ! నాపరిశ్రమము తొలఁదొల్లనే యరసియుంటివేరి, అది సకరుణముగ నుండెడిది. అటుగాక నేను ఉత్సాహరహితుడనై, ఉదాసీనుడనై యనభవంపఁబాల కుండు సంకటమును నన్ను పేక్షించితిని. నేను పరిచితుడనైతి. నీప్రశంస అపేక్షింపను. ఉపకారమేలేనపుడు కృతజ్ఞత వెలిపుచ్చుట అసంభవము, దైవికముగ నేనే సాధింపఁబాలునని పోషకుని ప్రోత్సాహమనిజనులు భ్రమించుట కవకాశ మియ్యకుండుట సమంజసమే యగుఁగాని కూరదూషణము కానేరదు.

*c. f. “The shepherd in *Virgil* grew at last acquainted with love, and found him a native of the rocks.”

జానకీపశ్చత్తాపము.

[గర్భాశి అప్పారావుగారు, బి. ఏ.]

అజనకైన వర్ణింపఁగా నలవికాని
 ఆత్మకష్టాలి దెలుపఁగా నరిగి మొఱలు
 వెట్టి నింద్రాదిసురలకు వీలుకాని
 అనదృశాకృతుల నెలుంగునలరుఁబోండ్లు
 వ్రతశత్రులుఁ జేపట్ట వశముకాని
 ఘోరతపముల తాపచుల్ చేరరాని
 నిరుపమాకారు నచ్యుత నిర్గుణాత్ము
 కారణశరీరు దివ్యమంగళశరీరు
 సగ్గుణస్తోమ సీరదశ్యాము రాము
 వరునిగాఁ గంటి నాపుణ్యఫల మ దేమొ
 కరము పట్టితి వామభాగమున నంటి
 నన్నిధిని మెలంగుచు నుంటి; జ్ఞానహీన
 నగుచు నటచేతిమోక్షంబు నవలఁ దోగి
 చేతియద్దంబు నిరసింపుచీకువలెను
 పూర్వకవృత్తకమనీయపూతలలిత
 మృదుమధురపదాలంకారమిళితసరణి
 వదలి శ్రుతికటువులు జగుప్సములు నైన
 గ్రామ్యపదజాలముల కయి పోకులాడు

చుండెడు కవితాకన్యాయద్యోగ మట్లు
 వెట్టి నై భ్రాంతి కలిగించువిధముఁ జూచి
 యొప్పచిన్నారినడకలహఱాయలు చూచి
 అచటి బంగారునైపుతరుమలఁ జూచి
 కరము వెలుంగునంగమ్ములమురుపుఁ జూచి
 ధర నశాశ్వత మియ్య దక్షతలఁపు లేక
 మాయలేడిమాయలఁ బడి మఱచిపోతి
 రామసాన్నిధ్యము; నను దూరాన వీడి
 పోయె పరమాత్మ “నీ కట్టిభోగఫలము
 లిత్తు” నని చెప్పకైవడి నెంతవెట్టి
 నైతి ‘కామరావణబాధ యాకృమించె
 బోవు మో రామ! సంహరింపు మరిసమితి
 కోతులను జేర్చినావంట, కోప ముడిగి
 కోరివంటినాదీత్రంబును కుదురుపఱచి
 చేర్చుకో నన్ను వాఱిలోన్నేహరీతి
 నీవు దక్క నేవస్తువేనియును నాకు
 వలదు; కోరుచో వెంటనే వనములందుఁ
 దిరుగఁ బంపుము, రక్షించు దేవ దేవ !”

తెనుగు - ప్రాకృతము.

[శ్రీ పరవస్తు వేంకటరామానుజస్వామిగారు, ఎమ్ ఏ]

అంధ్రీవై యాకరణులు తెనుగుభాష లో: పదములను తత్సనుములు, తద్భవములు, దేశ్యములు- అను మూడు కక్ష్యలలోనికి విభాగము చేసియున్నారు “సంస్కృతప్రాకృతతుల్యో బగుభాష తత్సమంబు” (1) ఊ! రాముడు, విద్య, హరి, అగ్ని, కారము, జడ మొ|| “సంస్కృతప్రాకృతభవం బగుభాషతద్భవంబు” (2) ఊ! ఆకాశము, గోడ, చందురుడు, ఇంగలము, అచ్చర, పసస మొ|| “త్రిలింగదేశ్యవహారసిద్ధంబగుభాష దేశ్యంబు” (3) ఊ! ఊరు, ఇల్లు, మేడ మొ|| ఇట్లే యరవ కన్నడ వైయాకరణు లాయాభాషలలోని పదములను తత్సమతద్భవదేశ్యములను మూడు తెటగుల విభాగము చేసియున్నారు. “కన్నడదల్లి అచ్చకన్నడ శబ్దగళిగ దేశ్యశబ్దగళెంతలూ; స్వల్పపూ వికారవన్న హొందరె ప్రయోగి సల్పకువ సంస్కృతశబ్దగళిగ తత్సమశబ్దగళెంతలూ; సంస్కృత శబ్దగళు సంపూర్ణ వాగి అభవా బుదుభాగదల్లి వికారవన్న హొంది ప్రయోగిసల్పట్టరె అవక్కె తద్భవశబ్దగళెంతలూ సజ్జె” (4) ఊ! (దేశ్యక్కె) నెల, హొల, మనె; (తత్సమక్కె) వన, ధన, వస్త్రు; (తద్భవక్కె) పయణ, బీది, వీణె.

“ఆరియచ్చొల్లుమ్ వడశొల్లుమ్ ఉచ్చారణత్తినాట్ శమమాయిరుప్పిళ్ అదు తచ్చుమమామ్” (5) ఊ! కమలమ్, కారణమ్. “ఆరియచ్చొల్ వడశొల్లాగుంబోదు వడేమమివి కారంగళెయ్దిళ్ అదు తత్సవమామ్” (6) ఊ! విశయమ్, చట్టి, పిచ్చై, మాదమ్.

‘ద్రావిడ’ భాషలలోని పదముల వ్యుత్పత్తినిగుఱించి ఆయాభాషల వ్యాకరణములలో చెప్పబడిన విషయ మింతియే యగపసుచున్నది. దేశ్యపదములు దేశ్యవహారసిద్ధములని చెప్పబడియున్నది. వాని వ్యుత్పత్తినిగుఱించి వ్యాకరణములలో నేమియును చెప్పబడియుండలేదు.

‘ద్రావిడ’ భాషావ్యాకరణకర్తలు ప్రాకృతవ్యాకరణముల ననుసరించి యిట్లు పదములను మూడు తెటగులుగా విభాగము చేసి రని మనము నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. ప్రాకృతవ్యాకరణకర్తలు ప్రాకృతపదములను తత్సను తద్భవ దేశ్యములను మూడు భాగములుగా విభజించియున్నారు. “.....ప్రాకృతస్యానుశాసనం సిద్ధసాధ్యమానభేద సంస్కృతయోనేరేవ తస్య లక్షణం నదేశ్యస్య ఇతీజ్ఞాపనార్థమ్” (7)

(1) బాలవ్యాకరణము - సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము - నూ|| ౧౩. (2) బా|| వ్యా|| పం|| ప|| నూ|| ౨౦. (3) బా|| వ్యా|| పం|| ప|| నూ|| ౨౧. (4) శబ్దాద్య - (నామప్రకరణ) 85. (5) ఇలక్కణయ్యుక్కమ్ - (వడశొల్) 86. (6) ఇలక్కణ|| (వడశొల్) 87. (7) హేమచంద్రీవ్యాకరణము అ|| ౮. సా ౧ నూ|| ౧.

“ప్రాకృతంతస్సమంచేత్సంతద్భవంచేత్సద
 స్త్రిధా తస్సమంసంస్కృతసమంసేయం
 సంస్కృతలతాణాత్ దేశ్యమార్షంచరూ
 థత్వాత్సత్తంత్రత్వాచ్చభూయసా లక్ష్మ
 నాపేక్షతే తస్యసంప్రదాయోహిజా
 థకః పక్రతేః సంస్కృతాత్సాధ్యమా
 నాత్సిద్ధాచ్చయద్భవేత్ పాకృతస్యా
 స్త్యుత్సానురోధిలక్ష్మచక్షుహీః॥” (౮)

ఈమూఁడువిధము లగుపదములలో
 ను తద్భవపదస్వరూపమును మాత్రమే ప్రా
 కృతవ్యాకరణము లన్నియు నిరూపించుచున్న
 వి. అనఁగా తద్భవపదముల వ్యుత్పత్తియే
 వర్ణింపఁబడియున్నది. దేశ్యపదములనుగూటిం
 చి ఈవ్యాకరణములందుఁగూడ ఏమియును
 చెప్పఁబడియుండలేదు. అవి సంప్రదాయసిద్ధ
 ము లని చెప్పఁబడియున్నది. మఱియు “దే
 శ్యం.....లక్షణైరసిద్ధం తత్తదేశపసిద్ధం
 మహాకవిప్రయుక్తం లడహపాట్టతోక్తాది”
 యని యొకప్రాకృతవ్యాకరణకర్త (౯) చెప్పి
 యున్నాఁడు.

భోజదేవుఁడుకూడ దేశ్యపదములను
 గూటించి యీక్రిందివిధముగా వాసియు
 న్నాఁడు.

“దేశే దేశే వరేంద్రాణాం జనానాంచ
 స్సకేస్సకే భంగ్యాప్రవర్తతే యస్మాత్త
 స్మాదేశ్యం నిగద్యతే॥” (10)

కాని దేశ్యపదములకు వ్యుత్పత్తియే
 ప్రాకృతవ్యాకరణములలో వాయఁబడియుం

డలేదు. ప్రాకృతవ్యాకరణములందును
 తెలుఁగువ్యాకరణముందును కూడ దేశ్యప
 దంబులు దేశవ్యవహారసిద్ధంబు లనిమాత్రము
 వాయఁబడియున్నది. ఈరెండువ్యాకరణము
 లలో సూచింపఁబడిన దేశ్యము ఒకటేయగు
 టచే రెండుదేశ్యములకును పరస్పరసంబంధ
 ముండుట న్యాయము. వానిసంబంధము
 కొంతవఱ కీక్రింద సూచింపఁబడును.

‘ద్రావిడ’ ప్రాకృతవ్యాకరణములరీతిని
 బట్టి దేశ్యపదముల సంఖ్య యింత యని స్ప
 ష్టముగా చెప్పటకు ఏమిలేదు. సంస్కృతప
 దసంబంధము లేనిపదము దేశ్యము కనుక,
 అట్టిసంబంధమును నిరూపించుటకు పూను
 కొనువారిజ్ఞానము ననుసరించి దేశ్యములసం
 ఖ్య మారుచుండును. సంస్కృతవాఙ్మయము
 నందు విశేషజ్ఞానమును సంపాదించినవా
 రు, అట్టిజ్ఞానము స్వల్పముగా నున్నవారి
 కంటె యధికసంఖ్యాకము లగుపదములకు
 సంస్కృతసంబంధమును జూపఁగలుగుదురు.
 అందుచే వారికి దేశ్యములసంఖ్య తక్కువ
 గా నుండును. అట్లే ప్రాకృతదేశ్యములసంఖ్య
 కూడ సంస్కృతప్రాకృతవాఙ్మయజ్ఞానతా
 రతమ్యమునుబట్టి భేదించుచుండును. బహు
 జనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు సుమూ
 రు ౧౦౦౦ పదములకు సంస్కృతసంబంధము
 ను వారి వైకృతదీపికయందు సూచించియు
 న్నారు. ఇటీవల నాదేశ్య పురుషోత్తమకవి
 గారు సుమారు ౨౦౦౦ పదముల కట్టిసంబం

(8) త్రివిక్రీవ కట్టానకాననము అ॥ ౧ పా ౧ శ్లో॥ ౬౮౮. (9) మూర్ఖండేయఁడు. చూ॥ ప్రాకృతసర్వ
 స్వము పా ౧ నూ. ౩. (10) చూ॥ మూర్ఖండేయ ప్రా॥ స॥ పా ౧ నూ॥ ౪.

ధము కల దని వారి నామాంకిత మగునిఘం
లువునందు చూపియున్నారు. ఇవియున్నియు
మన మంగీకరింపకపోయినను సీతారామా
చార్యులుగారికంటె రెండవవారి దృష్టి
యందు దేశ్యములసంఖ్య తగ్గినదని మనము
నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. అందుచే మన
ప్రాచీను లట్టిపని చేయుటకు పూనుకొనక
ప్రాకృతసమతద్భవదేశ్యపదములకు అచ్చ
తెనుఁ గని వ్యవహరించి కోశములయందు
వానిని నట్లు సూచించి యున్నారు. దేశ్యపద
ములనుమాత్రము ప్రత్యేకించుటకు వారు
ప్రయత్నించియుండలేదు. 'అంధ్రభాషాపదము' మొ
దలగుగ్రంథము లిట్టివే. 'దేశ్యనామార్థకోశ
ము'నమాత్రము కృష్ణయామాత్యుఁడు దేశ్య
పదములను నిర్ణయించి వానినిమాత్రము పరి
గణించియున్నాడు. ఇందు కొన్ని పదములకు
మనము సంస్కృతసంబంధమును చూపవ
చ్చును. ప్రాకృతదేశ్యకోశములకూడ నిట్టి
లోపములతోనే యున్నవి. దేశ్యపదములను
నిర్ణయించుటకష్టసాధ్యము. భాషాంతరపరిశీల
నచే వాని స్వరూపమును నిర్ణయింపవలసి
యున్నది. అట్టిపనిని మనవా రెన్నఁడును తల
పెట్టియుండలేదు. అందుచే మనవారి దేశ్యప
దనిర్ణయప్రయత్నము సఫలము కాలేదు. భా
షాంతరములను విమర్శించి తెలుఁగుభాషలోని
దేశ్యపదముల నెవ్వరేని నిర్ణయించినయెడల
వారు తెలుఁగుభాషకు విశేషాంశకారము
చేసినవారగుదురు.

ప్రాకృతమున కోశములసంఖ్య అతి
స్వల్పముగా నున్నది. సుచూరేఁబడినవత్సర
ముఁక్రిందివఱకు మన కొకటైనను ప్రాకృ
తకోశ ముపలభ్యమానము కాకుండెను.
1873 వ సంవత్సరమున రెండుప్రాకృతకో
శములు దొరకినవి. ధనపాలుగి 'పాలిలచ్చి
నామమాల' వానిలో ప్రాచీనము. ఇది దేశీ
కోశ మని చెప్పఁబడియున్నను, ఇందనేక త
త్సమతద్భవపదములు కలవు. హేమచంద్రుని
'దేశీనామమాల' రెండవది హేమచంద్రుఁ
డు తన యపార మగుసంస్కృతసారస్వతజ్ఞా
నముచే తనగ్రంథమునుండి విశేషముగాతత్స
మతద్భవపదములను తొలఁగించి యున్నాఁ
డు. వానికంటె సుచూరయిదుశతాబ్దములు
నవీనం డగుతివిక్రముఁడు తన 'శబ్దాను
శాసనము'న హేమచంద్రునిగ్రంథములోని
యనేకపదములకు సంస్కృతసంబంధమును
చూపియున్నాడు. హేమచంద్రుఁడు తన 'దేశీ
నామమాల'యందు 22౮౫ పదములను పరి
గణించియున్నాడు. వీరిలో ౬౩౮ పదము
లకు తివిక్రముఁడు తన శబ్దానుశాసనమున
సంస్కృతసంబంధమును చూపి యున్నాఁ
డు. ౮౩౬ పదములనే నిజమగు దేశ్యములు
గా తివిక్రముఁ డంగీకరించి తనగ్రంథముచి
వరను చేర్చి యున్నాడు. హేమచంద్రుని
గ్రంథములో పేర్కొనఁబడిన మిగిలినపద
ములకు తివిక్రముఁ డంగీకరించినట్లు కాన
రాదు. దేశీనామమాలలోని యనేకపదము
లకు వాఙ్మయమున ప్రయోగము కనఁబడుట
లేదు. అవి హేమచంద్రునిదేశ్యమునమాత్ర

ము వ్యవహరింపఁబడునవి కావచ్చును అట్టి దేశవిదేశమూత్రప్రయుక్తపదములు హేను చంద్రుని గ్రంథమునఁ గల వని మనము రూఢిగా చెప్పువచ్చును. పతంజలి యహభాష్యమున హమ్మధాతువు గత్యర్థమున సురా ప్రదేశమున వ్యవహరింపఁబడుచున్నదని చెప్పియున్నాఁడు. (1)

ప్రాచ్యదేశములలో వ్యవహరింపఁబడక పోవుట చేతనే మార్కండేయూదులగు (12) మఱికొందఱు ప్రాకృత వ్యాకరణకర్తలు హమ్మధాతువును దేశ్యముగా భావించి ధాత్యాదేశములలో పరిగణించియున్నారు. సురాప్రదేశస్థుఁ డగు హేనుచంద్రుఁడు హమ్మధాతువు సంస్కృతమునందే కలదనియు, అందుచే ప్రాకృతమున వది దేశ్యము కాదనియు చెప్పియున్నాఁడు (13) ఈరీతిగానే దేశీపదములలోకూడ సురాప్రాదికశ్చిమదేశమూత్రప్రవృత్తపదములను హేనుచంద్రుఁడు చేర్చియుండవలయును. వీరిని త్రివిక్రముఁడు దేశ్యములుగా నంగీకరించియుండకపోవచ్చును. అందుచే నవి సామాన్యవాఙ్మయమున కనఁబడకపోవచ్చును. సురాప్రాదివాఙ్మయమున కనఁబడినను కనఁబడవచ్చును.

‘దేశీనామమాల’ యందు హేనుచంద్రుఁ డనేకప్రాచీనకోశకర్తల పేర్కొనియు

న్నాఁడు. వారిగ్రంథములు మన కిప్పుడు దొరకీయుండలేదు. కాని హేనుచంద్రునిగ్రంథమునుబట్టి వారి గ్రంథవ్యరూపములను మనము కొంత యూహింపఁ గలిగియున్నాము. అభిమానచిహ్నుఁ డగువాఁడు సూత్రరూపమున ఒక దేశీకోశమును వ్రాసి దానికి వృత్తినికూడ వ్రాసెను. ఈ రెంటికిని ఉదాహరణలు డరువాఁడు వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. కాని యనేకస్థలములలో ఈ వ్యాఖ్యాత అభిమానచిహ్నునియభిప్రాయమును సరిగా తెలిసికొనియుండలేనట్లు హేనుచంద్రుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు. “సరాహయ బాణపయ లాయం । ఇత్యభిమానచిహ్నునూత్రపాతే స్థితే అన్యోన్యవర్ణాయతయా ద్వావపి సర్వవాచ కా లిత్యజానతా పయలాటకరాహత ఇతి వ్యాఖ్యాయ సాతోదూఖితేనయరుదాహృతమ్ ....తదేతదీనమంజసమ్.” (14) గోపాలుఁడు శ్లోకరూపమున ఒక దేశీకోశమును వ్రాసి యందు దేశీపదములకు సంస్కృతమున అర్థమును వ్రాసెను. “పేహునూ పెండ లశబ్దా పిచ్చే చరసేచబోర్ధక్యా.” (15) దేవరాజునునతఁడు మఱియొక శ్లోకరూప మగు కోశమును వ్రాసెను. ఇతఁడు హేనుచంద్రాభిమానచిహ్నులవలె దేశీశబ్దములకు ప్రాకృతముననే యర్థములను తెలియఁజేసెను. ఇతనిగ్రంథమువలె అమరసింహుని ‘నామలిం

(11) చూ॥ కీల్ హాన్న ప్రకటించిన మహాభాష్యము. పు- 9. పంక్తి-26. (12) “అగమ అహమ్మజతా స్మాతామ్” ఉ॥ అహమ్మ ఇ అజత్ ఇ. (ప్రాకృతస్వస్వము పాదము 7. నూ 140) (13) హమ్మ ఇ, జీహమ్మ ఇ, జీహమ్మ ఇ, అహమ్మ ఇ, హహమ్మ ఇ, ఇ థ్యేతేతుహమ్మతా లిత్యన్యై భవివ్యంతి “హేను॥ వ్యా॥ ౪-౧౬౨- (14) దేశీనామమాల- వర్గ ౮-శ్లో-౧౨. (15) దేశీనామమాల, వర్గ-౬-శ్లో-గ౮.

గానుశానము' వలె పదముల యర్థములను బట్టి ప్రకరణములలోనికి విభజింపఁబడి యుండవలయును. "గోకులప్రకరణే దేవరాజస్త్రాహ్" పరిహాసీ పయస్థాని పడిచ్చి ఆపారిహాస్తిన్." (16)

ఇట్లే దోణుడు, ధనపాలుడు, పాదరిస్తాచార్యుడు, రాహులకుడు, శీలాంకుడు మొదలగు వారు కూడ దేశీకోశములను వ్రాసినట్లు హేమచంద్రుడు చెప్పియున్నాడు. వాయుండజగ్రంథములును దోషభూయిష్ఠములుగానున్నట్లును హేమచంద్రుడు బహుతరపుస్తకప్రామాణ్యముచే నాదోషములను పరిహరించి యథార్థజ్ఞానమును కలుగజేయుటకు తనగ్రంథమును వ్రాసినట్లును చెప్పుకొనియున్నాడు. "అథునాతన దేశీకారాణాం తద్వాస్త్యఖ్యాత్యాణాంచకియంతః సుమోహః పరిగణ్యంతే । కింవా పరదోషోద్భవనేనం మోహోపనరణార్థం త్వదముక్తమిత్యలం బహునా." (17) అందుచే హేమచంద్రుని దేశీనామమాత్రచే తత్పూర్వగ్రంథము లన్నియు గతార్థములయైననీయు, అందుచేతనే అవి ప్రచారాలోతేవనియు మన మకాహింపవచ్చును రము

'దేశీసామూహి' లోని పదములను విమర్శించి చూచినయెడల వానిలోకూడ కొన్ని తద్భవపదములను చేరియున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ప్రాకృతవ్యాకరణములలో వర్ణింపఁబడినవానికంటె భిన్నములగు ఆయత్తరవిపర్యయము లిందుకనఁబడుటచే వానిని దే

శ్యము లనిరి. ఈపదములలోని వర్ణవిపరీణామ స్వరూపము ననుసరించి త్రివిక్రముడు వానిని తన వ్యాకరణములో ఆయావిపరీణామములను విమర్శించుభాగములచివరను గణములకింద చేర్చియున్నాడు. (౧) అచ్చులలో విశేషపుమార్పులను పొందిన ట్లగపడు దేశీపదములను "పుట్యూదిగణము" పేర అట్టి పరిణామములను వర్ణించు ప్రకరణము చివరను చేర్చియున్నాడు. "పుటత ఇత్యాదయః శబ్దాః స్వరాదేశవిశేషితావానిపాత్యతే" (18) ఉ పుటత. (సం. పిశాచః) మాహివాట. (సం. మాఘవాతః) కిరో. (సం. కిః) (౨) మరికొన్ని పదము లిట్టివ్యంజనములలో వికారవిశేషములను పొందినట్లు కనఁబడుచున్నవి. వీనిని త్రివిక్రముడు వ్యంజనపాదముచివరను గోణాదిగణముపేర చేర్చియున్నాడు. ఉ॥ గోలా. (సం. గోదా) మువ్వహతి. (సం. ఉద్వహతి) కిరాసో. (సం. నృశంసః) (3) మఱికొన్ని ప్రాకృతపదములు తదర్థమున రూఢమగు సంస్కృతపదములతోకాక గాణపదములతో సంబంధించియున్నవి. ఇట్టివానిని త్రివిక్రముడు తనవ్యాకరణమున ప్రకీర్ణకప్రకరణముచివరను గహితదు లనుపేర సంగ్రహించియున్నాడు. ఉ॥ గహిత-కామ్యమానా. (సం॥ గ్ర హ్య) పడిసొత్తో-వృతికూలః. (సం॥ వృతిప్రోతః) అగుష్ఠహరో-రహస్యభేదే. (అస్యాగుహ్యధరశబ్దభవత్యేయక్తిమక్తా.) అని హేమచంద్రుడు

(16) దేశీసామూహి. పర్వ. ౬-శ్లో. ౭౨. (17) దేశీసామూహి. పర్వ. ౮-శ్లో-౧౭. (18) త్రివిక్రమవ్యాకరణము. ఆధ్యాయ-౧ పా ౨౦-మూల ౧౦౦.

కూడ చెప్పియున్నాడు.(¹⁹) భట్టిట-విష్ణుః (జగత్పీఠకత్వాదభర్తృకః.) పండరంగో-మ హేశ్వరః. (పాండరాంగః) (౪) మఱికొన్ని పదములలో వర్ణవివర్యయములతోపాటు ప్రాకృతకృతద్వితీతాదిప్రత్యయములుకూడ కనబడుచున్నవి. ఇట్టిపదములను తివిక్రిముఁడు ప్రత్యయప్రకరణముచివరను “వరభిత్తాదిగణము” పేర చెప్పియున్నాడు. ఉ॥ వరభిత్తో-నూతనవరః. (సం॥ వరయితృ) మఘోణో-మఘవా. (స్వార్థేణః) చండికో-కోపః (చంఘోతో-పేషికః) అపమక్కిలం-నిపతితంకూపాద్యవఘేషు. (అపటూదుక్తేర్థేషుక్కిలం) (౫) మఱికొన్నిపదములు ప్రాకృతభాతపులక్తప్రత్యయాంతములవలె కనబడుచుండును. వీనిని ధాత్వాదేశముల బోధించు ప్రకరణముచివరను తివిక్రిముఁడు చెప్పియున్నాడు. ఉ॥ అష్టణ్ణు-ఆకాంతం ; వష్పిలా-భుక్తమ్.

ఇట్లనేకదేశ్యపదములకు సంస్కృత సంబంధ మగపడుచున్నను కొన్నిటి కట్టిసంబంధము లేదని మనము స్పష్టముగా చెప్పవచ్చును. వానిలో కొన్ని ‘ద్రావిడ’ భాషాపదములతో సంబంధించియున్నట్లు కనబడుచున్నది. ఉ॥ పుల్లీ=వ్యాఘ్రః (దేశీనామ మాల.వర్గ-౬ శ్లో-౭౯) (పులియనుపద మీ యర్థమున యన్ని ‘ద్రావిడ’ భాషలలోను కనబడుచున్నది) ఓప్ప- శాణాదినామశ్శాబ్దేర్మాజకనమ్ (దేశీనామమాల.వర్గ-౧ శ్లో-౧౮౮ (కన్నడమున ఓప్ప యనుపద మీ

యర్థమున వ్యవహరింపబడుచున్నది.) మీ- మాతులానీ. (అరవమున అమ్మమీ యనుపదము కలదు.) ఇట్లే యనేకప్రాకృత దేశ్యపదములు తెనుగుభాషలోని పదములకు సరిపడుచున్నవి. వాని నీక్రింద పొందుపఱచుచున్నాను.

ప్రాకృతము.

తెనుగు.

అక్కసాలా - బలాత్కారః అక్కసు (?)	
అక్కా - భగనీ	అక్క
అట్టట - దేవః	అన్న
అత్త - పితృవృసా, శ్వశురభార్యౌచ. అత్త	
అద్దాట - దర్పః	అద్దము
అపో- పితా	అప్ప
అమ్మ - జననీ	అమ్మ
అవ్వ - జననీ	అవ్వ
ఉబ్బూరో - అధికః	ఉబ్బు, ఉబ్బ (?)
పూరో - గ్రామః	పూరు
కల్లా - మద్యమ్	కల్లు
కనో - పంకః	కనవు
కారం - కటు	కారము
కానీ - నీలకర్ణా	కాని
కురులా - కుటిలకేశః	కురులు
కొట్ట - నగరం	కోట
కొండట - భేదన	కొండెము
ఇట్టికో - గ్రామభోక్తా, సానికః	కటిక
ఇడక్కి - లఘుద్వారం	కిటికీ
బడ్డం - శృంగు	గడ్డము
ఇణ్ణం - భాతం	కన్నము
గత్తం - పంకః	గత్తము
ఘోరో - ప్రాకారః	గోడ
చిచ్చి - మృతాశనః	చిచ్చు
ఇప్పం - ఇతా	విప్ప (?)
యడ్డి - నిరంతరవృష్టిః	బడి
దొడ్డి - దాదృష్యః	దొడ్డి (గ్రామ్యము) ?

ప్రాకృతము.	తెనుగు.
జ్ఞానో- జ్యేష్ఠభాగతా	అన్న (?)
కట్టి- వృతిః	కట్టి
తలారో- నగరరత్నకః	తలారి
దారో- కటునూత్రిమ్	దారుము
కడ్డి-ప్రభవప్రసూతా	కడ్డి
పసండి- కనకమ్	పసిండి
పావో- గర్వః	పాను (కన్నడము-పావు)
పుల్లీ- వ్యాఘ్రః	పులి
పెండం- కలయః	పెండరము (పెండారుము)
పొట్టం- ఉదరం	పొట్ట
పిడ్డో- } వామనః	పొట్టి
పిడ్డో- } మామనః	
బులంబులా- బుద్ధుడః	బులబుల (గావ్యం) ?
భండి- గత్రి	బండి
భాట- జ్యేష్ఠభగినీపతిః	భావ
మలారో- గతలేఖః	మయిల
మగ్గునూ- } నమలః	మంగిన
మగ్గునో- }	
మందుసో- }	
మట్టిఅం- పీఠం	మట్టిగ
మట్టో- ఆలసః	మట్టి
మడో- కంతః	మెడ
మలటం- గిర్యో దేశః	మల
మాడిఅం- గృహం	మెడ
మానూ- మాతులూనీ	మామ
మొడ్డి- చుంబితం	మొడ్డు
బుండి-చుంబనం	
మెరూ- మర్యాదా	మేర
మొగ్గరో- మామలం	మొగ్గ, మొగడ
రొట్టం- తండులపిష్టం	రొట్టి
వంగం- వృంతాకం	వంగ
వడ్డో- మహాక	బడ్డు
విల్లిం-ఆచ్చం	వెల్లి
విల్లిం-భవలం	

ద్రావిడభాషాపదములే కాక అన్యదేశ్యములుకూడ ప్రాకృతదేశ్యములలో నున్నట్లు కొందఱు అభిప్రాయపడి యున్నారు. అంగుత్థల (అంగులీయం) మనుప్రాకృతపదము పారసీక భాషలలోని అంగుస్త యనుపదమునుండియు, దత్తరో (-హస్తశాటకః) యను ప్రాకృతపదము దస్తా రను పారసీకపదమునుండియు, బధో (-భృత్యః) యనుదేశ్యపదము పారసీక దేశపు బుధ క్కనుపదమునుండియు, పరక్కం (-అల్పసోతః) అనుపదము పరక్కను పారసీకదీ నామమునుండియు, జయణం (-హయసన్నాహః) అనుపదము పారసీకపుడీను అనుపదమునుండియు, వచ్చినవని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. (23)

ఇట్లే కరాళీ (-దంతపవనకాష్టం) యనుపదము అరబ్బీ భాషలోని ఖలాల శబ్దభవమని మఱియొకరు చెప్పుచున్నారు. (24)

కాని, ఇట్టి యన్యదేశ్యములు చాలా స్వల్పముగా నున్నట్లు తెలియుచున్నది. 'ద్రావిడ' భాషాపదములు మాత్రము విశేషముగా నున్నవి. అందుచే ప్రాకృతమున దేశ్యములని వ్యవహరించుపదములలో కొన్ని సంస్కృతపదములవలెను, కొన్ని 'ద్రావిడ' పదములవలెను కనబడుచున్నవి. ఆ ద్రావిడపదములలో సంబంధవాచకములును, వక్షిమృగవాచకములును, మొదలగు సామాన్యపదములే కనబడుచున్నవి గాని శాస్త్రీయపదములు గాని అవరిచితవక్షిమృగాదివాచకములు గాని లేవు.

(23) చూ. "ఇండియన్ అంటుక్వరీ" సం. 48. పుట 83-86.

(24) చూ. 'రాయల్ ఏషియాటిక్ సొసైటీ' వా. పత్రిక. 1919 సం. 10. పుట 285.

సంస్కృతప్రాకృతభాషలు 'ఇండో యూరపియను' భాషాకుటుంబములో చేరిన వనియు, తెలుగు, కన్నడము, అరవము 'ద్రావిడ'భాషాకుటుంబములో చేరిన వనియు, ఈ రెండుకుటుంబములకును ఏవిధమైన సంబంధమును లేదనియు, భాషాశాస్త్రజ్ఞులు తగునిదర్శనములతో స్థిరపఱచి యున్నారు. 'ద్రావిడ'భాషలలో సంస్కృతప్రాకృతపదములు విశేషముగా నున్నను, అవి 'కృత్రిమ' పదములు గాని 'ద్రావిడ' భాషలకు 'స్వాభావిక'పదములు కా వనియు, తత్సమ తద్భవదేశ్యములలో మూడవజాతిపదములే 'ద్రావిడ'భాషలకు స్వతఃసిద్ధము లగునదము లనియు, గూడ వారి యభిప్రాయము. వీనిలో కొన్నిపదములు ప్రాకృతభాషలలో

కనబడుచున్నవి. అట్టిపదములను 'ద్రావిడ' భాషలనుండి ప్రాకృతభాషలు గ్రహించిన వని చెప్పవలసి యున్నది. సామాన్యముగా సంబంధవాచకములు, అవయవవాచకములు జీవనయాత్రయందు తఱచుగా నుపయోగించు పదార్థనామములు, గ్రామ్యపక్షిమృగవాచకములు మొదలగుపదము లొకభాష నుండి మఱియొకభాషలోనికి ప్రవేశింప వని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. కాని, పైపట్టికను చూడగా తెలుగు మొదలగు 'ద్రావిడ'భాషలనుండి ప్రాకృతమును ప్రవేశించినపదములు చాలవఱకు నిట్టివిగానే యున్నవి. దీనికి కారణమును చూడెదము విచారించుదు గాక.

ప్రణయమల్లిక.

[శ్రీరంగం నారాయణబాబుగారు.]

క్రందతితనర్వసౌందర్యకంద మైన
ఓశ్వ మనువిందోట, నవరళగాన
లోహలము లగుసుఖపుకాలువలకోస,
కెరలుపాలకడలి కొత్తమరుగమెఱుగు
జిడ్డుకెరటాలఁ బోలుసున్నిగ్ధనవ్య
భావదళధాళధశ్యసంపదలు పాలయ,
సరళయావనకొముదీచ్ఛాయలందు,
జీవవిచిలవల్లరిచివరకొమ్మ
జీబుకొను హృదయపుఁగావిచిపురుగుబురు
లోన కమ్మగా వికసించినాను; వినుల
ప్రణయమల్లికాబాలికామణిని నేను.
నాయతులమాధురీవర్ణనల నిరతము
పాడుచుండెడు బంధరబాలకవుల
మంజుమానసనీరేజమందిరాతె

యిచ్చమెయి హాయి నే విహించువిడిదె;
లలితరోత్సాహచకితాంతరాత్మ్య లగుచు
నాయఖండనిర్మలవాసనాకథాంక
గేయమాలికలను నలుకెలకులందు
వల్లివేసికొనెడుమందనాయపోత
గాయకశిఖామణిశ్రావ్యకంఠగళిత
గానలహరితరంగసంఘాలు నాకు
ఫేలనముల నెయ్యంపుటుయ్యాలబాదు;
కళలఁ దొలకునీయుద్యానతల మదెల్ల
నాదు తేనెలతీపిగానములవలన
నాదువలపుల కమ్మగానముల వలన
ఎల్లపుడు నెలుగిచ్చి ధ్వనించుచుండు
శ్రీవణసుఖమున పారవశ్యంబు నొందు,
అకలుషామ్లాననిత్యమల్లికను నేను.

పత్నీదానము.

[చెలికాని సత్యనారాయణగారు]

“ఎంతచక్కగా చెప్పేదోయి! ఈబాల్యవివాహంతో దేశ మధోగతిలో పడిపోతూ వుండన్నమాట. నిశ్చయమే. వాళ్ళ మూర్ఖతేగాని మరోటి వివరకదా మనముసలివాళ్లు! ఆదారవిరుద్ధమైన పని చెయ్యడంతాంటే కొండలు మునిగిపోయివట్టు ఆలోచించడమే కాని-దేశ కాలపస్థిరలవడట- సంచూభివృద్ధికోసం- యెలాంటాచారాలైనా మార్చడ మవసరమని యెంతచెప్పినా తలకెక్కదు. ఈవేళ పాపం! బాగ్యశాస్త్రం చాలా శ్రమపడ్డావ- ఏమంటావు?” అయిదు లలితశక్తి- తనపానిమితుండగు మునహారావుతో పల్కెను.

మిశ్రుంపబ్బలవల పరధ్యానముగా ఏమియో ఆలోచించుచున్న మునహారా విట్లు నడిచెను.

“ఏమిటో శర్మా! ఈలాంటిలెక్కర్లు యిదివరకెన్నిసార్లు వివదలెదు- మహాజనసభల్లో, నోరార్చుకొని పోయేలాగ లెక్కర్లు దిచ్చితమాత్రానిన్ని, వార్తాపత్రికల్లో పేజీలకు, పేజీలు వ్యాసాలు వ్రాసినంత మాత్రానిన్ని- యేమీ లాభంలేదనే నానమ్మకం- ఈకబుల్లచెప్పేవాళ్ళంతా కార్యరూపంగా తాము యుండజవేసి- యిక్కడికి బోధించాలి కాని- మీరంతా విధవల్ని వెళ్ళాడండంటే యేమైన సబబుదా?

“అదికాదునేచెప్తున్నావునీ. ఈపూర్వాచారపరాయణతచే నుంచి చెడ్డా తెలియకుండా- వాళ్ళకర్మచాలకపోతే మనమేంచేస్తామని చెప్తున్నా- క్రిమంగా మాటలరానిపిల్లలకే వెళ్లిట్లు చేస్తూవున్న ఛాందసులకు- నచ్చచెప్పాలంటున్నాను గాని- నోటితడబాళాలవల్లనే లాభం వుంటుందని నేనమాత్ర మనుకొంటున్నావా?”

“అవును! ఏమీ లాభంలేదు. ‘మనసలివాల్నిబృంద పడతారనీ’ ‘ఏన్నప్పటికంటే పెంచి పెద్దచేసిన తల్లిదండ్రుల కిడ్నా చెప్పి సామాసింపడానికి మనస్కరించడంలేదనీ’ ‘మాకుటుంబం చాలా పెద్దది, నామూలాన్ని వాళ్ళందరూ సంబంధాలు దొరకక-మీలానికి మార్చమై- అల్లరిప

డిపోతారనీ’ ఎవడికివాడు తప్పించుకొనే మాటలు చెప్తున్నా, స్టేజిమీద కెక్కి తమ వాక్పాత్యుర్యమంతా చూపి కబుల్లచెప్పేవాళ్ళని మాస్తే ఒళ్లు మంతుకుపోతూవుంటుంది- వాళ్లే నిజంగా యిలాంటి ఉద్యమాలన్నిటికీ ద్రోహులవుతున్నారని చెప్పక తప్పదు. వాళ్ళ కలాంటి ధైర్యం చాలనప్పడు- నల్లుతోబాటు నోయ మూసుకొని ఏమూలనో పడివుండక- కీర్తికోసం- మీటింకులు పెట్టితే ఏమైన అర్థం వుందా!” అయిదు మునహారా విందుక కోపము గాపల్కెను.

మిశ్రుని య కారణకోపమునకు లలితశక్తి చిలువనవుతో నాతనిభుజముపై జేయివైచి మెల్లగా దట్టుచు- “నిజమేనోయి! నీవు చెప్పినట్లుగా యీకబుల్లు చెప్పేవాళ్ళంతా “సంఘసంస్కర్తల”మని నల్లరిలో మెప్పుపొందడానికే కాని తమదాకాకనే వెనుకంజవేసేవాళ్లే. అయినా అందరూ ఈలాంటివాళ్ళే అని మన మనేయకూడదు.”

అయిదు ఇరువురుని వ్యర్థ లాఠితోనొకరు వాదప్రతివాదములు చేసికొనుచు రాజుకుపేంద్రోవరపురమందిరమునుండి గోదావరీనదీప్రాంతమునకు పోయి ఒకచో ఆసీనులైరి. వారిరువురును పూజింపజేసేమీతులు. వారిన్నే హమందఱున్న హమంట్రిది కాదు. ఏమియును నందైనను వారిరువు రొకేమాట పై నుండురు. శరీరమందొక అనయవమున కిబ్బంది గల్గిన మిగిలిన యనయవములెట్లు బాధకొందునో అట్లే వారిద్వరిలో నొకరి కొక్కింతకష్టము సంభవించిన రెండవవారిది పంచుకొనవలసినదే. ఇరువురును పట్టుపరిశ్రమ చేయవలసిందిరి. బసభోజనము లొక్కచోటనే.

లలితశక్తి కిపు దీరుపదిమూడవ సంతకర్మము నడుచుచుండెను. తల్లిదండ్రుల కొక్కడే భుజయోగం. కాపురపుష్కలము అచ్చట కించుకదూరములో నున్న అంపాపురమను పల్లెటూరు. వివాహమై అయిదుసంవత్సరము

లు దాచుకు. భార్య పుష్పరత్నయై సంవత్సర మైనది. తల్లిదండ్రులు కార్యముచేయు తొందరపడుచున్నరు. చదువునుగించినగాని- వీలుపడదని శర్మ ఖదితముగా చెప్పుటచే ఇరువురును చేయునది లేక “సరే” అనిరి.

మరళీధరరావున కిరువదిసంవత్సరములవయస్సు కంటె హెచ్చు ఉండదు. అయినను మిక్కిలి చుటుకుడనముతో ఏతరగతిలోను వెనుకబడక పిన్నవయస్సుననే పట్టపరీక్షకు సిద్ధుడయ్యెను.

మరళీధరరావున కొకచెల్లెలును, తమ్ముడును గలరు. చిన్నచా రగుటచే వారిద్వయము తల్లిదండ్రుల కద్దనే యుండిరి. మరళీధరునితండ్రి గవర్నమెంటులో గొప్పయుద్యోగము చేసి, విశ్రాంతి తీసికొని కొద్దికాలమే యైనది. సంవత్సరాదాయము మూడువేలండును. అప్పుడే మరళీధరరావునకు కేలకువేలు కట్టుములతో పిల్లల నిచ్చెద మని, ఈనాందార్లు, జడ్జిలు పలు మార్లు కలుగ్గంపుచుండిరి. తల్లిదండ్రులు బలవంతపెట్టుచున్నను, మరళీధరుడు వివాహవిషయమై యేమియు బదులు చెప్పలేదు. సామాన్య మగు ఎత్తు కలిగి బలముగ నుండి మాపలుల కుల్లసముకలుగజేయు సుస్వరూపంతుడు. ఈతడు శృష్టాజిల్లానుండి చదువునిమిత్తము రాజమహేంద్రవరమునకు వచ్చి మూడేండ్లయినది. ఈమూడేండ్ల నుండియు శర్మ మరళీధరు లొక్కఁవోటనే యుండి విడుటకు వీలులేనిస్నేహలకచే బంధింపఁబడి యుండిరి.

అట్లే పరిధినము కాలేజి విడిచిపిమ్మట సాయంకాలమున వచ్చి గోదావరినదియొడ్డున నీకట్టిపడు వజరును కూర్చుండి యేదియో లోకాధిరామాయణమును గుఱించి చుచ్చుటించుకొని గృహోన్ముఖు లగుట వాడుక.

II.

పరీక్షాదినములు సమీపించినవి. విద్యార్థులు రాత్రిలందు నిద్రాదేవికి భయపడి- తేనీరు గోలుచు తెల్లవాలుబామువజరును ఏకదీక్షగా చదువుచు శల్యమార్తావశ్యు లగుచుండిరి.

ఒకనాడు మరళీధరరావు మిక్కిలికొఱకు కాలేజి అంతా తిరిగి తిరిగి యింటికి వచ్చి ఒకగదిలో

మంచముపై నాసాదన సకము మునుగిడి- మూల్గురు పండుకొనియున్నలలితశర్మకు జూచి “ఏమోయి! శర్మా! ఎప్పుడు వెళ్ళిపోవచ్చావు కాలేజినుంచి! జ్వరం తగిలించా ఏమి” టుచు మంచముపైఁ గూర్చుండెను.

మిక్కిని పల్కులు విని శర్మ తేటిపాట జూచుచు,

“మరళీధరా! వచ్చావా! కాలేజీలో కూర్చుని వుండగా రెండుచెక్కలైపోతుండా-అన్నంతగా తలనొప్పి వచ్చింది. నీతో చెప్తామనుకొన్నాను గాని-మీ కేదో పాఠం చెపుతూవుంటే - ఆమట్టానే యింటికి వచ్చేసాను. ఇంటికివచ్చేసరికల్లా ఉపద్రవమైన చలితో జ్వరం వచ్చింది-తల పగిలిపోతూవుంది! నీ వెట్లో ఆమృతాంజనం ఉందికాబోలు. తీసి కొంచెం వ్రాయి” అని చలితో వణకుచు దుప్పటిని సర్దుకొనెను.

వెంటనే మరళీధరరావు అమృతాంజనము తెచ్చి శర్మ నుదుటిపైని- కణఁతలకును- నురుగువచ్చేలాగున రుద్ది వణకుచున్న మిక్కిని గట్టిగా పట్టుకొనెను. ఒక గంటవజరును చలి తగ్గలేదు. పిమ్మట శర్మ లేచి “మరళీధరరావు! దానం జాస్తీగా వుండోయి! కొంచెం మంచినీళ్ళు” నెను.

“నీ క్లెందుకు! సోదా తెస్తా నుండు” అని మరళీధరరావు బసుటికి పోయి, సోదాబుడ్డి తెచ్చి, ఒకగ్లాసులో పోసి మిక్కిని కందించెను. శర్మ సోదా పుచ్చుకొని- అట్లే శయ్యపై మూల్గురు పండుకొని “ఏమిటో గాని వెన్న విరిచేస్తుండోయి! అవయవాలన్నీ మలిచి వేస్తున్నాయి!” అనెను.

మరళీధరరావు శర్మచేతిని బట్టుకొని నాడిని పరీక్షించి, “బీట్- జాస్తీగానే వుంది! డాక్టరును పిలుచునా?” అనెను. “అబ్బే! ఎందుకూ! అక్కడేవు” అని శర్మ యట్లే పరుండెను. రాత్రి మరళీధరరావు కొంచెము పాలునమాత్రము మిక్కిని కిచ్చి పరుండజేసెను. కాని రాత్రి ఒక్కసేమునైనను శర్మకు నిద్రుర లేదు. తెల్లవాలువజరును మూల్గురునే యుండెను. శర్మతో పాటు మరళీధరరావునకుఁగూడ రాత్రి జాగరమే యని వేఱుగా చెప్పవలెనా? ఏరున- వారిరువురిస్నేహ మట్టిది.

మఱువాడుకూడ లలితశర్మ కుష్టు ము తగ్గలేను. కాని- తలనొప్పి గాని- మఱేయితరబాధలు గాని- లేవు. డాక్టరు వచ్చి పరీక్షించి- మం దిచ్చి- యురభీధ రునితో, మం దెట్లు యెం తెంతవేళ కియ్యకలనో వివర ముగా చెప్పి వెడలెను.

మూడవనాడు పాపము! లలితశర్మ కుష్టు ముపరి మితముగా వచ్చినది. శరీర మంతయు అగ్ని కలె కాలి పోవుచున్నది. యురభీధరావున కేమియు తోచుట లేదు. పరుగెత్తుకొని పోయి డాక్టరును తోడ్కొని వచ్చెను. డాక్టరు జ్వరమానీయంతోయితో పరీక్షించెను. 105 డిగ్రీ అష్ట మున్నది. శరీరమువై స్పృశితేమండ- అట్లే యేమేమియో ఫలవరించుచు శర్మ పడియుండెను. యురభీధరా వట్లే కనిపెట్టుకొని యుండి. 'శక్యతండ్రి కుత్తరమువచ్చిదువా' యని పలుసార్లునొని, వాకేమైన గాబరావడెదదేనో? యని విన్నవించెను. డాక్టరేదీయోపుం దిచ్చుచునే యుండెను. సాయంత్ర మైదు గంట అగ్నిపరిశీ శర్మ కండ్లు విప్పి- మిక్కిలి పిల్చి 'లెచు చేతులు కాతరీకంఠమును కాగిలింపుకొని కన్నులపై బడి జలజల బాష్పకణములను రాజ్చుచు ఏమేమియో అనబోవుచుండగా డాక్టరు వచ్చుటచే అట్లే మరల శక్యమై ధరుండెను.

III.

అది కాగినామాసము. పత్రికాగ్రామముందును, నూతనభక్తుల బక్తుత్వాచారమున కుక్రివాతపునోములు నోయితుకొనట కారంభించిరి. ఉదయమునే లేచి స్నానముచేసికొని తమ కుష్టువానిలో నిలువకల వస్త్రములు నగలు ధరించి, పూజాద్రవ్యములు సేకరించుకొని, అందఱొకచో కూడి, ఒకరియంద మొకరు చూచుకొనుచు, ఒకరినొక లొకరు స్మరికొనుచు విచిత్రముగా సంభాషించుచు, ఒకఁడో ఆరీనులై యుండిరి.

అంతటతోపాటు రుక్మిణీదేవికూడ ప్రాతఃకాల మండే లేచి కాలకృత్యములు నిర్వర్తించుకొని, స్నానము చేసి గులాబిరంగు పరిగంచుచీర కట్టుకొని, తెల్లనిపట్టు అవిక తొడిగి, నొక్కనొక్కలు కలిగి జలదమాలికల నెత్తిస్మరించు వినిలకుటిలకుఠలములు కాళ్ళరెండు మీరాడ- సర్వదా సంతపిని తెలుపుచు ముద్దులు కుత్కి-

డినెమ్మొయితో దక్షిణహస్తమున పూసెజ్జ పూని తోడి చెలులతో పూజకై సిద్ధ మగుచుండెను.

రుక్మిణీదేవికి పండ్రేదేవులు చాటి కొలదిదినములుమాత్రమే యొనరి. ప్రాతఃమునకు మించిన యవకాశ పుష్టియు, పాపపున కలిగి చూడ ముచ్చటగ నుండెను. ఆమె ఎంతసో దగ్ధవతియో అంత మగుణవతి. తల్లిరంధ్రుల కొక్కర్తుకయే బిడ్డ యగుటచేత పుట్టికపుట్టినండియు వా రామెను కడు గారామముతో నెంచి, వివాహము కావించిన రెండేడ్లలోనే పరలోకగతు లగుటచే, పాపము! రుక్మిణీదేవి యత్తవారియంటి నే కనువినయము తో మెలగుచుండెను తల్లిరంధ్రులు పోవుపుట్టి కామె కనిమిదేడ్లుమాత్రమే ప్రాణము అందుచే రుక్మిణీదేవి యత్తగారు, కోడలివలెగాక రుక్మిణీదేవిని పుత్రికంఠెను పొమ్మగా చూచుకొనుచుండిరి.

ఇంచుమించుగా సమరయస్కు లగుచెలులతో కిలకిలా రావములు నేయుచు రుక్మిణీ పూజ నేయచుండగా వీధిలోనుండి, "బాబూ! కాన్తులు గారూ!" అను శోక విఙ్గయెను.

ఇంటియందర నున్న పండితిగ్నింద ఒకకుర్చీవీడ కూర్చుండి ఏదియో తాళపత్రగ్రంథమును మాటిమాటికి జాటిపోవుచున్న నులోచనములను గర్హకొనుచు పరిశీలించుచున్న నేకకుశాన్తులుగా రాకేకను విని చప్పున లేచి, "ఎవరవారు! వస్తున్నాను." అనుచు పుస్తకముక వో నిడి పండితి గుంజులతగిలింపియున్న యంగవస్త్రమును భుజమవై వైచి కొని వీధిలోనికి బోయెను.

అచ్చట వేచియున్న తపాలభటుడు చేతనున్న కవ గండించి వెడలిపోయెను.

"ఏమిటి! తెలిగ్రామే!" అని ఆశ్చర్యచకితులై "ఎక్కడనుంచి వీటి!" అనుచు నడచుచున్న చేతులతో పేకకుశాన్తులుగా రాకవరును చించి చదివెను.

పాప మాయన చదువుచుండగానే మొగము క్రమముగా కళావిహీనుమైపోయెను.

ఇంతటిలో అతనిభార్య యగుబానకమ్మ త్వరితముగా వచ్చి "ఏమిటండీ! ఎక్కడనుంచి! అలామాస్తా రేం!!!" అని పగిన్నవై పగిన్న వేయచున్నను- శిలావ్రతివలె వైతక్యరహితుడై శాస్త్రీ యట్లే నిలువబడి పోయెను.

భక్తస్థితిఁ జూచి బానకమ్మ సహజశ్రీచాపల్య ముచే గొంతెత్తి బాపు రని ఏడ్వఁబోడఁగను.

పాపము! ఎ.తో శత్రువులను పూజనేయును నెచ్చెలుఁతో హాస్యము లాడుదు, అచందానందమున నోఁతాడుచున్న రుక్మిణీదేవి అకస్మాత్తుగా అత్తగారి రోదనధ్వని విని, అడలిపోయి, ఒక్కపరుగున వీధిలోనికి పోయి, “ఏమండీ! అత్తా!” ఎందుకండీ! అని అలుచుచు తానుగూడ ఏడ్వవారఁభించెను. వీరిని జూచి యింటిలో నున్నశ్రీరఘ మ.తయు రోదనధ్వనలతో అప్రదేశము నింపివైదిరి. కారణ మేమియో ఒక్క కాశ్రీకిఁ దప్ప ఇతరుల కెవ్వరికిని తెలియదు.

ఇంతటిలో ఇరుగుపొరుగువా రందఱును పరుగెత్తుకొని వచ్చిరి. ఈసాదావిడిలో కాశ్రీ చేతులలో నున్న కాగిత మట్లే జాఱివిడిచి, నేలపై కూలబడెను.

వచ్చినవారిలో నొక రాకాగిత మంగుకొని చదివెను. అం ది ట్లున్నది.

“మీకుమారుఁడు చాల జబ్బుపడినా నున్నాఁడు. వెంటనే తల్లిని భార్యను తీసికొని మిమ్మలకు రాఁగోరుచున్నాఁడు.”

మరళీధర ర వ్రు.

విచారకారణంబునదఱును తెలిసి కడుంగడు దుఃఖింప వారఁభించిరి. “అయ్యో! సాపము! రుక్మిణీదేవి ఎ.త దురదృష్టవంతురాలమ్మా! తల్లిదండ్రీ! పోయినా, అన్నింటికీ ఆధారమైన పెంమిటున్నాడుగదా! అంటే వానికిగూడ పొణసంకటము రావలెనా!” అని శ్రీలును, “అహ! ఎన్ని కష్టముపడినా కొడుకుకోసం సర్వం ఖర్చుపెట్టి చదువుచెప్పించి ముఖపడరా మనుకొన్న కాశ్రీగా రెంకపాపం చేసుకొన్నారో- ఎంతటిలో జబ్బు ముంచేసింది! ఎలాగుంటుందోకదా!” అనిపురుషులును తమతమ విచారములను వెలిబుచ్చుచుండిరి. విన్నవారందఱును కడుంగడు విచారించుచుండ- ఇంక కాశ్రీ- బానకమ్మ- రుక్మిణీదేవుల దుఃఖపరిమితి చెప్పనలవి యగునా! ఏడ్చి-ఏడ్చి కత్తి లేకనుట్లే మూర్ఛనోయినది పాపము! రుక్మిణీదేవి! విధిచెయినములకు పను యూసమయము లందఱు కారణమున!

IV.

“మీ రలయేకస్తూహార్చునే ఆతనికి జ బ్బెక్కువౌతుంది! అది రోగి కెంతపాపము మీకు తెలియదు. ఇప్పుడే మందిచ్చాం. ఒక్కక్షణంలోనే నిద్రాపట్టుతు ది. అందుచేత మీ రీనలకు రండి.” అనుచు లలిత శర్మ పరుడిమున్నగదిగుచ్చుచువద్ద నిలుచుండి, డాక్టరు జనార్దనరావు ఇంటిలో రోగి మంచముచుట్టును గూర్చుండి రోదనమునేయుచున్న ఆతని తలితండ్రిలను భార్యను ఊఱడించుచు, సొంగిపూరిలెచ్చు నుఁఖమును దిగ్రుంగుచు కనలనుండి బాష్పములను రాలిచ్చుచున్న మురళీధరని పిలిచెను.

ఎన్నియూఱడింపుఁబల్కులు విన్నను దుఃఖానల మార్గక చిన్నపిల్లలలె నేర్పుచున్న- బానకమ్మ రుక్మిణులు- “రోగి కిబ్బాదికలుగుతుం”దను డాక్టరు మాటను విని, గదినుండి బయటికి వచ్చిరి. కాశ్రీయట్లే గోడపై కొరకె కనలు తుడుచుకొనుచుండెను. ఇంక మరళీధర రావు కంగుతిగుఱించివేఱుగ చెప్ప నేల! శర్మ బ్రహ్మము వచ్చినవాడిగ రోగముచే అతఁ డెట్లుబాధపడుచుండెనో- అంతకంటెను పదిరెట్లధికముగా మితునిసి సీతఁజూడలేక మురళీధరుఁడు కుందుచుండెను.

తుణమున కొకసారి డాక్టరు గుండెచలనమును పరీక్షించుచునే యుండెను. సాహసంకాల మైరుగంటులైపడవ డాక్టరు రోగికి మరల ‘ఇంజక్షన్’ నిచ్చి “రాత్రి 12 గంటలకు మరల వచ్చెద గంట కొకసారి మండి” మృని ఒకసీసా మురళీధరన కిచ్చి, ఆతనితో “నేమియో మాట్లాడి పోయెను.

లలితశర్మ అట్లే చూల్చుచు శయ్యపైఁబడి పొద్దాడుచుండెను. కృమముగా మూలు గెక్కురయ్యెను. రాత్రి యెనిమిదిగంటలు దాఁచెను. మంచమున కొకతట్టు వేంకటకాశ్రీ మురళీధరులును- రెండరవైపు బానకమ్మ రుక్మిణీదేవులును కూర్చుండి కన్నీరు విడుచుచుండిరి. ఉన్నట్లుండి శర్మ దఱాలునలేది- గట్టిగా “మరళీ! నాన్నా!” అనివర్చుచు “నాన్నా! మఱి-నాకు జీవి-తాళ-లేదు.” అనుచు ఆ యూసముచే మాట్లాడఁజాలక అట్లే పడిపోయెను.

శర్మపట్నంల కందఱును ఒక్కసారిగ గొల్లు మనిరి. కొంచెమునే పట్టుండి శర్మ తిరిగి లేచి-“దాహం! దాహం!” అని మెల్లగా ననెను. వెంటనే మురళీధరుడు చప్పున లేచి ఒక్కణ్ణానుతో కొంచెము పాలను దెచ్చి మి త్తునితోట నుంచెను. ఉదయమునుండియు బొవధమే పుచ్చుకొనుట కసాధ్య మగుస్థితిలోనుండియు యేకారణమునో కాని- శర్మ పాలన్నియు త్రాగివైచి, “మఱి కొంచె” మనెను. మఱియొక్కణ్ణానుపాలను దెచ్చి మురళీధరుఁ డిచ్చెను. అవిహడ త్రాగి లేస్తప్పుడు శర్మలేచి కూర్చుండెను.

శర్మయొక్క యాయద్యుతచర్య కచ్చటకూ ర్చున్నదా రంతా మిగుల నదృశ్య మందసాగిరి.

ఆశ్చర్యముతో వేంకటాశ్రమి ప్రేమపూర్వకముగా తనయుని వీపువై నిమిరుచు “నాయనా! ఎలావుంది?” అనెను. తిండిప్రశ్నకు శర్మ బొటబొట కన్నీరు విడుచుచు- ఆయాసముతో “ఎలావుందా! నాకోసం మీరు డుఁఖించకండి! అన్నింటికీ- యీ నా మిత్రుండే- యీనాసోదరుండే- ఉన్నాఁడు. ఇంక మీ రితనినే మీతనయుఁ డనుకొండి” అని మురళీధరునిచేయి సట్టుకొని చూపుచు- తల్లివైపుతిరిగి “అమ్మా! ఏడవకు! ఇడుగో నీకాడుకు! నన్నెంతప్రేమించేవాడనో- అంత కంటె ఎక్కువగా జూచుకో యీతనిని. నాన్నా! అమ్మా! మీరు పుట్టినప్పటినుంచీ ఏలోపం లేకుండా- నేటికాకా- సకలశ్రీమాల కోర్చి- వెంచి- పెద్దదేసి- విద్యావంతునిగా జేసినందుకు- మీవృద్ధాప్యంబో మీ కెందుకూ పనికిరాక- మీబుణం తీర్చలేకుండా- వెళ్ళి పోతున్నానుకదా! అన్న విచారమే నాకెక్కువగా వుంది!” అని ఆయాసముచే ఇంచుకనేచాఁగి తిరుగలేచి మురళీధరుని కంఠమును కుప్పించిపోయిన తనబాహువులతోఁజాగిలించుకొని- “మురళీ! తమ్ముడూ! నీబుణం యెన్ని జ్వాలలై నా తీర్చలేను. నీసహవాసం విడిచి పెట్టి పోతువున్న యీడేశం- ఎంతబాధపడుతువుందో- అపరమేశ్వరునికే యెరుక- నేజచ్చిపోయినా- యింకా నీనల్ గాదగిన కార్యం ఒక టుండిపోయింది. అది నీవు తప్పక నెరవేరుస్తావని మాటిస్తేనేగాని- తెలుపదలచుకోలేదు.” అనినవెంటనే మురళీధరరావుకన్ను లాత్తు

కొనుచు- “శర్మా! ఎంతమాటన్నావు! నీవుకోరినకార్యం నావల్ల కాదనుమాట యీనోటితో- అనగలనా! నీకోరికెలాంటిదై నానరే- ఎన్నికష్టాలువచ్చినానరే- దైవం తోడుగా- తప్పక చేసితీరతాను.” అనెను.

మిత్రుని వాగ్దాసమును విని శర్మ విక సితవదనుడై “మురళీ! నాకోర్కె- నీకెన్నో- శ్రీమలు కలుగజేస్తుంది! ఆయినా- నాకోరకై నీ నాశ్రమలను లెక్కనేయవనునవ్యక్తం- నాకుంది” అచుచు- తలగడక్కిందనుండి మూఁడుబాబులు తీసి, వానిలో ఒకటి కైకొని “ఇదిగో! నీవు చేయవలసినపని దీనిలో వ్రాసి యుంది నాను” అని యిచ్చెను. తక్కిన రెండుబాబులలో ఒకటి రుక్మిణికిని ఒకటి తండ్రికిని యిచ్చి, ఇవి మీరు పదువాల్సినములయినతరువాత విప్పి చదువుకొని, నాఆత్మకాంతి కోరుదురేని నాకోరిక తీర్పుడి. నాకు నవ్యక్తము కలిగి సుఖముగా పాగిణము వదలుటకు నాచేతిలో చేయి వేయండి. అని తల్లివైపు తిరిగి, “నీవుకూడా నాకోరిక చెల్లించాలి. చేతిలో చేయివేయ.” అని కోర అందఱును అట్లుచేసిరి.

సిమ్మట శర్మ తండ్రివైపునకుఁ దిరిగి- “నాన్నా మీ రీ కార్యంలో- యేమీ అడ్డుచెప్పకూడదు- నా మిత్రుఁడు- నాకోసం- సర్వము త్యజించి- సిద్ధపడ్డాను- మీ రడ్డుపెట్టితే నాప్రాణికోట్టుకోట్టుంది! లోకాన్ని విడిచిపెట్టేనున్నాను. ఆఖరుకోరిక- మీరు- మురళీ-నిన్ను అని యేమియో చెప్పవోవలెను- “అమ్మా!!” అనిరెండు చేతులతో గుండెనుపట్టుకొని ఒకపెద్ద- అబుళుతో వెనుకకు పడిపోయెను. క్రిందఁబడునేమో యని చప్పున మురళీధరుడు రెండుచేతులను చూచెను. పాపము! శర్మ ఆనొప్పితో మిత్రునిచేతులలోనే విగతజీవుఁ డాయెను. తుణములో ఇల్లంతయు రోదనధ్వనులతో నిండి పోయెను.

V

“మరి మీరెంత విచారిస్తేమూత్రం- యేమైన లాభం వుందా! జరిగిపోయిందానికి మనమేంజేస్తాం- కగ్మరేపటినుంచేకాబోలు ఆరంభించాలి. ఇక్కడ చేయడానికీ వీలులేకట్టుగావుంది! ఏమంటారు!” అని ఒకచో కూర్చుండి గుండెలు పగులున ఘోషుచున్న వేంకట కాన్తులుగారిని నూఱుడించుచు మురళీధరుఁ డనెను.

“నాయనా! ఇంక మా కీలాకంతో పనేనుండి! మాకు కడుపుబిచ్చు పెట్టి నాకన్నతండ్రి వెళ్ళిపోయాడు! నామధులబాబు! నామాట కెన్నడూ యెదురాడి యెలుగఁడు. నానుగుణములరాసి! ఇరవైయేడ్లకే ఖాతికదేవాన్ని విడిచిపెట్టేకు! నాయనా! షటి నాకీదే హయెందుకు! నీవంటిమిత్రుని విడిచిపెట్టిపోయిననాకాడు కెంతదురదృష్టవంతుడో బాబూ! కర్మ యింటికి బోయే చెయ్యాలి! నీ వీవరిత లైపోయి వెంటనేరా! మా పిల్లవాని తుదిశోరితపీమో ఉత్తరముఁబ్బి చూచుకొనితెలిసికొని చేయవలసిన యేర్పాట్లుచేసి మేమిద్దర-— భ్రష్టతేత్రాలకి పోతా”వనుచును రభీధరునిబట్టుకొని వేకట శాస్త్రి చిన్నెట్లలవలె బావురని యేడ్వఁగొడఁగెను మురళీధరుఁ డాతని నెట్లో యూటఁబింపజేసెను గాని ఒకేరితఁ రోదఁచు సేయుచున్న ఆశ్రీలను వారింప నాతనితర మగునా! పాపమ! మురళీధరుని దుఃఖానలము గుండెలు బద్ధిల్లుసేయుచున్నది. అహ! మిత్రప్రియ యెంతటిది!

ఆసాయంకాలమే స్వగ్రామమేగ శాస్త్రి-రుక్మిణీ బానకమృలతో బయలుదేరెను. వారితో మురళీధరఁడ కూడ ఇంటికటకుఁ బోయి “నిచారింపవద్దు” అని చెప్పి చెప్పి వెనుకకుఁ దిరిగెను.

పరీక్షలయినవిదప అంపాత్రురము వెళ్ళినచేసఁ. బసకు వచ్చెనేకాని మురళీధరుని మనస్సునకు స్వస్థత లేదు. అచ్చటకుఁడియచ్చటికిని ఇచ్చటకుఁడి అచ్చటికిని సిద్ధివానివలె దిరుగుచు-నోటిలో ఏమేమియో గొణుగుకొనుచు- తటాటన ఏడ్చుచు- అట్లే వచారు చేయుచు- ఉన్నాడ మెత్తిపట్టెయున్నాడను.

అట్లాతఁడు మూఁడుదినము లుండెను. బడికి పోలేడు. భోజనము లేదు. నిద్ర లేదు. నాల్గవనాఁడు చరచర గదిలోనికిఁ బోయి- ఒక కాగితమును కలమును పట్టుకొని బయటికివచ్చి తండ్రి కీర్తిందివిధమున ఉత్తరము వ్రాయఁదొడఁగెను.

శ్రీవేదమూర్త లైన బ్రహ్మశ్రీ కా. కుటుంబ రావు నాన్నగారి పాదపద్మములకు-

మీకుమారుఁడు మురళీధరరావు త మావణపూర్వ కవందనములతో వ్రాయు నిజ్ఞాపనము.

నాకు జ్ఞానము వచ్చినదాదిగ మీమాట కెదురాడి యెలుగఁను. మీ కనిష్ఠ మైనకార్యము కలలానైనను చేసి యుండలేదు. నాశ్రేయోభివృద్ధికై మీ రక్షంతప్రేమ పూర్వకముగ బెద్దవానిని జేసి, విద్యావంతుని గావించిరి. ఈఋణ జన్మాంతరములందుఁగూడ తీర్చజాలను. ఇప్పటిరజకు నాయం దున్న వాత్సల్యమే- ఈ ఉత్తరము చూచినపిదపఁగూడ నుంచిన ధన్యుడ నగుదును. మీ ర్నెఁ దనకొనగిరితిగా మీయనుచుతి గైకొనకయే-ఒక వింతపనికి కడంగితి. అనుచుతి వేదకొనఁటకుఁగూడఁ అవకాశము లే.పోయినది. మిగ్గులను పార్థికించినను మన్నింప రని యెలుఁగుదును నామిత్రుఁడు షరణకాలముఁ నొక్కకోరిక కోరెను అది నేను మనస్ఫూర్తిగాఁ జేసెను గీకరించితిని. అదేమనినఁ నామిత్రుఁ డగు లలిత శర్మ మూఁడురోజులు విషమజ్వరపీడితుడై వరలోక మన కేగుచు- తనకోరిక తీర్చునట్లు వాదానము గొని బాంధ్యంతతూ వ్యాపాము లవసరము లని వాదించుచుండు నన్ను ఆమెను పెద్దాడు మనికోరుచు బాబు వ్రాసిచేతి కిచ్చి, పరమపదిఁచెను. నేను హృదయపూర్వకముగ నందులకు నమృతించితిని. ఏకాఁణమునకైన ఇరులకు న్యతిరేకముగా నడచిన నామిత్రునియాత్మకు అకాంతి కలుగఁజేసి మిత్రహింసా నగుదును. కావున మీరు నాత ష్యులు తుమించి- నామధులతమ్మఁ డగు గోపీనాథునే మీ కన్నివిధములను జేదొడుగా నుండుకొన పార్థికించుచున్నాఁడను. మీరు న న్నికార్యమునుండి మరలింప ఇంచుకైన ప్రియత్నింపవలదు. ప్రియత్నించినను లాభ ముండదని ముందుగానే మనవి చేయుచున్నాఁడను.

చిత్తగింపవలెను.

మురళీధరరావు.

అనివ్రాసి అని పోష్టు చేసెను.

శంక గలించిన రెండుమాసములకు మురళీధరరావు పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుడై, నెలకు నూఱురూప్యముల జీతము సంపాదించు ఉద్యోగములో ప్రవేశించి స్వజనా మోదముగ విద్యజ్ఞులు- సంఘసంస్కర్తలు-మిత్రులు- పత్రికాధిపతులు వేనోళ్ళ నుతింప- రుక్మిణీదేవిని వివాహమాడి మిత్రునకుఁ జేసినవాదానము నెఱవేర్చి కృతకృత్యుఁడాయెను. స మా స్త ము .

తిమ్మరుసు-కృష్ణ దేవరాయల కృతఘ్నత.

[పేకట వీరరాజ కవులు.]

గీ. మండితోద్దండదోర్దండ మండలాగి
ఖండితాఖండశాత్రపమండలుండు
కృష్ణరాయండు, గనె భవత్క్రపను గాదె
మహితసామ్రాజ్యవదవి? తిమ్మరుసుధీ దగ్గి!.

* * * * *

ఉ. తుంటరు లాడుపల్కులను తోరపుసత్వము లన్న నమ్మిక్
గట్టున నీకుమారకుని గం డడఁగించి రఁటంచు సర్వదా
కంటికిఁజెప్పనోలె నినుఁ గాదు మఁ బెంచినమంత్రినౌతతి
గంటివి నిర్దయఁ బశిరె! కాలమహత్వము కృష్ణభూపరా!.

సీ. వినతల్లితిప్పాంబ విన మిచ్చి నినుఁ జూప నెంచి దాదిని నియమించునాఁడు
మరణించుతఱి వీరనరసింహసృపుఁడు నీగుడ్లను పెఱికింపఁ గోరునాఁడు
పాత్రసామంతులు పృథునన్నిధికి నిన్నుఁ బట్టితేఁ బట్టునుబట్టునాఁడు
రామయమంత్రినిన్ రాజ్యవదభిష్టుఁ జేయుట కెత్తులు వేయునాఁడు

తే. గీ. బుద్ధివికసనముననిన్నుఁ బోచినట్టి, తిమ్మరుసుఁ బట్టి చెఱఁబెట్ట నెమ్మనంబు
కటకటా! ఎట్టు లొప్పె? సత్కవివిధేయ! ధీరజనగేయ! శ్రీకృష్ణదేవరాయ!.

మ. సరసింహుండు త్వదీయనేత్రముల నన్యాయంబుగాఁ దీయఁ ది
మ్మరుసుఁ బోరణ సేయ నిన్ను ననుకంపం బోచునావృద్ధుఁ
గరుణఁ మాని కృతఘ్నమానసుడవై కన్దోయి నూడ్పించుటా
అరయఁ పృత్యవకార మయ్య? తగవేనా? యిద్ది కృష్ణాధిపా!.

సీ. 'చేతభావలలోనఁ దెనుఁగు లెస్స'ని మాతృభాషను బోషించి పృబలలేదె?
అష్టదిగ్గజసమాఖ్యు మూఱుకపులకుఁ గల్పవృక్షంబ వై కాలలేదె?
శరణాగతతాణిబిరుదాంకమున భువి నేకచక్రింబుగా నెలలేదె ?
ఆసేతుశీతాచలాంతర్గతాత్మంతవిమలవిఖ్యాతిని వెలయలేదె!

తే. గీ. అనమభవదీయనిష్కల్మసాతివేల, సాంద్రసత్కీర్తి సంపూర్ణచంద్రాంబు
మున కిదికళంకమాయెఁగా బుధవిధేయ! ధీరజనగేయ!! శ్రీకృష్ణదేవరాయ!!!.

సర్వసిద్ధి - రాయవరము.

[గొబ్బూరు వెంకటానందరాఘవరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.]

మహాభారతము తెనుఁగున వ్రాయించి యాంధ్రదేశమునకు వాఙ్మయమునకు మహోపకారము గావించిన రాజనరేందుని మన మందరము నిత్యము స్మరించు కొనుచున్నాము. రాజనరేందుడు ఇప్పటికి తొమ్మిదివందలసంవత్సరముఁకిందట 1022 (కీ॥ శ॥) సంవత్సరములో కట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. అతడు చాళుక్యవంశపురాజు.

చాళుక్యరాజులు మొదట మహారాష్ట్రదేశమున వాతాపిసగరము రాజధానిగా చేసికొని కీ॥ శ॥ 4-5 శతాబ్దములలో నాప్రాంతదేశము నేలినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఆరవశతాబ్దాంతమునందు హర్షవర్ధనుఁడు దిగ్విజయము చేయఁజేసి దక్షిణాపథమునకు వచ్చినప్పుడు చాళుక్యరాజుగు సత్యాశ్రీయశ్రీపులకేశివల్లభుఁడు హర్షవర్ధను నెదుర్కొని పరాజితుని గావించి స్వగృహాన్నభుని గావించెను.

పిమ్మట సీసత్యాశ్రీయుఁడు కల్కింగ, వేంగీదేశముల జయించి తనసోదరుఁడగు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని యాదేశములకు రాజవ్రీతిఁగి గానేర్పఱచి తాను వాతాపిసగరమున కరిగెను. అనంతరము కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడు స్వతంత్రుఁడై తూర్పుసముద్రతీరమున నున్నదేశములలో చాళుక్యరాజ్యము స్థిరముగ స్థాపించి యీశాఖకు మూలపురుషుఁడయినాఁడు.

ఈరాజ్యస్థాపనము కీ॥ శ॥ 618 సంవత్సరములో జరిగినది. పిమ్మట నాల్గువందలసంవత్సరములకు ఈవంశములో నిరుపదియైదవ వాఁడగు రాజనరేందుని పోతనాచార్యులన భారతము. తెనిఁగింపఁబడినది. ఈచాళుక్యరాజవంశవృక్షము మొదట 1859 సంవత్సరప్రాంతములో సర్ వాల్టర్ ఇలియాట్ దొరగారిచే ప్రకటింపఁబడినది. వీరేశలింగముగారి కవులచరిత్రలోన, వీరభద్రరావుగారి ఆంధ్రులచరిత్రలోను వివరముగా వర్ణింపఁబడినది ఈచాళుక్యవంశమునకుమూలపురుషులయిన కుబ్జవిష్ణువర్ధనునియొక్కయు, ఆతని పుత్రుఁడగు జయసింహునియొక్కయు చరిత్రములు తెలిసికొనినవత్తమున సర్వసిద్ధియొక్క చరిత్రమును, ప్రాచీనకాలమునం దానగరీమతల్లియొక్క ప్రాముఖ్యమును మనకు కొంత తెలియగలదు.

ఈవిష్ణువర్ధనుఁడు మిక్కిలి పోట్టివాఁడగుటచేత ఈతనికి కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడని పేరువచ్చెను. ఇతని శాసనమొకటి యీనడమ తిమ్మాపురమున నొకరయితు పొలము దున్నుచుండఁగా దొరకినది. ఆశాసనమునందీతని పరాక్రమము చక్కగా వర్ణింపఁబడినది. “స్థలజలాదపి దుర్గవిషమేవప్రపి” అనఁగా భూమి పైనిగాని, సముద్రముపైనిగాని యున్నదుర్గము- ఎంత బలిష్ఠమైనది, సాధింప

రానిది, అయినను అనగా నెంత విషమమును నదైనను యీశూరుఁ డవలీలగ ముట్టడించి, సాధించి స్వాధీనము చేసుకొనుచుండెడివాఁ డట. కనుక విషమస్థితియని బిరుదువచ్చెను. ఇతనినాణెములు కొన్ని కలకత్తా మ్యూజి యములో భద్రపఱుపఁ బడి యున్నవి. ఇతఁ డు 618 మొదలు 633 వఱకు రాజ్యమేలెను.

ఇతని కుమారుఁడు జయసింహుఁడు 633 లో కట్టాభిషిక్తుఁడై 633 వఱకు రాజ్య మేలి నాఁడు. ఇతని కోరిక లన్నియు సిద్ధించినవి గనుక నితనికి సర్వసిద్ధి యని బిరుదునామము గలదు. సర్వసిద్ధిపట్టణము నీతఁడే కట్టించి నాఁడు ఇతని శాసనము లనేకములు దొర కినవి. కొన్ని కృష్ణజిల్లా పెదమద్దాలి, గుడి వాడ గ్రామములలో కూడ దొరకుటవలన నీతనిరాజ్యము కృష్ణజిల్లా పైవరకు వ్యాపి చెనని యూహింపఁబడుచున్నది.

ఈతఁడు చేసినభూదానములనిరూపించు తామ్రీశాసనము లనేకము లీనడుమ 'భారతి' సంపుటములలో ప్రకటింపఁబడినవి. అన్నింటిలో 'సర్వసిద్ధి'యను బిరుదునామము గాఢముచున్నది. ఈజయసింహుని కాలమునందే చీనాయాత్రికుఁ డగు హయూన్ త్సాంగ్ ఈ దేశమును చూడవచ్చెను.

మఱియు నీజయసింహసర్వసిద్ధి దండిమ హాకవి రచించిన దశకుమారచరిత్రయందు ప్రశంసింపఁబడి యున్నాఁడు. ఆంధ్రీనాథుఁ డైన జయసింహుఁడు "అనేక సలిలతీరణ సాధనములు" అనఁగా, ఓడలతోను, "అనేకా నీకములు" అనఁగా విశేష నైవ్యముతోను

కళింగదేశముపైఁ బడి, వసంతోత్సవసమయ మున సముద్రోత్థరమున నున్న యుద్వానకన ములో భార్యాపుత్రీకాసహితుఁడై విహరించుచున్న కళింగాధిపుఁ డగు కర్దనుని బట్టి చెఱగొనిపోయినట్లు మంత్రీగుప్తచరిత్రము నందు వర్ణింపఁబడి యున్నది. దండిమహాకవి కాంచీపురపల్లవప్రభువులయొద్ద నాస్థానపం డితుఁడుగా నుండినట్లు నిదర్శనములు గలవని "కావ్యాదర్శము"ను ప్రకటించిన కీ॥ శే॥ పోప్రెసర్ రంగాచార్యులవారు చెప్పుచున్నారు. రమేశచంద్రదత్తు మొదలగుపండితు లనేకులు దండి యాచనశతాబ్దమువాఁడని వక్కాణించిరి. అది సరికాఁబాలదు. ఏడవ శతాబ్దివాఁ డగు సంధిజయసింహుని ప్రశం సించిన దండిమహాకవి జయసింహుని సమ కాలికుఁడో, తరువాతివాఁడో, కావలయునే కాని ముందు కాలపువాఁడు కాఁబాలఁడు.

మఱియు నొకవిశేషము. ఈసర్వసిద్ధి పురము బహుమనీషావంతు లైనసరసులకు నివాసస్థానముగా నుండెడిది. జాణతనంబున మిన్న లని వన్నె కెక్కిన నెల్లూరినెఱజాణల యాటలు మఱెచ్చటనైన సాగెడివి కాని యీసర్వసిద్ధిసరసులకడ సాగెడివి కావు. అన్నివిధములచేతను వారల త్రోసిరాజను సామర్థ్యము వీరికే కలదని శ్రుతిపరంపరగా వినవచ్చుచున్నది. ఈచమత్కారప్రసంగము లు కొన్ని వద్దిపర్తి కోనకవిగారు రచించిన మహాలక్ష్మీవర్ణణాపీఠికయందు తద్వంశజు లగు పీఠాధిపవస్వామిగారు ఇటీవల ప్రక టించి యున్నారు.

ఇట్టి సందర్భములు కొన్ని పట్టిచూడగా, నంద్రినాథుడుగు జయసింహుని రాజధానియైన యాంధ్రనగరి యీ సర్వసిద్ధియే యని తోచుచున్నది. దండిమహాకవి యాంధ్రనగరి వర్ణించుచు నాసమీపమున ననేక జలపథముల కాకరమైన గొప్పసరస్వతీగలదని వర్ణించినాడు—ఆసరస్సు కొల్లేతేయనియు, ఆంధ్రనగరి యాసమీపమున నెచ్చటనో యుండియున్నదనియు కొందఱు తలచుచున్నారు. కాని సర్వసిద్ధి 'పల్లపునాటి' నడుమనుండుటయు, ఎలమంచిలి కాగ్నేయ దిశనున్న పెంజెలువు మొదలు సర్వసిద్ధియ వలిపఱకు స్వాభావికమైన సరస్సు వర్షియిండుటకును, వరాహశారదానదు లీ సరస్సును జలప్రపూర్ణము గావించుచుండుటకును నై సర్గికకారణము లగవడుచున్నవి. దిమిలెసమీపమున రత్నాకరస్వామి యాలయమున్నది. సర్వసిద్ధినిగుఱించి విశాఖపట్టణ జిల్లా గజెటీలో నిట్లు చెప్పబడినది. (Page 314) "Sarvasidhi lies 5½ Miles S. W. of Yellamanchili and view contains only 1015 people. It was, however the Head-Quarters of the Taluq upto 1861, and in days gone by was apparently of considerable importance tradition declaring that it was one of the seats of the kings who ruled in these parts. Bricks the large kind used in ancient buildings are constantly dug up in its fields."

కాబట్టి జయసింహునికాలమున నీపట్టణము ఆంధ్రదేశమునకు రాజధానియై యుండెననియు, దండిమహాకవి వర్ణించిన

యాంధ్రనగరి యిదియే యైయుండుననియు చెప్పవలసియున్నది. జయసింహుఁ డీపురమునకు శంకుస్థాపనచేసిన మహూర్త మెట్టిదో కాని నెక్కుసామ్రాజ్యము లస్తమించినను, 'చాపచిఱిగినను చల్లరంత' యన్నట్లు, ఆ తాలూకా యిప్పటికిని సర్వసిద్ధితాలూకా యనుపేరనే వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఈ పట్టణమును గట్టించినజయసింహమహారాజు పట్టాభిషిక్తుడై యిప్పటికి సుమారు ౪౪ మూడువందలసంవత్సరములు కావచ్చుచున్నది. చరిత్రాభిమానమును, దేశాభిమానముగల యీ ప్రాంతమువారెల్లరు నాసమయమున చక్కగా వర్ధితియుత్పన్నము జరిపి యారాజచంద్రుని స్మరించుట విధి యని విన్నవించుచున్నారు.

రాయవరము.

సర్వసిద్ధికి రెండుమూడుమైళ్ళదూములో రాయవర మను నొక గ్రామమున్నది. ప్రజలిప్పు డీ గ్రామమును 'రాయార' మనుచున్నారు ఇప్పు డిది వంకాయలకు ప్రసిద్ధిచెందినది. సర్వసిద్ధితాలూకాలో మునసబుకోర్టు రాయవరమునందె ముందు స్థాపింపబడెను. కాని ట్రంకురోడ్డు ఎలమంచిలిమీదుగా పోవుటచేతను, ఈ గ్రామ మొకమూల నుండుట చేతను కోర్టువెమంచిలికి మార్చబడినది.

చరిత్రదృష్టితో చూచినపక్షమున నీ రాయవరముగూడ చాల ముఖ్యమైనదనుటకు సందేహము లేదు. ఇయ్యది శ్రీకృష్ణదేవరాయరాజచూడామణిపేరుతో ఖ్యాతి చెందినది. రాయలవారు 'ఆముక్తమాల్య

ద'లో వర్ణించినట్లు, కళింగదేశ విజగీషా మసీపం దండెత్తిపోవుచు, మార్గమున నిచట నైస్యములో విడిసిరి. ఈస్థలము దేమివి శేష మామహారాజునకు గోచరించెనో కాని యిచ్చట తక్షణమే తనపేర కృష్ణదేవరాయ వరమని యీపట్టణమును కట్టించెను. గొప్ప శిలాశాసనము వ్రాయించి ప్రతిష్ఠించెను. రాయవరముసంతబీటో రాచబండ యను పేర, బరగుచు నీశాసనము గల రాయి యిప్పటికిని పడియున్నది. ఈనడమరు సర్కారువారియద్యోగస్థు లీశాసనమును వ్రాసికొని వెళ్ళినట్టు తెలియవచ్చుచున్నది. కనుక త్వరలో ప్రకటింపబడునని తలంప వచ్చును.

రాయలవారు రాయవరమునండి పంచధారాక్షేత్రమును, అచటనుండి సింహా చలక్షేత్రమును సందర్శించుకొని సేనానాయకులు మాడుగుల, వడ్డేది మొదలగుప్రదేశముల భస్యము చేసిరి. సింహాచలము దాటి పొట్నూరుకడ జయస్తంభము ప్రతిష్ఠించి

రాయలవారు మంత్రితమృదుసుబుద్ధిబలముచే కళింగమును జయించి, కటకరాజు కుమారికను కైకొని తిరిగివచ్చిరి. ఈయంశములన్నియు మనుచరిత్రమునందు ఆధృకవి తాపితామహుఁ డగు నల్లసాని పెద్దన వర్ణించి యున్నాఁడు.

అట్టి కృష్ణదేవరాయవర మనుపదము నందు కాలమహాత్మ్యముచేత 'కృష్ణదేవ' యను మొదటిపదము జాతిపోయినది. రాయవరముచూత్రము కుగ్రాహుడై మిగిలి యున్నది. అయినను చరిత్రప్రసిద్ధమైన రాయలవారి కళింగదిగ్విజయయాత్రకు చిరస్థాయి యైనసాక్ష్య మిచ్చుచున్నది. దేశాభిమానము, చరిత్రాభిమానము, భాషాభిమానముగలవారందఱు కృష్ణదేవరాయలశాసనము గలనల్లరాతిని—అనగా నచ్చటి రాచబండను పైకి తీయించి, నాలతో భద్రపఱచి, రాయలవారిశాసనము నుచితరీతిని పూజించి గౌరవింతురుగాక యని కోరుచున్నాము.

సత్యసూక్తములు.

[సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు.]

రంగము—అయోధ్య వెలుపటి దారి.

[హరిశ్చంద్రుడు, చంద్రమతి, లోహితాస్యుడు, విదూషకుడైన గణపతి, నక్షత్రకుడును బ్రవేశింతురు.]

గణ—మిత్రమా హరిశ్చంద్రా! సీసత్యని యమపు వెట్టి నాకు వింతి గొలుపుచున్నది. ఇప్పుడు నేను నీవెంటఁ గాశికి రాక మాన నంటిని. ఏదో ప్రమాదమున నాకాలు వి టుగు ననుకొందము. అప్పుడు, ఈనక్షత్ర కుని వీపుమీఁదఁ గూర్చుండి యైన రాక తప్పదా? రానిచో, సత్యభంగ మగునా?

హరి—గణపతీ! మనకేవిధమున నైన వీలు గల పనులనే మనము చేయఁ గలము గాని, వీలు లేని పనుల నెట్లును జేయఁ జాలము గదా? రాఁ గలవన్న యుద్దేశముతో నీవు వచ్చెద నంటిని. రాఁ గలిగియు నీవు రా గున్నయెడల, అది సత్యభంగమే. ప్రమా దమువలనఁ గాలు విఱిగియో, నీకంటె బల వంతుఁడు నిన్ను బలవంతముగా నాఁపుటచే తనో, మఱి యేయసాధ్యమైన హేతువునో నీవు రాలేనియెడల, అది నీదోష మెట్ల గును?

గీ. అన్యతమని యెఱిగిన దాని హాస్యమునకు ననఁగరాదు; చేయ నశక్యమంచు తెలిసి-
నట్టిది యొనర్తు ననఁగ రా; దనినయెడలఁ,
జచ్చియేక చేయవలె; ఇదే సత్యదీక్ష.

గణ—చచ్చి చేయంగలవి విన్నపములే. మిత్రమా, ఇంకొక్క శంక: హాస్యమునకుఁ గూడ ససత్యము కూడదన్నావు గదా? ఈ నక్షత్రకుని పిల్లసిగ వంకాయమోటికవలె నున్నదని హాస్యమున కన్నచో, అదియు ససత్యమగునా? వంకాయమోటికవలె నితని సిగ పచ్చగా లేదు; దానియందున్నట్లు దీని యందు మండ్లు లేవు; దానికి వలె దీనికిరుది లేదు గదా?

హరి—ఓయూ, అది యసత్య మనిపించు కొనదు. ఏల యింకఁగా, నీవు పోల్చిన రెండు వస్తువులకు నేదో సామాన్యస్వభావము మన స్సునందుఁ బెట్టుకొనియే యట్లని యుండువు. పోలిక లేవియు ససత్యములు కావు. కవులు ముఖము చంద్రబింబమని వర్ణింతురు. ముఖము చంద్రబింబమును గాదు; అన్ని విధములను జంద్రబింబము వంటిదియుఁ గాదు. అట్టి వర్ణన కుద్దేశ మేమనఁగా, ముఖము చంద్రబింబ ముతో నేదో గుణమున సరిపోలు ననియే. అట్లు వర్ణించిన కవులు మన కేమియు ససత్య ము చెప్పఁ బ్రయత్నింప లేదు.

గణ—నీయమ్మ కడుపు చల్లగా! అంత మాత్రమైన నొప్పుకొంటిని. లేనియెడలఁ,

గవులందఱు ససత్వములకుఁ బుట్టినిండఱి
నరకకూపమునఁ బడి కొట్టుకొన వలసినదే.
కవుల క్రుశంస వచ్చినది గనుక మఱి యొక
సంశయము: ఉపమారూపకముల కేమి ?
అతిశయోక్తులును వారు వాడుదురే! మేడలు
మింటికంటుకొన్నవందురు; ఆడువారికి నడు
ములు లేవందురు; వారి కన్నులు చెవులలోఁ
దూఱుచున్న వందురు: ఇవి యైన ససత్వము
లగునా?

హరి—ఇవియు ససత్వములుగా లెక్కింప
రాదు మాటలకుఁ బైకిఁ దోచు నర్థములు
గాక యతర్థములు నుండును. మేడలు
మింటికంటుకొన్నవన్న దాని కర్థము మిక్కి
లి యెత్తుగా నున్నవనుటయే; అంతే గాని,
నిజముగా నంటుకొన్నవనుట కాదు. అట్లే,
నడుములు లేవనుటకర్థము మిక్కిలి సన్న
ముగా నున్నవనుటయే; కేవలమును లేవనుట
కాదు. అట్లు వర్ణించిన కవుల యుద్దేశము
తే; చదువరులకు స్ఫురించు నర్థము నంతే.

మ. చెవికి సాంపుగ, అశ్మ కింపుగ ధరా-
చిత్రబులం గూర్చి యా-

త్వవచోమాధుని వన్నె పట్టుచును స-

ద్గ్రీవంబులకు వ్రాసి, యీ

భువిలో జ్ఞానము వృద్ధి చేసెడి మహా

పుణ్యాత్మతొ వారు సత్

కవులే; వారు వదించువాక్కుల నస-

త్యంబుండఁగా నేర్పునే ?

గణ—ఇక్కడకుఁ గవులు గట్టెక్కినారు
ఇంక సామాన్యుల నొగతి; హాస్యమునకెన

ససత్వమాడ రాదంటివి; సరియే. మర్యాద
కైన నాడవచ్చునా ? ఈనక్షత్రీకుని జూచి,
“ఓయీ, నీవు కోఁతివలె నున్నా,” వని
యున్న దున్నట్లుగానే చెప్పక తప్పదా?
చెప్పట మానినచో, అసత్వదోషము కలు
గునా?

హరి—నక్షత్రీకుని గూర్చి నీవామాట
చెప్పవలసిన యవసరము లేదు. అది చెప్పు
మని నిన్నెవ్వరును గోర లేదు. చెప్పవలసిన
బాధ్యతనీకు లేదు. అనవసరముగా మాటలా
డుటయే కూడదు.

తే గీ. పలుకు సరిగ దైవస్వరూపంబె గాన,
మాటకును దేవునికి బలె జాటు వలయు;
మూఢమానవులకె కాక, భువిని సర్వ
పురుషులకు మానమే సుమ్ము భూషణమ్ము.

‘పలుకు బంగారమా?’ అని లోకములో
సామెత కలదు. నిజముగాఁ బలుకు బంగార
మంత విలువైనదనియే యెంచి మితముగా
వెచ్చింపవలయును. అయినను, ఒక్కటి :
మానమువలన సత్వము కప్పిపుచ్చఁ దలఁ
చుట మాత్రము దోషము; అది యసత్వము
తోడనే సమానము.

క. లేని దనుట, సందిగ్ధము-
తొనుడులనసృతమునమ్మునటాచేయుటనీ,
మానమున నిజము దాఁచం
బూనుటయునసత్వములనిభువినెన్నఁబడె.

గణ—మిత్రమా, ఏదైన ననవసరము
గాఁ బలుకుట కూడదు గనుక, నక్షత్రీకుని
రూపముఁ గూర్చి యడుగనిదియుఁ జెప్పురా

జంటివి. సరియే: ఒప్పుకొన్నాను. నక్షత్ర
కుండే తన రూపమును గూర్చి నన్నడిగిన
నో? అప్పుడేమి చెప్పవలెను? అతనిది కిష్కిం
ధలోఁ బుట్టిన వారియాకారము వంటిది యని
నా యభిప్రాయము. అట్లే చెప్పవలయునా?
అతనిమనస్సు నొప్పించుట యెందులకని కొం
చెము మార్చి చెప్పినయెడల నసత్యమగునా?

హరి—నిజముగా నీ యభిప్రాయమదియే
యైనయెడల, అట్లే చెప్పవలయును.

గణ—మార్చి చెప్పినచో, ఎవ్వరికేమి
నష్టము ?

హరి—ఉన్నదున్నట్లుగానే చెప్పినచో,
ఎవ్వరికేమి నష్టము ?

గణ—ఇంతకు ముందే చెప్పితిని గదా?
నక్షత్రముని మనస్సు నొప్పి చెందును.

హరి—అట్లయిన యెడలఁ, గొంత యుద్దే
శము తోడనే బుద్ధిపూర్వకముగా నీవు సత్య
ము మార్పఁ దలఁచితివన్న మాట. అట్లు
చేయుట యసత్యమనిపించుకొనును. సత్య
మాడుటవలనఁ గలుగు నష్టములకు జనులు
భయపడియే యసత్యములాడుదురు. బొంకు
ట యనఁగా జంకుట యన్నమాట.

గణ—నక్షత్రముని యొద్ద నాకుఁ గల
జంకేమి ? నా కర్మము !

హరి—ఉన్నదున్నట్లు చెప్పిన యెడల,
నక్షత్రముని మనస్సు నొచ్చునేమీ యని
జాకియే నీవసత్యము వలకుటకుఁ బ్రయ
త్నించుట. ఇదియే కాదు. ఏయసత్యమున
కైనను భయమే నిజమైన కారణము. భీరుఁ
డైనవాఁడు సత్యభీరుఁడు కానేరఁడు.

గణ—మఱి యొక్కసంగతి: ఎవరైనను
మన కుశలముఁ గూర్చి యడిగినప్పుడు,
“తమ దయవల్లఁగుశలమే,” యందుము మన
బద్ధశత్రువులడిగినప్పుడును మర్యాద కట్లే యం
దుము, అది యసత్యము కాదా ?

హరి—కాదని నా యభిప్రాయము.
“తమ దయ వల్ల,” నను పదములకుఁ బైకిఁ
దోచుచున్న యర్థమక్కడ సరి కాదు. అట్లు
నుట వట్టి మర్యాదాసూచకము. కుశలమడు
గుట దయ సూచించుచున్నదని సూక్ష్మము
గాఁ దెలియఁ జేయుదుము.

గణ—ఓహో ! సత్యసూక్ష్మము లెంత
వింతగా నున్నవి !

వి వి ధ ప ద్వా వ ల్లి.

[శ్రీవిక్రమజేవవర్మగారు.]

ద్విప్రాసకందము.

నీరదనీలనిభాంగా

శారదరాకాశశాంకసమముఖ జగదా

ధార దరచక్రహస్తా

ఘోరదనుజహంతకాస్త్రకూరిమిమమ్మున్.

త్రిప్రాసక దము.

రామ కమలేశ జలద

శ్యామ కమలమందిర వినతాద్రికుమారీ

భీమ కమనీయతాజిత [తోక.

కామ కమలనేత్ర నన్నుఁగావుముకృప

గీ. జగము బ్రహ్మమయంబుగా జ్ఞానియెంచు
భక్తుఁడుదలంచు జగమెల్ల ధ్రువాదుదిగ
జ్ఞాని కర్మసంచయమును బూనివిడుచుఁ
గర్మిగోరఁడు దాఁజేయు ధర్మఫలము.

గీ. తనదు జీవితమున రెండుదినములేని
సరిగఁ గడిపెడు పూరుషవరుఁడు లేడు
కానఁ గర్తను శాస్త్రను నేనయనుచు
విట్టివీగుట చెల్లునే వెట్టి యగుచు.

గీ. చెదపురుగునిజాస్వమునుండిఁచెప్పు, సాలె
పురుగుతంతువుఁగలిగించుఁబొలుపుఁజాలి
చేతనంబగు బ్రహ్మాంబ ధ్రువీయశక్తి
కులనజడసృష్టిజేయటఁ దెలియఁదగును

గీ. గదిఁ ద్రిదీపంబులవెలుంగఁగింపఁదగుచు
వ్యాప్త మగురీతిబ్రహ్మాంబునందుఁ గలిసి

పానరు జ్ఞానక్రియేచ్ఛల ధర్మముశక్తు
లెపుడుఁబూర్ణంబులయి జగద్ధేతువులయి.

గీ. అమరురూపభేద మచేతనములయందు
జ్ఞానతారతమ్యము చేతనముల నొప్పు
నొక్కదానిని బోలి వేఱిగాకటి లేక
వస్తుజాలంబు జగమున వలలుచుండు.

ఆ హరికిఁ దులసిగలదు ధర్మసకుచిల్వంబు
గలదు ధాత కౌటి ధర్మము లేదు
ఇట్లు లుండఁ బూజ నికనెట్టులయ్యెడు
సృష్టికర్తకు దశ యిట్లు కలిగె!

క. పతి మెచ్చనిసతి, వసుధా
పతి మెచ్చనికింకరుండు, వస్తయుజనియన
పతి మెచ్చనితనయుండు బం
డితనాథులు మెచ్చనికవి నీచులు గారే?

గీ. జ్ఞానమునకునొప్పెడుసాధనంబు మెదడు
భక్తికిని సాధనంబు హృత్పంకజంబు
కర్మసాధన వింశ్రియఁగావు మగును
జలన మటుబుద్ధి వైరాగ్యసాధనంబు.

గీ. కర్మయుక్తంబుగనొ జ్ఞానకలితముగనొ
భక్తి వెలయును మనుజహృత్పంకజమునఁ
గఘయుతముగానొ వైత్యసంకలితముగనొ
వాత మంగంబునం గనంబడెడుభంగి.

గీ. ఏకవచనరూపం బుండి యెసఁగ నిత్య
బహువచనశబ్ద మౌటట్టి యరమచిత్ర
మయ్య దుద్దినశబ్దంబయిట్లులుండు
సకలభాషల మఱి సర్వసమయములను.

గీ. ధనముగలవాఁడె ఘనతను ♦ గ నెడుచోట్లు
రెండె కల వందు మొదటిదిఁ రెయిలుబండి
రెండవది కణ్యసుందరీగృహము దలఁప
మూడవది వేటొకటి లేదు ♦ ముజ్జగముల.

గీ. భోజ్యరసములలో రెండె ♦ ముఖ్యములయి
తవును మొదటిది యుప్పు రెండవది తీపి
కావ్యరసములయందు శృంగార వీర
హాస్యకరుణారసములుముఖ్యంబులగును.

గీ. శిశుత మొగ్గ, కౌమారంబు ♦ చెలఁగు పూవు
బ్రహ్మచర్యంబు పించె, గార్హస్థ్య మెన్నఁ
గాయ, వనవాసిధర్మంబు ♦ కమ్మంబుండు
తలఁపసన్యాస మయ్యెడు ♦ ఫలరసంబు.

గీ. విగ్రహారాధనంబును ♦ విడువవలయు
దేవు నైదుకాలములఁ బాఠింపవలయు
జనులమితదానములచేతఁ దరువవలయుఁ
గొలతఁదూనిక న్నమముగ ♦ సలువవలయు
పడ్డిగొనుకొల్కి బొత్తిగ ♦ వదలవలయు
ననుచుమాత్రమే తెలియఁ జేయుచుగురాను.

సమస్యాపూరణము.

క. ష్రీతికష్టము వారింపఁగ
సతిపాతకుఁడైన తారఁ కాసురుఁ జంకకా
రతిపతియునురులఁ గొన్నస
సతిసతిఁగవయంగఁబుత్తఁ సంతతిగలిగెకా.

గీ. ఇలను సోదరభావంబు ♦ వెలయుఁజేయు
మామతంబంచుఁగొందఱుఁమనుజులంబు
దానినివిశుద్ధచిత్తంబు ♦ దక్క నొకమ
తంబు నెలకొల్పునే శృంగలంబుగాను?

గీ. చావులేనిప్రాణులవోలె ♦ జనులుచచ్చి
నట్టివారికె శోకింతు ♦ రజ్జు లగుచు

దగ్గఱవయున్న తమచావుల దలఁచియెట్టి
తిరుగ నద్ది రానట్లుల ♦ తిరుగు టొప్పు.

గీ. సాతెపురు గాత్మనిర్మితజాలమందుఁ
జక్కుకొనియుండువడువున ♦ జీవుఁడాత్మ
రచితకర్మజాలంబున ♦ బ్రబలముగను
జక్కుకొని పరమపదంబుఁ ♦ జేరలేడు.

గీ. కర్మవితతికి నధికారి ♦ కంజభవుఁడు
భక్తి కధికారి యిందిరావల్లభుడు
జ్ఞానమున కధికారి యీశానుఁ డగుట
వారి కృపలేక పడయరు ♦ వాని జనులు.

గీ. ఎట్టి నాతి నైనను పరిఁఱువవచ్చు
నెట్టి వస్తువైనను భుజియింపవచ్చు
నెట్టి చితము నైనను గ్రహింపవచ్చు
నించుకైన దోషంబు లే ♦ దిప్పు డకట!

గీ. జనన మొందుట బాధలం గనుట దుదను
నీల్లుట సమస్తజేహులనియెతి గాన
వానికై ధీరుఁ డడలఁడు ♦ భయపడెండు
సేయఁదగు చేతలను బూనిఁ చేయుచుండు.

ఆ. నాలుకలు పడేనుఁనయనంబులు పదాఱు
కాళ్ళు రెండు రెండు ♦ కరము లమరు
వంతలందు మిగులఁవంత భావింపఁగా
దీని భావ మేమి ♦ ధీమలార ?

క. పయడిదధియందు నహిపై
శయనించెదవిభుఁడునీరఁజాతాత్మఁడుదా
దయఁ జూపి యభీష్టార్థని ప్రముఖ.
చయ మొసఁగుచుఁ గాచుఁగాక సతతము

చ. ఎనుబది నాల్గులక్షలకు ♦ హీనముగాని
విచిత్రవేషము ల్, గనుఁగొననిపు నీయెచు
టఁ ♦ గాదె ధరించితిన్య్య నీవు తృప్తిని

గడు నొందితేని మదభీష్టవరంబు నొసం
గు; కానిచో, ననుచుము వేషము ల్విడు
వుమా యిక నీవని కృష్ణ - కేశవా.

ఆ. పరఃగదాల్పితి నెనుబడినాల్గులక్షల
భూమికలను నీడుఁమోలఁ దుష్టిఁ
గంటివేని నాదఁకామితవర మిచ్చు
కనకయున్నఁ జాలు ఁ ననుచు కృష్ణ.

చ. అలరిసుధద్రబ్రహ్మగ మహాహలిహల
హలాశనుంఁగుగా, నలపురుషోత్తముండు
కమలాక్షుఁడుగాను ద్రిమూర్తు లావఁన్,
జెలుపుగ వాణియు న్విమల ఁ శ్రీయుఁ
ద్రీశక్తులుగాఁగఁ దోచుటక, సులలిత
భక్తిచేఁ బురినిఁ సొంపుగఁ గొల్తుము నిత్య
మాతృలోక.

గీ. భర్తలింగఁ బుఁ జూడఁజెష్టపులకు
లింగమే బ్రహ్మ మనుజైవఁపుంగవులకుఁ
దెలివి గలిగింప సింహద్రీ ఁ వెలసి లింగ
తను దదంతర్గతాకృతి ఁ దనరున్మహరి.

సీ. ఒకచేత బంగారు ఁ నొకచేత పెండిని
బూసుచు వచ్చినఁమానవునకు
సరిసంఖ్య పైఁడికిఁ ఁ జన బేసి పెండికి
గుఱుతులుగానుండుఁ కొమ్మనియును
గుడిచేతిదానిని ఁ గుదురుగా సరిసంఖ్యఁ
బెఱచేతిదానిని ఁ బేసిసంఖ్య
చే గుణకముచేసి ఁ బాగుగా నారెండు
మొత్తంబులను నొక్కఁమొత్తముగను
జేసి యాయంక నీతోడఁ జెప్పుచునియు
నడుగు మాతండు సెప్పినయంక బేసి
యైనచో దక్షిణ కరంబులోను బైఁడి
సరిగనుండిన పెండియంఁ చరసివలుకు.

క. పను లాను బ్రయత్నముచే
తన; కావవిబహుచునోరథములున్నంతకా
దనగుహనిద్రించినఁ హరి

ఘనముఖమునఁజొచ్చునేమృగపకరమెటకా
గీ. ఎచటినుండివచ్చితి నెట ఁ కేశద నని
తలఁపఁదలఁపంగఁబరమాత్మఁదెలియఁబడుచు
ఎవఁడనేనని తర్కింప ఁ హృదయమందఁ
దెలియఁబడియెడుజీవాత్మఁ దెల్లముగను.

ఆ. సుధయన నమృతంబుఁసున్నంబునౌసుధా
కరుఁ డనుగ ధవళ ఁ కిరణుఁడును
సుధకిరవనుచుద్ది ఁ సూరికల్పిత చుగు
నమృతమునకువసతి ఁ యగునెగ్రహము?

క. కనకముఁ గాంతయుఁ గీర్తియుఁ
దనరఁగ కారత్రియంబుఁదాననొకటఁ జి
క్కినమనుజునిమానసమున గలుగున్.
కనిశము భ్రమణులు మఱియు ఁ నటమట

గీ. గౌరవముగలవానిని ఁ గడఁగి దించి
గౌరవములేనివానినే ఁ పారనెత్తి
సుప్రమాణపదంబును ఁ జూఱకొన్న
దాననంచుం దులాగర్వ ఁ మూనఁబోకు.

ఆ. చేతలు సరిగాను ఁ జేసెద నని పెంపు
జెప్పవారు వానిఁ ఁ జేయలేరు
చేయువారెప్పుడునుఁజెప్పికొనరు గాంచ
నటచుచుండుకుక్క ఁ గఱవ దెచట.

గీ. నిత్యతోషదస్థానఁబు ఁ నీఁగి దుఃఖ
దయగు నిలఁ గల్గి నీవు రోదనముసేయ
నగినబాధుల నితరుల ఁ వగచునట్లు
చేసి నగుచు స్వస్థానంబుఁజేరఁగడఁగు.

గీ. నరుఁడుఁ జనేత్రములతోడఁబరునిఁటలుఁ
జూచెడినిగాని తనలోటుఁ ఁ జూడలేడు

తనదులొటును దానెల్లు † గనఁగలండా
యపు నసుజ్ఞనియచు నాఖ్యఁనందు గాదె?
క. చెవులుండియు గానరసముఁ
జవిగానలేనట్టియధమఁ జన్మునికంటె
జెవిలేకయె తద్రసమను
జవిగానిఁబుద మొందు పాముఁ సను నుత్తమమై
గీ. చెఱకు విలుకాని డాకకు † న్వెఱపు నొండ
కుండునే మర్త్యతతి దాని † కోర్వలేక
పరఁగఁ తీపు రాసురాంతకుఁ పారుపంబు
గనఁగనగమయ్యెనర ఖ్యాతిఁ వనరు మండ.
గీ. అజ్ఞులను నట్లు కాలంబుఁనందు బాగు
నోగు నుండపు పనులంద † యుండు నవ్వి
యొక్క సమయంబున నెఱెడ్లిఁ యొక్క చోటఁ
జాపు వేటొండు చోటునం † జరుగుఁగాదె?
క. గీతాశాస్త్రంబును విడి [సుస్మృత]
యైతలమున మఱొకదాని † జరుపుట
పేత మగు పాయసము విడి
యాతతరాగంబుతోడ † నంబలిడినుటే.
గీ. ప్రణవజపమున జ్ఞానసంఘాప్తి మనుట
గల్గ; చిత్తశుద్ధి మ దాని † కారణంబు
జీవమున్న గాడిదయు నిర్జీవమైన
సంకున బ్రణవోచ్ఛరణ ము † సలుపు గాదె?

క. ఆసకు దాసుం డెవ్వఁడో
దాసుఁ డగు నతండు సర్వధరణి చరులకు
ఆస యెవనికి దాసియో
దాసులగుదు రెల్ల జనులుఁ తథ్యమతనికికా.
గీ. విశువఁబడునూపిరి మరలఁ † బీల్చుఁబడని
స్థితియెమరణంబుతత్త్వాప్తిదెలియఁబడదు
కాన విశుచునూపిరితోడ † మానవుండు
రాముస్మరియించు చుండఁ తేజ్జేమమగును.
గీ. ప్రాణులకుడుఁ ఖమునొసంగిఁ పరమసుఖము
నొండఁజూచును వేటకాఁ † డుర్వియందుఁ
బ్రాణులకుడుఁ ఖమును బాపిఁ పరమసుఖము
నొండఁజూచును గదతానుఁ యోగివరుండు.
గీ. ప్రతిమ నర్చింప నత్యంతఁ పాప మబ్బు
ననుచు నుడి నెడువాచాటుఁ † డధికభక్తిఁ
గనకమునుగాంతఁబూజించుఁ చనవరతము
విహితకర్మతోడ నని విట్టవీఁగుచుండు.
గీ. గొప్పయె యున్న యంతనఁ గొప్పయగునె?
గొప్పవైయుండు తాడును † నొప్పునీత
చెట్టు నిచ్చునే నీడను? † జెలఁగువాని
ఫలముఁ లొందంగఁదరమా నెఁసులభముగను?

తెనుఁగు-పరిపూర్ణపాండిత్యము.

[మూరేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారు]

ఎవరికిఁగాని తమది ఏదేని గొప్ప దని పైవారు మెచ్చుకొనునపుడును, తాము గొప్పదని నిబ్బరముగా చెప్పుకొనఁగలుగునపుడును ఎంతోసంతోషము కలుగుచుండును. అట్టివానిలో భాష ఒకటి. భాషకు గొప్పదనము కలిగించులక్షణములు మూడు మొదటిది మాటలాడుజనులసంఖ్య హెచ్చుగా ఉండుట; రెండవది పరిపూర్ణపాండిత్యము కలిగించుటకు సాధనము లగుగ్రంథము లన్నియు ఉండుట; మూడవది పైభాషలవారు కోరితమభాషలలోనికి మార్పుకొనఁ దగినయెంచి గ్రంథము లుండుట. ఇందు, మొదటిది సాధారణలక్షణము; తక్కినవి విశేషలక్షణములు. తుదిది ఒక్కటియే లక్షణముగా కొందఱు కైకొందురు తొలిదానికంటె రెండవదియు, రెండవదానికంటె మూడవదియు మిన్నలనఁ దగు. కాన, వరుసగా అవి అధమమధ్యమోత్తమలక్షణము లన వచ్చును. ఈలక్షణములనుబట్టియే మహాభాషలతారతమ్యమును నిర్ణయ మగునుగదా! దీనినిబట్టి మనమాతృభాష— తెనుఁగు— ఎట్టిదో కనుఁగొన నగును.

మన తెనుఁగు రెండు కోట్లకంటె హెచ్చుమందిమాటలాడుమహాభాష; జనసంఖ్యనుబట్టి భరతఖండములోనిదేశభాషలలో మూడవది. హిందీబుగాళీభాషలే దీనికంటె

తె గొప్పవి. తక్కినవన్నియు దీనితరువాతివే. అందుచేతనేకదా భరతఖండమునకెల్ల ఏదో ఒకదేశభాషకు ముఖ్యభాషగా చేయవలయు ననునద్యుచును బయలుదేరినపుడు తెనుఁగు తానును తల యెత్తి హిందీతో పోటీచేయ సాహసింపఁగలుగుట! ఇతియ కాక, తెనుఁగు తనమాటతీయ్యఁదనంపు బెప్పుబట్టి సాశ్చాత్యపండితులచే 'తూర్పుటాలియనుభాష' అనుచిరు దొందఁ గలిగినది. ఇక, భాషాచరిత్రయు చూచినచో— ఇది పెక్కువేలెండ్లనుండి వాడుకలో నున్నటుల తెలియ వచ్చును. ఇందు, మహాభారతము కొంత నన్నయభట్టు ౧౦౦ సంవత్సరములక్రిందట వ్రాసె; తక్కినది తరువాత తిక్కనసోమయాజియు, ఎఱ్ఱా ప్రగడయును ముగించిరి. పిదప, రామాయణము. భాగవతము మొదలగుగ్రంథములు పెక్కులు పుట్టినవి. వ్యాకరణములు, ఛందోగ్రంథములు, అలంకారగ్రంథములు మొదలగునవి వెలువడినవి; వెలువడుచున్నవి. ఎందఱో కవులును, మహాకవులును, కవిరాజులును, పండితకవులును, పండితులును, మహాపండితులును వెలసిరి; వెలయుచున్నారూ మహాపాఠ్యము మహామహాపాఠ్యము యాదివిరుదములును మనపండితులకు లభించుభాగ్య మబ్బినది. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తేర్పడినది. దానివెదజికముకింద సూర్యరా

యాంధ్ర)నిఘంటువు సిద్ధ మగుచున్నది. ఇంక ను, ఎన్నో సంఘములు పొడమనవి; పనిచేయుచున్నవి. దినవారపక్షమాసముతుపత్తికలు, గ్రంథమాలికలు, వార్షికసంచికలు మొదలగునవి వెలసి, దేశమం దెల్లెడల వ్యాపించుచున్నవి. ఇంతే కాదు. తుదకు, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాపరిషత్తుకూడ స్థాపిత మైనది.

ఇంతవని మనభాషావిషయమున పూర్వము జరిగి ఇప్పుడు జరుగుచుండఁగా సంతసింపనిస్వభాషాభిమాని అగు తెనుఁగువాఁడెవఁ డుండును?

కాని, పఠించి చూచినచో మనభాషనుగూర్చి మనకు కలుగుసంతసము నిలుకడ గలనిండుసంతస మగుటకు వీలుండనో! ఉండదో! అక్కడనే చిక్కు. నిజము చెప్పవలసి వచ్చినపుడు, మనవాఙ్మయమునకు వైభావలవారు కోరి తమభాషలలోనికి వీసికొనఁదగు ఉత్తమగ్రంథములు లేనికొంతయే కాక, అవశ్యకములగులక్షణగ్రంథములు లేనికొంతయు కలిగి, స్వభాషాభిమానులకు పరిపూర్ణ పాండిత్యము సమకూర్చుపసలే కున్నదని చెప్పక తప్పదు. దీనినిబట్టియే కొందఱు తెనుఁగు మహాభాషలలో తక్కి పద దగినది కాదని నిరసించఁ గలుగుచున్నారు. ఇందుచేతనే మనమును 'తెనుఁగు మహాభాష.' అని నిబ్బరముగా చెప్పఁ జాల కున్నారము.

ఇంక, పరిపూర్ణ పాండిత్య మబ్బునట్లు చేసి, భాషకు గౌరవము కలిగించులక్షణగ్రంథములు మనభాషలో ఎంతవఱ కున్నవో చూతము. "౧ తెనుఁగుభాషలోని పదములకు

వ్యుత్పత్తి మొదలగు నానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ నర్థమునువివరించుసర్వకష్టమగునిఘంటువునొకదానిని రచించి వ్రచురించుట, ౨ తెనుఁగుభాషకు సజాతీయే కరభాషలతో సాదృశ్యములను సాకల్యముగ నిరూపించునొకవ్యాకరణమునురచించి ప్రచురించుట, ౩ సారిభాషికశబ్దకోశముసిద్ధముచేయుట"

మొదలగు ప్రయోజనములకొఱకు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తేర్పడుటయే అప్పటికి మనభాషకు లక్షణగ్రంథపరిపూర్ణతలేదనుటకు పెద్దనిదర్శనము. పరిషత్తువారు నిఘంటునిర్మాణమునకు పూనుకొనిరి; వ్యాకరణముగాని సారిభాషికశబ్దకోశముగాని రచింప ఇప్పటికి ప్రారంభించినటుల కానరాదు. మొదలిడిననిఘంటువును ప్రచురించిన దానిలోని మచ్చుపదములనుబట్టి సర్వకష్టము కాదు. సాధనసామగ్రి చాలమిచే వాగు శబ్దోత్పత్తి నిర్ణయించువ్రాయత్నము మానివేసినారు. కాన, తెనుఁగు వ్యాకరణమున విభజించినవిధము ననుసరించి కూడ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువున పదములు కానరావు. విపరీతజ్ఞానముకలిగించుటకంటె ఊరకుడుటయే ఉత్తమ మని నిఘంటునిర్మాతలు శబ్దత్వాకరములోని పదవిభజనపద్ధతి గ్రహింపరై రని అనుకొనవలయును. కాని, ఈవిషయము స్వభాషాభిమానులకు ఎంతో ఆశాభంగము కలిగించినది. వానకై వేదియుండు వానకోయిలలకు వానకు బదులు పఱపు పచ్చినపుడు వగపులుగుట వింత కాదుగదా! పైసాధనసామగ్రిలోపము లోకమున కంతకును తెలిసినదే. అందుచేతనేకదా పరి

పత్తువారు నిఘంటునిర్మాణమునకు కొత్తగా తాము పూనుకొనవలసి వచ్చుట! అట్టిచో వారాలోపము తీర్చుటకు వలయు ప్రయము చేయ కుందురా? తప్పక చేసియుండు రనుకొనఁ జను కాని, అక్షయత్న ఫలము వారికి తృప్తి కలిగింపఁజాలినది కాకపోయి యుండ వచ్చును. తగినపండితులు దొరక లే దందురా? లేనివా రెక్కడనుండి వచ్చెదరు? ఉన్నవారిచేతనే వలయుకృషి చేయించి, లేనిసాధనసామగ్రి సమకూర్చుకొనవలసి యుండును. అది ఏకతమున నైననేమి జరుగ లేదు. కాన, సూర్యరాయాధ్యక్షిఘంటుపు వలన అచ్చతెలుఁగునుడులకు ఉత్పత్తిగాని, వ్యుత్పత్తిగాని తెలిసికొనఁగలుగుభాగ్యము తెలుఁగువారికిఁ బ్రాప్తకపోవుట నిశ్చయ మైనది.

ఇంతదాక ఎందులకు? ఇప్పటికిని మనభాషకు పేర్లగు తెలుఁగు-తెలుఁగునుడులకు ఉత్పత్తిగాని, వ్యుత్పత్తిగాని ఏమో! సరిగా తెలియదు.

ఈదృష్టి సర్వంకష మగునిఘంటుపు లేనిలోపము వేనోళ్ళ వెల్లడించుట లేదా?

ఇట్లే లక్షణగ్రంథములన్నియు మనకు లోపములే. భాతుపాతానులతో సమగ్రమగువ్యాకరణముగాని, ప్రకృతిశాస్త్రాదులు రచించుటకు సాయపడుపారిభాషికశబ్దకోశముగాని సమర్థము లగుచండఃకావ్యనాటకాలంకారలక్షణగ్రంథములుగాని తెలుఁగున కానరావు. ఇట్టిచో ఉత్తమవాఙ్మయము మనకెక్కడనుండి వచ్చును?

ఇక్కనైన మాతృభాషాభిమాను లగు తెలుఁగువారు పట్టదలతో పని చేసి—వలయుసాధనసామగ్రి సమకూర్చుకొని—పైలోపములు తీర్చుకొననిచో, లోకములో తమభాషమహాభాష అని చెప్పుకొని, తలయెత్తుకొని తిరుగఁ జాలరు.

ఇపుడు తెలుఁగున పరిపూర్ణపాండిత్యము గగనారవింశముగా నుండుటనుగూర్చి వివరించుటకు ముందు, దానికి వలయుసాధనసామగ్రిలోప మెట్లు కలిగినదో కనుగొనవగు.

భాషాపాండిత్యమునకు లక్షణగ్రంథములు ముఖ్యసాధనములు. అందు, నిఘంటువ్యాకరణములు అత్యవశ్యకములు. కాన, వాఙ్మయాభివృద్ధియు-దానిచే జ్ఞానాభివృద్ధియు చేసికొని మేలొందఁగోరువారునిఘంటువ్యాకరణములు--సంపూర్ణములు దుర్లభములుగాన--సమర్థము లయినవి సిద్ధముచేసికొన వలయును. ఈపని కొన్నిగ్రంథములు బయలుదేరినవిదపనే జరుగునుగాని మొట్టమొదటనే జరుగుట సమాజము కాదు. సంస్కృతమున నిఘంటువ్యాకరణము లట్టివే పుట్టినవి. అందుచేతనే అది సర్వసమర్థ మగుభాష కాఁజాలినది. అంగ్లేయాదిభాషలందును అటులే జరిగి, అవియు సర్వసమర్థములు కాఁజాలుచున్నవి. కాని, మనతెలుఁగుభాషకు ఆభాగ్యము కలుగ లేదు. రాజమహేంద్రుఁడగురాజరాజనరేంద్రుఁడు 'భారతకథాశ్రవణాభిరతి' చేకొర, 'విపులశబ్దానుశాసనుఁడు' నన్నయభట్టు వేఁగినాటితెలుఁగున భారతము కొంత

రచించె. దానిననుసరించియే తిక్కనసోమ
యాజిమొదలగువారు గ్రంథములు రచిం
చిరి. అయినను, అప్పటికి నిఘంటువురచించు
ప్రయత్నముమాత్రం మేకారణముననో ఎవ
రును చేసినట్లుగాని, చేయించినట్లుగాని కాన
రాదు. అంతే కాదు. పిదప, ఆంధ్రభాషా
పోషకుఁ డని పేరొందినకృష్ణదేవరాయల
నాఁడును ఆప్రయత్నము జరుగ దయ్యె. అది
తెనుఁగువారిమరదప్ప మే. తుదకు పదునెని
మిదవశతాబ్దిని దక్షిణదేశమున నుదురుపాటి
వేంకనార్యుఁడు 'ఆంధ్రభాషార్ణవము' అను
రకోశపద్ధతిని కష్టమున కోర్చి, అచ్చతెనుఁ
గునుడు లేర్చి, పద్యములుగా కూర్చి, తె
నుఁగువారికి మహోపకార మొనర్చె. ఆం
ధ్రనామసంగ్రహము మొదలగుమఱికొన్ని
పద్యనిఘంటువులును వెలువడె కాని, అవి
అన్నియుకూడ శబ్దోత్పత్తివిభజనము ననుస
రించి వ్రాసినవి కావు. కావున, వానివలన
ఉత్పత్తి తెలియ గాదు. పోనిండు. తరువాత
బయలుదేరిన అకారాదినిఘంటువులవలన ఆ
లోపము తీరినదేమో! అని చూచిన అది
యను జరుగ లేదు. శబ్దరత్నాకర మందు
లకు ప్రయత్నించినది. సూర్యరాయాంధ్ర
నిఘంటువు సాధనసామగ్రి చాల దని ఆప్ర
యత్నమే పదలుకొనినది. ఇటుల నిఘంటు
నిర్మాణమున లోపము కలిగినది.

నిఘంటునిర్మాణమున లోపము కలిగిన
దనుటకు అర్థమేమి? తెనుఁగువారికి ఎవరికి
గాని అర్థజ్ఞానము సంపూర్ణముగా లభించు
టకు అవకాశము లే దనుటయే.

అయిన, తెనుఁగున పరిపూర్ణ పాండిత్య
మెవరికిని లేదా? ఉండుటకు వీలున్నదో
లేనో చూతము.

అర్థజ్ఞానము పాండిత్యమునకు తల్లి. ఇది
నిఘంటువులవలన ముఖ్యముగా కలుగ వల
యును. నిఘంటువులకు పదములు లోకవ్యవ
హారమువలన సిద్ధ మగుభాషనుండి రా వల
యును. పూర్వము తెనుఁగున పాండిత్యము
సంపాదించఁ గోరువారు అచ్చతెనుఁగునుడు
లయర్థజ్ఞానముకొఱకు ఆంధ్రనామస గ్రహ
మందఱును, సాంబనిఘంటువు- వేంకటేశాం
ధ్రము మొదలగునవి కొందఱును చదువు
చుండెడివారు; సంస్కృతశబ్దార్థజ్ఞానముకొ
ఱకు అమరకోశ మందఱును. నానా
ర్థరత్నమాల మొదలగు నవి కొంద
ఱును చదువుచుండెడివారు. తెనుఁగు
బడులలో కొన్నినిఘంటువులు చదివించెడి
వారు కాని, మనదేశమున ఇంగ్లీషుబడులు
బలిసి, వానిననుసరించియే తెనుఁగుబడు
లును మాఱుటచే ఇపు డావాడుక మొత్తము
మీఁద పోయిన దనియే చెప్ప వచ్చును. తె
నుఁగుపాండిత్యమునకై నిఘంటువులువర్లిం
చినయిప్పటివఁడితులకు ఈనడుమనే అచ్చు
పడిన 'ఆంధ్రభాషార్ణవము' ఎంతమందికి
ప్రాతప్రతిగా లభ్యమైనదో తెలియదు.
పైని చెప్పిననిఘంటువులును, తదితరములు
ను వర్లించి కంఠస్థములుగా చేసికొన్నవారే
కిని అర్థజ్ఞానము పరిపూర్ణముగా కలుగు నను
ట కల్ల. వీనితోద్పాటు కొంతవఱకే. వీనికి
తోడు అకారాదినిఘంటువులు కా వలయు

ను. అందు, అచ్చతెనుగునుడులకు ఆంధ్ర పదసాహిత్యాలక్ష్మీనారాయణీయనిఘంటువుల యు- సంస్కృతశబ్దములకు సర్వశబ్దసంబోధిని, ఆప్తినిఘంటువు మొదలగువానియు- తెనుగునుడుల కన్నిటికిని ప్రానునిఘంటువు, శబ్దరత్నాకరము మొదలగువానియు సాయమిప్పటికిని తప్ప కున్నదికదా? సూర్యరాయనిఘంటువు వెలువడుచో ఇవి అన్నియు చేయుసాయమును- చేయఁజాలనిసాయమునుకూడ అది ఒకటియే చేయఁ జాలునేమోయని పలువురారించు చుండిరి కాని, దానిమచ్చునుడులనుబట్టి చూడ, అందు తెనుగునుడులన్నియు ఊడ వనుకొన వీలు కలుగుచున్నది. కాన, అది ఆళిత ఫలింపఁ జేయఁ జాలదేమో! ఇప్పటికి పైనినుడివిన రెండు తెనుగునిఘంటువులును కలసికూడ అర్థజ్ఞానము పూర్తిగా కలిగింప తోడ్పడఁ జాల కుండుటచేత, సందర్భమునుబట్టి ఏదో అర్థము చెప్పకొని సరిపెట్టుకొనుటయో, అదియుకుదుర కున్న వదలి వేయుటయో తటస్థించుచున్నది.

అటు వదలి వేసిననుడుల యర్థమునకు గతి ఏమి? పలుగ్రంథములు పరిశోధించుచో ఒకదానిలో సందర్భమునుబట్టి స్పష్టముగా తేలినఅర్థము మఱొకదానిలో అంత కుమునుపు విడకుండ నుండిన సందేహమును తీర్ప వచ్చును. కాని, అర్థవిషయమున సం దేహాస్పదము లగుఅన్ని వదములయర్థమును అట్లే విడుటకు వీలగునా? కాదనియే చెప్పక తప్పదు.

కావున, అర్థజ్ఞానము సంపూర్ణముగౌ లభించుటకు ఇప్పటికి తగిననిఘంటువులు లేవనట స్పష్టము.

ఇదిసాధారణార్థజ్ఞానమునుగూర్చియే.

ఇక శ్రవ్యత్వత్వార్థజ్ఞానమును గూర్చి చూతము. సంస్కృత సమ పదముల వ్యుత్పత్త్యర్థము సంస్కృతగ్రంథములసాహాయ్యమున తెలిసికొన వచ్చును. కాన, అంతవఱకు సంపూర్ణజ్ఞానము లభించుటకు వీలు కలదు. కాని, అచ్చతెనుగునుడులవ్యుత్పత్త్యర్థము వీవిద్యాధియో సంస్కృతసమాచ్ఛిక వదభేద మెఱుంగక ఆచ్ఛికవదమునకు దేని కేని వ్యుత్పత్త్యర్థ మే మని యడుగునపుడు కొందఱుఊడ సాధ్యాయులు నిరసనపునగపునగుచు 'అది అచ్చతెనుగు; దానికి వ్యుత్పత్త్యర్థ మేమి?' అనుచుండుటయే ఈవిషయమున సంపూర్ణ సాంక్షిక్య మెవరికిఁగాని లేదనుటకు దృష్టాంతము. ఇందులకు కారణము, అధర్వణాచార్యుని 'దేశ్య మవ్యుత్పత్త్యన్న' మనువాక్యమే కా నోపును.

అయిన, అచ్చతెనుగు నుడులకు వ్యుత్పత్త్యర్థము లేనిమాట నిజమా? ఇది నిజమెట్లుగును? అచ్చతెనుగు భాష కాదా? భాష అనునపుడు దానియందలి నుడులకు వ్యుత్పత్త్యర్థము లేదనుట ఎట్లు? సంస్కృతవదములకువలెనే అచ్చతెనుగు నుడులకును ఊడ వలయును. కొన్నిపదములవ్యుత్పత్తి తెలియగాక పోవచ్చును? అంత మాత్రమున వేసికిని వ్యుత్పత్తి లేనలేదనరాదుకదా? కాని, వ్యుత్పత్తి తెలుపునిఘం

టువు తెనుఁగున లేమింజేసియు, తెనుఁగు నుడులకు వ్యుత్పత్తి ఉండు దనువెట్టినమ్మక మునుబట్టియు కొందఱు వైవిధమున ననుట తటస్థించుచున్నది. కాని, అది సరిగా ఆలోచించి చెప్పమాట కాదు. ఆలోచించినను వ్యుత్పత్తి తెలియకున్నను తెలియ దని చెప్పఁ దగునే కాని లే దని చెప్ప రాదు.

ఎటు లయిన నేమి? ఇప్పటికి అచ్చ తెనుఁగునుడుల వ్యుత్పత్తిర్థజ్ఞానము తెనుఁగుపండితులకు చాలవఱకు శూన్యమే. సాధారణార్థజ్ఞానమందును కొంతలోప మున్నట్లీంతకుముందే అనుకొన్నారము. ఇట్టిచో ఎట్టివారికిఁగాని తెనుఁగున అర్థజ్ఞానము పరిపూర్ణముగా లభించుట ఎట్లు? పరిపూర్ణ మగునర్థజ్ఞానమే లేనిచో పరిపూర్ణ పాండిత్యము లభించు టెట్లు?

ఇఁక వ్యాకరణపుముచ్చట చూతము, భాషాచరిత్రము లరసినచో, ఏదేశమునఁగాని గ్రాంథికభాషకు ఆదేశపువ్యావహారికభాషయే తల్లి. వ్యాకరణపాండిత్యే దాది. కబ్బపుబాసబిడ్డకు తనతల్లి పాలే తొలిపాపు; దానికి తోడు దాదిపాలు. పెరిగిన బాసచెలువలును ఎడనెడ తమపాలు కోలిచిచ్చెదరుగాక! తల్లిపాలతో పెరిగినపిల్ల తల్లిగుణములతో విలసిల్లి, తనవారియుల్లములు రంజిల్లఁజేయఁ జాలుచుండును. ఇఁక తల్లిపాలపెంపునకు దాదిపాలపెంపును సాయపడినచో చెప్పవలసిన దేమి? కాని, మఱొక తెనుఁగున పెరుఁగవలసివచ్చినయెడల ఆముదువు తొరఁగ కుండునా?

పైపరిపాటినిబట్టి మనపొత్తపుబాస బిడ్డరూపు పరికింతము. ఇది తల్లిపాలపాపు మీఁదనే పెరుఁగుభాగ్యమునకు నోచుకొనదయ్యె. దాదిపాలతోఁడును దీనికి సరిగా దొరకదయ్యె. బిచ్చపుఁబోతపాలబలిమియే పెనుసాయ మయ్యె. ఇట్టికడకండ్లలో ఎట్లు లో పెరిగినది; పెద్ద దయినది. కాని, తల్లిపాలుగాని- దాదిపాలుగాని- సరిగా లేనికొఱత పెంపులో కనిపింప కుండు టెట్లు? సాజమగుచాలతో రావలసినసాగసును- బలిమియును రాక, రూపు చెడకుండు టెట్లు? పోతపాలరూపుతోడను- ఎరువునగలవేనముతోడను ఇది తనవారిని కొందఱును కొంతవఱకు సంతసింపఁజేయఁ గలిగె. అంత, దైవానుగ్రహమున దీనికి తల్లిపాలును బాగుగ త్రొగుభాగ్య మబ్బె. అందువలన హెచ్చుగా క్రోలినపోతపాలచే వచ్చినవెఱురూపు చాలవఱకు తగ్గి, తల్లిపోలిక పొడగట్టి, ఏపుగా పెరిగి, తనవారికి తొల్లిటికంటె ముద్దుమరిపెములు చూపఁ గలిగె. ఇటుల, తొలుత ఒకరూపుచు- పిదప మఱొకరూపును దీని కొదవె. అప్పటినుండి ఇప్పటిదనుక పోషణభేదమునుబట్టి సహజరూపము మాటుదురవస్థ దీనికి తప్ప లేదనియే చెప్పవలసి యున్నది. భాషాయోషల కొండొరులసరకు తెరపుగొని వాడుకొనునలవాటు వింత కాకున్నను మితి మీఠిన పేరు చెడునుగదా? దురదృష్టవశమున ఆదురవస్థయే మనగ్రాంథికభాషకు కలిగినది. చూడుఁడు. నన్నయాయదులకవిల్వమున తెనుఁగునుడులకంటె సుస్కృతపదము

లే ఎంతో హెచ్చు. అంతటితో అయినదా? తొలి తెలుగువ్యాకరణ మగు 'ఆంధ్రశబ్దచి తామణి' సంస్కృతభాషలో నున్నది. దాని వ్యాఖ్యానము 'కవిశిరోభూషణము' సంస్కృ తభాషలో నున్నది. 'వికృతివివేకము' సం స్కృతము. 'హరికారికలు' సంస్కృతము. చిన్నయసూరి రచించిన తొలి తెలుగువ్యాకృ తి సంస్కృతము. 'ఆంధ్రకాముది' సంస్కృత ము; దీనికి కొసరు నాగరలిపి: ఉదాహరణ ములుమాత్రము తెనుగు. ఈ తెనుగువ్యా కరణము లెవరికొఱకు వ్రాసిరో! తెనుగు వారికొఱకా? సంస్కృతపండితులకొఱకా? దీనినిబట్టి తెనుగువారు తెనుగువ్యాకరణ ము చదువుకొనుటకుమందు సంస్కృతము చదువుకొన వలయును; పాండిత్యము సంపా దించుకొన వలయును. నాగరలిపి నేర్చుకొ న వలయును. అప్పుడు తమభాషావ్యాకరణ ము చదువుకొన వలయును. ఇట్టిదుర్గతి తె లుగువారికేకాని, లోకములో మఱియెవరి క్కిని కలిగినటుల కాన రాదు. దీనికి కారణ ము, వై తెనుగువ్యాకరణములు వ్రాసినవారు తెనుగునందే గాఢాభిమానము కలవారు కాక. సంస్కృతమునందే గాఢాభిమానము కలవారగుటయే. అని అనుకొనక తప్పదు. ఇట్లనుటకు సాక్ష్య మే మందురా? కనుడు. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి 'ఆద్యపృథ్వితిః ప్రకృతి శ్చాద్యే ఏషా తయో ర్భవే ద్వికృతిః' (సం స్కృతప్రాకృతములు ప్రకృతులు; ఈ ఆం ధ్రభాష వానివికృతి.)—అని శాసించె. ఈ పాటయే తక్కినవ్యాకరణములు పెక్కులు

పాడినవి; ఇంకను పాడుచున్నవి! 'అభీనవ దుడి' అనుచిరు దొండినమూలఘటికకేతన, స్వతంత్రముగా తాను వ్రాసినతొలిపద్య వ్యాకరణ మగు 'ఆంధ్రభాషాభూషణము' నందును—

“తే.గీ. తల్లి సంస్కృతంబె యెల్ల భాషలకును దానివలనఁ గొంత గానఁబడియెఁ గొంత దాన కలిగె నంతయు నేకమై తెనుగుభాష నాంగ వినుతి కెక్కె.”

అనియే చెప్పె. కాని, తెనుగును కేవల వికృతిగా మాత్రము చేయఁ డయ్యె. అయి నను, సంస్కృతమువలన కలిగినకొంత ముం దుదా? తనకుఁదాన కలిగినకొంత ముందు దా? సహజముగా తనకుఁదానకలిగినదే కదా ముందుది కావలె అపుడు సంస్కృత ము తెనుగునకు తల్లి అగునా? కాదే!

ఇటుల స్వతంత్రదేశభాష అగుతెనుగు తనయందభిమానము లేనిసంస్కృతపం డితులకును, వారి ననుసరించువారలకును వికృతియే అయినది; అగుచున్నది. మహారాష్ట్రదేశభాష అగుప్రాకృతము పృథ్వితి కాఁగా, తెనుగుదేశభాష అగుతెనుగు ప్ర కృది కాదు; వికృతి. —అనుటకంటె సాహ సము మఱొకటి ఉండునా? అసాహసము తెనుగువారి కెల్లరికు చిరకాలము సమ్మోహనాస్త్ర మగుటకంటె మిన్న యగువంతి మఱొకటి ఉండునా? అప్పకవి తెనుగు ప్రాకృతభేద మనియి-అష్టభాషలలో ఒకటి అనియు చెప్పియు, అది సంస్కృతప్రాకృత ములవికృతి అని తెనిగించి, అంతటితో, ఊర

కుండ, దీనికి మాతృభాషయందు గాఢాభి
మానములేమి కాక కారణము ము తేమి ?
తుదకు విదేశస్థులు మనదేశమునకు వచ్చి,
మనభాష పఠింపి, తెనుఁగును స్వతంత్ర
భాషయే—ప్రకృతియే—ఒకదేశభాషయే;
సంస్కృతప్రాకృతాదిభాషలసాయము పొంది
నంతమాత్రమున కేవలవికృతి అగు తెలు
అని నష్టముగా బోధింపఁగా మనలో కొం
దఱి కాసమ్మోహము పోయినది; కొందఱి
కింకను పోనే లేదు. అహో! అస్వతంత్ర
దేనిలోఁగాని ఎంతకు చాలదు? అది మను
ష్యులను మనుష్యులు కాకుండఁజేయఁ గలు
గుచో స్వతంత్రభాషను వికృతిగా చేయఁగ
లుగుటలో వింత ఏ మున్నది?

నిజమునకు ఆంధ్రరాజులనాటి ఆంధ్ర
ము ప్రాకృతములలో ఒకటి కా నగు; మహా
మహాసాధ్యాయ పరవస్తు వేంకటరంగచా
ర్యులయ్యవారలుగా రొకడొకన్యాసమున తె
లిపినటుల పైశాచీభేదము కా వచ్చును. కా
న, ప్రాకృతభేద మగు ఆ ఆంధ్రము వికృతి
అయిన అగుఁగాక! కాని, ఆంధ్రశబ్దచింతా
మణి తెలిపినఆంధ్రము— తెనుఁగు—మాత్ర
ము వికృతి కాదు. ఆవ్యాకరణమే 'దేశ్యము
ప్రవాహిని' అని తెలుపక తప్పినది కాదు.
దేశ్యము వికృతి కాదుకదా? అదే తెనుఁగు
న ముఖ్యభాగముకదా? అట్టిచో తెనుఁగున
కు—ఆంధ్ర మనుపేర—వికృతిత్వము కల్పిం
చుట న్యాయమా? కా కున్న నేమి? సం
స్కృతమునందుఁ గలగాఢాభిమాన మట్లు
చేయించినది. ఆవికృతిత్వము బాగుగా వ్యా

పించినది. కనుంగొనుఁడు.—తెనుఁగు నా
లుగువిధము అని చెప్పటలో—వికృతిసిద్ధాంత
ము బలపడు నని కాబోలు—'తజ్ఞ సమా
చ దేశ్యా గ్రామ్యా చేయం చతుర్విధా భ
వతి' తద్భవము, తత్సయము, దేశ్యము, గ్రా
మ్యము—అని ఇది నాలుగువిధములు. అని,
తత్సవతత్సయభాగములకు ప్రాముఖ్య మి
చ్చి, ఇంటిలోనివస్తువులజావితా వ్రాయ
మొదలుపెట్టి తరువాతవచ్చినవి మొదటను.
మొదటినుండియు ఉన్నవి తుదకు వ్రాసినట్లు,
పిదప వచ్చినతద్భవతత్సయములను మొద
టికి తెచ్చి, మొదటినుండి ఉన్నదియు—ప్ర
వాహినియు నగుదేశ్యమును వానివెనుకకు
ఈడ్చివేసినారు. ఇట్టిఅన్యాయము తెనుఁగు
నందే అభిమానము గలతెనుఁగువారు తెనుఁ
గువ్యాకరణము వ్రాయుచో ఎన్నఁ జైన
కలుగునా?

ఈపట్టున ఒక్కవిషయము చెప్ప నగును.
ఆంధ్రరాజులభాష అగుఆంధ్రము ప్రాకృత
భేద మనియు—దేశ్య మగుతెనుఁగు ద్రావిడ
భాషాభేద మనియు పిదప అవి రెండును
కలసి ఒకేభాష అయి, అది ఆరెండు
పేర్లతోడనే కాక 'తెనుఁగు' అనుపేరుతో
డను పరఁగుచున్న దనియు విమర్శింపమియు
దేశ్యప్రాముఖ్యమును గణించమియు, సం
స్కృతమునకును—దానితోపాటు ప్రాకృత
మునకును—అత్యధికప్రాముఖ్య మిచ్చుటయు,
మనవారు వికృతిసిద్ధాంతవిమోహమునకుఁ
నగుటకు కారణములుగా కాన వచ్చును. పం
డితులు యథార్థ మారసి, నిర్ణయితురుగాక!

ప్రాకృతము భారతీ బాల్యభాషితమని అం
గీకరించియు, అది సంస్కారము పొంది సం
స్కృత మయిన దని చెప్పుటకు బదులుగా,
ప్రాకృతదేశ్యపదములను లెక్కింపక ప్రాకృ
తము సంస్కృతభవ మని చెప్పినవద్దతి నే సం
స్కృతపండితులు తెనుఁగు విషయమునను
అవలంబించిరి! ఇది వారికి సంస్కృతముదుఁ
గలగాఢాభిమానమును వెల్లడించుటచే అం
దులకు సంతసింప వచ్చుచుగాని, విమర్శన
సామర్థ్యమునుగాని- సత్యమునుగాని ప్రక
టింపమికి వగవక తప్పదు.

ఇంతటితో పోయినదా ఈపాఠం
త్ర్యదోషము? లేదు; లేదు. ఇప్పుడు దేశస్వా
తంత్ర్యమును పోగొట్టుకొని విదేశప్రభుత్వ
మునకు బానిస లగుచునవారు మనదేశము
ననే అమర్చుకొనఁ దగినబట్టలు మొదలగు
వస్తువులకూడ అమర్చుకొని వాడుకొనక ప
రదేశములనుండి దిగుమతిచేసి వాడుకొను
నట్లు, తెనుఁగువ్యాకరణములు వ్రాయువా
రు-సంస్కృతవ్యాకరణములోని పారిభాషిక
పదములు విచ్చలవిడిగా తమకృతులలోనికి
దిగుమతిచేసి వాడ మొదలిడినారు; వాడు
చున్నారు. చూడుఁడు:—వ్యాకరణము, వర్ణ
ము, అచ్చు, హల్లు, సంధి, అత్తు, ఉత్తు, లట్టు,
లిట్టు, లృట్టు, తుమర్థము, తద్విధము, కృదంత
ము మొదలగునవి పెక్కులు దిగుమతిసర
కులే. అచ్చు, హల్లు మొదలగునవి సం
స్కృతవ్యాకరణమున సార్థకములు గాని,
ఇందు నిరర్థకములే. పోనిడు. క్రొత్తపారి
భాషికపదములు కల్పింప బద్ధకించి సిద్ధరూ

పములు కొన్ని వాడుకొన్నా రనుకొన్నను,
విషయము సంస్కృతవ్యాకరణము ననుసరిం
చి తెనుఁగువ్యాకరణమున సంపూర్ణముగా
తెలిపిరేమో యని చూచిన అదియును సున్న
యే. దానియందున్నట్లు దీనియందు భా
తుపాఠము లేదు; గణపాఠము లేదు. అంతే
కాదు. ఉచ్చవిషయము లైన సంపూర్ణము
లా? అదియును కానరాదు. కనుఁగొనుఁడు:-
సంస్కృతప్రాకృతభాషాసమము తత్సమము;
సంస్కృతప్రాకృతభాషాభవము తద్భవము;
లోకవ్యవహారసిద్ధము దేశ్యము; లోకవ్యవ
హారసిద్ధమై శాస్త్రునిరుద్ధ మైనది గ్రామ్య
ము. —అనికొన్ని యుదాహరణము లిచ్చుట
తో భాషావిషయము సంజ్ఞాప్రకరణములోని
భాగముగా పెక్కు-వ్యాకరణములలో ము
గిసినది. అప్పకవి విస్తరించి చెప్పెద నని భా
షాపరిచ్ఛేద మనుపే రొకయాశ్వాసమున
కుంచెఁగాని, అందుచు అతఁడు భాషావిషయ
మునుగూర్చి పూర్తిగా చెప్పఁ జాలకపోయె.
సంస్కృతసమములు సిఘంటుసాహాయ్యము
నను- తదితరసాహాయ్యమునను తెలిసికొ
నవచ్చు ననుకారణమున వానినిగూర్చి విస్త
రించి చెప్ప లేదనుకొన వచ్చును. శాస్త్రు
నిరుద్ధ మైనదానితో పని లేమింజేసి గ్రామ్య
మునుగూర్చి చెప్ప నక్కట లే దనుకొన
వచ్చును. కాని మిగిలిన ప్రాకృతసమతద్భవ
దేశ్యములనుగూర్చి యైనను విస్తరించి చెప్ప
నక్కట లేదా? ఏవిప్రాకృతసమములలో, ఏవి
సంస్కృతభవములలో, ఏవి ప్రాకృతభవము
లో ఉదాహరణములుగా నిచ్చినకొలఁదిపడ

ములు గాక తక్కినఅచ్చతెనుఁగునుడులలో తెలిసికొనుట కాధార మేమియు లేదు. ఇంక జేశ్యముగూర్చి, అది ఆంధ్రదేశ్యము, అన్య దేశ్యము—అని ద్వివిధ మని చెప్పి, వానికి కొన్ని యదాహరణము లిచ్చుటతో ముగిసె. ఆంధ్రదేశ్యములలోనే ఒకమండలము లోనివదములు కొన్ని మఱొకమండలము వానికి తెలియవు. అట్టిచో వానినిగూర్చియు, అన్యదేశ్యములనుగూర్చియు నయిన చెప్ప నక్కఱ లేదా? చెప్ప వలయును. కాని, చెప్పటమాత్ర మంతసులు వగువని కాదు. ఆంధ్రదేశ్యముతో సంబంధము గలదేశభాష లెన్ని కలవో అన్నియు తెలిసినఁగాని ఏవద మేఅన్యదేశ్యమో చెప్పఁ బెట్లు? కాన, ఈ విషయము ఏవో కొన్నిఉదాహరణము లిచ్చుటతో జాతి విషవవలసి వచ్చినది. అందుచే తెనుఁగువ్యాకరణపుగతి పులిని చూచి నక్క వాఁతలు పెట్టుకొన్నట్లు మాత్ర మైనది. వాఁతలు పులిబగ్గి లగునా? నక్కకు పులిసత్తువ వచ్చునా? కాని, వాఁతలు బగ్గి లని భ్రమవడుతెనుఁగువిద్యార్థులకు తెనుఁగువ్యాకరణము బెబ్బలి అగుట నిశ్చయము; ఇది ఎల్లరకును అనుభవైక వేద్యమే.

కావున, పారిభాషికపదములదిగుమతివలన తెనుఁగువ్యాకరణమునకు వికృతరూప మొక్కటియే వచ్చినది కాని, సంస్కృత వ్యాకరణమునకుఁ గలసంపూర్ణ త్వము రా లేదు. ఇంతకు, సంపూర్ణత్వము తేరగా రమృన్న ఎట్లు వచ్చును? పాణిని మొదలగు వైయాకరణు లెంతో శ్రమపడి, ఎంతో అభి

మానముతో భాష అంతయు గావించి, ఎంతో బుద్ధిబల ముపయోగించి సంస్కృత వ్యాకరణము రచించిరి. తెనుఁగునం దట్టి అభిమానముతో అంతశ్రమపడి వ్యాకరణము వ్రాసినవా రే? విద్యావిశేషమురాచా ర్యుడ నని చెప్పుకొన్న కాకునూర్యుకవి ఎలకూచిబాలసరస్వతీసకలభాషాకవిమహా శాధ్యాయప్రణీతాంధ్రవ్యాఖ్యానగ్రంథం బాధారంబుగా విరచించిన 'ఆంధ్రశబ్దదంతామణి'యందు (అప్పకవీయమందు) ప్రబంధమహిమ యనుశీర్షికకింద మొట్టమొదట.

“క. ఇది చదివినపిమ్మట మఱి యెదియేనియుఁజనుపుబుద్ధియేలావొడము స్ఫురవడి గ్రంథము లన్నియు ఔదకఁజెదకఁ సార మెల్ల వివరింపంగఁగ. గీ. పర్యతముతల్ల నొక్కదర్పణమునందుఁ జూపెడుతెలుఁగునను గవిత్వోపయోగ లక్షణము లన్నియును సరళంబుగాఁగ నెలుఁగఁబడునిందుఁదెలియనూహించిరేని. గీ. సారభాషకు శబ్దశాస్త్రబుగపదిఁ దెనుఁగున కవశ్యకం బిది.....”

అని చెప్పుకొనె. కాని, అదియు సతఁడనుకొనినట్లు ౮ ఆశ్వాసములతోఁగాక ౫ ఆశ్వాసములతోడనే ఇపు డసంపూర్ణ ముగా కాన వచ్చుచున్నది. అతఁడు కొంతవఱకు శ్రమపడినను ఊన్నభాగములలోనివిషయములును సంపూర్ణములు కావు. పిమ్మట వ్రాసినవచనాంధ్రవ్యాకరణములతో చిన్నయనూరివరచిత మగు 'బాలవ్యాకరణము'ను, బహుజనపల్లినీతారామాచార్యరచిత మగు 'ప్రా

ధవ్యాకరణమును ఇపుడు పాఠశాలలలోను, కళాశాలలలోను పైతరగతులవిద్యార్థులును, పైగా తదితరులును ప్రమాణగ్రంథములుగా వ్రాయుచున్నారు. అవి రెండును కలసినను తెనుగువ్యాకరణము సంపూర్ణమగు నని సంతసింపట కవకాశము కలుగ కున్నది. అందుచేతనే, ఆంధ్రీసాహిత్యపరిషత్తువారు కొత్తగా సంపూర్ణ వ్యాకరణము రచించవలసియున్న దని తీర్మానించుకొనవలసి వచ్చినది. కాని, ఆ తీర్మానము క్రియాయోగమున ఏకరణమునో ఇప్పటికి పరిణమింప లేదు. నిరుదు బ్రహ్మశ్రీ మల్లాదిసూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు 'ఆంధ్రీభాషానుశాసనము' పరిశ్రమ మొనర్చి వ్రాసి ప్రిచురించినారు. దానిని కొందఱు పొగడిరి. కొందఱు తెగడిరి ఏ మయినను, అదియు నమగ్నము కా దని శాస్త్రిగారే తెలిపిరి. కొంతకాలముక్రిందట కీ! శే! పాడి వేంకటస్వామి యను వేంకటనారాయణాచార్యులు విరచించిన భాతుపాఠసూత్రపాఠగణపాఠ యంతాంధ్రీశబ్దానుశాసన మనునాంధ్రీవ్యాకరణ మొకటి యున్నట్లు తత్పండితరచితమగు 'ఆంధ్రీక్షరతత్త్వము' వలన తెలియవచ్చుచున్నది. పేరును బట్టి అది సంపూర్ణవ్యాకరణ మగు నేమో యని తోచును. కాని, పైకి రామిచే దానినిగూర్చి నిశ్చయముగా ఏమియు చెప్ప వీలు కా కున్నది. తక్కిన వ్యాకరణము లేవియును సంపూర్ణములు కావని పైనివ్రాసినదానివలన తేటతెల్లమే. కావున ఇప్పటికి తెనుగున సంపూర్ణవ్యాక

రణము లే దనియేకదా తేలినది. సంపూర్ణవ్యాకరణమే తెనుగున లేనియెడ సంపూర్ణవ్యాకరణజ్ఞాన మెవరికి గాని లభించు తెల్లు? అది లభింప వీలు లేనిచో తెనుగున సంపూర్ణపాండిత్య మబ్బు తెల్లు? కావున, భాష్యాంతపండితులు సంస్కృతవ్యాకరణమున పరిపూర్ణపండితు లని చెప్ప వీలున్నట్లు, తెనుగున పరిపూర్ణవ్యాకరణమే లేమిచే ఏపండితులును పరిపూర్ణవ్యాకరణపాండిత్యము గలవారని నిస్సందేహముగా నొక్కిచెప్పటకు వీలు చిక్క కున్నది. అయినను, పరిపూర్ణవ్యాకరణసాహాయ్యము లే కున్నను స్వయంకృషిచే పరిపూర్ణవ్యాకరణజ్ఞానము సంపాదించినమహాపండితులుందు రేమో! కాన, సంపూర్ణవ్యాకరణము లేకున్నను సంపూర్ణపాండిత్యము తెనుగువ్యాకరణమున కొందఱకు సాధ్యమే యనకొందమని తలంచినను దానికిని చిక్కేకానవచ్చుచున్నది. ఏ మందురా? అర్థజ్ఞానమునుగూర్చి చర్చించునపుడు వ్యుత్పత్త్యర్థజ్ఞానము మొత్తముమీఁద ఎవరికిని సంపూర్ణముగా లే దనియే తేలుటచే భాషలోనిపదముల కెల్లవ్యుత్పత్తి తెలుప సాయపడని వ్యాకరణజ్ఞానము సంపూర్ణమని చెప్ప వీలు కాదు. కావునను, తెనుగుతో సంబంధము గలభాషలన్నిటిలోను ఎట్టిగొప్పపండితుల కైనను పాండిత్య మబ్బుట దుర్లభము. కావునను, అర్థజ్ఞానవిషయమున పరిపూర్ణపాండిత్యము లభించుట ఎవరికిగాని సాధ్యము కానికరణి నే వ్యాకరణజ్ఞానవిషయమునను ఎవరికి గాని

పరిపూర్ణ పాండిత్యము లభించుటయు సాధ్యము కా దనియే తేలును.

పాండిత్యపరిపూర్ణత్వమునకు అర్థజ్ఞానవ్యాకరణజ్ఞానములకు తోడుగా ఛందోజ్ఞానమును కావ్యనాటకాలంకారజ్ఞానమును కావలయును. ఇవి లభించుటకు తెనుఁగున ఎంతవఱకు వీలు కలదో చూతము.

ఛందోజ్ఞానము కోరువారు సాధారణముగా సులక్షణసారమును- అప్పకవీయమును చదువుదురు. అనంతనిఛందము మొదలగు మఱికొన్ని గ్రంథములును కలవు. వీనిలో 'అప్పకవీయము' ముఖ్యగ్రంథముగా నున్నది. కాని, అదియును స్పష్టముగాను- సులువుగాను ఛందోవిషయము లన్నియు బోధింపజాల కున్నది. కాన, ఛందోవిషయమునందును కాలక్షేప మగుచున్నను పరిపూర్ణ పాండిత్యము లభించుటకు ఆధారము లేదనియే చెప్ప వచ్చును.

కావ్యనాటకాలంకారజ్ఞానము కలిగించు గ్రంథములు మనభాషలో చాల తక్కువ. ఉన్నవియు సంపూర్ణములు కావు. ఇక సంస్కృతగ్రంథములును, ఇంగ్లీషుగ్రంథములును చదివి, ఈజ్ఞానము పరిపూర్ణము చేసికొనవలయును. ఇందులకు సంస్కృతాంధ్లేయ భాషాపాండిత్య మావశ్యకము. కాన, తద్భాషాపాండిత్యము లేనివారల కీజ్ఞానము సరిగా కలుగ నేరదు. కాన, తెనుఁగున కావ్యనాటకాలంకారవిషయముననుపరిపూర్ణ పాండిత్యము మృగ్యమే.

ఇప్పటికి తేలిససారాంశ మేమి? అర్థజ్ఞానముకాని, వ్యాకరణజ్ఞానముకాని, ఛందోజ్ఞానముకాని, కావ్యనాటకాలంకారజ్ఞానముకాని పరిపూర్ణముగా సమకూర్పఁ గలుగుగ్రంథములు మనభాషలో లేవనియు, కావ్యనాటకాలంకారములనుగూర్చి సంస్కృతాంధ్లేయభాషలు తెలిసిన తెలుఁగుపండితులు కృషిచేసి వలయుజ్ఞానము గడించుకొనుటకు వీలున్నను- అర్థజ్ఞానముకాని, వ్యాకరణజ్ఞానముకాని, ఛందోజ్ఞానముకాని ఆవిధమున నైన సంపాదించుటకు వీలు కాదనియు, అందుచే తెనుఁగున పరిపూర్ణ పాండిత్యము లభించుననుకొనుటకు వీలు లేదనుటయే.

అయిన మన మిప్పుడు చేయవలసినదేమి? ఈకొఱత తీర్చుకొనవలయునా? అక్కఱ లేదా? తెనుఁగునందభిమానము కలవా రెవరేని ఈకొఱత—మనభాషకు కళంకము తెచ్చు ఈపెద్దకొఱత—తీర్చుకొననక్కఱ లేదనఁగలరా? తెనుఁగువాఙ్మయము సంపూర్ణకారవము పొందుటకును- 'తెనుఁగు మహాభాష.' అని డంకామీద దెబ్బ కొట్టి చెప్పకొనుటకును ఉత్తమగ్రంథములు పెక్కులు బయలుదేరి వలయును. కాని, పరిపూర్ణ పాండిత్యము లేనిచో ఈపని జరుగు టెట్లు? కాన మొదట పరిపూర్ణ పాండిత్యము లభించుటకు వలయుసాధనసంపత్తి సమకూర్చుకొనవలయును.

సరేకాని, ఇది సమకూడు టెట్లు? ఈమహాకార్య మొకరిచే కావలసినది కాదు. ఎందఱో భాషాసేవకులు అభిమానముతో

డను- ఓపికతోడను పాటుపడ వలయును. భాషాసేవ చేయుతలంపున మనదేశమున ఎన్నో సంఘములు బయలుదేరినవి; ఇకను బయలుదేరి వచ్చును. ఇ వన్నియునుకూడ మొదట భాషాపాండిత్యమునకు వలయునా ధనసంపత్తి సమకూర్చుటయే తమకర్తవ్యముగా నిర్ణయించుకొని పని చేయ వలయును. వీనిలో చేరనిభాషాభిమానులును దీనిని గూర్చి పని చేయ వలయును. ఇప్పటికే కొందఱుభాషాభిమానులు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారు, మ. రా. రా. గిడుగు వేంకట రామమూర్తిశంతులుగారు, చిలుకూరి నారాయణరావుగారు, బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు, కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు మొదలగువారు మనతెనుగునకు పెంపు కలిగింప పూనుకొని పని చేయుచున్నారు. అందులకు సంతసింప నగును. కానీ, చేయవలసినపని ఎంతో కలదు. తగిన కృషి చేయక ఏదో వ్రాసి ప్రచురించుట చేతను, అక్కఱ మాలిన వాదోపవాదముల చేతను తత్కర్తలకుఁగాని- భాషకుఁగాని మేలు రవంతయు కలుగదు. కాన, భాషాభిమానులు—పండితులుకానిండు; తదితరులు కానిండు—ఎవరికి తగినట్లు వారు నియమ పూర్వకముగా భాషాసేవ చేయ వలయును. ఎట్లందురా? దయచేసి కనుంగొనుడు.

తెనుఁగున మంచిసాహిత్యముకలవారు, తమసాహిత్యఫలము తెనుఁగువారికి సమకూడుటకై ఆయాగ్రంథములందు అర్థకాఠిన్యమును- అన్వయకాఠిన్యమును కలపదా

దులయందు తాము తమబుద్ధి వీనియొగించి విడఁగొట్టినఅర్థాన్వయములు తెనుఁగుపత్రికలలో ప్రచురించుచుండ వలయును. సమర్థులు వ్యాఖ్యానములు లేనికఠినకావ్యములకు వ్యాఖ్యానములును, తక్కినవానికి లఘుటీకలును వ్రాసి ప్రచురింపవలయును. ఇంతే కాదు. ఇప్పుడు జరుగుచున్న పనినిబట్టి సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువున కొన్నిగ్రంథములలోనిపదములే కాని తక్కినవానిలోనివి చేరు ననుకొనుటకు వీలు కనబడదు. అట్టిచో గ్రంథస్థములు కాని నుడులుకాని, వ్యావహారికభాషలో వ్రాసినవ్రాతలలోని నుడులుకాని దానిలో చేరకుండుట వింత కానేరదు. అందువలన, అది సంపూర్ణనిఘంటువు కానేరదు. మనకు సంపూర్ణమగుతెనుఁగునిఘంటువు కావలయును గాన దానినిగూర్చి పని చేయవలసి యున్నది. అందు సూర్యరాయనిఘంటునిర్మాతలు గ్రహింపనిగ్రంథములలోనిపదములు సేకరించుట మొదటిపని; ఇది సులువగుపని. ఈపనిలో ఎవరికిష్టమగుగ్రంథమువారుకైకొనుట మేలు. భాషాభిమానులు వివిధము లగువృత్తులను గూర్చివివరముగా వ్యాసములు వ్రాయవలయును. కృతికర్త లెల్లరును తాము శ్రోత్రగా వాడిన నుడులజాబితాలు వెల్లడింప వలయును. ఇక గ్రంథస్థములు గాక లోకవ్యవహారసిద్ధము లగుదేశ్యపదము లెన్నియో కలవు. అవి అన్నియు శ్రమపడి భాషాభిమానులు గనులలోని మణులనువలె వీర్చి కూర్చ వలయును. అవి అమూల్యము

లు గౌన, వానిని గడింప మనము పడుకట్ట
మునకు ప్రితిఫలము వేయుమడుగు లని త
లంచి సంతసింప వచ్చును. ఆసంతస మెట్టి
దో అనుభవమే తెలువఁ గలదు. కాన, భా
షాభిమాను లగు పెద్దలును- పిల్లలును తమ
తమప్రదేశములలో వాడుకలో మాత్రముండి
పొత్తములలోని కెక్కనినుడులను కడుంగడు
మెలంకువతో గడించి తెనుఁగునిరి పెంచి,
దానిచే తామును వన్నె కాంతురుగాక! ఇదే
రెండవపని; బలు వగువని. దీనినిగూర్చియే
మఱొకమాట చెప్పవలసి యున్నది. మన
వారు కొందఱు నాటువానిని పాటించక గేలి
చేయుచుందురు. కాని భాషాభిమానులకు
వారిసాయమును కావలయును. తెనుఁగునా
టను ఆయాపట్లలోని నేద్యగాఁడ్రీవలనను,
పనివాండ్రీ వలనను, కూలివాండ్రీ వలనను,
అందు ముఖ్యముగా ముసలివాండ్రీవలనను
మనము నేర్చుకొనవలసినవిషయము తెన్నో
కలపు. అందు మన కిప్పుడు కావలసి పొత్త
ములలోనికి రానినుడులు వారివలననే హె
చ్చుగా రా వలయును. కాన, మనపని నెఱ
వేల్చుకొనుటకు మనము వారి నాదరించి
ముచ్చటలాడుచు—వా రెటుల చెప్పినను
సరే—వారిచే కథలు చెప్పించియు, బోగ
ట్ట లడిగియు శ్రద్ధగా వినుచు కొత్తనుడి
అని మనస్సునకు తట్టిన దెల్ల వ్రాసికొను
చుండవలయును. తక్కినవారితో మాటలా
డునపుడును పైవారు మాటలాడు కొను
నపుడును ఎటులే చేయవలయును. ఇటు
లొనరించుచో తెనుఁగునుడులు ఛాలవఱకు

ఒక్కచో చేరి తెనుఁగునిఘంటువునకు ఒక
విధ మగుపరిపూర్ణత కొంతకాలమునకైన
కలుగును. ఈపరిపూర్ణత వదసంఖ్యగఁగూర్చి
సంతపఱకే. ఇందువలన సందేహముగా ను
న్నవదములయర్థము చాలవఱకు విడిపోవు
టకు వీలు కలుగును. ఈసందర్భమున ఇం
కొకమాట చెప్ప వలయును. తెనుఁగునాటి
సరిహద్దులలో నుండువారికి తెనుఁగునకు
తోడు దగ్గఱదేశభాషయును తెలియుట సహ
జము. ఇటుల స్వభాష అగు తెనుఁగును--
దగ్గఱదేశభాష అగు ఓధ్రీమో, మహారాష్ట్రీ
మో, కన్నడమో, తుళువమో, అరవమో,
మఱొక భాషయో తెలిసినవారును, తెనుఁగు
నం దభిమానము కల తద్భాషాపండితులును
తెనుఁగునుడులను పోలు ఆయాభాషలనుడు
లు కనిపెట్టి-వ్రాసి-అకారాదిగా కూర్చి వెల్ల
డింప వలయును. అందు వీలున్నంతవఱకు
అన్యదేశ్యములకు సంబంధించినభాతువులు
ను, వానియర్థములును చేర్చ వలయును. ప్రా
కృతసమతద్భవములను గుర్తించుటకు సం
స్కృతనాటకములలోని ప్రాకృతభాగములు
ను, ప్రాకృతగ్రంథములును పరికించి, మూల
పదములతో వాని జాబితాలు వెల్లడింప వల
యును. ఇందువలన వ్యుత్పత్తి తెలియరాని
దేశ్యములలో కొన్నిటి కైన వ్యుత్పత్తిర్థము
తెలియ వచ్చును. శబ్దరత్నాకరకర్త కొన్ని
నుడులకు వ్యుత్పత్తి సూచియుండుటచే పరి
కించి వానిలో సరియగునవి కైకొన వచ్చు
ను. తద్భవములకు మూలపదములను బట్టియు,
అంధ్రీదేశ్యములకు కొన్నిటికి భాతుసాహా

య్యమునుబట్టియు, మిగిలిన అన్యదేశ్యములకు అన్యదేశభాషాకృషినిబట్టియు, అన్యభాషా పండితుల సాహాయ్యమునుబట్టియు వ్యుత్పత్త్యర్థము తెలిసికొన వచ్చును. ఇటుల పాటుకడి నచో అచ్చతెనుఁగునుడులకు పెక్కింటికి వ్యుత్పత్త్యర్థము లభింపఁ గల దని ఆశింప నగును. మైని తెలిపినటుల పనిచేయునెడల దానివలని ఫలము అరజ్ఞానపరిపూర్ణతకు ఎంతో సాయపడును.

తెనుఁగువ్యాకరణమునం దభిమానము కలిగి కృషి చేయువారు తమకృషిఫలము వ్యర్థము కా కుండుటకై సంబంధమున్నయితరభాషలతో సరిపోల్చుచు-వ్యాకరణ మంతయుఁగాని, అందలిభాగములుగాని ప్రయరించి సంపూర్ణ వ్యాకరణము మఱికొంతకాలమున కైనను సిద్ధ మగుటకు తోడ్పడ వలయును. ఇది వ్యాకరణజ్ఞానపరిపూర్ణతకు సాయపడును.

తెనుఁగుఛందస్సునం దభిమానము కలవారు తాము చేయుకృషిఫలము వెల్లడించుచుండ వలయును. ఇది ఛందోజ్ఞానపరిపూర్ణతకు సాయపడును.

కావ్యనాటకాలంకారములయం దభిమానము గలవారిలో సంస్కృతాంధ్రేయాదిభాషలయందు మంచిసాహిత్యము కలవారు ఆయాభాషలయందు ఆవిషయములకు ప్రమాణము లగుగ్రంథములు చదివి, ఆవశ్యక

మగుచో విషయ మంతయుఁగాని, కానిచో కొంతకాని వ్రాసి ప్రచురింప వలయును. ఇది కావ్యనాటకాలంకారజ్ఞానపరిపూర్ణతకు సాయపడును.

మైని సూచించినచందమునను- బుద్ధియంతు లగుభాషాభియానులకు తట్టుతక్కినఛందములను తెనుఁగుకొఱత తీర్చుటకై పాటుపడునెడల మనవానికి మనభాషయందు పరిపూర్ణపాండిత్య మబ్బుటకు సాధనసంపత్తి లభించును. అపుడు భాష సర్వసమర్థమై కొఱవడినవాఙ్మయము పూర్తి చేసికొనుటకు వీలు కలిగి, తెనుఁగు మహాభాష కా దనువెలితి కొంతకాలమున కైనను తీటుభాగ్యము కలుగును. కాన, మనసాహితీకవితాసంఘములు మైని తెలిపినకరణిని తమతమశక్తికొలదిని మాతృభాషాసేవచేసి ధన్యము లగుటకు ప్రయత్నించుఁగాక! భాషాభిమాను లగు ధనికులు తమధనమును- బుద్ధియు భాషాసేవకైవినియోగించి కృతార్థు లగుదురుగాక! అంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున మాతృభాషాసేవ చేయుతెనుఁగువానికి తోడ్పడి సార్థమగుఁగాక!

గీ, కారు సర్వజ్ఞు లెందు ఎవ్వర లేని;
కాని, అది యెఱింగినవారు కాన రాదు;
ధర్మహరిహాకృటీసులు ప్రాధు లగుటఁ
అది ఎఱిగి మార్గదర్శకు లయిరి మనకు.

అకారాది విషయసూచిక.

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
౧ అంజనేయవినుతి.	౪	౧౮ ప్రణయభిక్ష.	౨
౨ ఆంధ్రకవిలాపితామహము.	౪౬	౧౯ ప్రణయమల్లిక.	౮౧
౩ ఆత్మకు నిర్బంధము లేదు.	౫౧	౨౦ ప్రబంధపరమేశ్వరుడు.	౨౩
౪ “ఈమణినిపోదుమా! పాణినాథ!		౨౧ ప్రబోధగీతిక.	౧
మనము.”	౬౯	౨౨ భాష-దానివరిణామము.	౩౨
౫ కవిత.	౬౭	౨౩ భ్రమరగీతము.	౬౫
౬ గదబలు.	౫౨	౨౪ మధుసానరక్షణసంఘము.	౩౭
౭ చెల్లెల!	౪౫	౨౫ మనదేశచరిత్రము—స్వకీయాధా	
౮ జానకీపశ్చాత్తాపము.	౭౩	రములు.	౫
౯ జాన్మనులేఖ. (మిథ్యాపోషక			
నిరసనము.)	౭౧	౨౬ మహామహాపాథ్యాయ శ్రీకరవస్తు	
౧౦ తిమ్మరుసు-కృష్ణదేవరాయల		రంగాచార్యులు అయ్యవారలు	
కృతఘ్నత.	౮౮	గారి జీవితచరిత్రము.	౬౧
౧౧ తెనుగు-పరిపూర్ణపాండిత్యము.	౧౦౦	౨౭ మాతృభాషాప్రకీర్తనము.	౩౫
౧౨ తెనుగు-ప్రాకృతము.	౭౪	౨౮ వరాన్వేషణము.	౬౦
౧౩ దృఢానురాగము.	౪౭	౨౯ వసంతము.	౨౨
౧౪ నాహృదయేశ్వరి.	౩౬	౩౦ వివిధపద్యావళి.	౯౬
౧౫ పత్నీదానము.	౮౨	౩౧ సత్యసూక్ష్మములు.	౯౩
౧౬ పలుకరింపు.	౫౯	౩౨ సర్వసిద్ధి-రాయవరము.	౮౯
౧౭ ప్రణయధర్మము.	౨౨	౩౩ సుధానిధి.	౩౦

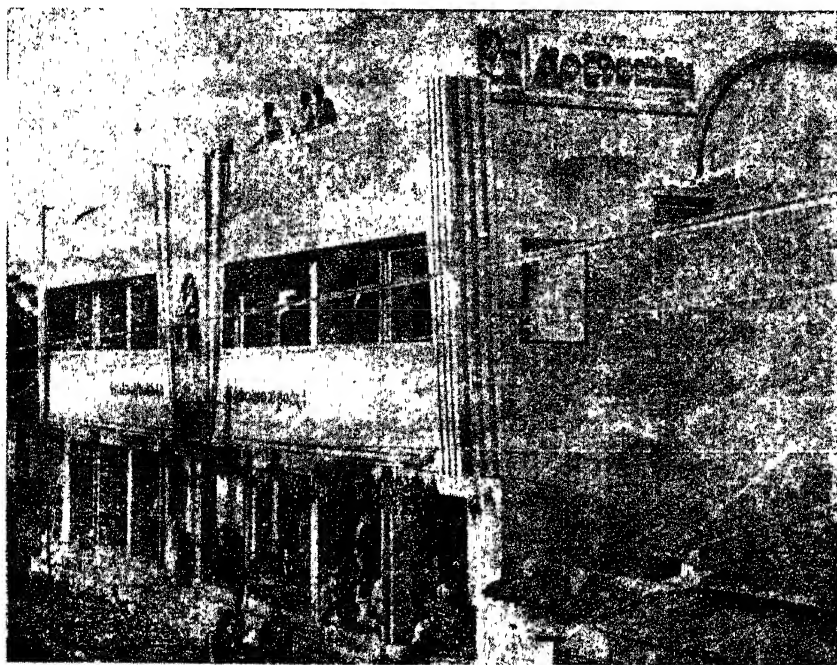

రజతోత్సవ గుంచిక

1963

24

శ్రీ వాసవి కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము
చిలకలూరిపేట

1963-64 సం॥ కార్యనిర్వాహక వర్గము

అధ్యక్షులు : శ్రీ గృంథి వెంకటరత్నంగారు

ఉపాధ్యక్షులు : శ్రీ గాదం శైట్టి సత్యనారాయణగారు

కార్యదర్శి : శ్రీ కొప్పరావూరి కోటేశ్వరరావుగారు

సహాయకార్యదర్శి : శ్రీ బచ్చు రామలింగంగారు

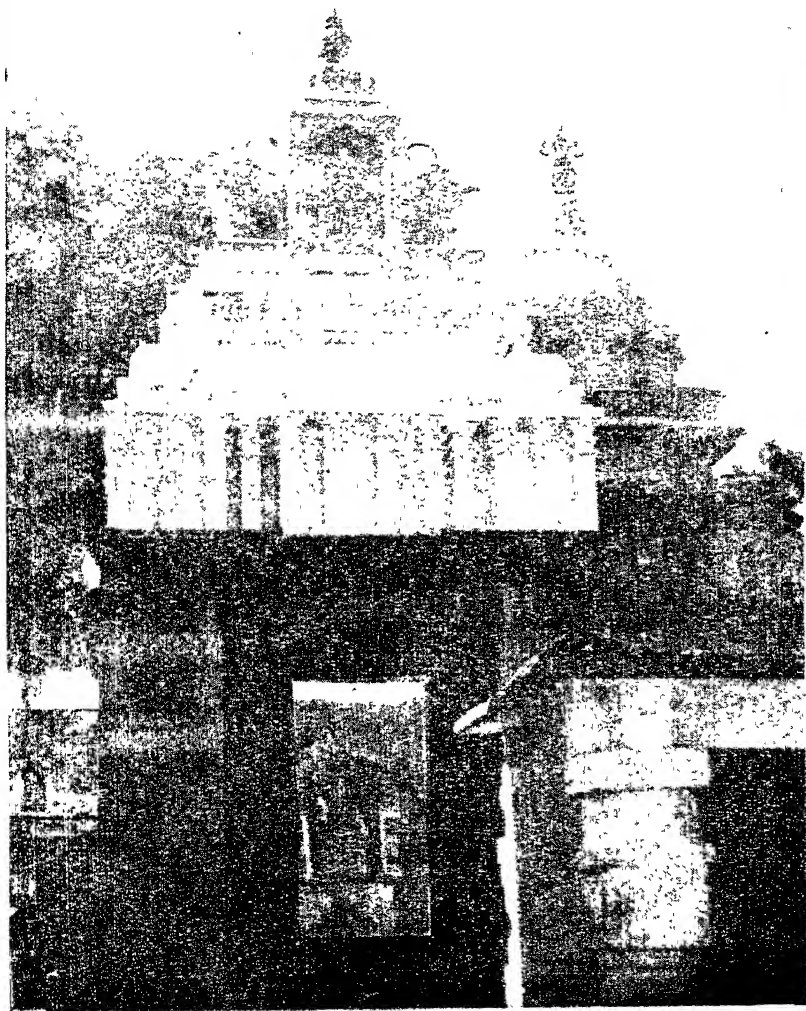
సభ్యులు

- శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణగారు
- , కొల్లా సత్యనారాయణగారు
  - , మద్ది రామమూర్తిగారు
  - , కొత్తమాను కృష్ణారావుగారు
  - , గృంథి పూర్ణచంద్రియ్యగారు
  - , పసుమర్తి వెంకట కోటయ్యగారు
  - , అరవపల్లి పేరయ్యగారు
  - , మున్నలూరి వెంకట కోటయ్యగారు
  - , రాచుమల్లు వెంకటేశ్వర్లుగారు
  - , చండ్రపల్లి కాశీవిశ్వనాథంగారు
  - , చంటిపల్లి లక్ష్మయ్యగారు
  - , అరవపల్లి తాతయ్యగారు
  - , బచ్చు సత్యనారాయణగారు
  - , రాచుమల్లు రామకృష్ణారావుగారు
  - , మున్నలూరి ముత్యాలగారు
  - , మేళ్ళచెర్వు రాములుగారు
  - , రాచుమల్లు వెంకన్నారావుగారు

ఆయా శాఖల అర్గనైజర్లు

- గోశాఖ : శ్రీ గృంథి పూర్ణచంద్రియ్యగారు
- , బచ్చు రామలింగంగారు
- గ్రంథాలయశాఖ : , కొప్పరావూరి సత్యనారాయణగారు
- , రాచుమల్లు వెంకటేశ్వర్లుగారు
- చలివేంద్ర శాఖ : , గాదం శైట్టి సత్యనారాయణగారు
- , మద్ది రామమూర్తిగారు
- దేవాలయశాఖ : , పసుమర్తి వెంకటకోటయ్యగారు
- , బచ్చు రామలింగంగారు
  - , ~~బచ్చు సత్యనారాయణగారు~~
  - , బచ్చు సత్యనారాయణగారు

నామోత్సవ సంఘము

శ్రీ వాసవి కన్యకా పరమేశ్వరీ దర్శన సంఘము
చిలకలూరిపేట

ప్రతులకు :

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము
చిలకలూరిపేట :: గుంటూరు జిల్లా.

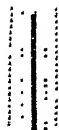
రజతోత్సవ సంచిక

సంపాదకవర్గము

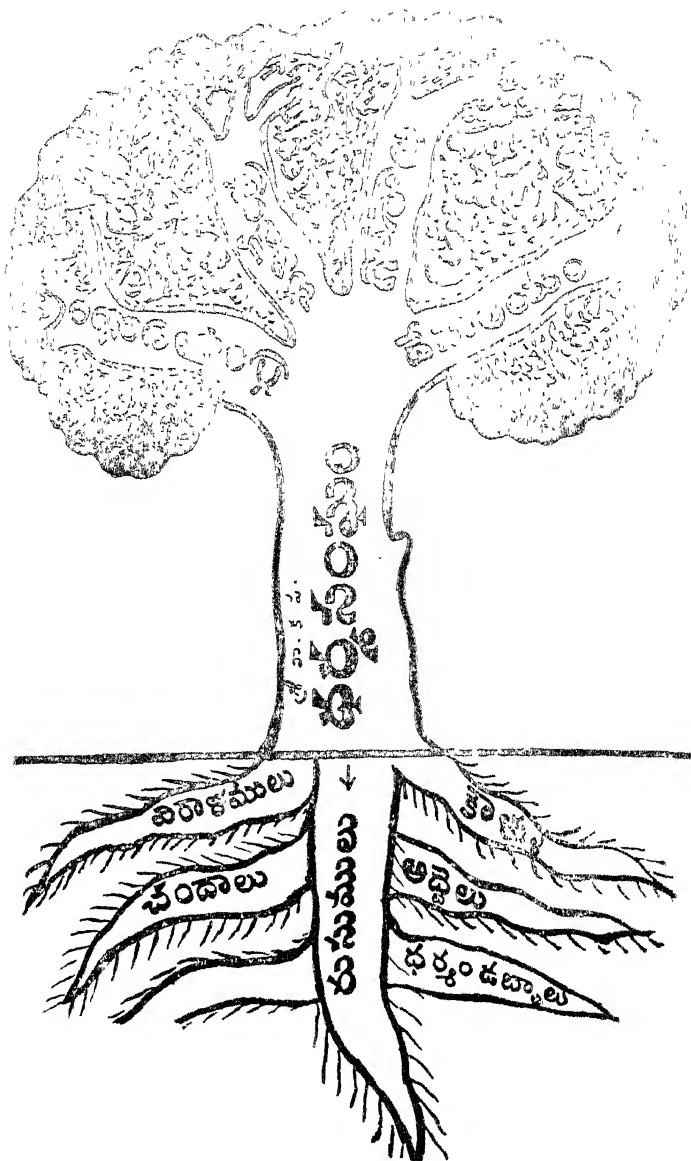

వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణ
కొప్పరావూరి కోటేశ్వరరావు
కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ
పొత్తూరి నరసింహారావు
బచ్చ సత్యనారాయణ
బచ్చ రామలింగం
మున్నయారి వెంకట కోటయ్య

ప్రకాశకులు :

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము
చిలకలూరి పేట

చతుస్సఖిలచేనొప్పారు
 ఆ బీజపాత్ర కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మసంఘ మహావృక్షము
 చిలకలారిపేట.

విషయ సూచిక

స్వాగత వచనములు :

ఆకాంక్ష :

విన్నపము :

కార్యదర్శి నివేదనము :

అధ్యక్షోపన్యాసము :

శ్రీ వెంకటేశ్వర పంచరత్నములు :

ధర్మ సంస్థకుజై :

శుభాకాంక్షలు :

గ్రంథాలయ భవనదాత శ్రీ రామమల్లు
రంగనామకులు శ్రేష్ఠి

శ్రీ వాసవీకన్యకావరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘచరిత్ర
చలివేంద్ర.

చిలకలూరి పేట.

చిలకలూరి పేట చరిత్ర.

చిలకలూరి పేట.

నాదస్వర గురుకులము, చిలకలూరి పేట.

పుస్తక భాండాగారం

గ్రంథాలయం.

పుస్తకము.

జలదానము.

అత్యవసర పరిశీలితా లైబ్రరీయనుల ప్రముఖ
పాత్ర.

శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ

ఆర్గనైజర్ - గ్రంథాలయశాఖ

, పి. యు. ఆర్.

, బచ్చు సత్యనారాయణ

, కొప్పరావూరి కోటేశ్వరరావు కార్యదర్శి

, గ్రంథి లక్ష్మణస్వామి, విజయవాడ.

కవిపాదుమా శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ
విజయవాడ.

శ్రీ ధూళిపాళ వేంకట సుబ్రహ్మణ్యం

, తూబాటి నాగభూషణరావు

, వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణ

కవిపాదుమా శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ
విజయవాడ.

శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ

, జాస్తి వేంకటనరయ్య

, షేక్ ఆలీ బి. ఎ.

, తూబాటి నాగభూషణరావు

, నాగరాజు వెంకటేశ్వర్లు

ఖండ కృతీనుండి.

శ్రీ వల్లభనేని హనుమంతరావు

, కె. రాఘవరెడ్డి

గ్రంథాలయములు-ఉత్తమ సాహిత్యము.

మాకుతున్న నారీలోకం

శ్రీ వాసవీ కన్యకావరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ
రజత జయంతి ప్రశంసాపద్యములు

గ్రంథాలయోద్యమ చరిత్ర.

గ్రంథాలయాలు - స్త్రీలు.

మణిహారం.

గోవు.

గోపీషణ.

మీ కోర్కెలు తీరాలంటే.

గోశాలలు.

ప్రజాస్వామ్యం-గ్రంథాలయాలు.

కన్యకా జననము.

శ్రీ వాసవీ కన్యక.

న్యాయం.

భారతనారి.

, జాస్తి వేంకట నరసయ్య

శ్రీమతి ఆవుల జయప్రదాదేవి

దావూదు.

శ్రీ ఆయ్యంకి వేంకటరమణయ్య

శ్రీమతి రాజ్యం సిన్హా బి.ఎ., శాంతినికేతన్

, గుడిపూడి రాజేశ్వరీదేవి

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

, వంకాయలచాటి శేషనారాయణం

, నిమ్మరాజు చిర వెంకటేశ్వర్లు

, జోస్యభట్ల సత్యనారాయణ

, కోదాటి నారాయణరావు

, వనమా వేంకట రమణ గుప్త

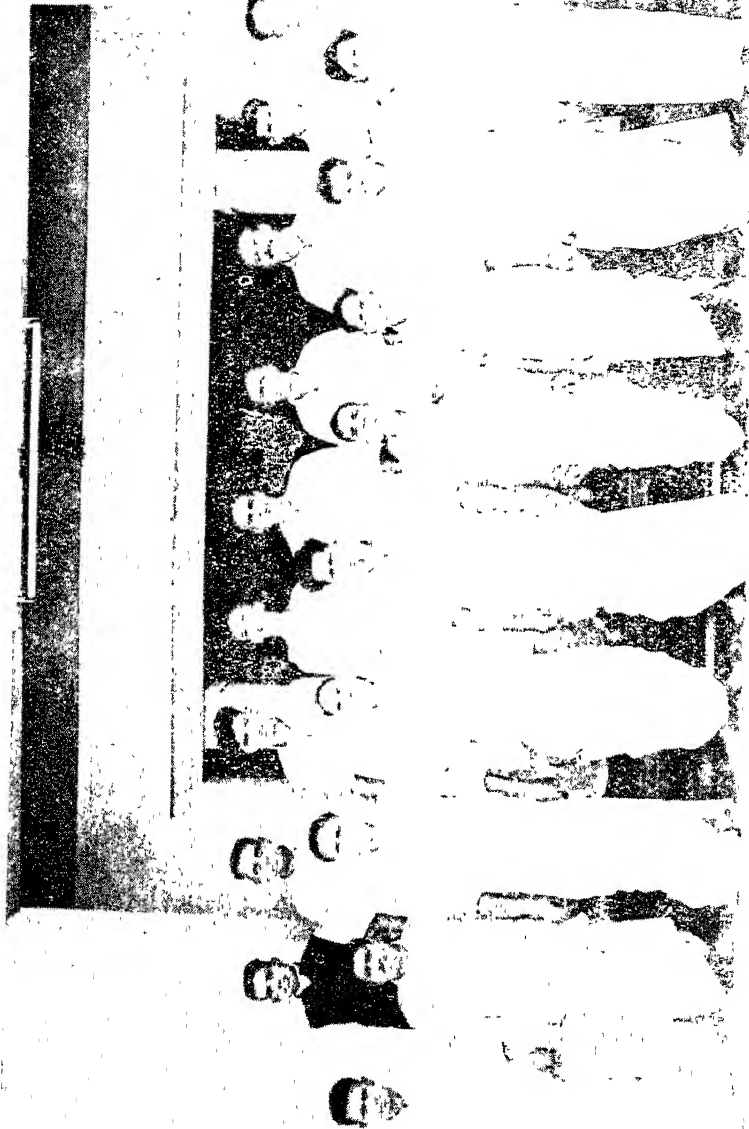
, వారణాశి లక్ష్మీనారాయణ బి.ఎ.,

, ఉన్నవనేతు మాధవరావు బి.ఎ.,

, జాస్తి వేంకట నరసయ్య

చిలకలూరిపేట శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ
కార్యవిర్వాహక వర్గము 1963 - 64

చిలుకలవారిచేట శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ
రజత జయంతి సంచికా సంపాదక వర్గము

1. శ్రీ పంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణ. 2. శ్రీ చొత్తూరి నరసింహారావు. 3. శ్రీ కొప్పరావూరి గోపేశ్వరరావు,
4. శ్రీ బచ్చ రామలింగం, 5. శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ 6. శ్రీ బచ్చ సత్యనారాయణ,
7. శ్రీ మున్నలూరి వెంకటగోటయ్య.

స్వాగతవచనములు

కొప్పురావూరి నత్యనారాయణ, ఆర్గనైజర్.

సర్వజ్ఞులూ, విజ్ఞులూ, సాహిత్యప్రియులూ, ఆరాధకులూ, సంఘసేవకులూ, పెద్దలూ అయిన మిమ్మందరినీ యీ సభా ప్రాంగణానికి ఆహ్వానించే అవకాశం లభించినందుకు నేనంతో సంతోషిస్తున్నాను.

ప్రపంచం యీనాడు వైజ్ఞానికంగా ఎంతో ముందుకు నడిచింది. మానవుడు చేపలాగా సముద్రంలోనూ, పతంగములాగా నీలాకాశంలోనూ విహరించగలగటమే కాకుండా చంద్ర, శుక్ర, అంగారక గ్రహ ప్రయాణాలకు కూడా సోపానాలు నిర్మిస్తున్నాడు. అయితే మానవుడు యంత్రతో ఆగలేదు. ఒక్క తృటి కాలంలో యీ సువిశాల సుందర వసుంధరను నాశనం చేసి స్మశానంగా మార్చగలిగిన వివేక వివర్జిత విపత్తుల పరిణామాలను సృష్టించగల మారణాయుధాలను కూడా ఉత్పత్తిచేశాడు. మానవ వికాసానికి బదులు మానవతా వినాశనానికి దారులు పడుతున్నాయి. ప్రమాదాన్ని కలిగించాల్సిన మానవుడి తెలివితేటలు ప్రమాదాన్ని కొనితెస్తున్నాయి. మానవ ఉపాధికి ఉపకరించాల్సిన వజ్ర మానవతా సమాధికి పునాదులు వేస్తుంది. ప్రపంచ సంతృప్తం కావలసిన మానవజీవితం విషాదస్థితి అవుతుంది.

పురోగమించాల్సిన క్రాంతి వధం వక్రించి తిరోగమిస్తుంది. క్రాంతిని, శాంతిని అందించటానికి బదులుగా మానవ జీవితాన్ని విషాదాంతంచేసి ప్రపంచాన్నే అంతంచేసేదిగా మారుతుంది. ఇందుకు కారణం ఏమిటి? ఐహికమైన వైజ్ఞానిక అభివృద్ధితోపాటు పారమార్థికమైన జ్ఞానాభివృద్ధి లోపించటమే. యీనాడు మానవుడికి కావలసింది వింతవింత వస్తువులను ఉత్పత్తిచేసే విజ్ఞానం మాత్రమేకాదు, ఆ విజ్ఞానాన్ని సరసమైన రీతిలో నడిపించగల విజ్ఞత మానసిక వికాసంతో పాటు బుద్ధివికాసం కూడాకలగాలి. అందుకు అవసరమైంది సత్సంగత్యం, సద్గ్రంథ పఠనం. అందుకే గ్రంథాబిరుదాలు. మరి అటువంటిప్పుడు గ్రంథాలయాల ప్రాముఖ్యాన్ని గురించి మీకు తెలియండి ఏముంది? స్పష్టాదిలో మానవుడు పశుతుల్యుడుగా వున్నాడు. కాల పరిణామ క్రమంగా బుద్ధి వికాసం పొంది ఆలోచనచేసి, ఉచితానుచిత, జ్ఞానాజ్ఞాన వివేకాన్ని అలవరచుకున్నాడు. యింకా యీ స్థితినుండి ముందుకు పోయి మానవుడు దేవుడుగా మారాలిగాని దానవుడిగా మారకూడదు. అటువంటి జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించే ధారగ్రంథాలు సర్వకాల పూజితాలు.

శ్రీ వాసవీ కన్యకావరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ నిర్వహణలో నడపబడుతున్న గ్రంథాలయం తగినంత వసతిలేదని యిదివరకు మేము బాధ పడుతూ వచ్చాము. ఒక సుందర సువిశాల భవనం ఉంటే ఎంత బాగుండునా అని కలలు కన్నా. అయితే కలలు ఫలించినయ్. సహృదయులూ, సుహృదయులూ అయిన శ్రీ రామ మల్లు రంగగాయకులుగారి దాతృత్వంతో చదువుల సరస్వతికి సకల సౌకర్యాలుగల సుందరమైన సువిశాల భవనం సిద్ధించింది.

యీనాడు గ్రంథాలయ నూతన భవన ప్రారంభోత్సవం మాత్రమేకాదు, శ్రీ వాసవీ

కన్యకావరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ రజతోత్సవం కూడా. ఉత్సాహంగా యీ మహోత్సవాలకు వచ్చిన మీ అందరికీ మా హృదయ పూర్వక మైన స్వాగతం చెబుతున్నాను. అవ్యాజమైన మీ ప్రేమాను రాగాలతో, సహాయ సంపత్తులతో మా సంఘం అహరహమూ అభివృద్ధి పొందుతుందనటంలో సందేహంలేదు.

నిరంతర సేవా పరాయణ త్వం లో నూ' సద్గ్రంథ పారాయణత్వంలోనూ అమూల్యమైన మానవసేవ చేసే ఎందరో మహానుభావులతో అలంకరించబడిన యీ సభకు మరొక్క మారు స్వాగతం చెబుతున్నాను. శైలవు-

★ ఆ కాంక్ష ★

ధర్మ సంఘ ధ్యేయానికి జయం జయం జయం
సంఘపు సంకల్పాలకు శుభం శుభం శుభం.

పరమేశ్వరీ కరుణతోడ వీక్షించాలి,
ప్రీతి ఒక్కరి జీవితాన్ని రక్షించాలి,
సిరులూ సంపదలతో ధరణి పులకరించాలి,
కాంత సుఖ కీరాలను చిలకరించాలి

||ధర్మసంఘ||

నీరు, గాలి, వెలుతురు అందివ్వాలి,
పంచభూత సంపదలను పంచివ్వాలి,
మంచినిటి పందిళ్లే పెంపొందాలి,
పంచభక్త్య పరమాన్నం ప్రసాదించాలి.

||ధర్మసంఘ||

గోశాలలు పూరూరూ పరిధ విల్లాలి,
కరుణామయి గోదేవి కాపాడాలి,
పశుసంతతి సంపదలె పెరిగి పోవాలి,
సాడివంటలతో దేశం పరుగులెత్తాలి.

||ధర్మసంఘ||

అజ్ఞానపు తిమిరావళి తొలగిపోవాలి,
విజ్ఞానపు దీపావళి వెల్లివిరియాలి,
సరస్వతికి సాహిత్యపు పూజచేయాలి,
చదువు సంధ్యలతో దేశం నిండిపోవాలి.

||ధర్మసంఘ||

విన్నపము

బిచ్చు సత్యనారాయణ.

ఒక సంఘం రజత జయంతి జరుపుకుంటుంది అంటే అది ఆ సంఘము యొక్క ప్రోత్సాహాన్ని కార్యకాశలత్వాన్ని వ్యక్తీకరించేదిగావుంటుంది. అట్లానే (శ్రీ) వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘం కూడా అనేక అడ్డంకులను అధిగమించి కష్టనష్టాలకు ఓర్చి అస్తవ్యస్త పరిస్థితులను సరిదిద్దుకొని ముందుకుసాగి నిండిన ప్రోత్సాహంతో రజతోత్సవం జరుపు కుంటుంది. యీ సమయంలో గృంధాలయ నూతన భవన ప్రారంభోత్సవం కూడా జరగడం సంఘం సంతరించుకున్న సంగ్రహణీయ ప్రత్యేకత.

యీ సందర్భంలో ఒక ప్రత్యేక రజతోత్సవ సంచికను వెలువరించాలని భావించాము. ఇందులో మీరు ధర్మసంఘంయొక్క చతుశ్శాఖల చరిత్రలూ, వాటి పుట్టు పూర్వోత్తరాలు, సంఘాభివృద్ధికి కృషి చేసిన పెద్దల అనుభవాలు తెలుసుకుంటారు. అంతేకాకుండా వివిధ విషయాలమీద పెద్దలు రచించిన వ్యాసాలు కూడా చూస్తారు. కవితా కోకిల కమనీయ కూజితాలుకూడా వింటారు

మా విన్నపాన్ని ఆలించి యెంతో మంది కవులూ, పెద్దలూ అనేకమైన వ్యాసాలనూ పద్యాలనూ పంపించారు. అవి అన్నిటినీ స్థలాభావం చేత ప్రకటించలేక పోయాము. మరో ప్రత్యేకసంచికలో వీలన్నిటినీ ప్రచురించే సదవగాళం త్వరలో లభిస్తుందని ఆశిస్తున్నాము.

సంఘచరిత్ర వ్రాయడంలో రికార్డు గూపేణా చిక్కిన వరకూ సేకరించి విశదపరచాము. కాని అంతకు పూర్వచరిత్ర సేకరించటంలో గూఢి అయిన ఆధారాలు మాకు లభించలేదు. అందువల్ల గ్రామ పెదలను కొందరను అడిగి తెలిసిన వరకు తెలియజేశాము. ఇందులో ఏ వైనాలోపాలుంటే విజ్ఞుల మన్నించి సూచించాలని ప్రార్థిస్తున్నాము

యీ రజతోత్సవ సంచికకు అమూల్యమైన రచనలను వ్యాసాలను పంపిన పెద్దలందరకు కృతజ్ఞతా పూర్వక సమస్కృతులు సమర్పిస్తున్నాము. యీ సంచికలోని బ్లాకులను చక్కగా తయారు చేసిన స్వతంత్ర ఎంటర్ ప్రైసెస్ విజయవాడ వారికి, కొద్దికాలంలో అహర్నిశలూ పనిచేసి మాటి మాటికి వచ్చే మార్పులను చేసేటటువంటివారు నేర్పుగా కూర్చు తీర్చిన ధనలక్ష్మీప్రెస్. విజయప్రెస్ వారికి కృతజ్ఞత తెలుపుకుంటున్నాము. సంచికను సుందరతరంగా తయారించటంలో ఎనలేని కృషి చేసిన శ్రీ వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణగారిని ప్రత్యేకంగా ఆభినందిస్తున్నాము.

యీ సంచికను సర్వాంగ సుందరంగా తయారు చేయాలనే సంకల్పంతో శాయశక్తుల కృషిచేశాము. మాకృషి ఎంతవరకుఫలించిందో నిర్ణయించగల మీజోటి పెద్దల పవిత్ర హస్తాలకు వినమృతతో యీ చిన్న సంచికను అందిస్తున్నాము.

కార్యదర్శి నివేదనము

అధ్యక్షా, ఆహ్వానిత పెద్దలారా !

సోదర సోదరీ మణులారా !!

(శ్రీ) వాసవి కన్యకా పరమేశ్వరి ధర్మ సంఘ చరిత్రలో ఈనాటి దినం సునర్ణాక్షరాలతో లిఖింపదగినది. అందున పూజనీయులైన, గౌరవ నీయులైన భారత దేశాధ్యక్షులు (శ్రీ) సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్ వంటి మహనీయుని ఆశీసులు లభించుట మన భాగ్యం.

ఇరువదియైదు సంవత్సరాల కఠోర కార్యవీక్షా ఫలమే ఈనాటి “సంఘ రజతోత్సవ పుణ్యదిన” మని వేటుగా జెప్పబనిలేదు ఇట్టి శుభసమయంలో, ఇందరి మహాజనుల సమక్షంలో, “చంద్రునికి నూలుపోగువలె” నాకీ కొద్ది కార్యదర్శిని పేడిక నందిచు సదవకాశం లభించుట నా అదృష్టం. ఇందుకు సంఘ సభ్యులకు, నా కృతజ్ఞతలు.

దాదాపు డెబ్బై ఏనబై సంవత్సరాల క్రిందట చల్లని వేళలో కొద్దిసాటి “చలివేంద్ర”తో ప్రారంభమై, కఱకు కసాయివాని బలి పీఠ మెక్క బొపు గో మాత ద్వయం లో “గోసంఘ” మెలసి, శారదగళమున కలంకారమన్నట్లు కొద్ది గ్రంథాలతో గ్రంథాలయ మేర్పడి, కరుణతో జూచు కన్యకామల్లె దేవ శమ్మున వెలయ వేరు వేరు శాఖలతో దిన దిన ప్రవర్ధమానమై తుదకు చతుశ్శాఖలు ఏక రూపమై (శ్రీ) వా. క. పరమేశ్వరి ధర్మ సంఘ మన పవిత్ర నామంతో నుచ్చరింపబడుతూ కల్ప వృక్షంగా మన కన్నులెదుట ధర్మసంఘ మినాడు సాక్షాత్కరిస్తూవుంది. సంఘమీగా డిట్టి పుష్పంతో పుత సిరికి రావటానికి పండిన

వంటగా మన చేతులకండటానికి కారణం నాటి సంఘ కార్యకర్తల నిరంతర నిస్వార్థ సేవాదీక్ష. దాతల అపార దాతృత్వమే. చిరస్మరణీయులైన అట్టి సేవాపరాయణులకు విశాలమైన దానశీలు రకు నా హృదయ పూర్వక వందనాలర్పించు తున్నాను.

ప్రజలు ఈర్ష్యా ద్వేషాలతో, ఒకరి యభి వృద్ధి నింకొకరు కంటగించుగొన వ్యత్యత నశించి సంఘులతో ప్రసంచమౌతూ కొట్టుమిట్టాడు తున్న తరుణంలో బాధ్యతాయుతమైన పదవీ నిర్వహణ మొత్త కష్టసాధ్యమో విజృంభింపగలదే. ఇట్టి పరిస్థితులలో సంఘ సభ్యులు, ప్రేమాభి మానాలతో, విష్కల్య హృదయాలతో పవిత్రమైన ‘సంఘ కార్యదర్శి’ పదవీ భారాన్ని నాపై నిడినారు. వయస్సులో అనుభవంలో చిన్నవాడనైన నేను గొప్పవారైన అనుభవజ్ఞులచే స్థాపించబడి నడుపబడుతున్న ధర్మ సంఘ పవిత్ర కార్యభారాన్ని మోయగలనాయని భయపడ్డాను. కాని భగవంతుని కృపవలన, పెద్దల ఆశీస్సులతో, సంఘ అధ్యక్ష సభ్యుల అండదండలతో, దాతల అపార, అనుపమ, అనిర్వచనీయమైన దాతృత్వబలంతో కొంత వరకు ధైర్యం చిక్కింది. శక్తివంచన లేకుండా నాకు లభించిన ఈ సదవకాశంతో కార్యదర్శి పదవీ కాలమందు కొన్ని పనులు చేయగలిగాను. అట్టివి కొన్ని పనులందు పొందుపరచుట కార్య దర్శిగా నా ధర్మమున్నూ సమంజసమున్నూ అనుకుంటాను.

నా పదవీ ప్రారంభ కాలమందు కొన్ని శాఖ లకు లేగిన వసతి, స్వంతభననాలు లేకుండుట

బాధకలిగించింది. సభ్యుల హృదయాలలో ఆ వేదన వున్నాింది దాతల దాతృత్వం వెల్లి విరిసింది. వెను వెంటనే చక్కని నూతన స్వంత గోశాల. దేవాలయ నిర్మాణం జరిగింది. కొంత వరకు ఆ వేదనలుడిగి హృదయాలు చల్ల బడినాయి.

“ధనమూలమిదం జగత్” అన్నట్లు సంఘాభి వృద్ధికి ఆధారం, అండ. ధనమేగదా! సంఘ ఆర్థిక బలానికి ‘రుసుములు’ ఏర్పాటు చేయబడి వున్నాయి. కాని “రుసుములు” సంఘానికి అస్థిర మైన ఆర్థిక బలమేగాని స్థిరమైన, శాశ్వతమైన బలమివ్వజాలవను సంకల్పం. భయంజనించింది స్థిరమైన ఆర్థిక బలానికొక వుపాయం కనుగొన కనిపించింది. చిలకలూరిపేట వాణిజ్యపరిషత్తు నుగుటచే వాణిజ్యానికనువగు భవనాలు అద్దె కొట్టు. పాత గోశాలయందు నిర్మింపబడినాయి యిట్టి భవనములింకను నిర్మింపదలచాము.

పాత గోశాలయందలి కి్రింది భాగంలో సంఘ ఆధ్వర్యాన భవన నిర్మాణం జరిగినదో దాని ప్రభాగమున ‘ది లెక్సెలెట్ డిలర్స్ అసోసి యేషను’ వారు భవన నిర్మాణ మొనర్ప వాగ్దా నమిచ్చినారు. కాన అసతి కాలంలోనే పాత గోశాల కి్రిందభాగంలో భవన నిర్మాణం జరుగు శుభసమయం రానున్నది.

గ్రంథాలయ ఆర్గనైజరుగా పనిజేసిన నేను, నాకు ప్రాణసమానమైన గ్రంథాలయానికి స్వంతభవనంలేకుండుట ఎంతో బాధకలిగించింది. స్వంతభవన నిర్మాణానికి చాలాకాలం పరితపిం చాను. సంఘసభ్యులంతా ఎన్నో కలలుకన్నాడు. కొంతకాలంతకుపాత ఇప్పటికి ఇరువదియైదు సంవత్సరాలకితం శ్రీ రామమల్లు రంగనాయ కులు శ్రేష్టిగాను నూతన గ్రంథాలయ భవన నిర్మాణ మొనర్చుటకు వాగ్దానంచేశారు. ఆ నాటి వాగ్దాన ఫలితమే. మేము కన్నకలల పంటయే ఈనాడు శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకు లు శ్రేష్టిగాను తమ భార్యమణియొక కీ! శ్రీ! శ్రీమతి కనకమ్మగారి జ్ఞాపకార్థం 15/ వేల రూ

చిలకలూరిపేట

పాయలతో నిర్మించి ఇచ్చిన నూతన గ్రంథాలయ భవనం. వారి కుటుంబమున భగవంతుడు ఆయురారోగ్య సంపదలిచ్చి బ్రా పుగాక. సంఘపక్షమునవారికి నా ధన్యవాదాలు.

రజత జయంత్యోత్సవ శుభ సమయమందు ధర్మరూఢుని కర్పించు పవిత్ర కానుక ‘ రజత జయంతి సంచిక’. సంఘ కంఠహాగమగు రజత సంచికను సర్వాంగ సుందరంగా తీర్చిదిద్దుటకు అపార్వితలు శ్రమపడిన శ్రీ వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణగారి సేవ మరువరానిది. సం ఘానికి వారూ. వారిసేవ శ్రాత్తగాదు. ఎంతో కాలంనుండి ఎన్ని పనులున్ననూ తీరిక వేళ్లలో వచ్చి సంఘకార్యకలాపాలుమాస్తూ అమూల్య సలహాలిస్తూ. గ్రంథాలయంపట్ల అతి శ్రద్ధ వహించి అన్ని విధాల మన సంఘాభి వృద్ధికి తోడ్పడుతున్న శ్రీ లక్ష్మీనారాయణగారికి నా హృదయపూర్వక ధన్యవాదాలు. యికమందు గూడ సంఘంపట్ల ఇట్టి ప్రేమతో మెలగుతూ సహకరించగలరని వారిని మా సంఘ పక్షమున కోరుతున్నాను.

సంఘ రజత జయంత్యోత్సవం, నూతన గ్రం థాలయ భవన ప్రారంభోత్సవాలను పురస్కరించుకొని విరివిగా ధన, వస్తు, గ్రంథ, చిత్రము లాది వేరు వేరు పరికరములు దాన మొసం గిన దాతలకు సమోవాకములు.

సంఘ సర్వతోముఖాభివృద్ధికి కారకులైన కార్యకర్తలకు, సభ్యులకు, దాతలకు నా వంద నములు:

సంఘ సేవకై తమ అమూల్య సేవాసహకా రాలు. అండకండలిచ్చిన ఇచ్చుచున్న కార్య కర్తలకు సంఘ సభ్యులకు, దాతలకు రజత జయంత్యోత్సవ కార్యక్రమ సందర్భంలో పని చేసే సహాయ పడిన తాతర మహానుభావులకు నా అభినందనములు.

ఇకముందు ఇట్టి బలోత్సాహంతో అందరు అన్ని విధాల సంఘాభి వృద్ధికి తోడ్పడగలరని ఆశిస్తూవున్నాను.

ఇట్లు భవదీయుడు,
కొప్పురావూరి కోదేవరరావు

క॥ శ్రీనర, సిరిజానాయక

గోవింద, లలాటస్తోత్ర, గోకుల తిలకా

భావజనంహర, హరిహర

భావాత్మక, శివముకుంద, పరమానందా!

ఆధ్యక్షోపన్యాసము

గ్రాంథి లక్ష్మణస్వామి,

విజయవాడ.

★

అనుభవము వలననే తెలుసుకున్నాను. ఈ ఆనందము వల్లనే, కష్టములనైన లెక్కనేయక వలువును యిటునంటి ధర్మ కార్యభారములను శిరోధార్యముగా నెంచుచున్నాను. సమస్త ధర్మములకును దేహమాధారము కదా! దేహమునకు అన్యమాధారము కదా! అట్టి దేహాధారణకుపయుక్తములగు దృవ్యములలో ముఖ్యమైన జలమునిడి. మానవుల కెంతో సేవజేయుచూ, ఆనందిమిచ్చుచున్న యీ సంఘము చలివేంద్రపు చక్కని కార్యక్రమము చేపట్టి నది.

దానములనబడు వాటిలో విద్యాదాన మొక టైయున్నది. అన్నదానము వస్త్రదానము, ధనదానము, గృహదానము, యిట్లెన్నోవున్నవి. అందు ప్రముఖస్థానము విద్యది. విద్యయనగా జ్ఞానము. మానవునకు సర్వోత్కృష్టమైనది. సమాజములో విద్యను పొంద కొందఱు పాత్రులు కొందఱు కారని భగవంతుని నిర్ణయము కాదు. ఇందు జాతి, మత, లింగ భేదములు లేవు. దాతలకును. ప్రతి గ్రహీతలకును లాభము, ఆనందము కల్గించునది. ఉభయులకును వెచ్చించిన కొలదిసీపెచ్చు పెరుగునది. వదలనీ, వదలించుకొన వీలులేనిఅమోఘ సుందరత, విశిష్టకీర్తి, సౌఖ్యవాలకము, సమన్వయ

శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘం రజతోత్సవమునకు అధ్యక్షునిగా ములంకరించ తగిన వ్యక్తులు ఆంధ్రానిని ననేకులుండగా నన్ను ఈ పదవిని నియుక్తిగా చేయుటలో నాపై యీ సంఘ కార్యకర్తలకున్న వాత్సల్యం విడితమైనది. రజతోత్సవ మంటేనే, పాతిక సంవత్సరాల కార్యనిర్వాహకత్వం దీక్ష, ప్రజామోదము పొందినట్లు బహు ధన వ్యయ ప్రయాసలతో అనేకమంది దాతల అనుగ్రహముతో ఆయాశాఖల పాలూ పాటవమును స్ఫురింప జేయుచున్నది. కనవడని లాభములకై కఠిన దీక్షతో కష్టపడటం చాలమందికి కానిపని. అట్టిది నిర్వహించుటలోనున్న కష్టము అనేక సంస్థలతో సంబంధమున్న నాకు అనుభవమే. కాని మానవోపయుక్తమగు పనులను నిస్వార్థముగా, నిశ్చలతతో నిర్వహించుటలో నొక అనిర్వచనీయమైన ఆనందము కూడా కలదని

సంపద, సజ్జన భూషితము. అట్టి విద్యను కొన్ని వేల గ్రంథముల ద్వారా ప్రజల మస్తిష్కముల నెక్కించు కార్యక్రమము యీ సంఘము చేపట్టి సాగించుచున్నది. బాహ్య వేషములకు పట్టాటోపములకు, పదవులకు, పనితనమునకు, పరిశ్రమలకు, శ్యావసాయమునకు, పార్టీలకు, భాగ్యమునకు, బహుధా ఆధారము విద్య. విద్య లేనివాడు వింతపశువు అని ప్రబంధకర్తల పలుకులు వినియే యుందురు. అట్టి విద్యను పాఠశాలలో బోధింతురు. గ్రంథాలయములు ఆ విద్యను వృద్ధిచేసి శాశ్వత మొనర్చును. ఇట్టి గ్రంథాలయ నిర్వహణ చేయు యీ సంఘం సేవ ప్రశంశనీయము.

విహికా ముష్టిక విషయముల యందు ఆమోఘ ప్రమాణముంచి, యీశ్వర సద్భాసమును మనమున నిట్టుకొని, మోక్షసాధనములను పూర్ణముగా తెలుసుకొనుటకు చక్కని రాజబాట దేవాలయము, మానవ ప్రకృతి అతి ప్రశాంతముగా, ప్రబోధదాయకముగా, కాంతి ఛటఛటలతో సర్వభూతదయార్ద్ర సమన్వయ కార్యక్రమములతో, సామూహిక సర్వమంగళ సద్గుణావలంబకతో విరాజిల్లకొర్రు మానవులకు అది మహదాశీయము. ముక్తిమార్గపు కవాటము. బాహ్యనందముల నన్నిటిని మానవుడనుభవించినను చరమదశయందైనను భగ

ఆలయంబులు బోలె గ్రంథాలయములు విమలభక్తిని జనుల సేవింపవలయు; ఎందువెదకేన నందని యీశ్వరుండు కాపురముసేయు నిరతంబు కావ్యవాటి

వత్సాన్నిధ్యము కోరక తప్పదు. అదేశాంతి నిలయుము. అట్టి వివేకమును దేవాలయ నిర్మాణము ద్వారా మానవులకందించి ఈ సంఘము పరిధులు దాటినది.

హైందవులకు ముఖ్యపూజా విధానములలో గోపూజ యొకటి. గోవు యింటనున్న సర్వమంగళ ప్రదమని శాస్త్రముబుద్ధిపించుచున్నది. గొప్ప గోసమూహమున్న దేశము అతిశుభముల కాలవాలమని ప్రతీతి. అట్టి గోవులను వధ్యశాలలకేగకుండా గుండ్రించి, గోరక్షణ విధిని, కులవృత్తిని నిలబెట్టుకొనిన యీ సంఘమువారి పటుతర బాధ్యతా నిర్వహణ పవిత్రమైనది.

ఈ సంఘము సేవ ఆదర్శప్రాయమైనది ఆ నిర్వచనీయమైన యీ సేవా కార్యమును అందరు ఐకమత్యముతో కలకాలము యిటులనే కావించు చుండునట్లు కన్యకాపరమేశ్వర్షదేవి అనుగ్రహించుగాక.

SECRETARY TO THE PRESIDENT OF INDIA,
RASHTRAPATI BHAVAN.
NEW DELHI-4.

No. F. 9 (3) - G/63.

November 16, 1963.

Dear Shri Koteswara Rao,

The President has asked me to convey his best wishes on the occasion of the **SILVER JUBILEE** of the Sri Vasavi Kanyaka Parameswari Dharma Sangham and the opening of its library building donated by Shri Rachumallu Ranganayakulu Sreshti.

Yours Sincerely,

(Sd) S. DUTT.

RAJ BHAVAN,
HYDERABAD.

14th November 1963.

MESSAGE

*I am glad to know that Sri Vasavi Kanyaka
Parameswary Dharma Sangham, Chilakalurpet, is
doing such good work. I send my good wishes.*

(Sd) General S. M. Shrinagesh.

MINISTER FOR EDUCATION

HYDERABAD

Dated. 14-11-1963

I am glad to know that under the auspices of
SRI VASAVI KANYAKA PARAMESWARI DHARMA
SANGHAM a new library bulding is being constructed to
celebrate the Silver Jublee of your Sangham. I send my best
wishes to Sangham on this occasion.

Yours truly,
(Sd) P. V. G. R A J U

DR. M. CHANNA REDDY

Minister for Planning and
Panchayati Raj.

VIJAYA VILLA

Lallaguda.
Hyderabad - 17

Date : 14-11-63

I am happy to associate myself with the **RAJATHA JAYANTHI** which you are celebrating in the third week of this month. The handsome donation given by **Sri Rachumallu Ranganayakulu Chetty** is for a worthy cause and his gesture is worthy of emulation.

The importance of education in the present day, needs no reiteration. In fact the progress and prosperity of our country hinges on this. The knowledge of science and higher technology now constitutes the very life breath of our nation without which we cannot survive.

Education is like a torch which illumines every soul it comes into contact with. It is very necessary that more and more facilities for spreading literacy and knowledge are made available. The existence of Libraries helps in the fulfilment of this goal

I wish your celebrations and the Rajatha Publication all success.

Yours Sincerely,
(Sd) **M. CHANNA REDDY**

A. BALARAMI REDDY,

Minister for Agriculture,

HYDERABAD

Dated : 11-11-1963

Dear Friend,

Thank you very much for your letter dated 5th November 1963. I am happy to learn that you are publishing a Souvenir on the occasion of the Silver Jubilee of your Association. I wish you all success in your enterprise.

Yours Sincerely,
(Sd) **A. BALARAMI REDDY**

శుభా శీః

మీ శుభ సంకల్పము విజయోపేతమై మీ ధర్మకార్య ప్రవణతకు ఇతోధిక
బలోత్సాహ సంపత్తులు సమకూర్చుగాక !

ముప్పది ఏండ్లుగా నెడద
ముప్పిరిగొన్న సమాజ సేవకున్
చెప్పని సాక్షులౌచు విలసిల్లెను
'గ్రంథనికేతనమ్ము' మే
లొప్పిన 'ధేనురక్షణము'
'బౌ' ననిపించెడి 'కన్యకాలయం'
విప్పటి యల్ల వేయినొక
యేడు వెలింగెడు మీదు దీక్షయున్

మీ
(Sd) బొడ్డు బాపిరాజు,
ఏలూరు.

ఆ శీర్షాదము

చలివేంద్రకౌమరి
గోవురక్షణము, సత్సాహిత్యపుంశాలయున్
ఇలవేల్పున్ గొలువంగ దేవళము
గాయెన్నేని సత్కార్యముల్
సలువన్నేర్చిన మిమ్ముగూర్చి
వలుకన్ సంతోషముల్ కల్గెడిన్
చిలుకావట్టణ వైశ్య సంఘమునకున్
చేకూరు దీర్ఘాయువుల్

(Sd) జమిలి నమ్మాళ్వార్
సంపాదకుడు గుంటూరు పత్రిక
గుంటూరు.

ప్ర శంస

దేవునకుకా, భారతికికా,
గోవునకున్, డప్పి డప్పిగొన్న నరునకున్
సేవ యొనరించు సంఘము
(శ్రీ) వాసవి భవ్యనామ చిహ్న మెసఁగుతన్

రాచుజుల్లువారి రంగనాయకులు ధ
ర్మాదరంబు దాతృతానురక్తి
నేర్చి నేర్చి గ్రంథ నిలయమ్మునకు దివ్య
భవనమిచ్చెనట్టె ప్రజలు మెచ్చు

చిలకలూరి పేట శ్రీమంతులకుఁ దోట
యగుట మధుర ఫలముల నిశ మొసఁగు
నెసఁగుఁగాక యిందు నిద్దకళాశాల
శారదాగళ ప్రశ స్తమాల

కౌనుగులెంక,

(Sd.) తుమ్మల సీతారామమూర్తి

My dear Secretary Koteswara Rao Garu,

Many thanks for your kind communication
dated 5th November.

I am heartened to note about the Munificent gift of
Sri Rachumallu Ranganayakulu for a very legitimate cause.
Libraries afford good lot of education and knowledge to
the needy.

I am delighted that you are Publishing a souveneir on
this auspicious occation of **GRUHAPRAVASAM** of your
library BUILDINGS. I wish you endeavours all success.

Sincerely yours,

(Sd) **Maddi Sudarsanam**

GUNTUR

శు భా శీ స్స లు

తమ గ్రంథాలయ భవన ప్రవేశ మహోత్సవమును సంఘ రజత జయంతిని జరుపుకొనుట చాల సంతసనీయమైన విషయము

దాహోర్తులకు జలదాన, జ్ఞానోర్తులకు జ్ఞానదాన, గోమాతలకు ప్రాణదాన, మోక్షోర్తులకు పరమేశ్వరీ దర్శన దానములకు దోహద కారియైన తమ సంఘ సభ్యులు తదితర ధార్మికులు ఎంతయు స్తవనీయులు. దినవరభాగ జనితమైన ఛాయ పోలిక సంఘము ప్రవర్తిల్లి సువర్ణ జయంతిని జరుపు కొన గలదని, సంఘ సభ్యులు, గ్రంథాలయ భవనదాత శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారు, విహిక పారశాక్తికానందమును పొందగలరని ఆశించుచున్నాను.

తమ సంఘాభిమాని,

(Sd.) తెలూతుల జాలయ్య,

మాజీ, యం. యల్. ఎ.

గుంటూరు.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ రజత జయంతి సంచికకు

చిలకలూరిపేట ఆర్యవైశ్య సోదరులకు !

అయ్యో, తామందఱును మన కులదేవతయగు శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ యందు లత్యంత భక్తిభావముంచి ఆమె పేరైన ధర్మసంఘము నేర్పాటుచేసి తద్వారా అనేకములైన దేశహిత కార్యములను సాధించుచుండుట మిక్కిలి సంతోషము. పాతికేండ్ల నుండి ఈ విధముగా దేశహితమునకు, స్వసంఘాభివృద్ధికిని పాటుపడుచుండుట మిక్కిలి ప్రశంసాపాత్రమైన విషయము.

మన తల్లి కన్యకామాత త్యాగస్వరూపిణి కలిలో త్యాగమును జనులకు నేర్పుటకై అవతరించిన భవానీమాత; శ్రీ వాసవీమాత! ఆమె వంశమున జన్మించి నేటికిని సద్ధర్మవరాయణులుగా ఉన్న మన జాతి ధర్మము మెచ్చదగినదే; కాక, సర్వులకు ఆదర్శప్రాయము.

మీరు ఈ సంఘము పేరున కావించుచున్న సమస్త కళ్యాణ కార్యములను భగవాను డాశీర్వదించి ఇతోధిక ప్రోత్సాహమిచ్చి మీచే పవిత్ర కార్యములను ఇతోధికముగా నిర్వహింప జేయునుగాక.

బాపట్ల
20-11-63 }

సోదరి,

(Sd) డాక్టరు పి. లక్ష్మీకాంతమ్మ.

శుభాకాంక్షలు

మీ పుర వైశ్యుల కార్యదీక్ష దక్షత, నన్ను ముగ్ధుడను గావించి నది. దిన దిన ప్రవర్ధమానమై వెలుగొందుచున్న మీ సంఘము పలుశాఖాప శాఖలై విరాజిల్లుటకు పరమేశ్వరి శక్తి, సామర్థ్యములను, సదానొసగుగాక.

ఇట్లు
(Sd.) తవ్వో శ్రీరాములు.
చైర్మన్
తెనాలి.

లోక శ్రేయస్సు, ప్రజాసేవలను లక్ష్యముగా నిడుకొని మీరు చేయుచున్న సేవాకార్యములు అతిపుణ్య వ్రేదములు, ఇతరులకు అనుసరణీయ ములై వున్నవి. ఈ విధమగు ఉత్తమోత్తమ సేవాకార్యదీక్షగల “శ్రీవాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము” రజిత జయింతిని జరుపుకొనుట అభిముదా పహము. ఇట్టి ఉత్కృష్ట సేవాకార్యములకై దీక్ష వహించిన కార్యకర్తలగు మీరు కడుంగడు ప్రశంసనీయులు భగవానుడు మీ పుద్యమమునకును, భవన దాతయగు శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారికిని శుభములొనర్చు గాక.

భవదీయుడు,
(Sd.) దిగవల్లి శేషగిరిరావు
సంపాదకులు
టింబర్ సమాచార్

శుభ సందేశము

అర్థా !

మీ సంఘము రజత జయంతిని, గ్రంథాలయ నూతన భవన మహోత్సవమును జరుపుకొనుట ముదాహవము.

మీరు స్థాపించిన “శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరీ గ్రంథాలయము”ను నేను గుంటూరు జిల్లా గ్రంథాలయ సంఘ అధ్యక్షునిగను జిల్లా గ్రంథాలయ అధారిటీ(ప్రభుత్వసంఘం) అధ్యక్షునిగను పలుమారులు చూచుభాగ్యము కలిగినది. శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులుగారు గ్రంథాలయమును తమ స్వంత సంస్థగా చూచుకొనుచు, యెంకో ఉత్సాహముగ, శ్రద్ధగ, సోపించుచు ఆనందపడుచుండుట స్వయముగ. యెరుగుదును.

గ్రంథాలయమును చక్కనిది; శ్రద్ధగను నిర్వహించు కార్యరీతిని నేనెఱుగుచును. మీ సంఘము యేర్పరచి కడుశ్రద్ధతో విజ్ఞాన ప్రచారము గావించుట సంతోషము. నర్సరావుపేట తాలూకాలో మీ గ్రంథాలయము ఆదర్శవంతముగ నడపబడుచు ప్రజల నాకర్షించును. గ్రంథాలయమును పలువుర మహాపురుషుల, రాజకీయ నాయకుల చిత్రపటములతో నలంకరించి పాఠకులకు చక్కని ఆదర్శముల నుద్ఘోషించెదరు. పలురకముల దిన పత్రికలు, వారపత్రికలు, మాసపత్రికలు తెప్పించుచు పాఠకుల నాకర్షించెదరు. గ్రంథాలయము ఒకచిలకలూరిపేట పట్టణమునకే గాక పరిసర 20 గ్రామములకు కూడ చక్కని గ్రంథములందించుచు విజ్ఞానవ్యాప్తిని గావించుచున్నందులకు జిల్లా వాసులందరు మిమ్ముల నభినందించెదరు.

మీ గ్రంథాలయము గుంటూరు జిల్లాలో అగ్రగ్రంథాలయములలోనకు జేరినది. గ్రంథభాండాగారి పాఠకుల నాకర్షించు ఆదర్శగ్రంథాలయ సేవకులు, ఆదర్శవంతములైన పలుగ్రంథరాజములు ప్రజల నాకర్షించుచుండును ఇన్ని సుగుణములు గలిగిన మీ సరస్వతి మందిరమునకు చక్కని భవనమును నిర్మించి శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారు తమ ప్రియసతీయగు కీ||శే|| కనకమ్మగారి స్మృతి చిహ్నముగ ధర్మముచేసినందుకు శ్రీ శ్రేష్ఠిగారిని హృదయపూర్వకముగ నభినందించుచున్నాను.

మీరు కలెక్టొల్ని కడు శ్రద్ధతో నిర్వహించు గోరక్షణ శాలను కూడ చూచి చాల ఆనందపడితిమి మీ సంస్థలన్నియు దినదినాభివృద్ధిగాంచి చిరస్థాయిగ ప్రజలకు ఉపయోగపడునని యాశించుచున్నాను.

ఇట్లు,

కరణ రామస్వామిచౌదరి.

చిలకలూరిపేట యందలి శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మసంఘము వారి నర్పించున్న బహు ముఖసేవ ముఖ్యముగ గ్రంథాలయ నిర్వహణము ప్రశంసించదగి యున్నది. గ్రంథాలయమునకు స్వంతభవనము లేనికొరతను వదాన్యులు శ్రీ రాచుమల్లు రంగనాయకులు శ్రీష్టిగారు తీర్చిరని తెలిసికొనుటకు మిక్కిలి సంతసమైనది.

అన్ని దానములలో జ్ఞానదాన మత్యుత్తమగుటచే గ్రంథాలయములు విజ్ఞాన నిల యములని గుర్తెరింగి యిన్ని సంవత్సరములుగా గ్రంథాలయమును నిర్వహించుచున్న మీకు నూతన భవనమున గ్రంథాలయమున కన్ని వసతులను సమకూర్చి సర్వజనోప యుక్తముగ గ్రంథాలయము నభివృద్ధి పరచెడి శక్తిని పరమేశ్వరుడు ప్రసాదించుగాక.

(సd) అ. శ్రీ ని వా న రా వు,

Hon. సెక్రటరీ

సారస్వతనికేతనము, వేట వా లె మ.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘం, చిలకలూరిపేటవారు (యీ నవం బరు మాసములో) సంఘ రజత జయంతి మహోత్సవములును, గ్రంథాలయ నూతన భవన ప్రవేశ మహోత్సవమును జరుపుకొనుట చాల సంతోషవృద్ధమైన విషయము.

ఎనుబది సంవత్సరముల క్రిందట బాటసారుల దాహమును తీర్చుటకు కొందరు వైశ్య ప్రముఖులు చిన్న చలివేంద్రుని స్థాపించిరి. అంతటితో వారు తృప్తిపడక శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘమును స్థాపించి తద్వారా చదువరుల జ్ఞాన పిపాసను తీర్చుటకు గ్రంథాలయమును, దేశసంపదను వృద్ధిచేయు గోరక్షణ శాఖయును, భక్తుల ముక్తిసాధనకు కన్యకా పరమేశ్వరీ దేవాలయమును స్థాపించి జయప్రదముగ నడుపుచున్నారు. వారి కోల్పిన సమయమున అనేకమంది భక్తులను, విద్వాంసులను కవులను పండితులను, కళాకారులను పిలిపించి వారిని సన్మానించుటయు వాటి ద్వారా సాంస్కృతిక సాహిత్య కార్యక్రమములను నడుపుచుండుట నేనెరుగుదును. కార్యక్రమ ములు నడుపుచున్న పై సంఘమువారికి ఉదారతతో గ్రంథాలయమునకు భవనమును నిర్మించిన శ్రీ రాచుమల్లు రంగనాయకులు శ్రీష్టిగారికి అభివందనములు. భగవంతుని కృపవలన ఈ కార్యక్రమములన్నియు దినదిన ప్రవర్ధమగు గాక.

(సd) ఉన్నవ రాజగోపాలకృష్ణయ్య,

మాచవరం, విజయవాడ-ర

మకాం : హైదరాబాదు-౪

దక్షిణభారత హిందీప్రచారసభ - ఆంధ్ర, హైదరాబాదు-4.

ఆర్యా !

.....తమ సంస్థ ఇప్పుడు తన రజత జయంతి జరుపుకొనుచున్నందుకు చాల సంతోషము.

తమ సంస్థ ఇతోధికాభివృద్ధి జెంది “స్వర్ణ జయంతి” జరుపుకొను నాటి కొక గొప్ప దేశ సేవా సంస్థగా రూపొందు భాగ్యమును భగవదను గ్రహము వలన పొందగలదని ఆశించుచున్నాను.

భవదీయుడు,

(Sd) ఎటూరి లక్ష్మీనారాయణశర్మ,
కార్యదర్శి.

ఆర్యా,

రజతోత్సవ సందర్భమున శ్రీ వా. క. ప. ధర్మ సంఘమునకు నా శుభాకాంక్షలు.

చలివేంద్ర, గ్రంథాలయము, గోసంరక్షణము, దేవళముఇవన్నియు పరమ పావన కార్యక్రమములు, మీ సంఘము వారి కృషికి అభినందనము లను, జోహార్లను తెలుపుచున్నాను. నాహృదయ సన్నిహితములైన కార్యము లను మీరు దక్షతతో నిర్వహించుచున్నారు.

‘ఆర్యవిద్యాభూషణ’

జటావల్లభుల పురుషోత్తము, M. A.

ప్రిన్సిపాల్ సంస్కృత కళాశాల,

ఏలూరు, ప, గో జిల్లా.

మహాశయో !

శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ ధర్మ సంస్థను నెల కొల్పి పరోపకారార్థము సేవలను గావించుచు గత 80 యేండ్లుగా మీరు సాగించు చున్న కృషి ప్రశంసనీయము. అల్పముగ ప్రారంభమైన మీ సేవా సంస్థ మహావృక్షముగ వర్ధిల్లి వికసించు చుండుట మాననీయము. ఇంచే మీ సాహసము, ప్రతిష్టలు. పాదుకొన్నవని నుడువుట అతిశయోక్తి కాదు. గీత బోధించు రీతి మీరొనర్చుచున్న నిష్కామ సేవ ఇహపర సాధనము అందునను హిందువులమైన మనమార్థిండు గోమాత సేవ ప్రతివారికి ధర్మము, తన్నిర్వహణము సముచితము. యోగ్యము.

ఇట్లే మీకృషి ఇరికనూ వర్ధిల్లి, పుష్పించి మధుర ఫలముల నందించు చుండునుగాక.

భగవంతుడు మీ సంస్థలోపాటు పడుచున్న వారికి, దానిని పోషించుచున్నవారికి చిరాయువును ప్రసాదించి మీ జీవితములను ధన్య మొనర్చునుగాక. ఇవియే నాశుభాక్షిణాలు.

ఓం. శాంతి. శాంతి. శాంతి:

ఇ ట్లు,

(Sd.) శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళి

పంద్యమాశిషగర్

గుంటూరు.

నా పరిచయం

మీ ధర్మ సంఘం నిర్వహించు శాఖలతో పరిచయము నాకీ నాటిదికాదు.

1928 వ సంవత్సరము నేను ప్రాథమిక పాఠశాలకు వెళ్ళే రోజులు. మొదట నకురాని మంచినీటి యెద్దడి. “డబ్బెనా యిస్తాముగాని మంచినీటి మాటెత్తకు” అనేవాడు గృహస్థులు అంటే అబ్బురంలేదు. సోడాలు, కూలుడింకుల ప్రచారము లేని దినాలు. మండు పెండల్లో మెల్లగా బడిక వెళ్ళుతూ రోజుకొకసార్లైనా చిన్నరథం దగ్గరి చలివేంద్రీలో చల్లని నీరుత్రాగి పెళ్ళిపిల్లలలో నేనొకణ్ణి. స్వపర గామస్థులు తంజోపతండాలుగా చల్లని మంచినీరు త్రాగి “అబ్బా! ప్రాణము చల్లబడ్డది” అంటూ పోతూంటే చూచేవాణ్ణి. అప్పటినుండి ఇప్పటివరకు ప్రజాసేవచేస్తూ వర్ధిల్లుతున్న మీ చలివేంద్రీ ఇంకావీసదిన ప్రవర్థమానంకావాలని నా ఆకాంక్ష.

అది 1938 వ సంవత్సరము. అప్పటికే నేను ఐ. యల్. టి. డి. ఉద్యోగిగావున్నా. సినిమాలు, పాఠ్యాలు, క్లబ్బులు ఇంకా అనతరించలా. సాయంత్రంకాగానే కాలక్షేపం చేయడానికి సాంకేతిక ప్రదేశం లేని రోజులు. నేను నా అనుచులు గ్రంథాలంటే చెవికోసుకొనే వాళ్ళం. ఆ సమయంలోనే శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ గ్రంథాలయము శ్రీ రామములు రంగనాయకులుగారి భవనమున ప్రవేశ పెట్టబడింది. దీనితో మాకు సాంకేతిక ప్రదేశం కుదిరింది. మిత్రులంఅంతా గ్రంథ కాలక్షేపం, పత్రికా పఠనం, రోజూ చేసేవాళ్ళం. గ్రంథాలయ నిర్వాహకులు మీకేపుస్తకాలు కావాలంటే అవి తెప్పించుకోమని ప్రోత్సహించుచున్నారు. మా ఆనందానికి మేరలేదు. సభలు, సమావేశాలు, తర్కాలు జరుపుకొనేవాళ్ళం. నేనీపరిచయ వాక్యాలు వ్రాయు సమయంలో మన ఉపరాష్ట్రపతి పుస్తకాలను గురించి అన్నమాటలు పత్రికల్లోయిలా చూచా. “The book is the life Companion of modern man”, a marvellous Companion the most mannerly of companions, accessible at all times, in all moods, frank without being offensive. It never spoke unless it was spoken too and it could wait eternally for our approach. It is ever ready to oblige and to offer the best it has to whosoever seeks it. It instructs advises, inspires, rebukes, but stops immediately you have had enough of these”

మీ గ్రంథాలయంలో యున్న ఆరువేల పుస్తకాలు ప్రతిఒక్కరికీ ఆరువేల స్నేహితులు. ఆరువేల గురువులు. మీ గ్రంథాలయంలో కూర్చునే ప్రపంచాన్నంతా ఒకసారి చూడవచ్చు. ప్రియతమమైన ఇట్టి గ్రంథాలయ సుందర మనిషాల భవనంలో నలకొల్పి బోతూండంటే నాకు ఆనందంగా ఉంది. ఈ గ్రంథాలయం చిరస్థాయిగా నిలచి ప్రజాసేవ చేయాలని ప్రార్థిస్తా. ముందు ముందు సంచారక గ్రంథాలయం ఏర్పాటుచేసి ఇంటింటికీ గ్రంథాలందిస్తారని తలస్తా.

మనదేశ సాభాగ్యం గోసంరక్షణ మీద ఆధారపడి వుంది. ఎందుకంటే మనది వ్యవసాయ దేశం. మీ గోరక్షణశాఖ నిర్వహించుచున్న పాత్ర ప్రశంసనీయం. 1933 సంవత్సరం నుండి దినదినాభివృద్ధి చెందుచున్న గోరక్షణ విషయములో నా చిన్న మనవి. మంచి జాతి ఆబోతులను, ఆవులను మీరు తెప్పించి గోజాతిని వృద్ధిజేస్తూ పసిపిల్లలకు పాలను దానంచేస్తూ పాల కేంద్రంగా కూడా ఏర్పాటు చేస్తారని నా ఆకాంక్ష.

1940 వ సంవత్సరము కీ॥ శే॥ మైలవరపు గుండయ్యగారు నాకు పరమ మిత్రులు. ఆయన చాలాకాలం పంచాయితీ బోర్డు అధ్యక్షులు, నేను సభ్యుడను. ఆయన అప్పుడే మొలకెత్తిన రిక్వియేషన్ క్లబ్ పెసిడెంటు, నేను కార్యదర్శిని. వారితో కలసి అప్పుడప్పుడు శ్రీవాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ దేవాలయానికి వెళ్ళేవాడిని.

బ్రహ్మాండమైన భజనలు, అలంకారాలు, ఆరాధనలు. రోజూ తిన్నంతతియ్యని ప్రసాదం. ఇట్టి దేవాలయాన్ని పునర్నిర్మాణం చేసి సంఘం నిర్వహిస్తుందంటే వరమానందంగా వుంది.

మొదటనుంచీ మీ సంఘముల ఉదారత్వము, ఉత్సాహం, పట్టుదల, దీక్ష నాకు తెలియనివి కావు. ఇక యువకుల ఉత్సాహం, శ్రద్ధ యింతింతకాదు.

త్రాగడానికి మంచివీరూ, విజ్ఞానాభివృద్ధికి గ్రంథాలూ, దేశసాభాగ్యానికి గోసంరక్షణ దైవభక్తి ప్రేరేపణకు దేవాలయము ఏర్పాటు చేసి అమోఘమైన ప్రజాసేవ చేస్తూ విలసిల్లుతున్న మీ సంఘం రజత జయంతి జరుపుకోవటం శ్లాఘనీయం. ఇంకా అనేకవిధాల ప్రజాసేవ చేస్తూ, అనేక ఉదార స్వభావుల ఆదరణను పొందుతూ దినదిన ప్రవర్ధమానమై అనేక సువర్ణ జయంతాలు జరుపుకొనేటట్లుగా దేవుడు మిమ్ములను ఆశీర్వదించి ప్రోత్సహించాలని ప్రార్థిస్తా.

ఇట్లు.

తేలపోలు సాంబయ్య,

వి. యల్. టి. డి. కంపెనీ, ఎకాంట్సు ఆఫీసరు,
చీరాల్.

శుభాశీస్సులు

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము సేవ అదర్శప్రాయమైనది. అనిర్వచనీయమైన యీ సేవాకార్యమును అందరువశమత్యముతోకలకాలము యిటులనే కావించు చుండునట్లు శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీదేవి అనుగ్రహించుగాక.

గృంధి లక్ష్మణస్వామి,

అధ్యక్షులు : డిక్లాక్ మర్చంట్సు ఆఫోసియేషన్,
విజయవాడ.

అభినందనలు

ప్రజా సామాన్యము కొరకు చతుర్విధ సేవల నొనర్చుచున్న చిలకలూరి పేట శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరిమేశ్వరీ ధర్మసంఘము రజత జయంతి మహోత్సవము జరుపు కొనుట మిక్కిలి ప్రశంసించ దగిన విషయము.

విద్యా విహీనతతో బాధపడుచున్న మన మాతృదేశమున గ్రంథాలయములకున్న స్థానమద్వితీయము.

కాలమును గుర్తించి శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారు గ్రంథాలయ భవనమును ధర్మముగా నిర్మింపజేసి యిచ్చి నందులకు మా హృదయ పూర్వక అభినందనలు.

ఇట్టి దాతల సహాయమునను నిర్వాహకుల కృషి ఫలితమునను ధర్మసంఘము యితోధిక వృద్ధి నొందుటకు ఆశించుచున్నాము.

ఇట్లు,

(Sd) కోదాటినా రాయణరావు హైదరాబాదు (Sd) అడుసుమల్లి శ్రీనివాసరావు, వేటపాలెం

, పాతూరి నాగభూషణం
, బి. రంగారెడ్డి, రేణుగుంట చిత్తూరుజిల్లా,
, మహీధర జగన్మోహనరావు, రాజమండ్రి
, వెలగా వెంకటప్పయ్య, తెనాలి.
, జాస్తి వేంకటనరసయ్య
, ఆయ్యంకి వెంకటరమణయ్య
, గొర్రెపాటి వెంకటసుబ్బయ్య
, మాజేటి రామచంద్రారావు, మాజేరు
, కొత్తమాను కూర్మారావు, విజయవాడ
, నాగినేని వెంకయ్య ధేనువుకొండ
, కె. నాగేశ్వరరావు, ఖమ్మం
, బి. వెంకటరామారావు, కరీంనగర్
, పాలడుగు శేషచలార్య, కుందేరు.
, పి. బయప్పరెడ్డి
, కొమఱ్ఱాజు సత్యనారాయణరావు, ఖమ్మం
, ఇటికాల సీలకౌతరావు, ఖమ్మం
, ఉన్నవరాజగోపాలకృష్ణయ్య, విజయవాడ

, కొలిశెట్టి సుబ్రహ్మణ్యం
, చిత్తాపూరు నాగభూషణాచార్యులు
, వల్లభనేని కాశీవిశ్వనాథం. ఏలూరు
, పి. సోమేశ్వరశర్మ తణుకు
, జి. రామారావు
, జె. సుబ్బారావు
, టి. వి. యస్. ఆర్. కృష్ణప్రసాద్
, జి. వి. గోపాలకృష్ణమూర్తి
, వనమా పూర్ణచంద్రారావు
, కె. ఆదెయ్య, కామరీపాలెం
, వల్లూరు చలవతిరావు
, జాస్తి భాస్కరరావు
, ఆచంట లక్ష్మీనరసింహం
, కొమ్మ సీతారామయ్య
, శ్రీ వెలిదండ్ర హనుమంతరాయ గ్రంథాలయ కార్యదర్శి, విజయవాడ
, త్రిపురమల్లు లక్ష్మయ్యగూడ, గుంటూరు.

సం దేశము

ధర్మంకోసం పరితపించే కొంతమంది దాతల కృషి ఫలితంగా ఏర్పడిన ధర్మ సంఘం రజత జయంతి జరుపుకొనుండుట ఆనందదాయకము.

గ్రంథాలయమునకు భవనమును ధర్మమొసంగిన శ్రీ రాచమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్టిగారి దాతృత్వము వ్రశంసనీయము.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము ముందు తరాలలో గూడ యితోధిక సేవచేయుటకై పునాదులను బలిష్ఠం చేసుకోగలడని నమ్ముచున్నాను.

భవదీయుడు

పెమ్మరాజు ఖాసీరాజు

మీనవల్లూరు,

ప. గో. జిల్లా.

శుభాకాంక్షలు

పవిత్ర భారతీయ సంస్కృతికి ఆదర్శమైన శ్రీ వా.క. పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము తన రజత జయంతిని జరుపుకొనుట మిక్కిలి శ్లాఘనీయము. సంతోష దాయకము; సముచితము.

చల్లని చూపులతోడ శ్రీ విష్ణువు “చలివేంద్రము”ను జూడ, “గ్రంథాలయమ్ము”ను వాణి దీవించి, ‘గోసంఘమున’కరిడగా గోపాలుడుండ, కరుణతో గాచు కన్యాకాపరమేశ్వరీ ‘దేవళమ్మున’ వెలుగ చతుర్ముఖుని పగిది చతుశ్శాఖలతో శ్రీ వా. క. ప. ధర్మసంఘ మహావృక్షము కల్పవృక్షమై కలకాలము వర్షిలుచు లోకోపకార మొనరించుగాక.

తారడకై రమ్యహర్మ్య మిచ్చిన రమనీయమూర్తి రాచమల్లు వంశాబ్ధి చంద్రుడు శ్రీ రంగనాయకులు శ్రేష్టి ‘దాతృత్వము’నకు వ్రతిబింబమై లోకమునకాదర్శ ప్రాయుడగుచు వర్ధిల్లుగాక —

నా దేండ్ల {
26-11-63

వల్లభినేని హనుమంతరావు,
హిందీ పండిట్.

అ కౌం క్త

ఆర్యా :

తమ సంఘ “రజత జయంతి” జరుపుకొనుట ముదావహము. సంఘము ద్వారా చేయుచున్న సాంఘికసేవ ప్రశంసార్హమైనది. “మానవ సేవయే మాధవసేవ” యను నార్యోక్తి సార్థకవరచుకొని మీ సంఘము రజత జయంతి జరుపుకొను చున్నందులకు మీరు అభినందనీయులు.

అందు గ్రంథాలయోద్యమ విభాగము గూడ యుండుట సంతోషదాయకము. గ్రంథాలయము ద్వారా మానవులను విజ్ఞానవంతులనుగా రూపొందించుటకు మరింత కృషి సల్పగలరని ఆశించుచున్నాను.

రైలు పేట
గుంటూరు }
28-11-63

ఇట్లు,
(Sd) త్రిపురమల్ల లక్ష్మయ్య గుప్త.
కార్యదర్శి,
గుంటూరు జిల్లా గ్రంథాలయ సంఘం.

ఆర్యా :

మంచివట్టుదల ఓర్పుతో సమిష్టిగా, శడుపు మీ గ్రంథాలయము దిన దినాభివృద్ధి నందగలదని భావించుమా భవన చాత్రయగు శ్రీ రామచల్లు రంగనాయకులుగారికి నా హృదయ పూర్వక ధన్యవాదము లర్పించుచున్నాను.

గుంటూరు }
27-11-63

ఇట్లు,
గుడివాడ గోపాలకృష్ణమూర్తి.

శుభాకాంక్షలు

శ్రీగల వారల ప్రాప్తన
వాగ్విరి నాట్యమాడె బాలాంబదయన్
గో గణములు విలసిల్లెను
గంగాఝరి పొంగిపొరలె గడుకొని యిచటన్ —

ధనమునకును జరితార్థత
గననగు తగుదానముననె కనుగొన నిచటన్
ధనదు సమానులు నీరల్
వెనుదీయట గాక యిట్టి వితరణములలోన్ —

వాసవి కన్యక దయ శ్రీ
వాసవి గ్రంథాలయంబు వరభవనమునన్
వాసిం గాంచెడు గావుత
భాసిత సత్కీర్తులగుచు బ్రబలగమీరల్ —

గుం టూ రు.

ఇట్లు,

(Sd) అన్నపర్తి సీతారామంజనేయులు.

ఆశీర్వాదము

చతుశ్శాఖలచే నొప్పారుచున్న మీ ధర్మసంఘము దిన దిన ప్రవర్ధ
మానమగుచు, నిరంతరాయముగ సకల జనోపయోగ, కార్యముల నొనర్చు
చుండగలదని ఆశించుచున్నాను.

గ్రంథాలయ భవనదాత శ్రీ రాచుమల్లు రంగనాయకులుగారి దాతృ
త్వము ప్రశంసా పాత్రము.

ఇట్లు,

చిలకలూరిపేట.

(Sd) డాక్టర్ : చిట్టి వెంకటనరసింహారెడ్డి.

ను త్రి

కరుణా పూరణి, దివ్యకల్ప హృదయా, కాత్యాయనీ, పావనీ,
వరదాయా, శుభదాయ, ప్రేమ జననీ, ఛాపై కృత్య సంధాయినీ,
దరహాసాంచిత హాస, హాస వదనీ, దాక్షిణ్య దాత్రయినీ,
స్థిరచిత్తా, పరమేశ్వరీ గిరిజ, శ్రీ శ్రీ వాసవీ కన్యకా :

ఒక్కరు నింద జేసిన మరొక్కరు ప్రోత్సాహ మొనర్చు సాగినన్
వెక్కన మంది యింకొకరు వెక్కిరిపించిన ప్రీతితోడ యిం
కొక్కరు చేరదీసి సరిసోక్తులు దేల్చిన వారి నందరిన్
నిక్కపు ప్రేమ గొల్వగను నేర్పవె మా కిల దీనరక్షణీ !

మంచికొర్యాలు జేయంగ మనసునిమ్ము,
ప్రజల నేవయె యొనరించ ప్రగతి నిమ్ము,
దేశకళ్యాణ చేప్తకై దీప్తి నిమ్ము
శుద్ధ చైతన్య బుద్ధి వాక్కుద్ధి నిమ్ము !

—కవి పాదుషా.

★ గ్రంథాలయ వేదము ★

- ౧ వాయువు ఎల్లవారికి ఎట్లు స్వాధీనమై యున్నదో జ్ఞానముకూడా అట్లు స్వాధీనము కావలయును.
- ౨ ఉదకము ఎల్లవారికి ఎట్లు సేవ్యమై యున్నదో జ్ఞానము కూడ అట్లు సేవ్యము కావలయును.
- ౩ సూర్య చంద్రమండలముల తేజస్సు ఎల్లవారికి ఎట్లు సౌఖ్యప్రదముగా నున్నదో అట్లే జ్ఞానముకూడ సౌఖ్యప్రదము కావలయును

— చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము
ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రంథాలయ సంఘము,
హైదరాబాదు - విజయవాడ-6

చదువుకోండోయ్; చదువుకోండోయ్

చదువురాని పెద్దలంతా

చదువుకొందురుగాని రంజోయ్

చదువుకొందురుగాని రంజోయ్

చదువునులభము వ్రాతనులభము

చాలనులభం తెలుగుచదువూ

॥చదు॥

సుఖపువద్దతి నులభమార్గము

తల్లి బాసను నేర్వరంజోయ్

తప్పకుండా నేర్వరంజోయ్

॥చదు॥

అక్షరంబె సూర్యుడంజోయ్

మీదెరాజ్యం అయినదంజోయ్

చదువుకుంటే బాగుపడునోయ్

చదువుకోంజోయ్ చదువుకోంజోయ్

॥చదు॥

— శ్రీ గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు

శ్రీ వానవీ తన్వకా సరమేశ్వరీ గ్రంథాలయ భవన చిత్రణ
 శ్రీ రాచుమల్లు రంగనాయకులు దంపతులు

రాచుమల్లువారి రంగనాయకులు భ
 ర్మాదరంబు చాతృతాసురక్తి
 నేర్చి నేర్చి గ్రంథనిలయమ్మునకు చివ్య
 భవన మిచ్చె నట్టెః ప్రజలు మెచ్చ

భ ప న ద త

శ్రీ రా చు మ ల్ల రంగనాయకులు శ్రేష్ఠి గారి కొ॥
 చి॥ ఉమామహేశ్వరరావు, నాగేశ్వరరావు

చిలకలూరిపేట

శ్రీ వా. క. ప. గ్రంథాలయ భవనదాత
శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు
శ్రీ డి. గారు

శ్రీ టాటాటి నాగభూషణరావు,
చిలకలూరిపేట.

శ్రీ భక్తమనోహరసంవత్సర వైశాఖ బింబం
(1908 సరి) రామమల్లు నాగయ్య వర
లక్ష్మన్న దంపతులకు వారి గర్భస్థుక్తి
ముక్తాఫలము గా రెండవ కుమారుడై
జనించెను

అల్లారు ముద్దుగా పెరుగుచు నవ యేట
అత్తరాభ్యాసమును ఆరంభించి జీవితమున
కవచరచుచు చదువునంతయు నేర్చు నాటి
వాలన తరగతి వరకు చదివెను.

15వ యేట చిలకలూరిపేట కాపుర
ములు గ్రంథి రాఘవయ్యగారి పుత్రిక
కనకమ్మగారిని వివాహమాడెను.

16వ యేట వ్యాపార రంగమున ప్రవేశించి
వ్యాపారమునకు పుట్టింపి తన
సోదరులగు శ్రీకన్నయ్య, సీతారామయ్య
గార్లతో కలసి అనేక దానధర్మములను
చేసెను.

33వ సంవత్సరమున (1936లో) భార్య
కనకమ్మగారు నిస్సంతకుగా కీర్తిశేషులైనం
దున ఆ సంవత్సరమే వినుకొండ వాస్తవ

వ్యలు చీతిరాల పుల్లయ్యగారి కొమార్తె
నాగరత్నమ్మ గారిని ద్వితీయ వివాహము
చేసికొనిరి.

ఈ పుణ్య దంపతులు యిద్దరు కుమారులు
అయిదుగురు కుమార్తెలతోను సిరిసంప
దలతోను కులదేవతయగు శ్రీ వానపి
కన్యకా వరమేశ్వరీ కృపనలన హాయిగా
జీవితములు గడుపుచున్నారు. వీరి జ్యేష్ఠ
పుత్రుడు చి. శివరామశర్మరావు
ప్రస్తుతము మెకానికల్ యింజనీరింగ్
విద్యార్థి.

అజ్ఞానాంధకారమును పారగ్రోలుటలో
గ్రంథాలయములకున్న సానము అద్వితీయ
మైనది. నేడు భారతదేశమున ప్రజలలో
నూటికి యిరువదిమంది మాత్రమే విద్యా
వంతులుగలరు. రష్యా అమెరికా మున్నగు
దేశములలో నూటికి యెనుబది తొంబది
మంది వరకు విద్యావంతులున్నారు. అందు
వలననే ఆ దేశములు అంత సిరి సంపద
లతో తులనాగుచున్నవి. మన దేశము
నందు గూడ విద్యావంతుల సంఖ్యను
పెంచుటకు గ్రంథాలయములు వయోజన

వారకాలము మిక్కిలి అవసరమనుటలో
 "రంజేహ మామంతయులేదు.

మానవునకు పీల్చుటకు గాలి, తినుటకు
 తిండి, త్రాగుటకు నీరు, చూచుటకు నేలుగు
 పట్టు అవసరమో మరిచివార్తమున జేసిం
 -తుటకు విద్యయు అల్పే అవసరము.

"విద్యా విహీనా నః పశుభిర్భూతాః"
 అన్నట్లు విద్యలేని మానవుడు పశువునో
 కమానము. విద్య మానవుని విజానినిగా
 చేసి దేశ సమస్యలను తెలియబరచి వాని
 పరిష్కార మార్గమును తెలిపి కర్తవ్య
 సరాయణనిగా జేయును.

మన దేశమందు నూటికి యెనుబదిమం
 -పుజలు పల్లెలలో నివసించువారు ఎక్కు
 వగా చదువుటకు అవకాశములు లేక పో
 మితముగా చదువుకొనిన వారు తమ
 విద్యను మరిచిపోవక అభివృద్ధిపరచుకొని
 లాభము నొందుటకు గ్రంథాలయములే
 ముఖ్యశరణ్యములు.

అట్టి గ్రంథాలయమునకు సొంత భవ
 నములేని కొరతను గుర్తించి శ్రీ రంగ
 నాయకులుగారు 27 సంవత్సరముల క్రిం
 దట చనిపోయిన భార్య కనకమ్మగారి
 యొక్క పేరును శాశ్వత మొనర్చుటకు
 రు. 15000/- లు ఖర్చు చేసి గ్రంథాల
 యమునకు సుందర సౌధమును నిర్మా
 ణము చేయించి ధర్మ మొసంగ సంకల్పిం
 చుట వీరి దాంపత్యానురాగమును విద్యా
 విమానమును బౌదార్యమును తెలియ
 జేయుచున్నది.

మంచివనికి అనేక విఘ్నములు. అవి
 బయటివి అయినచో ఎటులనో సర్దుకొన

వచ్చు. యింటిలోనికే అయి ల. చో
 "ఇంటిలోని పోకు యింటింత కాదయ్యా"
 అన్నాడు బేమనయోగి.

ఈ కాలములో సాధారణముగా
 భర్తల అర్జనలను తమ చేతులలో నుంచు
 కొనుచు తమకు యిష్టము లేని ఖర్చులను
 చేయనీయక భర్తల ఖర్చులను గూడ
 వారే నిర్ణయించుచు భర్తవైపు వారిలను
 సరిగా చూడక, చూడనీయక తమ చిత్తాను
 సారమునడువనిచో నానా తర్జన భర్జనలను
 చేసి భర్తలను హింసించు స్త్రీలు యెంత
 దూర గలరు.

రంగనాయకులుగారికిగూడ యీ కాల
 ముననుసరించి యింటిలో పోరుండు నను
 కొనుటలో ఆశ్చర్యమేమియులేదు. ఎరువ
 రెండవభార్య. పిల్లలుగల తల్లి. పిల్లల
 అవసరములు తీతుట కెంతయో ధనము
 కావలె. తన యవసరము లిట్లుండ ఎంత
 సంపదయున్నను యెప్పుడో చనిపోయిన
 తన సవతియందు భర్త యింత అనురాగ
 మును చూపి వేలకొలది గూప్యములను
 ఖర్చు చేయుటకు ఏ సాధారణ స్త్రీ సహించ
 గలదు?

కాని రంగనాయకులుగారి పూర్వపుణ్య
 విశేషంబున వారి సంకల్ప బీజము మహా
 ఫల పృక్షముగా వృద్ధిపండుటకు దోహ
 దము గావించిన వ్యక్తి వారి రెండవభార్య
 లి సౌ నాగరత్నమ్మయే. నాగరత్నమ్మ
 నిజముగా మహిళారత్నమ్మయే. కానిచో
 రంగనాయకులుగారి సంకల్పము సంకల్ప
 ముగనే యుండి పోయెడది.

ఒక చాటవృత్తి

ఒక గ్రామములో కొల సింగరాజు అను గృహస్థుడుండెను. ఆయన భార్య గంగమాంబ. సింగరాజు దానధర్మ సర్వమునకై నిరతాన్నదాతయని ప్రసిద్ధి నొందెను.

ఒకనాటి రాత్రి సింగరాజు యింటిలో భోజనములై నిద్రించుచున్న సమయమున ఒక కవి ఆకలితో వచ్చి తలుపు తట్టి పిలువగా గంగమాంబ ఏమియు విసువుగొనక ఆతనికి సాదరముగా కమ్మని భోజనము పెట్టెను.

ఆయనయు కడుసార భుజించి ఆరాత్రోకి వారియింటనే విశ్రమించెను. చిత్రమించిన యాతనికి ఏమిటోచినదియో

కొల సింగరాజు మాటవాసియే గాని గంగమాంబ నలన ఘనత కెక్కె గంగమాంబ తాను గర్వాన్ని యైనచో సింగరాజు యేమి చేయగలడు?

అన్నాడు.

నాగరత్నమ్మ ఏమాత్రము వ్యతిరేకించినను శ్రీ రంగనాయకులు నిజముగా శ్రీరంగ నాయకులు అయ్యెడివాడే!

అట్లుగాక సతీ మతల్లి యగు నాగ రత్నమ్మ సవతియగు కనకమ్మ గారి పేరును శాశ్వత మొనర్ప భర్త చేసినపని

చాలదో యన్నట్లు యీ భవనమునకు గాని గృహిణియమునకుగాని యింకను కొంత పరాశమిచ్చియైనను సోదరి కనకమ్మగారి కీర్తిని యంతకంటె శాశ్వత మొనర్ప సంకల్పించి అట్టి మార్గముల నారయుచున్న సుశీల. ఈమె సౌజన్య మెంతయు కొని యాడ దగినది. ఇట్టి మహిళా మతల్లుల సత్సంకల్ప బలము నలన సంతములు అభ్యుదయములను పొందుచున్నవి.

“మణినా నలయంభాతి నలయేన మణి ర్యథా”.

మణివలన నలయమును నలయము నలన మణియు ప్రకాశించునట్లు అన్యోన్యము రాగవంతులయిన యీ పుణ్య దంపతులు ధన్యతములు, సుకృతులు. వీరి సంతానము గూడ వీరి సుకృతముల కెంతయు తోడ్పడుచుండుట యీ పుణ్య దంపతుల పూర్వ పుణ్యమే.

మహిళా లోకము మానినీ రత్నమగు నాగరత్నమ్మను ఆ నర్మము గాగొని లోకము నెద్దరింతురు గాత.

శ్రీ వాసవి కన్యకా పరమేశ్వరీదేవి వీరి కుటుంబమునకు సర్వదా సకల సుభము లొసంగ ప్రార్థన.

దా తృ త్వ ము

మతి నెఱదాత లెప్పుడును మంచివి దాచుక చెడ్డ వొండ్రకున్
 వితరణ మీ దలంపక వివేకమునం దగినట్లొనర్తు కా;
 బ్రతి ధరణీజరాజమును బక్ష్వఫలంబులు గాయలుండ, భూ
 సతికిని బండు లిచ్చుట నిసర్గగుణంబగుగాదె; మిత్రుడా.

మహాదాతలు ఎప్పుడును మంచి వస్తువులు దాచుకొని చెడ్డవి దాన
 మీయ తలంపక వివేకముతో మంచివే యిత్తురు. ఎట్లనగా! ప్రతి వృక్షము
 నకు పండిన ఫలములు; వచ్చికాయలు ఉన్నను భూదేవికి పండ్లను యిచ్చు
 టయే సహజగుణము.

తానిడు టీయకుండుటయు దత్తణమే సుజనుండు దెల్పెడిన్
 హీనుడు తిప్పి తిప్పి విసిగించి తృణమ్ము నొసంగ కంపెడున్;
 గానమెకాల వేసగిని గ్రీక్కున నిచ్చియొ యీశొ పంపు రా
 గానె మడుంగెడారి యుగా దడియాసల జెట్టు; మిత్రుడా.

తాను యిచ్చుటయో యివ్వకుండుటయో మంచివాడు వెంటనే తెలు
 పును. హీనుడు తిప్పి తిప్పి విసుగును బుట్టించి ఏమియు యీయక నేపంపును.
 ఎట్లనగా! వేసవికాలమందు అడవిలోని జంతువులు మడుగువద్దకు రాగానే
 అది నీరు యిచ్చిగాని, యివ్వకగాని వెంటనే పంపును. ఎడారి ఆ విధమున
 గాక వ్యర్థపు ఆశలను కల్పించి బాధపెట్టును.

ఇయ్యకు మంచు జెప్పినను హీనుడొసంగమాను; గాని తా
 నియ్యక పోడు దాత యెవరెన్ని విధంబుల నడ్డగించినన్
 ఇయ్య కళింగ యడ్డవడ గట్టువడుం బొలమెండ బాటినం
 బయ్యెర గెంటు చుండినను బందగునే జలదంబు? మిత్రుడా.

ఒకరు యివ్వనడ్డని చెప్పినచో హీనుడు యివ్వక మానును. కాని
 ఎవరు యెన్ని విధముల అడ్డపడినను దాత యివ్వకమానడు. ఎట్లనగా! పొలము
 యెండిపోవుచున్నను చిన్న కాలువ తీగలు సహితము అడ్డము వచ్చినను పారక
 ఆగిపోవును. కాని గాలి బలముగా నెట్టుచుండినను మేఘము వర్షింపకమానదు.

—వ. సు. రాయడు

శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్యగారి భార్య
హనుమాయమ్మ గారు

రాజు పోషకులు

వీరి తల్లిగారైన కీ॥ శే॥ గ్రంథి వెంకటరత్నంగారి భార్య
రామలక్ష్మమ్మగారి జ్ఞాపకార్థం చలివేంద్ర ప్రక్కన
వాణిజ్యమునకనువగు భవనమును
రు. 2000 లతో కట్టించి యిచ్చిరి

శ్రీ మున్నలారి రంగయ్య గారు

రాజపోషకులు

అధ్యక్షులు : గో. సం 1934.

(శ్రీ) వా. క. ప. 1941-58.

శ్రీ రాచుమల్లా కన్యయ్య గారు

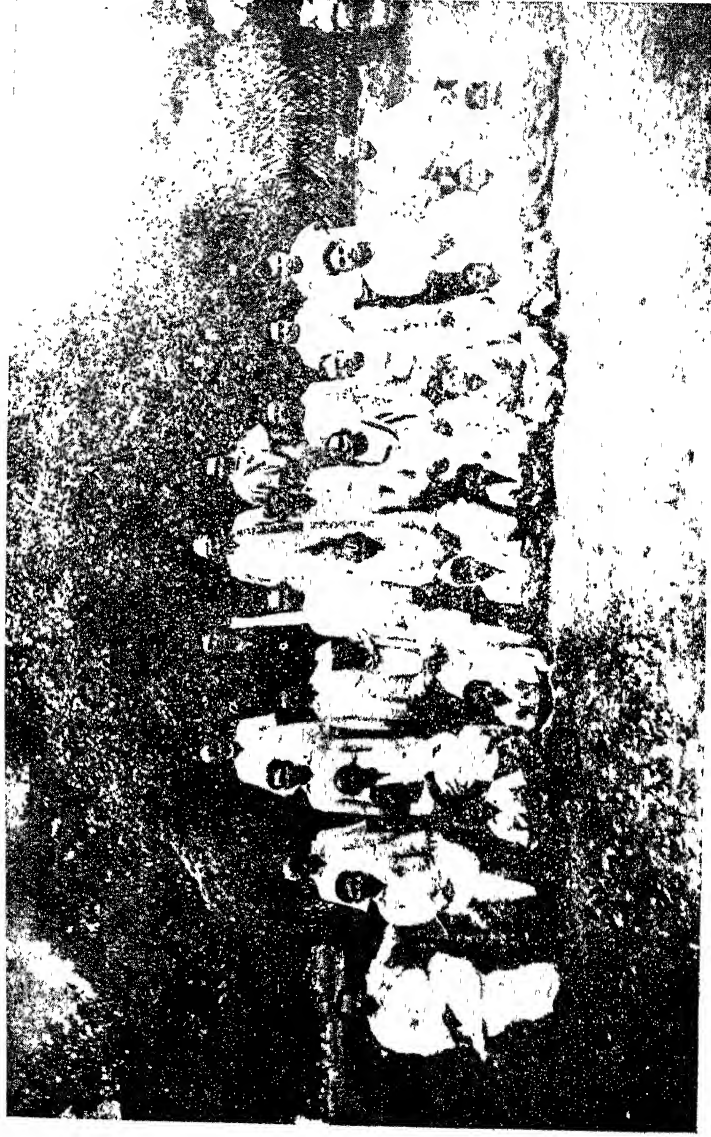
రాజపోషకులు (కార్యదర్శి)

1932-40. గ్రం. ఆధ్యక్షులు

1941-58 గో. సం. ఆ.

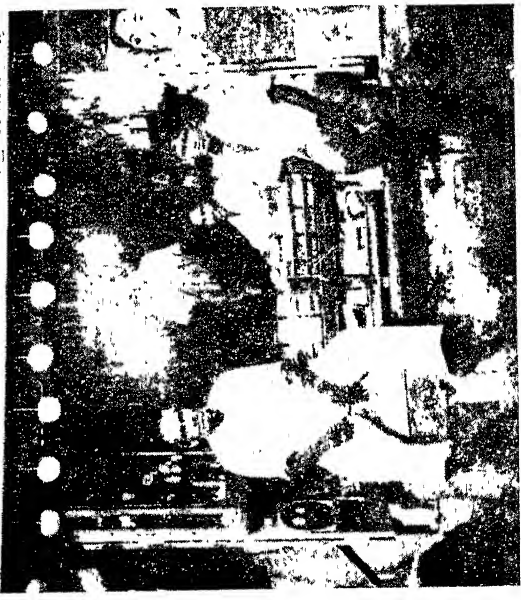
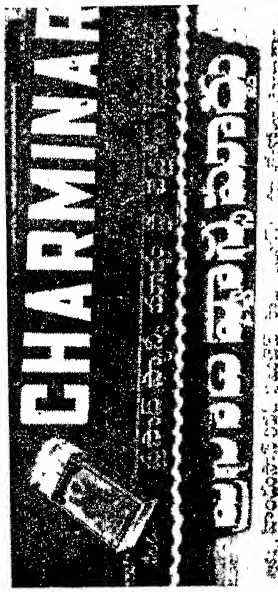
గ్రంథాలయ పునః ప్రతిష్ఠాపకులు. సంఘ పటిష్ఠతకు జీవగర్భ.

కార్య నిర్వాహక వర్గము - సంఘాద్యోగులు 1945-46.

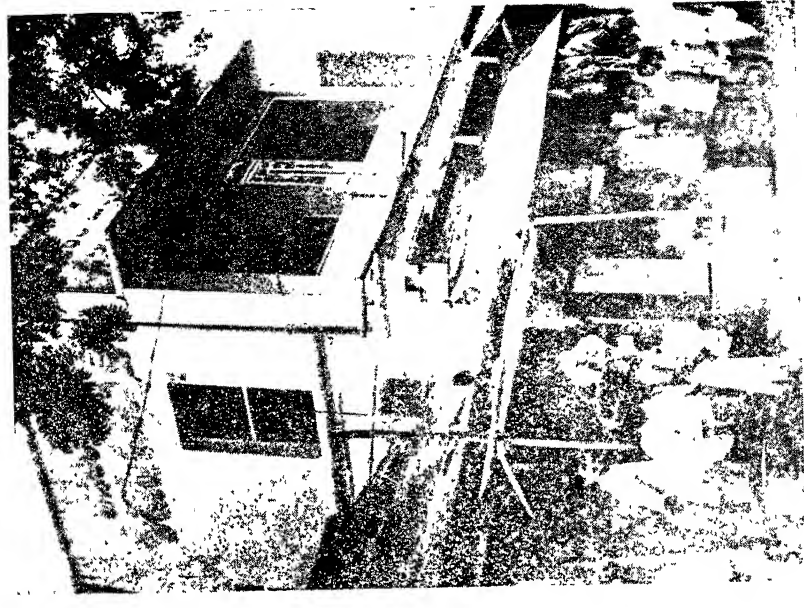

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరిమేన్దరీ ధర్మ సంఘము
చైలకలూరిపేట

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ భవనములు

” డి టి జ్యూజీ పీఠి లి చలివేంద్ర భవనములు

ప్రభు చలివేంద్ర భవనములు

శ్రీ వాసవి కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము - 1958-59 సం॥ కార్యనిర్వాహక వర్గము

కార్యకర్తలు

శ్రీ కొప్పరావూరి వెంకట సుబ్బారాయు:

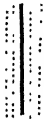
రాజపొషకులు

గో. సం. సభ్యులు 32-40

శ్రీ చండ్రపట్ల కాశీ విశ్వనాథం

కా. ని. సభ్యులు 1953-63.

కార్యకర్తలు

శ్రీ చంద్రపట్ల లక్ష్మయ్య

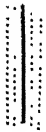
కా. ని. సంఖ్యలు. 59-63.

రూ. 500-00 లు విలువగల అమ్మవారి ఊరేగింపు
మందిర వాతలు

శ్రీ కొల్లా సుబ్బారావు

కా. ని. సంఖ్యలు 1941-42.

కార్యకర్తలు

శ్రీ॥ శే॥ మైలవరపు గుండయ్యగారు

రాజపోషకులు

కా. ని. సభ్యులు 1941-45, 50, 51.

ఉపాధ్యక్షులు 46-49

శ్రీ వాసవీ కన్యకా సరమేశ్వరీ దేవాలయమున
సంఘపర మొనర్చినవారు.

శ్రీ॥ శే॥ కూనల పున్నయ్యగారు

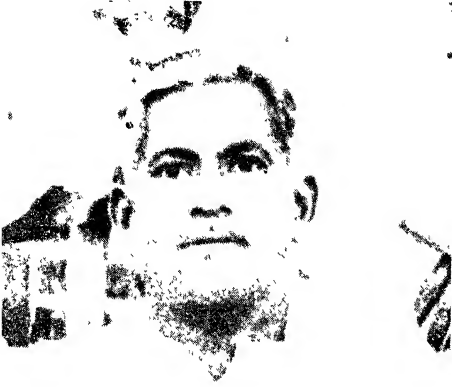
రాజపోషకులు

కా. ని. సభ్యులు 1941-43,

కౌఠ్య కర్తలు

కీ॥ శే॥ ఆకుల విశ్వనాథం

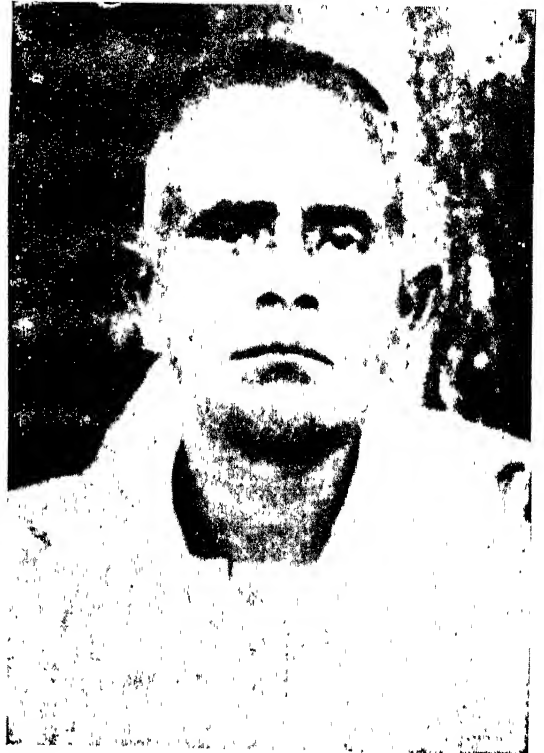
కా. ని. సభ్యులు 1950-57, 59-62.

చ. ఆ. 50-52, 56-59. డి. ఆ. 53-55, 61-62.

శే॥ శిఖాకొల్లి రామకౌటయ్య

కా. ని. సభ్యులు 1959-61.

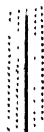
కార్యకర్తల

శ్రీ కొప్పరావూరి హనుమంతరావు
కా. వి. సభ్యులు. 49-51, చ. ఆ. 49, గ్రం. ఆ. 51.

శ్రీ కొప్పరావూరి గురవయ్య
కా. వి. సభ్యులు. 49, గ్రం ఆ. 49.

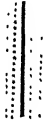

కార్యకర్తలు

శ్రీ బచ్చి సత్యనారాయణ

కా. వి. సభ్యులు 1953-63

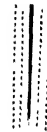
గ్రం. ఆ, 53-57; డి. ఆ. 62-63

శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ

కా. వి. సభ్యులు. 1952-53; 56, 58-63

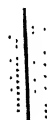
గ్రం. ఆ 52-53; 59-63.

కార్మికర్తలు

శ్రీ॥ శే॥ తవ్వ బాపనయ్య (పెద్దశెట్టి)
కన్యకా పరమేశ్వరీ చలివేంద్ర సంఘ అధ్యక్షులు
పోషక కర్తలు

శ్రీ తవ్వ వెంకటసూర్యనారాయణ
(పెద్దశెట్టి)

కా. వి. సభ్యులు. 49-52. గో. ఆ. 49

గ్రం. ఆ. 50 డి. ఆ. 52.

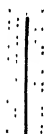

కార్యకర్తలు

కీ॥ శే॥ మద్ది బ్రహ్మయ్య

కా. వి. సభ్యులు 1942-48, 50.

చ. ఆ. 46. గో. ఆ. 47-48.

కీ॥ శే॥ కొత్తూరి బాపయ్య

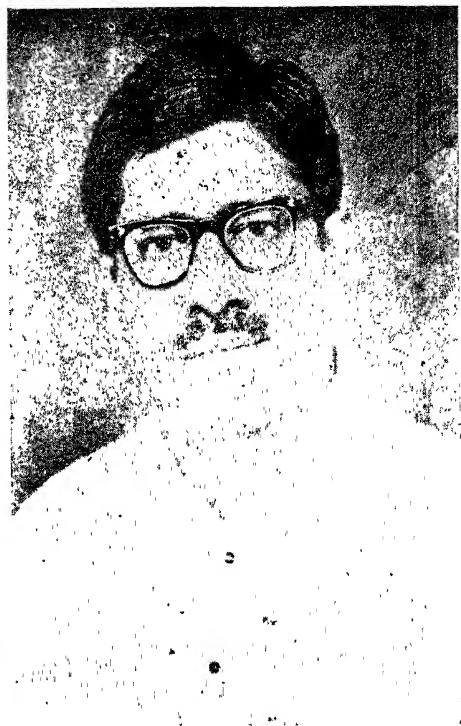
కా. వి. సభ్యులు 1945-49, 52.

కార్యకర్తలు

శ్రీ మున్నలూరి వెంకట కోటయ్య

కా. ని. సభ్యులు 1946; 48; 52-54; 59-63.

శ్రీ కొలిశెట్టి నాగభూషణం

పోషకులు

కా. ని. సభ్యులు 1944-45, 47-48

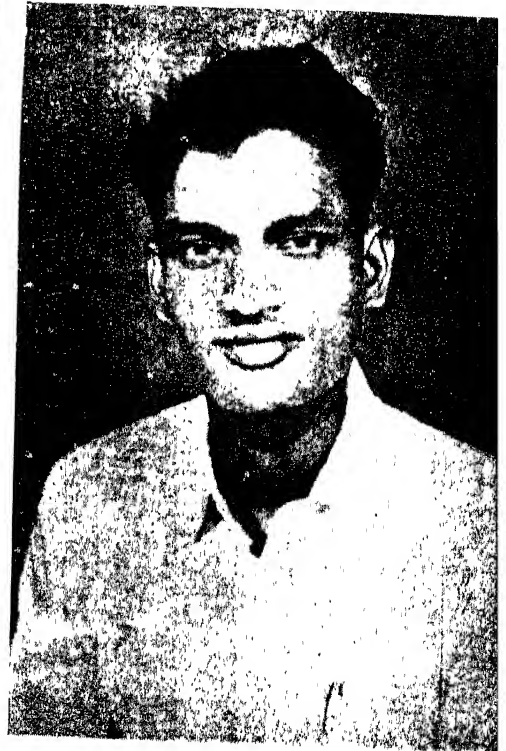
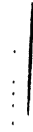
గ్రం. అ. 44-45

కార్యకర్తలు

శ్రీ కొల్లా సత్యనారాయణ

కా. వి. సభ్యులు 1961-63 సం॥

శ్రీ కొత్తమాసు క్రిష్ణారావు

కా. వి. సభ్యులు 1957-63 సం॥ డి. ఆ. 57

కార్యకర్తలు

శ్రీ రాచుమల్లు రామకృష్ణారావు

రాజపొషకులు

కా.ని. సభ్యులు 1944-46, 49-52, 59-60, 62-63

చ. ఆ. 49

...

శ్రీ గ్రంది పూర్ణచంద్రయ్య

రాజపొషకులు

కా. ని. సభ్యులు 1941-44, 46, 48, 51, 59-63.

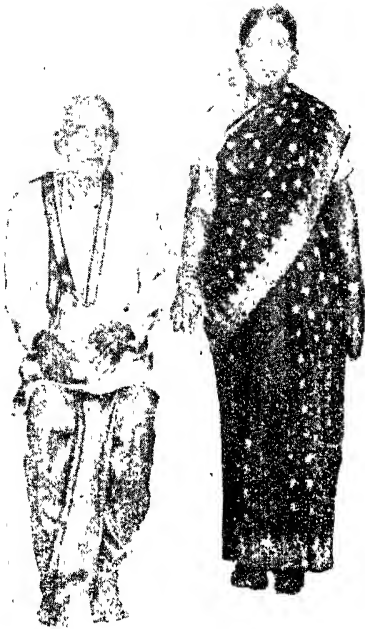
చ. ఆ. 43. దే. ఆ. 44-46. 'గో. ఆ. 61-63.

...

కార్యకర్తలు

కీ॥ శే॥ దేవిశెట్టి చినసుబ్బయ్య గారు
వీరి ధర్మపత్ని అచ్చమ్మ గారు
రాజహోషకులు

రా. ని. సభ్యులు 1941-44,
సూతన వాణిజ్య భవనముల నిర్మాణమునకు
వీరి యూహించు శ్రీ వేంకటసుబ్బారావు
రు 1116-00 లు ధర్మమొసంగిరి.

కీ॥ శే॥ గ్రంధి వెంకటేశ్వర్లు గారు
వీరి ధర్మపత్ని శ్రీవీరరత్నమ్మ గారు
రాజహోషకులు

సూతన వాణిజ్యభవనముల నిర్మాణమునకు
రు. 2500-00 ధర్మమొసంగిరి.

కార్యకర్తలు

కీ॥ శే॥ కొత్తూరి చిన లక్ష్మయ్యగారి కొ॥
బాపయ్య

కా. వి. సభ్యులు 1941-42.

కీ॥ శే॥ రాచుమల్లు బాపయ్య

కా. వి. సభ్యులు 1945-46, 51-52.

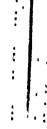
సహాయ కార్యదర్శి 53-57.

గో. ఆ. 46, 51, 57.

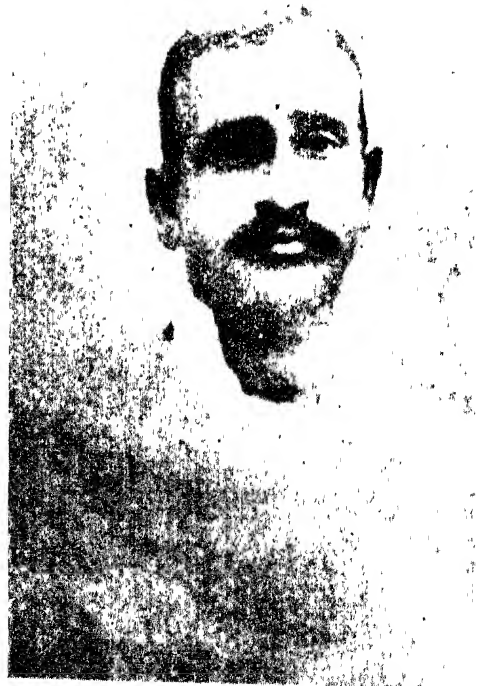
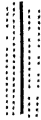
కా ర్య కర్త లు

కీ॥ శే॥ గుం టూ రు రో శ య్య గా రు
పో ష కు లు

కీ॥ శే॥ కుంభారి వెంకన్నాచార్యులుగారు
1945 సం॥న యీ సంఘమునందు లీనమొనర్చబడిన
శ్రీ లక్ష్మీ నృసింహ గ్రంథాలయ
స్థాపకులు, పోషకులు

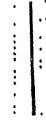

కార్యకర్తలు

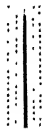
శ్రీ మద్ది రామమూర్తి

కా. ని. సభ్యులు 1954-55; 57-63.
జ. అ. 51-55, 58-61, 63. దే. అ. 57.

శ్రీ అరవపల్లి పేరయ్య

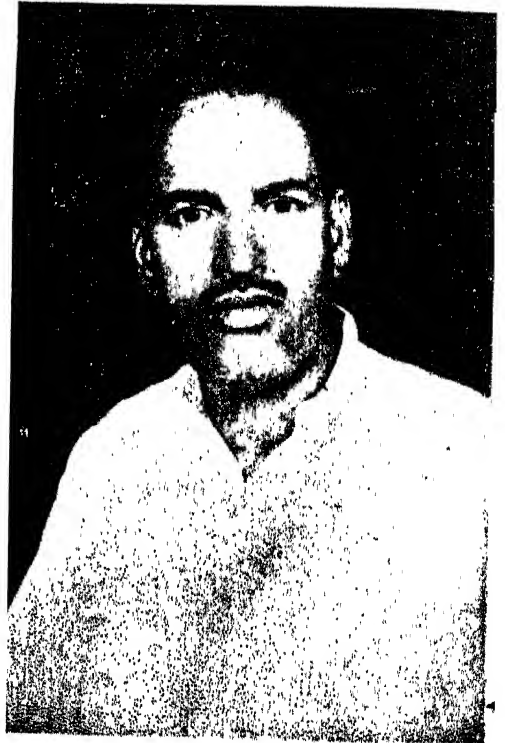
కా. ని. సభ్యులు. 45-49, 51-52, 55-63.
జ. అ. 47-48, 51, 57, 58. దే. అ. 58.

కాఢ్య కర్తలు

శ్రీ గాదం వెంకటేశ్వరారావు
స. కార్యదర్శి. 1958; ఉపాద్యక్షులు. 59-60, 62-63,
గో. అ. 58-60; చ. అ. 61-63

శ్రీ బిచ్చ రామలింగం
కా. వి. సభ్యులు. 46-57; స. కార్యదర్శి. 59-63;
గ్రం. అ. 46; 52; దే. అ. 47-48; 53-57.
గో. అ. 61-63.

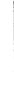
కాఢ్య కర్తలు

శ్రీ కొత్తారీ రామూలు

హా పకులు

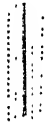
కా.వి. సభ్యులు, 51-58 గ్రం. అ. 54-58.

శ్రీ రాచుమల్లు వెంకటేశ్వర్లు

కా.వి. సభ్యులు 1964-68.

గ్రం. అ. 61-68.

కావ్యకర్తలు

శ్రీ పసుమూర్తి వేంకటకౌటయ్య

రాజపోషకులు

రా. స. సభ్యులు 1911-12, 59-63.

చే. అ. 59-63.

శ్రీ గ్రంది రాఘవయ్యగారు

రాజపోషకులు

గ్రంథాలయ చలివేంపూట ఐక్యసంఘ పాలకవర్గ సభ్యులు

1910

శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ ధర్మసంఘం (రిజిస్టర్డ్)

చి ల క లూ రి కే టి.

సంఘచరిత్ర

పరిచయము లేని కొత్తవారి కెవరికైనను సంఘముపేరు విన్నంతనే యిది కేవలము “శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరీ అమ్మవారి పరమైన ధర్మాదాయముల పర్యవేక్షక సంఘం”మనిపించ వచ్చును. కాని పూర్తి వివరము లరసిన వెనుక తన పరిపూర్ణ కరుణా కటాక్ష వీక్షణముల ప్రసరింపజేయుచు తన యనుంగు బిడ్డలే యైన సమస్త ప్రజానీకపు పురోభివృద్ధి నాకాంక్షించి యందుల కావశ్యకములైన సమస్త సదుపాయముల నేర్పరచి యనుగ్రహింప “చతుర్భాషులులతో సాక్షాత్కరించిన ధర్మదేవతయే” “శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ అమ్మవారి ప్రతిమూర్తియే” యీ ‘ధర్మసంఘము’ యీ ‘ధర్మసంఘ’ అని తెలియ వచ్చినపుడు కలిగే యానందము వర్ణనాతీతము కాగలదు.

సాక్షాత్కరించినది. ఆ చతుర్భాషులే “చలి వేగద్ర”; గ్రంథాలయము; గోసంరక్షణ; శ్రీ వా. క. ప. దేవాలయము, ఆ బృహద్రూపమే “ధర్మసంఘము.”

చలివేంద్రశాఖ - దానిపుట్టుక

ప్రాచీన కాలమునుండియు మనదేశము అతిథి యభ్యాగతుల దనియించుట యందగ్రీశే! చెందియున్నది. ముఖ్యముగా మంచినీటి సౌకర్యము కలుగజేయు వాపీ, కూప తటాకాదిముల నిర్మాణ వైశిష్ట్య మెన్నెన్ని రూపములగానో పౌరాణికులు వర్ణించియున్నారు. ఇచ్చలున పండితు.

చలివేంద్రముల ప్రాముఖ్య మంతంతయు వేరుగ చెప్పవసరములేదు.

“ఇంతింతై నలుడింతయై” యని మహాకవి పోతన్నగారు భాగవతములో వామనావతార ఘట్టమున వలికినట్లు ఈనాడు ముచ్చటైన తన నూతన ప్రవేశ మహోత్సవముతోబాటు ధర్మోత్సవము నతివైభవముగ జరిపించుకొనుచున్న యీ మహాసంస్థ ఆతంభమున వేరువేరు దశలలో, వేరువేరు చిన్న - చిన్న రూపములతో వెలసియున్నది. అట్లే కొంతకాలము ఎరకా వేరువేరు రూపములతోనే యల్లారు ముద్దుగా పెరిగి పెద్దయై తుద కన్ని రూపములలోని యన్ని కళల నొక్కచో కేంద్రీకరించుకొని యొకే యొక బృహద్రూపమున చతుర్భాషులతో

వర్తక వ్యాపారములకు కూడలియై దశదిశల నుండి నిరంతరము వచ్చిపోవుచుండు ప్రజానీ మసంఖ్యాకమై యుండు చిలకలూరిపేట మం నీటి యెద్దడిగల గ్రామమగుట “అన్నపూర్ణ యింట అన్నమే కరువాయె” అన్నట్లు చిల లూరిపేట వాస్తవ్యుల దురదృష్టమనక తప్పదు పరిసర గ్రామముల నుండి కార్యార్థులై వచ్చి పోవుచుండు ప్రజానీకము త్రాగుట కిన్ని మం

ఘటించక అలాడి పోవలసిన దుస్థితి నివారించు సుద్దేశముతో కొంతమంది వైశ్య శిఖామణులు చిలివేంద్రుడు స్థాపించిరి, కొంతకాలమునకు కీ॥ శే॥ శ్రీవ్యా మామయ్యగారు [గ్రామపర్యవేక్ష] గ్రంథి స్వగృహము మొదలగు గృహముల నడుపుచూ వచ్చిరి. తరువాత కీ॥ శే॥ శ్రీవ్యా బాపయ్య ఆకుల వెంకయ్య, పరుగుర్తి గోపయ్య, గ్రంథి కోట్లంగంగారు వైశ్యభృందమువారి తో డాబు తో నడుపుచుండిరి.

మరికొంత కాలమునను శ్రీ వాసవి కన్యకా వరమేశ్వరీ ధర్మచలివేంద్ర సంఘము అను పేరుతో 16-2-1932 సం॥న రిజిష్టరు చేయబడి రిజిస్ట్రారుముగ దన కార్యకలాపమును నిర్వహించు చున్నది.

X   X   X

గ్రంథాలయము - దానిపూర్వచరిత్ర.

శ్రీ కన్యకా వరమేశ్వరీ అమ్మవారు క్షేమము దాహార్తులకు మంచిసీటి సౌకర్యము కలిగించుటతో తృప్తిపడి యూరకుండలేదు. దాహార్తులకు మంచిసీట వలెనే జ్ఞానార్తులకు విజ్ఞానార్థము కూడ నందింప సంకల్పించినది. అదే విశంకల్ప మమోఘముగదా! ఆదివ్యమూర్తి సంకల్పము కార్యరూపము దాల్చుట కెంత కాలము కావలయును. సంకల్పసిద్ధి కనువగు వాతావరణ మంతకుముందే యేర్పరచుకొన జూలిన మహామహిమామయురాలుగదా ఆత్మలి అందుకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనమీ గ్రంథాలయమే.

విజ్ఞాన విలసితజ్ఞ భారతదేశమున విజ్ఞానోపాధిపతులు, వదాన్యులకు కొదువ లేదు.

వదాన్యు లెప్పుడును ఇతరుల శ్రేయస్సునే తమ శ్రేయస్సుగా భావించి ప్రజాహిత కార్యములకు ముందడుగు వేయుచుందురు.

కీ॥ శే॥ గ్రంథి వరదయ్య శ్రేష్టిగారు ఇట్టి కోపకు చెందిన వారనుటలో సందియములేదు. వారి సేవాసక్తియద్వితీయము అట్లుగుటచేతనే వరదయ్య శ్రేష్టిగారు మరొకరిని వైశ్య శిఖామణుల సహాయ సంపత్తుల సేకరించుకొని శ్రీ లక్ష్మీనృసింహ సోమయాజి గ్రంథాలయము అను పేర నొక చిన్న గ్రంథాలయమును తమ యింటనే స్థాపించి చదువుల తల్లి నారాధించుటకు పూనుకున్నారు.

సృతివ్యక్తి వ్రత సంస్థ, ప్రతిదేశము, సన్నత స్థితి నందుటకు కావలసినది పుష్కలమైనధనము, ధనాభానము సర్వసంకటములకు సోతువు. కావుననే “ధనమూల మిదంజగత్” అను నా ర్యోక్తి వెలసినది. అది వ్రస్తుతము వరదయ్య శ్రేష్టిగారిచే నడువబడుచు వచ్చిన గ్రంథాలయము పట్ల సాధికమైనది. ఆరిక స్తోమతు లేని కారణమున వరదయ్య శ్రేష్టిగారిచే నడువబడుచున్న శ్రీ లక్ష్మీనృసింహ సోమయాజి గ్రంథాలయము కొలది కాలమునకే మూలపడివలసి వచ్చినది. ఈ దిస్సికి వరదయ్య శ్రేష్టిగారి హృదయము పరితిపించినది, ఇక నీ సరస్వతీమతల్లిని శ్రీధర్మ కులతో సేవించుకొనగల్గవారికి అప్పగించుటమేలని వారికి తోచినది. చిలక లూరిపేటకు సమీపమందలి అనంతవరంగ్రామ గ్రంథాలయమందు తమ గ్రంథాలయమును లీనమొనరించుట లెస్సయని వారు భావించిరి. ఈవార్త శ్రీ రామమల్లు కన్నయ్య సోదరులకు కర్ణ కంఠోరమైనది. చదువుల తల్లిని పరాయి పంచలకు పంపివేయటాయని వారి హృదయము లాందోళనపడినది వెంటనే కార్య

శ్రేష్ఠమునకు కదలి రమ్మని ఆ కన్యకాపరమేశ్వరి వారిని ప్రేరేపించినది. ఇది యంతయు నాతల్లి చిద్విలాసమే. కావున శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్య సోదరులు వరదయ్య శ్రేష్ఠిగారితో కలసి సంగతి సందర్భములను చర్చించి చిలకలూరి పేటయందే యీ గ్రంథాలయమును నిలిపి యుంచవలెననియు దాని యభివృద్ధికి తాము తమ శక్తిసంపన్నులై కుండ పాటుపడగలమనియు వాగ్దానము గావించిరి. వరదయ్య శ్రేష్ఠిగారు యిందుల కపరిమితానందము నంది వెంటనే సరస్వతీమతల్లి సేవాభాగ్యము శ్రీరాచుమల్లు కన్నయ్య సోదరులకు కల్పించి కృతకృత్యులైనారు.

శ్రీ రాచుమల్లు వారి వదాన్యత నిందు ప్రత్యేకము పేర్కొనబనిలేదు. అది జగమెరిగిన విషయమే. శ్రీ కన్నయ్య సోదరులు వరదయ్య శ్రేష్ఠిగారినుండి పరిగ్రహించిన “శ్రీ లక్ష్మీ పుసింహ సోమయాజి గ్రంథాలయము” నకు ద్విజత్వమును గలిగిది వారా గ్రంథాలయమునకు” శ్రీ వాసవి కన్యకా పరమేశ్వరి వైశ్య గ్రంథాలయము” అను నామకరణముచేసి శ్రీ రామాలయ దేవాలయమునకు చెందిన ఒక చిన్న గదియందు దానిని స్థాపించిరి.

శ్రీ రాచుమల్లువారి యీ పూనికకు హద్దించి వర్తక బృందము గ్రంథాలయాభివృద్ధికి చేయూత నిచ్చుటకు ముందంజవేసి కొట్టు కొట్టున ధర్మపు డబ్బాలుంచి ధర్మము వసూలు చేయుటకు ఏర్పాటు గావించిరి. లాటరీలవంటి యితర సాధనములను గూడ నివారించి అచిర కాలముననే దాదాపు 5, 6 వందల రూపాయల వరకు సేకరించి ప్రస్తుతము కంది మళ్ల వారి కంపెనీ కెదురుగాయన్న మార్కెట్ వీగయ్యగారి తాలూకు య. 4-15 సెంటు భూమిని విక్రయించుకొనిరి. యితవరకు స్వ

యం కృషితో సంస్థ నిర్వహణమునకు పాటు బడుచు వచ్చిన శ్రీ రాచుమల్లువారు మరియొక అడుగు ముందుకు వేసి యీ సంస్థను నిర్వహించు బాధ్యత ప్రత్యేకముగ మనయందే యుండట సంస్థ పురోభివృద్ధికి ఆటంకము కలుగుననియు పదుగురితో కూడిన సంఘముచే నిర్వహింప బడుట మేలనియు భావించి వెంటనే డబ్బాల రూపముగను, చందాల రూపముగను ధర్మమును యిచ్చు వారిని సభ్యులుగా భావించి ది 27-11-1932న విస్తృత సమావేశము గావించి ఆ సమావేశములోని వైశ్య ప్రముఖులు “శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరి అమ్మవారి వైశ్య గ్రంథాలయ సంఘము”గా ఏర్పడి గ్రంథాలయ నిర్వాహణమునకు శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్య గారు అధ్యక్షులుగను వారి సోదరులు ప్రస్తుత గ్రంథాలయ భవన దాతలు శ్రీ రంగనాయకులు గారు కార్యదర్శిగను ఏర్పరచి మరికొంతమంది సభ్యులతో ఒక కార్యనిర్వాహక వర్గము నెన్నుకొనిరి.

(కార్యనిర్వాహక వర్గము అనుబంధమున చూపబడెను)

ఇది రాచుమల్లువారి దూరదృష్టివేగాక ఆడంబరములేని వారి నిస్వార్థ సేవాపరాయణతను గూడ చాటుచున్నది.

కొలది కాలములోనే చతువులతల్లి చల్లని చూపులు దశదశల పరువులైతినవి. వైశ్య బృందము వారి ఆధ్వర్యమున అలాగుముద్దుగా పెరిగి పెద్దయగుచు వచ్చిన ఆ కల్లి పౌరజన బాహుళ్యము నాకర్షించినది. అందుచే గ్రంథాలయమును ఆచటనుండి విశాలమగు శ్రీ రాచుమల్లు రంగనాయకులుగారి మేడమిడికి మార్చబడినది.

తనకంటె ముందుగా ఏర్పడియున్న చిట్టి సంస్థ “చలి వేంద్ర సంఘము”ను తనతో కూడ

గట్టుకొని ప్రజాదరణ పొందుచు ఆ గ్రంథాలయ సంఘము దినదినాభివృద్ధి నందుచు వచ్చినది. రెండు సంస్థలను తోలుబట్టువులే యగుట పరస్పరానురాగమున విలసిల్లుచుండినవి. యే పౌరపాఠశాలలు లేక కార్యకలాపములు సాగించు చుండినవి ఇది చూచి ఆ కన్యకా పరమేశ్వరి అమోఘమైన తన సంకల్ప బలము నకు తానే మురిసిపోయినది. ఆ మురుపు దేదీప్యమానమై వెలుగొందినది. తత్ప్రభావమే “గోసంరక్షణ సంఘ ఆవిర్భావము.

×   ×   ×

గోసంరక్షణము - దానిపుట్టుక

మనదేశము కృషి ప్రధానమైనది. తత్ఫలమే సాఫల్య సాధనము గోధనము, ప్రాచీనార్థ సంస్కృత వికాసమునకు మూలకందము గోసంరక్షణ. కారడవులలో కందమూల ఫలదాతలే జీవనాధారముగ కాలము గడుపుచు వచ్చిన తపోధనులు సహితము గోసంరక్షణ తమ తపశ్చర్యలో నొక భాగముగ స్వీకరించియుండిరి. గోసంరక్షణవశ్యకత నుద్ఘోషించుచు వేడ శాస్త్రపురాణేతిహాసము లెన్నిన్ని తీరులనో గోనుహాత్మ్యమునువర్ణించి యున్నవి. ఇంతియేల (శ్రీ) కృష్ణభగవానుడే స్వయముగ గోపాలకుడై గోపాలకృష్ణ సార్థక నాముడై యుండ గోసంరక్షణ ప్రాధాన్యమును వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు.

చలివేదగ్రామము గ్రంథాలయమును నెలకొల్పించి నిర్విఘ్నముగ నడిపించుచున్న ఆ తల్లికిది కొరతగనే కనిపించినది. ఆ కొరత వెంటనేతీర్చి సర్వాంగ శోభితమైన “గోసంరక్షణ

శాల” నిందు నెలకొల్పి నడిపింప సంకల్పించినది. ఆమె సంకల్పము తిరుగులేనిది కదా.

ఒకనాడు శ్రీ రామమల్లు కన్నయ్యబ్రదర్సు వారి కొఱ్ఱముందు గ్రంథాలయ సంఘ సమావేశము జరుగుచుండెను. గ్రంథ సృజయ్య మద్ది బ్రాహ్మయ్య అను వణిక్రమముఖు లిగ్గరు వధ్యశిలకు కొని పోవడుచున్న రెండు గోవులను తోలుకొని వచ్చి సభాసభ్యమున నిల్పిరి. గ్రంథాలయ పోషణ మొక్కటేగాక వధ్యశిలకు కొనిపోవడుచున్న యిట్టి గోవులను రక్షించుట గూడ యీ సంఘము వారొక ముఖ్యకర్తవ్యముగా భావించగూడదా? నేమీ గోమాంశల గొంతు కత్తెరి తప్పించితెచ్చి మీముందుంచుచున్నాము మీరు నీని రక్షించెదరో లేక చేతకాదని మరల కసాయిపాలు చేయుదురో యిక మీ యిష్టము అని ఆవేశ పూరితమును ఆవేదనా యుతమును అగు పలుకులు సలికిరి. సంఘసభ్యుల హృదయములు దివివించినవి.

సంస్థలు స్థాపించబడుట వేగు. అవి నిర్విఘ్నముగను చిరస్థాయిగను నిర్వహించబడుట గలుగుట వేరు. మఖలో పుట్టి పుట్టులో మాడిపోయిన సంస్థలెన్నియో గలవు కనుకనే యొక సంస్థను నెలుకొలుపుటకు ముందు జాసి నిర్వహణ విషయమందేర్పడగల బగువు బాధ్యతలను కూలంకషముగ చర్చించుకొనుట ప్రధాన కర్తవ్యమని అనుభవజ్ఞులు వక్కాణించు చుందురు. అందు ముఖ్యముగ గోసంరక్షణ యింటి మహాత్కార్యమునకు పూనుకొనవలెనన్న సాధ్యసాధ్యములను గురించి సమగ్రముగ నాలోచించుటెంతయు అవసరముగదా. అనాటి సమావేశమందు ప్రధాన చర్చనీయాంశమై నిల్చినదీ సమస్యయే. యీరూపముగ గోసంరక్షణసంఘ ప్రాధుర్యావమునకు ప్రాతిపదిక గావించిన (శ్రీ) కన్యకా పరమేశ్వరి తన యభీష్ట సిద్ధికి

తగిన మార్గము మార్తము చూపక మిన్నకుండ
గలదా.

పర్తక వ్యాపారములకు విశేష ప్రాముఖ్యత
వహించి పరిసర గ్రామాదు లెన్నింటికో కేం
ద్రమై నిలచిన చిలకలూరిపేటలో జరుగు
సమస్త వ్యాపారములకు 'దిగుమతి రుసుములు'
చెల్లించు విధానము నేర్పరచి ఆ విధముగ
నేర్పడగల ఆర్థికబలముతో యింతకుముందేర్ప
డియున్న చలివేంద్ర, గ్రంథాలయములతో
బాటు గోసంరక్షణమును గూడ నిర్విఘ్నముగ
నిర్వహింపవచ్చునను నిర్ణయము ఏకగ్రీవముగ
గావింపబడుటేమి గ్రామములోని పర్తక వ్యా
పారములతో సంబంధముగల చిన్న పెద్ద వణి
క్రముఖులందరితోగూడిన మహాజనసభాసమా
వేశము జరిగి దిగుమతి రుసుముల విధానము
ఏకగ్రీవముగా రూపొందించబడుటేమి శీఘ్రగ
తని జరిగిపోయినది.

ఇది "శ్రీ వాసవి కన్యకాపరమేశ్వరీ గోసంర
క్షణ సంఘము" ఏర్పడిన విధము. ఇందుకు
ప్రధాన కారకులైన గ్రంథి సుబ్బయ్య, మద్ది
బ్రహ్మయ్యగార్లు ఎంతయు పూజనీయులు.

1934 సం॥న రూపొందిన "గోసంరక్షణ
సంఘము" 7-9-1935 న రిజిష్టరు కావింపబడి
నది సంఘ నిర్వహణమున కేర్పరచిన దిగు
మతి రుసుములలో సగభాగము గ్రంథాలయ,
చలివేంద్రలకును వినియోగింపబడినట్లు నిర్ణయ
మయ్యెను యిట్లు వేరువేరు రూపములతో
నలకొనియున్న మూడు సంఘములను సమిష్టి
ప్రయోజనము ను సాధించునవియై సమిష్టి
ఆదాయముతో ఏకగర్భ జనితులన్న నుడి
సార్థక పరచుకొనుచు దినదినాభివృద్ధి నందుచు
వచ్చినవి.

ధర్మసంఘ ప్రాధుర్భావము

శ్రీ పరమేశ్వరీ లీలలత్యద్భుతములు. అమో
ఘములైన యీ దేవి సంకల్ప వికల్పముల పర
మార్థ మెరుగ నెవరితరము. సృష్టి స్థితిలయము
లాతల్లి చిద్విలాసములు. చేయునదియు,
చేయించునదియు, చేయవలసినదియు సమస్తము
తానెయై కర్తృత్వ మితరుల పరమొనర్చి యీ
నందించు కృపాతరంగితాంతరంగ యీ చల్లని
తల్లి. కార్యకారణ సంబంధ సమన్వయ సమో
పేతములైన యీమె సేతలాశ్చర్య కరములే
గాని యర్థ రహితములు కావు. ఏ చిన్ని యణు

వునో యొక పెద్ద మేరు మహాధరముగన
ఏ మహా మేరువునో యొక పరమాణువుగన
రెప్పపాలులో మార్పివేయగల యీ మహ
శక్తిచే ప్రచ్ఛన్నముగ ప్రేరేపించబడి సంఘ
స్వరూప మినాడున్న రూపములో తీర్చిది
నైనది.

ప్రప్రధమమున దాహార్తుల దాహోపశాంతి
గావించు సంకల్పము చలివేంద్ర సంఘమైనిల
పెద్ద వ్యాపార కేంద్రమై వాసిగన్న యి
యూర నెండరెండరో వణిక్రముఖులుండియ

పరమార్థ చింతనమున వరదయ్య శ్రీసిగారు వెలకొల్పియున్న ఒక చిన్న గ్రంథాలయము ఆర్థిక బలము సున్నయై పరాయివంశలకు తరలించబడుటయూ యన్న యావేదనము, అభిమానము గ్రంథాలయమే నిలచినది కనాయికోతల కెరగా బోవుచున్న ఒక్కచిక్కిన రెండు గోకంకాళముల వ్యధా పూర్ణములై చెమర్చుచున్న కడకంటి చూపులు చూపరుల కడుపులు చెరువుల జేసినవిని ఒకానొక గున్ని వేశముచుండి యావిర్భవించినది గోసంరక్షణ సంఘము. ఇట్లు వేరువేరు సందర్భములలో వేరువేరు గూఢములలో వెలకొన్న చలివేంద్రీ, గ్రంథాలయ, గోసంరక్షణ సంఘముల సమగ్ర సమన్వయ స్వరూపమే శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ సర్వ సంఘమును నామము దాల్చి యున్నది.

కేవలము సంఘ నిర్వహణ సౌలభ్య సాధకమే యీ మార్పులోని పరమార్థమైనచు అందుకు దారితీసిన పూర్వపర సందర్భముల నిందు పొందుపరచుటయు ఆవసరము కాకపోదు.

ప్రభుత్వమువారి పరమైయున్న కొద్దిపాటి ప్రముఖ చలివేంద్రీమునకు సేకరించు పూనిక సంఘము రిజిస్టరుగుటకు దారితీసినది అట్లే గోకాల నిర్మాణము, దాని గుర్తింపు సమస్యలు గోసంరక్షణ సంఘము రిజిస్టరుగుటలేవని పరికావించినది. కాని యీ రెండు సంఘముల హిందుత్వానమునకు మధ్య కాలమున వెలసిన గ్రంథాలయ సంఘము మాత్రమే నిలగి రోయినది. ఆ సంఘమును రిజిస్టరు చేయించలేనన్న ప్రసక్తియే చాలకాలము నరకు గాలేదు.

గోసంరక్షణ సంఘ స్థాపనముతో బాటు దునుతి రుసుముల యేర్పాటు వర్తక బృందము వారి యామోదముద్ర పొందియున్నది. ఆ రుసుములలో సగభాగము గోసంరక్షణసంఘము

నకు, తక్కినసగములో సగముచలివేంద్రీ సంఘమునకు సగము గ్రంథాలయ సంఘమునకువిని యోగపడవలెననికూడ వర్తక బృందము కట్టడిచేసి యున్నది. ఆ కట్టడి ననసరించి నసూలైన రుసుమెప్పటికప్పుడాయా సంఘములకు పంచిపెట్టబడుచుండెను. కాని అపంచిపెట్టబడుట వేరుకు మాత్రమేగానే పరిణామించుచు వచ్చినది. ఏల నన చలివేంద్రీనిర్వహణము యించుమించుగా ఆ సంఘమునకు చెందినకొట్టు అద్దె రూపమైన ఆదాయముతోనే సాగిపోవుచుండెడిది. తరుగు పెచ్చుల సర్దుబాటు లతి స్వల్పములు కనుక దిగుమతి రుసుముల తాము కు ఆ సంఘము వంతు ధనము అట్లే నిల్వయుండి పోవుటయు ఆ నిల్వ సామ్యు ఆసంఘము ద్వారా గ్రాంటు రూపమున మరల గోసంరక్షణ సంఘమునకే యివ్వబడుటయు జరుగుచుండెను గోసంరక్షణ సంఘమునకు క్రమానుగతముగ కొంతభూమి సేకరించబడినను దానిఆదాయము, దానికీసరిపోవుచుండెడిది కాదు అందుచేత గ్రంథాలయ సంఘపు వ్యయముకూడ పరిమితముచేయబడి ఆ ఆదాయములలో సాధ్యమైనంతి హెచ్చు మొత్తమును మిగిల్చి దానిని గ్రాంటురూపమున గోసంరక్షణ సంఘమునకే సమర్పించుట కధిగా జరుగుచు వచ్చినది. ఈ కారణముగా గ్రంథాలయము చాలాకాలమువరకు ఎదుగు బొదుగులు లేక నిలచియుండవలసి వచ్చినది. ఈ స్థితి యువకలోకమున అసంతృప్తిని కేటించకపోలేదు.

ఇది యిట్లుండ మిగిల్చబడిన మొత్తములను గోసంరక్షణమునకు మంజూరు చేయించుటకు ప్రతిసారి వేరు వేరుగా ఆయా సంఘసభ్యులను సమావేశ పరిపించుట శ్రమతో కూడినపనియై అసలెన్ని సంఘములు లేకుండ రద్దుచేసి ఒకేఒక సంఘమునేర్పాటు చేసిన యేబడదయు నుండదు కదాయను ఆలోచన గోసంరక్షణ నిర్మాహకులలో బలముగా నేర్పడినది.

ఇందుకు మొదటిచర్యగా చలివేంద్ర సంఘము రద్దుపరచబడి అది గ్రంథాలయ సంఘములో లీనమొనర్చబడినది. గ్రంథాలయ సంఘము రిజిస్ట్రుకాని కారణమున యీలినీకరణమును ప్రభుత్వమువారు ధృవపరుపరైరి. మరల దానిని గోసంరక్షణ సంఘములో లీనము చేయగా నదియు రిజిస్ట్రేషను నిబంధనముల ననుసరించి జరిగినదికాదని త్రోసివేయబడినది నామకార్థమున సంఘములు మూడుగా పేర్కొనబడుచున్నను, గోసంరక్షణ సంఘమునకు ఆరంభమునుండియు కార్యదర్శిగానుండి మూడు సంఘముల నిర్వహణ భారము తానే వహించియున్న శ్రీ రామమల్లుకన్నయ్య శ్రేష్ఠి గారి కిది యొక పెద్ద సమస్యయై నిల్చినది. వనూలైన రుసుములు పంచివేసి ముందాయా సంఘముల వేర వేరు వేరు చితాలలో జమకట్టవలసియుండుట, మరల గ్రాంటురూపమున ఖర్చువాసి పుచ్చుకొనవలసి వచ్చుట, ఇందుకు మాటి మాటికాయా సంఘ సభ్యుల సమావేశములనేర్పరచి ఆమోద ముద్ర పొందవలసి వచ్చుచుండుట వారికి చీకాకు కలిగింప సాగినది.

భివరకు పూర్వాపరముల నాలోచించి ప్రభుత్వ నిబంధనలమేరకు అవసరమగు పద్ధతులవలంబించి గోసంరక్షణ సంఘములోనే చలివేంద్ర, గ్రంథాలయ సంఘముల లీన

మొనర్చుటయు, తదనుగుణముగా సంఘనామము, నుద్దేశ్యములను మాట్చుకొని విస్తృతమైన నియమావళిని రూపొందించుకొని ప్రభుత్వమువారి ఆమోదము బడయుటయు జరిగినది

బహుప్రాయాసకోర్చి నిర్విరామ కృషియొనర్చి దాదాపు ఆరునెలల పైకాలమిందు కొరకు వినియోగించి సంఘమునకు ప్రస్తుతమున్న రూపమును, నియమ నిబంధనలను, మరి కొన్ని సాంప్రదాయకమైన కట్టుబాట్లను ఏర్పరచిన ఘనత ఆ కాలమున గ్రంథ భాండాగారి గారుగా నుండినను ప్రసిద్ధ హిందీవండితులు శ్రీ వంకాయలపాటి శేషానతారముగారికి చెందవలసియున్నది, గ్రంథాలయ వార్షికోత్సవము, సరస్వతీ కట్నముల చదివిపులు, సంవత్సరారంభమున విధిగా బజ్జెట్టు ఆమోదము, సంవత్సరారంభమున ఆదాయ వ్యయముల వివరణముతో కూడిన కార్యదర్శి నివేదికా ప్రకటనము ఇవి వారు ఏర్పరచిన కట్టుబాట్లలో ముఖ్యముగా పేర్కొన తగినవి.

ఇంతవరకు ప్రభుత్వముగ నుండిన కన్యకామతల్లి సంఘాభివృద్ధిని పరికించి ఉప్పొంగి పోయినది. ఇప్పటివరకు తాను వేరు, యీ సంఘము వేరుగా చూపకులకు గోచరించుచు వచ్చిన యాదేవి తానే సంఘము, సంఘమే తానుగా నిలువ సంకల్పించినది. తత్ఫలితమే దేవాలయ శాఖగా సాక్షాత్కరించినది.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ దేవళము

పూర్వము మైలవరపు వంశీయులచే నొక చిన్న దేవళమున ప్రతిష్ఠింపబడి చిలకలూరి పేట వెళ్ళే ప్రముఖుల సహకార సానుభూతులతో నిర్వహింపబడుచుండెను.

సర్వ చరాచరములను సమదృష్టితో చూచుచూ మానవులెల్లరచే పూజలనందుకొను ఆతల్లి ఒకే ఒక కుటుంబ పరమై యుండుట కిచ్చగింపలేదు. తన యభిమాన సంస్థయగు ధర్మ సంఘమునందు ప్రవేశింప యువ్విఘ్నరెను ఆ జగన్మాత సంకల్ప మమోఘముగదా!

కీ॥ శే॥ మైలవరపు గుండయ్యగారు తన ఆధ్వర్యమున నిర్వహింపబడు శ్రీ. వా. క. ప.

దేవళమును సంఘమున చేర్చుకొనుడనియు, తామా సంఘమునకు నాలుగు యకరముల భూమి నిచ్చెదమనియు కోరిరి. సంఘ సభ్యులు యెంతయో పుల్కానవడిరి. ఆ తల్లితమ యింటికే అగుదొచినట్లు భావించిరి. వెంటనే యేకోన్ముఖముగా అంగీకరించిరి. ఇట్లు 1943 సం॥లో ఆ తల్లి ధర్మ సంఘమునందు ప్రవేశించెను.

జగన్మాత సంకల్పముతో ధర్మసంఘము చతుర్శాఖలుగా రూపొంది నిత్య నైవేద్య దీపారాధనలతోను, వివిధ ఉత్సవములతోను దేదీప్యమానముగా, నిత్య నూతనముగా దినదినాభివృద్ధి నొందుచు వెలుగొందుచుండెను.

భూములు

గోసంరక్షణ సంఘము స్థాపించటం చాలా శులభమే అయింది. గాని, దాన్ని నిర్వహించటం చాలా జటిల సమస్యగా రూపొందినది. మనుషులు, అమావాశ్య పాటలు మొదలగునవి స్థిరమైన ఆదాయములుగావు. అవియు కొంత మంది సభ్యుల జాప్యతవల్ల వనూలగుట దుర్లభమగు చుండెను. ఈ సాధక బాధలననుభవించిన ఆనాటి సంఘ కార్యకర్తలు సంఘమునకు స్థిర

మైన ఆదాయము ఏర్పనట్టి భూసేకరణ విధానము రూపొందింప నిశ్చయించిరి. గోమాత కొకయకరము చొప్పున సేకరించిన గాని దీని నిర్వహింప జాలమని తలచిరి. శ్రీ కన్యకావరమేశ్వరి ఆశీర్వాదించెను. ఆనాటి అధ్యక్షులగు శ్రీ మున్నయ్యారీ రంగయ్యగారు, కార్యదర్శి యగు శ్రీ రామమల్లు కన్నయ్యగారు ముందడుగు వేసిరి. చేరి ఒక యకరము దాన మొన

ర్పిరి. వారి దాత్పుత్వమునకు, దీక్షాపరత్వమునకు సంఘసభ్యులు సంఘాభిమానులు యెంతయో సంతసించిరి. సంఘకార్యకర్తలు భూదానోద్యమమునకు నడుములు బిగించిరి. పరిసర గ్రామాదుల యందును పర్యటించిరి.

దాదాపు 20 యశరముల భూమిని దాతలవల్ల పరిగ్రహించిరి గోమాతల చల్లని చూపులతో (శ్రీ) కన్యకాపరమేశ్వరి ఆశీస్సుల ప్రభావమున. గోశాల నడుపుటకు కొంత సుగమ మేర్పడెను.

చతుర్థాశ్వాసము

చతుర్శాఖలతో ఈనాడు “రజత జయంతి మహోత్సవము” జరుపుకొనుచున్న ‘ధర్మసంఘము’నకు నాంది “చలివేంద్ర”. అట్టి చలివేంద్రకు ప్రప్రథమమున వైశ్య బ్రందమువారిచే నిర్మాణ మొనరింపబడిన భవనమే సంఘ భవనములలో మొట్టమొదటిది. అయ్యది ఈనాడు సంఘమునకెంతయో ఆర్థిక సహాయ మిచ్చుచున్నది. (అద్దె రూపమాన) 1934 నం॥ మున (శ్రీ) ప్రభుత్వము వారిచే స్థలమును పొంది దాతల సహకారమున సువిశాలమైన భవనము యేర్పరచి అందు చలివేంద్ర చేర్చబడెను. ఇది ద్వితీయ భవనము. ఆనాటి మొదటి భవనము అద్దెల కివ్వబడుచుండెను.

గోమాతల గృహములు పిపీలికాది బ్రహ్మ వర్మంతము గల ప్రతిజీవికి వాసయోగ్యమైన గృహ మత్యంతావశ్యకము. ఆహారము సంపా

దించు కొనుటకంటె ముందు నివసించుటకు గృహము కావలయును గదా.

గోమాతల చేర్చడం గోసంఘము సాపించటం జరిగింది గాని ఈ గోమాతల కాశ్రేయ మెచ్చుట? కీ॥శే॥ తద్వ్యా బాపనయ్యగారు వారి వొడ్లో ఆశ్రయ మొరంగిరి. కాని వర్షాకాలంలో చాల బాధ జనించినది. కార్యకర్తల మౌనము దీర్చించినది. జగన్నాథ భక్తుల, పరితాపము చూచి మిన్నకుండగలదా! పోతుగుంట వారి భావి ప్రకృత కేకుల పెట్టు వేయ సంకల్పముదయించెను దాతలు ముందుకు వచ్చిరి. పెట్టు నమర్చి గోమాతల నందు ప్రవేశ పెట్టబడెను. క్రమానుగతముగా అచట గల 13 శెంట్ల ప్రదేశమునకు ప్రభుత్వమువారి అనుమతి లభించెను. విశాలమగు రేకులపెట్టు దాతల సహకారమున యేర్పడి 959 వరకు గోమాతల చలనే నివసింపసాగెను.

ఇయ్యది గోమాతల ప్రథమ భవనము.

నూతన గోశాల భవనము

వేసవియందు శేకులపెద్దనందు గోమాతల నుంచుట కార్యకర్తలకు కొంతబాధగాడెందు. గోమాతలకు ప్రత్యేకముగా సుందర సుఖశాల భవనము నిర్మింప సంకల్పించిరి. 1955 సం॥ లో 15 శెం. 300 లింకుల స్థలము సేకరింపబడెను.

1959 సం॥ దాతల సహకారమునను సంఘ ప్రయత్నముతోను గోమాతల కెంతో ఆనంద మొసగు విశాలముగు గోశాల నిర్మాణ మొన రింపబడి గోమాతలందు ప్రవేశ పెట్టబడెను

సంఘ కార్యాలయము

అనాదినుండి 1959 సం॥ వరకు సంఘమునకు ప్రత్యేక కార్యాలయ భవనము లేకుండెను. కార్యదర్శిగారి గృహమే (రికార్డునకు) కార్యాలయము. వ్యాపారకూడలియగు శ్రీ రామమల్లు రికార్డువయ్యగారి కొట్టు ముంగిలిభాగమే సమావేశములకు ప్రదేశము గాను జరుగుచుండెను అట్టిలోటును శ్రీ చిలకూరు పేట జనరల్ మర్చంట్సు అసోసియేషన్ వారు తీర్చి.

(శ్రీ) జనరల్ మర్చంట్సు అసోసియేషన్ వారు దాతల సహకారముతో షుమారు 3 వేల రూప్యములతో భవన నిర్మాణ మొనరించిరి. ది 11-1-1958 న శ్రీ డి. సంజీవయ్యగారిచే ప్రారంభింపినము అతివైభవోపేతము చేయించి యిచ్చిరి అందుచిత్రపటములు; 2. బీగవాలుగా 1. మొదలగు పరికరములు గూడా అమర్చి ఇచ్చిరి. సంఘసేకరణలో ఇయ్యది 6 వది

దేవాలయ నిర్మాణము

1944 సం॥ లో సంఘమునందు తానొక భాగస్వామిగా చేరిన ఆతల్లి సంఘ సభ్యుల, కార్యకర్తల, మనోభావములను సంఘశక్తిని

పరికించుచు పూర్వీకులచే నిర్మాణ మొనరింప బడిన ఆ చిన్ని గృహమునందే కాలము గడువ సాగినది. ఎంతకాలమని ఓర్పు నపించగలదు. తన యనుంగు బిడ్డల మేల్కొల్పినది. సంఘ సభ్యులకు కలవరము పొచ్చెను. విశాలముగు ప్రత్యేక స్థలమును సేకరించి అందు దేవాలయ నిర్మాణమొనరింప నిశ్చయించిరి. గాని తగు స్థలములభించలేదు.

ఎట్టు కేలకు దేవస్థానమునందే నిర్మాణ మొనరింప కృతనిశ్చయమైరి 1961 న. సుందర దేవళమును నిర్మించి పునః ప్రతిష్ఠాపనాది కార్యక్రమము అతి వైభవముగా జరుపబడెను.

వాణిజ్యమునకు వగు భవనములు

[క్రొత్తు]

జగన్మాత చైదములు వర్ణనాతీతములు, తన యధీష్ఠసిద్ధికి తగినట్లుగా మానవుల హృదయములను సైతము మార్చగల శక్తి సంపన్నురాలా మహాశిల్పి.

గోశాఖ ప్రాంగణము కాగానే అనాటి సంఘ కార్యకర్తలు గోవుకొక యకరము చొప్పున సంపాదించ భూదానోద్యమమునకు గరిగి కొంతవరకు కృతకృత్యులైరి.

ఈ నాటి సంఘ అధ్యక్షులు శ్రీ గ్రంథి వెంకట రత్నముగారు కార్యదర్శి శ్రీ కొప్ప రావుగారి కోశేశ్వరరావుగారు సంఘకార్యకర్తలను, సంఘసభ్యులను ప్రేరేపించిసంఘమునకు నికరాదాదాయము వచ్చునట్టి మార్గమును "కొట్లనిర్మాణమునకు మానుకొని" గృహదానోద్యమమునకు గడంగి కొంతవరకు కృతకృత్యులైరి.

వర్తక వ్యాపారములకు కూడలియైన పాత గోశాలదక్షిణభాగమునదాతలసహకారమునను సంఘదీప్త్యముతోనుకొట్లు నిర్మాణ మొనరించిరి.

అ లంకా ర ము

భవనములు నిర్మాణ మొనర్చుట కంటె ఆయా భవనములు సుశోభితముగా నుండుటకు కను పరికరములు సమకూర్చుట కష్టతమము. కాని చాతల సహకారమున చతుశ్శాఖలలో ఆయా శాఖలకు కావలసిన పరికరములు సమకూర్చబడెను.

జ యం తు లు

విజ్ఞాన వ్యాప్తిగావించుటకు గ్రంథసేకరణ, గ్రంథ పఠనా పాకర్యము కలిగించుటయేగాక ఆయా మహానీయుల జయంతులను వర్ణంతులను జరుపుట ఎంతయో అవసరము. ఇట్టి జయంతులను 1939 సంవత్సరమునుండి ప్రారంభింపబడి ఆయా సందర్భముల యందు వివిధ విజ్ఞాన విషయముల గూర్చి వుపన్యాస సభలు ఏర్పాటు గావించబడియుండెను. ముఖ్యముగా వారికోత్సవ సందర్భమున ఇట్టి సభలు ఏర్పాటుగావించబడుచుండెను.

భక్తి ప్రభోధమునకు అనువుగా శ్రీవాసవీ కన్యకావరమేశ్వరీ జన్మోత్సవము నవరాత్రోత్సవము శ్రీరామనవమి సందర్భమున హరికథలు వుపన్యాసములు మొదలగునవి కూడా జరుపబడుచుండెను.

గోమాతల ప్రాధాన్యతను ప్రజలలో ప్రచార మొనర్చుటకు గోసంవర్ధన, ఆది పుత్సవములు గూడ గావించబడెను. ఇట్టి శీర్షవ సమయములందు పెద్దలనేకులను ఆహ్వానించి ప్రజలలో ఆయా శాఖల విశిష్టత గురించి ప్రచార మొనరింపబడెను. 25-2-59న గోశాల ప్రారం

భోత్సవము శ్రీ జాస్తి వేంకట నరసయ్యగారిచే జయపబడెను.

ఇ త ర సం స్థ లు

ఆర్థిక స్థామతు ఎక్కువగా లేకున్నను “ఉడుతాభక్తి అన్నట్లు ఇతర సంస్థలకుగూడా విరాళ రూపముగా యివ్వబడెను. ముఖ్యముగా యీ సంస్థయందు లీనమైన లక్ష్మీనృసింహ గ్రంథాల యమునకు ప్రారంభమున మాధ్యమిక పాఠశాలకును కొంత సహాయ మొనర్చబడెను,

ఆ గం తు కు లు

ఆయా ఉత్సవముల సందర్భములయందును, ఇతర సమయములయందును ఆహ్వానింపబడిన పెద్దలు ఈ గ్రంథాలయము తిలకించి వారి అభిప్రాయములను ఒసంగి యుండిరి. అట్టి పెద్దల నామములు అనుబంధమున చూపబడెను.

కృ త జ్ఞా త

ఎవ్వారి శుభ సుకల్పముచేతను, యెవరెవరి అనుపమాన కృషిచేతను యీ సంఘమింత అభివృద్ధికి వచ్చెనో సందర్భాను సారమునకొద్ది మంది నామములు మాత్రమే పైన సూచించి యుంటిమి. ఇంక నందరో అకుంతిత దీక్షతో సంఘాభివృద్ధికి చేయూత నొసంగినవారు గలరు. వారందరి నామములను ఇచ్చట ఉదహరించుట

కష్టపాధ్యము. అందుకు విజ్ఞులు మన్నించెదరని ఆశించుచున్నాము.

శుభచిహ్నులు

యీ సంఘముయొక్క ఆదర్శము గైకొని వివిధ వాణిజ్య వర్గములు వేరువేరు సంఘములుగా ఏర్పడి వికాసతీతమును పెంపొందించుకొని యెంతయో అభివృద్ధికివచ్చుచూ ఆయా సంఘములద్వారా దీనికి దోహదకారులగుచున్నారు అందుకు నిదర్శనముగా “ది టెక్స్ టైల్ డీలర్స్ అసోషియేషన్ వారు ఈ సంఘమునకు పాత గోళాల స్థలమునందు డాబా నిర్మాణమొనరించినచో దానిపై సువిశాల సుందర భవనమును నిర్మాణము గాపించ సుస్థిరమన స్కూలై యుండిరి.

ఆనందం

ఎన్నో ఏండ్లుగా కలలుగన్నాం. గ్రంథాలయం దర్శించిన పెద్దలంతా “విశాల భవనం ఏర్పడాలి” అని దీవించారు. సభ్యులంతా స్థలాన్వేషణకై పరుగులెత్తిరి గాని సమయం రాలేదన్నది సరస్వతీసుతల్లి. అదనుకై వేచియున్నాము. శ్రీవరమేశ్వరి అనుగ్రహించింది. కోర్కె ఫలించింది.

(శ్రీ) రాచుమల్లు రంగనాయకులుగారు ఉప్పొంగిపోయినారు. నిర్మాణం ప్రారంభించారు తలంచిన బడ్జటు దాటింది. అయినా వెనుకంజ వేయలేదు. సర్వాంగ సుందరంగా ప్రజల ముందు సాక్షాత్కరించినది భవనం. కనకమ్మ గారి నేనాడో మరిచారు ప్రజలు, కాని భవన నిర్మాణంతో తిరిగి జన్మమెత్తినదా అనిపించి

నది. ప్రజాసమూహం ఆమె భవనాన్ని నలంకరించ సిగ్గుమైనారు. తమతమ శక్తికొలది పరికరములర్పించచాగిరి. కనకమ్మగారి తండ్రి గ్రంథి రాఘవయ్యగారు, ఆమె సోదరులు ఆనంద వరవతులయిరి. జ్యోతి (కరెంటు) మేమే వెలగించాలి అని ముందుకు వచ్చారు.

సంఘ సేకరణలో ఇయ్యది మహత్తరమైన భవనం.

ఆశయము - భవననిర్మాణము

యీ సంఘమునకు నికరాదాయము వచ్చుననుగా కొన్ని కొట్లను నిర్మాణమొనరింప నిశ్చయించ బడెను. ఇప్పటికి పూర్తియైన భవనములు గాక ఇంకను పూర్తికానున్న భవనములకు దాతలు దోహద మొనగ ముందుకు వచ్చుచుండిరి త్వరలో జగన్మాతయొక్క కృపవల్లను దాతల దాతృత్వమునను ఇట్టి ఆశయముసిద్ధించ గలదని నివేదించుటకు సంతసించు చున్నాము.

ముగింపు

యీ రజతోత్సవ సందర్భమున సంఘచరిత్రను నివేదించు భాగ్యము కలిగినందులకు మేము సంతసించుచున్నాము. ఇందలి లోపాలోపములను విజ్ఞులు మన్నింతురని ఆశించుచున్నాము.

ఇట్లు

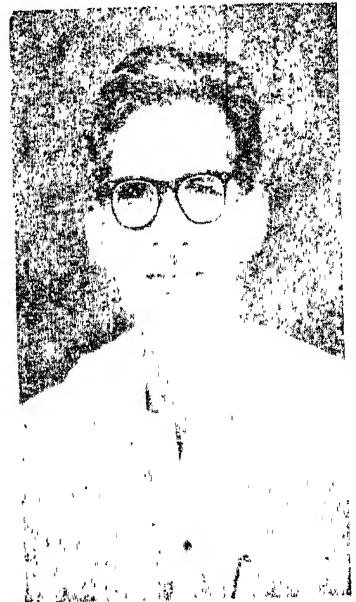
వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణ.

శ్రీ వంకాయలపాటి రేషావతారంగారు

హిందీ పండితులు, ఉన్నత గుంటూరు తాలూకా.

1938-1940 గ్రంథ భాండాగారిగానుండి సంఘ నిర్వహణ సౌఖ్యమునకు, ప్రతి సంవత్సరము ఐడెల్ అవార్డును, ఆదాయ వ్యయ వివరములతోగూడిన కార్యదర్శి నివేదిక, మొదలగునియమ నిబంధనలను, గ్రంథాలయ వార్షికోత్సవము, సరిస్వతీ కట్టుములు చవివింపులు, మొదలగు సాంప్రదాయక ఆచారములను ఏర్పరచి సంఘాభివృద్ధికి నిర్విరామ కృషి సలిపినవారు.

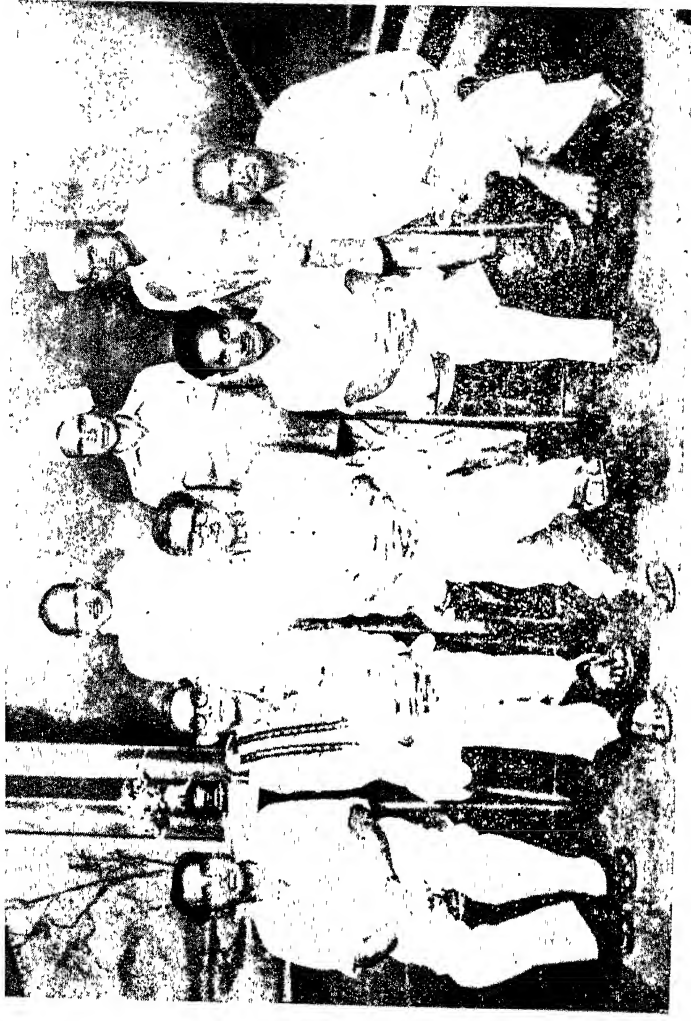
శ్రీ వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణగారు

ఉన్నత, గుంటూరు తాలూకా.

తలిదండ్రులు: శ్రీ రామకృష్ణయ్య, మహాలక్ష్మమ్మ గార్లు

1941-45 శ్రీవాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ గ్రంథాలయము నందు భాండాగారిగా నుండిరి. గ్రంథాలయమును విదవి స్వగ్రామము వెళ్ళినను ధర్మసంఘ కార్యక్రమములన్నిటియందును శ్రద్ధ గలిగి తత్కార్య నిర్వహణమునకు యిప్పటికిని యెంతయో తోడ్పడుచున్నవారు.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము, చిలకలూరిపేట.

సంఘాధ్యక్షులు 1963 సం॥

శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరీ వైశ్య గ్రంథాలయము

పా ల క వ ర్గ ము

(1932 నం: నుండి 1940 నం: వరకు)

1. శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్య, అవ్యక్తులు,	7. శ్రీ రాచుమల్లు వీరరాఘవులు నభ్యుత
2. , రాచుమల్లు రంగనాయకులు,	8. , పొట్టి వెంకటేశ్వర్లు ,
3. , గృంధిరామకృష్ణమ్మ కు రామయ్య నభ్యుత,	9. , తవ్వ బాపనయ్య ,
4. , దేవిశెట్టి చిన సుబ్బయ్య ,	10. , మద్ది వెంకటస్వామి కు సుబ్బయ్య ,
5. , మున్నలూరి రంగయ్య ,	11. , మున్నలూరి రాములు ,
6. , రాచుమల్లు బాపయ్య ,	12. , కొత్తూరి చిన బాపయ్య ,

గో స ం ర క్ష ణ స ం ఘ ము

పా ల క వ ర్గ ము

(1932 - 1940)

1. శ్రీ మున్నలూరి రంగయ్య, అవ్యక్తులు,	5. శ్రీ మేళ్ల చెరువు అచ్చయ్య
2. , గృంధి వెంకటేశ్వర్లు	6. , రాచుమల్లు వెంకటసుబ్బయ్య
3. , కొప్పరావూరి వెంకట సుబ్బారాయుడు	7. , రాచుమల్లు కన్నయ్య
4. , వసుమత్రి రామమూర్తి	8. , కూసల పున్నయ్య
	9. , తవ్వ బాపనయ్య

గ్రంథాలయ, చలివేంద్రాల ఐక్య సంఘము

పా ల క వ ర్గ ము

1940

1. శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్య అవ్యక్తులు	9. శ్రీ రాచుమల్లు వెంకటసుబ్బయ్య
2. , మున్నలూరి రంగయ్య	10. గృంధి వెంకటేశ్వర్లు
3. , గృంధి రామయ్య	11. , గృంధి రాఘవులు
4. , మున్నలూరి రామయ్య	12. , వసుమత్రి వెంకటకొటయ్య
5. , కొత్తూరి చినబాపయ్య	13. , మద్ది సుబ్బయ్య
6. , దేవిశెట్టి చినసుబ్బయ్య	14. రాచుమల్లు వీరరాఘవయ్య
7. , పొట్టి వెంకటేశ్వర్లు	15. , గృంధి రామనాథం కు
8. , రాచుమల్లు బాపయ్య	వెంకటరత్నం

శ్రీ వాసవి తన్యకాపరమేశ్వరీ ధర్మసంఘము (రిజిస్టర్డ్)

చి ల క బా రి పే డ.

కా ర్య ని ర్వా హ క స భ్యు లు

1941 సం॥ నుండి

గమనిక :— చ. ఆ. = చలివేంద్ర ఆర్గనైజరు.

గో. ఆ. = గో శా ఖ ఆర్గనైజరు.

గ్రం. ఆ. = గ్రంథాలయ ఆర్గనైజరు.

దే. ఆ. = దేవాలయ శాఖ ఆర్గనైజరు.

1. శ్రీ మున్నలూరి రంగయ్య
అధ్యక్షులు 1941-58
2. , రాచుమల్లు కన్నయ్య
కార్యదర్శి 41-58; గో. ఆ. 42-58
3. , గ్రంథి వెంకటరత్నం
స. కార్యదర్శి 44-49; ఉపాధ్యక్షులు 52-57
అధ్యక్షులు 59-63; చ. ఆ. 51-57;
గో. ఆ. 59
4. , కొప్పరావూరి కోటేశ్వరరావు
సభ్యులు 43-51; 57-58; కార్యదర్శి 59-63
గ్రం. ఆ. 43-51, 57-58
5. , గ్రంథి వెంకటేశ్వర్లు
స. కార్యదర్శి 41-43; ఉపాధ్యక్షులు 45;
చ. ఆ. 42
6. , గ్రంథి వరదయ్య
ఉపాధ్యక్షులు 41; సభ్యులు 42-43; 47-48;
53
7. , మేళ్ల చాటుపు అచ్చయ్య
సభ్యులు 41-43
8. , మున్నలూరి రాములు
సభ్యులు 41, 42, 50; 51, గ్రం. ఆ. 42
దే. ఆ. 51
9. , మున్నలూరి ముత్యంబులు
సభ్యులు 41, 62, 63
10. కీ॥ శే॥ కూనల పున్నయ్య
సభ్యులు 41, 42, 43
11. కీ॥ శే॥ మైలవరపు గుండయ్య
సభ్యులు 41-45, 50, 51 ఉపాధ్యక్షులు
46-49
12. శ్రీ మద్ది సుబ్బయ్య
సభ్యులు 41-51, 53; చ. ఆ. 44-48
దే. ఆ. 49-51, 56
13. , కొల్లా సుబ్బారావు
సభ్యులు 41-42
14. , పసుమర్తి వెంకటకోటయ్య
సభ్యులు 41-43, 59-63 దే. ఆ. 59-63
15. , గ్రంథి పూర్ణచంద్రియ్య
సభ్యులు 41-44, 46, 48, 51, 59-63
చ. ఆ. 43, గో. ఆ. 61-63, దే. ఆ. 44-46
16. , దేవిశెట్టి చినసుబ్బయ్య
సభ్యులు 41-44
17. , కొత్తూరి చినబాపయ్య
సభ్యులు 41-42
18. కీ॥ శే॥ మద్ది బ్రహ్మయ్య
సభ్యులు 42-48, 50 చ. ఆ. 46
గో. ఆ. 47-48
19. , ఆలపాటి లక్ష్మయ్య
సభ్యులు 43-44, 46, 50-60
గో. ఆ. 50-59 దే. ఆ. 57
20. శ్రీ ఆకుల వెంకటసుబ్బయ్య
సభ్యులు 44; దే. ఆ. 44

21. శ్రీ గృంధి సుబ్బారావు
సభ్యులు 44, 55
22. , పొట్టి అంజయ్య
సభ్యులు 44
23. , రాచుమల్లు రామకృష్ణారావు
సభ్యులు 44-46, 49-52, 59-60
62-63, చ. ఆ. 49
24. , కొలిశెట్టి నాగభూషణం
సభ్యులు 44-45, 47-48
25. కీ॥ శే॥ రాచుమల్లు బావయ్య
సభ్యులు 45-46, 51-52,
సహాయకార్యదర్శి 53-57 గో. ఆ. 46, 51, 57
- 26 శ్రీ అరవవల్లి పేరయ్య
సభ్యులు, 45-49, 51-52, 55-63
చ. ఆ. 47-48, 51, 57, 58 చ. ఆ. 58
27. , కొత్తూరి బావయ్య
సభ్యులు 45-49, 52
28. కీ॥ శే॥ బూరగడ్డ సుబ్బన్నాచార్యం
సభ్యులు 45. దే. ఆ. 45.
29. శ్రీ కొలిశెట్టి కోటిస్వామి
సభ్యులు 45 దే. ఆ. 45.
30. , రాచుమల్లు సుబ్బారావు
సభ్యులు 46-48 దే ఆ 46-48.
31. , రాచుమల్లు రామమూర్తి
సభ్యులు 46 దే. ఆ. 46.
32. , బచ్చు రామలింగం
సభ్యులు 46-57 స కార్యదర్శి 59-63. గో ఆ
61-63; గ్రం. ఆ 46, 52 దే. ఆ 47-48 53-57
33. , మున్నలూరి వెంకటకోటయ్య
సభ్యులు 46, 48, 52. -54, 59-63
గో. ఆ. 46-48 52-54, 59-60
- 34 శ్రీ గృంధి పుల్లయ్య
సభ్యులు 47-48; గో. ఆ. 47-48
35. , మద్ది కృష్ణస్వామి
సభ్యులు 48-50 చ ఆ 50
36. , కొప్పరావూరి హనుమంతరావు
సభ్యులు 49-51 చ. ఆ. 49. గ్రం ఆ 51
37. , తవ్వ వెంకటసూర్యనారాయణ
సభ్యులు 49-52 గో. ఆ. 49 గ్రం. ఆ 50
దే. ఆ. 52
38. , గృంధి రామకృష్ణయ్య
సభ్యులు 49-50. 53-54 దే ఆ 49-50
39. , కొప్పరావూరి గురవయ్య
సభ్యులు 49. గృం. ఆ. 49
40. కీ॥ శే॥ అకుల విశ్వనాథం
సభ్యులు 50-57. 59-62. చ. ఆ. 50. 52.
56-59 దే. ఆ 53-55. 61-62.
41. శ్రీ దేవిశెట్టి వెంకటేశ్వర్లు
సభ్యులు 50-51.
42. , పొత్తూరి నరసింహారావు
సభ్యులు 51-60 గ్రం. ఆ. 51, 54-58, 59-60.
43. , కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ
సభ్యులు 52-53, 56, 58-63 గ్రం ఆ.
52-53, 59-63
44. , మేళ్ళచెరువు రాములు
సభ్యులు 52, 60, ఉ. ఆ. దృఢులు 61
సభ్యులు 62 63 చ. ఆ. 60
45. , మేళ్ళచెరువు పెద్దన్న
సభ్యులు 52, 53, దే. ఆ. 52
46. , పొత్తూరి వీరరాఘవయ్య సభ్యులు 53.
47. , చండ్రవల్ల కాశీవిశ్వనాథం
సభ్యులు 53-63

48. శ్రీ దివ్యైల వెంకట కోటయ్య
సభ్యులు 53, 54 చ. ఆ. 53, 54.

56. శ్రీ గాదంబెట్టి సత్యనారాయణ
వ. కార్యదర్శి 58, ఉ అధ్యక్షులు 59-60
62-63 సభ్యులు 61, చ. ఆ. 61-63,
గ. ఆ. 58, 60

49. , బచ్చు సత్యనారాయణ
సభ్యులు 53-63, గ్రం. ఆ. 53-57,
దే. ఆ. 62-63

56. , కొప్పరావూరి బ్రహ్మయ్య
సభ్యులు 58

50. , గ్రంథి శివయ్య సభ్యులు 54-57

57. , అర్వపల్లి తాతయ్య
సభ్యులు 58-63, చ. ఆ. 59-60, దే. ఆ. 58

51. , కొత్తూరి రాములు
సభ్యులు 54-58 గ్రం. ఆ. 54-56

58. , తవ్వ అంకమ్మ సభ్యులు 58

59. కీ॥ శే॥ గార్ల పాటి వెంకటరత్నం
సభ్యులు 59-60 దే. ఆ. 59-60

52. , మద్ది రామమూర్తి
సభ్యులు 54-55, 57-63
చ. ఆ. 54-55, 58, 61, 63 దే. ఆ. 57

60. , శిఖాకొల్లి రామకోటయ్య
సభ్యులు 59-61

53. , చంద్రపల్లె లక్ష్మయ్య సభ్యులు 55-63

61. శ్రీ కొల్లా సత్యనారాయణ సభ్యులు 61-63

54. , కొత్తమాను కృష్ణారావు
సభ్యులు 57-63 దే. ఆ. 57

62. , రామమల్లు వెంకటేశ్వర్లు
సభ్యులు 61-63, గ్రం. ఆ. 61-63

పాలకులను జెఱచు - పదవిపై మోహంబు
పాలము పైరు జెరచు - కలుపు మొక్క
పల్లె ప్రజల జెఱచు - పార్టీల కక్షలు
కలియగావతార - గాంధీదేవ.

—శ్రీ వల్లభనేని

“ప్రపంచమరిదు నీకు వేరే శత్రువుగాని, మిత్రుడుగాని లేడు.
నీ నడవడికయే నీకు మిత్రులనుగాని” శత్రువులనుగాని లభింప
చేయుటకు కారణము కాగలదు.

—బాణమృదు

ధర్మదాతలు

రాజగోపకులు

శ్రీ పొత్తూరి సుబ్రహ్మణ్యం

వలపర్ల.

ధర్మదాతలు

శ్రీ రాచుమల్లు సీతారామయ్యశాస్త్రి
రాజబోషకులు
ధూ, గృహ, దాతలు.

శ్రీ పసుమర్తి సుబ్బారావు
బోషకులు

గర్భ వాతలు

రాజహోషకులు

శ్రీ రావికింది అప్పయ్య, ఆంజనేయులుగార్లు

మాతన వాణిజ్య భవనముల (కొట్టు) నిర్మాణమునకు
రు. 1116-00 లు ధర్మమొసంగిరి.

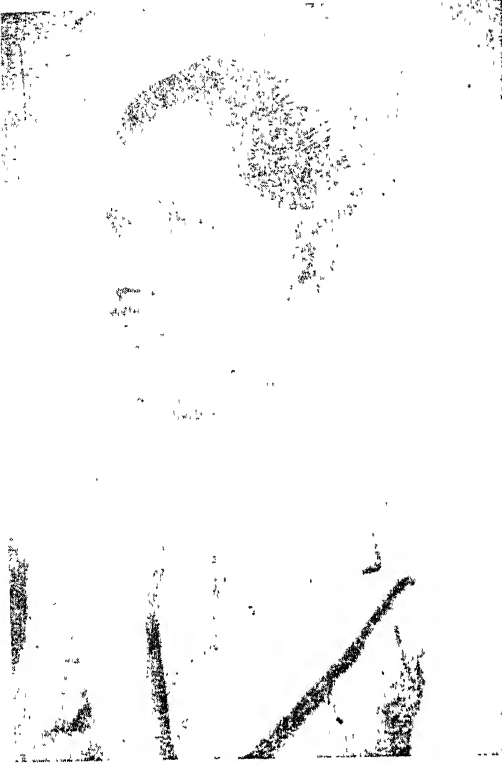
ధర్మదాతలు

రాజు హోషుకులు

1. శ్రీ కొత్తూరి వెంకట సుబ్బారావు, 2. రాములు, 3. లక్ష్మయ్య, సాంబశివరావు,
5. వెంకటేశ్వర్లు వరప్ (శ్రీనివాసరావు) గార్లు

దర్శనా తలు

రాజు పోతులు

శ్రీ॥ శే॥ సంగినెట్టి పాపయ్యలింగం

వీరి శ్లాపకాంక్షం తండ్రి వీరభద్రయ్యగారు
మాతన గోరాల నిర్మాణమునకు విద్యమొసంగిరి

శ్రీ॥ శే॥ తూనిగుంట్ల ఆప్పారావు,
కామేశ్వరమ్మ దంపతులు

వీరి శ్లాపకార్థము పుత్రులు
వెంకట మహాసేనరావు, (ఎడ్విక్యూటన్ ఇంజనీరు)
వెంకట లోకనాథరావు, (వెటర్నరీ అసిస్టెంటు సర్జను
చిలకలూరిపేట) గార్లు దర్శనమొసంగిరి

ధర్మ దాతలు

శీ॥ శే॥ గ్రంది చినలక్ష్మయ్యగారి కొమారు
వెంకటరత్నంగారు

శీ॥ శే॥ గ్రంది వరదయ్య గారు
వీరి ధర్మపత్ని శ్రీ స్వరాజ్యలక్ష్మమ్మ గారు
శ్రీ లక్ష్మీ నృసింహ సోమయాజి గ్రంథాలయ స్థాపకులు
ఉ. అ. 41; కా. ని. సభ్యులు 42-43, 47-48, 53.

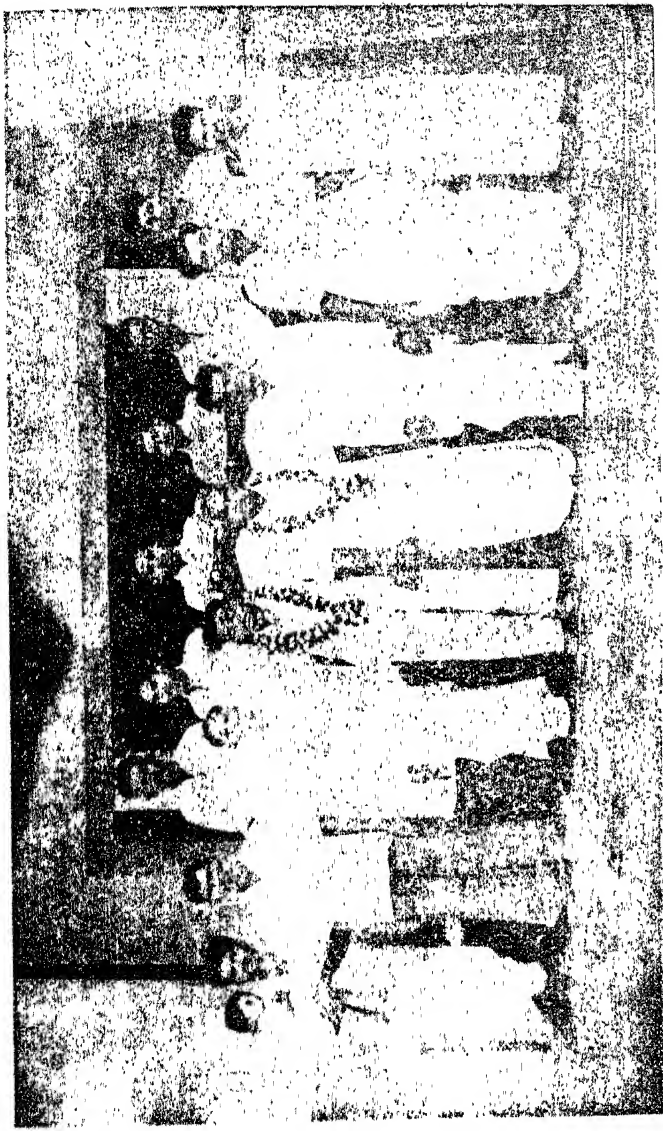

డా. ఎ. రోజుడు
శ్రీ కదానిపెట్ట వెంకట పీఠయ్య
సం. రెడ్డి

శ్రీ పంకాయల శివకోటేశ్వరరావు
.రి మేనత్తరీ. శే. సంతా శేషమ్మగారి జ్ఞాపకార్థం
నూతన వాణిజ్య భవనముల నిర్మాణమునకు
రు. 1116-00 ధర్మమొసంగిరి

- క్రింది వరుస :- 1. దాసరి గురవయ్య, 2. గుంటూరు నాగేశ్వరరావు, 3. కబ్బా మంగయ్య, 4. మాశేటి వెంకటేశ్వర్లు (కార్యదర్శి), 5. కొప్పరావూరి గురవయ్య (అధ్యక్షులు) 6. కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ, 7. తాటికొండ రంగారావు (మాజీకార్యదర్శి)
- పై వరుస :- 9. షేక్ అబ్దుల్ నబీ, 10. మద్ది వెంకట అంజనేయులు, 11. కొప్పరావూరి సుబ్బారావు, (కోశాధికారి)
12. అర్జునలింగు లింగారావు, 13 కబ్బా లక్ష్మయ్య 14 బొందిలి రామసింగ్.
- ఫాటోలో లేనివారు :- చేబ్రోలు సుబ్బారావు, కొత్తూరి రాములు & బ్రదర్సు, కంపం పీఠయ్య, పసుమర్తి వెంకటేశ్వర్లు, రామమూలు సత్యనారాయణ & రాధాకృష్ణమూరి .

కీ॥ శే॥ రాచుమల్లు వీరరాఘవయ్యగారు

భూ దా త లు

గ్రం. పా. సభ్యులు 1932-40

గం. చ. ఐక్య పా. సభ్యులు 40

యింటూరి కోటయ్యగారి కుమారుడు
యల్లమందగారు

రా జ పో ష కు లు

సూరవరపువల్లె

దా త లు

చ లి వేం ద్ర

భవన నిర్మాణమునకు

1934

శ్రీ గుబ్బా సర్వేశంగారి భార్య మహాలక్ష్మమ్మ గారు

- , గ్రంథి చినలక్ష్మయ్యగారి కుమారుడు వెంకటరత్నంగారు
- , కొత్తూరి భోజయ్యగారి కు|| బాపయ్య అండ్ బ్రదర్సువారు
- , పసుమర్తి వెంకటేశంగారి కు|| రామమూర్తి, సుబ్బారావు గార్లు

గో శా ల

షెడ్లు వేయించుటకు

1935

శ్రీ కొప్పారావుగారి పున్నయ్యగారి భార్య బాపమ్మగారు

- , రాచమల్లు నాగయ్యగారి కుమార్తెల సకయ్య బ్రదర్సువారు
- , రాచమల్లు నాగయ్యగారి భార్య వరలక్ష్మమ్మగారు
- , రాచమల్లు వెంకటరత్నంగారి భార్య హనుమాయమ్మగారు అండ్ సుబ్బారావు గారి భార్య చినలక్ష్మమ్మగారు

- , రాచమల్లు రంగయ్యగారు
- , రాచమల్లు రామమూర్తిగారు
- , రాచమల్లు పున్నయ్యగారు
- , గ్రంథి ఆనంతయ్యగారు
- , గ్రంథి పూర్ణచంద్రయ్యగారు
- , గ్రంథి రామయ్య, వెంకటేశ్వర్లుగార్లు
- , గ్రంథి వెంకటరత్నం, లక్ష్మయ్యగార్లు
- , గ్రంథి రాఘవులుగారు
- , పోలికెట్టి కోటయ్య అండ్ బ్రదర్సువారు
- , మిథాయికొట్ల వారు
- , మున్నలూరి రంగయ్యగారు
- , రాచపూడి శేషగిరిరావుగారు
- , బాడేపల్లి వెంకటనారాయణ అండ్ కంపెనీవారు
- , మేళ్ల చెరువు నరసింహులు భార్య గురనమ్మగారు, కబళా వెంకటసుబ్బారాయుడుగార్లు
- , మైలవరపు వెంకటప్పయ్యగారు
- , దేవికెట్టి సుబ్బయ్య, పొత్తూరి బాపయ్యగార్లు
- , ఎక్కల చిన్నమ్మాయి, గుంటూరు రోశయ్యగార్లు
- , పాదర్తి పుల్లమ్మ, పొట్టి వెంకటేశ్వర్లుగారు
- , తవ్వా మామయ్యగారి భార్య మహాలక్ష్మమ్మ, కూనల పున్నయ్యగార్లు
- , కొత్త చెంచయ్యగారు

నూతన గోళాల నిర్మాణ దాతలు

1959

శ్రీ గింధి వెంకటేశ్వర్లుభార్య వీరరత్నమ్మగారు	శ్రీ ఆలపాటి సుబ్బారావుగారు	1
, పసుమర్తి వెంకటకోటయ్యగారు	, పసుమర్తి వెంకటేశం కుమార్లు	1
, రాచమల్లు శన్నయ్య, రంగనాయకులు	రామమూర్తిగారు	1
శీతారామయ్యగారు	, పసుమర్తి వెంకటేశంగారి కుమార్లు	1
, రాచమల్లు వీరరాఘవులుగారి కు	సుబ్బారావుగారు	1
రామసుబ్బయ్యగారు	, గింధి రాములుగారిభార్య రత్నమ్మగారు	1
రాచమల్లు వెంకటరంగం, శేషమ్మగారు	, గట్టా సూర్యనారాయణ శి బ్రదర్సువాడు	1
పుత్తుగిడు వెంకన్నారావుగారు	, కొత్త సుబ్బారాయుడుగారి కు	1
కొప్పారావుగారు కోటేశ్వరరావు,	కోటిస్వామిగారు	1
కొత్తూరు మాణిక్యారావు,	, తవ్వ పున్నయ్యగారి కుమారులు	1
గుండబోలు హనుమంతరావుగారు	శ్రీరాములుగారు	1
మద్ది కామయ్యగారి కుమార్లు : వెంకట	కీ శే వంకాయల లక్ష్మమ్మగారి జ్ఞాప	1
సుబ్బయ్య వెంకటరత్నం, నారాయణ,	కార్థం కుమార్తె సంకా శేషమ్మగారు	1
లక్ష్మయ్యగారు		1
సంగి శైక్తి సావయ్యగారి జ్ఞాపకార్థం		1
తండ్రి వీరభద్రయ్యగారు	శ్రీ బచ్చి రోశయ్యగారి భార్య గురవమ్మగారు	1
మేకపోతుల లక్ష్మయ్యగారి కుమార్లు	, రాచమల్లు ముత్యంగారి దత్తు కు	1
నాగూరుగారు	వెంకటేశ్వర్లుగారు	1
గింధి వెంకటరత్నం, లక్ష్మయ్యగారు	, చండ్రవల్ల లక్ష్మయ్యగారు.	1

-: నా ప రా త్మ :-

నూ త న వా ణి జ్య భ వ న ము ల [కొట్ట]

నిర్మాణమునకు ధర్మ మొసంగిన

పాఠ్యము

1. కీ! శే! గ్రంథి వెంకటేశ్వర్లుగారి భార్య
శ్రీ వీరరత్నమ్మగారు తమ కు||
మల్లికార్జునరావు జ్ఞాపకార్థము ఇచ్చినది

రు. 2500

2. శ్రీ తవ్వారా పోలమ్మగారు తమభర్త
నాగభూషణంగారి జ్ఞాపకార్థము
యిచ్చినది

రు. 1116

3. శ్రీ కబళా సీతారామయ్యగారు తమ
తండ్రి సుబ్బారాయడుగారి జ్ఞాపకా
ర్థము ఇచ్చినది.

రు. 1116

4. శ్రీ దేవిశెట్టి వెంకట సుబ్బారావు
గారు తమతల్లిదండ్రులు చినసుబ్బయ్య
అచ్చమ్మగార్ల జ్ఞాపకార్థము ఇచ్చినది.

రు. 1116

5. శ్రీ రాచుమల్లు వెంకన్నారావుగారు
తమ తండ్రి వెంకటరంగంగారి జ్ఞాప
కార్థమును తల్లి శేషమ్మగారి గౌర
వార్థమును ఇచ్చినది.

రు. 1116

6. శ్రీ రావికిండి అప్పయ్య ఆంజనేయులు
గార్లు తమ తండ్రి వెంకట చలంగారి
జ్ఞాపకార్థమును తల్లి బాపమ్మగారి గౌర
వార్థమును ఇచ్చినది.

రు. 1116

వాగ్దానదాతలు

1. శ్రీ కొత్తూరి కాశీ విశ్వనాథంగారు
తమ తల్లి దండ్రులు బాపయ్య
వెంకట సుబ్బయ్యగార్ల జ్ఞాపకార్థము
వాగ్దానము చేసినది.

రు. 1116

2. శ్రీ కొత్త సుబ్బారాయడుగారి కు||
పున్నయ్యగారు తమ భార్య వెంకట
కోటమ్మగారి జ్ఞాపకార్థము వాగ్దానము
చేసినది.

రు. 1116

3. శ్రీ వంకాయల శివకోటేశ్వరరావు
గారు తమ మేనత్త సంతా శేషమ్మ
గారి జ్ఞాపకార్థము వాగ్దానము చేసినది

రు. 1116

4. శ్రీ రాచుమల్లు రాఘవమ్మగారు తమ
భర్త నాగయ్య గారి జ్ఞాపకార్థము
వాగ్దానము చేసినది.

రు. 1116

5. శ్రీ కనమర్ల పూడిహనుమయ్యగారు తమ
భార్య అదిలక్ష్మి జ్ఞాపకార్థము వాగ్దానము
చేసినది.

రు. 250

పరికరములొసంగినదాతలు

బీరువాలు

- (శ్రీ) రాచుమల్లు కన్నయ్య అండ్ బ్రదర్సు
వారు 1
, రాచుమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారు 2
, తాడేపల్లి వెంకటనారాయణ, రాచపూడి
శేషగిరిరావుగార్లు, నర్సరావుపేట 1
, గ్రంథి పూర్ణచంద్రయ్యగారు 1
, కొప్పరావూరి వెంకటసుబ్బారాయడు,
లక్ష్మయ్యగార్లు 1
, కొప్పరావూరి కోటేశ్వరరావు
కొలిశెట్టి నాగభూషణంగార్లు 1
, యక్కల రామయ్య, చీరాల 1
, గుంటూరు బావయ్య అండ్ సన్స్
చీరాల 1
, అరవవల్లి చెంచయ్య ద||కు||లక్ష్మయ్యగారు 1

- , పచ్చిపులుసు అప్పయ్య, రాఘవయ్యగార్లు
చీరాల 1
, గ్రంథి లక్ష్మయ్య సన్స్, మద్దు బాలకోటి
గుప్తగార్లు చీరాల 1
, గ్రంథి వెంకటరత్నంగారి కుమారుడు
వెంకటేశ్వర్లుగారు 1
, కొప్పరావూరి హనుమంతరావుగారు టేబిలు
, రాచుమల్లు సీతారామయ్య (సంస్కృత వేద
ములతో) పెల్లు.
, తవ్వ బావయ్య, పొట్టి వెంకటేశ్వర్లుగార్లు
తక్తబల్ల.
, అరవవల్లి రాఘవయ్య పొడుగుబల్ల
, రాచుమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారు
వేదవృక్షము.
ఇంకను వివిధ చిన్నచిన్న పరికరములు, చిత్ర
పటములు, గ్రంథములు, దాతలు సమర్పించిరి.

ప్రొ. సా. డి. ఫ్యా. స్పీ. మా. డ్టు

మె. యి. కె. బ. జూ. రు.

చి. ల. క. లా. రి. పే. టు.

*

ప్రాప్తియిటరు : చేబ్రోలు సుబ్బారావు.

మావద్ద నమృతముగా అన్ని రకముల ఫ్యాన్సీ
సామానులు, మరియు బీడీ సిగరెట్లు,
క్లీన్ సామానులు, హోల్ సేల్,
అండ్ రిటేల్ గా దొరుకును.

స్టాక్ నిల్వ :

హిందూస్థాన్ లిమిటెడ్, లిమిటెడ్,
సోఫ్టు డివిజన్.

రమాగోల్డు కవరింగ్ వర్కు, మచిలీపట్నం

మావద్ద నమృతంగా అన్ని రకముల రమా
గోల్డు కవరింగ్ సామానులు
అమ్మబడును.

భూ దా త లు

	య. రె.
శ్రీ॥ శే॥ అయితా కృష్ణస్వామిగారి కొ॥ సత్యనారాయణగారు	1 00
, గుత్తి వీరయ్య గారి కొ॥ చిన కోటి వీరయ్య	0 58
శ్రీ॥ రాచుమల్లు నాగయ్యగారి కొ॥ కన్నయ్య రంగనాయకులు, సీతారామయ్యగార్లు	1 06
శ్రీ॥ శే॥ మద్ది గురవయ్యగారి కొ॥ కామయ్యగారు, పసుమర్రు	0 50
శ్రీ॥ మున్నూరి హనుమయ్యగారి కొ॥ రంగయ్యగారు	1 00
, కూని శెట్టి వేంకటరత్నంగారి కొ॥ వేంకటపీఠయ్యగారు, సంజెపూడి	1 00
శ్రీ॥ శే॥ రాచుమల్లు రంగయ్యగారి కొ॥ వేంకటసుబ్బయ్య	
శ్రీ॥ రాచుమల్లు కన్నయ్యగారి కొ॥ రామకృష్ణారావుగార్లు	0 40
, కొవ్వరావూరి పున్నయ్యగారి కొ॥ వెంకటసుబ్బారాయుడు లక్ష్మయ్యగార్లు	0 40
శ్రీ॥ శే॥ రాచుమల్లు రామకృష్ణమ్మగారి కొ॥ వీరరాఘవులుగారు	0 40
, పసుమర్రు వేంకటసుబ్బయ్యగారి భార్య మాణిక్యమ్మగారు	0 40
శ్రీ॥ శే॥ గృంధి వెంకటరత్నంగారి కొ॥ వెంకటేశ్వర్లుగారు	1 03
, గుంటూరు అమరయ్యగారి కొ॥ రోశయ్యగారు	0 75
, రాచుమల్లు వెంకయ్యగారి కొ॥ పున్నయ్యగారు	1 00
శ్రీ॥ కొలిశెట్టి వీరరాఘవయ్యగారి కొ॥ కోటిస్వామిగారు	0 26
, గృంధి వెంకటరత్నం లక్ష్మయ్యగార్లు	0 50
, గృంధి పూర్ణ చంద్రయ్యగారు	0 70
, బొడ్డుపల్లి వీరరాఘవయ్యగారి ద॥ కొ॥ దత్తాత్రేయమూర్తిగారు	0 14
, కొలిశెట్టి నాగభూషణంగారు	0 36
శ్రీ॥ శే॥ అరవల్లి చంచయ్యగారు	0 50
శ్రీ॥ పొత్తూరి సుబ్బారాయుడుగారి కొ॥ మల్లి కార్జునుడు, వేంకటసుబ్బారావు,	
బాలనాగేందుగార్లు, వలపర్ల	0 42
, దేవి శెట్టి నరసింహారావుగారు, రాజాపేట	0 22
, కొత్తూరు వెంకట బావయ్యగారి భార్య మంగమ్మ, వీరి కొ॥ శ్రీ॥ లక్ష్మయ్య,	
రామయ్య, సుబ్బారావు, సాంబశివరావు, వెంకటేశ్వర్లుగార్లు	0 22
, పొత్తూరి సుబ్రహ్మణ్యంగారు, వలపర్ల	0 23
దివ్వెల బావయ్యగారి కొమారులు, వెంకటసుబ్బయ్య, విశ్వనాథం,	
కృష్ణయ్య, వెంకటరత్నయ్య, వెంకటేశ్వర్లు గార్లు	0 33
శ్రీ॥ శే॥ కూనల పున్నయ్యగారి కుమారుడు పున్నయ్యగారు	1 00

గ్రంథాలయమును దర్శించి అభిప్రాయముల నిచ్చిన ప్రముఖులు

1938 నుండు.

భి

శ్రీ గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు పంతులుగారు M. A.

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘాధ్యక్షులు.

- , కస్తూరి కుటుంబరావుగారు గుంటూరుజిల్లా గ్రంథాలయ సంఘ కార్యదర్శి.
- , డి. రామయ్యగారు, గుంటూరుజిల్లా విద్యాశాఖాధికారి.
- , రాయసం వీరేశ్వరశర్మగారు
- , యం. గుండయ్యగారు, పంచాయితీ సంఘాధ్యక్షులు.
- , శంకర సీతారామయ్యగారు, పోలీస్ సబ్ ఇన్ స్పెక్టర్లు
- , పండిత దేవదూత విద్యారి, దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ ప్రాధికారుల సంచాలకులు.
- , గ్రంథాలయోద్ధారక శ్రీ అయ్యంకి వెంకటరమణయ్యగారు
- , బొడ్డుపాటి శీతాబాయిమ్మగారు, ఆనరరీ బెంచి మేజిస్ట్రేటు, విజయవాడ
- , కవికిశోర, శ్రీ జవ్వాజి సుబ్బరాయగుప్తగారు, "దక్కన్ వెళ్ళే" పత్రికాధిపతులు.
- , పద్మద్భిరోమణి కాశీకృష్ణాచార్యులుగారు
- , "ఉభయభాషాప్రసాద" శ్రీమతి ఊటుకూరి లక్ష్మీకాంతమ్మగారు
- , ఇలింద్ర రంగనాయకులు M. A. L. L. P. గారు, హిందూకాలేజి ప్రొఫెసరు, గుంటూరు
- , కనువర్తి రామకృష్ణశర్మగారు
- , కవికిశోర శ్రీ గజేంద్ర సత్యనారాయణ గుప్తగారు
- , వావిలాల సోమయాజులుగారు, గుంటూరు
- , ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులుగారు

డాక్టరు. పుట్టవర్తి శ్రీనివాసాచార్యులుగారు M. A. P. H. D. (London)

ప్రిన్సిపాల్, S. R. R. కళాశాల, విజయవాడ.

శ్రీ మల్లెల శ్రీరామమూర్తిగారు, సహాయకార్యదర్శి, ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సేవకసభ,

విజయవాడ

- , గోరంట్ల సూర్యనారాయణరాజుగారు, సబ్ రిజిస్ట్రారు, చిలకలూరి పేట.
- , శరణరామస్వామి చౌదరిగారు, అధ్యక్షులు గుంటూరుజిల్లా గ్రంథాలయసంఘం.
- , కొణిదెన బాలకృష్ణయ్యగారు, చీరాల
- కవిభాషణ బందారామయ్యపంతులుగారు, ఎక్సైజు ఇన్ స్పెక్టర్లు, చిలకలూరి పేట

శ్రీ జమ్మలమడుక మాధవరాయశర్మగారు, గుంటూరు

(శ్రీ) కొల్లిమర్ల వెంకటేశ్వర్లుగారు

- , బాస్తి వేంకటనరసయ్యగారు, చిలకలూరి పేట, అధ్యక్షులు భారతీసమితి.
- , కనువర్తి వేంకటేశ్వరశర్మ, సహాయకార్యదర్శి-నరసరావుపేట తా|| గ్రంథాలయసంఘం
- , తేలపాళెలు సాంబయ్య, ఐ. యల్. టి. డి. కంపెనీ, చిలకలూరిపేట
- , వారణాసి వెంకటేశ్వరులు, గొట్టిపాడు
- , పున్నవ రామలింగం, కార్యదర్శి (శ్రీ) హనుమన్నిలయ గ్రంథాలయం పున్నవ,
గుంటూరు తాలూకా
- , పెళ్లూరి నాగభూషణం కార్యదర్శి గుంటూరు తాలూకా గ్రంథాలయసంఘం గుంటూరు.
- , పాతూరి నాగభూషణం కార్యదర్శి. ఆంధ్రజేత గ్రంథాలయ సంఘం
- , యిడుపుగంటి వేంకట రత్నమాంబ కృష్ణజిల్లాబోర్డు సభ్యురాలు పెనమకూరు
- , కంచెర్ల వేంకట కృష్ణయ్య పిన్నిపాల్, ఆంధ్ర హిందీ విద్యాపీఠము విజయవాడ
- , మందలపల్లెరి ఉపేంద్రశర్మ, గుంటూరు
- , దేవకీ సత్యనారాయణ వ్రాసిడెంటు శ్రీ కన్యకాపరమేశ్వరీ గ్రంథాలయము, ఐనుకొండ.
- , ఆ|| సత్యనారాయణ హెడ్ మాస్టర్ గవర్నమెంట్ ట్రైనింగ్ స్కూల్, నెల్లూరు
- , తాపీ మోహనరావు, మద్రాసు
- , బత్తుల కామాక్షమ్మ పిన్నిపాల్ ఆంధ్ర యువతీ సంస్కృత కళాశాల, రాజమహేంద్రవరం.
- , జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి కరుణశ్రీ, గుంటూరు
- , సూ|| శ్రీహరిరావు
- , గూటాల సత్యనారాయణ, యినస్పెక్టర్ ఆఫ్ స్కూల్సు, నరసరావుపేట
- , యం. యల్. నరసింహం , , , ,
- , జి. సూర్యనారాయణ , , , ,
- , యం. ఆర్. రావు , , , ,
- , కె. నారాయణరావు, అడ్వోకేట్, గుంటూరు
- , యన్. రామారావు స్పెషల్ డెవలప్ మెంట్ ఆఫీసర్, గుంటూరు
- , కె. బాపనయ్య లైబ్రేరియన్ డిప్టింగ్ సెంట్రల్ లైబరీ, గుంటూరు
- , ఎల్వెన్స్ ఆఫీసర్ ఎడ్యుకేషన్, పంచాయతీ సమితి, నాదెండ్ల
- , పున్నవ రాజగోపాల కృష్ణయ్యగారు, ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘకార్యదర్శి,
విజయవాడ.
- , పాలకోడేటి లక్ష్మీపతి B. A. B. L. L.T. నర్సరావుపేట రేంజీ స్కూల్ డిప్యూటీ
యినస్పెక్టరు
- , మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందరరామశాస్త్రిగారు
- , జి. వి. పున్నయ్యశాస్త్రి, సంయుక్తకార్యదర్శి, ఆంధ్రమహాసభ, గుంటూరు
- , మారేమండ రామారావు M. A. P. H. D. హిందూ కళాశాల, గుంటూరు

చలివేంద్ర

కవిపాదుషా : శ్రీ కొప్పురావుారి నత్తనారాయణ

కార్యదర్శి.

శ్రీ దుర్గా మల్లేశ్వర ఓరియంటల్ మిడిల్ స్కూలు
విజయవాడ.

చలివేంద్రమును గురించి నన్నొకవ్యాసము వ్రాయుచుంటిరి. ఈ చలివేంద్రమును శబ్దమే నా కగమ్యగోచరముగా నున్నది. ఈ శబ్దమున కర్థమేమాయని మధనపడితిని. సాహితీ బంధువుల నొకరిద్దరిని సంప్రదించియు విఫలుడనైతిని. ఎట్టకేలకొకమాట స్ఫురించెను. చలివిందల కిది రూపాంతర మని గ్రహించితిని.

ఎనుబడెనిమిది వత్సరములనుండి యీ చలి విందలను దీక్షతో త్యాగనిరతితో ప్రజలకత్వంతోపయుక్తముగా నడుపుచున్న శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మసంఘమువారి కృషి అభినందనీయము, ఆనందదాయకము.

చలివిందల, చలివిందగయయి, చలివింద్రగా మారి చలివేంద్రయనియుచ్చరింపబడుచున్నది. ఈ చలివేంద్రాలు అతి ప్రాచీన కాలమునుండి యున్నట్లుగా శాస్త్రముల వల్ల తెలియుచున్నది భారత గ్రంథమున చలివేంద్రాల ప్రసంగమున్నది. ఇదిగాక అశోకుడు తన రాజ్యమునననేక చోట్ల నీ చలివేంద్రాలను పెట్టించినట్లున్నది. ప్రయాణ సౌకర్యము లెక్కువగాలేని ఆ కాలమున మార్గమధ్యములలో, పల్లెలలో, పట్టణములలో కూడ జలాభావమున్నచోట్ల, పాంథకుల పిపాస శాంతికి, పాలకులే యీ చలివేంద్రాల నేర్పరచు నాచారమున్నది. తమరాజ్యములలో

ననేక చోట్ల వాపీ, కూప, తటాకముల నేర్పరచు బాధ్యతగల పాలకులే, తమ బాధ్యతనితరులపై రుద్దుటకు, యీ కార్యములతి పుణ్యప్రదములని, సప్తసంతానాంగములని, ఆస్థాన పండితుల చేత శాస్త్రముల జూపించి ప్రచారమొనరింపజేసిరి. వారి కుటిలతనైనను, ప్రజాసేవ, అన్యోన్య సహకారము చేసుకొను అవకాశము, అలవాటు మనకబ్బినది.

ఆహారము, ఆహార్యము మానవుల కతిముఖ్యమని యందుచేగాని వానిని మించినది జలపానము. తిండిలేకున్నను మానవుడు కొన్ని నాళ్లు, పానీయములతో జీవించగలడు, కాని పానీయములేని తిండితో జీవించజాలడు. అందుచేతనే పంచభూతములలో వాయువునకునూ, జలమునకునూ అంశప్రాముఖ్య మివ్వబడినది. అట్టి ప్రాణాధార, ధానాదానము అవసరమయిన జీవులకందించు వుత్తమ కార్యక్రమ నిర్వహణ మొనర్చుచూ, ప్రజాసేవములో ప్రశంసమైన పాత్రను చేపట్టిన యీ సంస్థ గణనీయమైనది." దైవమును దైవలోకమును, జ్ఞానమును, భారతీయ ప్రథమ ఆతిథ్య కళాకలాపమును, శాఖలుగా గల మానవ శరీరమే యీ సంస్థ రూపమగుచున్నది. కలకాల మీ కార్యకర్తల త్యాగనిరతి ప్రజల మన్ననల బడయుగాత."

★ శ్రీ కొప్పురావూరి సత్యనారాయణగారు

చిలకలూరి పేట

పేరు

చేజర్లనుండి బయలుదేరిన ఓకారనది (ఓగేరు) యీ గ్రామమును ఆనుకొని దక్షిణ దిక్కున ప్రవహించుచున్నది. దీని నీటి వసతి వలన పరిసర భూములన్నీయు ముఖ్యము గాజామ, నారింజ, మామిడి తోటలతో విలసిల్లుచుండెడివి. తోటలు ఫలభరితములై యుండెడివి. పండ్లకొరకు వచ్చు చిలుకలు తోటల యందు గుంపులు, గుంపులుగా నుండెడివి. అందుచే యీ గ్రామము చిలుకలూరుగా పేరు పొంది వాడుకలో చిలకలూరు అయి రాను రాను చిలకలూరి పేటగా మారినది.

పూర్వము

ఒకప్పుడు యీ గ్రామము రాజా మానూరి వారు అనబడు జమీందారల పాలనలో నుండెడిది. ఆంగ్ల ప్రభుత్వము కారణంతరములచే జమీని స్వాధీనపరచుకొని జమీన్ దారులను అలవెన్సు దారులనుగా చేసిన పిమ్మట యిదియును ఆంగ్ల ప్రభుత్వము కిరిందికిపోయెను.

ఇప్పుడు

పూర్వము పేటగానున్న యీ గ్రామము పరిసరములమూడు నూరు గ్రామముల అవసరములను తీర్చు సకలవిధ వ్యాపారములకు కేంద్రమై పట్టణముగామారి మూడు 1 లక్ష 50

వేల రూపాయల సంవత్సరాదాయమును 11 వార్డులును, 14 మంది సభ్యులును గల మేజరు పంచాయతీ అయినది. మునిసిపాలిటీ అగు అవకాశములును గలవు

1961 లో పట్టణ జనసంఖ్య 18049. పురుషులు 9809, స్త్రీలు 9040 గృహములు 5075 కుటుంబములు 4186. పరిసర గ్రామములనుండి పొగాకు నీజనులో దినమునకు షుమారు 30000 మంది జనులును, అక్కడి నీజనులో 15000 మంది జనులును యిక్కడకు తమతమ వనులకై వచ్చి పోవుచుందురు.

వసతులు

ప్రయాణ, రవాణాలు.

ఒంగోలునుండి గుంటూరుకు పోవు ట్రంక్ రోడ్డును చీరాలనుండి నరసరావుపేటకు పోవు రోడ్డును యిక్కడ కలియుచున్నవి యిక్కడినుండి ఒంగోలు, గుంటూరు, చీరాల; నరసరావుపేటలకు ప్రయాణము చేయుటకు ప్రభుత్వబస్ సర్వీసులు గలవు. సరుకుల రవాణాకు దాదాపు 60 లారీలును 4 లారీట్రాక్సు పోర్టు కంపెనీలును గలవు.

దర్శనంస్థలు

శ్రీష్టులచే స్థాపింపబడి సర్వజనోపయోగములగు చలి వేందర్, గింధాలయము, గోసంరక్ష

ణము శ్రీ కన్యకాపరమేశ్వరీ దేవాలయములను నడుపుచున్న శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘమును, ప్రతిఆదివారము 50 మంది బీదలకు, వికలాంగులకు భోజనముపెట్టు అన్న దాన సమాజమును గలవు.

దేవాలయములు సత్రములు

మూడు విష్ణాలయములును మూడుశివాలయములును శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ దేవాలయమును, వీరభద్రాలయమును, అయిదు ఆంజనేయాలయములును, దత్తాత్రేయాలయమును కృష్ణ చిన్న రథములును రథశాలలును గలవు. ప్రతినవతర చైత్ర శుద్ధ పూర్ణిమ నాడు శ్రీరాములవారి కల్యాణ రథోత్సవములును, వైశాఖ శుద్ధ పూర్ణిమనాడు శ్రీ లక్ష్మీ సృసింహస్వామివారి కల్యాణ రథోత్సవములును జరుగుచుండును. నాలుగు సత్రములు ట్రావెల దుబంగళాయును గలవు.

విద్య

రామమల్లు వరలక్ష్మమ్మ శ్రీ చిలకలూరి పేట విద్యా సంఘం హయ్యర్ సెకండరీ పాఠశాలయును, జిల్లా పరిషత్ ప్రాథమిక ఉన్నత పాఠశాలలును శారదా సెకండరీ ప్రైవేటు స్కూలును ట్యుటోరియల్ కాలేజీలును, శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ గ్రంథాలయమును జి. యల్. యల్. ఎ. శాఖా గ్రంథాలయమును గలవు.

ప్రభుత్వ కార్యాలయములు

పోలీస్ ప్రొహిబిషన్ సెంట్రల్ ఎక్సైజ్ సబ్రిజిస్ట్రార్ పోస్టల్ తెలిగ్రాం తెలిఫోన్ హైవేస్ నాగార్జున సాగర్ విద్యుచ్ఛక్తి, సేట్ బ్యాంక్ మార్కెటింగ్ సొసైటీ, కో-ఆపరేటివ్

బిల్డింగ్ సొసైటీ, అర్బన్ బ్యాంక్, నీవర్చు సొసైటీ ఆంధ్రప్రదేశ్ ఖాదీ బోర్డువారి విక్రయశాల మొదలగు ప్రభుత్వ కార్యాలయములు గలవు.

వైద్యము

ప్రభుత్వము వారి ఆస్పత్రియు, పశువుల ఆస్పత్రియు గమధులగు ఆయుర్వేద ఆంక్షేయ హోమియో వైద్యము చేయు డాక్టర్లచే నడుప బడుచున్న సొంత వైద్యశాలలు ఘమారు 15 గలవు.

పరిశ్రమలు

జిల్లాలో రెండవ పొగాకు పారిశ్రామిక కేంద్రము, విదేశీయుల ఎ. యల్. టి. డి., బి. ఎ. టి., యన్. టి. సి. పొగాకు కంపెనీలును, స్థానిక కండిమల్లవారి, మద్దివారి పొగాకు కంపెనీలును, గుంటూరు వారి బ్రాంచీలు గోల్డెక్, ఈస్టిండియా, పొగాకు కంపెనీలును పెద్దవి ఉన్నవి.

మరియు గుంటూరు వారివియు స్థానికుల వియు పొగాకు కంపెనీలు 20 వరకు ఉన్నవి. మూడు రీడైర్స్ మిషనులును 100 కి పైగా వర్కుషాపులు, ఫ్యాక్టరీలును గలవు.

చేనేత నూలుకు రంగులు అద్దుట, తడిక లల్లుట, యిటుకలు చేయుట మొదలగు పరిశ్రమలును మూడు సినిమా హాలులును గలవు.

మరియు

నాదస్వర వాద్యమునందు యావద్భారత ఖ్యాతినందిన శ్రీ షేక్ చిన వీరు సాహెబు ఆదం సాహెబుగార్ల జన్మస్థలము. శ్రీ ఆదం సాహెబు కులపతిగా ప్రభుత్వమువారిచే వడువ బడు నాదస్వర గురుగులము గలదు.

సర్వేజనా స్సుఖినో భవంతు.

చిలకలూరి పేట చరిత్ర

డి. వా. ప్ర

శ్రీ జాన్తి వేంకటనరసయ్య.

గతమునందున్న బాగుడు గాంచి హృదిని
నర్తమానదినమ్ముల పాత్రతఁ గని
స్వమానన పరిచర్య సలుపుకొనుచు
ఆంధ్ర సంతతి విజృంభణ సలరుగాత.

కలపు సహస్రభాషలు జగమ్మున; నం
దొకఁడేని, తేనియల్
చిలికెడి తెలుఁగోడ, సరిసేయగఁజాలదు;
విశ్వమెల్ల నీ
పలుకున కడ్డుసెప్పదు; సెబాసని విజ్ఞులు
మెచ్చ సుందరో
జ్వల కపితన సృజించి మనజాతికి
నభ్యుదయమ్ము గూర్పుఁడి.

మన భారత దేశములో ఆంధ్రప్రదేశము ఒక
భాగము. మనము ఆంధ్రులమని తెలుగువార
మని వ్యవహరింపబడుచున్నాము. నాలుగువేల
సంవత్సరములనుండి తెలుగువారున్నట్లు తెలియు
చున్నది. శాలివాహన వంశమునకు చెందిన
రాజులు చాలాకాలము తెలుగు దేశమును
పాలించిరి తరువాత క్రీస్తుముగా ఇక్ష్వాకులు,
పల్లవులు, చాళుక్యులు, కాకతీయులు విజయ
నగరపు రాజులు ఆంధ్రప్రదేశమును పాలించిరి.
కృష్ణాతీరమున అమరావతి, ధర్మణికోట నాగా
ర్జునకొండ, విజయపురి మున్నగు ప్రసిద్ధతీర్థ
ములున్నవి. నన్నయ, తిక్కన, పోతన శ్రీనా
థుడు, పెద్దన మున్నగు కవులు ఆంధ్ర సారస్వ

తమున ప్రసిద్ధి కెక్కిరి. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు
కవియై కవితాప్రపంచము పరివర్తనహించెను.
ఆంధ్రప్రదేశముందు గుంటూరు జిల్లా అతి ప్రసి
ద్ధము. అద్దంకి, కొండవీడు ఎత్తిపోతల, జల
పాతము ఇచటివే. పల్నాటియద్ద మిచటనే జరి
గెను. అన్ని జాతీయోధ్యమములలో ఈ జిల్లా
ముందడుగు వేసినది. కీ॥ శే॥ ఆంధ్రరత్న దుగ్గి
రాల గోపాలకృష్ణయ్య, దేశభక్త కొండా
నెంకటప్పయ్య ఇచటివారే. తుమ్మల, జాషువా,
ఏటుకూరి, కరుణాశ్రీ మున్నగు కవులు ఇచటి
వారే, ఆస్థానకవి శ్రీ కాశీకృష్ణాచార్య వండి
తులు గుంటూరువాసులు. భాషాదురభి
మానము ప్రాంతీయుల దురభిమానములు
చెడుగుణములు, అభిమాన ముండవచ్చును.
ఆంధ్రాభ్యుదయము భారతీయపురోగమనము
విశ్వమానవ కళ్యాణము మనలక్ష్యములు కావల
యును. మనము ఆంధ్రత్వములు విడువరాదు.

స్వర్గములులేవు తల్లి దేశంబుకంటె
భాగ్యములులేవు తనతల్లి భాషకంటె
దైవములులేవు తనుఁగన్న తల్లికంటె
నరులకెల్లర కివి జీవనాడులరయ”

—రాయప్రోలు.

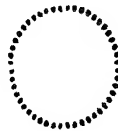
గుంటూరుజిల్లాయందు చిలకలూరి పేట ప్రముఖ
కేంద్రస్థానము నందున్నది. అది చుట్టును పండ్ల
తోటలతో నిండి ప్రకృతి రమణీయతా పూరిత
మగు పట్టణము.

ఇందు శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘమువారు, చలివేంద్ర, గ్రంథాలయం, గోశాల, దేవాలయములను ప్రజాసేవ కొరకు నడుపుచున్నారు.

1 హయ్యరు సెకండరీస్కూలు, 1. హై స్కూలు, 1 సెకండరీ ట్రైనింగుస్కూలు, సమీపముననున్న పురుషోత్తమపట్నములో మరియొక బేసిక్ ట్రైనింగుస్కూలు ఉన్నవి.

ఉన్నత విద్యాసంస్థలు చాల ఇచటనున్నవి. ఇది మెట్ట ప్రదేశమునకు మాగాణి ప్రదేశమునకు మధ్యగా నుండుటచే

రెండు సంస్కృతులు మేళవించి ఇచటనొక అపూర్వతను సృష్టించినవి. సంగీత నాటక సృష్ట్య సినిమాకళలు గ్రంథాలయములు కవిత్వా గోష్ఠులు సాహితీచర్చలు భక్త సమాజములు రాజకీయములు మున్నగువానికి చిలకలూరిపేట కేంద్ర స్థానము.

చి ల క లూ రి పే ట

ఇలపేల్లె యిటరావు సంతతికి స్థాయికా గూర్చి భక్త ప్రజా పలి కోర్కెలో సమకూర్చుచున్ సతము సర్వవ్యాపకుండై మనం జలరక్ నిల్చిన మూర్తి వేంకటస్వసింహస్వామి సంసారమై నెలసెక పేట శుకాంగనాగళ సమావిరూఢత గానమృదనన్.

జలసంప్రీతికి, సాంద్రసారవన శ్రీ సంవత్తికిన్ రాక పో కల మార్గ సిరసిద్ధికిన్; మధురభోగ ప్రాప్తికిన్; దైవ నా మల సద్గీతికి; ధర్మ కార్యరతికిన్ పాండిత్య సమృద్ధికిన్ స్థల మాహాత్మ్య విభూతికిన్ నెలవుకాదా! చిల్లలూరేప్పటిలన్

శిలలు డగ్గింప; సర్పములు శీర్షములెత్తి నటంప; బాలకుల్ కలతలు వీడి నిర్మల నుఖస్థితి సుప్తివహింప; భక్త హృ జ్జలజము లెల్ల రేప; ఖలస్వాంత దురూహలు మాపనౌషధం బులుగద “పీరు ఆదముల” పుణ్య ఫలమ్ములు గాన మాధురలో.

రచన: షేక్ అ. లి. బి. ఎ.

తెలుగు పండిట్, కావూరు.

నాచస్వర గురుకులము

చిలకలూరిపేట

శ్రీ
తూ.బా.బి నాగభూషణరావు

మనము 300 సంవత్సరముల క్రిందట ఇప్పటి గుంటూరు జిల్లా నరసరావుపేట తాలూకా నాచులూరు గ్రామంలో శ్రీ పేక్ నవీసాహెబు అనువాగు శ్రీనిద్యోపాసకులై ఆపర దేనియను గ్రహము వలన నాదస్వర వాద్యము నందు విశేష ప్రజ్ఞాప్రాభవములను బడసి పండిత పామరుల మన్ననలను పొందుచుండిరి.

చిలకలూరిపేట జమీందారులగు శ్రీ రాజా మామూరివారు వారి జమీన్ గామములలోని పలుదేవాలయములకు ధర్మ కర్తలు. సాత్రులూరులోని దేవాలయమునకును వీరు ధర్మ కర్తలగుటచే శ్రీ నవీసాహెబు కాలమందున్న కళా ప్రియులగు జమీందారుగారు వీరి ప్రతిభా సామర్థ్యములను విని తమ ఆస్థాన విద్వాంసులుగా నుండ శ్రీ నవీగారిని కోరిరి.

అ మహామహుని బౌదాధ్యాయ గుణములను వినియున్న శ్రీ నవీగారు వారి కోరికనునున్నించి వెంటనే తమ నివాసమును చిలకలూరుపేటకు మార్చుకొని శ్రీ రాజా మామూరివారి ఆస్థాన విద్వాంసులుగా నుండి నాదస్వర కళోపాసన చేసి జీవితమును తరింప జేసికొనిరి.

నాటి నుండి వారి పంశీయులు నేటి వరకు నాదస్వర కళోపాసనయే తమ పవిత్రధర్మము గను బాధ్యతగను యెంచి యావదభారత భ్యాతి నందు చుండిరి.

మరుసగా శ్రీ నవీ సాహెబు, పెద నసర్ది సాహెబు, చిన నసర్దిసాహెబు, దాదా సాహెబు హుస్సేన్ సాహెబు నసర్ది సాహెబు పెదమూలా సాహెబు చినమూలా సాహెబు పెద పీరు

సాహెబు చిన పీరు సాహెబు నసర్ది సాహెబు ఆదం సాహెబు అను వీరెల్లరు రానురాను నాదస్వర కళలో విశేషానుభవసములనుపొంది యెవలెని భ్యాతి నందుచు ఆంధ్రదేశములో "నన్నాయి సాహెబులు"గా ముద్రబడియ గలిగిరి.

ప్రయాణ సౌకర్యము లంతగా లేని కాలములోనే పెద మూలా, చినమూలా సాహెబులు మద్రాసునుండి విజయనగరము వరకుగల పలు పట్టణముల నుండి ఎడతెరపితేకుండా ఆహ్వానముల నంది తమ విద్యా కౌశలము వలన వారిని ఆనందమయలనుగా నొనర్చిరి. అంతేగాక వీరి కాలములో వీరు విద్య నార్జించుటయేగాక వేల కొలది శిష్యులకు విద్యాదానమునుచేసి వారి జీవితములకు వెలుగును చూపెట్టిరి.

ఆ సంప్రదాయమును వారి తరువాత శ్రీచిన పీరు సాహెబు ఆదం సాహెబులు యెంతయో నుందునకు తీసికొని వెళ్లిరి. అనగా ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లో ప్రేక్షమీద లెక్కింప తగిన యే కొద్ది మందియో లెక్క నాదస్వర ప్రముఖ విద్వాంసులు ఐద్రమాన విద్వాంసులు యెల్లరును వీరి శిష్య ప్రశిష్యులే.

శ్రీ చినపీరుసాహెబు ఆదంసాహెబులు భారత దేశములోని ప్రధాన పట్టణము లన్నిటిలో ప్రముఖుల ఆహ్వానములనందుకొని పలుసభలు చేసి అందుస్వర్గ నాదస్వరములు గండపెం జేరములు సింహతలాలములు ఘంటాకంఠములు పతకములు రజత పీలులు పాత్రలు కాశ్మీరు శాలువలు పట్టుదుకూలములు సన్మాన పత్ర

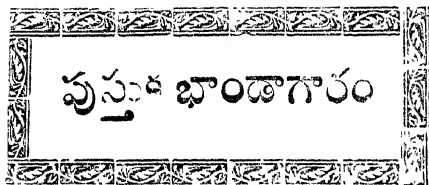
మీలు మొదలగు సత్కారములన్నియొకటిగా.

దీనిని గుర్తించి అంధప్రదేశ్ సంగీతనాటక
అకాడమీవారు ది 1-9-1961 న చిలకలూరు
పీటలో (శ్రీ) షేక్ ఆదం సాహెబు కులపతిగా
“నాదస్వర గురుకులము” ను ఏర్పాటు చేసిరి.

ప్రజలు ప్రభుత్వము అకాడమీలు

యొకను నీరికి తగు పోతాహము నిచ్చిన
“నాదస్వర గురుకులము”ను నాదస్వర విశ్వ
విద్యాలయము”గా గూఢపొందించ తగిన అవ
కాశములు ఉత్సాహము యీ సంశయలకు
గలవు.

అందుకు భగవంతుడునుగ్రహించ పూర్వ.

శ్రీ వాసవి కన్యకా పాశుపత్యం గ్రంథాలయం
చిలకలూరిపేట పశ్చిమగోదావరి జిల్లా
ఈనాడు కాదు-కొన్ని దశాబ్దాలనాటి సుస్థాపితం
సాటిలేని సర్వజ్ఞ-అత్యంత రమణీయ హర్మ్యం
వాడవాడల కడువేడుకతో
జనుప్రకృతింబుం దీనాడు రజతోత్సవం
సర్వగ్రంథ సమీకరణం-బీపుస్తక భాండాగారం

అక్కర సౌంజ్ఞ పరిజ్ఞానంతో
చక్కని ప్రజ్ఞా విజ్ఞానం పొంది
నిక్కమైన అజ్ఞానాంధకార రహితం
చేస్తుంది పుస్తక భాండాగారం.

వార్తాపత్రికలకై పెద్దలు చూపే తాపత్రయం
సచిత్ర వార్తాపత్రికలకై విద్యార్థులు చూపే
ఉత్సాహం
బొమ్మల వ్రతకలకై పోటీపడు బాలల పోరాటం
నవలా సాహిత్యంకోసం నవయువకులు పొందే
ఆరాటం

విమర్శనా గ్రంథాలకై కవిపండితులు
కాంక్షించే ప్రమాదం
జానపద గాథలకై ఉద్విఘ్నము యువదళ
ఉబలాటం.

సంకల్పము :-

శ్రీ నాగరాజు వెంకటేశ్వర్లు
హెచ్చాపేట, దండమూడి.

గ్రంథానికి తగిన విగుచరి-చదువరికి తగినగ్రంథం
పాత్రతగల సర్వసమృద్ధులకు సముచిత గ్రంథం
ఇచ్చి కలిగిస్తుంది అందులేని మధురానందం
జన్మసంస్కారం, కర్మపరిపాకం, పుస్తక
భాండాగారం.

విజ్ఞానములకు - యుక్త యుక్తం
సృష్టికర్తలకు - శిక్షిత్వం
తత్త్వవేత్తలకు - ముక్తత్వం
శాస్త్రకారులకు - కర్తృత్వం
చిత్రికారులకు - మూర్తిత్వం
నాట్యాచార్యులకు - రక్షిగల వర్తనం
మహామంత్రులకు - అంతాంగం
కవి శ్రేష్ఠులకు కన్యూని కల్పనం
గురువుగవులు తేలియరాని గుప్తం
వాస్తవంగా యిస్తుంది పుస్తక భాండాగారం.

అక్షర లక్షణము నిజచక్షువులతో
లక్ష్యముంచి అనుక్షణం విశ్లేషించు
సలక్షణ సుశిక్షితునిగ-మోక్షిమిచ్చు రక్షకునిగ
ప్రత్యక్షసాక్షిభూతునిగ-దక్షతగల కుక్షినిగ
కటాక్షిస్తుంది పుస్తక భాండాగారం.

గ్రంథాలయం

అలయములందు ఘనపహా
అలయము గ్రంథాలయం
బాలసింపక గ్రామ గ్రా
మాలలో సాపింపుడీ॥

జ్ఞానమితయు లేక న
జ్ఞాన తిమిరము లోపలన్
దీనజనులకు వి
జ్ఞాన భాస్కరహాసుడీ॥

నూటి కేపడిమందియో
కూటికి గలవారలే
మేటివిద్యల నేర్పిరి
నాటి భారతమందునన్॥

విద్యయే జ్ఞానసేత్రం
హృద్యమగు ధర్మక్షేత్రం
అద్యతన భావిసూత్రం
సద్యశః పటహపాత్రం॥

పైరు పండించు రైతా
తీరికా సమయమందూ
చేరు గ్రంథాలయము భూ
సార విజ్ఞానమొదా॥

వర్తక మొనర్చు బేహారీ
వర్తక రహస్య మందున్
పూర్తి విజ్ఞాన మొందా
కర్తవ్య మగు గ్రంథపఠనం॥

సకల విధవిజ్ఞానములకున్
ముకుర మీ గ్రంథాలయం
కకవికలు చెందనేలా?
సకల జనులును జేరుడీ॥

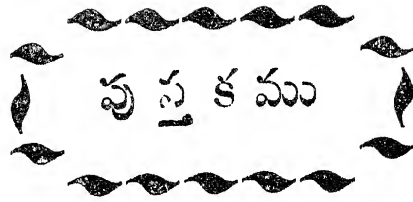
చీట్ల పేకల నాడనేలా?
పోట్లాటలకు పూననేలా?
అట్లుకాలము గడుపనేలా?
ఇట్లు గ్రంథాలయము జొరవా

అన్ని వృత్తుల వారలున్
అన్ని జాతుల వారలున్
చిన్న పెద్దలు స్త్రీలుపురుషులు
చెన్నుమీరగ జేరుడీ॥

బాలబాలిక లందరున్
మేలుగా చిన్నకథలన్
లీల చదువుచు హర్షమం
దోలలాడుదు రిచ్చటన్॥

రసికులౌ యశావను లిటన్
హాసియింపగా నభిరుచుల్
రసమొల్కు కావ్యాదులన్
రసము గోలుచు నుండురోయ్

నయను మల్ళిన వారికిన్
ప్రియములౌ వేదాంతముల్
నయముగా నేర్వంగ నా
లయము సుమ్మిడి నమ్మిడి॥

సరసమంజుల కథా సల్లాపములతోడ
 నొకమాటు చిత్తమ్ము నూపు దీపు
 జీవిత చరితముల్ చేదోడుగా నిచ్చి
 మహనీయ నీతులన్ మనుతు పీపు
 విజ్ఞానదాయక విమలబోధలచేతఁ
 బ్రజ్ఞా విశేషముల్ పలుకు దీపు
 సవరస మాధురీ నానార్థ కల్పన
 నొప్పుచు నానంద మొసంగు దీపు

విశ్వ భూగోళమందలి విషయజాల
 మంతయునుగూడ నీ యందు సమరియుండు
 సర్వజనముల హితమ నీ సద్వ్యతిమ్ము
 పూత చారిత్ర నికురుంబ ! పుస్తకంబ !

సారాసార వివేకమున్ దెలుపు సచ్చాగ్రిత
 సంయుక్తుఁడున్
 జారావార గభీరచిత్తుఁ డగుచుక భాసిల్లు
 సన్నిత్రమున్
 మీఱుకధర్మము నొక్కకప్పుడితః; నీ మిత్రత్వ
 మెల్లప్పుడున్

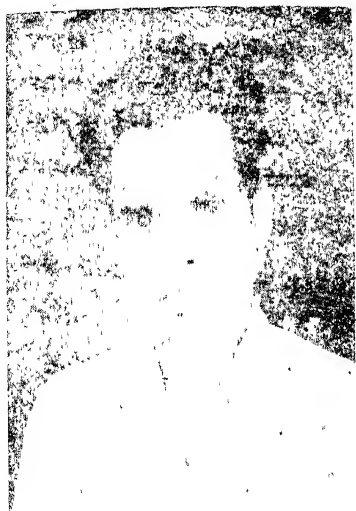
కారుణ్యంబు నుదారవృత్తిఁ గఱపున్ గల్యాణ
 మార్గమ్ములన్.

చిత్తమ్ము శాంతతన్ విడిచి జీర్ణతనూభవ రోగ
 రాజి నా
 యత్తమ్ముగాక మానవుఁడు హా! యని దుఃఖము
 నొందునప్పుడున్
 పొత్తమ! నీవ యాతనికిఁ బోవని మిత్రమువై
 హితమ్ము లా
 సత్తిని దెల్పుచుండెదవు సాత్త్వికవృత్తిని తృప్తి
 నిచ్చుచున్.

భూత వర్తమానమ్ముల భ్యాత పురుష
 బోధలన్నియు నీ యందుఁ బొందఁగలము
 మూఁడు కాలమ్ములందును ముదము నిచ్చు
 సత్య శివ సుందరమ్మగు సత్తుపీవ.

పొత్తమ మిత్రము బంధువు
 పొత్తమ నానార్థదాత బోధకుఁడున్ సం
 పత్తియు బత్తియు జననియు
 బొత్తమ మన వెలుంగు, సరితు, పూజ్యహితం
 డుక.

—ఖండ కృతి నుండి.

జలదానము చరిత్రాంధ్రము

రచన :-

వల్లభనేని హనుమంతరావు,
హిందీపండిట్, నాదెండ్ల.

మనపులు ఈ లోకమునందొనర్చు పాప పుణ్యములు స్వర్గ నరకలోకములకు సోపానములు. ధర్మబద్ధమైన యిహలోక జీవితము పరలోక ప్రాప్తికొక పుత్రము సాధనము. ఇహపరముల రెంటిని సాధించినాడే మహాత్ముడు. ఇట్టి జీవిత పరమార్థమెఱిగియే త్రికాలజ్ఞులైన ఆర్యులు ములు అనాదియందే భారతీయులకు శ్రమబద్ధమైన ధర్మబద్ధ జీవితవిధానమును ప్రసాదించినారు. నిత్యానుష్ఠానపవిత్రధర్మములు, కార్యములు, యెన్నో జోధించారు. అట్టి బోధలే వేదములుగా నెలసి వివిధ శాస్త్ర పురాణాదిగ్రంథములలో ప్రతిధ్వనిస్తూ భారతీయులచే ననేక పుణ్యకార్యము లాచరింప జేయుచున్నవి. అందు దాన ధర్మము చిత్తంత గణనీయమైనది.

పుణ్యకార్యములైన భారతీయులకు దానధర్మములు వెన్నతోబెట్టినవిద్య వారెఱుగనిధర్మము వారుచేయని దానమూ లేదు. ప్రాచీనకాలము నుండి ఈనాటివరకునూ లెక్కకు మించిన దానములు, దాతల పుదారచరిత్రలు వింటూ ప్రత్యక్షముగా కంటూవున్నాము.

భారతీయులు నిత్యమాచరించు వేలాది దానములందు అన్నభూ గృహ, గోదానాదిదానములు ముఖ్యమైనవి. అందు జలదానమొకటి. దానములందు జలదానమత్యంత ప్రాధాన్యముగా యెంచబడుచున్నది. వానీ, కూన తటాకాదీకముల విస్తృతిను పౌరాణికులు బహు విధముల వర్ణించియున్నారు. అట్టి జలదానావశ్యకతను, దాని మహిమను తెలుసుకొనుట పుణ్యప్రదము.

పూజ్య వినోబాజీ నుడివినట్లు “పవిత్రమైన భారతభూమియందు అనాదినుండియునిరంతరము జ్ఞానధార, దానధార ప్రవహించుచునేవున్నది.”

శృష్టికిమూలాధారములైన పంప భూతములందు జలము ఒకటి. మనపుని ప్రాథమికావసరములలో నీరు ముఖ్యమైనది. నరక జీవరాసు

ను, 'నీరే ప్రాణాదారము' నీటియొక్క వివిధ ప్రయోగము లనంతములు. దేహ పుష్టికి, శోగ్యవృద్ధికి నీరవసరము. పంటలు పండుటకు నీరే మూలము. నీరులేదే పంటలు పండవు. పంటలు పండనిచే పొట్టలు నిండవు. కటికి కీకటి రాత్రులను సహితము పట్ట పగలుగా, పండు వెన్నెలగా చేయగల విద్యుత్తు నీటి నుండియేగదా అభించుచున్నది. వ్యాధులనే కను జల చికిత్సతో మటుమాయమగుచున్నవి నేటి ఆధునిక విజ్ఞానయుగమందిట్టి వైజ్ఞాని శోధ యోగము లెన్నో నీటిపలన జూచుచున్నాము.

వివిధ ప్రయోగము లెట్లున్నను ముఖ్యముగా నీరు దాహోపశాంతికి. ప్రాణ రక్షణకు అత్యవశ్యకమైనదని వేరుగా జెప్ప వలెదు. ఆకలిభాధనైనా సహించవచ్చుగాని, దాహ భాధను ప్రాణ లోర్య జాలవుగదా! వేసవికాల మందు మార్గ మధ్య మందెడలో నీరుదొరకక గొంతుయెండి మృత్యువాత బడుట చూచుచున్నాము. అట్టి తరి అల్ప జీవుల సంగతి చెప్పనవసరములేదు. మృత్యుశయ్యపై పరుండి అంతిమ క్షణములలో అన్నియు వదలి 'ఒక చుక్కనీటిని' నోరు తెరచి వ్రతీవాడు అడుగు తాడు. యుద్ధభూమిలో సైనికులుదాహభాధతో తపించి మరణించుతారు. భోజన సమయమందు 'పానీ' పుచ్చు కొనుటలో ఆలస్యమైన పై ప్రాణము పైననే పోవును. గొప్ప గొప్ప వుత్సవములందు మార్గమధ్యమునందు, నీటి కొరత గల పల్లెల పట్టణములందు వ్రజలు పడుకొబ్బందులు వర్ణనాతీతములు. దాహమైన వెను వెంటనే నీరు త్రాగక క్షణ మాగిన ఫలితము మృత్యువాత పడుటయే. కనుకనే అట్టి ప్రాణ భారమైన జలమును దాన మొనర్చుదాతను 'ప్రాణదాతగా' పేర్కొనినారు.

జలదాన మహిమను గురించి నారద పురాణమునందు, "నాన్నోదక సమందానం న్నద్వా దశీ పరమవ్రతం" అని జెప్పబడినది. అనగా అన్ని దానములందు అన్నోదక దానములునూ అన్ని వ్రతము లందునూ ద్వాదశీ వ్రతము వుత్తమమైననీ, మహాఫలదాయక మైనవని యర్థము.

శేషధర్మమందిట్లు జల దాన మహిమను గురించి జెప్పబడినది.

గీ॥ మాఘమాసంబు మొదలుగా మంచినీళ్లు
చల్లయైనను బానీయ శాలగట్టి
పోయువారల పుణ్యంబు బోల్పనరిరి
యుభయ లోకంబులందున శుభముగండ్రు.

శ్రీకృష్ణ భగవానుడు ధర్మరాజుకు ధర్మోపదేశములు వినిపించుచూ "అన్నోదక దానము లకు యే దానమునూ పాటిరాద"ని వచించినట్లు శేషధర్మమందు తెలుపబడినది. పూర్వము సుశీలుడను బ్రాహ్మణుడు అనావుష్టి కాల మందు నూతులు త్రివ్వించి చలువ పందిళ్ళు పెట్టి జలదానము చేసి పశుపక్షి మృగాది సకల జీవరాసులను కాపాడగా స్వర్గలోక మేగినాడట.

శ్వేతకేతుడను మహారాజు గొప్ప తపస్సు చేసి స్వర్గలోకమున కేగినచు తానన్నడూ అన్నోదక దానము లాచరించ నందున ఆకలి, దాహములతో బాధపడినట్లును, శివశర్మ యను పండితుడు మిక్కిలి ధనమార్జించి కడులోభియై మరణించి కృష్ణసర్పముగా జన్మించి తను సంపాదించిన ధనమును విడువక దానిచుట్టూ తిరుగుచు కాపలా కాయుచుండెనట. అంత విసిష్ట మహా మునివలన తనస్థితికి కారణము తెలుసుకొని తుద కాధనమంతయు చలివేంద్రీలకు, అన్నసత్తేము లకు ఖచ్చుపెట్టి విముక్తిని బొంది బ్రహ్మలోక మేగినట్లునూ నారదపురాణమునందు పర్చించబడి

నది. అనావృషిచే తన రాజ్యము నందలి ప్రజల బాధలచూడలేక కఠోరమైన తపస్సుచేసి, శివుని మెప్పించి, సముద్రుని ఒప్పించి గంగను భూలోకమునకు రప్పించినట్టి త్యాగధరుడైన భగీరథుని పుణ్యగాథయెఱుగనివారెవరు? బాటలు వేయించి, బాటల కిరువైపుల చెట్లు నాటించి అన్ని సత్రాలు చలివేంద్రులు కట్టించి ప్రజా మన్నన బొందిన అశోకుని చరిత్ర తెలియనివారెవరు? ఇట్టి పౌరాణిక చారిత్రక గాథలు వేనకు వేలు నిత్యము పఠించుచునే యున్నాము.

పవిత్రమైన జలదానము అనేక రీతుల ఆచరింపబడుచున్నది వాపీ, కూప తటాకాదీకముల నిర్మాణమొనర్చి చలి వందిల్ల ద్వారా దాహంబుల దాహోపశాంతి కలిగించు యాచారము భారతదేశమునందు ప్రాచీనకాలము నుండియు నచ్చుచున్నది. ఇందు చలివందిల్లు లేక చలివేంద్రముల త్యంత విస్తృతమైనవి బహువ్యావకమైనవి. నీటికొరతగల పల్లెలందు, పట్టణములందు, పుత్తనములందు, మార్గమధ్యములందు వందిల్లు, వేసి చల్లని పానీయము, మజ్జిగ పానకము పోయు దాతలచు మనము ప్రత్యక్షముగా ననేక చోట్ల జూచుచున్నాము. చల్లని నీరుండు వందిల్లు గనుకనే నీనికి చలివందిల్లు లేక చలివేంద్రాలను నామము సార్థకమైనది. ధర్మ సంఘములు స్థాపించి, వానిద్వారా చలివేంద్ర శాఖలను నడుపుప్రజల దాతృత్వ మీనాడునూ పొంగిపొరలుచునే యున్నది. ఇట్టి ధర్మసంఘములు చలివేంద్ర సంఘములనేకములు ఆంధ్ర ప్రాంతమందు ముఖంబు వేయుచునేయున్నవి.

“అతిథి స్వయం నిష్ఠః” అన్నది పెద్దలు ఇంటికి వచ్చిన అతిథియభ్యాగతులను వైవస్వరూపులుగా మొంది ఆచరించు భారతీయుల యాచారము మహోత్సాహమైనది. ఇట్టి పవిత్ర

యాచారమును సదాపాటించుట మనముఖ్య ధర్మము.

ఆశ్రమములందు గృహస్థాశ్రమము పరమ పవిత్రమైనదిగా భావించబడుచున్నది. అనుదిన మొదల అతిథి యభ్యాగతులు కన్నులలో ప్రాణముంచుకొని నకనకలాడుతూ, దాహంబులై గృహస్థ గృహములకు నచ్చుచుండురు. అట్టి వారెవరైననూ అడిగినదే తడువుగా అప్యాయముగా మంచినీళ్ళిచ్చి దాహోపశాంతి కలుగజేయుట పుణ్యప్రదము. “దాహమడిగిన వానిని లేదుపొమ్మని నిర్లక్ష్యము చేసినవారు మహా సరళయాతన లనుభవించుదురని” పురాణములందు జెప్పబడినది.

ధన, కనక, వస్తు వాహనాది గొప్ప గొప్ప దానములు చేసి పుణ్యగతులు పొందలేని పేదలకు ఇట్టి దానము సులభ సాధ్యము. “సూక్ష్మములో మోక్షమన్నట్లు” శక్తిలేని నిరుపేదల కిట్టి జలదానము ముక్తి బొంతుటకు చక్కని మార్గము. నిద్రి దానములు పొందినను తృప్తి పడని ఘోషపురుష జలదానమును పొంది సం తోష సుఖము లనుభవించును. దాహము తీరి నంతనే కడుపు చలబడి ఆనంద బాష్పములు రాల్చుచూ చేయెత్తి దండమిడుచు. ఇట్టి మహోత్సాహమైన ఉచితమైన, అత్యంతావశ్యకమైన ప్రాణాధారమైన ‘జలదానము’ సర్వజనులు ఆచరింపవలసినది.

ప్రజోపయోగకరములైన పవిత్రకార్యము లాచరించుచు ప్రజలను సదా భగవంతుడు కాపాడుగాత. సమస్త జనులు, సదా సత్కార్యనిరతులై, సదాచార సంపన్నులై సంచరించుదురు గాక.

తు భ మ

అత్యవసర పరిస్థితిలో లైబ్రేరియనుల ప్రముఖ పాత్ర

కె. రాఘవ రెడ్డి.

దేశాన్ని ఎదుర్కొంటున్న ప్రస్తుత విషమ పరిస్థితిలో ప్రతి పౌరుడూ తన శాయశక్తులా కృషి చేయడం అవసరం. భారతదేశానికి చైనా కల్పించిన వరాధవాన్ని వెంటనే తుడిచివేయాలి. దురాక్రమణను పూర్తిగా ప్రాప్తమొనరించుటకు ఇలాంటి దురాక్రమణ మరొకరి జరగకుండా వుండేందుకై మనం కొన్ని సంవత్సరాల పాటు కృషిచేయాలి. లైబ్రేరియన్లకు అన్ని వర్గాల ప్రజలతోనూ పనికలుగుతూ వుంటుంది. ఇలాంటి సమయంలో యధాశక్తి సాయపడటానికి వారికి మంచి అవకాశాలున్నాయి. ప్రజల్లో చైతన్యం కల్పించడం తక్షణ కర్తవ్యం ఇందుకు లైబ్రేరియన్లు బాగా ఉపకరిస్తారు. రక్షణ కృషినిగూర్చి దైనందిన పరిణామాలను గూర్చి వారు ప్రజలకు తెలియజేయాలి.

విజ్ఞాన విషయాలను ప్రజలకు తెలియ పరచడంలో గ్రంథాలయాలు కీలకపాత్ర వహిస్తాయి. పుస్తకాలు, కరపత్రాలు, వ్రాతప్రతులు అచ్చుప్రతులను, సేకరించి, వాటిని పదిలపరచి లైబ్రేరియనులు మన నాగరికతా సౌధానికి పునాదులు వేశారు. భావి సౌఖ్య నిర్మాణానికి నేడువారు అనేక విధాలుగా తోడ్పడగలరు. రక్షణ కృషిని గూర్చి ప్రజలకు వివరంగా

తెలియజేయడం వారి తక్షణ కర్తవ్యం. అదనపు ఖర్చు లేకుండానే తన గ్రంథాలయంలో వున్న పుస్తకాలు, కరపత్రాలు, చిత్రపటాలు, పైడ్లు మున్నగువాటి సహాయంతో ప్రజలకు అన్ని విషయాలు తెలియజేయడానికి అతనికి సులభసాధ్యమవుతుంది.

లైబ్రేరియనులు రక్షణ కృషిని గూర్చి తెలిపే పుస్తకాలను, తత్సంబంధమైన ఇతర సాహిత్యాన్ని సేకరించి, సాధ్యమైనంత మందికి వాటిని లభింపజేయాలి. ఇలాంటి పుస్తకాలకు, ప్రజలకూ మధ్య వారు సంధాన కర్తలుగా వ్యవహరించాలి. స్వయంగా గ్రంథాలయానికి వచ్చి పుస్తకాలు తీసుకునే వీలులేని వారికి ఇలాంటి పుస్తకాలను అందజేస్తే, వారి కార్యదీక్ష ప్రశంసా పాత్రమవుతుంది.

యంతవరకూ యుద్ధాన్ని గురించి, యుద్ధ కృషిని గురించిన పుస్తకాలు చాలా పరిమితంగా వున్నాయి. కనుక, యుద్ధ కృషికి తోడ్పడగలం దులకై అనువైన సాహిత్య రచన కొనసాగించడానికి లైబ్రేరియనులు రచయితలను ప్రోత్సహించాలి. యుద్ధ కృషిని గూర్చి యంతవరకు వెలువడిన పుస్తకాల జాబితాను తయారుచేసి, దానిని గ్రంథాలయంలో ప్రదర్శించాలి.

అయితే కేవలం ఇలాంటి చాబితా పదిమంది దృష్టిలో పడకపోవచ్చు. కనుక తత్సాబంధమైన యితర విషయాలపై వున్న పుస్తకాలను అంటే వ్యవసాయ వుత్పత్తి, నేషనల్ సేవింగ్సు మున్నగు వివిధ సబ్జెక్టులపైన పుస్తకాల చాబితాలను కూడా తయారుచేసి ప్రజలకు అందుబాటులో వుంచినట్లయితే వారికి ఈ విషయాలపైన ఆసక్తి కలుగుతుంది.

గ్రంథాలయ భవనాలలో ఇలాంటి పుస్తకాలను అందరికీ కనబడేట్లుగా ప్రదర్శించినట్లయితే గ్రంథాలయానికి అరుదుగా వచ్చే చదువరులకు కూడా ఈ ప్రదర్శనలో గల ఉద్దేశం అవగతమవుతుంది. చదువరుల దృష్టిని ఆకర్షించడమే వీటి ఉద్దేశం. వీటిని గ్రంథాలయ ఆవరణ బైటకూడా తరచుగా ప్రదర్శించడం అవసరం.

రాష్ర్టంలోని కొన్ని గ్రంథాలయాలలో 16 యం. యం. ఫిల్ము ప్రొజెక్టర్లు 35 యం. యం. ఫిల్ము ప్రొజెక్టర్లు లేడియోలు, టేప్ రికార్డర్లు మున్నగు ఆధునిక దృశ్య-శ్రవణ పరికరాలు కూడా వున్నాయి. ఇవేగాక సైడ్లు, పోస్టర్లు చిత్రపటాలు కూడా వున్నాయి. అత్యయిక పరిస్థితిలో ఇవన్నీ అవుసరమవుతాయి కనుక వీటి నన్నింటిని తరచుగా ఉపయోగిస్తూ వుండాలి,

భారత ప్రభుత్వం యుద్ధాన్ని గురించి, యుద్ధ కృషిని గురించి కొన్ని 16 యం. యం. ఫిల్ములు తయారుచేసింది. వాటిని అప్పడప్పుడూ ప్రదర్శించినట్లయితే, ఇవి యుద్ధ కృషి! నోడ్యుడు తాయి. యుద్ధంనల్ల కలిగే కష్టనష్టాలు, సైనికుల విరోధిత కృత్యాలు, యుద్ధానికి సంబంధించిన యితర విషయాల్ని గూర్చిన సందేశాన్ని ప్రజలకు తెలియజేసేందుకై ఉన్నత ప్రమాణంగల చలనచిత్రాలు కూడా నిర్మించబడుతున్నాయి.

దేశంలో ప్రజల నైతికస్థాయికి ఉత్తేజం కల్పించి యుద్ధకాల ఆర్థిక పరిస్థితికి సంబంధించిన సమస్యల్ని వివరిస్తూ కొన్ని చిత్రాలు యిదివరకే తయారైనాయి. 16 యం. యం. ప్రొజెక్టర్లు గల గ్రంథాలయాలు తరచుగా ఇలాంటి చిత్రాలను అరువుకు తెచ్చుకొని ప్రజలకు చూపించాలి. హైద్రాబాదు ఖైరతాబాదులోని భారత ప్రభుత్వ సమాచార బౌద్ధాస్మింగు మంత్రీత్వ శాఖ తాలూకు ఫిల్ము డివిజనులో ఈ చలనచిత్రాలు లభిస్తాయి. ప్రదర్శనకై ఉచితంగా వీటిని అరువుకు తీసుకోవచ్చు. ఈ విషయంలో ఇతర వివరాలను సమాచార పౌర సంబంధాల శాఖ డైరెక్టరునుంచి పొందవచ్చు. వ్యాయామం, యన్.సి.సి., ఎ. సి. సి. వగైరా విషయాలను గూర్చి కూడా అనేక చలనచిత్రాలు వున్నాయి. విద్యార్థుల కొరకై గ్రంథాలయాలలో వీటిని తరచుగా ప్రదర్శించ వచ్చు.

16 యం. యం. ఫిల్ములకంటే గాఢమైన ఫిల్ము సైడ్లులకు ఖర్చు తక్కువవుతుంది. చలనచిత్ర ప్రదర్శనల్లో వీటిని ఉపయోగించడం సులభం. “తక్కువ మాట్లాడండి. ఎక్కువ కృషి చేయండి”. “పుకార్లు వినవద్దు, పుకార్లను వ్యాపింప చేయవద్దు” వస్తువులను అధికంగా ఉత్పత్తి చేసి అవసరాలను తగ్గించుకోండి” మున్నగు నినాదాలను గాఢమైన రంగురంగుల సిరాతో వ్రాసి, వాటిని ప్రొజెక్టర్ ద్వారా ప్రదర్శించేట్లయితే ప్రేక్షకులకు ఆకర్షణీయంగా వుంటుంది. వీటిని హాటుతో “సెపైం బరు రిన తేదీనాటి రేఖ”, “ప్రత్యక్ష అధిన రేఖ”, మున్నగు విషయాలను గూర్చి గల సందేశాలను నివృత్తి చేయవచ్చు.

ప్రజల దృష్టిని ఆకర్షించేందుకు సాధ్యమయిన చోట్లలో సచిత్రప్రదర్శనాలను ఏర్పాటు

చేయడం మంచిది. సచిత్రి ప్రసక్తనాలకు ఒక ప్రత్యేకతవుంది. వీటివల్ల ప్రజలకు మోజు కలుగుతుంది. యుద్ధకృషిని గూర్చి ప్రజలకు నచ్చచెప్పడానికి జాగ్రత్తగా ఎన్నుకోబడిన వివిధ సచిత్రి పటాలు ఎంతగానో తోడ్పడుతాయి.

మానవ శక్తికి మించిన సాహస కృత్యాలను మన జవానులు ప్రదర్శించారనేది అందరికీ తెలిసినదే. ఇలాంటి సాహస కృత్యాలను చిత్రీకరించే పటాలను యుద్ధకృషికి సంబంధించిన వాటిని తప్పకుండా ప్రచయోగించాలి. ఇవి మన అభిప్రాయాలకు ఒక స్వరూపం కలిగిస్తాయి. అలోచనా శక్తికి ప్రాతిపదిక కలిగిస్తాయి. గామీణ ప్రాంతాలలో యుద్ధ చిత్రాలను తరుచుగా ప్రదర్శిస్తూ వుండాలి.

ప్రజలకు వాస్తవిక విషయాలు తెలియజేయడానికి మ్యూఫులు చాల సహాయపడుతాయి 1959 సం॥లో భారత, చెనాదేశాల ఆధీనంలోగల రేఖల విషయమై చాలామంది ప్రజలకు సరిగా తెలియదు 1962 సెప్టెంబరు 8 వ తేదీనాటి రేఖ సుస్పష్టంగావుంది, చెనావారి "ప్రత్యక్ష ఆధీనరేఖ" ముందుకూ వెనక్కూ జరిగేవిధంగా వుంది. చెనావారి "ప్రత్యక్ష ఆధీనరేఖ" వాస్తవికంగా చూస్తే చాలా గందరగోళంగావుంది. మ్యూఫుల సహాయంతో ప్రజలకు ఈ విషయాన్ని గూర్చి సులభంగా అర్థమయ్యేట్లు తెలుపవచ్చు.

అత్యయిక పరిస్థితిలో పోస్టరు విరివిగా వాడవచ్చు ప్రజలదృష్టిని ఆకర్షించడానికి. ఈజిప్తాల్లో ఏదైనా ఒక సందేశాన్ని తెలపడానికి పోస్టరు ప్రదేశించబడ్డాయి. ఒకసారి చూస్తే దాని భావమేమిటో నిక్కచ్చిగా తెలపడమే పోస్టర్ ప్రభావోద్దేశం, ప్రభుత్వయుద్ధకృషిని తెలిపే పోస్టర్లను భారీ సంఖ్యలో పంపిణీ

చేస్తున్నది. గ్రంథాలయాల్లో వీటిని ప్రముఖంగా ప్రదర్శించాలి.

నల్లబల్లను సక్రిమంగా ఉపయోగించేట్లు యితే ఎన్నో విషయాలను సులభంగా తెలుపవచ్చు. తాజా వార్తలు వాయిడానికి నల్లబల్లను ఉపయోగించవచ్చు.

రాష్ట్రంలో అనేక గ్రంథాలయాలలో రేడియోలు వున్నాయి. ప్రజలు ఆలిండియా రేడియో ప్రసార కార్యక్రమాలు వింటుంటే వీలుగా, గ్రంథాలయాలు అనవరతమైన ఏర్పాట్లు చేయాలి. వీటిలో ముఖ్యమైన కార్యక్రమాల్ని రికార్డుచేసి, అనవరతమైనపుడు తిరిగి వీటిని ప్రచయోగించవచ్చు. ఈ కార్యక్రమాల్ని సక్రిమంగా ఉపయోగించేట్లయితే, ప్రజలకు సరిహద్దు పరిణామాలు, తదితర విషయాలను గూర్చి తాజా సమాచారం తెలుస్తుంది.

గ్రంథాలయంలో జాతీయ అత్యయిక పరిస్థితిని గూర్చి, తత్సంబంధమైన విషయాలను గూర్చి, ఉపన్యాసాలు ఏర్పాటు చేయాలి. ఈ ఉపన్యాసాలు వినడానికి స్కూలుబిల్లులు, ఇతరులను ఆహ్వానించ వచ్చు. గ్రంథాలయములోనే గాక వెలుపల కూడా ఇలాంటి ఉపన్యాసాల్ని ఏర్పాటు చేయాలి ఇట్టిసమావేశాల్లో కొన్ని సలహాలివ్వడం జరుగుతుంది. ఇట్టి సందర్భాలు లేకపోతే, ఇవి వినే అవకాశం లేకపోవచ్చు. లైబ్రేరీయనుకూ, ప్రజలకూ మధ్య వ్యక్తిగతమైన సంబంధానికి అధిక ప్రాధాన్యత వుండాలి. ప్రస్తుత క్లిష్టపరిస్థితిలో ఇది మరి అవసరం యుద్ధకృషిని, వ్యవసాయోత్పత్తి, రక్షణనిధికి విరాళం సేవనల్ సేవింగ్స్ మున్నగు విషయాలను గూర్చి ఉపన్యాసాలివ్వవలసిందిగా నిపుణులను ఆహ్వానించవచ్చు.

పబ్లిక్ ట్రైబ్యరీ ఒక సమాచార కేంద్రం నంటిది ప్రస్తుత ఆర్థిక పరిస్థితిని గూర్చి ప్రజలు అడిగే విచారణలకు సమాధానాలు ఇవ్వాలి. ఇలా జరగటం మంచి ఫలితాలకు దారితీస్తుంది. ఈ విధంగావచ్చే విచారణలన్నింటినీ సేకరించి వాటిని పరిశీలించాలి. జాతీయ పరిస్థితి మూలకంగా ఉత్పన్నమయ్యే ప్రత్యేక విచారణలకు సరియైన సమాధానా లివ్వడానికి గృహంధాలయాలు కృషిచేయాలి. వుంటాయి. ట్రైబ్యరీయన్ చాలా జాగ్రత్తగా వచ్చే ప్రశ్నలకు సమాధానాలివ్వాలి.

సరిహద్దు పరిణామాలు, చెనా యుద్ధ విరమణ ప్రతిపాదనలు మున్నగువాటిని గూర్చి ఇంతవరకు చేసిన ప్రచారం తగినంతగా లేదని చెప్పబడుతున్నది. నేడు ట్రైబ్యరీయన్ నిర్వహించవలసిన వృత్తి ధర్మాలలో ప్రచారమనేది కూడావుంది. అతను యుద్ధకృషికి ప్రచారంతో పాటు అన్ని విధాలుగా తన విస్తృత విధులను సక్రమంగా నిర్వహించాలి. “ప్రచారం వల్ల లాభముంది” అనేది ఇంచుమించు ఒక సామెత అయింది. ప్రచారం సక్రమ మార్గంలో కొనసాగునంతవరకు దాన్నియెవరూ కాదనలేరు. పోస్టర్లు, కరవత్తాలు, మ్యాగజైనులు మున్నగువాటి ద్వారా సరిహద్దు సమస్యలను గూర్చి ఇతరులకు నేరుగా నచ్చచెప్పే విధంగా ప్రసారాన్ని కొనసాగించాలి. చేసే ప్రచారం నిర్దుష్టంగా వుండాలి ఒక ప్రత్యేకమైన వర్గంకాక సంఘానికి ఉపయోగపడే విధంగా వుండాలి.

యుద్ధకృషిని గూర్చి ప్రజలకు తెలియజేయడం, ప్రచారం కొనసాగించడానికి తోడుగా, ప్రజల రక్షణకై ప్రతి పారుడు కృషిచేయడం. ఈ ఆర్థిక పరిస్థితిలో చాలా అవసరం. సైనికుల కుటుంబాలు, పిల్లల యోగక్షేమాలు

విచారించేందుకు ట్రైబ్యరీయన్లూ, గృహంధాల యోద్యోగులూ కలిసి గృహంధాలయోద్యోగుల రక్షణ సంక్షేమ సంఘాలుగా ఏర్పడవచ్చు. వారు సైనికుల ఇండ్లను అప్పడవ్వడూ జట్టుజటుగా సందర్శించి, సైనికుల కుటుంబాల సంక్షేమ కార్యకలాపాలను కొనసాగించవచ్చు. సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలు యేర్పాటుచేయబడినపుడు సైనికుల పిల్లలనూ, వారి పైన ఆధారపడిన వారిని గృహంధాలయాలకు రమ్మని ఆహ్వానించవచ్చు. వారికి అనువైన పుస్తకాలను సకాలంలో సరఫరా చేయాలి. యుద్ధరంగంలో పాల్గొంటున్న సైనికుల ఉపయోగార్థం ప్రజల నుంచి పుస్తకాలూ, వారపత్రికలూ వగైరా సేకరించాలి. జవానుల కొరకు రక్షణదానం చేయవసందిగా ప్రజలను ప్రోత్సహించాలి.

ట్యాంక్, సాయుధపోలీసు దళాలవిధులను నిర్వహించేందుకు ప్రతి పట్టణంలో హోంగార్డులను ఏర్పాటు చేయాలని భారత ప్రభుత్వం సంకల్పిస్తున్నది. ప్రభుత్వంనుంచి పిలుపు వచ్చినట్లయితే, ఈ సలహాలో చేరడానికి ట్రైబ్యరీయనులు సిద్ధంగా వుండాలి. అవరమైతే రైఫిల్ కాలచుడం, ప్రభుత్వచిత్తు, అగ్నిమాపకం, విమానదాడినుంచి రక్షణ మున్నగు విషయాలలో వారు శిక్షణ పొందాలి.

ట్రైబ్యరీయనులకు ప్రజలతో అనుదినం ప్రత్యక్ష సంబంధముంటుంది. కనుక జాతీయ రక్షణనిధికి ఉదారంగా విరాళాలివ్వవలసిందని వారిని ప్రోత్సహించవచ్చు. రక్షణ నిధి సేకరణకై బహుళ ప్రచారంలో వారు జిల్లాలో కలెక్టర్లకూ, ఇతర అధికారులకు సాయపడాలి. తమ జీతంలో కొంత శాతం ప్రతి నెలారక్షణ నిధికై ప్రత్యేకించి, తద్వారా కూడా వారు ప్రభుత్వానికి తోడ్పడవచ్చు. కొంతమంది ట్రైబ్యరీయనులు ఇదివరకే రక్షణనిధికై విరాళా

లిచ్చాడు. యుద్ధకాలంలో ప్రజల ధైర్యస్థాయిని నిలబెట్టడం చాలా ముఖ్యమైన విషయమని వారు గ్రహించాలి. ఈ విధంగా వారు ప్రజలను ప్రోత్సహించేట్లయితే, గణనీయమైన కృషి చేసినవారు అవుతారు. తప్పుడు వార్తలనూ, పుకార్లనూ విశ్వసించకూడదని వారు ప్రజలను హెచ్చరిస్తూ వుండాలి.

తైబేరియనులు ధరల స్థిరీకరణకు న్యవసాయ పరిశ్రామిక ఉత్పత్తులు అధికం చేయడం ఒకటే మార్గమని ప్రజలు గ్రహించేట్లు చేయాలి. ప్రజలు పొదుపరితనాన్ని అలవాటు చేసుకొని మబారా ఖర్చును తగ్గించడానికి వారిని ప్రోత్సహించవచ్చు. దేహదార్శన్యంగల వారందరూ సైన్యంలో చేరాలని ప్రోత్సహించవచ్చు. కైతులు అధిగోత్పత్తి సాధించడానికిగాను వారికి అనువైన సాహిత్యాన్ని అందచేయాలి. ప్రతి యింటిలో కూరగాయలు పండించాలని వారు ప్రజలకు నచ్చచెప్పాలి.

అత్యయిక పరిస్థితిలో తైబేరియనులు తమ విధులు నిర్వహించడానికి ఇవి కొన్ని సలహాలు మాత్రమే. తైబేరియన్ తన గ్రంథాలయంలో వున్న సాధన సంపత్తిని సక్రిమంగా వినియోగించుకొని యుద్ధాన్ని గూర్చి వివిధ పద్ధతులను వివిధ విషయాలను గూర్చి ప్రజలకు తెలియ చేయగలడు. గ్రంథాలయం చేసే సేవనూ, కలిగించే సౌకర్యాలనూ బట్టి దానిపట్ల ప్రజలకు అభిరుచి ఏర్పడుతుంది. కనుక తైబేరియనులు ఈ క్లిష్టపరిస్థితిలో, తమ ఆధీనంలోవున్న వసతి సౌకర్యాలను ఆకళింపు చేసుకొని వాటిని ప్రజోపయోగార్థం వినియోగించడానికి యుద్ధ

శక్తి కృషిచేయాలి. యుద్ధకాలంలో ప్రజలతో సహకరించి తమ విధ్యుక్త ధర్మాలను సమర్థవంతంగా నిర్వహించాలి. తైబేరియనులు ఈ రోజులలో ప్రజల మిత్రునిగాను, వేదాన్య మార్గదర్శకునిగాను వ్యవహరించాలని వారు గుర్తు వుంచుకోవాలి.

శ్రీక రంబును, పిబుధ వకీకరంబు
పూజితంబును సత్కారాజితంబు
భాసితంబును, విజ్ఞానహాసితంబు
శారదా దేవి పరంబు సంస్తుతింతు.

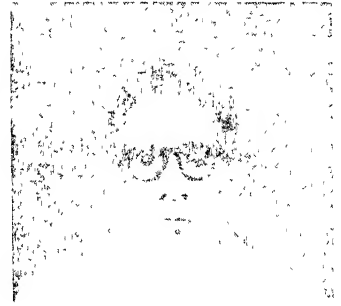
అది సమస్త జనాదరణైక సంస్థ
ఉన్నతంబు, నుదారంబు, నుజ్జ్వలంబు,
ఉత్తమోత్తమ, ముత్యకృష్ణ ముచితవతన
మందిరం బెన్న సర్వాంగ సుందరంబు.

గ్రంథనిలయంబు జాతివజ్రంబునోలె,
స్వప్రకాశంబు సహజంబు స్వచ్ఛతరము;
ప్రబల గాంధాంధకారంబు పాటడోలి
దివ్యకాంతల వెదజల్లి తేజరిల్లు.

పుస్తకాలయ మా విరాట్పురుషు లీల
అప్రమేయ, మనంతంబు, నమృతంబు;
అదిస్వయంభువు - తనుదానె ఉదయమంది
విశ్వరూపము ధరియించి వెలయుచుండు.

శ్రీ గంగోత్రి అయోధ్య లాంఛనము

గంగోత్రి అయోధ్య లాంఛనము

శ్రీ గంగోత్రి అయోధ్య లాంఛనము

శ్రీ గంగోత్రి అయోధ్య లాంఛనము

శ్రీ గంగోత్రి అయోధ్య లాంఛనము

“యాదృశీ భావగా యత్ర సి న్ని న్ని తి
తాదృశీ” అన్నట్లు మనసులోని భావనలను
బట్టియే మనజీవిత నిర్మాణము జరుగుచుండును
శ్రీకృష్ణుడు భగవద్గీతలో అన్నాడు నిమిత్తం చి
“యంయం వాపిస్మరక భావం త్యజంత్యం డే
క శేబరం తంతమే వైభి కాంజేయ సదా
తద్వాస భావతః”

అని భావనాశక్తి మహా త్తిరమైనదిసయు నానిని
బట్టియే పునర్జన్మగూడ ఏర్పడుచుండుననియు
చెప్పియున్నాడు. ఎల్ల సమయములందు డిటె
క్టివు నవలలను చదువుచున్న యువకుడొకడు
అమెరికా దేశమందు డిటెక్టివ్ పత్ర అనుకరణ
జేయుచు తనయొక్క తల్లిని పిన్ట్రోలుజో కాల్చి
చంపినట్లు ప్రతీకలలో మనముచదివియున్నాము
కూచి పూడి నాటక సమాజములో నొక
వృద్ధుని హావతారము ధరించి నవామ
హిరణ్యకశిపు వేషము ధరించినవానిని ఉజ్జేక
ములో రొమ్మబద్ధులుగా చీల్చినట్లును, ఆయన
చనిపోయినట్లును వినియున్నాము

బోయవాడొకడు ముని వేషము ధరించి
తపస్సు జేయుచున్నట్లు నటించెను. పక్షులు విశ్వ

సించి అతనిపైవాలెను. వానిని పట్టి తినగోరి
ఆ వేషము ధరించిన ఆ బోయవాడు వానిని
విడచి నిజముగా సన్నాన్నిని యయ్యెను “వేష
మును ధరించినంత మాత్రముననే ఈ పక్షులు
నన్ను పట్టునవి. నిజముగా ‘మునిని’ యగుచో
నే నెంత ధన్యుడనగుదునోకదా” యనియారడు
తలంచెను. వేమనయోగి, “చిత్తశుద్ధిలేని శివ
పూజ లేలరా, భాండశుద్ధిలేని పాకమేల” యని
సంఘాన్ని పోల్చించెను. కాన జీవితమునకు
హృదయ పవిత్రత, ఆత్మనయము యువకులు
పవిత్ర భావ సముపేయతై దేశభక్తులు కావల
యును.

గ్రంథాలయాధికారి పాఠకులలో పెద్దవారిని
గౌరవించుచు, చిన్న వారిని సోదరులనుగా
భావించుచుండవలెను. భాండాగారి భిన్న మన
స్త్రవముగలవారైన పాఠకులను పొందుచుండును
కొండరు నిరుపయోగకరమైన గ్రంథ సమూహ
మును చదువుచు కాలమును వ్యర్థముగా గడుపు
చుండును. చెడ్డ విషయములు తీరిందరగా అల
వడుట సహజము కాబట్టి, దానికి లోబడిపోవు
దురు. త్రాగుడు బాదము మున్నగు చెడులు
అలవడునట్లు చెడు పుస్తకాలను చదువుట కూడ
అలవడును. అంతట జీవితము పతనమగును.

సంఘమునకు నష్టము కలిగించు గ్రంథములు
 గ్రంథాలయములందుంచకూడదు. ఎల్లప్పుడు
 కథా సాహిత్యమును చదువువారు క్రమ క్రమ
 ముగా అంతకన్నను మహత్తరములైన గ్రంథము
 లను చదువుటకు ప్రయత్నింపవలయును. భాండా
 గారి, పాఠకుల చిత్తవృత్తులను గుర్తించుచువారిని
 మొదట గ్రంథపఠనానకు లనుగ తయారు
 చేయుచు, తరువాత ఉత్తమసాహిత్య పఠనానకు
 లనుగా వారిని తయారుచేయవలయును. గురువు
 విద్యార్థులను తయారుచేయునట్లు, పాఠకులను
 భాండాగారి తయారుచేయవలయును. భాండా
 గారి సద్గుణములను కలిగియుండి తన పరిచయ
 ముచే పాఠకులు, దేశభక్తులు, దైవభక్తులు
 అగునట్లు ప్రయత్నింపవలయును. పుస్తక పఠ
 నము పూత జీవిత సంధాయకము.

సరసమంజుల కథానల్లావములతోడ
 నొకమాటు చిత్తమ్ము నూపు దీవు
 జీవిత చరితముల్ చేదోడుగా నిల్చి
 మహనీయ నీతులన్ మనుతనీవు
 విజ్ఞానదాయక ఐమల బోధలచేతఁ
 బ్రజ్ఞా విశేషముల్ పలుకు దీవు
 నవరస మార్ధురీ నానార్థ కల్పన
 నొప్పుచు నానంద మొసంగు దీవు

విశ్వ భూగోళ మందలి విషయజాల
 మంతయునుగూడ నీయందు నమరియుండు
 సర్వజనముల హితమ నీసద్వ్రతమ్ము
 పూత చారిత్ర నీకురంబ! పుస్తకంబ ।

చిత్తము శాంతితన విడచి జీర్ణతనూభవరోగ
 రాజి నా
 యత్తముగాక మానవుడు హా! యని దుఃఖము
 నొందునప్పుడున్

పొత్తమ! నీవయాతనికిఁ బోవని మిత్రమవై
 హితమ్ము లా
 సత్తిని దెల్పుచుండెదవు సాత్విక వృత్తిని
 తృప్తినిచ్చుచున్

భూత వర్తమానమ్ముల ఖ్యాత పురుష
 బోధలన్నియు నీయందుఁ బొందగలము
 మూఁడుకాలమ్ములందును ముదమునిచ్చు
 సత్య శివసుందరమ్ముగు సత్సవీవ

గ్రామ గ్రామమ్మున గ్రంథాలయమ్ములు
 విద్యాలయమ్ములు విస్తరిల్ల
 భవనంబు లన్నింట వయసు వచ్చినవార
 లక్షరాభ్యాసంపు శిక్షనంద
 సంస్కృతి రక్షయ సద్గ్రంథ పఠనంబు
 నిర్మాణ కృషియును నేర్పుమీఱ
 మహిళాది జాతుల మానిత స్వత్వంబు
 విజ్ఞాన యాత్రలు వెల్లివిరియ

మూఁడుకోట్ల తెలుంగు సైదోడులార!
 నవ్య సందేశ ధర్మంబు భవ్య ఘోషి
 నాచరింపంగఁ జేయుఁడి యమలులార!
 సుజన మార్గంబు వీడనిసూరులార!

కాలముయొక్క విలువను గుర్తించి నడుచు
 కొనవలయును. పోయిన సంవత్సరముల సంపా
 దింపవచ్చును. కాని పోయినకాలమును జీవితము
 నందు మరల సంపాదింపలేము “క్షణశః కణ
 శఃశ్చైవ విద్యావర్ధంచ సాధయేత్” అన్నట్లు
 ప్రతి క్షణమున విద్యను సంపాదించుటకు ప్రయ
 త్నింపవలయును. అట్లే ప్రతిక్షణమును పోనీయక
 ధన మార్జింపవలయును. “అన్నేనక్షణికాత్మప్రి
 యావజ్జీవంతే విద్యయా” అన్నదానముచేక్షణ
 కాలము తృప్తి నీయగలము కాని విద్యా దాన
 ముచే జీవితవర్ధంతము తృప్తినికలిగింపగలము.
 కాబట్టి నూటికి రెండుది నిరక్షరాస్యులు అనగా

విద్యా విహీనులున్న మన దేశమందు విద్యాభి
 కులుముందుకువచ్చి విద్యలేనివారికి విద్యాదాన
 మొనర్పవలయును. విద్య వినయమును కలిగిం
 చును. వినయముచే మంచిపొరుడగును. పౌరులు
 కృషిచేసి ధనికులగుదురు. ధర్మాత్ములగుదురు.
 సుఖులగుదురు “ఉద్యోగినఁ పుష్కలం సింహము
 వెతిలక్షీక్తి” సోమరితనము మహా పాపము.
 దానిని విడచి కృషిచేయువారు విజయలక్షి

సంపన్నులగుదురు. విద్యాసంపన్నులే హక్కు
 లను, బాధ్యతలను గుర్తించుకొని నడచుకొన
 గలరు. వోటు విలువను గుర్తింపగలరు. నిరక్ష
 రాస్యతను నిర్మూలించుటయే నేడు భారత
 దేశమునకు ప్రధాన సమస్య. విద్యాజ్ఞాన
 భాస్కరుడు విశ్వమందు వెలుగును అజ్ఞానాంధ
 కారమును సంపూర్తిగా అంత మొదించుగాత.

మారుతున్న నారీలోకం

అపుల జయప్రదాదేవి.

భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత
 భారత జాతి ప్రగతిని వైపు పరుగులిడు
 తున్నది. స్వేచ్ఛావాయువులను ఆస్వాదించి,
 జీవిత విధానాలను తీర్చి దిద్దుకోవడానికి తాప
 త్రియ పడుతున్నది. జానికత్వంతో ముగ్ధి
 భారతజాతిలో ప్రత్యేకంగా నారీలోకం మరింత
 ఆంధ్ర పతనం చెందెడిది.

అయితే వంజరం నుండి బయటపడిన పక్షుల
 లాగా, సంకెళ్ళను తెగించుకున్న సాగుదీపుల
 లాగా, భయవిహ్వాలైన స్త్రీలు, తమ జీవిత
 పథాలకు, సరియైన నియమాలను వెనుక నారం
 భించారు. స్త్రీ కేవలం ఇంటిలో నాల్గు గోడల
 మధ్యనే ముగ్ధ వలసిన పనిలేదు. చార్జన్యపూరి
 తమైన మూఢాచారాలను, గుడ్డిగా అనుస
 రించ వలసిన పనిలేదని, గుర్తించ గలిగింది
 మహిళాలోకం.

కానీ స్త్రీలు విద్యలోనేమి, విజ్ఞానంలోనేమి
 ప్రపంచ జ్ఞానంలోనేమి ఎంతో వెనుకబడి ఉన్న
 సమయంలో, దీని పరిష్కారమేమిటనేదే
 ప్రశ్న. విజ్ఞానవంతులైన స్త్రీలు, సహృదయు
 లైన తమ సోదరుల సహకారంతో, ముందు
 స్త్రీ జాతిని విద్యావంతులుగ, వివేకవంతులుగ
 చేయటం అతి ముఖ్యమని గ్రహించారు.

దేశంలో నలుమూలలా ప్రణాళికలు తయారై
 నాయి. ఎంతో ఉత్సాహంతో దేశభ్యుద
 యానికి కృషిచేస్తున్నారు. మాతృస్థానముల
 నలంకరించి, భావిభారత సాభాగ్యానికి, పునా
 దులు వేయవలసిన స్త్రీల అభ్యుదయం అతి
 ముఖ్యమని గుర్తించింది ప్రజానీకం దానితోనే
 ఈ ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతాలతో, ప్రజాభ్యు
 దయ పథకాలలో, స్త్రీ జనోద్ధరణ ప్రారంభ
 మైనది. వెనుకబడి ఉన్న స్త్రీలకు, సకాలంలో

తగిన విద్యా సౌకర్యము లందని స్త్రీలకు, వంచి తులైన స్త్రీలకు, వసతి గృహములను, మాతా శిశుసంరక్షణ కేంద్రాలను నెలకొల్పి, వాటిల్లో వసతి సౌకర్యములతోపాటు, విద్యా సౌకర్య ములకూడా ఏర్పాటు చేయబడినవి. ఇంతేగాక సంక్షిప్త విద్యా విధానముల ననుసరించి ఈ స్త్రీలకై ప్రత్యేకంగా శిక్షణ ఏర్పాటు చేయ బడినది. ఎందరో స్త్రీలు వీటిల్లో విద్యా ప్రాప్తిని పొందుతున్నారు. చేతి పనులు మొదలైన వృత్తి విద్యలలో కూడా తర్ఫీదు పొందు తున్నారు. యోగ్యతలను పొందిన పిమ్మట, వారు వారికి తగిన ఉద్యోగము లను పొంది, జీవనభృతిని కూడ ఏర్పరచుకొన గలుగు తున్నారు.

వాస్తవానికి నేటి దేశాభ్యుదయానికి సగానికి పైగా ఉన్న స్త్రీలను నిర్లక్ష్యం చేయడానికి వీలులేదు. ఉపాధ్యాయ వృత్తిలో, నైద్యవృత్తిలో, నర్సింగు వృత్తిలో స్త్రీలు ఎంతైనా రాణించగలరు, సహజ సిద్ధమైన కరుణామూర్తి స్త్రీమూర్తి. సహనశీల. మన భారతీయ సాంప్రదాయంతో వారు భక్తి గౌరవాలతో తమ సోదరులనూ, బిడ్డలనూ ఆరాధించగలరు. వారు నిజమైన సేవామూర్తులు.

చారిత్రకంగా చూచిన స్త్రీలు తమ దేశ సాభాగ్యానికి, తమ సర్వస్వాన్నీ అర్పించిన విషయం మన కందరకూ విదితిమే. దేశభక్తిని ఉగ్రపాలతోపాసి, తమ బిడ్డలను దేశ సేవా పరులనుగాచేసి ఏకలను తయారు చేసినది స్త్రీ జాతియే. నాడు జిజియా బాయి మొదలైన వీరమాతలు తమ బిడ్డలను దేశ భక్తులుగా రూపొందించి మహా ఏరులుగా తయారుచేశారు. రాణి రుద్రమ, మల్లమ్మ,

రూప్సి లక్ష్మీబాయి మొదలైన వీర నారీమణులు, తమ దేశములను కాపాడుకొనుటకే అనువులను బాళారు. స్వాతంత్ర్య సముపార్జనలో బాపూజీకి బాసటగా నిలచి స్వాతంత్ర్య సమరంలో భారతోపాయ అష్టకపాలకు గురియైన కన్యార్పాను మనం చూచే ఉన్నాము. ఎండకన్నెకగని సరోజినీ నాయుడు, విజయలక్ష్మి పండిట్ మొదలైనవారందరూ దేశమున కంతమైనవిషయం మరవరానిది. ఇంకెందరో పహిళా మణులు త్యాగం చేసి సంపాదించిన స్వాతంత్ర్యమును, రక్షించుకోవలసిన అవసరం, బాధ్యత నేటి మహిళలపై ఎంతైనా ఉన్నది.

స్త్రీ గృహిణిగా, సోదరిగా, తల్లిగా తమ కర్తవ్యాలను నెరవేర్చుకొంటూనే, దేశ రక్షణకు, దేశ సాభాగ్యానికి, పురుషునికి తోడు నిడగా కృషి సల్పటంలో ఏహడపాటు ఉండకూడదు. ఎక్కడ చూచినా దేశరక్షణకు కావలసిన ఏర్పాట్లు చేయబడుతున్నవి. ఒక ఆరికం గానే కాదు వివిధ రూపాల్లో సేవచేయవలసిన అవసరం ఎంతోకంది. అందుకనే స్త్రీలకు, ప్రథమ చిత్త, హామనర్సింగు మొదలైన వాటిల్లో తర్ఫీదు నివ్వడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. ప్రతి స్త్రీ ఏమాత్రమైనా తీరికను కల్పించుకొని ఈ శిక్షణలో చేరి తగువిధంగా తర్ఫీదు నందడం దేశానికెంతో అవసరం. తమ తమ తీరిక వేళ్లలో అహారాతులు మన సరిహద్దులు కాపాడుతున్న మన జవానులకు కావలసిన దుస్తులు మొదలైన వాటిని తయారు చేయడంలో స్త్రీలెంతో శ్రద్ధచూపుతున్నారు. స్త్రీలు పురుషులు ఒకరికొకరు సహకారభావాలతో, దేశాభ్యుదయానికి ముందంజవేస్తే నేడు మనకు ప్రత్యక్షమై ఉన్న ఒక్కచైనా సమస్య కాదు సమస్తమానవాళి సమస్యలే పరిష్కారము కాగలవు. శాంతియుత సహజీవనము సుస్థిరపడగలదు.

సాధారణ సభ్యులు

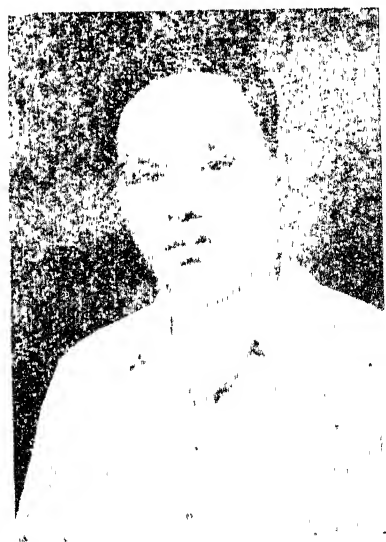
శ్రీ మాజేటి వెంకటేశ్వర్లు
చేరి ప్యాన్సిస్టెంట్

శ్రీ తాటికొండ రంగారావు
ఛాన్సిపాల్

శ్రీ బచ్చి వెంకటరంగం
థాట్ డ్రెసింగ్ వర్కుస్

శ్రీ పసుమర్తి వెంకటేశ్వర్లు
కుసుమహరనాథ్ ఛాన్సిపాల్

సాధారణ సభ్యులు

శ్రీ చైతాన్య సుబ్బారావు
ప్రసాద్ ఫ్యాన్సీమార్ట్

శ్రీ కబళా లక్ష్మి య్య
పద్మా ఫ్యాన్సీ ట్రోపు

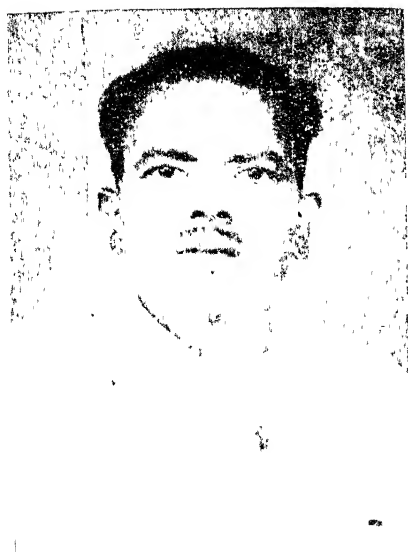
శ్రీ అరవల్లి మల్లికార్జునరావు
రాజ్ పోషకులు
హనుమాన్ ఫ్యాన్సీమార్ట్

శ్రీ కొప్పరావూరి సుబ్బారావు.
రామారావు
ఆంధ్రా ఫ్యాన్సీమార్ట్

సాధారణ సభ్యులు

శ్రీ కొత్తమాసు ఆంజనేయులు
కిరాణా మర్చంట్సు

శ్రీ శిఖాకొల్లి రామారావు
కిరాణా మర్చంట్సు

శ్రీ తడికమళ్ళ చెన్నకేశవులు
టుడాకో మర్చంట్సు

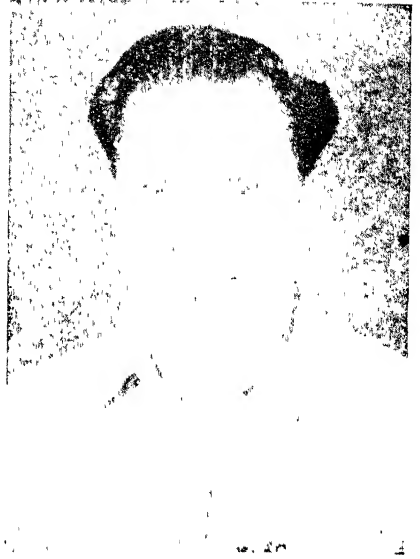

శ్రీ దివ్వెల విశ్వనాథం
ధర్మదాత - పోషకులు

సాధారణ సభ్యులు

శ్రీ కనమర్లపూడి వెంకటేశ్వర్లు
ధనలక్ష్మీ మెడికల్ స్టోరు

శ్రీ తాటికొండ ఆంజనేయులు
మెడికల్ షాప్

శ్రీ మద్ది వున్నారావు
పాత్రసామానుల వ్యాపారం

శ్రీ సామా శ్రీరామమూర్తి
పాత్రసామానుల వ్యాపారం

సాధాన శ్రమలు

శ్రీ అడ్డగాళ్ల పుల్లారావు
నాగార్జున సిల్క్ హౌస్

శ్రీ దేవిగడ్డి వీరవసంతరావు
క్లత్ మర్చంట్సు

శ్రీ ప్రగడ రాములు
శ్రీనివాస సిల్క్ హౌస్

శ్రీ గుద్దంటి వెంకటేశ్వర్లు
క్లత్ మర్చంట్సు

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వం
 ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వం
 ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వం

కార్యకర్తలు
శ్రీ పొత్తూరి నరసింహారావు
కా. వి. సభ్యులు 1951-60 గం. ఆ. 51-60.

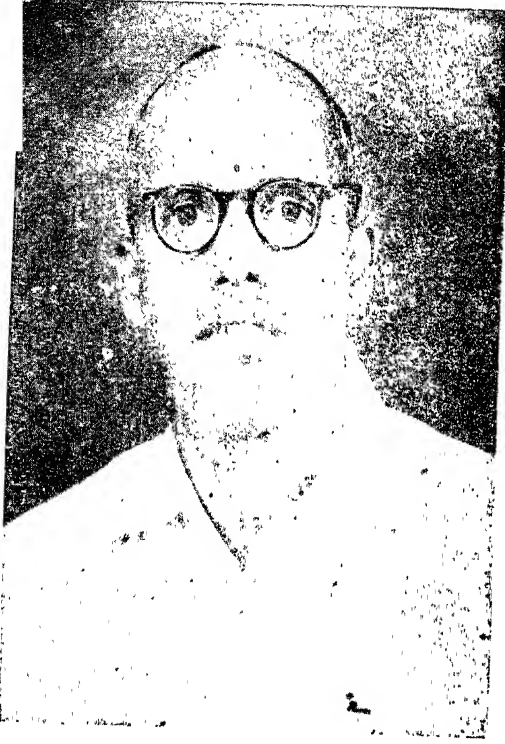

సాధారణ సభ్యులు
శ్రీ బచ్చి రాంబొట్టు

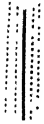
సాధారణ సభ్యులు
శ్రీ మురారిశెట్టి వెంకట పుల్లారావు
శ్రీ రామా వస్త్రాలయం

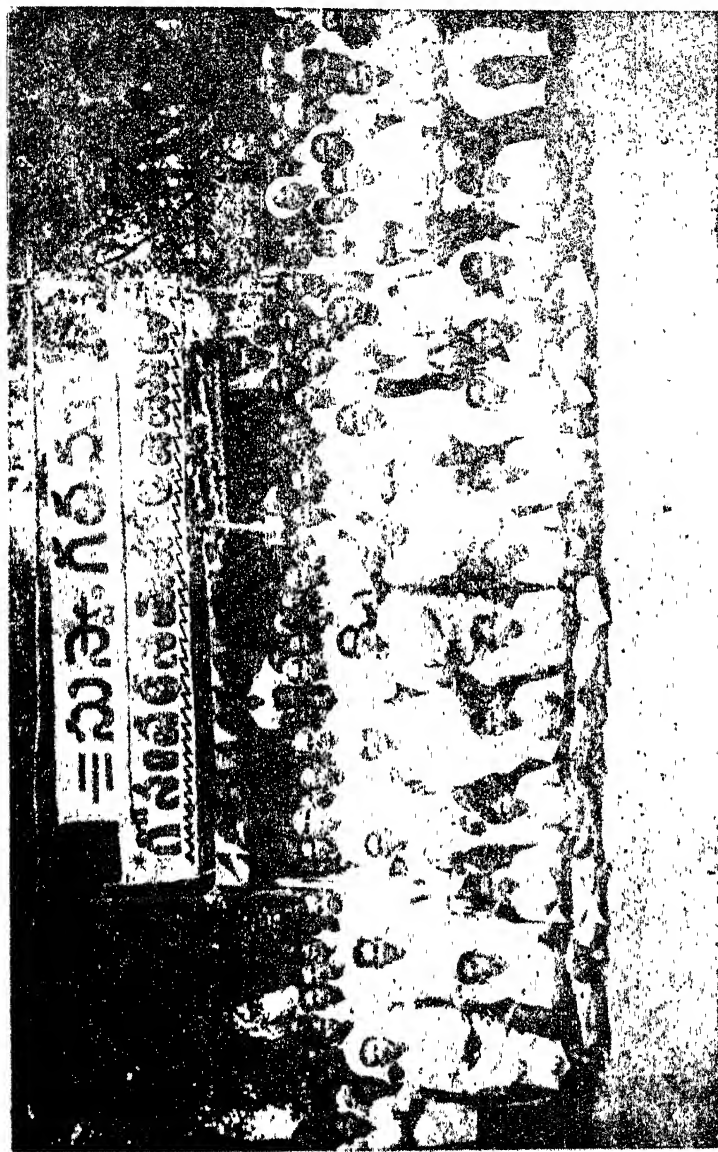
సాధారణ సమ్యలు

శ్రీ గ్రంథి రామయ్యగారి కొమారుడు
సుబ్బారావు
రైస్ మిల్స్

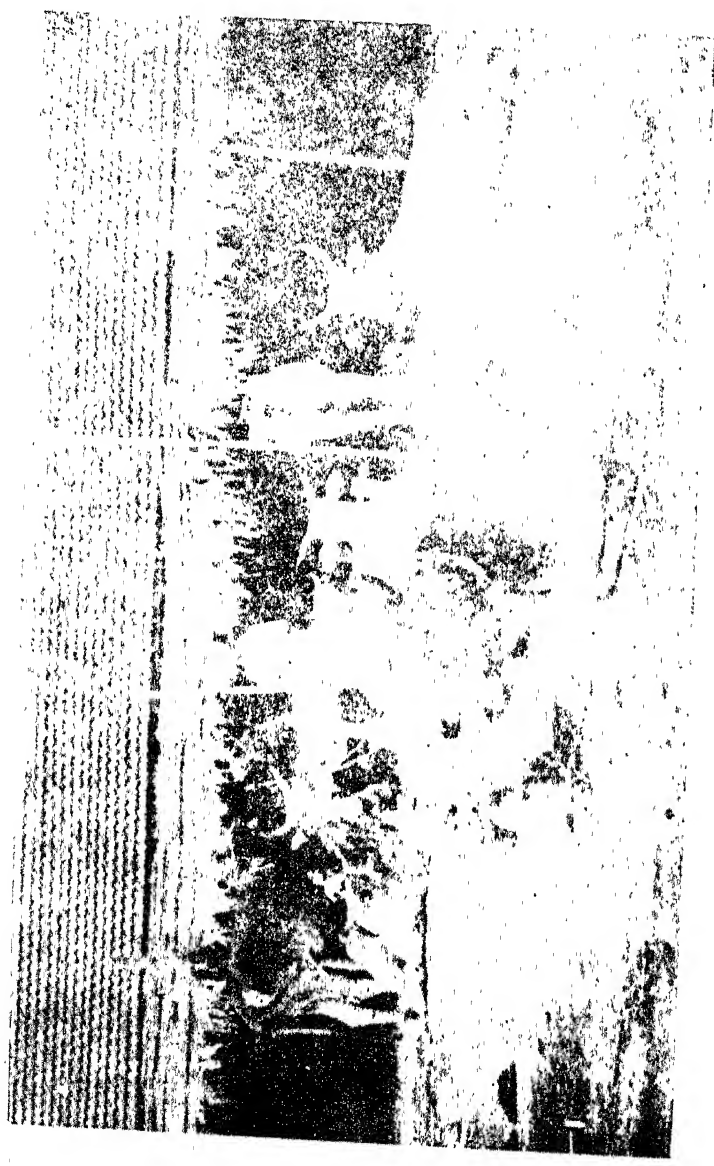
కీ॥ శే॥ బచ్చ వెంకటసుబ్బయ్యగారు

22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 - 1956 3011

சென்னை நகரில்

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

వాసవి కన్యకా ధర్మసంఘ రజత జయంతి ప్రశంసాపద్యములు

(శ్రీ) వాసవి కటాక్షము

ప్రొవయి మీ ధర్మసంఘమును నిత్యము వి
ద్యావృద్ధికి గోరక్షకు
త్రోవలు కల్పించి సతముఁ బోచును గాతన్

వాసవి కన్యకార్యసేవా ప్రసక్త
ధర్మసంఘము! నీ జన్మ ధన్యమయ్యె
జ్ఞానవధమున నడపు ప్రచార మొకటి
పూత గోరక్ష యొనరించు పుణ్య మొకడు

సుజనులు నడవఁగ జాగితి
రజత జయంతికి మనోహరముగ నిలచి నీ
విజయధ్వజ మెత్తితివా
ప్రజల జయధ్వానమంది ప్రబలుమ యింకన్

వాసవి భక్తులగు నార్యవైశ్యులార
ధార్మికాగ్రణులార ! యుదారులార
పుణ్యకార్యపరాయణ పూర్ణులార
సారములమూట మీ చిల్కలూరిపేట.

కాలముతీరు, మానవ వికాసము సొరు, తలంచి నేడు శ్రీ
ద్ధాలత పూయ నూడిగము దారత జాతి కొనర్చుచున్న
క్మాలము శీలమున్ మనుజ గౌరవమున్ సఫలంబు నందె భా
షా లలితాంగి యుంగనుల, సర్వశుభంబులు దోయిలింపఁగన్

కూర్చిన రొక్కముం, బసిండి కొండలు నాశము నందుగాని, చే
కూర్చిన ధర్మకర్మ నరకోటికిఁ గీర్తి విశిష్ట మొత్తముం
గూర్చును శాశ్వతంబుగ నకుంతిత గౌరవమున్ ముటించు దై
వార్చన సత్యమార్గము మహాత్ముడు తెల్పిన దిద్దియే గదా!

పుస్తకాలయాది పురుష కారంబును । సలుపుచున్న నీకు జయము జయము
శ్రావ్య భవ్య దివ్య నవ్య మార్గంబులఁ । జాటుచున్న నీకు జయము జయము.

రచయిత :- దాపూదు.

గ్రంథాలయోద్యమ చరిత్ర

గ్రంథాలయశాస్త్ర విశారద, గ్రంథాలయోద్ధారక,

గ్రంథాలయ పితామహ

శ్రీ ఆయ్యంగి వేంకటరమణయ్యగారు

ఉద్యమములలోకెల్ల మూలకం దముగ నున్నది. ఉద్యమము లన్నింటికి జీవదాయకమైనది. గ్రంథాలయోద్యమము అభివృద్ధిదాయకములగు విషయములన్నియు సాత్వాత్మ సంస్కరము కలిగిన పిచ్చుటనే మన దేశమునందు ఆవిర్భవించినవని, చాలమంది తలంపు. అయితే ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయోద్యమమానకు మాత్రము ఈ భావము బొత్తిగా అన్వయింపదు.

ఆంగ్లేయభాషా సంవర్కము, ఆంగ్లేయ సాంప్రదాయ సంస్కరము, ఏమాత్రమును అలవరచుకొనని వజ్రోత్సాహులగు యువకుల వలననే ఈయద్యమము ఆంధ్రదేశమందు జనించి వ్యాపించినది. ఈ యద్యమమును స్వయంభువు అని తెప్పిన అతిశయోక్తి కానేరదు.

ఆంధ్రభాషకు అచ్చు అక్షరములు 1806 వ సంవత్సరమున తయారై 1834 న ఆంధ్ర గ్రంథములు అచ్చుపడుటకు ప్రారంభమాయెను.

186 వ సంవత్సరమున విశాఖపట్నమున ఒక ఏధి బడి ఉపాధ్యాయునిచే స్థాపితమైన "సరస్వతీ నిలయము" ఆంధ్రదేశమున మొట్టమొదటిసారి జనిన గ్రంథాలయము, 1890లో

కడవజిల్లా పులివెందులలో వెలసినది. ఈరెండు ప్రధమ గ్రంథాలయముల పేర్లను సరస్వతీ సామ్రాజ్య అధిష్ఠాన దేవత యగు సరస్వతీదేవి పేరున నామకరణమగుట ఆంధ్రుల ప్రతిభా విశేషమే తర్వాత 1890 లోనే ఒంగోలులో పి. వి. ఎస్. బ్రెజ్జీ 1891 లో విజయనగరమున సింహ చలపతిరావు బ్రెజ్జీ 1895 లో భీమవరం తాలూకా వుండి గ్రామమున నోరోజ్ క్లబ్బు, 1897 లో అదే తాలూకా కుముదనల్లిలో శ్రీ వీరేశలింగ గ్రంథాలయము, 1900 లో తెనాలి తాలూకా కొల్లూరున రీడింగు క్లబ్బు, రాజు పేంద్రవరమున పీరేశలింగ పుస్తక భాండాగారము. 1904 లో తెలంగాణా యందలి హైదరాబాదు నగరమున శ్రీ కృష్ణ దేవరాయ గ్రంథాలయములు స్థాపించబడినవి. పిచ్చుట 1905 సం॥ న సంభవమైన వంగదేశ విభజనోద్యమ ఫలితముగ యావదాంధ్ర దేశమునను సార్వజనిక గ్రంథాలయములు పొడ జూపినవి. 1911 సంవత్సరమున కృష్ణాజిల్లా బెజవాడ పట్టణమున శ్రీ రామమోహన గ్రంథాలయము స్థాపించబడినది.

1913 లో ప్రధమ ఆంధ్ర మహాసభ గొప్పట్ల యందు జరిగినది మొదలు ఆంధ్రులయందు

నూతన ఉత్సాహము, నూతన తేజము వికసిల్లు సాగినది. అప్పటినుండి ఆంధ్రదేశముయొక్క అన్ని ప్రాంతముల యందును గ్రంథాలయములు, పఠనమందిరములు యవకులచే విరివిగా స్థాపింపబడినవి

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘము

ఆంధ్రదేశమునందు ఇట్లు బయలుదేరుచున్న వివిధ గ్రంథాలయములయందు సోదర భావమును గలుగజేయుటకును, పరస్పర సహకారమును పెంపొందించుటకును, ధర్మ గ్రంథాలయ మహావృక్షము ఆంధ్రదేశము నందంతటను అవతరించుటకును ఈ విషయముల నన్నింటిని ప్రచారము చేయుటకును 1914 వ సంవత్సరమున బెజవాడ యందున్న శ్రీ రామమోహనధర్మ గ్రంథాలయ కార్యదర్శిగ నేనువ్రథమ ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ మహాసభను సమావేశ పరచితిని. ఆ సభకు సుప్రసిద్ధ కవిశేఖరులగు చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు అధ్యక్షత వహించినారు.

కృష్ణా గోదావరి, గుంటూరు, విశాఖ పట్నము, గంజాం, నెల్లూరు, కడప, కర్నూలు బళ్ళారి జిల్లాల నుండియు తెలంగాణా నుండియు వలుపురు ప్రతినిధులు వచ్చినారు. ధర్మగ్రంథాలయోద్యమముయొక్క వివిధ దశలనుగూర్చియు, గ్రంథాలయ పాలనా పద్ధతులను గూర్చియు సమర్థులగువారిచే అనుభవ పూర్వకములగు ఉపన్యాసము లియ్యబడినవి.

ఆంధ్రదేశము నందంతటను గ్రంథాలయములను, పఠన మందిరములను నెలకొల్పుటకును, నెలకొల్పినవానిని పెంపొందింపజేయుటకును, అన్ని విధముల తగిన ఉత్సాహమును ఇచ్చుటకు ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘము ఏర్పగుపబడినది.

గ్రంథాలయ వేదము

ప్రథమ ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ మహాసభకు అధ్యక్షత వహించిన శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు గ్రంథాలయోద్యమము ప్రాముఖ్యమును గూర్చి తమ ఉపన్యాసమునందు ఈ కింది విధముగ జెప్పిరి.

1. "వాయువు ఎల్లవారికి ఎల్లు స్వాధీనమై యున్నదో జ్ఞానముకూడ అట్లు స్వాధీనము కావలయును.
- 2 ఉదకము ఎల్లవారికి ఎల్లు సేవ్యమైయున్నదో జ్ఞానముకూడ అట్లు సేవ్యము కావలయును.
3. సూర్య చంద్ర మండలముల తేజస్సు ఎల్లవారికి ఎల్లు సౌఖ్యప్రదముగా నున్నదో జ్ఞానముకూడ అట్లు సౌఖ్యప్రదము కావలయును

ప్రపంచమునందు ఇంతవరకు వివిధ దేశములందు వివిధ భాషలలో బయలుదేరిన గ్రంథాలయ సారస్వతము ఎందు ఈ సూక్తి మహాస్మతమై విలసిల్లినది. అందుచేత ఇది గ్రంథాలయ వేదమై బరగినది.

ఉద్యమ ప్రచారము

ఆంధ్రదేశము నందంతటను ఈ యుద్యమమును వ్యాపింపజేయుటకై వివిధ జిల్లాలయందు జిల్లాసభలు, తాలూకా సభలేగాక రాష్ట్రసభలనుగూడ వివిధ ప్రదేశములందు జరిపితిమి.

1920 సం॥న గ్రంథాలయ ప్రచారకులను తయారు చేయుటకై ఒక మాసము దినములు వ్రథమ పాఠశాలను బెజవాడ రామమోహన గ్రంథాలయమందు నడపితిమి. పల్లెటూళ్ళకు సంబంధించిన వివిధ సమస్యలకును, గ్రంథాలయ పరిపాలనకు సంబంధించిన వివిధ విషయములను

గూర్చియు ఆయా విషయములనుగూర్చి పరిశ్రమ జేసిన సమర్థులచే అనుభవ పూర్వకములైన ఉపన్యాసము లియ్యబడినవి.

1930 వ సంవత్సరమున గ్రంథభాండాగారుల తర్ఫీదు పాఠశాలను ఒకదానిని విజయవాడ దివ్యజ్ఞాన సమాజ మందిరమందు నిర్వహించితిమి. ఆ పాఠశాల నిర్వహణమందు శ్రీ కొఠారి రామారావుగారు (హిందూ హై స్కూలు పాఠాష్ట్రపు) పుణ్యమూర్తుల రాజశేఖరం బి. ఏ., బి. ఇడి. గార్లు నాకు తోడ్పడిరి. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమందు గ్రంథభాండాగారిగా నున్న శ్రీ యం ఓ ఛానున్ గారుకూడ ఈ తర్ఫీదు పాఠశాలకు విచ్చేసి, ఉపన్యాసములిచ్చి తర్ఫీదును పరిశీలించి మెచ్చుకొనిరి.

1914 సం॥ మొదలు 1939 సం॥ వరకు ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘమునకు నేను కార్యదర్శిగా నుంటిని. ఈ ఇరువది యైదు వత్సరములను నేను ఆంధ్రదేశమందంతటను నా స్వంత వ్యయముతో తిరిగి ఉద్యమ ప్రచారము చేసితిని.

బ రో డా యా త్ర

1917 సం॥న బరోడా కేంద్ర గ్రంథాలయమువారి ఆహ్వానముమీద అచటికే ఆరాష్ట్రమునందు సార్వజనిక గ్రంథాలయోద్యమ మెట్లు సాగుచున్నదో పరిశీలించి, మన యుద్యమమునకు ఉత్తేజమును చేకూర్చితిని.

రెండవసారి బరోడా రాష్ట్రమునకు 1934 సంవత్సరములో మహారాజు శాయాజీగారు కార్యు ప్తజోత్సవమునకై వారి ఆహ్వానముమీద పోతిని. అచటి కేంద్ర గ్రంథాలయంలో మహారాష్ట్ర గుజరాతీ భాషా గ్రంథములకై

వర్గీకరణ పద్ధతిని, డ్యూయీ-కట్టయల పద్ధతులను సమీకరణంచేసి, ఒక మధ్యమ పద్ధతిని రూపొందించుచున్నాడు. ఆ పద్ధతిని అనుసరించి ఆంధ్ర గ్రంథముల కొక రూపమును సరిదిద్ది దానిని బెజవాడ రామమోహన గ్రంథాలయమందు ప్రవేశ పెట్టితిని. ఆ పద్ధతినే ఇప్పటికిని వారు జయప్రథముగ అమలు చేయుచున్నారు.

స్థానిక సంస్థల ప్రోత్సాహము

1914 కు పూర్వము గ్రంథాలయములను స్థాపించుటయు, పోషించుటయు స్థానిక స్వపరిపాలనా సంఘముల (మునిసిపాలిటీలు, జిల్లా బోర్డులు మొదలైనవి) విధులలోనికి రాదని ప్రభుత్వ వైఖరిగా నుండెను. కొన్ని గ్రంథాలయములకు స్థానిక స్వపరిపాలనా సంఘములు నుంజూరుచేసిన విరాళములను ప్రభుత్వమువారు రద్దుపరచుటగూడ జరిగినది అట్టిస్థితిలో అప్పుడు మద్రాసు ప్రభుత్వమువారి కార్యనిర్వాహక సభాసభ్యులుగా నున్న సర్. వి. యస్. శివస్వామి అయ్యురుగారికి ఈ కష్టమునుగూర్చి విన్నపంపగా, గ్రంథాలయములను నిర్వహించుట, పోషించుటయునుకూడ స్థానిక స్వపరిపాలనా సంస్థలయొక్క విధులలోకి వచ్చునని విస్తృతముగా చెప్పివైచిరి. పిమ్మట లోకలుబోర్డు చట్టములోగూడ మన సంఘముయొక్క కృషివలన ఈ సేవకు మార్పు జరిగినది గుంటూరు బెజవాడ పురపాలక సంఘములు గ్రంథాలయములనునిర్వహించుట ప్రధమమున ప్రారంభించినవి, తాడేపల్లి గూడెం తాలూకా బోర్డువారు గ్రామ పునర్నిర్మాణ తరగతులను నిర్వహించి గ్రంథాలయమును స్థాపించిరి. పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా బోర్డు స్వంతముగా గ్రంథాలయములను స్థాపించినది. ఈ రీతిగా ప్రారంభమైన కృషి ముఖ్యముగా ఆంధ్రదేశ మంతటను వ్యాపించినది.

పత్రికలు-గ్రంథములు-ప్రకటన

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘముచే ప్రకటింపబడిన మొదటి పుస్తకం “సారజనిక పుస్తకాలయములు” అనునది. రెండువేల కాపీలు వేసి దేశమునందంతటను విరివిగాపంచిపెట్టితిమి.

గ్రంథాలయ సర్వస్వమును పేరున మూడు మాసముల కొకసారి పత్రికను 1916 సం॥ న ప్రారంభించితిమి. కొన్నాళ్లు మాసపత్రికగా కూడ ప్రకటించితిమి. 1939 సం॥ నకు పిమ్మట ఆంధ్ర గ్రంథాలయమును పేరుతో త్రైమాసిక పత్రిక కొంతకాలము ప్రకటింపబడిన పిమ్మట తిరిగి గ్రంథాలయ సర్వస్వమును పునరుద్ధరించిరి. ఇప్పటికిని అది మాసపత్రికగానే ప్రకటింపబడుచున్నది.

అఖిలభారత గ్రంథాలయోద్యమ వ్యాప్తికి “ఇండియన్ లైబ్రరీ జర్నలు” అను పేర ద్వితీయ పత్రికను ప్రారంభించి, పిమ్మట మాసపత్రికగా మార్చి 5 సంపుటములు నడిపితిమి. కాకినాడ వాస్తవ్యులు యాతగిరి లక్ష్మీ వెంకటరమణగారు “ధర్మ గ్రంథాలయ” పత్రికను మూడు సంపుటములు నడిపిరి. శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు వ్రాసిన “ధర్మ గ్రంథాలయోద్యమ” మనుగ్రంథమునుగూడ ప్రకటించితిమి.

ఆంధ్రదేశమందలి గ్రంథాలయముల చరిత్రలను సేకరించి, 1915-1916 సం॥ లందు ప్రకటించితిమి. 1939 సం॥ లో గ్రంథాలయాల పట్టిక మాత్రము ప్రకటింపబడినది.

ఆంధ్ర గ్రంథములలో ప్రకటింపబడినవాని పేర్ల నన్నిటిని చేర్చి- విషయములనుబట్టి వర్గీకరణముచేసి, తయారుచేయుపనిని విశాఖపట్టణ వాస్తవ్యులైన శ్రీ వెలిదండ శ్రీనివాసరావు

గారికి వప్పగించితిమి. వారు శ్రమజేసి ప్రభుత్వమువారిచే ప్రచురింపబడిన గెజిటర్ నన్నింటి శ్రద్ధతో పరిశీలించి, తెలుగులో ప్రచురింపబడిన పుస్తకాల నన్నింటికి విషయమునుబట్టి, గ్రంథముల పేర్లనుబట్టి గ్రంథకర్తల పేర్లనుబట్టి, వర్గీకరణ పట్టికలను మూడింటిని తయారుజేసిరి. వానిని ప్రచురించుటకు మన సంఘమునకు ఆర్థిక సంపత్తి లేక పోవుటచేత, శ్రీ దేశోధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారికి వప్పగింపగా వారు, దానిని ప్రచురించిరి. శ్రీ బాలగంగాధర తిలకుగారిచే రచియింపబడిన “వేదకాల నిర్ణయము” అనుగ్రంథమును శ్రీ మానికొండ సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు ఆంధ్రీకరింపగా, దానినిగూడ ప్రచురించితిమి. ఇది 1939 సం॥ వరకు జరిగినవని. పిమ్మట శ్రీ నాగభూషణంగారు గ్రంథాలయ శాస్త్రమునకు సంబంధించినవి అనేక గ్రంథములను ప్రకటించిరి.

ప్రభుత్వము వారి సహాయము

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘము వక్షమున వివిధ మండలములందు జరిగిన అనేక విధములైన సభలకు పోయి ఈ యుద్యమమునందు ఇమిడియున్న అనంతశక్తులను గూర్చి ప్రజోద్యమము గావించితిని. శాసన నిర్మాణ సభాసభులచే కృషి చేయించితిని. తత్ఫలితముగా, మద్రాసు రాజధానియందలి గ్రంథాలయముల కొరకు కొంత దీప్యమును ప్రత్యేకింపవలయునని శ్రీ కొండ వేంకటప్పయ్యగారిచే మద్రాసు శాసన నిర్మాణ సభయందు తేబడిన తీర్మానము తుదకు అంగీకరింపబడినది. అప్పటినుండి ప్రతి సంవత్సరము ప్రభుత్వమువారిచే కొంత సొమ్ము విరాళములుగ ఇయ్యబడుచున్నది.

అఖిలభారత గ్రంథాలయోద్యమము

1918 సం॥లో లాహోరు వట్టణమునందు ప్రభుత్వమువారి ఆదరణ క్రింద అఖిల భారత గ్రంథ భాండాగారుల సమావేశము జరిగినది. ఆ సభకు ప్రతినిధులను పంపుటకు మనసంఘము నకు అవకాశ మియ్యలేదు. అందుమీద 1919 లో మద్రాసులో జరుపబడిన ఆరవ ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ మహాసభలో బాటుగా, ప్రధమ అఖిలభారత గ్రంథాలయ మహాసభను సమావేశపరచితిమి. ఆ సభకు బరోడా రాజ్య గ్రంథాలయ శాఖాధ్యక్షులగు జె యన్. కుడిల్ కారు గారు అధ్యక్షత వహించిరి అపుడు గవర్నరుగా నున్న వెలింగుటన్ ప్రభువు గ్రంథాలయ ప్రదర్శనమును తెరచిరి.

ఈ సభయందే అఖిలభారత గ్రంథాలయ సంఘమును కూడ నిర్మించితిమి. ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘ కార్యదర్శిత్వముతో బాటు అఖిలభారత గ్రంథాలయ సంఘ కార్యదర్శిగా పనిచేసితిని. భారతవర్షముయొక్క వివిధ పట్టణములందు ఎనిమిది సభలను జరిపితిమి అఖిల భారత గ్రంథాలయ సంఘ ప్రచార ఫలితముగ మహారాష్ట్రము పంగదేశము, కర్నాటక దేశము మద్రాసు రాష్ట్రము, పంజాబు దేశములందును - పుదుచ్చోట సంస్థానమందును రాష్ట్రీయగ్రంథాలయ సంఘములు ఏర్పరుపబడినవి.

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సేవకసంఘము

16వ ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ మహాసభ 1934వ సంవత్సరమున కాకినాడ పట్టణమున జరిగినది. ఆంధ్రదేశమందు గ్రంథాలయోద్యమము విరివిగా వ్యాప్తినొందుటకై ఆ సంఘ నిబంధనల యందు సేవకశాఖ యొకటి కలదు. కాకినాడ గ్రంథాలయ సభలో బాటుగ ప్రధమ

ఆంధ్ర గ్రంథాలయోద్యమ సేవక మహాసభ సమావేశపరచబడి - "ఆంధ్రదేశమందు గ్రంథాలయోద్యమ వ్యాప్తిని చేయుటకుగాను ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘమునకు అనుబంధముగ సేవాశాఖను స్థాపించుటకు తీర్మానించడమైనది."

అప్పటినుండి సేవాశాఖ సభలు వివిధ ప్రదేశములందు జరిగినవి. గుంటూరునందు 1942 సం॥ జరిగిన అట్టి సభలలో ఒకదానియందు నాకు డాక్టరు కట్టనంచి రామలింగారెడ్డిగారి సరస్వతీ సామ్రాజ్య గ్రంథము బహుకరింపబడినది.

గ్రంథాలయ యాత్రలు

గ్రంథాలయ సేవకులు చేసిన ఘనకార్యములలో గ్రంథాలయ యాత్రలు విశిష్టమైనవి

వయోజనులయందు గ్రంథాలయముల ధ్యాస కలుగుటకును, గ్రంథాలయముల సిద్ధి పరిశీలించి అభివృద్ధి పరచుటకును గ్రంథాలయ యాత్రలు భీమవరం-తాడేపల్లి గూడెం-కొవ్వూరు-కేపల్లె తాలూకాలయందు నా ఆధ్వర్యము క్రింద సాగింపబడినవి.

ఒక యాత్రీయొక్క జట్టు రమారమి పన్నెండుమంది యాత్రీకులు పన్నెండుగురును ఈ క్రింద వివరించిన ప్రకారము ఆరు జట్లుగా ఏర్పడుదురు 1. పురోగాములు 2. భజన 3. వేదర్శనము 4. గ్రామినులను 5. ఉపన్యాసకులు 6. మాజీలోకాలకు.

పురోగాములు వెనుకటిరోజుననే ముందు గ్రామమునకు పోయి గ్రంథాలయ సేవము అచ్చుపేసిన పెద్ద కాగితములను, యాత్ర రాకిలను గురించిన ప్రకటనగల పెద్ద కాగితములను గోడలమీద గ్రామమంతయు అంటించెదరు. మరియు గ్రామములోని గ్రంథాలయము మొద

లగు సంస్థలకు సంబంధించినవారితోను, గ్రామ పెద్దలతోను మాట్లాడి గ్రంథాలయాత్రికులకు స్వాగత మిచ్చుటకు తగిన ఏర్పాటులను గావించుట. మునాటి ఉదయమునకు యాత్రికులు ఆ గ్రామమునకు కాలినడకన బోయెదరు. ముందుగా భజన జట్టువారు భజన చేయుచు గ్రామమంతా తిరిగి, గ్రామంలోని జనుల సందరను సభకు ఆహ్వానించెదరు. ప్రదర్శన జట్టువారు వారి సామగ్రినంతను బహిరంగసభ జరుగు చోటు దగ్గరగా ఒక భవనంలోగాని లేక వీధి అరుగులమీదగాని గోడలకు వ్రేలాడ గట్టి ప్రదర్శించెదరు. ఈ లోపున గ్రామభాను జట్టువారు సభ జరుగు స్థలమున గ్రామభాను రికార్డులను వినిపించు చుండెదరు. భజనజట్టు వారు భజనతో ఊరంతా తిరిగి వారితో ఒక ఉత్సవమును చేరదీసికొని, ఉపన్యాస వేదిక యొద్దకు వచ్చెదరు. అప్పుడు ఉపన్యాసకుల జట్టు వారు వివిధ విషయములమీద ఉపన్యాసముల నిచ్చెదరు. గ్రామంలోని గ్రంథాలయమును పరిశీలించెదరు. అవసరమైన చోటుల అటకల మీదనుండి పుస్తకములను దింపించి, బూజు దులిపించి, పుస్తకముల పట్టికలను తయారుచేసి తిరిగి ఆ గ్రంథాలయాన్ని పనిలోకి దింపి మరీ బోయెదరు. ఈరీతిగా ఆ గ్రామంలోని గ్రంథాలయం పని చేయుచున్న యెడ ఇంకను ఎక్కువ ప్రకాశవంతమగునటుల ఆసలు పనిచేయుకున్న పనిచేయునటుల ఉద్దేశించెదరు. సభ అయి పోయిన పిమ్మట మాజిస్కూలంతరు ప్రదర్శనము ప్రారంభమగును. బొమ్మల సహాయంతో ఆరోగ్యము, సహకారము, గ్రంథాలయ ప్రచారము మున్నగు విషయములను గూర్చి చెప్పెదరు. ఈ ప్రకారము కార్యక్రమమును ముగించుకొని ముందు గ్రామమునకు బోయెదరు.

ఇట్టి యాత్రలు గ్రామస్థులందు ఉత్తేజమును చైతన్యమును కలుగజేసి గ్రంథాలయముల

ఉపయోగమును, వయోజన విద్య ఉపయోగములను ఎక్కువగా వినియోగించుటకు అలవాటు పడునటుల చేసినది.

చిత్తూరుజిల్లా కుప్పం గ్రామంలో సైకిలు చక్రాలతో ఒక బండిని నిర్మించి ఆ గ్రామము నందేగాక, చుట్టుప్రక్కల గ్రామాలకుకూడా గ్రంథములను ప్రచారము చేసిరి. కృష్ణాజిల్లా పెడననగల్లు గ్రామమువారు రెండేడల బండిపై సంచార గ్రంథాలయమును కొంతకాలము ప్రచారము చేసిరి. మచిలీపట్నంలో ఫ్రెండ్సు యూనియనువారు సైకిలుబండిని వినియోగించి కొంతకాలము పట్టణములో గ్రంథములను ఎరు విచ్చిరి. విశాకపట్నంజిల్లా జగ్గాపురంవారు మనుష్యుల ద్వారానే చుట్టుప్రక్కల గ్రామాదులకు గ్రంథములను పంపుచున్నారు. పట్టణ గ్రంథాలయ సంఘముయొక్క ప్రోత్సాహము చేత, విజయవాడ మున్సిపాలిటీవారు శకటముల ద్వారా పట్టణమంతా సంచార గ్రంథాలయమును నిర్వహించు పథకమును వేసి కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందట పంపగా మద్రాసు గవర్నమెంటువారు దానిని తిరస్కరించినారు.

పడవలలో ప్రయాణము చేయుచున్నప్పుడు ప్రయాణీకులు చదువుకొనుటకై గుంటూరుజిల్లా పెదపాలెం సేవాశ్రమంవారు కాలువమీద పడవలలో సంచార గ్రంథాలయాల నేర్పాటు జేసి కొంతకాలము సమర్థతతో ప్రయోజన కరముగ నిర్వహించిరి. తెనాలి తాలూకా సంగంజాగర్లమూడి గ్రంథాలయంవారును ఇట్టి సేవను జేసిరి.

వేటపాలెంనందున్న సారస్వత నికేతనము వారు తమగ్రంథాలయమును గుంటూరు జిల్లా కేంద్ర గ్రంథాలయముగ నిర్మించిరి. శ్రీ పూతుకూరి సుబ్బరాయ శ్రేష్ఠిగారు ప్రాథమిక

చిన ఈ కార్యక్రమమును శ్రీనివాసరావుగారు ఇతోధికముగా కొనసాగించు చున్నారు.

లో ఈ సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకొంటిమి.

స్వంత భవనము

భారత వర్షమున నవీన గ్రంథాలయోద్యమమును 1911 సంవత్సరంలో బరోడా నుండి రాజుగారు ప్రారంభించిరి. మన ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘము 1914 సం॥లో స్థాపించబడి భారత వర్షమునందంతటను ప్రథమ గ్రంథాలయ సంఘమై వెలయుచున్నది. బరోడా రాజ్యంలో గ్రంథాలయ సంఘం 1920 సం॥ వరకు ఏర్పడలేదు.

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘమునకు స్వంత భవనముగా బెజవాడలోని రామమోహన గ్రంథాలయ భవనమును ఇచ్చుటకును, ఆంధ్రదేశమునకు రామమోహన గ్రంథాలయమును కేంద్ర గ్రంథాలయముగా చేయుటకును, రామమోహన గ్రంథాలయ సంఘము యొక్కయు ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘము యొక్కయు సభ్యుల సమావేశములలో తీర్మానములు ఏక స్థిరముగా అంగీకరింపబడినవి. అయితే ఆ యేర్పాటువల్ల రామమోహన గ్రంథాలయం యొక్క పేరు మార్పు చేయవలసింది. అట్టిమార్పునకు కృష్ణా జిల్లా బాయంటు రిజిస్ట్రార్ అంగీకరింపలేదు. అందుచేత ఈ ప్రయత్నమంతయు విరమింపవలసివచ్చినది.

1914 సం॥ నుండి 1939 సంవత్సరమువరకు ఆంధ్ర గ్రంథాలయ సంఘమునకు నేనే కార్యదర్శిగా నుంటిని. శ్రీ గాడిచెర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారితో 1907 సంవత్సరమునుండి నాకు గల పరిచయమును పురస్కరించుకొని వారిని బెజవాడయందే నివాసముగా నిలిపి 1934 సం॥

సిమ్మట శ్రీ పాతూరి నాగభూషణంగారు న్యదోత్సాహముతో గ్రంథాలయ సేవను చేయుటకు ముందుకువచ్చుటచేతను, శ్రీకొమ్మ శీతారామయ్యగారు ఒక యకరము స్థలమును కొనియిచ్చెడిమని వాగ్దానము చేయుటచేతను, శ్రీ పాతూరి నాగభూషణంగారిని ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘమునకు 1939 సం॥ లో కార్యదర్శిగా ఎన్నుకొని, సంఘ కార్యసాహమును బెజవాడనుండి పటమట లంకకు మార్చితిమి.

శ్రీ కొమ్మ శీతారామయ్యగారు తమ వాగ్దాన ప్రకారము స్థలమును కొనియిచ్చుట యేగాక సంవత్సరమునకు రు. 600 లు ఆదాయం వచ్చే 3 ఎకరముల పొలమును గూడ సంఘమున కిచ్చిరి.

అందుమీద శ్రీ పాతూరి నాగభూషణంగారు విశేషముగా శ్రమింపజేసి విరాళములను వసూలుజేసి, రు. 25,000 విలువగల క్రింది అంతస్తు భవనమునేగాక, గాంధీ తత్వ ప్రచారక సంఘమువారి తోడ్పాటుతో మీది అంతస్తునుగూడ నిర్మింపజేసిరి.

మరియు శ్రీ గోపేటి జోగిరాజుగారు తమ వ్యవసాయ గ్రంథము లన్నింటి ప్రచురణాధికారమును రు. 2,500 ల విరాళముతోగూడ ఈ సంఘమున కిచ్చిరి.

జాతీయ వికాసమునకు దోహదము

ఆంధ్రదేశమున 1905 సం॥ రం నుండి వంగదేశ విభజనోద్యమ ఫలితముగను 1917 సం॥ రం నుండి హోంరూలు ఉద్యమ ఫలితముగను

1921 సం॥ నుండి గాంధీగారి అసహాయోద్యమ ఫలితముగను జాతీయ వికాసము దీనినాభివృద్ధి బాంధవించి. తాము బాగు తమతోడివారలను బాగు చేయవలయునను మనుష్య స్వభావమున నాటియున్న తీవ్రమగు వాంచగలయువకుల నేకులు ఈ యుద్యమములకు అంకితమైరి. ఆ ధ్యేయమును సాధించుటకై అట్టి యువకులు దేశమందతిలను సంచారముచేసి, నూతన గ్రంథాలయములను, పతన ముందిరములను స్థాపించుటకును, ఉన్నవానిని ఉత్తేజింపజేయుటకును పలువిధముల పాలుబడియున్నారు. వీరికి జీతములు లేవుగదా, భిక్షములు అసలే లేవు. ఆంధ్రదేశమందున్న అట్టి సోదర నేవకుల పరిశ్రమ ఫలితంగా 914 న సంవత్సరమందున్న 163 ఆంధ్ర గ్రంథాలయములు ఒకప్పుడు పదివేలకు పైగా పెరిగినవి. ఈ రీతిగా అజ్ఞాతులగు ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయోద్యమ నిర్మాతలు వేలకొలది ఆంధ్రదేశముయొక్క నలుమూలల వ్యాపించియున్నారు గ్రంథాలయోద్యమంలో ఆరిపోన ఈ నిర్మాతలే ముఖ్యంగా గాంధీగారి అసహాయోద్యమంలోకూడ ముందంజ వేసిరి. వృత్తి గ్రంథాలయమును అసహాయోద్యమ ప్రచారమునకు రంగస్థల మాయెను.

ఎందరో మహానుభావులు

ఆంధ్ర గ్రంథాలయోద్యమమును దేశభక్తితోగూడిన వైజ్ఞానికోద్యమముగా గూర్పొందగలుగుటకు ఎందరో మహానుభావులు తోడ్పడినారు. అట్టివారిలో కవులు, గాయకులు, రాజకీయ నేత్రులు, సంఘ సంస్కర్తలు, పూర్వాచార పరాయణులు బీదవాగు. రాజ్యాధిపతులు, దేశనాయకులు, పేరు వారు అననేల అన్ని తరగతుల జనులును కలరు. ఇందరు మహానుభావుల ఆదరాభిమానముల వలనను మార్గదర్శకత్వము

వలనను గ్రంథాలయోద్యమము ఒడుదుడుకులు లేకుండ తన యాత్రను నిర్విఘ్నముగ కొనసాగించుచున్నది.

గ్రంథాలయ చట్టము

ప్రజలెంత గ్రంథాలయోద్యమమును ప్రచారముచేసి స్థాపించి వ్యాపింపజేసినను ప్రభుత్వము వారి సహాయము ఉండినగాని, సర్వతోముఖమైన కృషి జరుగుటకు అవకాశముండదు. 1934 సంవత్సరమునుండి మేము చేసిన ప్రచారమునకు ఫలితముగ 1949వ సంవత్సరమున మద్రాసు రాష్ట్రమునకు గ్రంథాలయ శాసన మొకటి అవిధించినది. ఈ చట్టము ఏర్పడువరకు అయిదు లులోనున్న గ్రంథాలయ ఉద్యమముయొక్క అనుభవములను ఈ శాసనకర్తలు ఎంతమాత్రము గమనింపక పోవుటవలన ఈ చట్టమునందు అనేక లోపములు చేరినవి.

పిమ్మట హైద్రాబాదు రాజ్యమున కొక గ్రంథాలయ చట్టము చేయబడనది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము ఏర్పడిన పిమ్మట ఈయేడు ఈ రెండు చట్టములను సమీకరించి ఒక చట్టమును రూపొందించిరి. ఈ కొత్త చట్టమునందు అభివృద్ధి కరములైన అనేక మార్పులను చేసినారు.

అయితే కడచిన అరవై సంవత్సరములపైనుండి దేశ సాభాగ్యమునకు గ్రామ జీవనోత్తేజమునకు పునాదులను వేసి, రాజకీయ చైతన్యమును కలుగజేసి, ఆంధ్ర గ్రంథాలయోద్యమముయొక్క ప్రాశస్త్యమును నిరూపించినట్లే వేలకొలది కమిటీల పరిపాలన “గ్రంథాలయములకు ఈ చట్టమునందు చోటులేదు. మరియు ఇట్టి గ్రంథాలయములు కో-ఆపరేటివ్ సొసైటీల

నాయిని అనధికారుల పరిపాలనతో గూడిన స్వయంపరిపాలనా వ్యవస్థలుగ రూపొందవలెను. అట్టి మార్పులు జరిగి ఆంధ్ర గ్రామీణుల యొక్క అసలు ఉద్యమ మహాన్నత స్థాయిని అచిరకాలము లోనే పొందగలడు.

సార్వజనిక విప్లవిద్యాలయములు

ముఖ్యముగా అమెరికా, ఇంగ్లాండు దేశము లలో గ్రామీణులయములను జనులందఱు తమకు కావలసిన విషయములను విజ్ఞానమును సంపాదించుకొనుటకు - విశ్వ విద్యాలయముల స్థాయిని ఉపయోగించుకొనుచున్నారు. ఆ స్థాయిని పరిశీలిస్తే, మనదేశమున గ్రామీణుల యొక్క ఉద్యమం ఇంకా ఒక, న. మల స్థితిని దాటలేదని చెప్పిన - సాహసముకాదని నా తలంపు.

అందుచేత సార్వజనిక ధర్మ గ్రామీణులయొక్క ద్యమ ప్రచారం యొక్క అవసరం ఇప్పుడు ఇంకా ఎక్కువగా ఉన్నది. ఇదివరకు చేసినది అసలు ఉద్యమం యొక్క ప్రాశస్త్యం - ఉపయోగం - వినియోగాలనుగూర్చి - ఇప్పుడు జరుగవలసినది వాటిని ఎన్ని దృక్పథాల నుంచి పరిశీలించ వలసినదన్నీ ఇందుకు అనుభవజ్ఞులగు శాస్త్రవేత్తలు ఏయే మార్గాలను సూచించిన దిన్నీ తెలిసికొనుట.

అందుచేత ఒక చట్టము ఏర్పడినది - ప్రతిదీ ప్రభుత్వము చూచుకొంటుంది - అని ఏమర రాదు - ప్రభుత్వమంటే ప్రజల కోర్కెల యొక్క అద్దమన్నమాట. అందుచేత మనము మంచి రుచులను - శాస్త్రదృష్టిని అలవరచు కొని గ్రామీణులయములు సార్వజనిక ధర్మ గ్రామీణులయస్థాయిని పొందునరకు కృషిని నిరంతరము చేయాలి.

చదురున వేగు రజ్జులు ప్రసంగము నేయుచు గూరుచున్న గో
విడు డొకడున్న యందమున వేయవచాలును రాదు చూడుమీ;
వదరుచు జాతవృక్షమున వాయుసముల్ పదివేలు మూగినన్
గదురునె పంచమస్వర పికం బొకడుండిన శోభ? మితుండ్రా.

చదివినవార లెప్పుడును సఖ్యమొనర్చెద రెల్లవారితో;
గదన మొనర్తు. రెల్లపు డకారణ మజ్జజనుల్ స్వజాతితో;
ముదమున గీరశారికలు ముచ్చటలాడు బరస్పరంబు; దు
ర్బదమున వానిలో నవియె మార్కొని కుక్కలు పోరు; మితుండ్రా.

- ఎ. సు. రాయడు

గ్రంథాలయాలు : స్త్రీలు

శ్రీమతి రాజ్యం సిన్హ, B.A. శాంతినికేతన్
న్యూస్ ఎడిటర్, ఆలిండియా రేడియో, న్యూఢిల్లీ.
కృష్ణాజిల్లా ప్రథమ గ్రంథాలయ పదస్సువారి
సంచిక నుండి

“స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో స్త్రీలు చాల మంది పాల్గొన్నారు. నేడు స్త్రీలకు నోటింగు హక్కు వుంది. మన దేశంలో ప్రభుత్వ చైర్మని పదవి ముగ్గురు ఆడ మంది ఉన్నది వదలకుండా వున్నది.” ఇవన్నీ ఉదాహరణలుగా చెప్పి మన దేశంలో స్త్రీలు చాలా ముందుకు వచ్చారనడం పరిపాతున్నది. కాని ఇది ఒక భ్రమ మాత్రమే. భారత స్త్రీలు మొత్తం మీద నెరుకుబడే వున్నారు. వారిలో ఎక్కువ మంది ఇవాళ కూడా నిరక్షరాస్యులు. ఇంకా మూలసన్నుతావలననే బ్రతుకుతున్నారు. జీవితాన్ని గురించిన వారి అభిప్రాయాలు ఇంకా సంకుచితంగానే వున్నాయి. తమ గృహజీవితాన్ని సదుపాయానికి కావలసిన శక్తి సామర్థ్యాలతో వారిలో తక్కువగా ఉన్నప్పుడు ఇతర రంగాలలో పనిచేయడానికి కావలసిన సమర్థత ఎక్కడనుండి వస్తుంది?

ఈ పరిస్థితులనుంచి వారిని తప్పించడానికి మొదటి మార్గం మానసిక వికాసం కలుగజేయడం అందుకు విజ్ఞానం. అవసరం విజ్ఞానానికి దోహదం చేసేవి పుస్తకాలు.

గ్రంథాలయాలలో పుస్తకాల ఎన్నిక అతి జాగ్రత్తగా చేయవలసి ఉంటుంది. ప్రతి గ్రామీణ గ్రంథాలయంలోను, ఊరుగ్రంథా

లయంలోను ఈ పుస్తకాలు తప్పనిసరిగా ఉండాలి.

1. స్త్రీల జీవిత చరిత్రలు

సృష్ట్యాదినుండి నేటివరకూ ప్రపంచంలో అన్ని నాగరికత దేశాలలో పేరుపొందిన నారీ ముగ్గురు ఎంతోమంది వున్నారు. నీరి జీవిత గాథలు తప్పక ఉండాలి.

2. స్త్రీ ఉద్యమం

స్త్రీల ఉద్యమాలకూ ఈ ఉద్యమాలు సాధించిన విషయాలకు చెందిన పుస్తకాలు.

3. సంస్కృతి, మతము

అర్థంలేని దురాచారాలను ఖండించే పుస్తకాలు సాంఘిక చైతన్యాన్ని పురికొల్పే పుస్తకాలు, రాజా రామ్మోహన్ రాయ్, వీరేశలింగం, ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్, వివేకానంద మొదలగువారి పుస్తకాలు ఈ కోవకు చెందినవి.

4 గృహ శాస్త్రం

పాదుపు, పుష్టికరమైన ఆహారం, పిల్లల పెంపకం ఇంటి అలంకరణ, తీరిక సమయాలను

సద్వినియోగం చేసుకోవడం మొదలగు విషయాలకు సంబంధించిన పుస్తకాలు.

5 దాంపత్య జీవితం

అంటే కేవలం 'సెక్సు' మాత్రమేకాదు. స్త్రీ పురుషుల బాంధవ్యం ఆధ్యాత్మిక వికాసానికి తోడ్పడాలి. దాంపత్య జీవితాన్ని ఉదాత్తంగా ఉన్నతమార్గంలో చిత్రించే పుస్తకాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. దేశీయ భాషల్లో నైతేనేమి, ఇంగ్లీషు లోనైతేనేమి, ఇంకో సంగతి ఈ రోజున మన దేశంలో 'జనభా పెరుగుదల సమస్య' ఎంత తీవ్రంగావుందో అందరకూ తెలుసు. అందుచేత 'కుటుంబ నియంత్రణ' గురించి సభ్యతగా సంస్కారంతో చెప్పే పుస్తకాలు గ్రంథాలయాల్లో ఉండాలి,

6 వి నో దం

ఈ కోసకు చెందిన పుస్తకాలు మరీ జాగ్రత్తగా ఎన్నుకోవాలి. కనిపించిన వృత్తి చెత్తా మొదలుకొని వెళ్ళే ఎంతో ప్రమాదం, దేశానికి మనిషికో కూడా ఇరద, ప్రేమచంద్ వంటి ప్రఖ్యాత రచయితల పుస్తకాలు, యాత్రీలను గూర్చి చెప్పే గ్రంథాలు ఎన్నికచేసి చేర్చాలి.

చిన్న చిన్న పట్నాలలో, గ్రామాలలోవున్న స్త్రీల తీరిక కాలం స్వర్ణమైన కాలక్షేపం కలుగజేస్తో పోతుంది. అందుచేత గ్రంథాలయాలు తమ సిబ్బందిలో ఒకరిద్దరిని స్త్రీలను నియమించి వారు ఇంటింటికీ వెళ్ళి పుస్తకాలు ఇచ్చి పుస్తక ప్రయోజనాలకు వివరించేటట్లుగా చూడాలి. పుస్తకాలను చదివే అభిలాష కలిగేటట్లు చూడాలి. ఈ పని తీరిక సమయాలలో హైస్కూలు కాలేజీ విద్యార్థులు చేయవచ్చు.

దాతలు భోక్తలుం బరము ధన్యులు; సర్వము సస్థిరంబై యీ భూతలమందు; నేదియెటు పోవునో కానగ నేరలెన్నయిన్;
దాతుడు మేలి కప్పరపు దండలు పెట్టెల; గొన్ని నాళ్లకుం జాతుడు వాని దారములె; చోద్యమె యర్థము పోక? మిక్కిలిదా.

తమకని దాచుకొన్నది వృథా ధన మింటను బూజుగట్టు; లోకమునకు మేలుగోరి యిడగా నది యోగ్యము జ్ఞానునీయహా;
సమితము కంధి దాచుకొను నంబువు లనీము తొరమయ్యె; మేఘములకు నిచ్చినట్టిది యకల్మషముకా మధుగంబు; మిక్కిలిదా.

—వ. సు. రాయదు

మ చి హా రం

ఆంధ్రమాత కంఠసీమ
 కదియె దివ్య మణిహారము
 మూ పురియె చిల్కలపురి
 ముహూర్తంబా కీర్తినొండె.

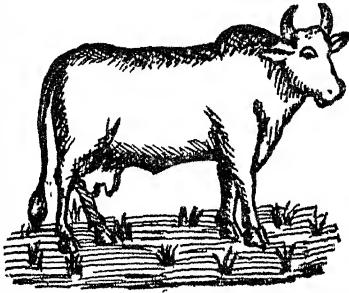
వివిధ శాస్త్ర చయముతోడ
 వెల్లుబాపు కావ్యములతో
 సవ్యనాటక శతకములతో
 నిండినదీ గ్రంథనిలయం.

వగను పూజనీయమైన
 గోమాతల సేవించెడు
 కన్యక పరమేశ్వరి గోశాల
 కనుల వింగూ చూడచూడ.

దక్కిగొనిన పాంథులకయి
 మధురజలము లిచ్చిగాంచు
 చలివేండ్రుల దాతృత్వము
 చాటుకీర్తి నీ పురినె.

దానధర్మ త్యాగములకు
 దైవభక్తి దివ్య నీతికి
 కాగాచిగ కీర్తిగాంచె
 కలిదు గల మాచట.

— గుడిపూడి రాజేశ్వరీదేవి.

గోవు

హిందూ మతంలో

వలూతు.

ఉ. “భవ్యములైన ధేనువుల - పాదరజంబును దాల్చినంతనే
యవ్యయ తోక సౌఖ్యముల - నందఁగవచ్చు” నటంచు ధి
నిధుల్ | దివ్యముగా నచించిరి విధి - ప్రముఖులును తెల్ల
వేళ సం | సేవ్యములంచు గోవుల భ - జింతురు వాంఛి
తముల్ ఫలించఁగన్.

చం. తపములొనర్చి దాసములఁ - దద్దయుఁబ్రాద్దులుపుచ్చి
భక్తిమై | నపరిమిత ప్రయాసముల - నందుచుఁ దీర్థము
తేగి నిష్ఠతో | జనములు నల్పి, కష్టపడి - జాగరణల్ బొన
రించుకంటె న | ల్లపుడును ధేను వర్గము నుపాసనసే త
శుభంబు; గూర్చుదే?

గీ. గోవులు పవిత్రములుగాన - గోమయ యుత
నిర్మలజలంబు స్నానంబు - నెఱపునతఁడు
సంతతము సుస్థిరారోగ్య - సంపదలను
బేర్చి శుభములఁ గాంచుఁ బ - విత్కృదగుచు.

గో పా ప లు

వంకాయలపాటి శేషావతారం.

హిందీ పండితులు

గుంటూరు.

వ్యవసాయమున కంతకు ప్రధానవృత్తి వ్యవసాయము. అట్టి వ్యవసాయమునకు మూలాధారము గోవు. కనుకనే మనకు ఆయువుపట్టు గోధనము. భగవానుడు కృష్ణావతారమున బోధించినది కూడనిదియే. కనుక గో సంరక్షణము, ఆత్మ సంరక్షణమే. గోసంరక్షణాభివృద్ధి ఆత్మసంరక్షణాభివృద్ధియే. తన శక్తినింతయు మానవులకు ధారపోయు మహాదాత గోమాత. అంతటి మహాపవిత్ర మొనర్చు గోవులు, మనచే తుని వరకు పీల్చి పిప్పిచేయబడు చున్న గోవులు, బలముడిగిన పిమ్మట “కసాయివాని” కరకు కట్టి కెర యగుచున్నవి. ఎంత ఘోరము! ఎంత దారుణము!! ఎంత పాపము!!!

నోరులేని సాధుజంతువు! పెట్టిన తినును— కొట్టిన తలవంచి బాధకు సహించును—అంబాయని అంగలాక్షును. తనకు అన్యాయము జరుగుచున్నదని ఫిర్యాదు చేయునా? పగ సాధించునా—?

ఎన్నికష్టములు పెట్టినను మానవ సహాయమునకే అది జీవించును. తన అమృత ధారలచే జీవలోకమును పోషించును. “నాకీడు తప్పించు పుణ్యాత్ములలేరే” యని, బొటబొట కన్నీరు గార్చును. పాపాణముల నైన గరగింపజాలు, ఆ వేడి వేడి కన్నీటి ధారకు మానవ హృద

యమా చలించనిది! ఒక్క గోవులే గాదు. మానవలోకమునకు అత్యంతోపయోగకరములగు జీవజంతువు లింకెన్ని లేవు? యింతయేల? మన కుపయోగపడు విషయ మటుండనిచ్చి ఉపకారాపకార విచక్షణమాని చీమ, దోమ, మొదలు యీ సృష్టిలోని ఏ జీవికైనను హింస గలిగించుట పాపముగాదా! కనుకనే “అహింసా పరమోధర్మః” “ఆశ్రమతస్సర్వభూతాని” అను సూక్తులు జనించినవి. సర్వమతముల యొక్కయు సర్వధర్మశాస్త్రములయొక్కయు, సారము యీరెండు సూక్తులందే యిమిడియున్నవి. అదియే మహాత్ముడు గూడ మనకు బోధించునది ఆ సూక్తులను గ్రహింపజాలనిదియే అజ్ఞానము. ఈ అజ్ఞానమునకు మూలము విద్యావిహీనత. విద్యావిహీనత తొలగినగాని మన గ్రామములు బాగుపడవు. కావుననే విద్యా ప్రచారమునకు ప్రాముఖ్యత పొచ్చినది.

ఇక విద్యా ప్రచారము విరివిగా సాగినచో గ్రామములు వానికవియే బాగుపడగలవు. అంత వరకు మనము పేక్షింపక విద్యా ప్రచారముతో పాటు గ్రామ సంస్కరణమునకు పూనుకొనవలెను.

గ్రామములకు ప్రధానవృత్తి వ్యవసాయము. వ్యవసాయమునకు మూలాధారము గోవు. కనుక మన కార్యక్రమము యిచ్చటి నుండియే ఆరం

భము కావలెను. ఈపని గోసంరక్షణ సంఘముల ద్వారా జరుపవచ్చును. కేవలము కోతకు పోవు గోవులను పోగుచేసి మేపుటతో మన పని ముగియదు.

చక్కని పశుపోషణ విధానములను వరిశోధనల జరిపి రైతులోకమున ప్రచారము చేయుట, మంచి పాడి, పంటల చవిచూపుట, గోసంరక్షణ సంఘములు చేయవలసిన బాధ్యతలే వాటి. యుద్దేశ్యముగూడ నదియే.

ఇప్పటికి చేయబడిన సహాయముతో సంఘకార్యములు నెరవేరుట దుర్లభముగాన రుసుములు చెల్లించు సభ్యులును, ఉదారహృదయులును, ధర్మబుద్ధిగల పెద్దలును పూర్తిగా తోడ్పడి బీదగోవుల గోడు మాన్పుటకు ముందుకు రావలెనని మరిమరి పార్థన.

గాలి నీరును లేకున్న గడపవచ్చు.
గ్రాసమును లేక ఎట్టెలా గడపవచ్చు;
గడపవచ్చునె మనమెక్క గడియయైన
గ్రంథభాండారములు లేని గ్రామమందు?

అందమైన ఫోటోలకు ★ చక్కని ఎన్లార్జిమెంట్లకు
రోల్ ఫిలిం డెవలపింగ్ లకు

శ్రీనివాస ఎలక్ట్రిక్ ఫోటో స్టూడియో

శ్రీనివాస నిలయం
చి ల క లూ రి పే ట్.

మీ కోర్కెలు తీరాలంటే!

శ్రీయుత నిమ్మరాజు చినవెంకటేశ్వర్లు,

అనంతవరం,
నరసరావుపేట తాలూకా.

సోదర సోదరీమణులారా !

మీరు కోరే కోర్కెలను తీర్చుటలో గోదేవికి మించిన వేల్పులు, ఏలోకమందుచు లేరు. మీ ఇష్టదేవతలందరు గోదేవిలో నివసించుచున్నారు, ఎట్లన!

1. కైలాస పతియైన సాంబశివుడు, గోదేవి యొక్క ముఖమందును. 2 వైకుంఠ నాథుడైన మహావిష్ణువు కంఠమందును. 3 బ్రహ్మదేవుడు మూపురమందును. 4 సూర్యచంద్రులు శేత్రములందును. 5 ఇంద్రుడు, యమధర్మరాజు కొమ్ములందును. 6 భూదేవి రొమ్మున. 7 శ్రీ మహాలక్ష్మి, యమున గోమయము (పేడ) లోను. 8 గంగానది మొదలగు మహానదులు, గోమూత్రములోను. 9 సరస్వతీదేవి పాలలోను 10 నర్మద పెరుగులోను. 11 అగ్నిదేవుడు నెయ్యిలోను. 12 మహాఋషులు రోమకూపములందును. 13 సుబ్రహ్మణ్యస్వామి ముక్కుయందు, 14 అశ్వినీదేవతలు చెవులయందు 15 సమస్త దేవతలు శరీరమందును. ఈ విధముగ మీయిష్టదేవతలందరు గోదేవియొక్క ఆకారముతో వచ్చినారు. గోదేవిని పూజించినవారికి సర్వకోర్కెలు తీరును.

(భారతం)

మాస్వభావం మీకు తెలుసా !

1. ఉష్ణనీళ్ళుపోసినను, ఎంగిలి నీళ్ళుపోసినను 'పోట్లాడక, గోలచేయక' పానకము వలె త్రాగి, బిందెలాడి కమ్మని, పాలనిచ్చుచు, వినయ విధేయతలతో, మెలగుదుము.
2. చెత్తచెదారము వేసినను 'సమ్మెచేయక, పంచదారపాడి లాగిని, ధనధాన్యపురాసు లిచ్చుచు.
3. వ్రజలకు రకరకాల భననములు నిర్మించుచు మేము ఆరుబైట ఆహ్లాదముతో నివసించుము.
4. జనులకు హంస తూలికాది తల్పముల నిచ్చుచు, మేము రొచ్చులయందే శయనించుము.

మానవులకు మాసంగతి తెలియనంతవరకు, ఆకులలములను తినుచు, నారగుడ్డలు కట్టుచు, వర్ణశాలలోనుంటూ, నానావస్థలు పడినారు. ఏలాగుననో మా సంగతి తెలుసుకొని, మా నివాసముల వద్దకు వచ్చి "మీరు లేనిదేమేము బ్రతుకలేము. మిమ్ములను ఇలవేల్పులవలె పూజిస్తాం మీరు తోడుంటే చాలునని" బ్రతిమలాడి మమ్ములను తెచ్చుకొన్నారు. అప్పటినుండి నేటి వరకు మేము పరోపకారదీక్షతో అపకారులనక, కులహినులనక, పక్షపాతము

చూపక, ప్రజలందరికి సమానమైన ఉపకారములు చేయుచు రాత్రిం బగళ్ళు మానవసేవ యందె నిమగ్నులమై, జనసత్వములను ధారపోయుచు, మా జీవితములను అర్పించుచున్న సంగతి, మానవులందరికి ప్రత్యక్షమే.

దేవతలు సుత్రముల్ సావడులును
చెరువులును వీటలేకున్న కొంతలేదు,
దివ్యమగునొక్క గ్రంథమందెరిము లేని
వీడు వీడుగాదది పాడునీడు గాని.

1. మా ఆధారమువల్లనే నసిష్టాది మహామునులు “కరువుకాటకము తెన్ని వచ్చినను” రణరంగాది ఉపద్రవము తెన్ని సంధించినను కలరాది రోగము తెన్ని విజృంభించినను” ఏలాటి బాధలు పొందకుండ, ఏదిగూలు లేకుండ సమస్త భోగములను అనుభవించుచు, వారి ఆశ్రయములకు వచ్చే రాజాధిరాజులకు, రాజభోగములతో విందులు చేసినారు.

మంత్రములు, వ్రతములు పూర్తిచేయునపుడు “చతుస్సాగర పర్యంతం “గో బ్రాహ్మణేభ్యః శుభమస్తు నిత్యం.” అను ఆశీర్వాద వాక్యమును నియమించినారు,

మా అభివృద్ధి మీదనే పాడిపంటలు దేశక్షేమము ఆధారపడి యున్నది. మీరు జాగుసేయక, తక్షణమే మమ్ములను అభివృద్ధి చేయుట మీవంతు. వెనువెంటనే పాడిపంటలొసంగుట మావంతు. జంతు సింసలను మాన్పించుట మీవంతు. స్త్రీణాదాన ఫలము నిప్పించుట మావంతు. మాసంధికిణ మానుకొనుట మీవంతు. అభయదాన ఫలమునిప్పించుట మావంతు. మీకు మాకు నిదియే గొప్ప వందెం. పాడిపంటలు కోరువారికి, పుణ్యలోకములు కోరువారికి, ఇది గొప్ప అవకాశము. త్వరపడాలి.

2. మా సేవ వల్లనే దిలీపాది మహారాజులు సంతానము పొందినారు.

3. మా అనుగ్రహము వల్లనే గౌతమ మహాముని, అహల్యను భార్యగా బడసినారు.

వారు వీరు అననేల ఖ్యాతిగాంచిన పెద్దలలో మా సేవను చేయునివారులేరు పూర్వము మా క్షేమములకు ఏలాంటి భంగము వాటిల్లకుండుటకై రాత్రింబగళ్ళు పెద్దలందరు, వారి తపోశక్తులను, అధికారములను బలపరాక్రమములను, ధనమును, దేశమును, దేవమును అర్పించినారు. మా సాహాయ్యము ప్రతి నిత్యము లభించవలెనను వాంఛతోనే స్తోత్రములు, మంత్రములు, వ్రతములు, స్తుతించినారు. మా బాధలను పారదోలుటకై దైవ ప్రార్థనలు, పూజలు

గో దేవికి జై. గోమాతకు జై.

బసవేశ్వరునకు జై. బసవయ్యకు జై.

గోరక్షకులకు జై. గోరక్ష సంఘాలకు జై.

గో శా ల లు

జ్యోత్సభిట్ల నత్తనారాయణ.

కార్యాలయ కార్యదర్శి, గోశాల అసిస్టెంట్లు

ఆంధ్రప్రదేశ్ గోశాల - పింజాపూర్ ఫెడరేషన్

విజయనగరం-1 విశాఖజిల్లా

సప్రపంచములో ఆదినుండి గోభక్తికి, గోసంరక్షణకు మన భారతదేశం ఆదర్శదేశం. మన దేశ విశ్వర్యమంతా గోవులే. పాడిపంటలకు గోవు మూలాధారం. అట్టి గోవును కటికివారికి విక్రయిస్తుంటారు. గోభక్తిపరులు, భూతదయాపరులు, గోశాలలు స్థాపించి ఇట్టి నోరులేని అనూయక పశువులను సంరక్షణ చేయుచున్నారు. ఈ ప్రకారంగా మన ఆంధ్రప్రదేశ్ లో చాలాకాలము నుండి అనేక గోసంరక్షణ శాలలు నెలసి ఉన్నాయి.

మన కేంద్రప్రభుత్వమువారు ఆహారవ్యవసాయశాఖ క్రింద కేంద్ర గోసంరక్షణ కౌన్సిల్ స్థాపించి, దానికి అనుబంధముగా రాష్ట్రాల్లో రాష్ట్ర ప్రభుత్వోద్యోగులతోను, కొద్దిమంది ప్రజాప్రతినిధులతోను (ముఖ్యంగా యం. యల్. ఎ.), రాష్ట్ర గోశాల సమాఖ్య (Federation) ప్రతినిధులతోను, రాష్ట్ర గోసంరక్షణ కౌన్సిళ్ళను, రాష్ట్రాలలోగల గోశాలల ప్రతినిధులతోను ఆసక్తి పరులైన ప్రముఖ వ్యక్తులతోను రాష్ట్ర గోశాల సమాఖ్యలను ఏర్పాటుచేసి, ఫెడరేషన్ సభ్యత్వంగల వర్గమైన గోశాలలకు గోశాలాభివృద్ధి పథకం వర్తింపజేసి, ఒక్కొక్క గోశాలకు

ఒక్కొక్క మేలుజాతి ఆబోతును, వది ఆవులను ఉచితముగా యిచ్చుటయే గాక, కట్టడములు వగైరాలకు ఆడ్ హాక్ గ్రాంటు (అనావుత)గా రూ 500-00 లు, తాము ఉచితంగా ఇచ్చిన పశువుల పోషణ నిమిత్తం సంవత్సరిక గ్రాంటుగా రూ 2000-00 లు, దూడల పెంపకపు ప్రశ్నోకవార్షిక గ్రాంటు, రూ 600 లును ఉచిత పశువైద్యసహాయమును, మొదలగు అనేక సౌకర్యాలు, సహాయాలు చేసెదరు. ప్రభుత్వంనుండి ఇట్టి పశుధనాది సహాయములు పొందే గోశాలలు అవసరమైనప్పుడు ప్రభుత్వానికి పశువులను ఖరీదుకు ఇవ్వాలి. పశువుల జననమరణములు, ఉత్పత్తి, పోషణ విధానము, మేత పశుగ్రాసము రోజువారీ అవి ఎన్ని పాలిచ్చేది, పాలవినియోగం మొదలగు వివరములు రికార్డు చేస్తూ, కోరినపుడు ప్రభుత్వంవారికి తెలియజేయుచూ, తనిఖీకి వచ్చే, ప్రభుత్వోద్యోగులకు ఆ రికార్డులు, పశువులు, మొదలగు నవి చూపిస్తుండాలి. గోశాలలలో ప్రభుత్వం వారిచ్చిన పశువులను గోశాలయొక్క స్వంత పశువులను వేరువేరుగా ఉంచాలి. త్రైమాసిక, వార్షిక నివేదికలు రాష్ట్రగోశాలా డెవలప్ మెంట్ ఆఫీసుకు (ఈయన ఫెడరేషన్ కార్యనిర్వాహక వర్గంలో ఎక్సలెంటు మెంబర్

రుగా ఉంటారు) పంపించాలి. గోశాల పశువులకు అంటు రోగములు వచ్చినచో వాటిని వేరుగా ఉంచి, వెంటనే పశువైద్యం చేయించాలి. ప్రభుత్వంనుండి పశు ధనాది రహాయములు పొందేగోశాలలు ఇట్టివరుతులు, నియమాలు పాటించి ప్రభుత్వం వారి పాడి పంటల అభివృద్ధి, ప్రాణాళికలకు ఇతోధికంగా తోడ్పడినట్లయితే దేశం సుఖితుంగా, సస్య శ్యామలంగా వర్ధిలును.

గోశాలలోగల పనికి మాలిన పశువులను సంరక్షణ చేయలేనియెడల ప్రభుత్వంవారు నిలకొల్పిన గోసదనములకు పంపవచ్చును. అచ్చటవానిని సహజంగాచనిపోయేవరకు ప్రభుత్వం వారి ఖర్చుపై సంరక్షణ చేసెదరు. మనరాష్ట్రంలో గుంటూరుజిల్లా, కారెంపూడి (మాచర్ల సమీపం, వద్ద ప్రభుత్వ గోసదనం

గలదు. అచ్చటికి కోరినచో పశువులను ప్రభుత్వం వారు పంపెదరు.

మనదేశంలో మొత్తం 1060 గోశాలలు ఉన్నాయి. అందులో మన ఆంధ్రప్రదేశ్ లో బాగా పనిచేసే గోశాలలు 37 మాత్రమే. అంటే సగటునజలాకు రెండు గోశాలలైన లేవు. కనుక ఆసక్తివారు, గోభక్తిపరులు కొత్త గోశాలలు స్థాపించాలి. అట్టి గోశాలలకు ప్రభుత్వమువారు యథోచితంగా సహాయం చేస్తారు. దేశంలో మొత్తం గోశాలల్లో 132000 పశువులు సంరక్షణ చేయబడుచున్నాయి. సాలీనా ఈ గోశాలలనుండి పనికివచ్చే ఆబోతులు 1380 దుక్కివగైరాలకు పనికి వచ్చే ఎడ్డు 8120 లభిస్తున్నాయి. ఈ గోశాలలన్నిటిలోను 61.6 శాతం పనికివచ్చే పశువులు. పనికిరానివి 38.4 శాతం మొత్తం గోశాలలలో సాలీనా 300000 మనుగుల పాలు సప్లయ అవుతున్నాయి.

ప్రజాస్వామ్యం - గ్రంథాలయాలు

శ్రీ కోదాటి నారాయణరావు

వి.వి.యల్.యల్.వి.

అధ్యక్షులు :

ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రంథాలయ సంఘము,
హైదరాబాదు.

ప్రజాస్వామ్యం అంటే మెజారిటీ పరిపాలన మాత్రమే వదుకున్నంతకాలము ప్రజాస్వామ్యం వర్ధిల్లేరదు. వర్ధిల్లగల వాతావరణం కూడా ఏర్పడదు. ప్రజాస్వామ్యం ఒక జీవన విధానం. సామాజిక జీవనానికి అది ప్రాతిపదిక. దానికై సమాజంలోని ప్రతివ్యక్తి జీవితంలోని ప్రజాస్వామ్య విధానానికి అనుగుణ్యమైన గుణాలుండే

టట్టుచూడాలి. లేకపోతే ప్రజాస్వామ్యం సఫలం కానేరదు.

“సమాజానికి వ్యక్తి మూలము” అను సూత్రము ‘ప్రజాస్వామ్యానికి’ జీవగట్టు. ప్రతి వ్యక్తి తాను స్వయముగా ఆలోచించుకొని మంచి చెడ్డలను గమనించుస్థితిలో నుండవలెను.

ఇతరులు కలిగించు భ్రమప్రమాదాలకు ఏవిధం గాను లొంగిపోకుండా ఉండగల స్వాతంత్ర్య ప్రవృత్తిని కలిగివుండాలి. మంచిని తీసుకొని చెడ్డను వదిలి వేయగల విచక్షణాజ్ఞానము వినయం వుండాలి. తనకుగల ఆలోచనా స్వాతంత్ర్యము, విచక్షణాజ్ఞానము ఇతరులకు కూడా వుండుననుకోవాలి. తన యాలోచన మాత్రమే సరియైనదనీ, ఇతరులది తప్పునే “పిడివాదం” అవలంబించకూడదు. ఇతరులు చెప్పిన దానిని సానుభూతితో వినవలెను. ఈ విషయంలో సుగుణితక కర్త చెప్పిన “వినదగు నెవ్వరు చెప్పిన, వినినంతనే వేగపడక వివరింపవలెన, కనికల్ల నిజము చెలసిన మనుజుడె పోనీతివరుడు” అను సూత్రము సర్వదా అనుసరణీయము.

సమాజంలో వ్యక్తులందరు ఈ విధంగా ఆదర్శ ప్రజా స్వామ్యవాదులు కావటానికి చాలాకాలం పట్టినా ప్రజా అభిప్రాయాన్ని ప్రతిబింబింపజేయగల సంఖ్యలో నైనా వెంటనే ఇట్టివారు తయారు కావలెను. నిర్మోహమాటమైన ప్రజాభిప్రాయం దేశంలో ఉన్నదని తెలియడమే పాలకులకు కొరడాలాగా పనిచేస్తుంది. ప్రజా స్వామ్యాన్ని సక్రమంగా జరిపేలా అనుభులో పెడుతుంది.

యిట్టి ప్రజాభిప్రాయ నిర్మాణం అవసరం దానికి తగిన వాతావరణమును నిర్మించవలెను. ఇందుకు తగు కార్యక్రమాన్ని వెంటనే చేపట్ట

విమల దేశాభిమానంబు వెలయఁజేయ
నిఖిలసౌభ్రాత్ర భావంబు నెఱయఁజేయ,
నకలతోక కల్యాణంబు సాగఁజేయ,
నదమల గ్రంథసదనంబు సాధనంబు.

పనిని వస్తుంది. రాగద్వేషాలు లేకుంటే నిర్మాణాత్మకమైన విమర్శనను వ్యాపింపజేసే ప్రచారము ప్రజా స్వామ్యానికి పునాది యనదగిన విజ్ఞానవ్యాప్తి.

ఈ కార్యక్రమాలకు గ్రంథాల యోద్యమము చాలా యువయుక్తమైనది. 20 వ శతాబ్దారంభమునుండి నేటివరకు అన్ని పుద్గమములకు జీవంగా ఈ ఉద్యమం వర్తించటం ద్వారా ఈ ఉద్యమానికి గల శక్తి ఋజువయినది.

దీనికి ప్రజలచేత నిర్మించు కోబడిన గ్రంథాలయాలే ఎక్కువ ఉపయుక్తములు కాగలవు. ప్రభుత్వము స్థాపించినట్టిగాని ప్రభుత్వ ప్రోత్సాహంతో స్థాపించినట్టిగాని గ్రంథాలయాలు అంత ఉపయోగపడక పోవచ్చును. స్వతంత్ర ప్రవృత్తిగలిగి ప్రజలచేత పోషింపబడి పరిలగలిగిన గ్రంథాలయాలే ఇందుకు భాగతోడ్పడ గలవు. గుంటూరుజిల్లా, చిలకలూరి పేటలోని శ్రీ వాసవీకన్యకా పరమేశ్వరీ గ్రంథాలయం ఈ మహదుద్యమంలో తగు పాత్ర వహించవలెనని నా ఆకాంక్ష.

చిలకలూరిపేట

టెక్స్టైల్ డీలర్స్ అసోసియేషన్ [రిజిష్టర్డ్]

సంగ్రహ చరిత్ర

వస్త్రముల వ్యాపార మొనర్చు షుమారు 30 మంది సభ్యులతో 1960 సంవత్సరమున 'డి క్లాత్ మర్చంట్స్ అసోసియేషన్' అను పేరుతో ఒక సంఘముగా ఏర్పడితిమి. ఇందు నూలు వ్యాపారస్తులు కూడా చేరుటకు ఎంతో ఉత్సాహముగా ముందుకు వచ్చిరి. అందుచే 'డి టెక్స్టైల్ డీలర్స్ అసోసియేషన్' అను నామకరణ మొనర్చుకొని సంఘ పటిష్టతకు కొన్ని నియమములతో ది 21—7—62 న మా సంఘమును రిజిష్టరు గావించుకొంటిమి.

సంఘ సభ్యుల ఉత్సాహశీల్యములవల్లను, దాతల సహకారమునను సంఘమునకు ఒక గృహము సంపాదించుకొని ది 4-8-64 న ప్రధమ వార్షికోత్సవ మతివైభవముగా జరుపుకొంటిమి.

(శ్రీ) వా. క. ప. ధర్మ సంఘ పాత గోశాల స్థలమునందు డాబా కట్టించిన వెంటనే దాని పైభాగమున నుండర సువిశాల భవననిర్మాణ మొనరింప కృత నిశ్చయములమై (శ్రీ) వా.క.ప. ధర్మ సంఘము వారిని కోరి వారి అంగీకారమును పొందియుంటిమి.

×

×

(శ్రీ) భగవానుని అనుగ్రహమునను, సంఘ సభ్యుల అండదండలతోను, దాతల నాతృత్వమునను, మా సంఘము దినదినాభివృద్ధి నొందుచున్నదని తెలియజేయుట కెంతయో సంతసించుచున్నాము.

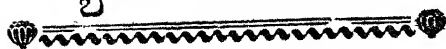
చిలకలూరిపేట }
29-4-68 }

ఇట్లు,
(Sd) రామమల్లు వెంకటేశ్వర్లు,
అధ్యక్షులు.

(Sd) కొత్తూరి రాములు,
కార్యదర్శి.

కన్యకా జననము

రచన : విద్వాన్ వనమా వేంకటరమణగుప్త,
ప్రధానాధికారిపాఠ్యములు
శరభశ్యుగుప్త, హైదరాబాద్ పాఠశాల, సత్యనాథం.

కృమముగ నృద్ధిని గొనిన గర్భముతో కుసుమాంబ నిందుమా
సములాక తొమ్మిది గడువ శయ్యబతున్న ప్రసూతి వేళలో
రమయును, విష్ణుదేవుడును, బ్రహ్మయు, శారదయున్, శచీదుర్ముఖున్
ప్రమదము మీరవచ్చి జననమును చెందగఁగోరు దేవిని.

కుసుమాంబా వృకు గర్భవాసిని, జగత్కుమారి, పరాశక్తిని
ప్రసవాయాత ముద శుభావలంకారా జత్కరాలస్థి
విసలుల్ వేల్పులు సన్నుతించిరిటు “దేవీ! జగమసాధరా
భ్యసనంబా జగ మెల్ల నొందుస్థి నీనాదృష్టి పాతంబునన్.

“నీ దృష్టి మరలు నప్పుడే
ఈ దృశ్యంబైన జగమ దృశ్యము నొందున్
నూ దారిద్ర్యబుడుపుము
ఓ దేవీ! దర్శనంబు నొనగుము కృపతోన్.

“నీ నాభ్యాస్థిపుః నిన్ను చెల్లు చమపుల్; నీవేతలోకంబులున్
కావిపటమనన్ము! నీకొరకు మావంకె మోము; నీకంటనున్
దైవంబొక్కటి లేదు, నీకు నశమా తత్త్వంబు, నీయందుమా
భావంబుల్ విరమించునమ్మ! కుసుమాంబా సుప్రజానూపిణీ!”

అని ప్రియ నాభ్య రత్న కుసుమార్చన సేయు విభాశితతామరా
లిని గడుడున్, గృహాన విలీనమనంబుజయై, ప్రసాదదృ
ష్టిని కుసుమాంబికా జతరసీయను దోచి యరత్ని మాత్రయై
తనకుడు దర్శనం బొసగి తావచియించు దేవియొగతిన్.

“దేవతాలార! మీరిటకు తేపకు తేపకు నన్ను బాడగా
రావలదందు వల్లనపరాధ భయంబును చెందబోకుడీ!
భూవలయంబునక బాడమి భూజగతీనియమంబు లెల్లనున్
నే విడరాడ నర్హులుగునే! జగదీశ్వరి నయ్యు స్వతంత్ర నయ్యునున్.

“మానవదృష్టికి గానిపింపక మీరు
అవతార విధికి సాయపడుడయ్య!”

విష్ణువర్ధనపుత్ర విగత శాపునికేయ
మద్భక్తుడన సమాధిశాసకు

వరముల నెల్లను వరిపాలన మొనర్ప
 అతని బాంధవజన వితతీయైన
 ఏకోత్తరశత గోత్రీకులన్ శాశ్వత
 కైలాసవాసులగా నొనర్చి

అస్మదవతార కృతిని సమాప్తి నలుపు
 దాన నందొక నోవిక బూనుడిపుడు
 మీరు నిత్యంబు చూడగ గోరునాదు
 విశ్వరూపంబు దర్శించి వెడలు"డనియె.

పద్మవీణాశుక పాశముఖాయుధ
 శృతనవద్యయ కరము లలర,
 స్వర్ణ మయాంబరాభరణ రత్న కిరీట
 కంఠికాకుండల కాంతు లెనగ,
 స్మరకోటి సౌందర్య, శశికోటి ధావళ్య
 రవికోటి తీక్షణశురాజి చెలగ,
 పాతాళవిన్యస్త పాదంబు లంబర
 చుంచి కిరీట శృంగంబు మెరయ

దివ్యగంధమాల్య దేదీప్యమానమై
 సిద్ధసాధ్య భుజగ సేవితమయి
 విస్మయంబు గూర్చు విశ్వరూపంబును
 చూచివెడలిరపుడు సురలు భక్తి.

మొరసెన్ వేలుపుదుందుభుల్, సురతతుల్ మోగించె శంఖంబులకా
 కురిసెన్ పూవులవాన, గాలివిసరెన్ గోర్కుల్ పిసాళింపగా
 విరిసెన్ సజ్జనమానసంబులు, దిశల్ విప్పారె, గంధర్వుల
 స్పరసల్ నల్మిరియాటపాటలు పరాశ క్త్యధ్వపంబందునన్.

బాలచంద్ర రేఖ ప్రభలంచుటను జేసి
 యవరదిక్కు మోదమంది నటల
 వాసవాంబ జన్మవశమున కునుమాంబ
 తనకు సాటిలేని ఘనత నొందె,
 కన్యకాంబ జననకాల మందెల్లకు
 నెల్లవారి కీయ నుల్లసిల్ల
 కొనడుపాడు లేక కునుమ సెట్టియుగూడ
 నోర్లులేని యాళువార్ల కొనగె.

నుతయన్ భావము తల్లిదండ్రులకు గూర్చున్, మానవీభావనా
 స్థితిసల్పున్ సకల ప్రజావళులకున్, దేవీస్పృహన్ జేయుడై
 వతపాళీమునిరాజి భాస్కరులకుకా బాల్యంబునన్ శుక్లప
 త్నధుల్ వృద్ధిని చెంద చంద్రకళరేఖన్ దేవి వర్ణిల్లడిన్.

శ్రీ వాసవీ కన్యక

వారణాసి లక్ష్మీనారాయణ

వారణాశి B. A.

త్రిది గోదావరీ తీరమందలి పేరొందిన పెను గొండ వట్టణము. వైశ్య ప్రముఖులకు నివాస యోగ్యము బ్రహ్మజ్ఞానుసారముగ విశ్వకర్మచే నిర్మితము. అష్టశ్వర్ణముల కాటవట్టు. వైశ్య జాతి యందుగల 714 గోత్రీకు లందు నివసించు చుండిరి. వారిలో సదాచార సంపన్నుడును, ధన సంపన్నుడు నగు కుసుమశ్రేష్ఠి గలడు. కుసుమాంబ యీతని సతి. పతివ్రతా శిరోమణి సద్గుణరాశి. పతివ్రతాను సారణి వారి కే సుఖములకు గౌరవలేడు. కాని ఒక్కటే ఒక్క కొరత. ఏమిటది? సంతానము. నో య ని నోములులేవు. చేయని దానములులేవు. చేయని ధర్మము లేవు. “అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి.” అని ఆర్యోక్తిగదా! ఒకమారు తమ కులపతి యగు భాస్కరాచార్యుల యొద్దకేగి సంతాన ప్రాప్తి సాధన మేమియని ప్రార్థించగా మున్ను దశరథమహారాజు వోలె పుత్రీకామేష్ఠి యజ్ఞమును కావింపుమని సలహానిచ్చిరి.

ఆచార్యులవారి యాధిపత్యమున కుసుమ శ్రేష్ఠి పత్నీన సేతుడై యజ్ఞము సాగించెను. ఆ దంపతుల పట్టుదలకును శుచిత్వమునకును మెచ్చి పాయసకుంభముతో నగ్నిహోతుడు దర్శనమచ్చి “ప్రజ్ఞాదంపతులారా! ఈ కుంభమున గల పాయసముతో మీరొక కొమరు

డును, కొమరితయును కలుగగలరు.” అని పలికి దానిని యా దంపతులకిచ్చి అంతర్ధాన మయ్యెను. ఆసమయముననే సంతోషముతో ఆ శ్రేష్ఠి దంపతులు అనేకముగా భూ, గో, వస్తు, వాహనాదులను దానముగా నొసంగిరి. అత్తరి కుసుమాంబ పాయసమును సేవించెను. తత్ఫలితముగా నా సతీమణి గర్భవతియై నవ మాసములు నిండిన వెనుక వైశాఖ దశమీ శుక్రవారమునాడు పునర్వసు నక్షత్రమునందు శుభగ్రహములచే సధిష్ఠింపబడి శుభగ్రహము లుచ్చస్థితి యందుగల శుభలగ్నమున శుభ ముహూర్తమున నొక పుత్రికారత్నమును తద నంతరము పుత్ర రత్నమును గనెను.

శ్లో॥

- 1 తత్తఃకాలే శుభలగ్నే సుమవే పుత్రికాం పురా అనంతరంతు తనయం సావంశకర ముత్తమం
  - 2 వైశాఖేఽ దితిసక్షత్రే శుభే భార్యవ వాసరే శుక్లపక్ష దశమ్యాంచ శుభలగ్నే శుభ గ్రహైః
  - 3 ఆధిష్ఠితే శుభోచ్చస్థితే శుభదృష్టే గ్రహత్రయే జాలంశిశు ద్వయమిదం వైశ్యవంశ వివర్ధనం.
- ఆ శిశువు లిరువురునూ పున్నె మనాటి చంద్రుని ప్రకాశముతో నీడగు తేజముతో

నెలుగు సౌందర్యోపేతులై ఉండిరి. పుత్రికా
నుగేయగు ఆ పసిబాల ఒక్కపెట్టున కోటి
సూర్యులుదయించి నంత ప్రకాశము గలదియై
ఆజానుబాహువై చతుర్భుజాకారణియై సర్వాభ
రణ భూషితురాలైన జగదాంబగ దర్శన మొన
గెను. అంత నా దివ్య దంపతులు అనుచు
నందకందళిత హృదయులై పరమేశ్వరికి సాష్టాంగ
నందనము లాచరించి ఇట్లు స్తుతించిరి

శ్లో॥ కైలాసాచల కందరాలయకరీ
గారిడమాశంకరీ
కామారీ నిగమాంతగోచరకరీ
ఓంకారబీజాక్షరీ
మోక్ష ద్వార కపాలపాలనకరీ
కాశీపురాధిశ్వరీ
భిక్షుండేహి కృపావలంబనకరీ
మాతాన్న పూజ్యేశ్వరీ॥

శ్లో॥ త్రిలోచనాం సూర్యసహస్రశోభాం
సింహాసనస్థాం ద్విభుజాంధృతాసిం
పీతాంబరాం విష్ణుమహేశసేవ్యాం
కామేశ్వరీంతాం హృదయే స్మరామి॥

ఇట్లు పెక్కు భంగుల ప్రార్థించిన యానైశ్వర్య
దంపతుల భక్తి శ్రీధులకు పరమేశ్వరి మిక్కిలి
సంతోషించి వారితో నిట్లనెను "ఓ పుణ్యదంప
తులారా! మీరు జన్మాంతరమున నన్ను పుత్రి
కగా బడయుటకై తపం బాచరించితిరి. మీ
కోరిక నెరవేర్చుటకై మీకు తనూజనైతిని." అని పలికి
యథా ప్రకారముగా నా జగదాంబ
మరల శిశువయ్యెను. కుసుమశ్రేష్ఠి దంపతులు
దేవి మాయ వలన దివ్యజ్ఞానము తొలగి ఆ
బాలను తమ బాలగనేతలంది ఎత్తుకొనిరి. వారి
యాచార్యులగు భాస్కరాచార్యులవారు శుభ
లగ్న ఘడియలలో జాతక కర్మాది కీర్తయల
నాచరింపజేసి బాలునకు విగ్రహారూప శ్రేష్ఠి

యనియు బాలికకు వాసవాంబ యనియు నామ
కరణము గావించెను. వారిరువురు శుద్ధవక్ష
మందలి చంద్రునివోలే దినదినాభివృద్ధి యగు
చుండిరి. శ్రీ వాసవి యుక్త వయస్కురాలగు
టచే యామె తల్లి దండ్రులు దగిన వరునకై
యస్తేషించుచుండిరి.

మహాశూరులును, చంద్ర నంశజులును
మహాభారత కథానాయకులునగు సాండ్పులకు
ఏడవ మనుమడుగా విష్ణువర్ధనుడను మహారాజు
జన్మించి రాజమహేంద్రనరమును తన రాజ
ధానిగా జేసికొని, నాటి రాజలోకమున కెల్ల
మిన్నయై ప్రకాశించు చుండెను. ఆరాజు దిగ్వి
జయ యాత్ర సేయదలచి చుట్టంగ బల గమే
తముగా బయలుదేరి తన్నెదిరించిన రాజులను
పరాజితుల సేయుచు కప్పములు గైకొనుచు
కృమ కృమముగా కల్క్యాణి పట్టణము వరకు
జయించెను. అంతటితో విజయయాత్రముగించి
వెనుకకు మరలి రాజధానికి వయసు సాగించి
పెనుగొండ పట్టణ సమీపాద్వ్యానమునకు చేరి
కొనెను. స్వర్గలోకముతో సమానముగ ప్రకా
శించుచున్న పెనుగొండ పట్టణ సౌందర్యమును
చూడదలచెను. ఈ సంగతి తెలిసిన యా పట్టణ
భూపాలకులారా రాజును సత్కరింప యత్నము
మగు కానుకలతో జనుదించి వాటిని సమ
ర్పించి "మా పురమున కరుదెంచి పవిత్రము
చేయుడ"ని వేడుకొనిరి. అందులకయ్యకొని
మరునాడు పెనుగొండ పుర సౌందర్యమును
తెలకించుచు కుసుమ శ్రేష్ఠి నిశించుచున్న
విధిలోనికివచ్చెను. అది సాయం సమయము.
అతరి షోడశ నర్తపు జన్మనియు, అందాల
రాశియు, బంగారు నన్నె గలదియు, రంభ
ఉర్రగి మొదలుగాగల అన్నిగలను తలచిన్న
సుందరరాంగియునగు శ్రీ వాసవి కన్యక హంస
నడకలతో దన సుఖరాండ్రుతోడ నగరేశ్వర

స్వామి దర్శనార్హమై దేవాలయమునకు బయలు దేరెను. విష్ణు నర్థనూడ కన్యను చూచుట కోడనే చకిరుడై కొంత తిడుపు ని శ్చేష్టు డయ్యెను. శంభు జగన్మోహిని నతెనున్న ఆ దివ్యయంగళి స్వగూఢము మహారాజ హృదయ ఫలకమున ముద్దితిమైపోయినది. తన వెనుక నడచు చున్న వైశ్యపుత్రుల వలన యామె వృత్తాంత మెరిగి ఆమె అవివాహిత యని తెలిసి కొని ఎటులైననూ యామెను వివాహమాడ దలచి మదన వేదనతో పురమును పూర్తిగా చూడకయే తనకై యేర్పరుప బడిన విడిది గృహమునకు జేరుకొనినది

లేని మనో వేదన నెరిగిన యాతని మంత్రి పుంగవుడగు విజయ సింహుడు భటులనంపి కుసుమ శ్రేష్ఠిని దన విడిదికి రావించి యాత నితో నిట్లు నెను. “ఓయీ! వైశ్యపుంగవా! మా తేడు మీ క్షయ యందు వలపు గలిగి యుండెను. గాన మీ కొమారతను రాజునకిచ్చి వివాహము సేయుటవలన అన్ని విధముల సుఖ ముల బొందగలవు. మీ కన్య నీయనొల్లనిచో బలసంతముగ నైన దెచ్చి మహారాజుకు వివా హము గావించునని” బెదిరించెను దానికి బదులుగాఁ గుసుమ శ్రేష్ఠి” మంత్రిపుంగవా! వివాహమునది నా కెఱుక్కనిచే సాగునది గాదు బంధువులు సమ్మతింపవలయును. కన్యక గొప్పవైకొనవలెను. కాన నారల కెరిగించి తమకు బదులు పలికెదనని” నుడివెను. అంతట విజయ సింహుడు “వైశ్యశిరోమణీ! ఇందు ప్రధాన పాత్రీనిది. నీవు సమ్మతించిన తక్కిన వారం దరు సమ్మతించినట్లే. నీవు సమ్మతించిననూ సమ్మతించక పోయిననూ యీ వివాహమాగు నదిగాదు, ఇది మాత్రము మరుప బోకుము” అనెను. ఇంతలో విష్ణునర్థనుడు కుసుమ శ్రేష్ఠితో మీ వారితో నాలోచించుకొనియే

మాకు వర్తమానము బంపుడు” అని బలికి కుసుమ శ్రేష్ఠిని సగౌరవముగా బంపెను.

గృహము చేరినంతనే కుసుమ శ్రేష్ఠి వైశ్య పుంగవుల నందరిని రావించి యొకసభ ఏర్పాటు గావించెను. వారిలో రెండు తెగలు ఏర్పడినవి. ఒక తెగవారు లేచి” మహారాజ జామాత యగుట ఎంత వారికి ? గావున ఆనందముతో రాజునకు వాసవిని యాయనచ్చునని” యనిరి. రెండవ తెగవారు లేచి “అన్యకులజ్ఞాంతగొప్ప వాడైనను కన్యనొకగుట శ్రేయస్కరముగాదు” అనిపలికిరి. అప్పటిముప్పును తప్పించుకొనుటకు, సమ్మతించితి మని రాజునకు కబురంపి తరువాత యాలోచింతమని తీర్మానించిరి ఆ తీర్మా నము ప్రకారము వైశ్యకుల పెద్దలచే వాసవార్ బను యిచ్చెదమని రాజునకు వర్తమానము బంపిరి. అందులకారాజు అమితానందముతో జ్యోతిష్కుల రావించి ముహూర్తము నిశ్చ యింపుడని యాజ్ఞాపించెను. జ్యోతిష్కులు సుముహూ ర్తమును నిర్ణయించిరి కాని ము హూర్తము చాల అన్యసధిగా నుండెను. రాజు తదుపరి తన రాజధాని కరిగెను.

విష్ణు నర్థనుడు పురమును వీడిన వెనువెంటనే చుట్టు ప్రక్కలనున్న పడునేడు పట్టణములందు నివసించుచున్న వైశ్యగోత్రీలకు కబురంపి రావించి శి) సగ రేగ్గరస్వామి దేవాలయమందు భారీ ఎత్తున కుసుమ శ్రేష్ఠి కన్యక వివాహమును గూర్చి సభగావించెను. ఆసభయందు ఈక్రింది విధముగా నిర్ణయింపబడినది.

“విష్ణునర్థనుడు రా రాజనియు, వీరుడనియు” యోగ్యుడనియు తలచి వర్ణ సంకరమునకు బూను కొనుట చాల తెలివి తక్కువ. రాజువలన మన పిల్ల సుఖపడుననియు, మనవ్యాపారము వృద్ధి యగుననియు తలచుట కేవలము భ్రాంతి.

అన్యత్వమును బట్టి ఎవరికేవి సంపాద్యమగునో అవి జరుగక మానవు కావున వాసవాంబను విష్ణువర్ధనునకిచ్చి వివాహముచేయుట తగదు.”

ఈ నిర్ణయమును రాజు కుసుమ శ్రేష్ఠి బంపిన రాయబారులచే దెలిపికొని తోకతొక్కిన నామమలె లేచి “మీ సమ్మతితో మాకవసరము లేదు. మొదట మాటయిచ్చి తరువాతి నిలుపు కొననివారితో సంభాషణలేల వాసవాంబను వివాహమాడి తీగదును. యుద్ధము చేసియైనను గెల్చి కన్యకను బొందగలను. అని నిర్ణయించి సుముహూర్తమునకు పెండ్లి వసులలో నుండు మని చెప్పడు” అని రాయబారుల వంపినెచెను.

మృత్యువు బారినుండి గతించబడిన వారి వోలె యా వైశ్యు రాయబారులు పెనుగొండ కేగి పూసగుచ్చినట్లు కుసుమ శ్రేష్ఠితో జరిగిన దంతయు జెప్పిరి. కుసుమ శ్రేష్ఠి మరల నమ వారినందరిని రావించి దేవాలయమునందు సభ గావించి యిప్పుడు కీమతులసిన పని ఏమియని సభవారిని తార్కించెను. అప్పుడు భాస్కరాచార్యుల వారు లేచి “ఇందు పిచారింపబనిలేదు. పూర్వజన్మ కర్మానుసారముగ ప్రతి కార్యము జరుగుచుండును. ఈ విష్ణువర్ధనుడు పూర్వజన్మ మున గూడ మన వైశ్యబాతికి శత్రువుగనే యుండెను. ఆ కథ మీకు క్లుప్తముగా వివరించెదను. సావధానముగ వినుడు” అని యిట్లు చెప్పి దొడంగెను.

పూర్వము వైశ్యుల ఈశ్వరుని గూర్చి ఘోరముగా తపస్సాచరించగ బోభాశంకరుడు ప్రత్యక్షమై వారికోర్కె ననుసరించి వారిని గైలాసమునకు గొనిపోయెను. అందు పరికల్పంగ వులు సకలసంపదలు గలిగి సుఖముగా నుండి ఈశ్వరుని ధ్యానించుచు నేవలు జేయుచు ప్రకాశించు చుండిరి. వారితో శంభు శ్రేష్ఠి యను

శిష్య కుసుమ దేవకి యను పుష్పి క గ ల దు. ఆమెయు శివ భక్తురాలై గౌరీనాథుని నేవించి వచ్చుచుండగా మార్గ మధ్యమున చిత్ర కంఠు డను గంధర్వజాకడు దేవకిని గాంచి మోహ వేశము నొందెను. అతడునూ శివభక్తుడే. కాని విధి విలాసమున కెమి కర్తలు? దేవకిపైగల మోహమునచిత్రకంఠుడు శంభు శ్రేష్ఠిని దర్శించి “మీ తనయను నా కొనగునని” యరించెను. అన్యకులజునకు మాకన్య నొనగు మూచారము మాలో లేదుగాన మాకన్య నొనగమని దేవకి తండ్రి నిష్కర్షగా నుడివెను. అంతట గంధర్వుడు కృద్ధుండై “మీ! వ్రేవ పేక్షించి యడుగగా నన్ను చులకనగా చూచుటవలన మీరు భూలోక వాసులగుదుర గాక! అక్కడనొక కన్య కారిణమున మీరు దగ్గివ గునుచుగాక! యని వైశ్యులను శిపించెను. వైశ్యులుగూడ అప్పుడు తపస్సంపన్నులుగా నాదు” నిష్కారణముగా మమ్ము శిపించుట పాడిగాదు. గాన నీవు భూలోకమున రాజునై జన్మించి మాకుల కన్యను ప్రేమించి ఆమెను బొందకయే పరిహాసించే యాకన్యకచే శిపించబడి తలబద్ధులై మరణించి తిరిగి దేవస్వమును బొందుదువుగాక యను” గంధర్వునకు ప్రతిశాపమిచ్చిరి. ఆగంధర్వుడే యీ విష్ణువర్ధనుడు. ఆనాటిశాపమువలన మనకన్యను రారాజు గోచుచున్నాడు. మనకుల ధర్మముకొరకు ప్రాణత్యాగము జేసితిమేని మనముగూడ శాపమునుండి విడువబడి తిరిగి దేవత్వము పొందగలము. మహారాజును మన వాసవి కన్యకయుక్క శాపమువలన తలవగిలి మరణింపగలడు. అని గతాగతిచుగుచరిత్రమును భాస్కరాచార్యులు తెలియ జేసిరి.

కుల గుర్వానతి ప్రకారము 112 గోత్రముల వారు తమకుల ధర్మమును నిలబెట్టుకొనుటకు దేవత్వమును బొందుటకు అగ్ని ప్రవేశ మొనర్ప సంసిద్ధులై. రాజు పుర ప్రవేశము

చేయక పూర్వమే అగ్ని ప్రవేశమునకుటకు వాసని కన్యయుపిద్ధనుయ్యెను. శ్రీ నగరేశ్వరి హృది అలయమందు మొత్తము 103 గుండములు నిర్మించబడినవి. అందు మంచి గంధపు చెక్కలు సంపాదించి. వైశ్యకుల బాలలందఱునూ పెను గొండ పట్టణమునందు ఊరేగింపులు గావించిరి దేవాలయము చెంతకు వచ్చుట తోడనే అగ్ని కాహుతికి యిష్టపడని 612 గోత్రముల వారు వెనుకంజ వేసిరి. మిగిలిన 102 మంది గోత్రములును వాని కన్యకయు దేవాలయమందు ప్రవేశించి అగ్ని గుండములకు ప్రదక్షిణములు చేయుచుండిరి కల్యాణమంటపమున నూతన వస్త్రధారణలు ప్రదక్షిణములు చేయునట్లు భార్య భర్తలు జంటలు జంటలుగా ప్రదక్షిణములు చేయుచుండిరి. గానీ నాడు సంస్కృతము నేడు దుఃఖము. అది మాఘశుక్లపక్షాదియభావన వారము మహారాజు పెండ్లికొనకుండ నేర్చుదినము.

పట్టణమంతయు ప్రవృత్తి తోరణములతో నిండి శోభాయమానముగ నుండెను. అగ్ని గుండములందు దూబోవు వతీపత్నుల నొక్కసారి చూచునప్పటికి వాసవాంబకు వారి పై జాలియు మహారాజుపై కోర్కెయును గలిగెను. కోపమున కళ్ళెఱుగెను. ముఖము కండ్లగడ్డయైనది. రాక్షస సంహారమునకు బయలుదేరిన దుర్గతోలె యామె యాకారము భయంకముగా నుండెను.

“ఎవని మూలమున నద్వంశజులగు 102 గోత్రములు గల వైశ్యులు తమ తమ భార్యలతో మరణింప సిద్ధపడిరో ఎవని మూలమున గాజీవితము నిర్ధరక మగుచున్నదో అట్టి ఆకుహా రాజు యీ అగ్ని ప్రవేశపు వార్త వినినతోడనే తలపగిలి మరణించుగాక” యని వాసవాంబ రాజును శపించెను. మరల అగ్ని ప్రవేశము చేయుబోవువారిని చూచి “మీరు యీ భూమి

నాతనోలెను గ్రంథనికేతనంబు
అగ్నిజనముల కెల్ల లేదనకయిచ్చు;
అదివిశిష్టము. స్వచ్ఛంద, మవ్వయంబు
నుధుర మంజుల భావ సమన్వితంబు.

నూతనోలెను పుత్రక మందిరంబు
బాధించు జేరవచ్చిన వారి నెల్ల
భేదమెంచక సమముగ నాదరించి
జాతిమత సంఘ సామరస్యంబు నెఱపు.

యందు సూర్యచంద్రులున్నంతవరకు వృద్ధి యగుదురు గాక” అని అనుగ్రహించి 102 గోత్రముల వారు తన్ను వెంబడించగా అగ్ని గుండములో బడి పవిత్రయై వరమేశ్వరియై గిలచి అగ్ని కాహుతి కాబడిన వారి సంతానములకు వైశ్యకుల ధర్మములను బోధించెను. అంతట ఈశ్వరుడు ప్రత్యక్షమై వైశ్యుల నందరిని యనుగ్రహించి వాసవాంబతో కైలాసమునకు గొని పోయెను.

ఆ విధముగా 102 గోత్రీకుల వైశ్యులు మరల కైలాసవాసులైరి. విష్ణువర్ధనుడు అధర్మ మార్గమును బట్టి పెండ్లికి తరలి వచ్చుచూ వాసవాంబ శాపమువలన ఈమె స్థితి చారుల వలన తెలిసికొని పెనుగొండ పట్టణము ప్రవేశించక పూర్వమే తల వేయివీక్షితై మరణించెను. గంధర్వ రూపమున తన లోకమున కేగెను. నాటి నుండి వైశ్యకుల శిరోరత్నమగు వాసని కన్యక “శ్రీ వాసని కన్యకా వరమేశ్వరి”గా ప్రతీయింబను. ప్రతిగ్రామమునను వెలసి పూజింపబడు చుండెను

సర్వేజనాః సుఖినోభవన్తు.

★

★ శ్రీ ఉన్నవ శేటమాధవరావు B. A.
గుంటూరు.

★

న్యాయ మూర్తి భగవానులుగారంటే, ఆంధ్రలో పేరొందిన న్యాయమూర్తులలో ఒకరు. ఆయన చెప్పిన తీర్పు తిరుగులేనటువంటిది. తీర్పు చెప్పటంలో గల ఆయన నేర్పు అమోఘమైనది. నీళ్ళకు నీళ్ళు, పాలకు పాలు వేరుపరుచుటలో హంసకు ఎటువంటి నేర్పుకన్న దోన్యాయాన్యాయ విచక్షణలో భగవానుగారికి అటువంటి నేర్పు కలదని ప్రఖ్యాతి. అటువంటి భగవానుగారికి ఈరోజు ఒక కేసులో తీర్పు చెప్పటంలో సందేహం కలిగింది. కోర్టు అంతా ప్రేక్షకులతో నిండివుంది. నేరస్థుడు బోనులో నున్నాడు. అతని భార్య, ఇద్దరు బిడ్డలు కోర్టులో ఒక మూల నిల్చుని ఉన్నారు. బిడ్డలు తండ్రి దగ్గరకు పోవాలని చూస్తున్నారు. తల్లి వాండ్రను పట్టుకొని వెళ్ళనివ్వటంలేదు. వంచిన తల ఎత్తకుండా విచార వదనంతో దుఃఖభారంతో ఒక రాయిలా వుంది.

నేరస్థుడుచేసిన నేరం దొంగతనం. అతనిపేరు ఆనందరావు. B.A.దాకా చదివాడు. 5,6 చోట్ల చిన్న చిన్న ఉద్యోగాలు చేశాడు. కాని స్థిరంగా

ఉండే ఉద్యోగము దొరకలేదు. ఉన్న సొమ్ము అంతా అయిపోయింది. భార్యా బిడ్డలను పోషించే బాధ్యత నెత్తిమీద వున్నది. కిరోజులు పస్తువడుకున్నాడు. ఆనందరావుకు తనను గురించిన చింతలేదు. బిడ్డలు ఎలాగ అన్న చింతలో వేరేచేసేదిలేక తన అంతర్జాత్యుకు విరుద్ధంగానే ఆపని చేశాడు. ఆపని చేయగూడదని తనకు బాగా తెలుసు. కాని వరిసిత్తులు అరిచిని అలా చేసినవి.

ఉద్యోగం కొరకు ఒక ఆఫీసుకు వెళ్ళాడు. అచట తేబిలు దగ్గర కూర్చొని యజమానిని ఉద్యోగం కొరకు ప్రార్థించాడు. ఆయన “ఏం లాభములేదు, ఇక్కడి ఏవిధమైన ఉద్యోగం దొరకదని చెప్పాడు. ఇంతలో యజమానికి ఫోను వచ్చింది. ఆయన ప్రక్కకు తిరిగి ఫోనులో ఎవరితోనో మాట్లాడుతున్నాడు. ఆనందరావు దృష్టి ఆ తేబిలుమీద ఉన్న మనీపర్సు మీద పడ్డది. ఇంటివద్ద నకనకలాడే భార్యా పిల్లలు గుర్తుకొచ్చారు. ఇంటికి వెళ్ళగానే తన భార్య దీనదృష్టి కళ్ళలో మెరిసాయి. తమపరిస్థితి తెలిసి

నందువల్ల ఏమీ అడుగలేదు. కాని అవతల పిల్లల స్థితి చూసే గుండె తరుక్కుపోతోంది. డబ్బు చూడగానే తన భార్య యొక్క మెరిసే కనులలో స్వర్గాన్ని చూచినట్లు ఆనందరావు అనుభూతి పొందాడు ఆలస్యానికి ఆలోచనలకు అచట ఆస్కారము లేదు. వెంటనే అతని చేతులు పన్నమీదకు పోయినవి చేతులు వణుకుతున్నాయి. నణక్కుండా వుండటానికి ప్రయత్నం చేస్తూ లావుగా ఉన్న ఆ వర్షును చేతుల్లోకి తీసుకున్నాడు. వెంటనే వర్షు జేబు లోనికి పోయింది అచటినుండి బయటకు చేరి బెదురు చూపులతో ఇంటిదారి పట్టాడు వరు గెత్తుదామనుకున్నాడు. కాళ్ళుసాగలా. ఎంత త్వరగా నడుద్దామనుకున్నాడో అంత ఆలస్య మవుతున్నది. ఇంతలో ఆఫీసు జవాను వెనుకనే వరుగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు ఆనందరావుకు తెలియకుండానే కాళ్ళు వేగంగా వరుగెత్త నారంభించాయి. ఇంతలోకే దొంగ, దొంగ పట్టుకోండి అన్న కేకలు, వెంటనే పదిమంది చుట్టుచేరి అతనిని పట్టుకోవటం జరిగింది. అం దరూ అన్నిమాటలూ అన్నారు. కొందరు బెబ్బలుకూడా వేశారు. ఇంతలో పోలీసులు వచ్చి ఆనందరావును పోలీసుస్టేషన్ వైపు తీసుకెళ్ళారు.

×   ×   ×

ఆనందరావు కోర్టులో జరిగినదంతా చెప్పాడు. తను చేసినదానికి శిక్ష వేయమని న్యాయమూర్తిని అర్థించాడు. న్యాయమూర్తి భగవాన్లుగారు ఆలోచనలో పడ్డారు. ఇలాంటి కేసు రావటం ఇదే మొదటిసారి. ప్రతికేసులోను దొంగ దొంగతనం చేయలేదనటం దానికి తగిన

సాక్ష్యంతో పోలీసులు దొంగతనం ఋజువు చేయటం, దానికి తగిన శిక్ష వేయటం అవువాటు. కాని ఇదెక్కడి కేసు. దొంగ దొంగతనం చేశానని ఒప్పుకున్నాడు. దొంగతనం ఏ పరిస్థితులలో చేశాడో కూడా చెప్పాడు. భగవాన్లుగారికి ఆనందరావు చేసింది న్యాయంగా తోచింది. కాని ఆ అభిప్రాయం బయటపెడితే ఇంకేమయినా ఉందా? తనను కూడ దొంగక్రింద జమకట్టరూ? దొంగతనానికి ఏ శిక్ష విధించాలో అందఱకు తెలుసు. తనకూ తెలుసు. తను ఎంతసేపటికి దొంగ, దొంగతనం చేశాడా? లేదా? అనేది మాత్రమే నిర్ణయించాలి. దొంగతనం ఋజువు అయితే ఏ శిక్ష వేయాలో అది న్యాయశాస్త్రంలో ఉంటుంది. ఏ పరిస్థితులలో చేశాడు అనేది విచారించటం న్యాయమూర్తి పనిగాదు. మరి ఎవరు విచారించాలి? ప్రభుత్వమా? కేసు పెట్టింది ప్రభుత్వ ప్రతినిధులైన పోలీసుశాఖే? ఈ విధమైన ఆలోచనలు భగవాన్లుగారి మెదడులో మెదులున్నాయి. ప్రేక్షకులంతా ఎందుకు న్యాయమూర్తి ఆలోచించుతున్నాడు. ఇందులో ఏముంది? దొంగ, తను దొంగనని ఒప్పుకున్నాడు. శిక్ష వేయటానికి ఇంత ఆలోచన ఎందుకు? అని గుసగుసలాడుతున్నారు న్యాయమూర్తి విచారికాక నిర్ణయానికి వచ్చారు. ముఖంలో విషాదరేఖలు గోచరించినవి. నేరస్థునకు శిక్షవేశారు. న్యాయశాస్త్ర ప్రకారం 2 సంవత్సరములు కఠినశిక్ష వేశారు. ఆనందరావు ఒక్కసారి తన భార్యాపిల్లల వైపు చూచాడు. నేను తప్పు చేశాను క్షమించు సుందరీ అన్నట్లున్నాయి ఆనందరావు చూపులు ఆనందరావుభార్య సుందరికూడ అదేసమయ

యములో ఆనందరావు వైపు చూసింది. స్వామీ! మా కొరకు ఎందుకు ఇలాటిపని చేశారు. మీ వియోగాన్ని నేనెలాభరింపగలను. అన్నట్లున్నాయి సుందరి నయనాలు. ఆనందరావు ఇక సుందరి వైపు చూడలేక ముఖం పక్కకు తిప్పుకొని పోలీసులతో వెళ్ళిపోయాడు. అంతే. సుందరి ఇద్దరు పిల్లలను గట్టిగా హృదయానికి హత్తుకుంది. న్యాయమూర్తి భగవాన్లుగారు నిజంగా న్యాయమూర్తులు. అని అందరన్నారు. కాని భగవాన్లు

గారు మాత్రం ఆ రోజుకు కోర్టు చాలించి ఇంటికి వెళ్ళారు.

× × ×

మరునాడు పోస్టులో ఆనందరావు భార్య సుందరి పేర సూర్యూపాయలు మనియార్డుకు వచ్చింది. ఆనందరావు ప్రదునుంచి వచ్చేదాక ప్రతి నెలా సూర్యూపాయలు పోస్టులో వస్తవి. వానిని స్వీకరించమని ప్రార్థిస్తూ ఒక ఉత్తరం వచ్చింది. సుందరి ఉత్తరం చదువుకొని రెండు కన్నీటి చుక్కలు రాల్చింది. అవి ఆనంద బాప్పాలో! దుఃఖశువులూ!

భారతనారి

రణముల్ చేసిరి సత్యభామ మొదటా రాజవనేత్రిల్ ధృవన్
చణలాత్రేయియు గార్గియుకా జడివిరాళాస్త్రార్థముల్ భక్తితోఁ
బణమందున్ మనసాధ్యులే ఘనముగాఁ బ్రాణస్వమున్ గాంచినా
రణమూత్రమును సందియమ్ము వల దాయాస్త్రీ చరిత్రములనె.

మానిత మాధురీ భరిత మంజుల శిల్పకళావిశేషమున్
గాన సుధాప్రివూర్ణ కలకంఠవిరాజిత వాక్చమత్యుభిన్
ధ్యానవిలీన మానస పథాంచిత భక్తిగుణాను రక్తియున్
బూనుచు మానసిమణులు పోలుదు రెందును బూరుసాశితోన్.

పావనసేవలన్ బ్రజకు వాంఛిత బోధన నందఁ జేయుచో
దేవత యందుఁ జ్రీని ధర దివ్యకలాన్నిత విజ్ఞలందఱుకా
ప్రొవ సమర్థతై మనలఁ బూర్వ నవీన విశేష విద్యలన్
భావపరంపరన్ వెలుంగు భామినులందఱు పూజనీయలే.

—శ్రీ జా.సి

దాన పత్రము

చిలకలూరి పేట శ్రీ నానవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ అధ్యక్షులు శ్రీ గ్రంథి వెంకటరత్నంగారికి, శ్రీ రాచు మల్లు నాగయ్యగారి కుమారుడు రంగనాయకులు యిచ్చిన దాన పత్రము.

ధర్మ సంఘ వాణిజ్య భవనముల మీద నాచే నిర్మింప బడిన భవనమును శ్రీ వా. క. ప. గ్రంథాలయమునకై యిందుమూలముగా మీకు దాన మొనర్పడమైనది.

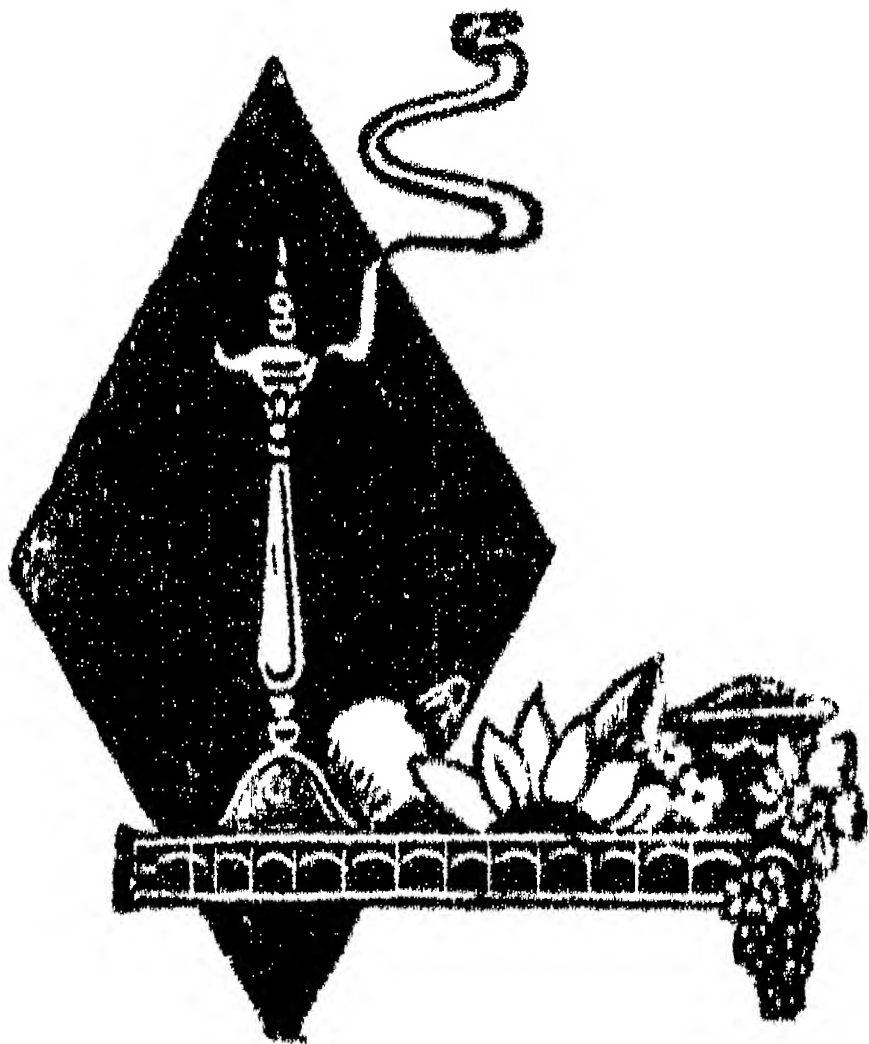
చిలకలూరి పేట

2-12-1963

ఇట్లు,

రాచుమల్లు రంగనాయకులువ్రాలు.

శ్రీ భగవద్గీత ప్రచురించిన గ్రంథం.
చిలకలూరిశేషం.

